

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

DEVLET VE PİYASA İKİLEMİNDE GİRİŞİMCİLİK VE TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİNDE DEVLETİN ROLÜ

ŞEFİK ÖZDEMİR

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

PROF. DR. HİLMİ BAHADIR AKIN

OCAK, 2017

AKSARAY

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

DEVLET VE PİYASA İKİLEMİNDE GİRİŞİMCİLİK VE TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİNDE DEVLETİN ROLÜ

ŞEFİK ÖZDEMİR

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

PROF. DR. HİLMİ BAHADIR AKIN

OCAK, 2017

AKSARAY

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren altı (6) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Şefik

Soyadı : Özdemir

Bölümü : İşletme Anabilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi : / /2017

TEZİN

Türkçe Adı : Devlet ve Piyasa İkileminde Girişimcilik ve Türkiye'de Girişimcilik Eğitiminde Devletin Rolü

İngilizce Adı : State and Market Dilemma in The Entrepreneurship and The Role of The State Entrepreneurship Education

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Şefik Özdemir

İmza: ……..

Jüri onay sayfası

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ ONAY SAYFASI

Şefik ÖZDEMİR tarafından hazırlanan "Devlet ve Piyasa İkileminde Girişimcilik ve Türkiye'de Girişimcilik Eğitiminde Devletin Rolü" başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. H. Bahadır AKIN

İşletme Anabilim Dalı, AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

Üye: Doç. Dr. Eyüp AKIN

İşletme Anabilim Dalı, AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

Üye: Doç. Dr. Haluk DUMAN

İşletme Anabilim Dalı, AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

Üye: Doç. Dr. Birol MERCAN

İktisat Anabilim Dalı, NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Üye: Doç. Dr. Zekeriya MIZIRAK

İktisat Anabilim Dalı, NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Tez Savunma Tarihi: 06/01/2016

Sosyal bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..03/02/2017...tarih ve ..2017/07-5.. sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Şefik ÖZDEMİR
İmza

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

DEVLET VE PİYASA İKİLEMİNDE GİRŞİMCİLİK VE TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİNDE DEVLETİN ROLÜ

(Doktora tezi)

Şefik Özdemir

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

ÖZET

Türkiye'de istenen düzeyde ekonomik büyüme ve refah artışı için her alanda dinamik, aktif, risk almayı seven, yeni talepleri hissedip girişime dönüştürebilen, girişimci insan profiline ihtiyaç olduğu açıktır. Bu niteliklerde yeterli insan kaynağına sahip olan ülkeler, kayda değer bir ekonomik gelişmeyle birlikte önemli inovasyon merkezleri haline gelmişlerdir. Refah ve gelişmenin temel göstergesi olarak gösterilen girişimcilik serbest piyasanın motoru, girişimci ise serbest piyasanın esas aktörü olarak kabul edilmektedir.

Serbest piyasa ekonomisinin temel mantığının devletin ekonomik alandaki müdahalelerinin minimum düzeyde olması kabulünden hareketle, girişimci gibi piyasa ekonomisinin kilit aktörünün ortaya çıkarılıp geliştirilmesinde de devletin rolü, işin öz gereği öncelikli olarak tartışmaya açık bir husustur. Bu bağlamda bu tez çalışmasının araştırma problemi, Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin ağırlıklı yer tutmasının piyasa ekonomisi bağlamında değerlendirilmesi ve bu çerçevede, girişimcilik eğitiminin ağırlıklı olarak devlet kurumları eliyle yürütülmesinin, bu kurumlarca girişimcilik eğitiminden beklendiği belirtilen ekonomik ve sosyal çıktıları sağlayıp sağlamadığının ortaya konmasıdır.

Bu kapsamda; amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme ile zincir örnekleme yöntemleri kullanılarak, girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayan melek yatırımcılar, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacılar ve akademisyenler ile olgu bilimi deseninde nitel bir araştırma yapılmıştır. Bu nitel araştırma sürecinde 44 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca birinci nitel araştırmadan elde edilen sonuçların geçerliliğinin sorgulanması ve test edilmesi ile birlikte devlet eliyle sürdürülen girişimcilik eğitiminden beklendiği belirtilen ekonomik ve sosyal çıktıları sağlayıp sağlamadığını tespit etmek için; KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan kişilerden: kendi işini kuramayanlar, kendi işini kurup devam edenler, kendi işini kurup büyütenler ve kendi işini kurup kapatan 111 kişi ile nicel bir araştırma ve gerçekleştirilen nicel araştırmadan elde edilen verileri derinlemesine incelemek amacıyla 12 kişi ile olgu bilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Yapılan nitel araştırmaların neticesinde elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel veri analizi yöntemlerinden tematik analiz ve nitel veri analizi programlarından Nvivo 10 programı kullanılmıştır. Nicel araştırmanın neticesinde elde edilen verilerin çözümlenmesinde ise nicel veri analizi programı SPSS 20.0 kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, en temelde devletin girişimcilik eğitimi vermek gibi bir rolünün olması gerekmediği ve girişimcilik eğitiminde devlet dışı kurumların rol almasının serbest piyasa ekonomisinin mantığına daha uygun olduğu tespitine ulaşılmıştır. Bu tespit araştırma neticesinde bulgulanan yirmi iki temel probleme dayandırılmıştır. Bu problemler; devlet doğasının girişimci yetiştirmeye elverişli olmaması, girişimcilik eğitimine olan talebin suni olması, girişimcilik eğitiminin kalite düşüklüğü, girişimcilik eğitiminde devlet dışı paydaşların yeterince rol almaması, müfredat ve fonlardaki sınırlılık, knowhow, network ve mentorlük ihtiyacını karşılayamama, nitelikli eğitmen eksikliği, girişimcilik eğitiminin sonunda verilen maddi desteğin haksız rekabete yol açması, devlet dışı kurumların verdiği eğitimlerin önemsizleşmesi, etkin olmayan takip ve değerlendirme, bürokratik süreçler, çıkar gruplarının türemesi, devlet kaynaklarından çoğunlukla bürokratik bağlantıları iyi olan uyanık insanların faydalanması, maddi destek amaçlı katılım, girişimcilik eğitiminin devlet eliyle yaygınlaşarak verilmeye devam etmesi durumunda ortaya çıkacak yerleşik menfaatler, devletçi bakışın getirdiği sınırlılık, serbest piyasa koşullarına uymama, devlet kaynaklarının israfı, siyasi olarak kullanılma olasılığı, kültürel genlerin girişimciliğe engel olması, mevcut eğitim sisteminin girişimci özellikleri törpülemesi, sosyolojik ve politik yapının girişimciliğe uyumlu olmaması problemleri şeklinde ele alınmıştır. Ayrıca girişimcilik eğitiminin çıktıları, girişimciliğin öğrenilebilirliği, girişimcilik nosyonunun kazandırılması, girişimcilik eğitmenlerinin sahip olmaları gereken özellikler ve girişimcilik eğitmenlerinin eğitilmesi; son olarak Türkiye'de yeterli sayıda ve nitelikte girişimcinin yetiştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan eğitim sistemi, yeni bir girişimcilik eğitimi anlayışı, devletin bu konularda üstlenmesi gereken rolleri ile birlikte yapılması gereken diğer hususlar ile ilgili öneriler ortaya konmuştur.

Bilim Kodu :

Anahtar Kelimeler : Girişimcilik, Devlet, Piyasa, Girişimcilik Eğitimi, Girişimcilik Eğitiminde Devletin rolü

Sayfa Adedi : 392

Danışman : Prof. Dr. H.Bahadır AKIN

STATE AND MARKET DILEMMA IN THE ENTREPRENEURSHIP AND THE ROLE OF THE STATE ENTREPRENEURSHIP EDUCATION IN TURKEY

(Ph. D. Thesis)

Şefik Özdemir

AKSARAY UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

/2017

ABSTRACT

It is clear that in every area dynamic, active, loving to take risks, feel new demands and turn in enthusiasm, entrepreneurial people profile is needed for economic growth and prosperity increase at desired level in Turkey. Countries with sufficient human resources in these qualities have become important innovation centers with significant economic development. Entrepreneurship, which is shown as the basic indicator of prosperity and development, is regarded as the engine of free market and entrepreneur is considered as the main actor of free market.

The role of the state in the emergence and development of the key actor of market economy, such as entrepreneurs, is open to debate primarily, given the fact that the basic logic of the free market economy is at a minimum level of economic interventions of the state.In this context, the research problem of this thesis study is to evaluate the state-dominant position of entrepreneurship education in Turkey in the context of market economy and to show whether the entrepreneurship education is mainly carried out by the state institutions in these frameworks and whether these institutions provide economic and social outputs that are expected from entrepreneurship education.

In this scope; a qualitative research has been carried out in the case of phenomenological knowledge to enthusiastic individuals emerging as a result of entrepreneurship education using criteria sampling and chain sampling methods for purposeful sampling types by angel investors who provide funding and management support, politicians and bureaucratic state officials who take and implement entrepreneurship education decisions, entrepreneurship education trainers, researchers and academics who are experts in the subject. During this qualitative research process, interviews with 44 people were conducted.

In addition, in order to determine whether the validity of the results obtained from the first qualitative research is questioned and tested and whether it provides economic and social outputs which are expected from state-sponsored entrepreneurship training; KOSGEB Applied Entrepreneurship Training: A qualitative study of 12 people in a phenomenological design with the aim of in-depth study of the quantitative research and the data obtained from the quantitative research conducted by 111 persons who have found their own business, self-established and self-employed, research has been carried out. In the analysis of the data obtained in the result of qualitative researches, Nvivo 10 program was used as the thematic analysis and qualitative data analysis programs in qualitative data analysis methods. Quantitative data analysis program SPSS 20.0 was used in the analysis of the data obtained in the result of quantitative research.

As a result of the research, it has been found that the role of the state is not necessarily to provide entrepreneurship education and that the role of non-state institutions in entrepreneurship education is better suited to the logic of free market economics. This finding is based on twenty-two major problems found in research. These problems are; Lack of quality of entrepreneurship education, lack of involvement of non-state stakeholders in entrepreneurship education, limitations in curriculum and funds, lack of knowhow, network and mentoring, lack of qualified trainer, financial support given at the end of entrepreneurship training leading to unfair competition, insignificance of non-governmental education, monitoring and evaluation which are ineffective, bureaucratic processes, derivation of interest groups, benefit from awake people with good bureaucratic connections from state sources, participation for financial support, built-in benefits that will emerge if entrepreneurship training continues to be provided by the state, limitation of statist opinion, failure to comply with free market conditions, waste of government funds and the risk of use for political interests, cultural genes that hinder entrepreneurship, the entrepreneurial characteristics of the existing education system, sociological and political structure is not compatible with entrepreneurship.

Science Code :

Key Words : Entrepreneurship, State, Market, Entrepreneurship Education, The Role of The State Entrepreneurship Education

Page Number : 392

Supervisor : Prof. Dr. H.Bahadır AKIN

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **vii**
ABSTRACT ..... **ix**
İÇİNDEKİLER ..... **xi**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xvii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xx**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **4**
GİRİŞİMCİLİK VE GİRİŞİMCİ **4**
1.1.Girişimcilik 4
1.1.1.Girişimciliğin Tanımı 4
1.1.2.Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi 6
1.1.3.Devlet ve Piyasa İkileminde Girişimcilik 10
1.1.4.Ülkelerin Girişimcilik Yönelimli Politikalar İzleme Nedenleri 15
1.2. Girişimci 20
1.2.1.Girişimcinin Tanımı 20
1.2.2.Girişimcinin Önemi 21
1.2.3.Girişimcinin Özellikleri 22
1.2.4.Girişimcinin Finansmanı 25
İKİNCİ BÖLÜM **29**
GİRŞİMCİLİK EĞİTİMİNİN TEMELLERİ, ÖZELLİKLERİ VE GİRŞİMCİLİK EĞİTİMİNDE DEVLETİN ROLÜ **29**
2.1.Girişimcilik Eğitimi 29
2.1.1.Girişimcilik Eğitiminin Tanımı ve Önemi 29
2.1.2.Girişimcilik Öğrenilebilir mi? 33
2.1.3.Girişimcilik Eğitiminin Özellikleri ve Çıktıları 39
2.2.Girişimcilik Eğitiminde Devletin Rolü 44
2.2.1.Dünyadaki Genel Görünüm 48
2.2.2.Türkiye'deki Genel Görünüm 53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **68**
DEVLET VE PİYASA İKİLEMİNDE GİRİŞİMCİLİK VE TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİNDE DEVLETİN ROLÜ **68**

3.1.Gereç, Metodoloji Ve Bulgular 68
3.1.1.Araştırmanın Modeli 68
3.1.2.Araştırmanın Problemi 69
3.1.3.Araştırmanın Amacı ve Önemi 70
3.1.4.Evren ve Örneklem 72
3.1.4.1.Nitel Araştırmaların Örneklemi 73
3.1.4.2.Nicel Araştırmanın Örneklemi 77
3.1.5.Veri Toplama ve Analizi 77
3.1.5.1.Nitel Araştırmaların Sınırlılıkları 77
3.1.5.2.Nitel Araştırmaların Yöntemi 78
3.1.5.3.Nitel Araştırmaların Verilerinin Toplanması 79
3.1.5.4.Nitel Araştırmaların Analizi 84
3.1.5.5.Nitel Araştırmaların Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizi 86
3.1.5.6.Araştırmacının Konumu 88
3.1.5.7.Nicel Araştırmanın Amacı 88
3.1.5.8.Nicel Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları 88
3.1.5.9.Nicel Araştırmanın Yöntemi 89

BİRİNCİ AŞAMADA YER ALAN NİTEL ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE SONUÇLAR 90

BİRİNCİ NİTEL ARAŞTIRMANIN BULGULARI 90
1.Girişimcilik Eğitiminin Başarılı Sayılabilmesi İçin Eğitimin Sonunda Elde Edilmesi Beklenen Çıktılara Yönelik Bulgular 91
1.1.Bilgi 93
1.2.Beceri 101
1.3.Ekonomik Gelişme 105
2.Girişimcilik Eğitiminin Devlet Eliyle Verilmesi Ve Devlet Desteği Olmadan Sürdürülebilirliğine İlişkin Görüşlere Yönelik Bulgular 112
2.1.Olumlu Görüşler 113
2.2.Olumsuz Görüşler 115
3.Mevcut KOSGEB Eliyle Verilen Resmi Girişimcilik Eğitimi Faaliyetlerinin, Etkinlik Ve Verimliliği Hakkındaki Değerlendirmelere Yönelik Bulgular 122
3.1.Verimli Yanları 124
3.2.Verimsiz Yanları 128

3.2.1.Girişimcilik Eğitimi ile ilgili 128
3.2.2.Maddi Destek İle İlgili 137
3.2.3.Eğitmenlerle İlgili 141
4.Girişimcilik Eğitimi Ve Finansmanı Konusunda Devlet Ve Devlet Dışı Kurumların Tercih Edilebilir Olmasına Yönelik Bulgular 143
4.1.Devlet Tercih Edilmeli 144
4.2.Kamu Özel Ortaklığı 146
4.3.Devlet Müdahale Etmemeli 152
5.Yenilikçi Ve Girişimci Olma Özelliği Sonradan –Kısmen De Olsa- Eğitim Yoluyla Kazanılmasına Veya Girişimciliğin Öğrenilebilmesine Yönelik Bulgular 158
5.1.Hayır 158
5.2.Kısmen 160
5.3.Evet 164
6.Toplumun Kültürel Kodlarını Girişimciliğe Uygun Hale Getirebilecek Ve Piyasada Başarılı Olabilecek Yeterli Girişimci İnsan Kaynağını Yetiştirebilmeye Yönelik Bulgular……. 166
6.1.Eğitim 168
6.1.1.Sistem 168
6.1.2.Eğitim süreci 173
6.1.3.Müfredatlar 178
6.1.4.Öğretmen ve Öğrenciler 183
6.1.5.Üniversiteler 186
6.2.Sosyolojik Yapı 189
6.2.1.Aile 190
6.2.2.Din ve Kültür 193
6.2.3.İdeolojik Anlayış 195
6.2.4.Politikalar 198
6.3. Yeni bir Girişimcilik Eğitimi Anlayışı 203
6.3.1.Yeni Öğretim Yöntemleri 204
6.3.2.Devlet Dışı Kaynakların Öncülüğünde 205
6.3.3.Her Seviyeye Uygun Müfredat 207
6.3.4.Bölgesel Farklılıklara Göre Eğitim 209
6.3.5.Eğitimlerden Beklenti Netleştirilmeli 210

7.Girişimcilik Eğitiminde Eğitilen Hedef Kitlenin Demografik Özellikleri Veya Girişimcilik Nosyonu Kazandırılmasına Yönelik Bulgular 212
7.1.Temel Eğitimden İtibaren 212
7.2.Eğitim Süreci Dışında 219
8.Girişimcilik Eğitimini Sunacak Eğitmenlerin Sahip Olması Gereken Niteliklere Yönelik Bulgular 222
8.1.Bireysel Özellikler 224
8.2.Tecrübe 226
8.3.Piyasa İle İlişkiler 229
8.4.Bilgi Düzeyi 232
8.5.İyi Performans 235
9.Girişimcilik Eğitmenlerinin Eğitilmesine İlişkin Görüşlere Yönelik Bulgular 236
9.1.Eğitmenleri Eğitme Programı 237
9.2.Eğitmenler Havuzu 241
BİRİNCİ NİTEL ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI 244
1.1.Girişimcilik Eğitiminin Çıktılarına Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi 244
1.2.Girişimcilik Eğitiminin Ağırlıklı Olarak Devlet Eliyle Verilmesinin Sürdürülebilirliğine Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi 246
1.3.KOSGEB Eliyle Verilen Resmi Girişimcilik Eğitimi Faaliyetlerinin Etkinliği ve Verimliliğine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi 249
1.4.Girişimcilik Eğitimi ve Finansmanı Konusunda Devlet Dışı Unsurların Devlet Politikalarına Göre Daha Tercih Edilebilir Olmasına Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi 252
1.5.Girişimciliğin Öğrenilebilirliğine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi 254
1.6.Toplumun Kültürel Kodlarını Girişimciliğe Uygun Hale Getirebilecek ve Piyasada Başarılı Olabilecek Nitelikli Girişimci İnsan Kaynağını Yetiştirebilmek İçin Yapılması Gerekenlere Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi 256
1.7.Girişimcilik Eğitiminde Girişimcilik Nosyonunun Bireye Kazandırılması Gereken Yaşlara Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi 262
1.8.Girişimcilik Eğitimini Sunacak Eğitmenlerin Sahip Olması Gereken Niteliklere Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi 264
1.9.Girişimcilik Eğitmenlerinin Eğitilmesine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi 266

İKİNCİ AŞAMADA YER ALAN NİCEL ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE SONUÇLAR 268
NİCEL ARAŞTIRMANIN BULGULARI 269
NİCEL ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI 287
ÜÇÜNCÜ AŞAMADA YER ALAN NİTEL ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE SONUÇLAR 289
İKİNCİ NİTEL ARAŞTIRMANIN BULGULARI 291
1.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Katılma Nedenlerine Yönelik Bulgular 291
1.1.Sermaye Olmaması 291
1.2.İleride Sertifikayı Kullanma 292
1.3.Mevcut İşi Geliştirme 293
1.4.Kurmaya Hazır Bir İşletme 293
1.5.Katılana Destek Algısı 294
2.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Almadan Önce Ve Aldıktan Sonra Girişimcilik İçin Gerekli Olan Bilgi Ve Becerilerindeki Değişime İlişkin Bulgular 295
2.1.Değişimin Olduğuna İlişkin görüşler 296
2.2.Değişim Olmadığına İlişkin Görüşler 297
3.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin İş Kurma Sürecinize (İş Kuramama, İş Kurup Devam Etme, İş Kurup Büyütme Sürecine Ve İş Kurup Kapatma Sürecine) Engel Olan Faktörleri Aşmaya Katkısına İlişkin Bulgular 302
3.1.Girişimcilik Eğitimi Açısından 302
3.2.Maddi Destek Açısından 304
4.İş Kurma Süreci Ve Sonrasında KOSGEB'e Vermiş Olduğunuz İş Planındaki Bilgiler İle Piyasada Uyguladığınız Bilgi Ve Süreçlerin Birbirine Uyumuna İlişkin Bulgular 306
4.1.Olumlu Görüşler 306
4.2.Olumsuz Görüşler 307
5.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Katılmasaydınız, İş Kurma Sürecinize (İş Kuramama, İş Kurup Devam Etme, İş Kurup Büyütme Ve İş Kurup Kapatma Sürecine) Etkisine Yönelik Bulgular 310
5.1.Kendi İşletmesini Kuranlar ve Büyütenler Açısından 310
5.2.Kendi İşletmesini Kurup Kapatanlar Açısından 312
5.3.Kendi İşletmesini Kuramayanlar Açısından 313
İKİNCİ NİTEL ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI 315

SONUÇ VE ÖNERİLER.....320
KAYNAKÇA.....332
EKLER.....353
EK 1:Birinci Nitel Araştırmanın Görüşme Formu.....353
Ek 2:İkinci Nitel Araştırmanın Görüşme Formu.....356
Ek 3:KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Alanların Görüşlerinin Değerlendirilmesi Anketi.....358
Ek 4:Türkiye'de Ekonomik Gelişme İle İlgili İstatistiki Bilgiler.....362
Ek 5: KOSGEB Başkanlığından İstenen ve Verilen Bilgilere İlişkin Belgeler.....364

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Girişimcilik Tanımları ve Girişimciliğe Bakış Açıları 5
Tablo 2: 19. Yüzyılda ABD'de En Çok Bilinen Girişimciler ve İcraatları 7
Tablo 3: Girişimciye Bakış Açıları ve Yapılan Tanımlar 21
Tablo 4: Başarılı Girişimci Olmak İçin Gerekli Olan Çeşitli Özelliklerin Önemi 24
Tablo 5: Girişimcilik Eğitiminin Temel Alanları 40
Tablo 6: Girişimciliği Öğretme Metotları 41
Tablo 7: Genç Girişimci Geliştirme Programının Aşamaları ve Yapılanlar 58
Tablo 8: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinin İçeriği 61
Tablo 9: KOSGEB uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Sonunda Projesi Kabul Edilenlerin Faydalanabileceği Hibe ve Destekler 61
Tablo 10: 2010-2015 Yılları Arasında KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri Sonucunda Sertifika Alan Girişimcilerin Cinsiyete Göre Dağılımı 62
Tablo 11: 2012-2015 Arasında Uygulamalı Girişimcilik Eğitimine Katılıp Sertifika Alana ve Yeni Girişimci Desteğinden Faydalanarak İşini Kuran Sayısı ve Verilen Destek Miktarları 63
Tablo 12: Birinci Nitel Araştırmaya Katılan Katılımcılar 75
Tablo 13: İkinci Nitel Araştırmanın Katılımcılarına Ait Bilgiler 76
Tablo 14: Birinci Nitel Araştırma İçin Yapılan Görüşmelerin Sayıları ve Türüne İlişkin Bilgiler 83
Tablo 15: İkinci Nitel Araştırma İçin Yapılan Görüşmelerin Sayıları ve Türüne İlişkin Bilgiler 84
Tablo 16: Kodlama ve Temalaştırma İşlemi Örneği 85
Tablo 17: Geçerlik ve Güvenirlik Kapsamında Yapılan Çalışmalar 87
Tablo 18: Demografik Özellikler 269
Tablo 19: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitiminin Alındığı Yıl 269
Tablo 20: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Başvurma Nedenleri 270
Tablo 21: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Başvurmadan Önce ve Sonra İş Kurma Niyeti ve Proje İle Destek İçin Başvurma Durumu 270
Tablo 22: Girişimcilik Eğitimi Almadan Önce ve Aldıktan Sonraki Durumlar 271
Tablo 23: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra Kurulan İşlerin Tanımları 271

Tablo 24: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Katılma Nedenlerine İlişkin Görüş Ortalamaları....272
Tablo 25: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin Faydasına İlişkin Görüş Ortalamaları....272
Tablo 26: Bir Girişimcinin Başarılı Olabilmesi İçin İhtiyaç Duyduğu Şeylere İlişkin Görüş Ortalamaları....273
Tablo 27: İş Kurmak ve Geliştirmek İçin KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin Verimli Olduğu Kısımlara İlişkin Görüş Ortalamaları....274
Tablo 28: İş Kurmak ve Geliştirmek İçin KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin Verimsiz Olduğu Kısımlara İlişkin Görüş Ortalamaları....274
Tablo 29: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra İşinizi Kurmanıza Engel Olan Faktörlere İlişkin Görüş Ortalamaları....275
Tablo 30: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra Kurulan İşletmelerin Kapanmalarına Neden Olan Faktörlere İlişkin Görüş Ortalamaları....275
Tablo 31: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra İş Kurmadan Önce Karşılaşılan Problemlere İlişkin Görüş Ortalamaları....276
Tablo 32: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra İş Kurarken Maddi Destek Alınan Yerlere İlişkin Görüş Ortalamaları....276
Tablo 33: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra İş Kurmaya Teşvik Eden Faktörlere İlişkin Görüş Ortalamaları....276
Tablo 34: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin Bitiminde İş Kurduktan Sonra Karşılaşılan Problemlere İlişkin Görüş Ortalamaları....277
Tablo 35: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Başarılı ve Başarısız Olanların Devlet Eliyle Verilen Girişimcilik Eğitimine Katılma Nedenlerine ilişkin T Testi Sonuçları....277
Tablo 36: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Başarılı ve Başarısız Olanların Devlet Eliyle Verilen Girişimcilik Eğitimine Katılma Nedenlerine ilişkin T Testi Sonuçları....278
Tablo 37: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kendi İşini Kuranlardan Başarılı Ve Başarısız Olanlar İle İş Kurmaya Teşvik Eden Faktörlere İlişkin T Testi Sonuçları....280

Tablo 38: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ni Aldıktan Sonra Kendi İşini Kuranların Başarılı ve Başarısız Olanların İş Kurarken ve Kurduktan sonra Karşılaştıkları Problemlere İlişkin T Testi Sonuçları 280
Tablo 39: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kendi İşini Kuranlardan Başarılı ve Başarısız Olanlar İle İş Kurarken Maddi Destek Alınan Yerlere İlişkin T Testi Sonuçları 282
Tablo 40: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kurulan İşlerin Türü İle İş Kurmaya Teşvik Eden Faktörlere İlişkin T Testi Sonuçları 282
Tablo 41: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kurulan İşlerin Türü İle İş Kurarken Karşılaştıkları Problemlere İlişkin T Testi Sonuçları 283
Tablo 42: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kurulan İşlerin Türü İle İş Kurarken Maddi Destek Alınan Yerlere İlişkin T Testi Sonuçları 284
Tablo 43: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimden Sonra Kurulan İşlerin Türü İle Devlet Eliyle Verilen Girişimcilik Eğitiminin Faydasına İlişkin T Testi Sonuçları 284
Tablo 44: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kurulan İşlerin Türü İle Girişimcilik Eğitimine Katılma Nedenlerine ilişkin T Testi Sonuçları 286

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda elde edilmesi beklenen çıktılar.....92
Şekil 2: Girişimcilik eğitiminin halen olduğu gibi ağırlıklı olarak devlet eliyle verilmesinin girişimcilik eğitiminin sürdürülebilirliği hakkındaki görüşler.....112
Şekil 3: KOSGEB eliyle verilen resmi girişimcilik eğitimi faaliyetleri için devletçe harcanan maddi ve beşeri kaynaklara karşın elde edilen sonuçlar ile tüm bu faaliyetlerin etkinlik ve verimliliği hakkında değerlendirmelere ilişkin görüşler.....123
Şekil 4: Girişimcilik eğitimi ve finansmanı konusunda özel sektör, risk sermayesi, melek yatırım vs. unsurların devlet politikalarına göre daha tercih edilebilir olması hususundaki görüşler 143
Şekil 5: Girişimciliğin yenilikçi ve girişimci olma özelliği sonradan –kısmen de olsa- eğitim yoluyla kazanılmasına (Girişimcilik Öğrenilebilir mi?) ilişkin görüşler.....158
Şekil 6: Toplumun kültürel kodlarını girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli sayıda ve nitelikte girişimci insan kaynağını yetiştirebilmeye ilişkin görüşler 167
Şekil 7: Girişimcilik eğitiminde eğitilen hedef kitlenin demografik özellikleri veya girişimcilik nosyonun bireye kazandırılması gereken yaşlara ilişkin görüşler.....212
Şekil 8: Girişimcilik eğitimini sunacak eğitmenlerin sahip olması gereken nitelikler ilişkin görüşler 223
Şekil 9: Girişimcilik eğitmenlerinin eğitilmesine ilişkin görüşler.....237
Şekil 10: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Katılma Nedenleri 291
Şekil 11: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce ve aldıktan sonra girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerdeki değişime ilişkin görüşler.....296
Şekil 12: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin iş kurma sürecinize(iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) engel olan etkenleri aşmaya olan katkısı.....302
Şekil 13: İş kurma süreci ve sonrasında KOSGEB'e vermiş olduğunuz iş planındaki bilgiler ile piyasada uyguladığınız bilgi ve süreçlerin birbirine uyumu ile ilgili görüşler.306
Şekil 14: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılmasaydınız, iş kurma sürecinize (iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) etkisi ile ilgili görüşler.....310

GİRİŞ

Son zamanlarda birçok ülkede girişimciliğe ve girişimcilik eğitimine yoğun bir ilgi gösterilmektedir. Söz konusu ülkelerin girişimcilik ve girişimcilik eğitimi konusundaki güncel ilgilerinin nedenlerinden ilki, iş dünyasında ülkeler ve işletmeler arasında yaşanan küresel rekabettir. İkincisi, girişimcilik politikalarını etkin uygulayan ülkelerin ekonomik büyüme, işsizlik, yoksulluk, yenilikçi aktiviteler gibi konularda önemli sonuçlar elde etmeleri ve merkezi planlama sitemlerinin gerilemesi sonucu, piyasa ekonomilerine yönelen ülkelerin ekonomik anlamda elde ettikleri olumlu sonuçlardır. Üçüncüsü, küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük ölçekli işletmelere oranla daha fazla istihdam ve iş oluşturmasıdır. Sonuncusu ise: girişimciliğin kriz dâhil tüm dönemlerde yenilik, istihdam ve ekonomik büyümenin itici gücü olarak görülmesidir. Ayrıca, kültürel değerlerin, davranışların, yaşam biçimlerinin ekonomik ve siyasi beklentilerin, gittikçe yaygınlaşan girişimciliğe dayalı ekonomilerden etkilenmesi de bu ilgiyi arttıran diğer etkenlerdendir (Peña vd, 2010; Riley, 2009; World Economic Forum, 2009).

Bu nedenle birçok ülkede hükümetler risk almayı seven, dinamik ve inovatif işler üretebilecek yeterli sayıda ve nitelikte girişimci insan kaynağını yetiştirmek, girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak ve girişimcilik tabanlı ekonomiye geçişi kolaylaştırmak gibi nedenlerle girişimcilik eğitimleri verilmektedir. Ancak hükümetlerin, girişimciliği geliştirmek adına ortaya koydukları politikaların genellikle piyasayı sübvanse eden müdahaleci bir yaklaşım sergilediği, serbest piyasa mantığıyla bağdaşmadığı ve başarılı girişimcilik faaliyetlerinin ortaya çıkmasını zorlaştırdığı düşünülmektedir. Bu tezi savunanlar, devletin boyutlarının küçültülmesi ve rollerinin azaltılması durumunda daha dinamik bir girişimcilik ortamı oluşacağını ve girişimciliğin daha fazla istihdam ve ekonomik büyümeye katkı sağlayacağını ileri sürmektedir.

Söz konusu perspektifle girişimciliğin tarihsel gelişimine bakıldığında bazı dönemlerde birçok yenilikçi girişimi faaliyete geçirerek ekonomik büyüme ve teknolojik ilerlemeye önemli katkılar sunan nitelikli girişimciler görülürken bazı dönemlerde ise girişimcilerin daha az faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Literatürde girişimcilerin önemli gelişmelere öncülük ettikleri dönemlerdeki başarıları; daha çok hükümet müdahalelerinin olmaması, bireysel haklar ve ekonomik özgürlüklerin olmasına bağlanmıştır.

Bu bağlamda serbest piyasa ekonomisinin temel mantığının devletin ekonomik alandaki müdahalelerinin minimum düzeyde olması kabulünden hareketle, girişimci gibi piyasa ekonomisinin kilit aktörünün ortaya çıkarılıp geliştirilmesinde de devletin rolü tartışmaya açık

bir husus olmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de girişimcilik eğitiminin mevcut durumu ve geleceğinin uzmanların görüşleri doğrultusunda irdelenerek elde edilen sonuçlar ile girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin yeniden gözden geçirilmesine, ilgili tüm paydaşların girişimcilik eğitimini çeşitli yönleriyle gözlemleyebilmesine yardımcı olacak yeni bir zemin sunulması ve Türkiye'de her alanda yeterli sayıda ve nitelikte girişimcilerin yetişmesini sağlayacak öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde, öncellikle girişimcilik kavramının açıklanmasından sonra özellikle girişimcilerin hangi dönemlerde daha çok ortaya çıktığının anlaşılabilmesi için girişimciliğin tarihsel gelişimi üzerinde durulmuştur. Girişimcilerin teknolojik ve ekonomik gelişmelere öncülük ettikleri dönemlerde var olan girişimcilik ortamı aktarılmaya çalışılmıştır. Ardından devlet ve piyasa ikileminde girişimcilik konusu ele alınmıştır. Burada iktisadi hayata yöneliş biçimleri açısından, girişimciliğin durumu detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Ülkelerin girişimci yönelimli politikalar izleme nedenleri başlığı altında son zamanlarda girişimciliğe olan ilginin altında yatan temel faktörler ele alınmıştır. Bu bölümde yer alan diğer başlıklar ise: girişimci kavramının tanımı, girişimcilik faaliyetlerinin merkezinde yer alan girişimcilerin neden önemli olduğu, girişimcilerin hangi özelliklere sahip oldukları ve bir girişim başlatmak istediklerinde gerekli olan finansman kaynakları devlet piyasa ikileminde açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, öncellikle "girişimcilik eğitimi" kavramı ayrıntılı bir şekilde açıklandıktan sonra girişimciliğin eğitim yolu ile kazandırılıp kazandırılamayacağı konusu üzerinde durulmuştur. Burada girişimciliğin doğuştan mı, yoksa sonradan eğitim ile kazandırılmasının mümkün olup olmadığına yönelik literatürde yer alan yaklaşımlar, geniş bir şekilde ele alınarak konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Girişimcilik eğitiminin özellikleri ve çıktıları başlığı altında, girişimcilik eğitiminin nasıl verildiği konusu üzerinde durulmuş ve girişimcilik eğitimi programlarının hangi çıktıları üretmesi gerektiği ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Bu bölümde yer alan diğer bir konu ise girişimcilik eğitiminde devletin rolü konusudur. Burada girişimcilik eğitiminde devletin rolü temelinden hareketle Dünyadaki ve Türkiye'deki genel durum ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayan melek yatırımcılar, risk sermayedarları, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacı ve akademisyenler ile yapılan nitel araştırma ve bu nitel araştırmadan ulaşılan sonuçlar yer almaktadır.

Bu bölümde ayrıca, birinci nitel araştırmadan elde edilen sonuçların geçerliliğinin sorgulanması ve test edilmesi ile birlikte devlet eliyle sürdürülen girişimcilik eğitiminden beklendiği belirtilen ekonomik ve sosyal çıktıları sağlayıp sağlamadığını tespit etmek amacıyla, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan kişilerden: kendi işini kuramayanlar, kendi işini kurup devam edenler, kendi işini kurup büyütenler ve kendi işini kurup kapatanlarla yapılan nicel ve nitel araştırmalar ve bu araştırmalardan elde edilen bulgular ve sonuçlar yer almaktadır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen nitel araştırmalarda olgu bilim deseninden faydalanılmıştır. Nitel araştırmalardan elde edilen nitel veriler kodlama yöntemiyle analiz edilmiş ve tematik analizden faydalanılarak sınıflandırılmıştır. Gerçekleştirilen nicel araştırmada anket yöntemi ile toplanan veriler ise SPSS 20.0 nicel analiz programı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın son bölümünde ise üç aşamalı araştırmadan elde edilen sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞİMCİLİK VE GİRİŞİMCİ

1.1. Girişimcilik

Çalışmanın bu bölümünde; girişimciliğin tanımı, girişimciliğin tarihsel gelişimi, devlet ve piyasa ikileminde girişimcilik ve ülkelerin girişimcilik yönelimli politikalar izleme nedenleri konu başlıkları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

1.1.1. Girişimciliğin Tanımı

Girişimcilik ile ilgili yapılan araştırmalarda, girişimcilik kavramının literatüre Richard Cantillon ve Jean Baptiste Say tarafından kazandırıldığı (Coretta, Ravasi ve Huse, 2004:3) ve bu kavramın Fransızca "entreprende" ve Almanca "unternehmen" kelimelerinden türetilmiş olan, İngilizce "entrepreunership" kavramı olarak literatürde kullanılmaya başlandığı belirtilmektedir (Gümüşoğlu ve Karaöz, 2014).

Girişimciliğin; iş sosyolojisi, psikoloji ve ekonomi gibi birçok disiplinde incelenen bir konu olması, literatürde girişimciliğe farklı anlamların yüklenmesine neden olmaktadır (Hagan, 2004:18). Araştırmacıların bir kısmı girişimcilik kavramını tanımlarken genel bir ifade ile girişimciliği iş kurma ile özdeşleştirmişlerdir. Örneğin; Richard Cantillon girişimciliği "herhangi bir tür serbest meslek" olarak tanımlarken Jean Baptiste Say "üretim için faktörleri bir araya getirmek" olarak tanımlamıştır (Fortner, 2006: 27-28 ; Bernstein, 2011: 9-11). Diğer bir tanımda Shane ve Venkataraman (2000) girişimciliği, kazançlı fırsatların varlığı ile girişimci bireylerin varlığı arasındaki bağlantı olarak tanımlamışlardır.

Bir kısım araştırmacı ise girişimcilik ile yenilikçiliği bağdaştırarak, girişimciliğin özünün yenilikçiliğe dayandığını ileri sürmüş ve girişimcilik kavramına daha nitelikli bir açıklama getirmişlerdir. Şüphesiz bu araştırmacılardan en çok bilinenlerden birisi Schumpeter'dir. Schumpeter "The Theory of Economic Development" adlı eserinde girişimciliği piyasanın itici gücü olarak nitelemekte ve temel ekonomik yapıları "yaratan ve yok eden" olarak tanımlamaktadır. Schumpeter'e göre (1934) girişimcilik; ekonomik yapı içerisinde sürekli bir devrim yaparak, eski olanı yok etmekte ve yeni şeyler yaratmaktadır.

Girişimciliğe yenilikçilik penceresinden bakan diğer bir araştırmacı da Peter Drucker'dır. Drucker için "*girişimcilik inovatif bir harekettir ve yenilik girişimciliğe özgü bir araçtır ve girişimciler için yenilik bir risktir. Fakat yenilikçi olmamak daha büyük bir risktir"* (Beatty, (1998: 213)'den aktaran Çiftçi, Tozlu ve Akçay, 2014). Yine yenilikçiliği merkeze alan diğer bir tanımda ise Churchill (1992) girişimciliği, piyasadaki fırsatlardan değer ve yenilik yaratarak yeni bir organizasyon oluşturmak veya mevcut bir organizasyonun içinde değer veya yenilik yapma süreci olarak tanımlamıştır (Antoncic ve Hisrich, 2003).

17. yüzyıldan beri önemli bir konu olan ve ülkelerin gündeminde hep var olan girişimcilik kavramı ile ilgili tarihsel süreçte birçok araştırmacının farklı bakış açıları ve tanımlar geliştirdikleri görülmektedir. Yukarıda verilen tanımlara ek olarak, girişimcilik ile ilgilenen bazı araştırmacıların bu kavrama bakış açıları ve yaptıkları tanımlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Girişimcilik Tanımları ve Girişimciliğe Bakış Açıları

Araştırmacı	**Girişimcilik Tanımı/Perspektifi**
Schumpeter (1934)	Girişimcilik, yeni kombinasyonları bir araya getirerek piyasanın dengesini alt üst etmektir. Shumpeter'e göre girişimciliğin özü yeniliktir.
Cole (1968)	Girişimcilik, kar amaçlı işletmeleri başlatmak, sürdürmek ve geliştirmek için anlamlı bir aktivitedir.
Leibenstein (1969)	Girişimcilik, bütün pazarların iyi yapılandırılmadığı veya açıkça tanımlanmadığı yerlerde, üretim fonksiyonun gerekli kısımlarında bir girişim oluşturmak ya da sürdürmek için gereken aktiviteleri içermektedir.
Kirzner (1973)	Girişimcilik bir sonraki pazarın kusurlarını ve olabilecek dengesizlikleri doğru tahmin etme yeteneği ile fırsatların keşfedilmesidir.
Ronstadt (1984)	Girişimcilik, kademeli zenginlik yaratmanın dinamik bir sürecidir.
Stevenson, Roberts, and Gousbeck (1985)	Girişimcilik, bireylerin, kendilerine ait ya da içinde bulundukları organizasyonlarda, kendilerinin kontrolünde olan kaynaklara bakılmaksızın fırsat kovaladıkları bir süreçtir.
Hisrich (1985)	Girişimcilik değer yaratacak farklı bir şeyler yaratmak için gerekli kaynak ve zamanı harcayarak; finansal, psikolojik ve sosyal riskleri üstlenerek personel tatmini ve parasal ödülleri alma ile sonuçlanan bir süreçtir.
Vesper (1986)	Girişimcilik, yeni bir girişim oluşturmaktır.
Low and MacMillan (1988)	Girişimcilik, yeni bir girişim yaratmaktır.
Gartner (1989)	Girişimcilik, yeni organizasyonların oluşturulmasıdır.
Stevenson and Sahlman (1989)	Girişimcilik, fırsatların kendilerinin kontrolünde olan kaynaklara bakılmaksızın amansız takip edilmesidir.
Stoner and Freeman (1992)	Girişimcilik, görünürde ekonomik gelişmeyi teşvik eden, verimliliği artıran yeni teknolojiler, ürünler ve hizmetler yaratan, mal veya hizmetleri üretmek için kaynakların birleştirildiği bir süreçtir.
Bygrave and Timmons (1992)	Girişimcilik, fırsatları yaratma ya da kavrama ve fırsatların kendilerinin kontrolünde olan kaynaklara bakılmaksızın kovalanmasıdır.
Drucker (1995)	Yenilik, girişimcinin ekonomik ya da sosyal potansiyeli üzerine odaklanılmış anlamlı değişim yaratma çabasıdır.
Harvard Business School (2002)	Girişimcilik, fırsatları zamanla yönetmenin bir yoludur. Devamlı bir şekilde fırsatları saptamalara olanak veren ve yakalanmasını sağlayan, gelişen fırsatlara değinmek için organizasyon sağlayan ve zamanla kaynak değişikliği gibi ihtiyaçların sürekli değerlendirilmesini sağlayan bir yönetim yaklaşımıdır.

Kaynak: Fortner, 2006: 27-28 ve Bernstein, 2011: 9-11' den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 1'deki bilgiler değerlendirildiğinde, girişimcilik kavramının ilk zamanlarda sadece üretim faktörlerini bir araya getirip yeni bir iş başlatmak anlamında kullanıldığı görülmektedir. Sonraki yıllarda yenilik yaratılarak eskinin yok edilmesi, gelecekte pazarlarda oluşabilecek sıkıntıları doğru tahmin etme, zenginlik ile özdeşleştirme, ekonomik değer yaratma ve yeni teknolojiler üretme gibi farklı bakış açıları ile değerlendirildiği görülmektedir.

Girişimcilik ile ilgili tanım ve yaklaşımlara bakıldığında temel olarak birbirinden çok farklı olduğu düşünülen iki temel girişimcilik türünden söz edilmektedir. Bunlardan birincisi, yerel bir pazara girmek amacıyla bir kişi tarafından kurulan, çok fazla yatırım gerektirmeyen, sıkı bir şekilde yönetilmeye çalışılan ve büyük ihtimal ile aile şirketi olacak olan küçük ve orta ölçekli işletme girişimciliğidir. İkincisi ise yerel pazarlarla yetinmeyip yerel pazarların çok daha ötesinde pazarlarda hizmet vermek isteyen, birincisine göre daha riskli ve daha hırslı, belirli bir teknoloji, süreç, iş modeli ya da inovasyona dayalı, kontrolden çok gelir yaratmakla ilgilenen ve genellikle bir kişinin değil bir ekip tarafından kurulan işletme girişimciliği olduğu görülmektedir (Aulet, 2013:26-29). Sürdürülebilir bir ekonomi için her iki girişimcilik türüne ihtiyaç olsa da esas odaklanılması gereken girişimcilik türünün, ikinci kategoride yer alan inovasyona dayalı girişimcilik türü olduğu düşünülmektedir.

1.1.2. Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

10. ve 15. yüzyıllar arasında ticaret devrimi, 18. ve 19. yüzyılda sanayi devrimi ve sonrasında günümüze kadar devam eden üçüncü bir devrimin içinde bulunmaktayız. Yaşanan üç devrim girişimcilik açısından değerlendirildiğinde, ticaret devriminin sanayi devrimine ve içinde bulunduğumuz devrime göre daha az dikkat çektiği görülmektedir. Ticaret devriminde daha çok ticari faaliyetleri hızlandıran vasıtalar bulunmuş ve ticaretin genişlemesi sağlanmıştır (Stone, 1954).

Sanayi devrimi ve içinde bulunduğumuz devirde ise sanayi ve teknoloji alanında inanılması güç gelişmelerin ortaya çıktığı, öncesinde görülmemiş emsalsiz yenilikler, icat ve ürünleri üreten ve ticarileştiren çok sayıda girişimcinin olduğu görülmektedir. Söz konusu girişimcilere 18. ve 19. yüzyıllarda gerçekleştirilen icatlarda büyük rol oynamaları ve önemli gelişmelere öncülük etmeleri nedeni ile toplumda çok itibar edilirken 20. yüzyılda daha az itibar edilen ve ekonomik faaliyetlerde daha az rol alan pozisyona düştükleri görülmektedir. Ardından 1980 ve 1990'lı yıllarda başlayan ve günümüze kadar devam eden süreçte, yeniden gerçekleştirdikleri girişimcilik faaliyetleri neticesinde eski rol ve itibarlarına ulaştıkları görülmektedir (Akın, 2007).

Sanayi devrimi ile birlikte; kömür, demir ve çeliğin artan kullanımı, uzmanlaşma ve iş bölümündeki gelişmelerin neticesinde; demiryolları, kanallar, buharlı gemiler ve otoyollar ulaşımı yaygınlaştırmıştır. Ulaşımın kolaylaşması ile birlikte, malların ve fikirlerin yayılması ve satılması eskiye oranla çok daha kolay hale gelmiştir (Stone, 1954). Söz konusu dönemde özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) yeni işleri ortaya çıkararak, dünyanın gelişmesine öncülük eden çok sayıda girişimcinin varlığından söz edilmektedir. Bu dönemde yaşayan, yaygın bir şöhrete ve mistik kişiliklere sahip (Hintz 2011:12), inanılması güç yenilikleri hayata geçiren bazı girişimciler ve icraatları ile ilgili bilgiler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: 19. Yüzyılda ABD'de En Çok Bilinen Girişimciler ve İcraatları

Yıl	Girişimci	İcraatları
1847-1931	Thomas Edison	Elektrikli aydınlatma sisteminin mucidi, aynı zamanda gramofon, elektrikli jeneratör, sinema makinesi gibi araçları da geliştirmiştir. Sessiz filmlere ilk defa gramofon sesi ekleyerek multi-medya sunumu da Edison tarafından gerçekleştirmiştir.
1809-1884	Cyrus McCornmick	Harman makinesi ve diğer ziraat araçlarını icat etmiş ve üretimini gerçekleştirmiştir.
1814-1862	Samuel Colt	Silahı icat etmiş ve üretimini gerçekleştirmiştir
1800-1860	Charles Goodyear	Lastiği kullanılabilir hale getirmiştir.
1854-1932	George Eastman	Eastman- Kodak firmasını kurmuş ve seri halde fotoğraf ekipmanı üretmiştir.
1846-1914	George Westinghouse	1884 yılında ilk rulo filmin patentini almış, demiryolu endüstrisinde yoğunlaşan birçok farklı alanda sayısız keşfi gerçekleştirmiştir.
1856-1943	Nikola Tesla	ABD'de alternatif akım kullanımına öncülük etmiştir.
1847-1922	Alexander Graham Bell	Çoklu telgraf sistemleri üzerine çalışmaları sonucunda telefon fikrine ulaşmıştır.
1791-1883	Peter Cooper	İlk Amerikan buhar lokomotifinin üretmiştir.
1791-1872	Samuel Morse	Mors kodu ve elektrikli telgrafa öncülük etmiştir.
1819-1868	William Morton	Eterin anestezide kullanımını sağlamıştır.
1819-1867	Elias Howe	Dikiş makinesinin icat etmiştir.
1811-1875	Isaac Merritt Singer	Singer'i dünyanın ilk çokuluslu şirketi haline getirmiştir.
1863-1947	Henry Ford	Ford Motor Company kurmuştur.
1864-1943	George Washington Carver	Hybrid adlı yeni bir pamuk türü geliştirmiştir.
1865-1923	Charles Steinmetz	Elektrik nakli anlayışına öncülük etmiştir.

Kaynak: Bernstein (2003: 95-98)'den uyarlanarak hazırlanmıştır.

Bu dönemde, birçok yenilikçi girişimci, teknolojik ilerlemeyi yükselişe geçirmiş, ulaşım ve iletişimi kolaylaştırmış, tarım ve maden kaynaklarında bol miktarda üretim yapılmasına önayak olmuştur. Yine ABD'de kişi başına düşen gelir iki katına çıkmış ve birçok alanda ekonomik verimlilik müthiş bir performans göstererek olağanüstü bir büyüme yaşanmıştır (Lamoreaux, 2010:2-3; Kim, 1995:13). Ekonominin gelişmesi, patent sayısındaki hızlı gelişme, tarım ve maden kaynaklarındaki üretim patlaması, yapılan icatlar, yeni teknolojik fikirler ve kurulan pek çok yeni işletmenin olması nedeni ile birçok kişi tarafından bu dönem "Altın Çağ" olarak adlandırılmıştır (Hughes, 2004:15-16).

Sokoloff (1988), bu dönemin en önemli katkılarından birisinin, girişimciliğin uyarılması ile belli sektörlerde meydana gelen teknolojik gelişmeler olduğunu belirtmiştir. Yine Çakmak (2003), girişimcinin iktisadi hayatın en önemli unsurlarından birisi olduğunun farkına varılması açısından bu dönemin önemini vurgulamıştır. Diğer taraftan Wills (2003) ile Lamoreaux (2010:2-3), bu dönemde girişimcilerin gösterdiği başarı ve sonucunda elde ettikleri servetlerin, toplumda üst sıralara veya elit ekonomik sınıfa çıkmanın yolunun kendi işini kurmaktan geçtiği inanışının tüm topluma yayılmasını sağlayarak, topluma bu anlayışla örnek olduklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle ilerleyen yıllarda kendi işini kuramayanların, beyaz yakalı pozisyonlarda çalışıyor olsalar bile başkalarına bağımlı bir hayat yaşadıkları için başarısız olarak görüldüğünü ileri sürmüştür.

Ancak 20. yüzyılın başlarından itibaren, bireysel mucit ve girişimcilerin faaliyetlerinin devam ettiğini gösteren örnekler olsa da (Örneğin, Samuel Ruben-Duracell pil, Edwin Land-Polaroid film ve Chester Carlson-Xerox fotokopi makinası) önceki döneme göre bireysel mucit ve girişimciler daha az görünmeye başlamıştır (Hintz, 2010:13). Sanayi devrimi ile birlikte gelen girişimcilik kültürünün gelişerek devam etmesi beklenirken bu dönemde girişimcilik mekanizmalarının zayıfladığı ve girişimciliğin gerilediği gözlenmiştir.

Diğer bir deyişle girişimciler, 18. ve 19. asırda devletlerin ekonomik başarısında önemli roller alırken yeni dönemde bu rollerini gerçekleştirememişlerdir. Girişimciliğin daha az görüldüğü bu dönemi Alfred D. Chandler, 1977 yılında kendisine Pulitzer ödülünü kazandıran ünlü kitabında "Visible Hand" (Görünen El), girişimcilerin düşüşüne neden olan asıl etkenin girişimcilerin kendi menfaatinin peşinden koşmasının engellenmesi olduğunu belirtmiştir. Chandler bunun yerine, devlet-emek örgütleri-büyük şirket arasındaki koalisyona işaret ederek piyasayı denge ve istikrar merkezli bir "Görünen El" tarafından yönlendirdiğini ileri sürmüştür. Bu dönemde gelişmiş ülkelerde devlet ve sendikalarla birlikte büyük şirket yapılarının ortaya çıkması, birçok sektörde girişim fırsatlarını engelleyerek girişimcinin hareket alanını kısıtladığını belirtmiştir (Akın, 2007).

Benzer şekilde Akın (2007) Cahandler'e atıf yaparak, söz konusu durumun en önemli nedenlerden bir tanesinin daha dengeli ve istikrarlı olacağı umularak, belirsizliğin azalması için devlet-emek örgütleri ve büyük işletmelerin birlikte hareket ettiği yapılanma biçimi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu yeni yapılanma biçiminin, aslında girişimcilerin sevdiği belirsizlik ortamını belirgin hale getirerek ve müdahaleci bir tavır takınarak girişimcilerin oyun alanlarını daralttığını ileri sürmüştür.

Oluşturulan yeni piyasa ortamı 1970'li yıllara kadar sermaye sahiplerini daha çok büyük ölçekli işletmeler kurmaya odaklamıştır. Ancak 1970'li yıllardan sonra büyük ölçekli işletmeler iş yaratmada çöküşe girerken girişimcilerin kurduğu küçük işletmelerin yarattığı yeni işler, küçük işletme sayılarını başta ABD olmak üzere diğer ülkelerde arttırmaya başlamıştır (Loveman ve Sengenberger, 1991). Bu yıllarda fordist üretimin gerilemesi ile birlikte daha esnek üretim ve uzmanlaşmayı tanımlayan postfordist üretim ihtiyacı artmış, statik bilgiyi işleyen büyük işletmelerin istihdam ve ekonomideki rolü azalmış, yeni ve dinamik bilgiler kullanan küçük girişimci işletmelerin ekonomik gelişmedeki rolü daha önemli hale gelmiştir (Audretsch Keilbach ve Lehmann, 2006). Buna ek olarak, 1990'lı yıllarda girişimcilerin geliştirdiği internet ve teknolojinin gelişmesi; iş yapma şekillerini, sosyal ve ekonomik faaliyetleri değiştirmiş, bilgiye dayalı emeğin önemini arttırmış ve işletmeler için küresel elektronik ortamı önemli bir etken haline getirmiştir (Berdykulova, Saiolv ve Kaliazhdarova, 2014; Özkul, 2007).

Bu yeni dizaynda başarıda beyin gücü, yenilik ve teknolojinin önemli bir pay alması, yenilikçi girişimcilerin güçlenmesine zemin hazırladığı görülmektedir (Audretsch ve Thurik, 2001; Akın, 2007). Söz konusu girişimcilerin (Örneğin, Steve Jobs, Marc Zuckerberg, Bill Gates) geliştirdiği yeni ürün ve hizmetler iletişim, ulaşım ve teknolojik alanlarda muazzam gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler ulusal ekonomileri birbirine bağımlı bir yapıya dönüştürmüş, iç ve dış pazarlarda rekabetin şiddetini arttırmış (Gardner, McGowan ve Sissoko, 2014), değişim ve yeniliklerin süreklilik arz ettiği dinamik bir piyasa ortamını meydana getirmiş ve girişimciliği refah ve kalkınmanın temel yapı taşı haline getirmiştir. Son otuz yılda, tıpkı altın çağ olarak değerlendirilen 18. ve 19. asırdaki girişimcilere benzeyen, gerçekleştirilmesi imkânsız gibi görünen birçok yeni ürün ve hizmeti insanların hizmetine sunan çok sayıda girişimcinin tekrar ortaya çıktığı görülmektedir.

Tarihsel süreçte girişimcilerin başarılı oldukları dönemler için Çakmak (2003), girişimcilik faaliyetlerinin çoğalmasının nedenini hükümdarların ve devlet idaresinin girişimcilik faaliyetlerine müdahale etmemesine bağlamıştır. Diğer bir çalışmada Bernstein (2003), 18. ve 19. yüzyılda "Altın Çağ" veya "Keşif Çağı" olarak değerlendirilen dönemin veya hükümet kontrollerinin artmasına kadarki dönemin, Amerika'nın en özgür dönemi olduğunu belirtmektedir. O dönemin ileri gelen hukukçuları, ekonomistleri ve profesörlerinin; sınırlı hükümet, bireysel haklar, kazanç elde etme isteği ve ekonomik özgürlükleri desteklediğini belirtmiştir. Ayrıca ABD'nin kültürel, entelektüel ve siyasi faaliyetleri; ekonomik özgürlüğü, mülkiyet hakkını ve sınırlı hükümeti desteklediği için kendi şirketlerini kurarak yeni ürünler ve

yeni yöntemler bulan girişimcilerin, ekonomik gelişmeye önemli katkılar sağladıklarını ileri sürmüştür.

Yine Kasper (2007:1-3), devlet müdahalesinin olmadığı ve piyasa kurallarının işlediği durumlarda, kendi çıkarları peşindeki siyasi gruplar ve yandaşlarını sınırlamaya hizmet ederek mülk sahibi insanların amaç ve yetenekleri doğrultusunda hedeflerine odaklanmasını sağlayacağını belirtmiştir. Tersi durumlarda ise yolsuzluk içindeki bir grup bürokratın veya güçlü grupların keyfi davranışları, hukuksuz ve zorlayıcı düzenlemelerin yapılması ile mülk sahiplerinin servetlerinin tehlikeye girebilme korkusuyla sürekli dönüp arkaya bakmak zorunda kalmasına neden olarak, bireylerin amaç ve yeteneklerini sınırlandırmaya yol açacağını belirtmiştir.

Benzer bir şekilde Oğuz (2005), devlet müdahalesinin yaygın olduğu dönemlerde ve toplumlarda girişimsel faaliyetlerin ve rekabetin daha sınırlı olacağını, girişimciliğin gerileyeceğini ve ekonomik gelişmenin negatif etkileneceğini ileri sürmüştür. Söz konusu görüşler literatürde yapılan çalışmalar tarafından da desteklenmektedir. Literatürde konu ile ilgili genel hâkim görüş, ekonomik özgürlükleri sınırlandırılmayan girişimcilerin, harekete geçerek gerçekleştirdiği faaliyetlerle ekonomik gelişme ve toplumsal ilerlemeye katkı sağladıkları yönündedir (Örneğin, Islam, 1996; Easton ve Walker, 1997; Ayal ve Karras, 1998; Abraham ve Lewis, 1998; Gwartney vd. 1999; De Haan ve Sturm, 2000; Carlsson ve Lundström, 2002; Doucouliagos ve Ulubaşoğlu, 2006).

Tüm bu çalışmaların verdiği mesajları özetleyen Beach ve Kane (2008: 39-41), devletin savunma ve sivil toplumu geliştirmek için meşru sayarak müdahale ettiği durumlarda, tüm özgürlüklerin gerilemeye başladığını ve bu durumdan ilk etkilenenin ekonomik özgürlükler olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle bireylerin mal ve hizmetleri üretim dağıtım veya tüketiminde tamamen serbest hareket etme özgürlüğünün devlet tarafından korunması gerektiği gibi, yine devlet tarafından kısıtlanmaması gerektiğini de belirtmişlerdir.

1.1.3. Devlet ve Piyasa İkileminde Girişimcilik

Literatürde iktisadi hayatı düzenlemek için seçilebilecek iki yolun varlığından söz edilmektedir. Bunlardan birincisi; bireylerin kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmesini sağladığı için bireysel kararlara ve rekabete dayalı, özgürlükçü, doğal ve gönüllü işbirliğinin dizayn ettiği iktisadi hayat anlamındaki serbest piyasacı görüştür (Acar,2003). İkincisi ise piyasanın doğal işleyişine bırakılması durumunda piyasanın başarısız sonuçlara neden olacağını savunan, planlamacı, müdahaleci, regülasyoncu, mülkiyeti elinde tutan ve iktisadi hayatı organize eden

merkezi planlama sisteminin hâkim olduğu devletçi görüştür. Piyasa ve devletin ekonomideki sınırlarına yönelik tartışmalar literatürdeki en eski konulardan birisidir (Kayıran, 1996:56). Bu tartışmanın temelinde, iktisadi hayatın düzenlemesinin gönüllü işbirliğinine dayalı, aileleri ve bireyselliği öne çıkaran piyasa kurumuna mı, yoksa daha çok karaların tek merkezden kumanda edildiği, bireylerin haklarını ve çıkarlarını koruyacağını iddia eden ve mülkiyeti elinde tutan devlet otoritesine mi bırakmak gerektiği problemi yer almaktadır (Acar, 2003; Hazlıtt, 2003; Demir, 2003).

Modern devletlerin kurulmasından günümüze kadar, yaşanan siyasi, sosyolojik ve ekonomik olaylar nedeniyle devlet ve piyasa rollerinde dönemsel olarak değişmeler olduğu görülmektedir. 1500-1800 yılları arasında Merkantilistler korumacı devleti, 1800-1930 yılları arasında Fizyokratlar ve Klasik İktisadi Okul doğal düzeni, 1930-1970 yılları arasında Keynesyenler müdahaleci sosyal refah devletini savunurken; 1970'den itibaren, yeniden devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini ileri süren Avusturya İktisat Okulu, Anayasal İktisat ve Chicago Okulu gibi ekoller, devletin müdahalesini azaltmak için büyük çaba harcamaktadır. Buna karşın özellikle son yıllarda kendilerini Neo-Keynesyen olarak niteleyenlerin, iktisadi hayatta devleti müdahale eder pozisyonda tutmak ve bunu sürdürmek için büyük çaba harcadıkları görülmektedir (Öztürk, 2007:1-48).

Yukarıda da görüldüğü gibi iktisadi hayat birbirinden farklı birçok evreden geçmiştir. Konunun dağılmasını önlemek ve çalışmanın esas amacına hizmet etmek amacıyla bu kısımda girişimciliğin ön plana çıktığı dönemlere odaklanılacaktır. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında piyasa ekonomisi nosyonu ve girişimcilik faaliyetlerinin, Sanayi Devrimi'nin meydana getirdiği sosyal ve ekonomik değişim sürecinde hızlandığı gerçeğinden hareketle 18. yüzyıl ve sonrasını incelenecektir. Gelişmiş ülkelerin 18. ve 19. yüzyılda girişimciliğe uygun bir hareket tarzı benimsedikleri ve girişimciliğe daha uygun bir ortam oluşturmaları nedeni ile bu ülkelerde kayda değer gelişmelerin meydana geldiği görülmektedir.

Ancak 1929 yılında meydana gelen Büyük Buhran'a piyasanın neden olduğunun ileri sürülmesi, sonraki yıllarda Keynes'in öncülük ettiği "Keynesyen Refah Devleti" olarak adlandırılan ve devletin yoğun olarak müdahalecilik yaptığı yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Keynes'in piyasayı başarısızlığa iten nedenleri ortadan kaldırmak ve kapitalizmin tekrardan inşa edilmesi amacıyla devletin iktisadi hayata müdahale etmesi gerektiğini savunan görüşleri, 1970'li yıllara kadar etkin bir şekilde uygulanmıştır. 1970'li yıllardan itibaren; yüksek vergi oranları, yüksek toplam talep, istihdam politikaları, sosyal refah, devlet harcamaları ve artan devlet müdahaleleri nedeni ile Keynes'in öncülük ettiği

devlet müdahalesi temelli refah devletinin zayıfladığı görülmektedir (Bayraktar, 2012). Devletçi sistemin zayıflamaya başlaması ile birlikte, Friedman, Lucas, Sargent, Barro, Hayek, Mises, Buchanan, Tullock gibi aktörlerin öncülüğünde, devlet başarısızlığı tezini savunan piyasa yanlılarının görüşlerinin güçlenerek devletçi yaklaşımın yerini almaya başladığı görülmektedir (Öztürk, 2007:2).

Çok genel bir ifade ile serbest piyasa savunucuları, devletin müdahalede bulunmadığı ikitsadi faaliyetler, görünmez bir el vasıtasıyla hem bireysel hem de toplumsal faydayı üst düzeylere çıkararaktır. Bu görüşte olanlar, bireylerin kendileri için neyin iyi neyin kötü olduğuna ve kendileri için iyi olanı üretme ve tüketme konusunda karar verici konumda olmalıdırlar. Çünkü hizmet veya malların kıymeti bireylerin onlara yüklediği anlama göre biçimlenmektedir. Buna göre devletin müdahale ettiği durumlarda, bürokratların tercihlerinin öne çıkması söz konusudur. Bu durum bir süre sonra kamu tekelciliğinin öne çıkması, rekabetin zarar görmesi, güç ve yetki dağılımında dengesizlik, israf, rant ve transfer toplumunu yaratma gibi argümanları ortaya çıkararak ekonomik etkinliği azaltacaktır (Hayek, 1945; Mises, 1949; Rothbard, 2009; Eren, 1993; Kayıran, 1996; Yayla, 2001; Demir, 2003; Acar, 2005; Yayla, 2007; Friedman, 2009; Akın, 2010a; Akın, 2010b; Akça, 2011; Tayyar ve Çetin, 2013).

Merkezi Planlama Sistemini savunan devlet müdahalesi taraftarları ise piyasa savunucularının öne sürdüğü "Görünmez El" in başarısız olduğunu ve "Görünür Elin" müdahalesi olmadan kaynakların etkin kullanılamayacağını ileri sürmektedirler (Turhan, 2007:34-38). Literatürde Merkantilistler "Keynesyen Refah Devleti" ve Neo-Keynesyen yaklaşımın savunucularından oluşan ve ekonomik faaliyetlere devletin müdahale etmesi gerektiğini ileri sürenlerin görüşlerinin bir kısmı aşağıdaki gibidir (Turhan, 2007; Keynes, 1936; Öztürk, 2007: Akça, 2011; Kayıran, 1996)

- Kamusal mallar ve tam istihdam serbest piyasa tarafından sağlanamamaktadır. Yine devlet müdahalesinin olmadığı durumlarda, gelir dağılımında eşitliği sağlamak mümkün değildir.
- Ekonomik kriz dönemlerinde işletme yöneticilerinin yatırım yapmakta çekimser davranmaları nedeni ile serbest piyasa ekonomik krizlere cevap verememektedir.
- Piyasanın doğal düzeni; tam rekabet, tam bilgi ve mükemmel bir sözleşmeyi sağlayamaması ile birlikte insanların istihdamı, üretim ve tüketimin görünmez bir el tarafından düzeltileceğini beklemek gerçek dışıdır. .

- Gelecekte var olacak bilgiye piyasa ortamının ulaşması imkânsız olduğundan risk ve belirsizlik hâkimdir. Ancak devlet yasalar ve politikalar oluşturarak gelecekteki risk ve belirsizliği düşürmektedir.

Devlet ve piyasa ikileminde bizim tartıştığımız esas konu meydana getirdiği siyasi sonuçlar değil, girişimcilerin ve girişimcilik mekanizmalarının bu süreçten nasıl etkilendiklerini ortaya koymaktır. Bu anlamda girişimcilerin hangi durumlarda başarılı olduğu ve hangi yöntemlerin girişimciliğe daha uygun olduğunu anlayabilmek için ekonomi bilimi ve diğer bilimlerin konuya yaklaşımları ele alınmıştır. 20. yüzyılın başından beri sosyologlar, psikologlar, iktisat ve işletme tarihçileri ve antropologlar gibi sosyal bilimciler ilgili alanda çok sayıda çalışmalarda bulunmuşlardır. Ancak ekonomi bilimi, girişimciliğe uzunca bir süre gereken ilgiyi göstermediğinden dolayı, konu hakkında çok fazla bilgi sunmamaktadır. Bu nedenle, söz konusu bilim dalında girişimcilik alanında çalışanların sayısı azdır ve çalışmalar genellikle genel ekonomi eğilimi dışında, ekonomik sistemde yer alan serbest piyasa ve merkezi planlama sitemi yaklaşımlarının bakış açısı dâhilinde gerçekleşmiştir (Swedberg 2000: 11-12).

Girişimciliğin özü bir ölçüde finansal kaynaklara dayanmaktadır. Bir girişimcinin kendi iş yerini açması ve çalıştırması için ihtiyacı olan en önemli girdilerden bir tanesi, finansal kaynakların varlığıdır. Bu kaynakları ise girişimciler ya kendilerinin ve ailelerinin birikimlerini kullanarak ya da mali piyasalardan ödünç alarak temin edebilmektedirler. Finansal kaynakların yanı sıra, bir ülkede girişimciliğin gelişebilmesi için birtakım yasal ve kurumsal zorunlulukların da bulunması gerekmektedir. Ticari kodun kalitesi, rekabetin varlığı, girişimcilik için yasal ve yönetsel engellerin olmaması, girişimciliği destekleyen teşvik ve ödemelerin bulunması, beşeri sermayenin ve piyasa destekli kurumların yeterli olması ile sosyal, kültürel ve politik yapı, ülke içinde girişimcileri destekleyen unsurlar arasında sayılabilmektedir (Estrin ve Mickiewicz, 2010:5-6). Ayrıca ülkenin vergi düzeyi, vergi toplama yöntemleri ile vergi ile ilgili yasal düzenlemeleri de girişimcilik düzeyini azaltan veya arttıran faktörler arasında sıralanabilmektedir (Rosen, 2005: 252).

Bu ekonomik etmenler açısından baktığımızda, merkezi planlama sistemlerinin uygulandığı sosyalist ideolojilerde, bireyler kendi finansal varlıklarını işletme hakkına sahip değillerdir ve ülke içerisindeki tüm zenginlik devlete aittir (Pissarides, 1999: 534). Merkezi planlama sistemi argümanını kullanan sosyalist ideolojilerde, mali piyasalar ve sermaye piyasası da çok fazla gelişmemiştir. Ayrıca sistem içinde girişimciliği destekleyecek yasal ve kurumsal düzenlemelerin varlığından söz etmek mümkün değildir. Bunun yanı sıra merkezi planlama

sisteminde vergi toplama yöntemi genellikle verimsizdir, tutarsızdır ve yüksek vergileme nedeniyle bireylerin girişimciliğe yönelmeleri daha zordur (Estrin ve Mickiewicz, 2010: 5-8).

Yine merkezi planlama sisteminde, yeni ürün ve hizmet geliştirmeye ilişkin kararlar, kaynak dağıtımı ile üretimin ve tüketimin doğası hükümet tarafından kontrol altına alınmıştır. Piyasalar, tekel gücünü elinde bulunduran kitle üretim organizasyonlarının hâkimiyetindedir. Bu baskılar sonucunda merkezi planlama sistemlerinde serbest bir girişimcilik olgusundan söz etmek çok mümkün değildir ve girişimcilik fırsatlarının sayısı serbest piyasa ekonomisine oranla çok daha azdır (Ireland, Tihanyi ve Webb, 2008: 112-113)

Sosyalist sitemlerde, üretimde kullanılan arazi ve sermaye malları ile kaynakların dağılımı kamu mülkiyetindedir ve emek faktörünün yoğun olduğu küçük işletmeler ise özel sektör mülkiyetindedir. Ancak yine de sosyalist sistemde bireylerin serbestçe hareket etme kabiliyetini engelleyen birtakım kurumsal kısıtlamalar ve baskılar bulunmaktadır. Yeni ürün ve hizmet geliştirmeye ilişkin kararlar, kaynak dağıtımı ile üretimin ve tüketimin doğası sosyalist parti tarafından kontrol altına alınmıştır (Ireland vd. 2008: 112-113). Tüm bu sorunlardan dolayı, merkezi planlama sisteminde girişimcilik faaliyetlerinin çok kısıtlı olduğu görülmektedir (Estrin ve Mickiewicz, 2010: 5-8).

Serbest piyasa ekonomisinin hâkim olduğu kapitalist sistemlerde ise sosyalist sistemlerin tersine, üretim araçlarının mülkiyetinin özel kişilere ait olduğu ve piyasanın kendi kurallarına göre işlediği bir sistem vardır. Piyasalarda "görünmez el" ve "bırakın yapsınlar" ilkesi hâkimdir. Serbest piyasa sistemi, mülkiyet hakları ve emeğin ücretlendirilmesi gibi temel ekonomik değerler içerisinde bireyler girişimcilik faaliyetlerinde bulunmak için daha özgür hareket etmektedirler. Serbest piyasa ekonomisine göre girişimciler bir fırsatı keşfedinceye ya da bir fırsattan istifade edinceye kadar, ekonomik değer oluşmamaktadır. Sistemde girişimciler, girişimcilik davranışı yasal olduğu sürece, kendi bilgi ve eylemleri ile yaratılan değere erişim hakkına sahiptir. Ayrıca serbest piyasa sisteminde köklü formal ve informal kurumlar tarafından ulusal kültüre aşılanmak suretiyle, ülke içerisinde girişimcilik desteklenmektedir (Ireland vd. 2008: 114-115).

Serbest piyasa ekonomisini savunan ideolojiler, bireyselliğe ve rasyonelliğe dayanan, devletin rolünün sınırlı ve hatta minimal düzeyde olduğu, piyasa sistemi içinde serbest girişimi teşvik eden, siyasi ve ekonomik anlamda özgürlükleri desteklemektedir. Bu sistemler ekonomide bireysel girişime öncelik vermektedir ve bireyi her şeyden önce bir girişimci olarak görmektedir. Bu nedenle kişi öncelikle kendi hayatını girişimcilik olgusuna göre düzenlemeli

ve aktif, rasyonel, kimseye hesap vermeden ve kimseden izin almadan yaşamalıdır. Ardından bireysel çıkarını asıl olarak görmeli ve rekabet unsuru olarak bu durumu tüm topluma yaymalıdır. Devletin bu alandaki rolü ise serbest piyasa kanallarının işlemesini sağlamak ve gerekli yasal ve siyasal düzenlemeleri ortaya koymaktır (Çetin, 1988: 220-228).

Devletin iktisadi hayatı düzenlemek için seçtiği yol girişimcilik faaliyetlerini önemli oranda etkilemektedir. Bu yollardan birisi olan merkezi planlama sistemleri, iktisadi hayatı planlamak ve mülkiyeti elinde tutmak gibi argümanları öne sürerek devletçi ve müdahaleci bir yaklaşım tarzı ile hareket etmektedir. Burada ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, bireylerden ziyade devletin söz sahibi olduğu görülmektedir. Yine piyasada tam istihdam ve optimum üretimin ancak merkeziyetçi yapı ile oluşabileceği varsayılmaktadır. Benzer bir şekilde devletin müdahalesinin olmadığı durumlarda gelir dağılımının adil ve eşit paylaşılamayacağını ileri sürmektedir. Merkezi planlama sistemlerindeki bu yaklaşım tarzı beraberinde; girişimcilerin rahat hareket emesini engelleyen yasal ve yönetsel düzenlemeler, girişimcilik için son derece önemli olan beşeri sermayenin ve piyasa destekli kurumların yetersiz kalması, politik ve kültürel yapının giderek girişimcilikten uzaklaşması gibi büyük problemleri getirmektedir.

İkinci yol olan serbest piyasa ekonomisi ise bireyleri ekonomik faaliyetleri gerçekleştirmeleri için teşvik eden, bireylerin daha rahat hareket etmelerini sağlamak için ekonomik özgürlüğün alanını genişleten, bürokratik süreçleri daha az uygulayan ve siyasetçilerin tercihlerinden ziyade bireylerin tercihlerinin ön plana çıktığı bir yapı söz konusudur. Bu yapıda, özel mülkiyet ve üretim araçlarının mülkiyeti devlete değil bireylere aittir. Yine bireylerin başarılı olması için gerekli olan beşeri sermayenin ve piyasa kurumlarının, piyasanın kendi dinamikleri ile oluşacağı varsayılmaktadır. Tüm bunlar değerlendirildiğinde, girişimcilik faaliyetleri merkezi planlama sisteminde sınırlı ya da kısıtlı iken serbest piyasa ekonomisinde sistem tarafından desteklenmekte olduğu görülmektedir.

1.1.4. Ülkelerin Girişimcilik Yönelimli Politikalar İzleme Nedenleri

Son yarım yüzyılda, serbest piyasa sisteminin bireylerin refahı ve ekonomik verimliliği için gerekli ilkeleri sağlayamayacağını iddia eden bir yaklaşımla, piyasa ekonomisine bir tepki olarak ortaya koyulan merkezi planlama sistemlerinin yaşadığı sorunları çözmede etkisiz kaldığı ve zayıfladığı görülmektedir (Mikail ve Turan, 2013). Merkezi planlama sistemi 1960'lı yıllarda önemli bir temele sahiptir. Ancak 1975'li yıllarda merkezi sitemleri uygulayan ülkelerin çıkarlarının çatışması, bürokratların burjuvazi konumu, kaynakların etkili ve verimli

kullanılamaması ve kaynakların yetersiz kalması gibi giderek artan sorunların merkeziyetçi argümanlarla çözümünü zorlaştırdığı görülmektedir (Işık, 2013).

Merkezi planlama sitemini uygulayan ülkelerde bu problemler görülürken aynı dönemde ABD ve Avrupa ülkelerinin; Çin, Türkiye ve Rusya gibi ülkelerden bilgi, teknoloji, yenilikçi girişimler gibi alanlarda daha etkin oldukları ve ekonomik olarak daha fazla büyüdüğü görülmektedir (Kasper, 2007:11). Çözüm yollarının daralması ve söz konusu ülkelerin ABD ve Avrupa'ya göre başarısız bir tablo sergilemesi, merkezi planlama sistemlerini uygulayan ülkeleri yeni reform hareketlerine mecbur kılmış ve devletçi gelişmeyi merkeze alan ülkeleri piyasa ekonomisine yöneltmiştir (Işık, 2013; Mikail ve Turan, 2013).

Orta ve Doğu Avrupa'daki bir kısım ülkeler ile birlikte, Rusya ve Çin gibi ülkelerin, merkezi planlama sisteminden serbest piyasa ekonomisine geçiş yaptıktan sonra ciddi kazanımlar elde ettikleri görülmektedir. Örneğin, piyasa ekonomisine geçmeden önce sefalet içinde yaşayan Singapur ve Hong Kong gibi Doğu Asya ülkeleri piyasa ekonomisine geçtikten sonra ekonomileri geçmiş yıllarla kıyaslanamayacak düzeyde olumlu veriler elde edilmiştir (Kasper, 2007:11). Bu ülkelerin eskiye oranla daha iyi ekonomik koşullara sahip olmaları birçok farklı faktörle ilişkilendirilebilse de genel hâkim görüş; piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarını oluşturma ve uygulamaya koymada, diğerlerine göre daha başarılı oldukları ve girişimciler için daha cazip bir ortam hazırlayabilmelerinden kaynaklandığı yönündedir (Çokgezen ve Özcan, 2008).

Devletleri girişimciliği teşvike yönlendiren diğer önemli bir neden olarak da girişimciliğin ekonomiye olan olumlu etkisine dair inanç gösterilmektedir. Bu nedenle girişimcilik literatürünün önemli bir kısmı girişimciliğin ekonomik performansı olumlu etkileyip etkilemediği üzerine yoğunlaşmıştır. Literatürde girişimciliğin ekonomik performansı olumlu yönde etkilediğini, girişimciliğin ekonomik kalkınmanın en önemli ayağı olduğunu ve ülkelerin gelişimi için girişimciliğin her zaman kullanılmasının gerekliliğini vurgulayan birçok çalışma mevcuttur (Örneğin, Carree ve Thurik, 2003; Kuratko, 2005; Acs ve Armington, 2006; Schroeter, 2009; Naude, 2010; Doğan, 2013:46). Ekonominin büyümesiyle ilgili yaklaşımları inceleyen araştırmacıların bu konudaki genel hâkim görüşü, girişimciliğin ve girişimci işletmelerin son zamanlarda ekonomik ve sosyal kalkınmanın lokomotifi olduğu yönündedir (Audretsch, 2004).

Çokgezen ve Özcan (2008) ile Doğan (2013) bu durumu, girişimciliğin doğasına uygun hareket eden ülkelerde girişimciliği teşvik eden faaliyetler arttıkça girişimci sayısının artarak işsizliği

azaltmak ile birlikte üretimi ve refahı arttırdığını ileri sürmüşlerdir. Yine faaliyete geçirilen ya da faaliyeti genişletilen her iktisadi aktivitenin mevcut yatırımlara, istihdama ve üretime katkı sağladığını belirtmişlerdir. Benzer bir şekilde Potter (2005), girişimciliğin beşeri, mali ve diğer kaynakların tam kullanımını teşvik ederek yeni firmaların açılması, yeni işlerin yaratılması, inovasyon ve istihdam yaratılmasıyla ekonomik gelişmeye yardımcı olan en önemli etken olduğunu ileri sürmüştür.

Girişimcilerin gerçekleştirdiği yatırımlara ekonomik perspektifle bakıldığında yatırımların birbirleri ile bağlantılı yeni ekonomik değerleri meydana getirdiği görülmektedir (Bayrakdar, 2011). Bayrakdar (2011) ayrıca bu yatırımların, hammaddenin ülke içerisinde işlenmesi ile başlayan gelir artışı, istihdam artışı, dış ödemeler açığının azalması, rekabet ve verimlik artışı, kalkınma ve sanayileşmede artışını tetikleyerek bir tür zincirleme etkisi yarattığını belirtmektedir. Yine Klapper, Amit ve Guillen (2010:2), girişimciliğin sürekli yeni işler oluşturarak rekabet ve ekonomik büyümeye öncülük ettiğini ve modern piyasa ekonomisinin dinamik bir şekilde devam etmesini sağladığını ileri sürmüşlerdir.

Reynolds (1999), 1980-1992 türbülans dönemi için ABD'nin çeşitli bölgesel verilerini kullanarak, girişimcilerin açtıkları küçük işletmelerin ekonomik büyüme ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Benzer bir şekilde Acs ve Armington (2002) yerel ekonomilerde büyüme ile girişimcilik faaliyetleri arasında yüksek düzeyde pozitif bir ilişki olduğunu bulgulamışlardır (Carree ve Thurik, 2003). Schramm (2010) ise girişimcilerin kurduğu yeni işletmelerin yenilikler getirmesi nedeni ile insan refahı ve ekonomik büyüme için en önemli etkenin girişimcilik olduğunu belirtmiştir.

Ülkeleri girişimciliğe yönelten nedenlerden birisi de vatandaşların küresel bir trend haline gelen girişimciliğe olan ilgileridir. Bireyler çeşitli nedenlerden dolayı girişimci olmayı seçmektedir. Bu nedenler arasında, kendini ifade etme, bağımsızlık, statü veya maddi avantaj elde etmek sayılabildiği gibi mevcut emek piyasası koşulları altında, uygun ücretli istihdam bulamayan bireylerin veya işsizliğine başka alternatif yol bulamadığı için isteksizce girişimci olma da sayılabilmektedir (Dawson, Henley ve Latreille, 2009:1).

Literatürde bu konuda yapılmış çalışmalar incelendiğinde başka alternatiflerinin olmaması nedeni ile girişimci olmayı seçenlerin olduğunu gösteren çalışmalar olsa da genel olarak girişimciliğin; bağımsızlık, özgürlük, daha çok para kazanma, değer yaratma, inovasyon, kendini ispatlama ve yeteneklerini sergileme gibi nedenlerle istekli olarak tercih edildiğini bulgulayan çalışmaların ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Dennis (1996), ABD'de 3000 yeni iş kuran girişimci ile yaptığı çalışmada, araştırmaya katılanların kendi işlerini kurmaya motive eden birçok faktörün (mücadeleyi sevmek, daha fazla saygı kazanmak, aileleri için bir şeyler oluşturmak, çok para kazanmak, başkalarının beklentilerini karşılamak, becerilerini ve yeteneklerini kullanmak vs.) olduğunu, buna karşın katılımcıların sadece %8'inin başka alternatifi olmadığı için kendi işletmesini kurduğunu tespit etmiştir.

Yine Hughes (2003) Kanada da 61 kadın girişimci ile yaptığı çalışmada ise kadın girişimcilerin kendilerini girişimciliğe iten faktörün başka alternatiflerin yokluğu gibi negatif nedenlerin değil, bağımsız olma isteği, esneklik gibi pozitif nedenler olduğunu belirtmişlerdir. Benzer bir şekilde Hughes (2006)'da yaptığı diğer bir çalışmada, ulusal olarak temsil edilen çok büyük bir anketin verilerini kullanarak (3.840 kişi) Kanadalıları kendi işletmesini kurmaya iten en büyük nedenin "bağımsızlık - özgürlük" isteği olduğunu tespit etmiştir.

Bu konuda Türkiye'de yapılan araştırmalara bakıldığında da durum çok farklı değildir. Turan ve Kara (2007) kendi işlerini kuran 161 kişi ile yaptıkları çalışmada, katılımcıları girişimci olmaya motive eden faktörleri, daha önceki işinden memnun olmamak, kendi işinin patronu olmak ve kendi birikimlerini kurdukları işlere yansıtmak olarak tespit etmişlerdir. Benzer bir şekilde Eskişehir'de 13 potansiyel kadın girişimciyle derinlemesine mülakat yöntemi ile yapılan diğer bir çalışmada, mevcut işten duyulan memnuniyetsizlik ve mevcut işlerinde hak ettikleri değeri göremediğine inanmaları, katılımcıları girişimci olmaya iten motivasyon faktörleri olarak bulgulanmıştır (A, Özdemir, 2010).

Diğer taraftan literatürde girişimciliğin her zaman istenen bir kariyer seçeneği olmadığını, her derde deva gibi gösterilmesini eleştiren ve girişimciliğin sürekli fayda yaratan bir olgu olduğu düşüncesinin aksine bazen ciddi zararlar verdiğini savunan çalışmalarda yer almaktadır. Smeaton (2003), Birleşik Krallık verilerini kullanarak yaptığı çalışmada, araştırmaya katılanların 1986 yılında %16'sını girişimci olmaya teşvik eden esas faktörün işsizlik olduğu bulgularken bu oranın 2000 yılında %26'ya çıktığını tespit etmiştir. Diğer bir araştırmada Shane (2008), ABD'deki çeşitli verileri incelediği "The Ilussions Of Entrepreneurship" adlı çalışmasında sanılanın aksine, girişimcilerin sadece %10'unun çalışanlarından daha fazla para kazandığını ileri sürmüştür.

Yine Jones ve Murtola (2011) "Entreprenurship: Crisis and Critique" adlı çalışmalarında, Dünya bankasının 2011 yılında yayınladığı rapordaki verilere dayanarak girişimciliğe bazı noktalarda önemli eleştiriler getirmişlerdir. Araştırmacıların eleştirdikleri noktalardan bir

tanesi, ekonomik krizlerin aşılması için girişimcilerin yeni ve dinamik girişimler yaratarak katkı sunduğu ve genellikle krizlerde girişimcilerin çevresel koşulların kurbanı oldukları düşüncesidir. Söz konusu yazarlar girişimcilik ile kriz ihtimalinin yakın ilişkisine dikkat çekerek girişimciliğin kar elde etmek amacıyla piyasaların sömürülmesi düşüncesinin hakim olması nedeni ile bu düşünceye sahip girişimciliği tehlikeli olarak değerlendirmişlerdir. Yine iş çevrelerinde, üniversitelerde ve siyasette ekonomik krizlerden tek çıkar yolun girişimcilik olarak gösterilmesi, ekonomik krizlerin kapitalizmin özünde olduğunu ve krizden çıkmanın tek yolunun ortaya çıkan yeni fırsatları değerlendiren girişimciler olduğu söylemi, eleştirdikleri diğer bir nokta olmuştur. Araştırmacılar bu noktada, girişimcilerin ekonomik krizin fırsatlarından faydalanarak büyük kazançlar elde ederken toplumun büyük bir kısmının krizin bedelini ödemekle karşı karşıya bıraktıklarını ileri sürmüşlerdir. Söz konusu araştırmada, ekonomik kriz döngülerinin oluşumunda girişimciliğin soyutlanmasını eleştirilerek ekonomik kriz döngülerinin oluşumunda girişimciliğin önemli bir faktör olduğunu belirtmişlerdir (Ay, 2014:143-146).

Literatürde girişimciliği eleştiren çalışmalar olsa da genel hakim görüş, girişimciliğin hem yerel hem de ulusal ekonomilerde büyüme sağladığı, istihdamı arttırma ve yoksulluğu azaltmada önemli katkılar yaparak, ekonomik kalkınma için çok önemli olduğu yönündedir (Örneğin, Acs ve Audretsch, 1988; Reynolds, 1999; Thurik, 2003; Louw, Eeden, Bosh ve Venter, 2003; Wennekers ve Thurik, 2003; Caree ve Thurik,2003; Schramm, 2004; Buttrick ve Moran 2005: 364; Acs 2006; Van Praag ve Versloot 2007; Headd ve Saade, 2008; Doepke ve Zilibotti, 2013).

Sonuç itibari ile devletin ağırlığının azaltılması temel alınarak, devlet müdahalesiyle oluşan ve bireyin girişimci potansiyelini körelten merkezi planlama sistemlerinin gerilemesi yerine, bireyin girişimde bulunmasını daha çok teşvik eden serbest piyasa anlayışının almış olması ülkeleri girişimcilik yönelimli politikalara yönelten sebeplerden biri olduğu görülmektedir. Yine girişimcilik ile ilgili yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde; ekonomik kriz, işsizlik, yenilik, bilgi ve teknolojide yetkinlik, inovasyon, sosyal problemler, yoksulluğun azaltılması, uluslararası rekabet, kaynakların etkin kullanımı ve toplumsal refah gibi önemli olguları, arzu edilen düzeylere çekme ve bu problemleri çözme olasılığı girişimcilik mekanizmalarını etkin bir şekilde uygulamak ile mümkün görünmektedir. Bu çerçevede, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, ekonomileri ile altyapılarını bu anlayış doğrultusunda yeniden yapılandırma çalışmalarına başlamış ve büyümenin temel dinamiklerinden birisi girişimcilik olarak görülmeye başlanmıştır (Çelebi, 2000; Öztürk, 2005; Akın, 2007; Minniti ve Levesque, 2008).

1.2. Girişimci

Çalışmanın bu kısmında girişimcinin tanımı, girişimcinin önemi, girişimcinin özellikleri ve girişimcinin finansmanı konuları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

1.2.1. Girişimcinin Tanımı

Girişimci kavramı Richard Cantillon'la birlikte ele alınmaya başlanmış ve günümüze kadar devam eden süreçte birçok bilimsel çalışmada ele alınmıştır. İktisat tarihinin erken dönem araştırmalarından beri girişimcinin ekonomideki rolü birçok bilimsel çalışma ve araştırma için ilham kaynağı olmuştur. Richard Cantillon'un (1680-1734) ölümünden sonra yayınlanan "Essai sur la Nature du Commerce en General" adlı eserinde girişimcinin ekonominin gelişmesindeki önemini ilk defa yazan kişi olmuştur (Landström, 2002:4). Bu eserde Richard Cantillon (1755) girişimciyi ekonominin merkezinde olan, risk alan ve işletmede yönetimi sağlayan kişi olarak varsaymaktadır. Yine kavramı ilk olarak kullanan iktisatçılar arasında yer alan Jean Baptiste Say (1803) ise girişimciyi, yeni ekonomik girişimleri oluşturmada belirgin yeteneklere sahip olan ve toplumun ihtiyaçlarını karşılama konusunda özel bir sezgiye sahip olan kişi olarak tanımlamaktadır. Say'a göre girişimci, düşük olan verimliliği yükseğe dönüştürebilmek için ekonomik kaynakları düzgün şekilde tahsis edebilen kişidir (Fortner, 2006:28-29).

17. yüzyılın sonlarında itibaren sanayinin gelişmesi ve işletmelerde risk algısının gelişmeye başlaması ile birlikte girişimci kavramı "risk alan kişi" olarak tanımlanmaya başlamıştır (Corbetta, Ravasi ve Huse, 2004:3). Gartner (1988) girişimcinin kim olduğuyla değil yaptıkları ile tanımlanması gerektiğini belirtmiş ve girişimciyi "tek amacı organizasyonlar yaratmak olan kişi" olarak tanımlamıştır. Bruyat and Julien (2001) ise girişimciyi; yenilik yaratma süreci, yeni organizasyonlar veya yeni değer yaratma süreçlerinden bireysel olarak sorumlu kişi olarak tanımlamışlardır. Tarihsel süreçte girişimcilik ile ilgilenen bazı araştırmacıların girişimci kavramına bakış açıları ve yaptıkları tanımlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Girişimciye Bakış Açıları ve Yapılan Tanımlar

Araştırmacı	Girişimci Tanımı/Perspektifi
Mill (1848)	Girişimci, ticari işletmenin yönetimini ve riskini üstlenmektedir.
Marshall (1890)	Girişimci yenilikçi stratejiler ve ekonomik ilerlemeye odaklanarak iyi bir ürün sunmaktadır. Girişimci, işletmesinin asli işlevlerinin yerine getirilmesinden sorumludur.
Knight (1921)	Girişimciler, belirsizliğin yöneticileridir, onlar tahmin etmekte ve eksik bilgi koşullarında paradaki değişim üzerine hareket etmektedir. Bunlara ek olarak, girişimcilerin talimat ve kontrol gibi yönetim fonksiyonlarını yerine getirmeleri gerekmektedir.
Ely and Hess (1937)	İş organizasyonlarındaki üretim faktörlerinin birleştirilmesi ve organizasyonun sürdürülmesi görevlerini üstlenen kişi.
Schumpeter (1942)	Girişimciler girişimin yeni kombinasyonlarını yerine getiren kişilerdir. Girişimci değişimin yaratıcısı ve pazarı denge durumunun yokluğuna iten dinamiklerin yaratıcısıdır.
McClelland (1961)	Bir girişimci üretim araçları üzerinde bir miktar kontrol uygular ve bireysel çıktı elde edebilmek için tüketebileceğinden daha fazla üretir.
Leibenstein (1968)	Girişimci girdileri sıraya koyan kişidir (bir girdi tamamlayıcısı), girdilere olan engellerin hakkından gelen kişidir(boşluk doldurucu), ve belirsizliğin bariyeridir. Girişimci sistemdeki belirsizlikleri imha eder.
Howell (1972)	Girişimciler iş dünyasında önemli mülkiyet payına sahip yeni şirket kurucularıdır ve işi serbest meslek durumunun ötesinde büyütmeye niyetlidirler.
Kirzner (1979)	Girişimciler karlı fırsatları algılarlar ve bilgiyi nerede arayacaklarının bilirler. Piyasa kusurları hakkında üstün bilgiye sahip bir birey bunu avantaj olarak kullanır.
Brockhaus (1980)	Girişimciler başlıca/ esas mal sahibidirler ve iş girişim yöneticileridir ve başka yerde istihdam edilmeyi istemezler.
Mescon and Montanari (1981)	Girişimciler yeni iş bulucudardır.
Drucker (1985)	Girişimciler daima değişim ararlar, değişime karşılık verirler ve ondan bir fırsat olarak istifade ederler, Beyinlerinin hem sağ hem de sol tarafını kullanırlar. Şekle bakarlar. İnsanlara bakarlar. Hangi yeniliğin fırsatları karşılamak için uygun olduğunu bilmek için analitik çalışırlar. Daha sonra dışarıya çıkar ve onların beklentileri, değerleri ve ihtiyaçları için çalışacak potansiyel kullanıcılara göz atarlar.
Baumol (1993)	Girişimci hareketleri romanlarda hayal gücünün kullanımına sebep olan, cesurluk, ustalık, liderlik, sebat ve refah, güç ve mevki kovalayan bir ekonomi üyesidir. Bu terim daha küçük ya da büyük grup veya organizasyonların ekonomik aktivitelerine yön veren bütün rutin olmayan aktiviteleri kapsamaktadır.

Kaynak: Fortner, 2006: 27-28 ve Bernstein, 2011:9-11' den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Literatürde girişimcilik kavramı ile ilgili tanım ve yaklaşımlar değerlendirildiğinde, genel bir tanım olarak girişimciyi; sürekli fırsat kovalayan, değişim arayan, yenilik peşinde koşan, piyasa ile ilgili üstün bilgi ve birikimi ile ekonomik aktivitelere yön veren, toplumların refahı ve ekonomik kalkınması için önemli katkılar sunan ve piyasadaki fırsatları sahip olduğu özel becerilerini kullanarak, ekonomik veya sosyal bir değere dönüştürebilen kişi olarak tanımlayabiliriz.

1.2.2. Girişimcinin Önemi

Son zamanlarda en popüler olan kavramlardan birisi girişimci kavramdır. Bu kavramın popüler hale gelmesinin nedenlerinden bir tanesi, ekonomik ve toplumsal birçok problemin çözümünde etkin rol oynaması olarak gösterilmektedir. Bu doğrultuda ülkeler girişimci sayılarını arttırabilmelerini sağlayacak çeşitli argümanları devreye sokmaktadırlar. Çünkü ülkelerin sahip

oldukları girişimci sayısını artması hem ekonomik gelişme hem de sosyal refahı arttırdığı düşünülmektedir (Doğan, 2013:46). Aynı zamanda yeterli düzeyde girişimciye sahip olan ülkelerde, sürekli yeni iş alanlarının açıldığı ve ekonomik gelişmenin daha istikrarlı seyrettiği görülmektedir (İbicioğlu, Taş ve Özmen, 2010; Uluköy, Demireli ve Kahya, 2013; Er, Şahin ve Mutlu, 2015).

Girişimcilerin oluşturduğu işletmeler, piyasa ekonomileri için vazgeçilmez katkılarda bulunmaktadırlar (Kuratko, 2005). Söz konusu işletmeler, ülkelerin bütün bölgelerine yayıldıkları için bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını ve işsiziliği azaltmaktadır (Çatal, 2007). Bu işletmelerin saysısının artması ile ekonominin büyümesi arasında kuvvetli bir bağlantı olduğu değerlendirilmektedirler. Çünkü yeni kurulan işletmeler, rekabeti, inovasyonu ve istihdamı arttırarak ekonomik değer oluşturmaktadır. (Kurt, Ağca ve Erdoğan, 2006; Acs ve Armington, 2006:141). Yine yoksulluk batağına saplanmış insanların yoksulluğun temel nedeni olan sermaye ve beceri eksikliği, girişimcilerin öncülük ettiği girişimcilik faaliyetleri ile giderilebildiği gibi (Bandiera, Burgess, Guleschi, Rasul ve Suliman, 2012:1) istihdam yaratmada da en büyük kaynaklardan birisi girişimcilik olarak gösterilmektedir (Valerio, Parton ve Robb, 2014:17).

Albornoz (2011:14), daha fazla işletmenin var olmasının, girişimcilerin müşteri çekmek için ürün, hizmet ve süreçlerde yapacakları inovasyonlar sayesinde oluşan daha rekabetçi bir ortam ile mümkün olabileceğini belirtmiştir. Yine İbicioğlu vd. (2010), gelişmekte olan ülkelerin gelir dağılımlarının düzenleme, istihdam oranlarını arttırma, küçük işletme sayısının arttırılması ve ekonomiye hareket ve dinamizm kazandırmak için girişimci zihniyete sahip insanların sayısını arttırmak gerektiğini belirtmiştir.

Bu bağlamda girişimci; yeni ürün ve hizmetleri ticarileştirilmesi, yaşam kalitesi ve küresel ekonominin iyileşmesi, yeni firmaların açılması, rekabet ortamının gelişmesi, piyasa sürecinin işlemesi, istihdam olanaklarının oluşturulması ile ekonomik ve sosyal gelişme için en elzem aktör olarak görüldüğü şeklinde yorumlanabilir (Kayne, 1999; Williamson, Beadle, Charalambous, 2013; Akın ve Demirel, 2015).

1.2.3. Girişimcinin Özellikleri

Girişimcilik kavramının geleneksel çağrışımı zamanla genişleyerek "yeni ve yenilikçi bir girişim oluşturma" anlamında dönüşüme uğramıştır. Girişimcilik sadece bir işyeri açmaktan daha fazlasıdır. Girişimciliğe yetenek ve beceriler perspektifinden baktığımızda fırsatları arayan, risk alan, gerçek ve sağlam fikirlere iten bir yapı ile beraber birçok etmeni içinde

barındırmaktadır (Azim ve Akbar, 2010). Girişimciliği bu kadar kapsamlı ve değerli hale getiren, başarıyı yakalamayı kolaylaştıran, girişimcilik aktivitelerini hayata geçiren esas faktör diğer insanlardan farklı bireysel özelliklere sahip olan girişimciler olduğu düşünülmektedir (Akın ve Demirel, 2015).

Girişimciler içinde bulundukları ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel faktörlerden etkilenmektedir. Bu nedenle girişimcilerin sahip olduğu özellikler toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Piyasada başarılı olan girişimcileri, girişimci olmayanlardan ayıran özelliklerin neler olduğu ile ilgili literatürde yapılan çalışmaların çoğunda genel kabul görmüş belli özelliklerin olmadığı ve oluşturmanın da çok zor olduğu belirtilmektedir (Bozkurt ve Alparslan, 2013).

Genel anlamda girişimcinin piyasada başarılı olabilmesi için gerekli olan beceriler; teknik beceri, iş yönetimi becerileri ve kişisel girişimcilik becerileri olmak üzere üç farklı kategoriye ayrılmaktadır (Henry, Hill ve Leitch. 2005a). Teknik beceriler; yazılı iletişim, sözlü iletişim ile birlikte yönetim ve organizasyon becerilerini içermektedir. İş yönetim becerileri; planlama, karar verme, pazarlama ve muhasebe gibi becerileri içerirken kişisel girişimcilik becerileri ise inovasyon, risk alma ve sebat gibi becerileri içermektedir (Henry vd. 2005a). Literatür, girişimcilerin teknik ve iş yönetim becerilerinden ziyade kişisel özelliklerinin üzerinde yoğunlaşmıştır.

Sarasvathy (2001), "Girişimcileri Ne Girişimci Yapar?" isimli çalışmasında, girişimcilerin mevcut durumda olmayan ama kendilerinin yapacakları katkı ile şekillenip gelişebilecek bir geleceğe inandıklarını belirtmektedir. Girişimci; yönetsel ve stratejik olmaktan farklı olarak, kendi emekleri ile henüz var olmayanı ortaya koymaya çalışan, etkin düşünebilen, geleceği kontrol edebileceğini varsayan ve tüm bunlar için fazladan bir enerjiye ihtiyacı olmayan kişidir. Girişimcilere göre, gelecek kendi elleri ile şekillenmektedir ve geleceği belirlemeye çalışmak için ekstra bir çabaya ihtiyaç bulunmamaktadır. Asıl gereklilik, karar verme ve faaliyete geçme noktasında, birlikte çalıştığı insanları anlamaya çalışmaktır (Sarasvathy, 2001)

Benzer bir şekilde Psikolog Martin Seligman, bazı insanların başarılarının kader olarak değil kendi sıkı çalışmalarının meyvesi olarak gördüklerini belirtmiştir. Girişimciler kendi kaderlerini kontrol edebileceklerine inanmaktadırlar. Bu iki özellik birlikte değerlendirildiğinde girişimcileri de başarıya odaklayan ve önüne çıkan engelleri aşarak yeni bir organizasyon başlatmasına neden olan özelliklerin, kendi kaderlerini kontrol edebileceklerine yönelik sahip oldukları inanç olduğu söylenebilir. Yine Silikon Vadisi girişim

sermayedarı olan John Deer, girişimcilerin, kimsenin mümkün olduğuna inanmadığı şeylerin, girişimcilerin mümkün olduğunu düşündüren duygulara ve özelliklere sahip olduklarını belirtmiştir (Smith ve Petersen, 2006).

Diğer bir araştırmada Kiesner (1990:107), başarılı girişimcilerin sahip olduğu önemli özelliklerini araştırdığı çalışmasında 249 katılımcının verdiği cevaplar doğrultusunda girişimcilerin sahip olduğu özellikleri önem sırasına göre sıralamıştır. Esner'in bu anlamda hazırladığı tablo, Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Başarılı Girişimci Olmak İçin Gerekli Olan Çeşitli Özelliklerin Önemi

Sıra		**Sıra**	**Özellik**	**Sıra**	**Özellik**
1.	Enerji	9.	Yetki Yeteneği	17.	Dayanıklılık
2.	Azim	10.	Bağımsızlık	18.	Olayları Kontrol Edebilme
3.	Kovalama	11.	Yaratıcılık	19.	Cazip Görünümlü
4.	Hırs	12.	Aile Desteği	20.	Özerklik İhtiyacı
5.	Alan Bilgisi	13.	Sağlıklı Olma	21.	Kendini İspat Etme
6.	Etik ve Dürüstlük	14.	Saldırgan Olmamak	22.	Zenginlik İçin Güçlü Bir İstek
7.	İnsanlarla Çalışma Yeteneği	15.	Yenilik	23.	Güç İçin Güçlü Bir İstek
8.	Kişisel Kendini Kontrol	16.	Zekâ	24.	Güçlü Bir Ego

Kaynak: Kiesner, 1990.

Nijkamp (2003) girişimcinin en önemli özelliklerinden birisinin risk almak olduğunu belirtmiştir. Buna göre girişimci risk alarak işletmelerin uzun dönemli inovatif iş faaliyetlerini harekete geçirerek kar elde etmeyi sağlamaktadır. McClelland (1965) yaptığı çalışmada kısa ve uzun dönemde kendi işini kuranları kendi işletmesini kurmayanlardan daha yüksek başarı ihtiyacı skoru gösterdiğini bu yüzden de girişimcileri diğerlerinden ayıran en önemli özelliklerden birisinin başarma ihtiyacı olduğunu tespit etmiştir (McClelland, 1965; Begley ve Boyd, 1987).

Yapılan çalışmalardan da anlaşılacağı üzere, girişimciler birçok özelliğe sahip olabilmektedirler. Ancak literatürde yapılan çalışmalarda, daha sık vurgulanan ve girişimcileri girişimci olmayanlardan ayıran başlıca özelliklerin, kaybetme korkusu yerine hazırda bulunan ile yetinmeyen ve başarısızlık ihtimaline pek takılmadan gördüğü fırsatları değerlendirme anlamına gelen "**risk alma"** özelliği (Örneğin, Brockhaus, 1980; Hull, Bosley ve Udell, 1982; Geisler, 1993; Başar, 2004; Zhao, Seibert ve Hills, 2005; Hewison ve Badger, 2006; Özkul ve Dulupçu, 2007; Şahin, 2009;), sınırları belirlenmiş belirli hedefler yerine sürekli bir başarma arzusu içinde hareket etmek anlamına gelen "**başarma ihtiyacı"** özelliği (Örneğin, Daft, 2005; McClelland, 1965; Bozkurt, 2007; Begley ve Boyd, 1987) olduğu belirtilmiştir.

Buna ilaveten çevresinde ve dünyada neler olup bittiğini iyi gözlemleyen ve sahip olduğu sezgilerle şimdi ve gelecek için yeni ve farklı olanı ortaya çıkarabilen anlamında "**yenilikçilik"**

özelliği (Örneğin, Geisler, 1993; Daft, 2005;), fırsatlardan en iyi şekilde ve en iyi zamanda faydalanabilmek anlamına gelen "**fırsatları görme"** özelliği (Örneğin Ardichvili, Cardozo ve Ray, 2003) de yine girişimcilerin başlıca özelliklerindendir.

Girişimcilik sürecinde karşılaşacağı problemleri çözme ve başarılı olma konunda kendisinde bulunan özelliklere güvenmek anlamına gelen "**özgüven**" özelliği (Örneğin, Okay ve Karahan, 2010; Şahin, 2009), sahip oldukları özellikler ve harcadıkları çaba nedeni ile başarılı olduklarından dolayı hayatı ve çevreyi etkileyebildikleri ile ilgili olan "**kontrol odağı"** özelliği (Örneğin, Brockhaus ve Nord, 1979; Brockhaus, 1980; Hull, Bosley ve Udell, 1982) de girişimcileri girişimci olmayanlardan ayıran özelliklerdendir.

Var olan kaynakları bir araya getirerek daha değerli veya yeni olan kombinasyonları bulmada sıkıntı çekmeden hayata geçirebilme anlamına gelen "**yaratıcılık"** özelliği (Örneğin, Daft, 2005; Başar, 2004; Hewison ve Badger, 2006) ve kendi bünyesinde çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler gibi birçok tarafla sürekli iletişim halinde olan girişimcilerin, bu tarafları kendi amaçları doğrultusunda yönlendirebilmesi anlamına gelen "**insanlarla iyi ilişkiler"** özelliği (Örneğin, Şahin, 2009) de girişimcileri ayıran özelliklerdendir.

1.2.4. Girişimcinin Finansmanı

Her girişimci kendi özellikleri çerçevesinde edindiği bilgi ve deneyimi sonucunda, bir iş fikri geliştirmek ve faaliyete geçirmek istemektedir. Girişimcinin daha iş fikrini geliştirme aşamasında iken en fazla kafasını yoran konlardan birisi, kendi işini kurmasını ve büyütmesini sağlayacak finansman kaynaklarını nasıl temin edeceği konusudur. Girişimciler iş fikirlerini hayata geçirebilmek için eğer varsa ilk olarak kendi birikimlerinden faydalanmaktadırlar. Kendi birikimlerinin yetersiz olduğu durumlarda ise yakın çevresi ve ailesinden borç alma yoluna gitmektedirler. Bu durum girişimcilerin çok az bir kısmı için yeterli olsa da girişimcilerin çoğunluğu için yetersiz kalmaktadır. Söz konusu durumda olan girişimlere, kuruluş ve büyüme aşamasında sermayeye ulaşma noktasında bazı mekanizmalarla kolaylıklar sağlanması gerekmektedir.

Girişimcinin finansman ihtiyacı kuruluş, gelişme ve olgunluk evresine göre farklılık göstermektedir (Duman ve Yücenurşen, 2013:141). Girişimciler; kuruluş döneminde, kişisel birikimler, eş dosttan alınan borçlar, kredi kartları, satıcılardan vadeli alım, yerel yatırımcılar, ipotek, teminat karşılığı banka kredilerinden yararlanmaktadır. Gelişme döneminde, İç nakit akışı, banka kredisi, yatırımcı sermaye, birincil halka arz, varlığa dayalı borçlardan

faydalanmaktadırlar. Olgunluk döneminde ise ikincil pay teklifi, hisse senedi satışı, banka kredisi, değerli evraklar ve varlığa dayalı borçlardan yararlanmaktadırlar (Luecke, 2010:108).

Girişimcilerin kendi birikimleri ve eş dosttan borç almaları dışında faydalandıkları finansman kaynakları, kamu ve kamu dışı kaynaklar olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Devlet dışı kurumların sağladığı finansman kaynakları kategorisinde, bankacılık sistemi, melek yatırım, risk sermayesi, kitlesel fonlama, mikro finansman gibi kaynaklar yer almaktadır. Kamunun sağladığı finansman kaynakları kategorisinde ise hibeler ile birlikte faaliyet ve sermaye destekleri yer almaktadır. Yine devlet girişimcilerin krediye ulaşmasını kolaylaştırmak için kredi garanti sistemleri, mikro kredi sistemleri ve çeşitli kredi programları oluşturabilmektedir (Er vd. 2015).

Devlet dışı finansman kaynaklarından en yaygın olanları risk sermayesi ve melek yatırım olduğu belirtilmektedir. Risk sermayesi; sermaye ihtiyacı olan, dinamik, genç, hızlı büyüyen, gelecek vadeden ve ekonomik değerler üretme potansiyeli yüksek olan firmaların, yatırım fikirlerine sermaye ve yönetim desteği veren bir finansman türüdür. Risk sermayedarları, bireysel yatırımcılardan veya sigorta şirketleri, sosyal güvenlik fonları, bankalar gibi kurumsal yatırımcılardan oluşmaktadır. Yaygın olmalarının temel nedenlerinden bir tanesi, finansal kaynakların yanı sıra eğitim ve rehberlik hizmeti de sağlamalarıdır. Diğer önemli bir neden ise faiz, anapara ve taksitleri tarzında bir geri ödeme yükümlülüğünün olmamasıdır (Çoban ve Saban, 2006). Risk sermayedarları, firmaların hisselerini satın alarak ortak oldukları için yönetime katılma hakkı elde etmektedirler (Er vd. 2015).

Girişimcilerin en fazla başvurdukları devlet dışı finansman kaynaklarından bir tanesi de melek yatırımdır. Melek yatırım; kendi sermayesini, riski yüksek girişimlere yatırım yaparak, getiri elde etmeyi amaçlayan kişilerden oluşmaktadır. Melek yatırımcılar riski büyük ölçüde kendileri üstelenmektedirler (Wong, Bhatia ve Freeman, 2009). Yine genellikle erken evredeki girişimlere, risk sermayesine göre daha küçük miktarlarda (100.000 TL-1.000.000 TL) finansman sağlamaktadırlar. Melek yatırımcılar, sağladıkları finansman desteği ile birlikte, girişimcileri eksik olduklarını düşündükleri yönlerini geliştirmek için eğitmekte ve rehberlik etmektedir (Er vd. 2015). Melek yatırımcıların sahip oldukları diğer önemli özellikler ise yatırım yaptıkları alanlar ile ilgili sağlam bir bilgi, birikim ve tecrübeye sahip olmaları ve diğer melek yatırımcılarla birleşerek daha büyük miktarlardaki finansal ihtiyaçları karşılayabilmeleridir (Uluyol, 2008).

Son zamanlarda devlet dışı argümanların sağladığı diğer bir finansman çeşidi olarak, kitlesel fonlamanın popüler bir kavram haline geldiği görülmektedir. Özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde daha sık kullanılan bir yöntem olan kitlesel fonlama, internet üzerinden küçük yatırımcıların birleşerek seçtikleri bir projeye yatırım yapmalarıdır (Ergen, Lao ve Bilginoğlu, 2013). Diğer bir deyişle, internet ortamında girişimcinin iş fikrine çok sayıda küçük yatırımcıdan küçük miktarlarda sermaye toplama mekanizmasıdır. Burada esas olan küçük miktarların bir araya gelmesi ile ortaya çıkan kitlelerin gücünden faydalanmaktır (Atsan ve Erdoğan, 2015).

Devlet ve devlet dışı kurumların sağladıkları finansman kaynaklarının girişimcilik ile ilgili nasıl bir sonuç ürettiği alan yazında üzerinde durulan bir konudur. Literatürde devlet dışı finansman sağlayan yatırımlarla ilgili olarak en fazla vurgulanan yerlerden birisi Silikon Vadisi'dir. Silikon Vadisi'nde erken dönem yatırımlardan başlayarak, girişimcinin iş kurma ve geliştirme aşamalarının tümünde, yeterli seviyede farklı yatırımcı profilleri bulunmaktadır. Yine buradaki yatırımcı havuzunun girişimcilik sürecinin her aşamasında geniş alternatifler sunuyor olması, girişimcinin motivasyonunu arttırmaktadır. Aynı zamanda yatırımcılar, yatırımlarının meyvelerini destekledikleri girişimi belli bir seviyeye getirdikten sonra ya halka arz ederek ya da başka bir firmaya satarak almaktadırlar. Ayrıca bir girişimin başarısının yatırımcısına kazandırdıkları ile ölçülmesi nedeni ile girişimci adayları motivasyonlarını yeni ve farklı işler yaratacak ya da yatırım alabilecek işler oluşturmak üzerine inşa etmektedirler (Ünsal, 2013:32-61).

Hellmann ve Puri (2000) Silikon Vadisi'ndeki girişimlerde risk sermayesinin rolünü araştırdıkları çalışmalarında, risk sermayedarlarının girişimlere yatırım yaparken yüksek büyüme potansiyelini ve beklenen getiri oranlarını dikkate almaları nedeni ile yeni ve farklı girişimlerin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde önemli etkisinin olduğunu ileri sürmüşlerdir. Wilson (2011), bankaların genellikle teminat eksikliği ve algılanan risk nedeni ile yeni ve yenilikçi küçük işletmeler için borç verme konusunda isteksiz davrandığını belirterek risk altındaki yeni teşebbüslerin işlerini başlatabilmeleri ve sonraki yatırım aşamalarına geçebilmeleri için melek yatırımcılığın çok önemli olduğunu belirtmiştir. Wilson (2011) ayrıca, risk sermayedarlarının teknoloji ve bilim merkezleri gibi birkaç alana odaklandıklarını, melek yatırımcıların ise çok daha geniş bir yelpazede yatırım yaptıklarını belirterek sağlıklı bir girişimcilik ekosistemi için melek yatırımcıların çok kritik bir önem taşıdığını ileri sürmüştür.

Benzer bir şekilde Ramadani (2012), özellikle yenilikçi ve yüksek büyüme potansiyeline sahip olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin kuruluş aşamasından başlayarak sonraki tüm aşamalarda

finansman konusunda yaşanan sıkıntılarda melek yatırımcıların kilit aktör olduklarını belirtmiştir. Yine Carry ve Nanda (2009) girişimcinin gerekli sermaye ve fonlara kolaylıkla ulaşabileceği gelişmiş bir finansal piyasa ortamının yaratılması durumunda, Shumpeterin yaratıcı yıkım yaklaşımındaki gibi, yeni fikirlere sahip olan girişimcilerin, eski ve mevcut teknolojilerin yerine yenilerini koyacaklarını belirtmişlerdir. Ayrıca girişimcilerin bu sayede yeni firmalar kurarak verimsiz firmaların kapatılmasını sağlayacağını ileri sürerek ekonomik verimlilikte sürekli bir artışa neden olacağını belirtmişlerdir.

Diğer taraftan hükümetler genellikle girişimciliğin gelişmesine katkı sağlayacağı düşüncesiyle çeşitli hibe, teşvik ve kredi olanaklarını devreye sokarak, finansal kaynak sağlamaya yönelik faaliyetler yürütmektedirler. Literatürde hükümetlerin sübvanse ettiği hibe ve kredi olanaklarının girişimcilerin karşılaştıkları engelleri aşmada etkili olmadığına yönelik bir inancın hakim olduğu görülmektedir (Hall ve Sobel, 2006). Buna ek olarak devletin sağladığı hibe ve teşviklerin, güçlü siyasetçiler ve çeşitli lobi grupları tarafından manipüle edilmesi nedeni ile birçok yeni problemin ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmektedir (Hall ve Sobel, 2006).

Lerner (2000), devletin sağladığı fonların birkaç küçük bölge ve ileri teknoloji firması dışında, satış ve istihdam artışı ile çok az bir ilişkisi olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca fonlardan yararlanan firmaların seçiminde, ortaya bazı bozulmaların çıkması ve fonlardan birkaç kez farklı şekillerde faydalananların olması nedeni ile yararlanamayan firmaların bu süreçten çok olumsuz etkilendiğini belirtmiştir.

Diğer bir araştırmada Bartik and Bingham (1997), söz konusu programların, yöneticilerin siyasi kaygıları nedeni ile fonlardan yararlanacak girişimcilerin değerlendirmelerinin objektif bir şekilde yapılmadığından dolayı etkili ve verimli olmaktan uzak olduğunu belirtmiştir. Kreft ve Sobel (2003), girişimcilik aktivitelerinin gelişmesi için yapılması gerekenin maddi destek ve krediler yerine bireysel girişimciler için cazip bir ortamın yaratılması olduğunu belirtmişlerdir. Girişimciler için uygun ortamın oluşturulması durumunda yatırımcıların girişimciliğin gelişmesi yönünde birçok şeyi gerçekleştirebileceğini vurgulamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

GİRŞİMCİLİK EĞİTİMİNİN TEMELLERİ, ÖZELLİKLERİ VE GİRŞİMCİLİK EĞİTİMİNDE DEVLETİN ROLÜ

2.1. Girişimcilik Eğitimi

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle girişimcilik eğitiminin tanımı ve önemi ile ilgili bilgiler verilecek, ardından girişimciliğin öğrenilebilmesi ve girişimcilik eğitiminin özellikleri ile çıktıları konusunda bilgilere yer verilmiştir.

2.1.1. Girişimcilik Eğitiminin Tanımı ve Önemi

21. yüzyılda iş piyasasındaki kapsayıcı kayma nedeni ile artık bireylerin çoklu kariyer seçenekleri ve başarı için yeni beceriler, yetenekler ve yeni yönlendirmelere ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, mevcut çalışma çevresi herkesin girişimci bir zihniyete sahip olmasını gerektirmektedir (Ruskovaara, Pihkala, Seikkula-Leino ve Järvinen, 2015). İnsanların hayatın mevcut zorlukları ve belirsiz bir gelecekle baş etmelerini sağlamak için her düzeyde, daha fazla girişimcilik becerileri ve yeteneklerine ihtiyaç duyduğu ve gelecekte de bu ihtiyacın devam edeceği açıktır. Bu nedenle şimdi ve gelecekte bireylerin karşılaşacakları problemleri çözmelerini sağlayacak özgüven, yaratıcılık ve inovatif yaklaşımlar gibi özelliklerin kazandırılacağı bir öğrenmeye ne kadar çok ihtiyaç duyulduğu ortadadır (Henry vd. 2005a). Günümüz iş dünyasında, işletmelerini başarıya ulaştırmak isteyen ve kendi işletmesini açmak isteyen bireyleri bu yönde hareket ettirecek özellikleri kazandıracak mekanizma, girişimcilik eğitimi olarak görülmektedir.

Girişimcilik eğitimi, bireylerin bir iş başlatmak için gerekli olan kaynakları bir araya getirmesi ve risk alarak bir iş başlatabilmesi için gerekli olan özgüven, fırsatları görme ve risk alma gibi becerileri sağlama sürecidir (McIntyre ve Roche, 1999: 33; Kourilsky, 1995). Béchard ve Tolouse (1998) göre, bireylerin ilgilendikleri işi yaratabilmeleri için gerekli olan eğitimleri, öğrenimleri ve bilgileri düzenli bir birikimle edinme sürecidir. Başka bir tanıma göre girişimcilik eğitimi; organize bir süreç olarak bireysel girişimci özellikleri ve değerleri geliştiren, yaratıcılık ve yenilikçilik kültürünü arttıran, fırsatları keşfeden, geliştiren ve yararlanan, karlılık, büyüme ve sürdürülebilirlik elde etmek için sistematik, etkin ve verimli bir

yönetim becerisi kazandıran başarılı bir iş yönetimi için gerekli olan ihtiyaçları karşılama sürecidir (Velasco, 2013).

Girişimcilik eğitimi, öğrencilerini girişimci olarak yetiştirmeyi amaçlayan bir mekanizmadır. Öğrencilerin küçük birer işletme sahibi olabilmeleri için eğitim yoluyla girişimcilik ruhlarının ortaya çıkarılmasını desteklemektedir. Bu şekilde verilen eğitimlerin nihai amacı; teknolojiyi de aktif bir biçimde kullanmak suretiyle, farklı ülkeler ve bölgelerdeki ekonomik kalkınma grupları ile partnerleri arasında değer yaratmaktır (Moutray, 2009). Girişimcilik eğitimi genel olarak katılımcılara girişimcilik ile ilgili temel kavram ve becerileri kazandırma, inisiyatif almasını sağlama, girişimcilik potansiyelini ortaya çıkarma, yaratıcılık ve problem çözme becerileri ile girişimcilik sürecinde karşılaşılacak problemleri aşma becerilerini kazandırma sürecidir. Kısacası girişimcilik eğitimi; bireyler, firmalar ve toplum üzerinde pozitif sonuçlar yaratarak girişimciliği teşvik edecek, girişimcilerin ortaya çıkmasını sağlayacak, bu süreci kolaylaştıracak argümanlardan birisidir (Katz, 2003).

Girişimcilik eğitimi, girişimci bireyleri ve organizasyonları geleceğe hazırlamak ve yenilikçi bir kültür yerleştirmek için en önemli adımlardan birisidir (Volkmann, Wilson, Marlotti, Rabuzzi, Vyakarnam ve Sepulveda, 2009). Girişimcilik eğitiminin amacı, genellikle öğrencilerin kendi işini başlatmak ve yönetmek, farklı jenerik bir yaşama hazırlamak, ticaret ve sanayi dünyasını tanıtmak ve çalışma becerilerini kazandırmaktır (O'Connor, 2013). Girişimcilik eğitimi, bir bireyin içinde var olan girişimcilik potansiyelinin ve özelliklerinin ortaya çıkarılması veya bireyde bunlara yönelik bir farkındalık oluşturulması sağlanmaktadır. Aynı zamanda girişimcilerin karakteristik özelliklerini taşıyan bireylerin; girişimcilik kariyerlerinde başarılı olmalarını sağlamak, yanlış uygulamalar yapmalarının önüne geçmek, harekete geçireceği kaynakları etkin kullanmasını sağlayabilmek amacıyla girişimcilik zihniyeti ve becerileri kazandırmaya odaklanmaktadır (Balaban ve Özdemir, 2008).

Girişimcilik eğitiminde temel amaç; bireylere iş dünyası ile ilgili fırsatları yakalayan, farklılık ve yenilik yaratan, müşterinin ihtiyaçlarına ve memnuniyetine odaklanan, sürdürülebilirliği sağlayacak sağlam sistemler oluşturan, bilgi toplama ve değerlendirme alışkanlığı olan, stratejik hedef ve amaçları olan ve küresel düşünen girişimler yaratabilecek bir perspektif kazandırmaya yöneliktir.

Girişimcilik eğitimi sadece bir öğretim konusu ve bir iş açmaktan ibaret değildir. Aynı zamanda yaratıcı düşünme, kendine değer verme ve sorumluluk duygusunu ilerletmeyi teşvik etmektedir. Ayrıca; kişinin hayatında fırsatları tanıma yeteneği, gerekli kaynakları sıralama, yeni fikirler

üretme ve fırsatları takip etme yeteneği, yeni bir girişim oluşturmak ve sürdürme yeteneği, eleştirel ve yaratıcı düşünme yeteneği gibi temel yetenekler de kazandırılmaya çalışılmaktadır (Consortium For Entrepreneurship Education, 2008);

Konuya toplumsal açıdan yaklaşan Hytti ve Gorman (2004), girişimcilik eğitimi programlarının amaçlarının; yeni bir iş başlatıp yönetmeyi amaçlayan bireyler için gerekli olan bilgi ve becerileri kazandırmak, iş dünyasının girişimciliği daha iyi anlayabilmesini sağlamak, toplumu ve kültürü değiştirerek daha çok insanın girişimci olmasını sağlamak olduğunu belirtmişlerdir. Büyük faydalar sağlayacağı düşünülen girişimcilik eğitimi ile ilgili faaliyetler giderek artmaya devam etmektedir.

Girişimcilik eğitiminde son yirmi yılda dünyada, ilgili müfredatların içerik ve ders sayısı bakımından önemli bir büyüme yaşanmıştır. Bunun temel nedeni girişimcilik eğitiminin bir milletin sosyo-ekonomik ve politik altyapısı üzerinde pozitif etkiye sahip olabileceği yargısının yaygın bir inanç halini almasıdır. Bu inanç, girişimcilik eğitimi ile ekonominin kaliteli çıktılar üretmesi arasında pozitif orantı beklentisine neden olmuştur (Matlay, 2008). Diğer bir neden olarak da akademik çalışmaların ve otoritelerin girişimcilik eğitiminin kısa ve uzun vadede önemli getiriler sağlayacağına yönelik görüşlerin olduğu söylenmektedir (Hegarty ve Jones, 2008).

Martinez, Levie, Kelley, Saemundsson ve Schott (2010), politikacıların, girişimcilik eğitim ve öğretiminin girişimcilik faaliyetlerini arttırmak için etkili bir mekanizma olarak görmesinin girişimcilik eğitiminin yaygınlaşma nedenlerinden birisi olduğunu belirtmiştir. Benzer bir şekilde dünya ekonomik forumunun 2009 yılındaki raporunda; girişimcilik eğitiminin ekonomik büyüme, ekonomik kalkınma ve inovasyonu sağlayacak tutum beceri ve davranışları kazandırmada önemli bir rolü olduğu vurgulanmıştır (Volkmann vd. 2009). Yine Acs'a (2008) göre, büyümeyi düşünen devletlerin temel sorunlarından birisi girişimcilik ile ilgili yetkinliği yükseltmek için girişimcilik eğitimi faaliyetlerine gereken önemin verilmemesidir.

Dünyanın en gelişmemiş ülkelerinin hepsinde olmasa bile birçoğunda girişimcilik eğitiminin işsizliği ve yoksulluğu azaltmada katkı sağlayacağı düşünülerek (Chimucheka, 2013) çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Örneğin Ruanda ve Mozambik gibi ülkeler, ekonomik kalkınma ve yoksulluğun azaltılması için kadın ve kırsal nüfusa girişimcilik eğitimi verilmesi için çaba sarf etmektedir (Rwanda, 2007). Yine Malezya'nın yeni ekonomik planlarında yoksulluğu azaltmak için girişimcilik becerilerini geliştirdiği gerekçesi ile özellikle etnik azınlıklar ve dezavantajlı topluluklara uzun yıllar girişimcilik eğitimi verilerek

yoksulluğun ortadan kaldırılmasında kullanılan bir strateji olarak uygulanmaktadır (Ninth Malaysia Plan, 2006).

Literatürde girişimcilik eğitiminin sağladığı faydaların neler olduğunu tespit etmek amacıyla yapılmış çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmaların bir kısmı, girişimcilik eğitimi ile yeni girişim oluşturma, istihdam ve sürdürebilme arasındaki ilişkiyi (Örneğin, Kolvereid ve Moen, 1997; Dumas, 2001; Charney ve Libecap, 2000; McLarty, 2005; Van der Sluis, Van Praag ve Vijverberg, 2005; Isaacs, Visser, Friedrich, ve Brijlal, 2007; Souitaris, Zerbinati ve Al-Laham, 2007; Dzisi, 2008; Von Graevenitz, Harho, ve Weber, 2010), bir kısmı da girişimciyi etkileme ve yönlendirmedeki katkısını (Örneğin, Fuline, 2013; Karlsson ve Moberg, 2013; Stamboulis ve Barlas, 2014; Fayolle ve Gailly, 2015) vurgulamıştır.

Başka bir çalışma grubu, girişimcilik eğitimi ile girişimci olma niyeti arasındaki ilişkiye (Örneğin, Karlsson ve Moberg, 2013; Galloway ve Brown, 2002; Klapper, 2004; Noel, 2002; Küttim, Kallaste, Venesaar ve Kiss, 2014; Peterman ve Kennedy, 2003; Nasr ve Boujelbene, 2014; Sondari, 2014; Piperopoulos ve Dimov, 2015; Von Graevenitz vd., 2010; Karimi, Biemans, Lans Chizari ve Mulder 2014; Zhang vd. 2014) dikkat çekerken bir kısmı ise girişimcilik eğitimi ve fırsat tanıma arasındaki bağlantıyı tespit etmeye (Örneğin, DeTienne ve Chandler, 2004; Dimov, 2004; Brannback, Hudd, ve Paasio, 2005) yönelik araştırmalar yapmışlardır.

Literatürde yer alan çalışmalarda genel olarak girişimcilik eğitiminin ekonomiyi iyileştirmede, istihdamda, yoksulluğu azaltmada ve girişimcilik becerilerini kazandırmada olumlu sonuçlar ürettiğine ilişkin genel bir anlayış hâkimdir. Bu nedenden dolayı dünyanın birçok ülkesinde, destekleyici politika ortamı için girişimcilik kursları, programları ve ödüllerinin çeşitli şekillerde sunulması artık belli bir oranda zorunluluk olarak görülmektedir (Gibb, 1996; Katz, 2003; Hytti ve O'Gorman, 2004). Hatta bazı araştırmacılar sadece küçük işletmeler için değil, herkesin girişimcilik eğitimi alması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Gibb, 2007)

Diğer taraftan bazı çalışmaların sonuçları halen girişimcilik eğitimi ile ilgili birtakım şüpheler olduğunu göstermektedir. Bazı çalışmalar girişimcilik eğitiminin, ekonomik ve bireysel etkinlik konusundaki gelişimler ile alakalı olmadığını savunmaktadır (O'Connor, 2013). Örneğin, Oosterbeek vd. (2010) girişimcilik eğitiminin, girişimci olma niyeti üzerinde istenen olumlu etkinin aksine negatif yönde etkisi olduğunu tespit etmiştir. Yine Yumuk (2013), girişimcilik eğilimi açısından, girişimcilik eğitimi alanlar ile girişimcilik eğitimi almayanlar arasında bir farklılık olmadığını bulgulamıştır. Diğer bir araştırmada Mclarty (2005) İngiltere'de

girişimcilik eğitiminin bir iş başlatmak için öğrencileri yeterince hazırlamadığını ileri sürmüştür.

2.1.2. Girişimcilik Öğrenilebilir mi?

Girişimcilik ilk defa Shigeru Fijii tarafından 1938 yılında Japonya'daki Kobe Üniversitesi'nde eğitim yoluyla öğretilmeye başlanmış olmasına rağmen girişimcilik eğitiminin kısa süre içerisinde en fazla yaygınlaştığı ve en fazla önem verilen ülke ABD olarak görülmektedir. ABD'de ilk olarak 1947 yılında Myles Mace tarafından Harvard Business School'da "girişimcilik" dersi ile başlayan süreç, 1960 yılında girişimcilik kursları ilk olarak yeni bir iş oluşturulması ve gelişimini öğretmek için tasarlanmaya başlanmıştır (Katz, 2003). Sonraki yıllarda girişimciliği geliştirmeye yönelik farklı eğitim programlarında küçük işletmelere yönelik girişimcilik derslerinde çok büyük artış meydana gelmiştir (Alberti, Sciascia, ve Poli, 2004).

1970 yılında girişimcilik dersleri veren üniversite birkaç taneyken bu sayı 1995 yılında 400'ün üzerine çıkmıştır (Vesper ve Gartner, 1997). 2003 yılında girişimcilik eğitimi, 1600'dan fazla okulda 2.200'ün üzerinde ders, 277 adet donatılmış pozisyon; 44 adet İngilizce akademik hakemli dergi ve 100'ün üzerinde girişimcilik merkezinin olması sayının sürekli olarak artmasına örnek olarak gösterilebilir (Katz, 2003). 2004 yılına geldiğimizde ise ABD'deki kolej ve üniversitelerin %61'inde, en az bir tane girişimcilik üzerine kurs verildiği görülmektedir (Albornoz, 2011:22).

Girişimcilik eğitiminin dünya genelinde de yaygınlaştığını gösterecek diğer bir gösterge olarak, son yıllarda birçok ülkede girişimcilik eğitiminin örgün eğitime dâhil edilmesini gösterilmektedir. ABD, İngiltere, Japonya gibi büyük ülkelerde Harvard Üniversitesi, Stanford Üniversitesi, Sussex Üniversitesi , Waseda Üniversitesi ve Singapur Üniversitesi gibi önemli üniversitelerde girişimcilik becerilerini kazandırmaya yönelik programlar açılmıştır. Ayrıca, girişimcilik eğitimi resmi olarak eğitim veren ilköğretim, ortaöğretim veya resmi olmayan kurumlar ile birlikte aynı zamanda örgün eğitim kurumu olmayan yerlerde de verilmektedir. Yerel okullar ve eğitim kurumları, toplum merkezleri ve sivil toplum kuruluşları, devlet kurumları ve bankaları da buna örnek olarak gösterilebilir (Velasco, 2013).

Dünya Ekonomik Forumu yönetim kurulu başkanı Klaus Schwab, 2009 yılındaki raporda, dünya liderlerinin etkili ve güçlü girişimciler, çalışanlar, öğretmenler, yöneticiler ve başarılı olmak için bireylere gerekli becerileri kazandıran girişimcilik eğitiminin önemine vurgu yaparak, girişimcilik eğitiminin gelecekte daha da yaygınlaşacağına işaret etmiştir. Girişimcilik

eğitim programları ve aktivitelerinin bu kadar ilgi görmesini sağlayan temel nedenler arasında istihdam, ekonomik değer ve öğrencilere gerekli bilgi ve yetenekleri kazandıracağı beklentisidir (Volkmann vd., 2009; Alberti vd. 2004).

Girişimcilik eğitiminin dünyada hızlı bir şeklide yaygınlaşmasına ve ekonomiye ve sosyal kalkınmaya fayda sağladığına yönelik görüşlerin ağır basmasına rağmen "Girişimci doğulur mu? "Girişimci olunur mu?" Tartışması literatürde sıklıkla rastlanmaktadır. Girişimciliğin öğrenilebilmesi ve gerçekten eğiticiler eşliğinde gelecekte başarılı olacak girişimciler yetiştirilebilmesi temel tartışma konuları olarak karşımıza çıkmaktadır (Metcalfe, 2013).

Uzun yıllardır özellikle üniversitelerde girişimciliğin eğitmenler vasıtası ile öğretilebilir olup olmadığı tartışmaları yapılmaktadır. Söz konusu tartışmalarda girişimciliğin eğitim yolu ile öğrenilebileceğini savunanlardan oluşan araştırmacılar genellikle maddi ve beşeri kaynaklar, yönetimi ve denetiminin serbest piyasa tarafından yapıldığı ve öğrencilerin piyasa ile iç içe oldukları bir ortamın oluşturulması durumunda öğretilebileceğini ileri sürmektedirler. Girişimciliğin öğretilemeyeceğini iddia eden araştırmacılarsa; girişimcilerin diğer insanlardan farklı bir düşünce, duygu ve kişilik yapısına sahip olarak doğduklarını bu neden ile girişimcilik eğitiminin gerekli olmadığını iddia etmektedirler. Girişimciliğin doğuştan geldiğini ve sonradan öğrenilemeyeceğini öne süren araştırmacılardan psikoloji Profesörü Alan Jacobowitz, yaklaşık üç yıl süren ve 500 girişimci ile yaptığı mülakatlardan sonra girişimciyi tanımlayan tez canlılık, bağımsızlık ve yüksek düzeyde kendine güven gibi özelliklerin öğretilemeyeceğini belirterek girişimci doğulduğu ve girişimciliğin öğretilemeyeceğini ileri sürmüştür (Al-Yasari, 2012:7; Dalvi, 2009).

Old Dominion Üniversitesi'nde ekonomi Profesörü olan James V. Koch, kısa boylu insanların çok isteseler de, eğitilseler de ancak çok az bir kısmının NBA'de basketbolcu olabileceği benzetmesi ile sadece risk almaya istekli olma, belirsizliğe tahammül gibi belirli özellikleri taşıyan kişilerin girişimci olabileceğini belirtmiştir. Eğitim ile daha iyi vergi hukuku ve muhasebe gibi şeylerin öğretilebileceğini, ancak girişimcilerde örneğin risk almanın doğuştan gelen bir özellik olduğunu ve eğitim vererek bireylerin risk tercihlerinin değiştirilmesinin mümkün olmadığını belirtmiş ve bu nedenle girişimcilik programlarının gereksiz olduğunu iddia etmiştir (Daley, 2013).

Klein ve Bullock (2006) piyasa ekonomisinin arkasındaki gücü girişimcilik olarak tanımlayan Shumpeter, Mises, Kirzner ve diğer teorisyenlerin girişimcilik anlayışlarının arasındaki uçuruma dikkat çekmişlerdir. Bu uçurum nedeni ile girişimciliğin kendi içinde bir kara kutu

olduğunu, kendi içinde net bir girişimcilik anlayışının olmadığını belirterek girişimciliğin sadece fonksiyonlarının ve girişim sürecinin öğretilebileceğini bundan daha fazlasının öğretilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir.

Solomon (2008), bireylere girişimcilik eğitimi ile girişimciliğin öğretilemeyeceğini ama en azından girişimci olmaları için teşvik edilebileceğini vurgulamıştır. Yine Jones ve Englısh (2004), içinde girişimci ruhu olmayan bireylerin başarılı olmasında eğitimin bir katkısının olmadığını ve bazı bireylerin, dünyaya girişimci olarak doğduğu için eğitim almadan da başarılı olabildiğini belirtmişlerdir.

Benzer bir şekilde girişimcilik alanında birçok araştırması bulunan David Birch, başarılı girişimcileri diğer insanlardan ayıran satış yapabilme, insanları yönetebilme, yeni bir ürün veya hizmet yaratabilme özelliklerinin eğitim ile kazandırılmasının imkansız olduğunu ileri sürmüştür. Birch, işletme okullarında verilen girişimcilik eğitimi ile insanlara dünyanın bir numaralı finans merkezi olan Wall Streette işletmeleri korumak için üç aylık rakamları öğretebilmek, çalışmayı ve itaat etmeyi öğretmekten ötesine geçilemeyeceğini, hatta bu programlarda girişimci olmak için tüm yanlış motivasyonların öğretildiğini ifade etmiştir. Birch, ayrıca insanların girişimci şirketlerde çalışmak ve hatta yönetimde rol alması için gerekli olan ayarlanmış yeteneklerin geliştirebileceğini ama eğitim ile bir Michael Dell ya da Anita Rodrick yaratılamayacağını belirtmiştir (Aronsson, 2004).

Diğer taraftan bazı araştırmacılar, girişimci doğulmadığını sonradan da girişimci olunabileceğini ve girişimciliğin belirli yönleriyle öğretilebilir olduğunu iddia etmişlerdir. Çağımızın önde gelen yönetim düşünürlerinden birisi olan Peter Drucker; girişimciliğin bir sihir ve mistik olmadığını, genlerden kaynaklanmadığını girişimciliğin de tıpkı diğer disiplinler gibi öğretilebileceğini savunmuştur (Kuratko, 2005).

Babson Koleji'nin yaptığı bir çalışmada en az iki temel girişimcilik dersi alan öğrencilerin ezici bir şekilde kendi işletmelerini kurmalarını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir (Rubın, 2011). Kantor (1988) Kanada'nın Winstor Üniversitesi'nde 408 öğrenci ile yaptığı çalışmanın sonucunda yaratıcılık ve problem çözme becerileri gibi özelliklerin daha az öğretilebildiğini ancak genel olarak girişimciliğin öğretilebileceğini ileri sürmüştür.

Yine Babson Kolejinde girişimcilik ve kamu politikaları Profesörü olan Julian Lange, kendi girişimcilik kariyerinden örnek vererek cesaret ve risk almaya istekli olma gibi özellikleri olmadığı halde başarılı bir girişimci olduğunu belirtmiştir. Girişimci özelliklere sahip insanların belki kendisinden daha iyi girişimcilik yapabileceklerini fakat kendisine de bu konuda saygı

gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Julien Lange, bazı insanların risk almayı istemediğini, bazı insanların da risk almayı sevdiğini ve girişimcilerin sadece risk almayı sevenlerden oluşmadığını belirtmiştir. Girişimcilerin önemli bir kısmının bu iki grubun ortasında yer aldığını belirten Lange, bu gruptaki insanların gerektiğinde kendi işini başlatmak ve sürdürmek için risk aldığını belirtmiştir. İnsanların farklı beceri setleri ve doğal yeteneklerinin olabileceğini ancak başarılı olabilmek için çok çalışmak ve eksiklerini gidermek zorunda olmaları nedeni ile girişimcilik eğitiminin çok fayda sağladığını ve girişimciliğin öğretilebileceğini belirtmiştir (Daley, 2013).

Hindle (2007), "girişimci doğulur, girişimci olunmaz" anlayışının yanlış olduğunu ileri sürdüğü çalışmasında görüşlerini cerrahları, avukatları ve mühendisleri örnek vererek açıklamıştır. Bu insanların cerrah olarak doğmadıklarını ve bu vasıflarını eğitim ile kazandıklarını belirtmiştir. Ayrıca bazı cerrahların diğerlerinden daha iyi cerrahlık yapmasını sağlayacak yüksek zekâ ve beceri gibi özelliklerinin olmasının doğal bir şey olduğunu, bunun cerrahlığın eğitim ile öğretilemeyeceği anlamına gelmediğini ileri sürerek girişimciliğin de tıpkı tıp, avukatlık ve mühendislik gibi öğretilebileceğini iddia etmiştir.

Bazı başarılı girişimcilerin biyografileri incelendiğinde sanki bu insanların olağanüstü genetik vasıflarla dünyaya geldiği düşünülebilmektedir. Bu insanların kişilik özellikleri, aileden kalan miras ya da istisnai fırsatlar sayesinde girişimci olduklarına inanılır. Yakın zamana kadar girişimciliğin eğitimle öğretilebileceği konusu eleştirilmiştir. Ancak iş profesyonellerinin yaygın olarak paylaştığı anlayışın girişimci olarak doğan birisinin eğitim almadan başarılı olma şansının, girişimcilik becerilerinden yoksun ve girişimcilik eğitimi almış birisinden daha az olduğu yönündedir (Azim ve Akbar, 2010). Benzer bir şekilde Henry vd. (2005b), gelişmiş bir girişimcilik eğitimiyle insanlara girişimciliğin öğretebileceğine dair pek çok argüman ve delil olduğunu, genetik olarak yatkın olmadığı halde başarılı olmuş çok sayıda başarı hikâyesinin girişimciliğin öğretilebileceğine işaret ettiğini belirtmiştir.

Girişimciliğin öğretilebilirliğine olan şüphe ortadayken devletlerin hala girişimcilik eğitimi ile ilgilenmelerinin temel sebebi daha iyi ve hızlı bir gelişme için nitelikli girişimcilere olan ihtiyaçtır. Birçok ülke vatandaşlarının girişimci olmalarını sağlayacak girişimcilik eğitimi programları oluşturmak veya mevcut programları güçlendirmek için yeni metotlar, yeni müfredatlar, pedagojik araştırmalar, paydaşların sürece dâhil edilmesi, engel olan argümanların tespiti için çaba harcanmaktadır (Audretsch, 2004; Azim ve Akbar, 2010; Couetil, 2013; Henry vd. 2005a; Kuratko, 2005). Bazı ülkelerde girişimcilik eğitimi programları, kursları ve aktiviteleri yaygınlaşmasına rağmen yeterli sayıda ve nitelikte girişimci yetişememektedir.

Bunun ana nedeni eğitim ve öğretimdeki eksiklikler olarak görülmektedir (Olawale ve Garwe, 2010). Harkema ve Schout (2008) girişimciliğin kesinlikle öğretilebileceğini ancak bunun büyük ölçüde pedagojik yaklaşım, öğretme metodu, öğrenme çevresi, eğitmen ve eğitimin içeriğine bağlı olduğunu belirtmişlerdir.

Girişimcilik eğitiminin belli bir yaşı olmadığı, isteyen herkesin istediği zaman bu eğitimi alabileceği yönünde yaygın bir kanı bulunsa da bazı uzmanlar insanların girişimcilikle ne kadar erken yaşlarda tanışırlarsa girişimci olma ihtimallerinin o kadar fazla olduğunu savunmaktadırlar. Henley (2007), kendi işini kurmuş olan ailelerin çocuklarının girişimciliğe daha yatkın olmalarının bunun kanıtı olduğunu söylemiştir. Bu tür ailelerin çocuklarının aile işine yardım ederken ya da anne babalarını gözlemlerken girişimci bakış açısı ve girişimcilik becerileri kazandıklarını, bu nedenle ailede böyle bir imkânı yakalayamayan bireylere aynı becerileri kazandırmanın girişimcilik eğitimiyle mümkün olabileceğini belirtmiştir.

Volkmann vd. (2009), girişimciliğin öğretilebilirliği ile ilgili asırlık tartışmaya rağmen temel eğitimin girişimcilik için gerekli olan beceri ve davranışların şekillenmesinde önemli bir rol oynadığını belirterek temel eğitimde deneyimsel öğrenmeyi sağlayan çeşitli öğretme metotları, iş simülasyonları ve girişimciler ile etkileşim içinde olan bir öğrenme ortamı sağlandığında küçük yaşlarda girişimci özellikleri kazandırılabileceğini ileri sürmüşlerdir.

"Bazı görüşlere göre kamu eğitim sisteminin doğasının ve onun öğrencilerinin kişilikleri üzerindeki etkilerinin tartışmaya açılması gerekmektedir. Bu tartışmaların sonucunda genellikle, örgün eğitim-öğretim sisteminin girişimci davranışları desteklemediği, hatta büyük bir olasılıkla öğrencideki girişimciliğe ilişkin özellikleri baskıladığı sonucuna varılmaktadır. Temel eğitimde geleneksel sistemin yerine girişimci özellikleri destekleyecek yeni bir anlayışa ihtiyaç vardır" (Eyuboğlu, 2007:35). "*Çünkü geleneksel sistem öğrencilere kendilerinde doğuştan bulunan tüm organlarını kullandırarak beyinlerinde algı-vergi üretimi yapmalarını sağlamak yerine, onların belleklerine bilgi yığmaktadır. Bu sistemde yetişenler arasında sivrilip üst düzeyde becerilere kavuşan ve bilgi üretir duruma gelenler ancak üstün yetenekli öğrenciler olmaktadır. Geleneksel sistem geriye kalanların potansiyellerini köreltmektedir. Bunlar, üretim yapacak becerilere sahip dinamik bir güç olarak yetiştirilmek yerine, sistemin kendisine aktardıklarını az çok bilen fakat üretici ve yaratıcı gücü gelişmemiş pasif kişiler haline getirilmektedir"* (Eyuboğlu, 2007:24).

1968 yılında George Land, farklı düşünme yetisinin (yaratıcılık) öğretilip öğretilemeyeceğini test etmek için yaşları 3 ile 5 arasında değişen 1600 çocuğa NASA'daki bilim adamlarına ve

yenilikçi mühendisleri seçmek için kullanılan testlere benzer testler uygulamıştır. Aynı test 10 ve 15 yaşlarında ve erişkin yaşlarda test bir daha tekrarlamış ve farklı düşünme yetisi başarı ortalamaları şu şekilde oluşmuştur (Naiman, 2014).

- 5 yaşında uygulanan testin sonuçlarına göre %98,
- 10 yaşında uygulanan testin sonuçlarına göre %30,
- 15 yaşında uygulanan testin sonuçlarına göre %12,
- Benzer bir test ile 280.000 yetişkin ile yapılan çalışmada ise %2.

Bu sonuçlar girişimcilerin sahip oldukları özellikleri küçük yaşlarda kazandırmanın daha kolay olduğunu, yaş ilerledikçe girişimci özellikleri kazandırmanın zorluğunu ve eğitim süreci içinde girişimci özelliklerinin törpülendiğini göstermesi açısından önemlidir. Unctad Secretariat raporunda (2011), ortaöğretim ve yükseköğretime kadar girişimcilik ile tanışmayan bir bireyin algıları olumsuz yönde gelişebileceğinden temel eğitimden itibaren girişimcilik eğitimine başlamak gerektiğini ileri sürülmüştür. Yine aynı raporda, örgün eğitim sisteminin her kademesinin içine girişimciliğin adapte edilmesi ve girişimcilik eğitimi politikasının girişimciliğin yanı sıra ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri ile yakından ilişkili olması nedeni ile girişimcilik eğitimine ulusal, ekonomik ve sosyal kalkınma planları veya stratejilerin yansıtılması gerektiği belirtilmiştir.

Birçok ülke küçük yaşlardan itibaren girişimcilik eğitimlerini vermektedir. Bu ülkelerin bazıları normal müfredatın içinde var olan derslere dâhil edilerek verilirken bazılarında ise ayrı bir ders olarak yer almaktadır. Örneğin Çek Cumhuriyeti'nde "Etik", Letonya'da "Ev Ekonomisi ve Teknoloji", Polonya'da "Sosyal Bilgiler ve Matematik" derslerinin içine işlenerek verilmektedir. Finlandiya'da girişimcilik hem ayrı bir ders olarak hem de yatay bir disiplin olarak çekirdek programın bir parçası olarak verilmektedir. İngiltere, Wstonya, Litvanya ve İskoçya'da girişimciliğin yaparak ve yaşayarak uygulanabilmesine yardımcı olacak mini okul şirketleri kurularak öğrencilerin küçük yaşlardan itibaren girişimcilik becerileri geliştirilmeye yönelik uygulamalara yer veilmektedir (Uğur, 2015:67-68).

Girişimciliğin eğitim yolu ile öğrenilip öğrenilemeyeceği hususunda literatürde yapılan araştırmalar ve dile getirilen görüşler incelendiğinde, girişimciliğin öğretilebilir olduğunu savunanlar ve öğretilemeyeceğini savunanların öne sürdükleri argümanlarda kimin haklı olduğunu net olarak tespit etmek için argümanlar yeterli değildir. Girişimciliğin öğretilemeyeceğini savunanlar, genellikle genetik özelliklere dikkat çekerek doğuştan gelen

bazı özelliklere dikkat çekmektedirler. Söz konusu görüşü savunanlar eğitim ile bazı temel bilgilerin öğretilebileceğini ancak eğitim ile bir Steve Jobs veya bir Bill Gates yaratılamayacağını ileri sürmektedirler. Girişimciliğin öğretilebileceğini savunanlar ise girişimciliğin kalıtımsal özellikler veya doğuştan gelen özellikler ile ilgili olmadığını ve diğer bütün disiplinlerde olduğu gibi girişimciliğin de öğretilebileceğini savunmaktadırlar.

Literatürde konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, girişimciliğin öğretilebileceğini savunan görüşlerin daha ağır bastığı görülmektedir. Ancak bu durum girişimciliğin öğrenilebilirliğine yönelik şüpheleri tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Söz konusu şüpheler ortadayken ülkeler girişimci yetiştirebilmek için müfredatlar, programlar ve eğitmenler gibi araçlara büyük miktarlarda paralar harcamaya devam etmektedirler.

2.1.3. Girişimcilik Eğitiminin Özellikleri ve Çıktıları

Jameieson (1984) girişimcilik eğitimini; girişimcilik hakkında eğitim, girişimcilik için eğitim ve girişimci olanların eğitimi olarak üç ayrı kategori olarak ele almış ve her grubun farklı türdeki eğitimler alması gerektiğini önermiştir. Birinci kategorideki eğitimin amacı, öğrencileri farkındalık yaratma, teorik olarak bir işi kurmak ve çalıştırmayla ilgili konular hakkında bilgilendirmektir. Lisans ve lisansüstü dersler bu kategoriye örnek olarak verilebilir. İkinci kategori olarak isimlendirilen girişimcilik için eğitim, girişimciliği kendileri için bir kariyer olarak hedefleyen ve kendi işini kurmak isteyenler için işletmesini kurması ve yönetmesi için gerekli olan uygulamalı becerilerin öğretilmesidir. Bu kategorideki eğitimler ve kurslar genellikle direk olarak bir iş planı hazırlamaya yöneliktir. Üçüncü kategoride ise herhangi bir girişimde bulunmuş ve devam ettirenlerin işlerinin geliştirilmesi ve büyümesini sağlamak üzerine durulmaktadır. Bu programlarda örnek iş yönetimi ve büyüme eğitimi, ürün geliştirme ve pazarlama kursları, yenilik ve problem çözmek gibi bilgi ve becerileri arttırmaya yöneliktir (Raposo ve Paço, 2011).

Diğer bir çalışmada Valerio vd. (2014) girişimcilik eğitimini, eğitim ve öğretim olarak iki kategoriye ayırmıştır. Eğitim programları girişimcilik hakkında bilgi ve becerilere odaklanma eğilimindeyken öğretim programları bir girişim başlatma ve sürdürmeye yönelik bilgi ve becerilere odaklanma eğilimindedir. Eğitim programlarının hedef kitlesi ortaöğretim ve yükseköğretim öğrencileriyken öğretim programlarının hedef kitlesini ise potansiyel girişimciler (işsiz veya pasif kişiler) ve girişimci olanlar (mikro ve küçük işletme sahipleri ile büyüme potansiyeli olan işletme sahipleri) oluşturmaktadır.

Tablo 5'de Velasco (2013)'ün girişimcilik eğitimi ile ilgili yapmış olduğu kavramsal çerçevede, girişimcilik programlarının içeriğinin ne olduğu, bu programların kimler tarafından, nerede ve nasıl verilmesi gerektiğine ilişkin bilgiler verilmiştir. Buna göre bir girişimcilik eğitimi programının girişimcinin davranışı ile zihniyetini etkileyen, kendine güven, öz yeterlilik ve liderlik becerilerini arttıran, yenilikçi düşünmesini sağlayan, bireylerin fırsatları tanıma, müzakere etme ve sosyal ağlarını geliştirme yeteneklerini geliştiren bir kapsamda verilmesi gerekmektedir. Bu programı verecek olan paydaşlar, akademik personel, öğretmen ve öğrenciler, iş adamları, liderler, yöneticiler, mentorler koçlar ve danışmanlardır. Girişimcilik eğitimi örgün olarak verilebileceği gibi informal olarak da diğer kurumlar tarafından sunulabilir. Girişimcilik eğitimi nerede verilirse verilsin, eğitimin anlaşılabilirliği için interaktif, görsel ve işitsel yöntemler ile pratik uygulamaları içinde barındırması gerekmektedir.

Tablo 5: Girişimcilik Eğitiminin Temel Alanları

Anahtar alanlar	Elemanları
NE (Program içeriği)	Girişimci davranış ve zihniyet Kendine güven, öz yeterlik ve liderlik Yaratıcılık ve yenilik yoluyla düşünme Yönetim karmaşıklığı ve öngörülemezlik İş beceri ve okuma yazma Fırsat tanımlama Müzakere becerileri Ağ ve sosyal sermaye
KİM (Paydaşlar)	Öğrenciler, öğretmenler ve okul yöneticileri Profesörler, eğitmenler Diğer sektörlerde İş adamları ve liderler Girişimciler Mentorlar, Koçlar ve Danışmanlar
NEREDE (Organizasyon)	**Örgün Eğitim Sistemi** (İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim) Her düzeyde ve disiplinlere göre Zorunlu ve seçmeli dersler **Gayri resmi sistem** Yerel okullar, eğitim kurumları Toplum merkezleri ve STK'lar Devlet kurumları ve bankalar İşyerine dayalı eğitim programları **Yaşam boyu öğrenme**
NASIL (Yöntemler)	İnteraktif öğrenme Çoklu disiplinli programlar ve projeler Vaka çalışmaları, oyunlar, simülasyonlar, iş planı Görseller, dijital araçlar ve multi-medya Projeler, staj ve başlama Danışmanlık ve koçluk Girişimciler ile etkileşim

Kaynak: Velasco, 2013

Hytti ve Gorman (2004), dört Avrupa ülkesindeki elli girişimcilik eğitimi programını analiz ettikleri çalışmalarında programların kullandıkları girişimciliği öğretme metotları üzerinde durmuşlardır. Çalışmada öğretme metotlarının klasik öğretme metotlarından çeşitli teknolojik

argümanların kullanıldığı iş simülasyonları, atölye çalışmaları, danışmanlık ve mentorluk, çalışma ziyaretleri, iş kurma, oyunlar, yarışmalar ve eğitimin bir bölümünün gerçek işletmelerde yapıldığı pratik eğitime kadar uzanan geniş bir yelpazede sunulduğunu tespit edilmiştir. Söz konusu programlarda genel olarak kullanılan öğretme metotlar Tablo 6'da gruplandırılarak gösterilmiştir.

Tablo 6: Girişimciliği Öğretme Metotları

Metot	**Tanımı**
Geleneksel Öğretme Metodu	Girişimcilik eğitiminin klasik derslerle öğretildiği, derslerin sonunda sınav veya yazılı bir girişim denemesi yapılan metottur.
İş Simülasyonları	İş kurma ve yönetme bilgisayar veya başka araçların aracılığıyla simüle edilmektedir. Bu metot ayrıca örnek vaka metodunu da içerir.
Atölye çalışmaları	Atölye çalışmaları içerik olarak grup çalışmaları, grup tartışmaları ve proje gruplarından oluşmaktadır.
Danışmanlık/Mentorluk	Bireysel veya grup olarak mentorların katılımcılara kendi işlerini kurmaları veya yönetmeleri için kendi deneyimlerini de aktardıkları öğretme metodudur. Eğitime katılan mentorlar öğretmenlerden olabileceği gibi bir işadamı, bir girişimci veya uzman olabilirler.
Çalışma Ziyaretleri	Katılımcıların yurt içi veya yurt dışı şirketlere, diğer organizasyonlara, girişimcilere veya diğer ilgili olan paydaşlara ziyareti veya bu grupların programa katılımıyla iş dünyasını tanıtma ve ilişki kurması sağlanmaktadır.
İş Kurma	Programın içeriği gerçek şirketler tarafından kurulur ve yönetilir.
Oyunlar ve Yarışmalar	Girişimciliğe olan ilgiyi arttırmak için oyunlar ve yarışmalar yoluyla uygulanma yapılmasıdır.
Pratik Eğitim	Öğrencilerin eğitimin bir bölümünü program dahilinde okulda, bir bölümünü de gerçek işletmelerde çalışarak yapmasıdır.

Kaynak: Hytti ve Gorman, 2004.

Peña vd. (2010) ABD'de orta öğretim düzeyinde verilen girişimcilik eğitimini genel olarak aşağıda belirtilen dört tip program üzerinden verildiğini belirtmişlerdir.

a) Anonim Modeli (İncorporated Model)

Genel girişimcilik kurslarına göre daha az kapsamlı olan bu modelde girişimcilik ile ilgili konular işletme ve pazarlama kursları gibi bir içeriğe sahiptir. Bu model, öğrencilere uygulamalı deneyimleri aktarabilmek için yerel kuruluşların desteğini almaktadırlar. Örneğin, Batı Virginia'da ekonomik olarak durgun bir bölgesinde yer alan Randolph County Vocational-Technical merkezi öğrencilere geleneksel tarifleri içeren bir yemek kitabı geliştirmek için bölge ve toplumun yaşlılarından yemeklerle ilgili hikâyeleri öğrencilerle paylaştırılmıştır. Öğrenciler, bu örnek olayda sadece arz ve talep, pazarlama ve iş yönetimi hakkında bilgileri öğrenmeyle kalmayıp aynı zamanda bölgenin tarihi hakkında bilgilerde öğrenmeye ve çevresindeki toplumla etkileşimi öğrenmiş olmaktadır (Peña vd, 2010).

b) Start-up Modeli (Start-up Model)

Bu modelde girişimcilik eğitimiyle öğrencilerin risk alarak okul temelli bir iş işletmek için plan yapmalarını sağlayacak bir içerik sunulmaktadır. Program normal okul saatlerinde ya da okul sonrası zamanlarda uygulanmaktadır. Bu programlar, geleneksel girişimcilik eğitimi ve iş ilkeleri, gerçek iş hayatına uyumlu iş süreçleriyle ilgili uygulama ve yeni nesil için gelir elde etmelerini sağlamak gibi faydalar sağlamaktadır. Örneğin South Shore girişimcilik okulunda düşük gelirli, azınlık ve risk altındaki öğrencilere illegal aktivitelerde bulunmamaları ve okulu terk etmemeleri için girişimcilik öğretilmektedir. Bu programa katılanların illegal faaliyetleri yapmadığı ve başarılı birer birey olmalarına katkı sağladığı tespit edilmiştir (Peña vd, 2010).

c) Stajyer Model (İntern Model)

Öğrenciler girişimcilik ile ilgili öğrendikleri ilkeleri uygulamak için yerel toplum içindeki işletmelerde çalışarak bu ilkeleri pekiştirmektedir. Kırsal bir okulda girişimcilik programı tarımsal ürünlere veya hizmetlere odaklanmış ve buna yönelik iş fikirlerine yönlendirilebilir. Bu programlar bir taraftan yerel ekonomiyi teşvik ederken aynı zamanda akademik ve uygulamalı eğitim ile öğrenci becerilerini geliştirme avantajını sunmaktadır. Örneğin, South Carolinadaki Walhalla Lisesinde öğrenciler kendi iş planlarının geliştirmeden ve profesyonellere iş fikirlerini sunmadan önce ünlü girişimcilerin yanında çalışmaktadırlar (Peña vd, 2010).

d) Ortaklık Modeli (Partnered Model)

Yerel veya bölgesel okulların girişimcilik programlarının toplum veya inanç temelli kuruluşların desteğiyle okul içinde veya okuldan bağımsız bir tesiste hizmet sunulmaktadır (Peña vd, 2010).

Girişimcilik eğitiminde üzerinde durulan diğer önemli bir husus ise girişimcilik eğitimi programlarının hangi çıktıları üretmesi gerektiği hususudur. Söz konusu program ve aktivitelerin gerçekten fayda sağlayıp sağlamadığını görmek açısından, fayda ve maliyetlerinin karşılaştırılması, harcanan maddi ve beşeri kaynaklara karşın elde edilen sonuçlar, yapılan faaliyetlerin kısa ve uzun vadede girişimciliği geliştirmeye olan etkisi gibi kriterler göz önüne alınarak çıktıların neler olması gerektiği değerlendirilmektedir (Henry vd. 2005b; European Comıssıon, 2015). Genel olarak girişimcilik eğitimi programlarının çıktılarını, girişimcilik eğitimi alanların yeni açmış oldukları işletmeler, mezunların girişimcilik becerilerinin gelişme durumu ve girişimcilik eğitimi programlarının amaçlarını başarmaya yönelik bir dizi soruların yanıtlanması yolu ile değerlendirilmektedir (Fayolle ve Gailly, 2015; Al-Yasari, 2012).

Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECD) (2009), girişimcilik eğitiminin birçok faaliyet alanının olmasından dolayı spesifik programların dışında eğitim çıktılarının genel olarak, anahtar becerilerin (yeteneklerin) kazandırılması, bireysel ve sosyal becerilerin geliştirilmesi, bir iş kurmak ve finansal okuryazarlık ile ilgili beceriler edinilmesi olmak üzere üç kategoride değerlendirilebileceği belirtilmiştir.

Avrupa Komisyonunun raporuna göre (2009), girişimcilik eğitimin etkisini değerlendirmenin en iyi yolu, bir girişimcilik eğitimi programına katılan mezunlardan girişimci olanların sayısıdır. Ancak girişimcilik eğitiminin geniş etkilerini değerlendirebilmek için bu yeterli bir değerlendirme olmayacaktır. Aynı raporda yükseköğretim tarafından verilen girişimcilik eğitiminin etkilerini değerlendirmek için şu dört boyut üzerinde durulması gerektiği önerilmiştir (Nasr ve Boujelbene, 2014):

- Girişimcilik için kilit beceriler üzerindeki etkisi,
- Girişimci olma eğilimi (niyet) üzerindeki etkisi,
- Bireylerin istihdamı üzerindeki etkisi ve
- Toplum ve ekonomi üzerindeki etkisi.

Falkang ve Alberti (2000), girişimcilik eğitimi programlarının etkinliğini ölçmek için program çıktılarının ekonomik gelişme, firma performansı, katılımcılara bireysel etkisi olmak üzere üç kategori altında değerlendirilmesi gerektiğini önermiştir. Ekonomik gelişme başlığı altında bakılması gereken parametreler olarak; yeni firma sayısı, açılan firmalarda çalışan sayısı ve inovasyonun değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Firma performansı başlığı altında değerlendirilmesi gereken çıktılar olarak; finansal performans, diğer firmalarla olan ilişkisi ve inovasyonun değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Son başlık olarak önerdiği bireysel anlamda değerlendirilmesi gereken çıktıların ise katılımcının kendi işini kurması, kazanılan bilgi ve becerileri, kendi potansiyelinin farkına varması ve istenilen yönde davranış değişikliğinin olması olarak belirlemişlerdir.

Yine Pittaway, Hannon, Gibb ve Thompson (2009), girişimcilik eğitim programlarının çıktıları olarak ele alınması gereken kriterler için şu boyutlar üzerine odaklanmışlardır:

- Girişimcilik davranışları, beceriler ve tutumlar,
- Girişimci bir hayatla empati kurma,
- Girişimcilik değerleri, bağımsızlık gibi,

- Karşılaştırmalı faydaya dayalı girişimci bir kariyere doğru motivasyon,
- Bir iş kurma sürecini anlama,
- Jenerik girişimcilik yetkinliklerinin nasıl gelişeceğini bilmek,
- İş geliştirmek için gerekli olan anahtar yolları bilmek ve
- Önemli paydaşlarla olan bağlantılar,

Diğer bir çalışmada Lee ve Wong (2004), girişimcilik eğitimine yönelik tutumların olumlu olabilmesi için girişimcilik eğitimi alanların açtıkları yeni işletme sayısının fazla olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte girişimcilik eğitimi programlarının öğrencilerin bilgi ve beceri düzeylerini arttırıp arttırmadığı, katılımcıların yeni bir iş başlatmalarına olan faydası, girişimcilik eğitiminin tek başına topluma ve ekonomiye katkısının ölçülebilmesinin çok zor olması (Al-Yasari, 2012; O'Connor, 2013) literatürde bu çıktıların kapsamının ve niteliğinin yeterince araştırılmamasına neden olmuştur (Couetil, 2013). Nispeten yeni bir olgu olarak, girişimcilik eğitimi alanının öğrencilere ve topluma etkisini gösterebilecek kapsamlı yollar geliştirme sorunuyla birlikte girişimcilik eğitiminin etkisini değerlendiren çalışma sayısının oldukça az olması nedeni ile değerlendirme kriterleri, girişimcilik kursunun amacına bağlı olarak pek çok yönden belirlenebilmektedir (Jensen, 2014).

2.2. Girişimcilik Eğitiminde Devletin Rolü

Kamu politikalarının girişimcilik düzeyini etkilediği literatürde yaygın kabul gören bir görüştür. Hükümetler doğrudan spesifik önlemler ve dolaylı olarak genel ve kapsamlı önlemler almak gibi farklı yollarla girişimciliğin seviyesini etkilemektedirler (Verheul, Wennekers, Audretsch ve Thurik, 2001). 1980'lerden başlayarak, pek çok OECD ülkesi, girişimcilik düzeyi üzerine kamu sektörünün rolünü yeniden değerlendirmeye almıştır. Daha dinamik bir ekonomi için serbest piyasa modelini savunanalar, devletlerin uygun olmayan faaliyetlere giriştiklerini ve şiddetle hükümetin boyutlarının küçültülmesini ve rollerinin azaltılması gerektiğini ifade etmektedirler (Hughes, 2014:53-54). Hükümetler mevcut durumda girişimciliği geliştirmek adına ortaya koydukları politikalarda genellikle piyasayı sübvanse eden, devlet gözlüğü ve rehberliği ile idame ettiren müdahaleci bir yaklaşım sergilemektedirler. Bu yaklaşımın serbest piyasa mantığıyla bağdaşmadığı ve başarılı girişimcilik faaliyetlerinin ortaya çıkmasını zorlaştırdığı düşünülmektedir.

"*Girişimci insanlar ayrım yapılmayan, basit, istikrarlı kuralların olduğu ve bilgi arama maliyetlerine gönüllü katlandıkları durumlarda yeni istekleri bulmak, karşılamak ve kaynak*

bulmak için kendiliğinden araştırma yaparlar. Hükümetler ve güçlü gruplar iktisadi açıdan yararlı bilgiyi araştıran kişilerin koordinesine müdahale ettikleri takidrde, bu durum önceden kestirilemeyen ve zararı olan yan etkilere sebep olabilir" (Kasper, 2007:1).

Bazı araştırmacılar devletin girişimciliğe olan müdahalesine bağladıkları nedenlerden dolayı, girişimciliği geliştirme adına yapılan her faaliyetin girişimciliği olumlu etkilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Örneğin Shane (2008:20), bazı girişimciler, yatırımcılar ve politikacıların girişimciliğin ekonomiyi canlandırdığını veya her derde deva olduğu yanılgısına düştüklerini, politikacıların kaynak israfı ve kötü teşvik uygulamalarından dolayı, çoğu kişinin düşündüğünün aksine, girişimcliğin daha az istihdam ve çok daha az ekonomik büyümeye katkı sağladığını ileri sürmüştür. Bu durum devlet politikaları hangi tip girişimcilik aktivitesini teşvik ediyorsa kaynakların oraya doğru yöneleceğini, işsizlik, yoksulluk ve ekonomik gelişmişlik gibi sorunların çözüm bulması buna göre belirlediğini göstermektedir (Çokgezen, 2012).

Bir diğer çalışmada Baumol (1990), girişimciliğin her zaman yenilik ve gelişmeyi sağlayacak sonuçları doğurmayacağını savunmuştur. Girişimciliğin önemli olduğunu kabul eden Baumol (1990) üretken girişimciliğin oluşması için gerekli olan şartlar sağlanmadığında girişimciliğin yıkıcı faaliyetler doğurarak ekonomiye zarar verebileceğini, yaratıcı ve üretken sonuçlar doğurabilmesi için serbest piyasanın kurallarına riayet edilmesi gerektiğini savunmuştur.

Wonglimpiyarat (2006), Dünyanın en iyi girişimcilik ekosistemlerinden birisi olan Silikon Vadisi'nin başarısını tetikleyen esas mekanizmaların girişimciler arasındaki yoğun ağlar, risk sermayesi, üniversitelerdeki araştırmacılar ve diğer etkenler ile birlikte devlet müdahalesinin olmamasının önemli rol aldığını belirtmektedir. Araştırmacı ayrıca Silikon Vadisi'ndeki hızlı endüstriyel gelişmenin, başarılı şirketler kurmak için mesleki ve etik sorumluluk içinde hareket ederek risk alan agresif girişimcilerin varlığından geldiğini belirtmektedir. Araştırmada söz konusu girişimcilerin ortaya çıkmasını teşvik eden esas unsurun, bilgi yoğunluğu, iş dünyası, hükümetler ve diğer sektörler arasındaki dinamikler, yüksek kaliteli emek piyasaları ve risk sermayesi temini gibi birçok faktörün birarada bulunmasının olduğu belirtilmiştir.

Literatürde girişimcilik eğitiminde, girişimcilik ekosisteminde yer alan tüm aktörlerin üzerine düşeni yapması durumunda arzu edilen sonuçlar elde edilebileceği vurgulanmaktadır. Bu konuda üzerinde uzlaşılan ortak noktalardan bir tanesi paydaşların girişimcilik eğitiminde aktif rol oynamasının gerekliliğidir (Ruskovaara vd. 2015; Dickson, Solomon, ve Weaver, 2008; Hynes ve Richardson, 2007). Bunun nedeni, girişimcilik müfredatının olduğu birçok yerde, ağırlıklı olarak devlet finansmanı ve ağırlığının olmasıdır (Jones ve Iredale, 2010). Ağırlıklı

olarak devletin sahip olduğu kaynaklar kullanıldığında girişimcilik ekosisteminin önemli bir kısmından mahrum kalınmakta ve devletin girişimcilik eğitimi için kaynakları yetersiz kalmaktadır (Pittaway ve Hannon, 2008; Hynes ve Richardson, 2007).

Dış paydaşların kaynakları girişimcilik eğitimine dâhil edildiği zaman, kayda değer bir girişim oluşturma olasılığını arttırmakla birlikte girişimcilik eğitiminin geliştirilmesi, öğrenciler için zenginleştirilmiş öğrenme ortamları, yeni öğrenme projeleri ve yeni hedefler için finansman desteğinin sağlanması gibi avantajların elde edilmesini sağlamaktadır (Ruskovaara vd. 2015). Pittaway and Hannon (2008), girişimcilik eğitimi veren kurumların gerek yerel halk bazında gerekse politikacıların dikkatini çekebilmek için değer yaratan sonuçlar üretmek istediğini belirtmiştir. Bunları başarabilmek için de dış paydaşların girişimcilik eğitimi için stratejik bir aktör olduğunu ve dış paydaşların girişimciliğin geliştirilmesinde hayati bir rol oynadığını vurgulamışlardır.

Vanevenhoven ve Liguori (2013), sınıf ortamında gerçekleştirilen girişimcilik eğitimlerinin gerçek piyasa girişimciliği ile arasındaki bağlantının tam olarak bilinmediğini belirtmiştir. Gerçek piyasadaki girişimcilik ekosistemi ile akademik hayattaki girişimcilik ekosisteminin beklenen ve istenen noktalarda kesişmediği görülmektedir. Girişimcilik eğitiminde derslikler yerine öğrencilere deneysel ortamlar sağlanarak, kendi işini kurabileceği gerçekliğe yakın uygulamalar ile desteklenmesi sürecin daha olumlu sonuç vermesini sağlayabilir. Yine eğitim ile insanların girişimci yapılamayacağını ancak insanları girişimciliğe teşvik etmek için sınıflarda değil, piyasada çıraklık yapmanın harika bir deneyim olacağını ileri sürülmektedir (Hindle, 2007). Bulut ve Aslan (2014), bu durumu "*derslikte verilen girişimcilik eğitiminin gerçek hayattan kopukluğu, bir anlamda idea oluşu eleştirilerek söz konusu eğitimin alttan alta zaman kaybı olduğu örtülü savı ortaya çıkmaktadır "* şeklinde ifade etmiştir.

Deneyimsel öğrenmenin kaynakları, genel olarak anlaşılabilir, para, malzeme, bilgi, ya da bireylerdir ve bu öğrenim devlet tarafından değil, daha çok piyasa sistemi içerisinde verilmektedir (Katz, 2008; Ruskovaara vd. 2015). Öğrencilerin girişimcilik eğitiminden daha fazla faydalanması ve girişimci özelliklerini geliştirebilmeleri için daha çok deneyimsel öğrenme ortamına ihtiyaç vardır (Ruskovaara vd. 2015; Katz, 2008). Aynı zamanda başarıda kritik bir rol alan eğitmenlerin de paydaşlarla ağ oluşturma faaliyetlerini etkin olarak kullanabilmesi başarı şansını arttırmaktadır. Ancak farklı paydaş ve ortakların eğitime dâhil edilmesi girişimcilik eğitimi için büyük bir fırsat olarak görülmesine rağmen örneğin aktif girişimcilerin girişimcilik eğitimine katılımları okul tarafından tahsis edilen kaynakların kıtlığı nedeniyle engellenmektedir (Ruskovaara vd. 2015; Katz, 2008).

Paydaşların önderliğindeki bir girişimcilik eğitiminin en fazla fayda sağlayacağı aktörlerden birisi de girişimcilik eğitiminin merkezinde yer alan eğitmenlerdir. Günümüzde girişimcilik eğitmenlerinin sayısını artıracak interaktif öğretim yöntemleri ve en iyi uygulamaların paylaşımı için eğiticiler ağı gibi uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Etkili eğitmenler olmadan oluşturulan stratejiler ve planların öğrencilerde gerekli coşku ve anlayışı geliştirmek için herhangi bir etkisi olmayacaktır (Unctad Secretariat, 2011). Carey and Matlay (2007) girişimcilik eğitimine paydaşların katılımının eğitmenler için yeni gereksinimleri belirlediğini, böylece eğitmenin istekli, güçlü ve daha faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Yine Hynes ve Richardson (2007), okul ve öğretmenlerin dış paydaşlarla olan bağlantılarının, hem okulun hem de öğretmenlerin bilgi, beceri ve öğretme perspektiflerinin değişmesi için gerekli olduğunu iddia etmişlerdir.

Girişimcilik eğitiminin sonunda, işini kuracak olan girişimcinin bizzat bulunacağı ortam olan girişimcilik ekosisteminin en önemli unsurlarının aktif rol oynaması için literatürde birkaç nedenden söz edilmektedir (Jones ve Iredale, 2010; Hynes ve Richardson, 2007; Deakıns, Glancey, Menter ve Wyper, 2005; Dickson vd. 2008):

- Her şeyden önce paydaşların çoğu öğretmenin deneyimsel öğrenme süreçlerine kullanmaları için kullanışlı materyaller sağlamaktadır.
- Paydaşların sayesinde eğitmen ve öğrencilerin resmi okul ve müfredat dışında mevcut dış dünya ile ilgili sağlayacağı bilgiler verilmektedir. Bu faaliyetlerin okul dışında başka bir kurumda verilebilmesi ya da müfredatın dışına çıkılmasını sağlamasından dolayı yarı örgün eğitim olarak görülebilmektedir.
- Dış paydaşların katılımı, girişimcilik eğitiminin algılanan meşruiyetini arttırabilir. Müfredatın içeriği ve öğretme metodu uygulamadan gelen girişimcilerin katılımıyla veya dış paydaşlarla olan bağlantılar daha inandırıcı olmasını sağlayabilir.
- Dış paydaşlar, girişimcilik eğitimi faaliyetlerini desteklemek için maddi destek ve zaman ayırabilmelerini sağlar.

Öğrencilerin girişimcilik eğitimi sürecinden daha olumlu katkılar almalarını sağladığı düşünülen deneyimsel öğrenme için gerekli olan birçok argümanın dış paydaşlar tarafından sağlanması önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Literatürde piyasanın esas aktörleri olan dış paydaşların girişimcilik eğitimi sürecini esnek ve sahip olduğu kaynak çeşitliliği nedeni ile daha inandırıcı hale getirebileceği düşünülmektedir.

2.2.1. Dünyadaki Genel Görünüm

Girişimcilik eğitimi devletin rolü perspektifinde değerlendirildiğinde, Dünyada üç farklı örnek olduğu görülmektedir. Birincisi, girişimcilik eğitimine müdahaleyi minimum düzeyde tutup daha çok devlet dışı kaynakların kullanıldığı ülkelerdir. İkincisi, girişimcilik eğitimi faaliyetlerini uzun süre devlet eliyle sürdürdükten sonra ortaya çıkan sonuçların istenen düzeyde olmadığını görüp girişimcilik eğitimi faaliyetlerinde devlet dışı kaynakları dâhil etmeye başlayan ülkelerdir. Üçüncüsü ise girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin ağırlıklı olarak devlet eliyle yürütüldüğü ülkelerdir.

Dünyadaki örnekler incelendiğinde girişimcilik eğitimi faaliyetlerine devletin en az müdahil olduğu ve ağırlıklı olarak devlet dışı kaynakların önderliğinde yürütülen girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin olduğu ülkelerin başında ABD gelmektedir. ABD'de girişimcilik eğitimi programları; federal, eyalet ve yerel hükümetler, akademik kurumlar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ile özel kurumlar olmak üzere çeşitli gruplar tarafından desteklenmekte ve geliştirilmektedir. ABD'de girişimcilik eğitimi faaliyetleri için ağırlıklı olarak akademik kurumlar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ile özel kurumların kaynaklarının kullanıldığı ve devletin girişimcilik eğitimine karışmama eğiliminde olduğu görülmektedir.

ABD'de kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve vakıflar özellikle girişimcilik eğitimlerinde devlet aktiviteleri, yerel gruplar ve spesifik topluluklara destekleyici olarak; müfredat, öğrencilere rehberlik (koçluk), iş planı yarışmaları, kaynak sağlama, web siteleri ve yaz kampları gibi uygulamalar sağlayarak, girişimcilik eğitimine ciddi bir katkı sunmaktadırlar. Yine özel şirketler, birçok girişimcilik eğitimi programının öncelikli sponsoru olarak giderlerini karşılamaktadırlar. Bazı özel sektör kuruluşları girişimcilik eğitimine destek olan Colemon Vakfı, Kauffman Vakfı, The Network for Teaching Entrepreneurship (NFTE) gibi kuruluşlar tarafından yönetilen faaliyetlere sponsor veya ortak olarak destek vermektedirler. Bunlara ek olarak başarılı olmuş iş kadınları veya iş adamları iş koçu ve eğitmen olarak veya çeşitli kaynaklarda, web sitelerinde yazı yazarak veya programlara gönüllü katılarak katkı sağlamaktadır (Peña vd., 2010).

Kar amacı gütmeyen Kauffman Vakfı yaklaşık 2 milyar dolarlık bir varlık tabanı ile ABD'deki en büyük özel vakıflar arasında yer almaktadır. ABD vatandaşlarının ekonomik olarak bağımsız bireylerden oluşan bir toplum olması için girişimciliğin gelişmesi ve desteklenmesine katkıda bulunmaktadır. Sekiz yaşındaki çocuklardan başlayarak çeşitli düzeylerde girişimcilik eğitimi vermektedir (Kauffman Foundation, 2015). Yine Aralık 2003 yılında başlattığı Kauffman

Kampüsleri girişimi ile ABD'nin kolej ve üniversitelerinde disiplinler arası girişimcilik eğitim programlarını teşvik etmektedir. Girişimcilik eğitim programları açan veya mevcutları güçlendiren Kauffman Vakfı, bu okulların binlerce öğrenci, öğretim elemanı ve yöneticinin daha girişimci bir bakış açısıyla, kendi bilgi ve kaynaklarını görmelerini sağlamak için büyük miktarlarda paralar harcamaktadır (Torrance, 2013). Örneğin, Kauffman Vakfı ABD üniversite kampüslerini girişimciliğe ve girişimcilik eğitimine daha elverişli hale getirmek ve öğrencilerin ve akademisyenlerin girişimcilik potansiyelini ortaya çıkaracak koşulları sağlamak için 2003 yılında 40 milyon dolar bağış yapmıştır (Albornoz, 2011).

Benzer bir şekilde Genç Başarı Örgütü'nün (JA) sunduğu hizmetlerin hemen hemen hepsi, gönüllülerin verdiği desteklerle sağlanmaktadır. Vakıfta 213000'den fazla sınıf gönüllüleri, öğrencileri daha güçlü hale getirmek için çalışmaktadır. Örgütün başlıca gelirleri, kurumsal ve özel katkılardan gelmektedir. Söz konusu örgüt, dünya çapında 5,8 milyon öğrenci, ABD genelinde ise yılda 4,5 milyondan fazla öğrenciye bu hizmeti ulaştırmaktadır (Junior Achievement, 2015).

Yine başlıca gelirleri NFTE'nin misyonuna inanan şirketler, vakıflar ve bireylerin bağışlarından oluşan ve 1987 yılında New York'ta Steve Mariotti tarafından kurulan Girişimcilik Eğitimi Ağının (NFTE), düşük gelirli toplumlardaki öğrencileri hedefleyerek bu öğrencilerin beceri ve yaratıcılıklarını geliştirmelerine yardımcı olacak ve yaşam kalitelerini arttırmaya yönelik "Girişimcilik Eğitimi Ağı" bünyesinde eğitimler vermektedir (NFTE, 2015).

ABD'de devletin girişimcilik eğitimine katkısına baktığımızda ise genellikle dış paydaşlar ile iş birliği yaparak çok dar bir alanda hizmet verdiğini söyleyebiliriz. Hükümet, girişimcilik eğitimlerini Küçük İşletme İdaresi (U.S.Small Business Administration - SBA) Girişimcilik Eğitim Ofisi aracılığıyla düzenlemektedir. SBA Girişimcilik Eğitim Ofisi, küçük işletme sahipleri ve potansiyel girişimciler için yenilikçi kaynakları geliştirmeyi ve teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu kaynaklar küçük işletmelerin yönetimine ve büyümesine yardımcı olmak için tasarlanmıştır. Program özel eğitimler, uzaktan eğitim, yazılı materyaller, web siteleri, iş geliştirme, iş yönetimi ve işi büyütme ile ilgili bilgi vermeyi ve diğer araçları içermektedir. Aynı zamanda girişimcilerin iş geliştirme bilgilerine hızlı erişimi ve zamanı etkin kullanmalarını sağlayabilmek için yaklaşık olarak 30 ücretsiz online ders bulunmaktadır. Ücretsiz online derslere ek olarak, girişimcilere gelecek için yardımcı olacak e-kitaplar, iş planlamaları ve değerlendirme araçları gibi yardımcı araçlar da online ve ücretsiz olarak sunulmaktadır (SBA, 2016).

Yine devlet tarafından her zaman olmasa da bazen spesifik durumlar için kamu-özel ortaklıkları koordine edilmekte ve desteklenmektedir. Örneğin, kamu-özel ortaklılığıyla Kaufman vakfı tarafından kurulan FastTrac Launchpad programıyla 2009 yılında devlet ve deluxe kontrol şirketinin desteğiyle durgunluk nedeniyle, son zamanlarda işsiz olanların, girişimci olabilmeleri için 10 hafta süren bir eğitim verilmiştir (Philanthropy News Digest, 2009).

Devletin sübvanse ettiği girişimcilik eğitimi faaliyetlerine özellikle eyaletlerin seçim dönemlerinde, halkın ekonomik büyüme ve iş yaratma beklentisi ile ilgi göstermesi, birçok eğitim kurumunda girişimcilik eğitimi ile ilgili yasalar çıkartıldığı ve programların açıldığı görülmektedir. Ancak söz konusu faaliyetlerin büyük çoğunluğu, yerel otoriteler tarafından titizlikle değerlendirilmemekte ve oluşturdukları sonuçlar takip edilmemektedir (Peña, vd. 2010). ABD'de girişimcilik eğitiminden devletin uzak durması, iş ve ekonomiye yararlı bir yaklaşım olarak görüldüğünden, dış paydaşlar siyasi amaçlara hizmet etmediğini düşündükleri girişimcilik eğitimi veren programları gönüllü olarak finanse etmekte ve bağış yapmaktadır (Charney ve Libecap, 2000).

ABD'de 2012-2014 yılları arasında girişimcilik eğitimi alanlara yapılan bir araştırmanın sonucu, devletin girişimcilik eğitiminde ne kadar çekingen rol oynadığını kanıtlar niteliktedir. Söz konusu çalışmanın sonucuna göre; verilen girişimcilik eğitimi kursları, programları, araştırma girişimleri finansmanının çoğunlukla hibe, fon ve bağış yoluyla dış kaynaklardan sağlandığı görülmektedir. Söz konusu araştırmada, 2012-2014 yılları arasında girişimcilik eğitimi için harcanan toplam finansman ve fonların %29'u mezun öğrencilerden, %20'si girişimcilik eğitimi almamış girişimcilerden, %14'ü federal devletten, %3'ü Kaufmann Vakfından, %9'u Colemon Vakfından, geriye kalan %25'lik kısımda ise özel bağışçılar, vakıflar, kamu kuruluşları, üniversite bölümleri ve bireylerin hibeleri ile sağlandığı tespit edilmiştir (Solomon, 2014).

Girişimcilik eğitimi faaliyetleri uzun süre devlet eliyle sürdürüldükten sonra ortaya çıkan sonuçların istenilen düzeyde olmadığını görüp girişimcilik eğitimi faaliyetlerine devlet dışı kaynakları dâhil etmeye başlayan ikinci gruba Avrupa ülkelerini örnek olarak gösterebiliriz. Avrupa ülkeleri ABD ile kıyaslandığında bu ülkelerde daha geç başlanan ve daha zayıf bir girişimcilik eğitimi ortamı ile birlikte faaliyetlerin de daha çok devletin kontrolünde sürdürüldüğü görülmektedir (Guzman ve Lıñán, 2005). ABD'de birçok üniversitede girişimcilik merkezleri ve girişimcilik kürsüsü özellikle mezunların öncülük ettiği dış kaynaklar tarafından finanse edilirken Avrupa'da bu kaynakların daha çok devlet tarafından finanse edildiği görülmektedir (Katz, 2004; Wilson, 2008; Charney ve Libecap, 2000).

Bu durumun ABD'de yeni ürün ve hizmetlerin keşfedilmesinde önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Örneğin, dünyanın en gelişmiş ve en dinamik girişimcilik bölgesi olarak görülen Silikon Vadisi'ndeki girişimcilik ekolojisinin en önemli paydaşı ve doğal tetikleyicisi Stanford Üniversitesi olmuştur. Stanford Üniversitesi bünyesinde yapılan araştırmalar, dünya çapında birçok önemli girişim için alt yapı oluşturma ve itici güç olmuştur. Stanford Üniveristesi girişimcilik ekosistemine verdiği bu katkıları nedeni ile dünyanın en iyi girişimci üniversitesi olarak tanınmaktadır. Burada hem bilimsel araştırmaları gerçekleştirecek nitelikli kadrolar yer almakta hem de üretilen bilgiyi ticari faaliyete çevirebilen girişimciler yetişmektedir. Böylece nitelikli ve farklı olan birçok yeni girişim bu mekanizma tarafından hayata geçirilmektedir. Bu şekilde Sun Mikrosistemler, Cisco Sistemleri, Yahoo ve Google gibi birçok büyük girişim ve inovasyon Stanford Üniversitesi bünyesinden çıkmıştır. Benzer bir şekilde 2003 yılında kurulan Kaliforniya Üniversitesi'nin kısa bir süre içerisinde, bir biyo teknoloji merkezi haline dönüştüğü görülmektedir (Ankara Kalkınma Ajansı, 2012:33-34).

Devletin faaliyetlerdeki ağırlığı nedeni ile müfredatların esnek olmaması, müfredatlarda yapılacak değişikliklerin ulusal düzeyde çaba gerektirmesi gibi nedenler ile Avrupa'daki birçok büyük üniversite girişimcilik eğitimi vermekte isteksiz davranmışlardır. Benzer bir şekilde üniversiteler, öğretim elemanlarının girişimci olmaları veya bu konuda danışmanlık yapmalarına onay verecek yapıda değildir (Guzman ve Lıñán, 2005). Genel olarak Avrupalılar, üniversitelerin hükümetlerle olan münasebetlerinden dolayı işadamları, mezunlar ve vakıflar gibi dış paydaşlar üniversiteleri hükümetlerin alanı olarak görmektedirler. Bundan dolayı Avrupalılar üniversitelerine yeterince güçlü bağlarla bağlı değillerdir. Bu nedenle Avrupa'da üniversite seviyesinde henüz yeterli sayıda başarılı girişimci var olmamıştır (Katz, 2004;Wilson, 2008; Charney ve Libecap, 2000).

Avrupa Birliği ülkelerinde bölgesel kalkınma ajansları, üniversite dernekleri, özel kuruluşlar ve vakıfların girişimcilik eğitimine henüz yeterli derecede entegre olamadıkları görülmektedir. Girişimcilik eğitimi için kamu kaynakları dışında daha fazla sponsorluk ve finansman sağlanması önemli bir sorun olarak görülmektedir (European Commission, 2008). Avrupa'da oluşan bu verimsiz durumun iyileştirilmesi için devletin yavaş yavaş girişimcilik eğitimi faaliyetlerindeki rolünü minimize etmeye yönelik adımlar atmaya başladığı görülmektedir. İngiltere, İrlanda, İspanya ile yerel iş dünyası arasında diğer ülkelere göre daha aktif bir ilişkinin olması, buralarda iş adamları ve mezunların girişimcilik eğitimi programlarına katkı vermeye başlaması, Avrupa'da bu olgunun geçte olsa başladığına örnek olarak gösterilmektedir (Wilson, 2008). Yine Belçika'da, kar amacı gütmeyen "Les Jeunes Entreprises" vakfının yükseköğretim

kurumlarının genelinde tüm alanlarda diğer öğrenciler arasında girişimcilik konusunda yapmış olduğu faaliyetlerin bu sürece geçilmeye başlanıldığına örnek olarak gösterilmektedir (European Commission, 2008).

Literatürde girişimcilik eğitimini ağırlıklı olarak devletin kontrolünden çıkarıp kamu özel ortaklığı şekline dönüştürmeye çalıştıklarını gösteren ülke örnekleri de yer almaktadır. Örneğin, Danimarka'da, 2001 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından girişimcilik eğitimi için bir vizyon grubu oluşturulmuştur. Bu grup ilköğretim / ortaöğretim okulları da dâhil olmak üzere girişimciliği öğretmek için kamu-özel ortaklığıyla vakıf kurulması için bir dizi girişimlerde bulunmuşlardır. Bu çalışmaların neticesinde, 2004 yılında Uluslararası Danimarka Girişimcilik Akademisi (IDEA) kurulmuştur. Bu kapsamda 38 üniversite, kolej, iş dünyası ve diğer birçok kurum IDEA ile iş birliği yapmaktadır (European Commission, 2008).

Avrupa Birliği Komisyonu raporunda (2008), girişimcilik eğitiminin başarısı için yasalar çıkarmanın tek başına yeterli olmadığını, etkin olacak ve süreklilik arz edecek uygulamalı bir girişimcilik eğitiminin finansmanın kamu için çok pahalı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca sağlıklı ve sürdürülebilir bir girişimcilik eğitimi için kamu otoritelerinin rolü girişimcilik eğitimi programlarının geliştirilmesi için mevzuata devlet dışı kurumlarında desteklenmesi hususlarının eklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Avrupa'da girişimcilik eğitiminin doğasına daha uygun olan yapıya doğru alınmaya başlanılan yolda olumlu sonuçlar aldığını belirten Matlay (2009), İngiltere yükseköğretim kurumlarında girişimcilik eğitimine dış paydaşları dahil etmenin, girişimcilik eğitimini zenginleştirdiğini ve eğitim sisteminin sürekli olarak gelişmesini sağladığını ileri sürmüştür. Aynı zamanda girişimcilik eğitiminin gelişmesi ve iyi sonuçlar üretmesi için devletin paydaşlarla istişare ve işbirliği yaparak daha çok paydaşın eğitime dâhil edilmesi gerektiğini önermiştir.

Diğer taraftan, ABD ve Avrupa'ya göre girişimcilik eğitimine daha geç başlayan Asya ve Afrika ülkelerinin çoğunluğunda da girişimcilik eğitiminin ağırlıklı olarak devlet kaynakları ile yürütüldüğü görülmektedir. Asya'daki birçok ülkede üniversitelerde girişimcilik programlarının devlet kaynakları ile sürdürülmesi nedeni ile birçok durumda özel sektör ile aşılabilecek ve daha ileriye gitmeyi sağlayacak yardımların eksikliği önemli bir problem olarak görülmektedir. Burada devlet tarafından fonlanan üniversitelerin geleneksel yapıda olması yeni yaklaşımlarla entegrasyon çok zorlaşmaktadır (Thomas, 2011:26).

Devlet eliyle verilen girişimcilik eğitiminin birçok problem ürettiğini gösteren Duze (2010), Nijerya'da girişimcilik eğitimi paydaşlarını dahil ettiği çalışmasında, girişimcilik eğitimi

programlarının devlet tarafından finanse edilmesi gerektiğini ancak devletin finanse ettiği girişimcilik eğitimi kurumlarında adam kayırma, tembellik, savurganlık gibi birçok sağlıksız ve işlevsiz uygulamayı beraberinde getirme olasılığının olduğunu belirtmiştir. Ayrıca etkili ve verimli bir girişimcilik eğitiminin ancak tüm bunların bertaraf edilmesiyle sağlanacağını bulgulamıştır.

2.2.2. Türkiye'deki Genel Görünüm

ABD ve Avrupa ile kıyaslandığında Türkiye'nin; girişimcilik ile ilgili bilgi birikimi, nitelikli girişimciler ve girişimcilik kültürü açısından istenen olgunluğa nerde ise hiç ulaşmadığı görülmektedir. Söz konusu durumu anlayabilmek ve mevcut girişimcilik eğitimi politikalarını sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmemiz için Osmanlı Devletinin ve Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarından başlayarak günümüze kadar geçen sürede girişimci yetiştirmek ve girişimcilik eğitimi adına yapılan faaliyetlerin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de nitelikli girişimcilerin yetişmesini ve girişimcilik kültürünün gelişmesini engelleyen faktörlere bakıldığında Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyetin kuruluşundan sonra belirli dönemlerde uygulanan ekonomi politikaları ve devletin bu politikalardaki rolleri öne çıkmaktadır. Osmanlı İmparatorluğunda devlet, piyasaya müdahalelerin etkin olduğu bir ekonomik sisteme sahiptir. Girişimcilerin ortaya çıkmasını kolaylaştıran veya teşvik eden bir yapı yerine, piyasanın işlerliğini olumsuz etkileyen devletin belli öncelikleri tercih edilmiştir. "*Özellikle müsadere işlemleri neticesinde devlete rakip olabilecek bireysel girişimlerin törpülenerek devlet hazinesine kazanç olarak görülmesi, narh ve loncaların piyasa müdahaleleri gibi nedenler, sermayenin yatırım alanlarının değişmesine"* (Güven, 2016) ve eğitim kurumlarının sadece devlet idarelerine memur yetiştirmeye odaklanmalarına neden olmuştur.

1460'lı yıllarda Topkapı Sarayının içinde Enderun-i Hümayun Mektebi açılana kadar, devlet idaresinde çalışacak elemanlar, genel medrese eğitimi görmüş veya özel öğretim almış kişilerden seçilmiştir. Sonraki dönemlerde genel idarede ve diğer kamu işlerinde çalışacak kişiler Enderun-i Hümayun Mektebinde eğitim almaya başlamışlardır. 18. ve 19. yüzyılda batıda meydana gelen gelişmeler, Osmanlı Devletinde de özel sektörün, ticari faaliyetlere az da olsa yönelmelere neden olmuştur. Bu kapsamda özel sektöre eleman veya girişimci yetiştirmek için verilen eğitimlerin tarihine bakıldığında hem Osmanlı Devleti hem de Cumhuriyet Döneminde işletme eğitiminin baskın olduğu görülmektedir (Oluç, 1972; Stone, 1954).

Osmanlı Devletinde işletme eğitimi çeşitli aşamalar geçirmiştir. Osmanlıda işletme eğitiminin izlerine ilk olarak 1863 yılında kurulan Darülfünun 'da karşılaşılmaktadır. Darülfünun kurulmadan önce telif ve çevri eser, kitap gibi eğitim ve öğretim araçlarını hazır hale getirmeleri için 1851 yılında Encümen-i Daniş ve 1861 yılında Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye gibi akademiler kurulmuştur. Darülfününda işletme ile ilgili ders bulunmazken Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin bünyesinde verilmiş olan "Ekonomi Politik" dersinin işletme ile ilgili olduğu görülmektedir. Yine cemiyetin çıkarmış olduğu Mecmua-i Fünun dergisinde "İlmi Servet (Ekonomi)", "Şirketler", "Ticaret", "Bankalar" konuları ile ilgili yayınlanan makalelerde ekonomi, girişimcilik ve ticaret içerikli konulara yer verildiği görülmektedir (Çavdar (1982)'den aktaran Özkul, 2012).

Birçok araştırmacıya göre Türkiye'de işletme eğitimi 1883 yılında ticaret hayatının gelişmesiyle ihtiyaç duyulan insan kaynağını yetiştirmek amacıyla Hamidiye Ticaret Mektebi (şimdiki İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi) kurulması ile başlamıştır (Özkul, 2012; Güvemli, 2003:106). Osmanlı Devletin 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar açılan bütün yüksekokullarında devlet hizmetine dönük eleman yetiştirilmesini amaçlamış olmasına rağmen bu okul özel kesimde girişimci ya da eleman olarak çalışacak kimseleri yetiştirmeyi amaçlayan ilk yüksekokul olması nedeni ile çok önemli bir okul olarak anılmaktadır. Bu durumu eğitim tarihçisi olan Prof. Dr. Yahya *Akyüz'ün "…devlet, yalnızca sivil ve askeri memuriyetler ve din görevliliğine yönelen Müslüman halkın bir kısmının ticarete yönelmesini gerekli görerek bu okulu açtı"* şeklindeki ifadesi de desteklemektedir (Güvemli, 2003:106).

Benzer bir şekilde Akın (2003) ile Ülgener (1991:93-94), Osmanlı devletinde emek, arz ve talep yapısını tamamen statik bir yapı içerisinde kontrol ederek serbest rekabet ortamına zarar veren loncalar, esnaf gelenekleri, tarikatlar ve ahlaki yapı, tımar sistemi, sosyal ve hukuki yapı, sultana ait kapı halkı ve idari kapı halkının zaman içerisinde kamuda istihdam edilmeleri gibi etkenlerin, Müslüman bir girişimci sınıfın ortaya çıkmasını engellediğini belirtmiştir. Ayrıca bu durumun, halkın çoğunluğunun yüksek bir makama gidebilmek için tek yol olarak görülen memurluğa yönelmelerine neden olduğuna vurgu yapmıştır. Nüfusun önemli bir kısmının memurluğa odaklanması, halkın ticari faaliyetlere ilgi duymamasına ve ticari faaliyetlerin büyük ölçüde gayrimüslim azınlıklarca yürütülmesine neden olmuştur.

Eğitim tarihçisi Osman Ergin (1977:1131-1135) bu okul için "*Hiçbir mektebin açılışı bununki kadar kararsız ve zor olmamıştır."* İbaresini kullanmaktadır. Okulun birkaç kez açılması için girişimde bulunulmuş ancak başarılı olunamamış, sonra açılmış, ama çok geçmeden yine kapanmış ve yeniden açılmıştır. Osman Ergin okulun açılmasında yaşanan güçlüklere temel

neden olarak "*Henüz yazılamamış olan Osmanlı içtimai ve ticari tarihinin sayfaları arasında gizlenmiştir. Bunu Osmanlı Türk'ünün içtimai hayatında, halkın ve hükümetin sanat ve ticaret telakkisi suretinde aramak ve bulmak lazım gelir."* (Güvemli, 2003:106) şeklindeki ifadesi ile Osmanlı devletinde ticaret ve girişimciliğin bireylerden ziyade daha çok devlet eliyle yapılmasının sonucunda oluşan zihniyet yapısını göstermektedir.

Bu zihniyet yapısı risk barındırmayan memuriyeti, sivil veya askeri bürokratlığı el üstünde tutarken girişimciliği risk içeren görev ve meslekleri istememektedir. Nitekim Hamidiye Ticaret Mektebi'nden 1896 yılında mezun olan 15 kişinin tüccar olmaları ve Türk ticaretini simsarların ve komisyoncuların elinden kurtarmaları beklenirken mezun olan 15 kişiden 14 kişi memur olmak için dilekçe vermişlerdir. İçlerinden yalnızca bir kişinin (Kemal Ömer Bey) bir tuhafiye dükkânı açtığını ve bir süre çalıştıktan sonra memurluğa geçtiği belirtilmektedir (Özkul, 2012). Bu kapsamda Hamidiye Ticaret Mektebinde özel sektöre girişimci ve eleman yetiştirmek için verilen eğitim, günümüzde verilen girişimcilik eğitiminin amaçlarına olan benzerliği nedeni ile Türkiye'de girişimcilik eğitiminin ilk defa 1883 yılında Hamidiye Ticaret Mektebinin kurulmasıyla başladığına işaret ettiğini söyleyebiliriz.

Osmanlı Devleti'nin son yılları ve Cumhuriyetin ilk yıllarında gayrimüslim azınlıktan oluşan girişimcilerin, 1950'li yıllara kadar göç, mübadele ve çeşitli sebeplerle Türkiye'yi büyük ölçüde terk etmeleri de, girişimcilik kültürünün oluşmasını geciktiren diğer bir etken olarak gösterilmektedir (Buğra, 1995; Akın, 2003; Öktem, Aydın ve Ekinci, 2007; Özkul, 2012). Cumhuriyetin kuruluşundan sonra devletçilik politikalarının bir gerekliliği olarak iktisadi hayat daha çok dikkate alınmaya başlanmıştır. Osmanlı devletinden gelen her işe yarar adam yetiştirme geleneği yerini kamu ve özel sektörün ihtiyaçlarına cevap verebilecek uzmanlaşmış insan kaynağı yetiştirme anlayışına bırakmıştır. Bu amaçla 1938 yılında İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu, ardından 1944 yılında İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi kurulmuştur.

1949 yılında yapılan vergi reformları sonrasında liberal iktisat politikalarını benimseyen Demokrat partinin 1950 seçimleri ile iktidara gelmesi kurulan okullarla birlikte olumlu bir hava estirmiştir. 14 Mayıs 1950 tarihli seçimlerde iktidara gelen hükümetin iktisat politikaları ile ilgili görüşünü Başbakan Adnan Menderes *"İnhisarcı devlet tipinin masrafları devamlı artmaktadır, Devlet iktisadi teşekküllerinin… Verimsiz çalışmaları, pahalıya mal edip pahalıya satmaları… Büyük bir yük teşkil etmektedir… Devlet bankacılığı ile devletin istikraz politikasının rasyonel bir yolda olduğu iddia olunamaz…"* şeklinde ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi (1950)'den aktaran Güvemli, 2003:37).

Bu görüş çerçevesinde yapılan uygulamalar özel sektörün hacmini artırmıştır. Bu tarihlerde ülkenin giderek sanayileşmesi, tarım araçlarının üretimde yer almaya başlaması, işletmelerin pazarlama, muhasebe, denetim ve yönetim gibi sorunlarını çözecek uzmanlaşmış kişilere olan ihtiyaç, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinin işletme eğitimine yönelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda İstanbul Üniversitesi, Harvard Üniversitesi ve Ford Vakfının yardımıyla 1954 yılında İktisat Fakültesine bağlı İşletme İktisadı Enstitüsü kurulmuştur (Oluç, 1972; Üsdiken, 2003; Güvemli, 2003:27; Stone, 1954).

Demokrat parti hükümetinin 1959 yılında 7334 sayılı İktisadi ve Ticari İlimler Akademilerinin sayısını arttırma ile ilgili yasada gerekçe olarak *"Memleketin iktisat ve ticaret hayatında, muhtaç olduğumuz unsurları yetiştirmek maksadıyla açılmış bulunan yüksek iktisat ve ticaret okullarımızın faaliyetlerini, halen takip edilmekte olan iktisadi politikalarımıza daha uygun bir şekilde genişletmek zaruretindeyiz. Memleketimizde bilhassa şahsi teşebbüsün gelişmesine büyük bir kıymet ve ehemmiyet atfedilmesi dolayısıyla, bir taraftan teknik ve tatbiki bilgiler ile mücehhez, milli şuur ve terbiyeye sahip bir tüccar sınıfının teşekkülüne, diğer taraftan da İktisadi Devlet Teşekküllerimizin ve amme hizmeti gören müesseselerimizin rasyonel bir şekilde çalışmalarına hizmet edecek, ehliyetli ve mütehassıs elemanlara şiddetle ihtiyaç hissedilmektedir. Bu sebeple mevcut dört yüksekokulumuzun, bugünün ve yarının cevaplarına ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde, inkişafına yarayacak tedbirleri almak mecburiyetindeyiz"* (Güvemli, 2003:56), şeklinde sundukları metinde de belirttikleri gibi, girişimci bir sınıf ile birlikte devlet idarelerinde çalışacak uzman elemanlara olan ihtiyacın karşılanmasının gerekliliği gündeme getirilmiştir. Bu tarihlerden itibaren Türkiye'de işletme eğitimi veren bölümlerin sayısı ve yaygınlığı giderek artmıştır.

Ancak yine de 1934 yılında Sümerbank'ın kurulması ile başlayan ve giderek yaygınlaşan, devletin mal ve hizmet üreten, yöneten ve denetleyen bir yapı haline getirildiği kamu girişimciliği anlayışının 1980'li yıllara kadar hâkimiyetini sürdürdüğü görülmektedir. Söz konu zamanlarda sanayinin temel girdileri, mal ve hizmetlerin nerdeyse tamamında, tahıl alım ve satımında önemli oranda devlet söz sahibi olmuştur.

Bu durum kalkınma planlarında kamu girişimciliği faaliyetlerinde yapılan denetimlerde, devletin önemli oranlarda zarar ettiği belirtilmesine rağmen kamu iktisadi teşebbüslerde personel sayısının sürekli arttığı ve problemlerin çeşitlendiğinden söz edilmektedir. Yine aynı kalkınma planlarında kamu girişimciliğinde yaşanan bu problemlerin çözümü için devletin daha çok kaynak ayırması gerektiği yönünde önerilerin geliştirildiği görülmektedir.

Devletçi yaklaşımın ürettiği problemlerin yine aynı argümanlarla çözülmesine yönelik öneriler, uzunca bir süre devam eden kamu girişimciliği faaliyetlerinin istenen sonuçları üretemediği ve çıkan problemleri çözmede başarısız olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan başarısız tablo, 1980'lerden sonra Kamu İktisadi Teşebbüslerinin özelleştirilmelerine ilişkin çalışmaların hızlandırılmasına ve ekonomik büyümenin özel teşebbüslere dayandırıldığı uluslararası entegrasyona imkân veren serbest rekabet ortamının oluşturulmasına yönelik adımlar atılmasına önayak olmuştur.

Bu tarihlerde Türkiye'de devletçi ekonomi modelinin yerini serbest piyasanın almaya başlaması ile birlikte girişimcinin ve girişimciliğin daha çok gündeme gelmeye başladığı görülmektedir. Bu duruma örnek olarak beşinci beş yıllık kalkınma planına kadar girişimcilik ve girişimcilik eğitimi ile ilgili hiçbir politikanın yer almaması gösterilebilir. Beşinci beş yıllık kalkınma ile birlikte sonraki tüm kalkınma planında girişimcilik ile ilgili politika ve öneriler yer almaya başlamıştır. Örneğin, girişimcilik eğitimi faaliyetlerine olan ihtiyaca yönelik bulgulara beşinci beş yıllık kalkınma planında (1985-1990) yer alan "*Bölge merkezlerinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı olarak bir «Proje Ofisi» kurulacak, bu birim yatırım konularının seçiminde ve fizibilite projelerinin hazırlanmasında girişimciye yardımcı olacaktır"* ibarelerine yer verildiği görülmektedir.

Bu gelişmeler yeni bir döneme girildiğinin işareti olarak görülmektedir. Yeni dönemde kamu işletmelerinin boşalttığı alanlardaki boşluğu dolduracak özel teşebbüsleri kurabilecek; dinamik, aktif, risk almayı seven, yeni talepleri hissedip girişime dönüştüren, girişimci insan profili için arayışlara başlandığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, yeterli nitelikte ve sayıda girişimci insan kaynağına sahip ülkelerin, kayda değer bir ekonomik gelişmeyle birlikte önemli inovasyon merkezleri haline gelmeleri, bilgi ve teknolojideki değişimler ile birlikte yaşam tarzları, iş yapma şekilleri, ticari hayat, rekabet ve eğitim gibi birçok alanın değişime uğraması, Türkiye'de yeni ihtiyaçlar doğrultusunda iş oluşturabilecek girişimci insan profiline olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Türkiye'de, insan kaynağının ulusal veya uluslararası düzeyde başarılı olabilmesi için sahip olması gereken bilgi ve becerileri kazandıracak, geleceğin çalışma yaşamına uygun hale getirecek ve daha fazla yeni iş kurmalarını sağlayacak mekanizmalardan birisi olan "girişimcilik eğitiminin" de gündeme gelmeye başladığı görülmektedir.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra işletme eğitimi dışında girişimci yetiştirmeyi amaçlayan ve girişimcilik eğitimi adı altında verilen ilk eğitimlerin, 1999 yılında KOSGEB Girişimciliği Geliştirme Enstitüsü önderliğinde genç girişimci geliştirme programı ile Osmangazi

Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Pamukkale Üniversitesi'nde rastlanmaktadır (Öner, 1999). Söz konusu girişimcilik eğitimleri, üniversite öğrencileri ve mezunlarının girişimciliği de bir kariyer seçeneği olarak görmesini sağlamak, öğrencileri kendi işini kurmaya yöneltmek ve üniversitelerde girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak için başlatılmıştır. İki aşamadan oluşan genç girişimci geliştirme programının 1. ve 2. aşamasında neler yapıldığına dair bilgiler Tablo 7'de gösterilmiştir (Öner,1999)

Tablo 7: Genç Girişimci Geliştirme Programının Aşamaları ve Yapılanlar

Aşamalar	**Yapılanlar**
Programa katılacak öğrencilerin belirlenmesi	Öğrencilerin girişimcilik potansiyelleri ve iş fikirlerini değerlendirmek için bir form dağıtılır ve Girişimciliği geliştirme enstitüsü tarafından değerlendirilir. Sonrasında KOSGEB uzman danışmanlar ile yapılan görüşmeler neticesinde uygun olduğu düşünülen kişiler programa seçilir.
Girişimcilik ve iş kurma süreçler eğitiminin verilmesi	Girişimcilik, girişimciliğin özellikleri, girişimcilerin sahip olması gereken özellikleri, iş kurmak için gerekli olan temel unsurlar ve iş kurma sürecinin adımlarına yönelik eğitimler verilmesi.
Öğrencilerin iş fikirlerini değerlendirerek yapılabilirlik raporu hazırlayacakları gerçek iş fikirlerinin belirlenmesi	Daha önce belirledikleri iş fikirleri aldıkları eğitimden sonra tekrar değerlendirilir ve gerçek iş fikirlerine dönüştürülür.
Yapılabilirlik raporunun hazırlanması için eğitimlerin verilmesinin ardından raporu hazırlama sürecine başlama	İş fikrinin piyasa talep araştırması, üretim, örgütlenme, yönetim ve finansal tabloların hazırlanması eğitimi verilmesi.
Birinci danışman görüşmesi ve ikinci danışman görüşmesinden sonra değerlendirilmeleri tamamlanan yapılabilirlik raporlarının teslim edilmesi, ardından genç girişimci geliştirme programının 2. aşamasına hangi öğrencilerin geçebileceğinin belirlenmesi	Bu aşamaların sonunda uzmanlar öğrencilerin durumlarını ve çalışmalarını içeren bir rapor hazırlayarak girişimci geliştirme enstitüsüne iletir.
2.Aşama	
İş planı hazırlama eğitimi	Pazarlama, Yönetim, Üretim ve Finansal plan hazırlama eğitimi
Pazarlama planı hazırlama eğitimi	Pazarlama konusunda bilgi ve becerilerin gelişmesi için eğitim verme
Öğrencilerin iş planı hazırlama ve değerlendirilme sürecine girdikten sonra uygun görülen öğrencilerin yurt dışı stajına gönderilmesi süreci.	Girişimci adayının hayata geçireceği gerçek iş fikri ile ilgili iş planı yazması, iş fikri ile ilgili yurt içi veya yurt dışı staj için elemeler, her şey bittikten sonra iş planının tekrar değerlendirilmesi.
Staj sürecinin yönlendirmeleri sonunda en son şeklini alan iş planı girişim kliniği tarafından değerlendirilir ve girişimci adayının iş planının hayata geçirilmesi aşaması.	Piyasada uygulama yapılması ve iş fikrinin hayata geçirilmesi
Programın İzlenmesi	-Katılımcı Sayısı -İş konuları -Staj katılımı, yerleri, konuları ve süreleri -Kurulan İşletme sayısı -Yaratılan istihdam -Programın Maliyeti

Kaynak: Öner, 1999

Tablo 7'deki bilgiler incelendiğinde, programa katılanların birer girişimci olarak hayatlarına devam etmelerini sağlayabilmek için danışmanların atanması, stajlar yaptırılması ve bir kısım öğrencinin de yurtdışına gönderilmesi gibi uygulamaların yapılması, yeni girişimciler yetiştirmek için verilen önemi göstermektedir. Bu tarihlerden sonra Türkiye'de girişimcilik eğitiminin eskiye oranla önemli bir mesafe kattedildiği görülmektedir.

Özellikle son 10 yıllık periyotta, üniversitelerde girişimcilik eğitimi ile ilgili faaliyetlerin önemli oranda arttığı görülmektedir. 2000 yılından önce girişimcilik derslerine nadiren rastlanmakta iken 2008 yılında 47 devlet üniversitesi, 4 özel üniversite ile 19 vakıf Üniversitesi'nde; 2010 yılında, 290 ön lisans bölümünde, 110 lisans bölümünde, 21 yüksek lisans bölümünde olmak üzere toplam 77 üniversitede; 2013 yılında, 80 üniversitede 400'den fazla bölümde; 2014 yılsonu itibariyle ise toplam 110 yükseköğretim kurumunda 2.130 sınıfta girişimcilik dersi verildiği görülmektedir (Soylu ve Kepenek, 2008; Yelkikalan, Akatay, Yıldırım, Karadeniz, Köse, Koncagül ve Özer, 2010; Ergün, 2013; Girişimcilik Eylem Planı, 2015-2018).

Ayrıca girişimci yetiştirmek amacıyla ilk defa müstakil bir bölüm olarak 2010 yılında TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi'nde Girişimcilik Lisans Bölümü açılmıştır. 2010 yılında 1 olan bu sayı, 2011 yılında 2, 2014 yılında 4, 2016 yılında 6'ya ulaşmıştır. Yine benzer bir şekilde 2010 yılından önce 1-2 üniversitede bulunan girişimcilik yüksek lisans programlarının sayısı, 2016 yılında yaklaşık 15 üniversiteye ulaşmıştır. Diğer taraftan girişimcilik eğitimi ile ilgili 2000 yılından önce çok nadir rastlanılan akademik çalışmaların her geçen gün arttığı görülmektedir.

Benzer bir şekilde ilköğretim ve ortaöğretimde çeşitli aşamalarda girişimcilik derslerine yer verilmeye başlandığı görülmektedir. Anaokulu ve ilköğretimin 4. sınıfına kadar müfredatta girişimcilik eğitiminin izlerine rastlanmazken 4. sınıftan itibaren Sosyal Bilgiler dersinin içeriği 7. sınıfa kadar üretim, dağıtım ve tüketim becerilerinin kazandırılmasına yönelik hedeflerin olduğu görülmektedir (Koçak, Polat, Çermik, Meral ve Boztaş, 2015). Teknik ve mesleki ortaöğretim programlarının tamamında girişimcilik dersi zorunlu olarak okutulmaktadır. Bu programlardaki girişimcilik dersinde "iş kurma ve geliştirme" ve "girişimci fikirler üretme" ile ilgili modüllere ağırlık verilmiştir. Zorunlu girişimcilik dersinden ayrı olarak öğrencilerin "ekonomik gelişmeleri takip etme, faaliyet alanını seçme ve iş yeri açma fikri geliştirme" yeterliliklerini kazandırmaya yönelik olan ve haftada 2 ders saati okutulan "Girişimcilik ve İşletme Yönetimi" dersini 11 veya 12. Sınıflarda seçmeli olarak alabilme imkânı tanınmıştır. Teknik ve mesleki ortaöğretim kurumları dışında kalan ortaöğretim kurumlarında öğrencilerin

iş fırsatlarını görebilmesi ve bu fırsatları yatırıma dönüştürebilmesine ilişkin ipuçları sunan ve haftada bir saat seçmeli olarak girişimcilik dersi verilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2009; Ulucan, 2015).

Diğer taraftan Türkiye'de devlet girişimcilerin kurduğu küçük ölçekli işletmelerin problemlerini çözmek ve hizmet vermek için çeşitli kuruluşlarla destek vermeye çalıştığı görülmektedir. Devlet bu amaca yönelik olarak, 1973 yılında Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi (KÜSGEM), 1978 yılında Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi (SEGEM) ve 1983 yılında KÜSGEM'in yerine Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatını (KÜSGET) kurmuştur. Bu kurumlarda küçük ölçekli sanayi işletmelerinin eğitim hizmetlerini karşılamak için verilen eğitimler; daha çok kamu ve özel sektörde çalışan personele yönelik birtakım hizmet içi eğitim programları, mesleki eğitim programları, lisan eğitimi ve müşavirlik eğitimleri şeklinde yürütüldüğü (Resmi Gazete, 1990; KOSGEB, 2008:7) için girişimcilik eğitimi kapsamında değerlendirilmemektedir

1990 yılında SEGEM ve KÜSGET' tek çatı altında birleştirilerek KOSGEB kurulmuştur. KOSGEB'in kurulması ile birlikte eğitim hizmetleri, KOSGEB tarafından verilmeye başlanmıştır. Yedinci beş yıllık kalkınma planında (1996-2000) girişimcilik eğitimi kavramının ilk defa yer alması ve sonrasındaki tüm kalkınma planlarında da önem verilen bir konu olması, 2010 yılında "KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi" faaliyetlerini doğurmuştur. KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimleri, "*girişimcilerin iş kurma ve yürütme konularında bilgi ve beceri sahibi olmaları, bu süreçte kendi rol ve sorumluluklarının farkına varmaları ve kendi iş fikirlerine yönelik iş planı hazırlayabilecek bilgi ve deneyim kazanmaları amacıyla düzenlenmektedir"* (KOSGEB, 2016).

Bu kapsamda verilen uygulamalı girişimcilik eğitimleri, en az 32 saat süren, genel katılıma açık ve ücretsiz olarak verilmektedir. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ilk başladığı yıllardan 2016 yılının ortasına kadar, girişimcilik nitelikleri, iş fikri geliştirme, iş planı kavramı ve öğeleri konusunda toplam en az 46 saat teorik ders ve 24 saat atölye çalışmasını içeren eğitimler olarak verilmekteydi. Toplamda 70 saat olarak verilen uygulamalı girişimcilik eğitimleri sınıf içi ders ve atölye çalışmalarını kapsayan ve daha çok iş planı yazmayı öğrenme merkezli olan dört temel modülden oluşmaktaydı (KOSGEB, 2014). Ancak 2016 yılının ortalarından itibaren uygulamalı girişimcilik eğitiminin 70 saat olan süresi 32 saate indirilmiştir. Yeni düzenlemeye göre KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi, 4 ana modülden oluşan en az 32 ders saatini içeren sınıf içi ders ve atölye çalışmalarını içermektedir.

Eski ve yeni düzenlemeye göre verilen girişimcilik eğitimi modülleri içerik ve saat olarak tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinin İçeriği

Modüller	**Eski düzenlemeye göre modüller**		**Yeni düzenlemeye göre modüller**	
	Modül	**Süre**	**Modül**	**Süre**
Modül 1	Girişimcilik özelliklerinin sınanması, iş fikri geliştirme ve yaratıcılık egzersizleri	8 saat	**Modül 1:** Girişimcilik özelliklerinin sınanması, iş fikri geliştirme ve yaratıcılık egzersizleri ile sorumlu girişimcilik kavramı ve tecrübe paylaşımı,	6 saat
Modül 2	İş planı kavramı ve öğeleri (pazar araştırma, pazarlama planı, üretim planı, yönetim planı, finansal plan)	18 saat	**Modül 2:** İşletme kavramı, işletme fonksiyonları, türleri, kuruluş şekilleri, mali ve hukuki sorumluluklar,	6 saat
Modül 3	İş planı öğelerinin pekiştirilmesine yönelik atölye çalışmaları	24 saat	**Modül 3:** İş planı kavramı ve öğeleri (pazar araştırma, pazarlama planı, üretim planı, yönetim planı, finansal plan),	6 saat
Modül 4	İş planının yazılması ve sunumunda dikkat edilecek hususlar	20 saat	**Modül 4:** İş modeli ve iş planına yönelik atölye çalışmaları.	6 saat

Kaynak: KOSGEB,2014 ve KOSGEB,2016'dan faydalanılarak oluşturulmuştur.

Yeni düzenlemede ana modüllere ek olarak, hedef grubun ihtiyaçları doğrultusunda; e-ticaret, dış ticaret, inovasyon vb. eğitim ve-veya atölye çalışmalarını içeren modüller eklenebileceği belirtilmiştir. KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerini başarı ile tamamladıktan sonra kendi işini kurmak isteyenlerden, projesi kabul edilenlere yeni girişimci desteği kapsamında işletme kuruluş giderleri için geri ödemesiz 2.000 TL verilmektedir. Yine kuruluş dönemi makine, teçhizat, ofis donanım ve yazılım desteği için geri ödemesiz 18.000 TL, işletme giderleri desteği kapsamında geri ödemesiz 30.000 TL, toplamda geri ödemesiz 50.000 TL'ye kadar hibe verilmektedir. Ayrıca sabit yatırım desteği kapsamında işletme kuruluş tarihinden itibaren 24 ay içinde satın alınacak makine, teçhizat ve yazılım için teminat karşılığı geri ödemeli olarak 100.000 TL destek sağlanmaktadır. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra verilen hibe ve destekler ile bilgiler Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: KOSGEB uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Sonunda Projesi Kabul Edilenlerin Faydalanabileceği Hibe ve Destekler

DESTEK UNSURU		**ÜST LİMİTİ (TL)**	**DESTEK ORANI (%) (1. ve 2.Bölge)**	**DESTEK ORANI (%) (3., 4., 5. ve 6. Bölge)**
İşletme Kuruluş Desteği	GeriÖdemesiz	2.000	-	
Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Ofis Donanım ve Yazılım Desteği		18.000	60 Kadın Girişimci, Gazi, Birinci derecede şehit yakını veya Engelli Girişimciye %80 uygulanır.	70 Kadın Girişimci, Gazi, Birinci derecede şehit yakını veya Engelli Girişimciye %90 uygulanır.
İşletme Giderleri Desteği		30.000		
Geri Ödemesiz Destekler Toplamı		50.000		

Sabit Yatırım Desteği	GeriÖdemeli	100.000

Kaynak: KOSGEB, www.kosgeb.gov.tr

Çalışma kapsamında girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin etkinliğini ve verimliliğini arttırmak ve sağlıklı öneriler geliştirebilmek için resmi yazı ile KOSGEB birimlerinden daha kapsamlı bilgiler istenmesine rağmen sadece girişimcilik eğitimi alanların sayısı ve verilen destek toplamları verilmiştir. KOSGEB başkanlığının uygulamalı girişimcilik eğitimi ile bugüne kadar eğitim alan kişi sayısı ve verilen destek miktarları ile ilgili bilgiler Tablo 10 ve Tablo 11'de gösterilmiştir. KOSGEB'in tarafımıza verdiği bilgilerden, destek miktarları ile ilgili kısmın online sisteme 2012 yılından itibaren geçilmesi nedeni ile veriler 2012-2015 dönemini sınırlıdır.

Tablo 10: 2010-2015 Yılları Arasında KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri Sonucunda Sertifika Alan Girişimcilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**Toplam**
Kadın	4.581	19.648	25.029	36.690	39.636	41.637	167.221
Erkek	5.804	25.646	32.163	43.287	44.208	45.505	196.616
Kümülatif Toplam	10.385	45.297	57.192	79.977	83.844	87.142	363.837

Tablo 10'daki verilere 2016 yılına ait sayıları da dâhil ettiğimizde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden 2010 yılından 2016 Mayıs ayına kadar sertifika alan katılımcı sayısı 450.000'i bulmaktadır (KOSGEB, 2016).

Tablo 11: 2012-2015 Arasında Uygulamalı Girişimcilik Eğitimine Katılıp Sertifika Alana ve Yeni Girişimci Desteğinden Faydalanarak İşini Kuran Sayısı ve Verilen Destek Miktarları*

Cinsiyet	**Kümülatif Toplam**		**2012**		**2013**		**2014**		**2015**	
	Firma Sayısı	Destek Tutarı	Firma Sayısı	Destek Tutarı	Firma Sayısı	Destek Tutarı	Firma Sayısı	Destek Tutarı	Firma Sayısı	Destek Tutarı
Erkek	9.373	159.552.425,25 ₺	475	5.281.028,88₺	2.837	34.763.314,05₺	4.645	52.691.520,53₺	6.032	66.816.561,79₺
Kadın	8.565	148.087.404,04 ₺	512	5.683.920,47₺	2.780	35.299.463,79₺	4.633	49.209,787,52₺	5.682	57.894.232,29₺
Kümülatif Toplam	17.938	307.639.829,32₺	987	10.694.949,35₺	5.617	70.062.777,84₺	9.278	101.901.308,05₺	11.714	124.710.794,08₺

* 2012-2015 yılları arası 17.938 adet işletmeye destek verilmiştir. Bunlar içerisinde 9.431 işletmeden 1.437'sinin kapandığı tespit edilmiştir.

Tablo 10'daki verilere 2010, 2011 ve 2016 yılına ait sayıları da dâhil edildiğinde KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden 2010 yılından, 2016 yılı Mayıs ayında sertifika alan adaylarda dahil olmak üzere toplam 25 bin 588 adayın KOSGEB'den toplam 440 milyon TL civarında girişimcilik desteği alarak kendi işini kurduğu görülmektedir (KOSGEB, 2016).

Türkiye'de 2010 yılından önce girişimcilik eğitimi ile ilgili yapılmış bilimsel çalışmalar oldukça sınırlı iken son yıllarda girişimcilik eğitimi ile ilgili önemli bir literatür oluşmaya başlamasında KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin etkili olduğu düşünülmektedir. Söz konusu literatürde genel hâkim görüş, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi faaliyetlerinin; katılımcıların girişimcilik algılarına ve girişimcilik eğilimlerine olumlu katkı yaptığı yönündedir. Örneğin Akın ve Demirel (2015), Aksaray Üniversitesi ile KOSGEB arasında yapılan işbirliği ile Aksaray Üniversitesi'nde bulunan tüm programlara zorunlu olarak konulan dört saatlik girişimcilik dersini alan ve almayan 925 öğrenci ile yaptıkları araştırmada, zorunlu girişimcilik dersinin girişimcilik algısı kadar iş kurma niyetleri üzerinde de olumlu etki yaptığını bulgulamışlardır. Yine Mutlu (2014), KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitiminin katılımcıları girişimciliği teşvik ettiğini belirtmektedir. Diğer bir çalışmada Uluköy vd. (2013), KOSGEB tarafından verilen uygulamalı girişimcilik eğitiminin, girişimcilik bilincini oluşturmada ciddi katkı sağladığını fakat uygulamada verilen girişimcilik eğitiminin başarı düzeyinin düşük olduğu ileri sürmüşlerdir.

Türkiye de, Avrupa ülkeleri ve ABD'deki gibi araştırmacıları ve eğitmenleri bir araya getiren ve girişimcilik eğitimi faaliyetlerini değerlendiren büyük kuruluşlar henüz oluşmamıştır. Bu durum Türkiye ile diğer ülkelerin arasındaki farkı ortaya koymayı zorlaştırsa da literatürdeki kıyaslamaların muhtelif ülke ve bölgelerin köklü girişimcilik geleneği bulunan ABD ile yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Wilson (2008) ABD ve Avrupa'da girişimcilik eğitimini kıyasladığında ABD'de bizzat bu okullarda eğitim almış girişimcilerce fonlanan çok sayıda girişimcilik eğitimi kurumuna karşın Avrupa'da daha çok hükümetlerce desteklenen, büyük kısmı üniversitelere bağlı, sonuç getirmeyen bazı girişimcilik eğitim projelerinden söz etmektedir. Buna göre Avrupa'daki problem daha çok sürdürülebilirlikle ilgilidir.

Yine Lüthje vd (2002: 9) ABD'deki üniversitelerin girişimcilik eğitiminde Almanya'daki üniversitelere göre daha verimli olduğunu belirtmektedir. Iacobucci ve Micozzi (2012) de İtalya'da ABD ve diğer Avrupa ülkelerine nazaran gelişmemiş bir girişimcilik eğitimi bulunduğunu, bunlarında temel bilim ve mühendislik fakülteleri yerine işletme bölümlerinde yoğunlaştığını belirtmektedir. Benzer bir şekilde Carayannis vd. (2003), Fransa ve ABD'deki

öğrenciler üzerindeki araştırmalarında en azından Fransa için girişimciliğe dönük daha negatif bir tutumdan söz etmektedirler. Diğer bir araştırmada Piperopoulos (2012: 478), Yunanistan'da girişimciliğe olumsuz bakışa paralel olarak girişimcilik derslerini yürüten fakülte üyelerinin girişimciliğe yönelik mantalitesinin yetersiz olduğunu belirtmektedir. Yine Potter (2008:13-14), ABD'leri Doğu ve Orta Avrupa ülkelerine göre girişimcilik eğitimine daha pragmatik bir yaklaşım sergilediğini, Avrupa ülkelerinin ise daha çok akademik bir yaklaşım sergilediğini belirtilmektedir. Buna ilaveten Orta ve Batı Avrupa ülkelerinde bazı kurumsal eksiklikler ile birlikte kaliteli eğitmen eksikliğinin de olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca ABD'deki sistemin Avrupa'ya göre daha olumlu ve pozitif sonuç oluşturmasını dış kaynaklardaki çeşitliliğe bağlayarak özellikle Avrupa birliğine yeni üye olan ülkelerin, özel sektör kaynaklarını sürece dâhil etmesi gerektiğini belirtmiştir.

ABD ve Kore arasında girişimcilik eğitiminin etkilerini kıyaslayan bir çalışmada girişimcilik eğitiminin Kore'de daha etkin olduğu, bunun sebebinin girişimcilik odaklı olmayan, girişimci kökleri zayıf bir kültürde girişimcilik eğitiminin etkisinin, köklü girişimcilik geleneğine sahip girişimcilik yönelimli ülkelere göre daha yüksek olmasının beklenmesiyle açıklanabileceği vurgulanmaktadır (Lee, Chang, 2005). Yine Othman, Hashim ve Wahid (2012), Malezya'daki girişimcilik eğitimi ile ilgili çalışmalarında öğrencilerin girişimcilik konusunda istekli ve yetenekli olmakla birlikte devlet üniversitelerindeki ortamın girişimcilik eğitimi açısından yetersiz olduğu ve geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Literatürde yapılan kıyaslamalar ile ilgili genel hâkim görüş, ABD'de daha çok serbest piyasanın şekillendirdiği girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin göreli olarak daha etkin sonuçlar ürettiği, buna karşın birçok ülkede devletin planladığı ve kontrol ettiği girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin orta ve uzun vadede istenen sonuçları üretmediği görülmektedir. Elde ettikleri sonuçların istenen düzeyde olmadığını gören ülkelerin, girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin yüksek maliyet gerektirdiği gerekçesi ile dış kaynakları girişimcilik eğitimine entegre etmek için politikalar üretmektedirler. Ancak vakıflar, mülk sahipleri, girişimciler, mezun öğrenciler gibi dış kaynak sağlayıcıları, devletin girişimcilik eğitimine müdahale ettiği ülkelerde, hükümetlerin siyasi amaçlarına hizmet eden bir yapı olarak gördüklerinden katkı yapmak istememektedirler.

Bu kapsamda, piyasa kurallarının hâkim olduğu ve piyasada yeterli koordinasyonun sağlandığı durumlarda; serbest piyasada başarılı olmuş girişimcilerin, mülk sahiplerinin, mezun öğrencilerin ve vakıfların, girişimci insan kaynağını yetiştirmek ve geliştirmek için daha başarılı olan girişimcilik eğitimi faaliyetleri yaptıkları görülmektedir. Yine hükümetlerin

birtakım iyi niyetlerle girişimcilik eğitimine müdahale ederek ihtiyaç duydukları girişimcileri yetiştireceklerini düşündükleri ancak kamunun planlamacı ve müdahaleci mantığının girişimcilik eğitimi faaliyetlerini serbest piyasalardan daha iyi koordine edemediği görülmektedir. Ayrıca devletin bürokratik yapısı, müfredatların esnek olmaması, müfredatlarda yapılacak değişikliklerin ulusal düzeyde çaba gerektirmesi ve saha deneyimi olan eğitmenlerin sürece dahil edilmesi gibi birçok konuda problemler yaşanmasına neden olmaktadır.

Dünyanın en dinamik girişimcilik bölgesi olarak görülen Silikon Vadisi'nin kuruluş ve gelişme dönemleri incelendiğinde, her safhada girişimci kişiliğe sahip insanların çabası ve emeğinin ağır bastığı görülmektedir. 1957 yılında otoriterlerce çok çılgınca bir girişim olarak adlandırılan bir bilgisayar çipi üreten firma ile başlayan süreç, sonraki dönemlerde milyonlarca dolar finansman sağlayan çok sayıda yatırımcının ve girişimcinin yer aldığı dünyaya yön veren bir merkez haline gelmiştir. Bu süreçte devletin nerede ise hiç müdahale etmediği ve piyasanın kendi akışı içerisinde şekillendiği bilinmektedir.

Diğer taraftan Türkiye'yi de dahil edebileceğimiz birçok devlet, nitelikli girişimciler ortaya çıkarmak için teknoparklar, teknoloji geliştirme merkezleri veya Silikon Vadisi'ne benzer yapılar kurmak için çaba harcamakta ve bu amaçla çeşitli hibe ve destekler sağlamaktadır. Ancak literatürde devletin girişimcilere ve kendi işini kurmak isteyen potansiyel girişimcilere sağladığı finansman imkânlarının, girişimcileri tembelleştirdiği ve piyasadaki rekabet ortamını olumsuz etkilediğine yönelik yaygın bir kanaatin varlığından söz edilmektedir. Bu kapsamda yenilik ve değer yaratan girişimcilere bakıldığında var olan kıt kaynakları sahip olduğu becerileri kullanarak ve inovatif iş fikirleri oluşturarak başarıya ulaştırmak için yoğun enerji harcadıkları görülürken kamu kaynakları devreye girdiğinde, girişimcilerin bütün motivasyonlarını devletin verdiği hibe ve destekleri almanın üzerine inşa ettikleri ve piyasa koşullarını arka plana ittikleri görülmektedir.

Sonuç itibariyle girişimciliğin geliştirilmesi için devlet müdahalesi ile ilgili negatif yaklaşımların varlığı, Türkiye'de ağırlıklı olarak devletin sübvanse ettiği girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin, uzun süre sürdürülebilirliği ile ilgili şüphelere neden olmaktadır. Bu şüpheleri gidermek ve gerçekten devletin uygulamalı girişimcilik eğitimi ve yeni girişimci desteği için harcadığı maddi ve beşeri kaynaklara karşılık olarak piyasada oluşan durumun ne olduğunun araştırılması gerekmektedir. Türkiye'de kaynak ve fonlamasının ağırlıklı olarak devlet tarafından yapıldığı girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin nasıl bir sonuç ürettiği, başarılı girişimcilerin nasıl yetiştirileceği, girişimcilik eğitiminin sonunda hangi çıktıların elde edilmesi

gerektiği, eğitmenlerin kimlerden oluşması gerektiği ve bu hususta devletin rolünün ne olması gerektiği gibi birçok konu merak edilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET VE PİYASA İKİLEMİNDE GİRİŞİMCİLİK VE TÜRKİYE'DE GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİNDE DEVLETİN ROLÜ

3.1. Gereç, Metodoloji Ve Bulgular

Bu bölümde araştırmanın amacı, önemi, araştırmanın modeli, verilerin toplanması ve analizi ile birlikte, araştırma sürecinde nitel ve nicel araştırma kapsamında toplanan verilerin analizinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada karma araştırma metodu kullanılmıştır. Karma araştırma yöntemlerinde sosyal fenomenlerin daha iyi ve doğru anlaşılabilmesi için nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmaktadır (Arthur, 2013: 147). Aynı zamanda araştırmacıların güçlü, sağlam ve içerik olarak doyurucu veriler geliştirmesini sağlamaktadır. Karma araştırma yöntemi ile araştırmacının çalıştığı olgu-fenomen hakkındaki perspektifi genişler ve zenginleşir. Yine bu modelle yapılan araştırmalar araştırmacının çalıştığı konuya, araştırma problemine, olguya birden fazla veri kaynağından bakma imkânı sağlayarak daha doyurucu ve daha güçlü bilgi üretilmesine yardımcı olmaktadır. Ve araştırmada ilk edinilen nokta ile sonraki edinilen noktalar birbirine paralel sonuçlardan bahsediyorsa araştırmacının sonuç hakkında daha güvenli bir yorumda bulunabilmesini sağlamaktadır (Böke, Özdoğan, Sevinç, Güler, Büker ve Demir, 2009: 412).

"Nitel araştırma, nesnelerin anlamlarını, kavramlarını, tanımlamalarını, karakteristiklerini, metaforlarını, sembollerini ve tasvirlerini ifade eder" (Bruce, Berg ve Lune, 2015:412). Nitel araştırmanın sıklıkla yer aldığı yorumlayıcı araştırma, gerçeğin sosyal olarak inşa edildiğini varsaymaktadır. Başka deyişle gözlenebilir tek bir gerçek yoktur. Bunun yerini çok sayıda gerçek ya da tek bir olayın çeşitli şekillerde yorumlanması gerçeği yer almaktadır (Merriam, 2013:8-9). Araştırma probleminin daha anlaşılabilmesi için sadece nicel veya sadece nitel yöntemin tek başına kullanılmasından ziyade iki yöntemin birlikte kullanılması tercih edilmiştir (Büyükgökçe, 2015).

Nicel araştırma ise nesnelerin sayıları ve ölçümlerini ve ana konumuzun yayılımını ve dağılımını gösterir (Bruce vd. 2015: 19). Nicel araştırma daha çok araştırma konusuna açıklık getirecek verilerin örneklemden toplanması ve toplanan verilerin sayısal verilerle istatistiksel ve sayısal birtakım sonuçların elde edilmesidir. Nitel araştırma nicel araştırmaya göre daha çok sayılarla ifade edilmesi zor olan toplumsal sistemler veya sosyal kuramlar hakkında derinlemesine bilgi elde edebilmek amacıyla geliştirilen bilgi üretme yollarından birisidir (M, Özdemir, 2010:326). Nitel yöntemin kullanıldığı araştırmalarda, araştırmacı araştırma problemi ile ilgili derin bir kavrayışa ulaşabilmek için bir kaşif gibi gerçekliğin izini sürmektedir (Karataş, 2015:63).

Araştırma üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada; girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayan melek yatırımcılar ile risk sermayedarları, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacı ve akademisyenlerden oluşan 44 kişiye, olgu bilimi deseni ile nitel bir araştırma yapılmıştır. İkinci aşamada, birinci nitel araştırmadan elde edilen sonuçların geçerliliğinin sorgulanması ve test edilmesi ile birlikte devlet kurumlarınca girişimcilik eğitiminden beklendiği belirtilen ekonomik ve sosyal çıktıları sağlayıp sağlamadığının tespiti için birinci nitel araştırmadan yararlanılarak oluşturulan bir anket ile KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan kişilerden; kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup kapatan ve kendi işini kurup büyütenlere nicel bir araştırma yapılmıştır. Üçüncü aşamada ise ikinci aşamada gerçekleştirilen nicel araştırmadan elde edilen verileri derinlemesine incelemek amacıyla KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan kişilerden; kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup kapatan ve kendi işini kurup büyüten 12 kişi ile olgu bilimi deseni ile nitel bir araştırma yapılmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Problemi

Türkiye'de 1883 yılında Hamidiye Ticaret Mektebinin kurulmasıyla başlayan, ardından 1954 yılında İstanbul işletme iktisadı enstitüsünün kurulması ve sonrasında açılan onlarca işletme ve iktisat fakültesi ve verilen girişimcilik eğitimlerine rağmen hala yeterli nitelikte bir girişimci sınıfın oluşmamasının nedenleri en çok merak edilen konulardan birisidir. Bozkurt, Kalkan, Koyuncu ve Alparslan (2012), girişimciler ile yaptıkları nitel araştırmada, Türkiye'deki girişimciliğin gelişmesini sağlayacak en önemli faktörün eğitim olduğunu, girişimciliğin gelişmesini engelleyen en önemli unsurun ise devletin izlediği yanlış politikalar olduğunu

bulgulamışlardır. Eyuboğlu (2007:8), devletin girişimcilik eğitimi konusunda ne yapmaya çalıştığını, yapabildikleri ve onları yaparken kullandığı argümanlar, araçlar ve bunların birbiriyle uyumunun başarılı bir girişimcilik eğitimi için büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Yine literatürde refah ve gelişmenin temel göstergesi olarak gösterilen girişimciliğin geliştirilmesinin çeşitli mekanizmaları doğru bir şekilde uygulamaya koymakla mümkün olduğunu gösteren birçok çalışmanın olduğu görülmektedir (Örneğin, Baumol, 1990; Shane, 2008).

Serbest piyasa ekonomisinin temel mantığının devletin ekonomik alandaki müdahalelerinin minimum düzeyde olması kabulünden hareketle, girişimci gibi piyasa ekonomisinin kilit aktörünün ortaya çıkarılıp geliştirilmesinde de devletin rolü, işin öz gereği öncelikli olarak tartışmaya açık bir husus olmaktadır.

Ayrıca, Türkiye'de girişimcilik eğitiminin paydaşlarını kapsayacak şekilde girişimcilik eğitiminin uygulanma biçimi, mevcut durumun belirlenmesi, nitelikli girişimcilerin yetişmesi ve devletin rolüne yönelik görüş ve değerlendirmelere yer veren geniş kapsamlı fazla çalışma bulunmadığı noktasından hareketle, bu çalışmanın temel problemi; Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin ağırlıklı yer tutmasının piyasa ekonomisi bağlamında değerlendirilmesi ve bu çerçevede, girişimcilik eğitiminin ağırlıklı olarak devlet kurumları eliyle yürütülmesinin, bu kurumlarca girişimcilik eğitiminden beklendiği belirtilen ekonomik ve sosyal çıktıları sağlayıp sağlamadığının ortaya konmasıdır.

3.1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Son zamanlarda yeterli sayıda ve nitelikte girişimci insan kaynağına sahip olan ülkeler, kayda değer bir ekonomik gelişmeyle birlikte önemli inovasyon merkezleri haline gelmişlerdir. Bu perspektifle Türkiye'ye bakıldığında ekonomik büyüme ve refah artışının istenen düzeylere çıkarılabilmesi için dinamik, aktif, risk almayı seven ve yeni talepleri hissedip girişime dönüştüren girişimci insan profiline ihtiyaç olduğu açıktır. Türkiye'de bu doğrultuda yapılan girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin sosyal ve ekonomik anlamda önemli katkılar sunması beklenmektedir.

Girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin istenen sonuçları üretebilmesi için girişimcilik eğitiminin tüm yönleri ile ele alınarak bütüncül bir yaklaşımla incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Türkiye'de girişimcilik eğitiminin mevcut durumu ve geleceğinin uzmanların görüşleri doğrultusunda irdelenerek elde edilen sonuçlar ile girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin yeniden gözden geçirilmesine, ilgili tüm paydaşların girişimcilik eğitimini çeşitli

yönleriyle gözlemleyebilmesine yardımcı olacak yeni bir zemin sunulması ve Türkiye'de her alanda yeterli sayıda ve nitelikte girişimcilerin yetişmesini sağlayacak öneriler geliştirilmesidir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, birinci aşamada gerçekleştirilen nitel araştırmada (birinci nitel araştırma); girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayan melek yatırımcılar, risk sermayedarları, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacı ve akademisyenlere aşağıdaki sorular sorulmuştur:

- Sizce girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda kazandırılması gereken nitelikler ve elde edilmesi beklenen çıktılar neler olmalıdır?
- Devlet eliyle girişimci eğitimi ve finansmanının serbest piyasa mantığı ile ne ölçüde bağdaştığı, bunun sürdürülebilirliği konusundaki eleştirel bakış çerçevesinde;

  Girişimcilik eğitiminin halen olduğu gibi ağırlıklı olarak devlet eliyle verilmesine ilişkin ve girişimcilik eğitiminin devlet desteği olmadan sürdürülebilirliği hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- Mevcut KOSGEB girişimcilik eğitimi sistemine getirebileceğiniz temel eleştiriler ve şu ana kadar ki gözlemleriniz ve edindiğiniz bilgiler çerçevesinde;

  KOSGEB eliyle verilen resmi girişimcilik eğitimi faaliyetleri için devletçe harcanan maddi ve beşeri kaynaklara karşın elde edilen sonuçlar ile tüm bu faaliyetlerin etkinlik ve verimliliği hakkında değerlendirmeniz nedir?
- Girişimcilik eğitimi ve finansmanı konusunda özel sektör, risk sermayesi, melek yatırım vs. unsurların devlet politikalarına göre daha tercih edilebilir olması hususundaki kanaatiniz nedir?
- Sizce girişimcilik doğuştan gelen bir yetenek midir, yoksa yenilikçi ve girişimci olma özelliği sonradan –kısmen de olsa- eğitim yoluyla kazanılabilir mi?
- Sizce toplumun kültürel kodlarını girişimciliğe uygun hale getirebilmek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için neler yapılmalıdır?

- Sizce girişimcilik eğitiminde eğitilen hedef kitlenin demografik özellikleri ne olmalıdır, mesela girişimcilik nosyonu hangi yaşlarda bireye kazandırılmalıdır, belli toplum kesimlerine mi ağırlık verilmeli yoksa topyekûn girişimcilik temel eğitimden itibaren eğitimin bir parçası olabilir mi?
- Sizce, girişimcilik eğitimini sunacak eğitmenlerin sahip olması gereken nitelikler nelerdir?
- Girişimcilik eğitmenlerin eğitilmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?

Araştırmanın üçüncü aşamasında, ikinci aşamada gerçekleştirilen nicel araştırmadan elde edilen bulgu ve sonuçları derinlemesine incelemek için; KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alıp kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup kapatan ve kendi işini kurup büyüten 12 kişi aşağıda yer alan sorular sorulmuştur:

- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılma nedenleriniz nelerdir?
- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce ve aldıktan sonra girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerinizdeki değişim ile ilgili görüşleriniz nelerdir?
- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin iş kurma sürecinize (iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme sürecine ve iş kurup kapatma sürecine) engel olan etkenleri aşmanıza olan katkısı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- İş kurma süreci ve sonrasında KOSGEB'e vermiş olduğunuz iş planındaki bilgiler ile piyasada uyguladığınız bilgi ve süreçlerin birbirine uyumu ile ilgili görüşleriniz nelerdir?
- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılmasaydınız, iş kurma sürecinize (iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) etkisi ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

3.1.4. Evren ve Örneklem

Bu araştırmada karma araştırma yöntemi kullanıldığı için birbirlerinden farklı örneklemler bulunmaktadır. Araştırmanın nicel ve nitel bölümleri için alınan örneklemler ayrı başlıklar altında aşağıda verilmiştir.

3.1.4.1. Nitel Araştırmaların Örneklemi

Olgu bilim deseni ile yapılan araştırmalarda veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu temsil edebilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır (Yıldırm ve Şimşek, 2008:74). Tanımlamaya uygun bir şekilde birinci nitel araştırmanın katılımcıları, girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayacak melek yatırımcılar, risk sermayedarları, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacı ve akademisyenlerden oluşmaktadır. Yine olgu bilim deseni ile gerçekleştirilen ikinci nitel araştırmanın katılımcıları; KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanlardan kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup kapatan ve kendi işini kurup büyüten bireylerden oluşmaktadır.

Birinci ve ikinci nitel araştırmaya dâhil edilecek katılımcıların belirlenebilmesi için birden fazla örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bunlardan ilki amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örneklemedir. Bu örnekleme türü; araştırmacı tarafından oluşturulan ya da daha önceden hazırlanmış bazı ölçütlerin kullanılarak, bu ölçütleri karşılayan bütün durumların araştırmaya dâhil edilmesini gerektirmektedir (Yıldırm ve Şimşek, 2008:112). Bu kapsamda araştırmanın amacı ve soruları doğrultusunda araştırmacı tarafından çalışmada kullanılan ölçütler belirlenmiştir. İlgili ölçütler şunlardır;

- Girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri,
- Girişimcilik eğitimini veren eğitmenler ile konu hakkında uzmanlığı olan girişimci, araştırmacı ve akademisyenler,
- Girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayacak melek yatırımcılar, risk sermayedarları ve
- İç Anadolu Bölgesinde; KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılıp sertifika alanlardan kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup kapatan ve kendi işini kurup büyüten kişiler.

Bu araştırmada girişimcilik eğitiminde devletin ağırlıklı yer tutmasının piyasa ekonomisi bağlamında değerlendirilmesine odaklanıldığı için özellikle konu hakkında bilgi, birikim ve tecrübe sahibi olmak, bir ölçüt olarak kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan diğer bir örnekleme yöntemi ise zincir veya kartopu örnekleme yöntemidir. Kartopu örneklemede araştırma problemine yönelik olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların tespit edilmesinde çok etkilidir. Araştırma süresi içinde daha önce ulaşılan kişilerin önerilerinden yola çıkılarak bu listeye daha fazla birey dâhil edilecek ve liste kartopu gibi büyüyecektir. Daha sonraki aşamalarda ise bu listeden sürekli ön plana çıkan ve daha kritik olan bireyleri seçmek mümkün olacaktır. Bu şekilde araştırmacı daha zengin bilgi kaynaklarına ulaşma imkânına sahip olacaktır (Yıldırm ve Şimşek, 2008:112). Literatürde zincir örnekleme yöntemi olarak da geçen kartopu örnekleme sınırlandırılamayan ana kütleler için uygun bir yöntemdir. Kartopu örneklemede kütlede yer alan kişiler ile görüşme esnasında, bu kişilerden konu ile ilgili bilgi toplanabilecek kişileri aday göstermeleri istenir. Bu önerilen kişiler ile görüşerek onlardan da konu ile ilgili kişileri önermeleri doğrultusunda süreç işler. Bu süreç aynı şekilde gerekli ve yeterli bilgi toplanana kadar devam eder (Kurtuluş, 2010, s. 64). Araştırmacı tarafından konu hakkında olabildiğince farklı bilgiler elde etmek amacıyla, görüştüğü kişilerden konu ile ilgili bilgi toplanabilecek kişileri tavsiye etmesini isterken özellikle görüşmeciden aynı görüşte olan adayların yanı sıra farklı görüşten olan kişileri de aday göstermeleri istenmiştir.

Araştırma kapsamına alınacak kişiler için gerekli olan ölçütler belirlendikten sonra gerekli ölçütleri karşılayan kişiler ile direkt, telefon veya web üzerinden bağlantı kurulmuştur. Araştırmada tez danışmanının konu hakkında bilgi ve tecrübesi ile birlikte araştırmacının KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi derslerine giriyor olması, belirlenen katılımcılara ulaşmasında yardımcı olmuştur. Ulaşılan kişilerin kendi tanıdıkları ve arkadaşlarına yönlendirmelerinin yanı sıra, araştırmacının tez danışmanının ve araştırmacının bu konu ile ilgilenen arkadaşları ve tanıdıkları vasıtasıyla diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Ulaşılan katılımcılar arasında; Avrupa melek yatırımcılar derneğinde üst düzey yöneticilik yapan ve dünya çapında tanınan melek yatırımcılar, Türkiye'de girişimcilik konusunda birçok faaliyeti uygulamaya koymuş ve uzun dönem bakanlık yapan bir siyasetçi ile birlikte konuya hâkimiyeti olan çok sayıda bürokrat ve Türkiye'de girişimcilik eğitimi ve devlet ve piyasa ikilemi konusunda en yetkin oldukları düşünülen eğitmenler, araştırmacılar ve yazarlar yer almaktadır.

Birinci nitel araştırma için tüm katılımcılarla öncelikle e-posta yoluyla irtibata geçilmiş ve araştırmanın konusu, önemi ve içeriği hakkında bilgi verildikten sonra randevu talep edilmiştir. Katılımcıların bir kısmı ile yüz yüze görüşme yapılırken bir kısmı yoğun programlarından dolayı telefon ve skype programı ile görüşmek, bir kısmı da e-posta yoluyla cevap vermek istemişlerdir. Birinci nitel araştırma kapsamında 45 kişiye ulaşılmıştır. Çalışma olgunlaştıktan

sonra birinci nitel araştırmada yer alan bir görüşmecinin, kendisine ait görüşlerin çalışmada yer almasını istememesi nedeni ile görüşmecinin tüm görüşleri çalışmadan çıkarıldığı için katılımcı sayısı 44'e inmiştir.

İkinci nitel araştırma için ise İç Anadolu Bölgesi'nde şehir merkezlerinde yer alan KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılıp sertifika alanlardan; kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup kapatan ve kendi işini kurup büyüten kişilere, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi veren eğitmenler, danışmanlık şirketleri, sivil toplum kuruluşları ve çevredeki esnaflardan sorularak ulaşılmıştır. Ulaşılan kişilerin yönlendirmeleri ile diğer katılımcılarla görüşülmüştür. İkinci nitel araştırmada da tıpkı birinci nitel araştırmada yapıldığı gibi katılımcılara yapılan çalışma ile ilgili bilgi verilmiş ve daha sonra araştırmaya katılmayı kabul eden bireylerin tamamı ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Bu kapsamda birinci nitel araştırmaya dâhil olmuş katılımcılara ait bilgileri ve kod isimleri tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12: Birinci Nitel Araştırmaya Katılan Katılımcılar

Girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayan melek yatırımcılar, risk sermayedarları, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacı ve akademisyenler.

Katılımcı	**Özgeçmiş**
D1	Girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi
D2	Girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan bürokrat
D3	Girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan bürokrat
D4	Girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan bürokrat
D5	Girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan bürokrat
D6	Girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan bürokrat
D7	Girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan bürokrat
D8	Girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan bürokrat.
D9	Girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan bürokrat
E1	Girişimcilik eğitmeni (Akademisyen)
E2	Girişimcilik eğitmeni (Akademisyen)
E3	Girişimcilik eğitmeni (Akademisyen)
E4	Girişimcilik eğitmeni (Akademisyen)
E5	Girişimcilik eğitmeni (Akademisyen)
E6	Girişimcilik eğitmeni (Akademisyen)
E7	Girişimcilik eğitmeni (Akademisyen)
E8	Girişimcilik eğitmeni (Akademisyen)
E9	Girişimcilik eğitmeni (Devlet dışı kurumlarda girişimcilik koçu)
U1	Konu hakkında uzman (Akademisyen)
U2	Konu hakkında uzman (Akademisyen)
U3	Konu hakkında uzman (Akademisyen)
U4	Konu hakkında uzman (Akademisyen)
U5	Konu hakkında uzman (Akademisyen)
U6	Konu hakkında uzman (Akademisyen)
U7	Konu hakkında uzman (Akademisyen)
U8	Konu hakkında uzman (Akademisyen)
U9	Konu hakkında uzman (Akademisyen)
U10	Konu hakkında uzman (Akademisyen)

U11	Konu hakkında uzman (Akademisyen)
U12	Konu hakkında uzman (Akademisyen)
U13	Konu hakkında uzman (Araştırmacı)
U14	Konu hakkında uzman (Araştırmacı)
U15	Konu hakkında uzman (Türkiye'de ve Dünya'nın birçok yerinde faaliyet gösteren bir firmanın sahibi ve yönetim kurulu başkanı)
U16	Konu hakkında uzman (Bir sivil toplum kuruluşunda girişimciler kurulu üniversite ve liseler çalışma grubu başkanı)
U17	Konu hakkında uzman (Türkiye'nin önde gelen bir vakıf üniversitesinde yönetici)
M1	Melek Yatırımcı
M2	Melek Yatırımcı
M3	Melek Yatırımcı
M4	Melek Yatırımcı
M5	Melek Yatırımcı
M6	Melek Yatırımcı
M7	Melek Yatırımcı
M8	Melek Yatırımcı
M9	Melek Yatırımcı

İkinci nitel araştırma kapsamında ise 12 kişi ile görüşülmüştür. İkinci nitel araştırma sürecinde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra maddi destekten faydalananların, konu hakkında görüş bildirmekten çekindikleri gözlenmiştir. Araştırmacı, özellikle KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sonunda maddi destek alıp iş kuran ve sonrasında işini kapatmak zorunda kalanlardan konu hakkında konuşmaya ikna etme noktasında çok zorlanmıştır. İş kurup kapatanlar ve iş kurup devam edenlerden görüşmeye gönüllü olan bireyler ise sorulara ayrıntılı cevaplar vermekten kaçınmıştır. İkinci nitel araştırmaya dâhil olmuş katılımcılara ait özgeçmiş bilgileri Tablo13'te sunulmuştur. Katılımcıların tamamı çalışmada kod isimlerinin yer almasını istemişlerdir.

Tablo 13: İkinci Nitel Araştırmanın Katılımcılarına Ait Bilgiler

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Alıp Kendi İşini Kurmayan Katılımcılar	
Katılımcı	**Özgeçmiş**
A.K	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2015 yılında katılmış ancak kendi işini kuramamıştır. Görüşmeci 30 yaşında kadın ve lise mezunudur.
S.Ö	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2015 yılında katılmış ancak kendi işini kuramamıştır. Görüşmeci 32 yaşında kadın ve lise mezunudur.
R.E	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2015 yılında katılmış ancak kendi işini kuramamıştır. Görüşmeci 29 yaşında erkek ve lise mezunudur.
İ.V	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2015 yılında katılmış ancak kendi işini kuramamıştır. Görüşmeci 28 yaşında, kadın ve ön lisans mezunudur.
KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Alıp Kendi İşini Kurup Devam Eden Katılımcılar	
A.KB	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2014 yılında katılarak sonrasında kendi işini kurmuş halen devam etmektedir. Görüşmeci 27 yaşında, erkek ve lise mezunudur.
E.Ü	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2014 yılında katılarak sonrasında kendi işini kurmuş halen devam etmektedir. Görüşmeci 34 yaşında erkek ve lisans mezunudur.

T.Ç	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2015 yılında katılarak sonrasında kendi işini kurmuş halen devam etmektedir. Görüşmeci 32 yaşında erkek ve ön lisans mezunudur.
KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Alıp Kendi İşini Kurup Büyüten Katılımcılar	
B.K	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2013 yılında katılarak sonrasında kendi işini kurmuş ve büyütmüştür. Görüşmeci 37 yaşında, erkek ve ortaokul mezunudur.
H.K	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2015 yılında katılarak sonrasında kendi işini kurmuş ve büyütmüştür. Görüşmeci 32 yaşında, erkek ve ilkokul mezunudur.
S.S	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2013 yılında katılarak sonrasında kendi işini kurmuş ve büyütmüştür. Görüşmeci 29 yaşında erkek ve lise mezunudur
KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Alıp Kendi İşini Kurup Kapatan Katılımcılar	
K.A	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2015 yılında katılarak sonrasında kendi işini kurmuş ve kapatmak zorunda kalmıştır. Görüşmeci 26 yaşında erkek ve ortaokul mezunudur.
N.B	KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne 2015 yılında katılarak sonrasında kendi işini kurmuş ve kapatmak zorunda kalmıştır. Görüşmeci 28 yaşında erkek ve lisans mezunudur

3.1.4.2. Nicel Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın nicel örneklemi İç Anadolu Bölgesinde kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılan KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alıp iş kuramayan, iş kurup kapatan, iş kurup büyüten ve iş kurup devam edenlerden ulaşılan 111 kişiden oluşmaktadır.

3.1.5. Veri Toplama ve Analizi

Bu kısımda birinci ve ikinci nitel araştırma kapsamında toplanan verilerin analiz ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1.5.1. Nitel Araştırmaların Sınırlılıkları

Birinci nitel araştırmada, ölçüt ve kartopu örnekleme yöntemi ile Türkiye'de girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayan melek yatırımcılar, risk sermayedarları, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacı ve akademisyenlerden ulaşılan 44 katılımcı ile sınırlıdır. İkinci nitel araştırmada ise KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanlardan kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup kapatan ve kendi işini kurup büyütenlerden ulaşılan 12 katılımcı ile sınırlıdır. Araştırma kapsamında sınırlılık olarak değerlendiren diğer hususlar ise; araştırmadaki katılımcılara olgu bilim desenine uygun olarak yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin tematik analizi, nitel araştırmanın doğası gereği hazırlanmış

olan görüşme formu ile toplanan veriler, araştırmacının akademik deneyimi, katılımcılara ulaşmanın zorluğu ve katılımcıların algılarından doğan sınırlılıklardır.

3.1.5.2. Nitel Araştırmaların Yöntemi

Araştırmamızın nitel kısmında, girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere; finansman ve yönetim desteği sağlayan melek yatırımcılar, risk sermayedarları, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacılar, akademisyenler ile KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanlardan; kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup kapatan ve kendi işini kurup büyütenler ile görüşmeler derinlemesine bilgi elde edilebilmesi için nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve araştırmada olgu bilim deseninden yararlanılmıştır.

Son zamanlarda özellikle sosyal bilimlerde yaygınlığı ve artan kullanımı ile dikkat çeken nitel araştırma, sayılarla anlamlı bir şekilde ifade edilemeyen verilerin toplanması, analiz edilmesi ile yorumlanmasını içeren ve araştırmanın amacı olan konuya ilişkin derinlemesine bilgi edinmeyi sağlar (Kurtuluş, 2010, s. 35). Creswell (2013:4) nitel araştırmayı *"sosyal ya da beşeri bir probleme bireylerin veya grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşım*" olarak tanımlamıştır.

Nitel araştırmanın esas amacı, sistematik süreçlerin uygulanması yoluyla soruların cevaplarını keşfetmektir. Nitel araştırma gereğine uygun bir biçimde, çeşitli sosyal ortamları ve grupları ya da bu ortamlarda yaşayan bireyleri inceleyerek cevaplar arar. Bu durumda nitel araştırmacılar en çok insanların kendilerini ve ortamlarını nasıl düzenlediğiyle, bu ortamlarda yaşayanların çevrelerini semboller, ritüeller, sosyal yapılar, sosyal roller ve benzerleriyle nasıl anlamlandırdığıyla ilgilenmektedir (Bruce, 2015:25). Nitel araştırmacılar, bireylerin deneyimlerine yükledikleri anlamları ve deneyimlerini nasıl yorumladıklarıyla ilgilenirler. Buradaki bütün amaç, "*insanların hayatlarını nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgili bir anlayış geliştirmek, anlamlandırma sürecinin(sonuç ve ürün yerine) ana hatlarını çizmek ve insanların deneyim yaşadığı şeyleri nasıl yorumladıklarını tarif etmektir"* (Merriam, 2013:14). Nitel araştırmanın en önemli amaçlarından birisi de araştırmaya dâhil edilen katılımcıların algılarının ve deneyimlerinin ortaya konulmasıdır. Araştırmacılar katılımcıların dış dünyayı nasıl algıladıklarını ve nasıl yorumladıklarını anlamak amacıyla onlarla konuşur ve onları gözler (Yıldırm ve Şimşek, 2008:45). Nitel araştırma konulu metinlerin çoğu, diğer türlerin aksine olgunun felsefi arka planına vurgu yapmaktadır (Merriam, 2013:8). Yine nicel yöntemlere göre

daha esnek olan nitel yöntemler ile farklı veri toplama yöntemlerinin aynı araştırmada kullanılabilmesi önemli bir avantaj olarak sayılmıştır (Punch, 2011:142).

Nitel araştırmada farklı gruplara ve ortamlara uygulanabilen önceden belirlenmiş kesin kurallar ve standart yaklaşımlar yoktur. Bu nedenle her araştırma problemi kendine has bir araştırma deseni ve veri analiz stratejisini gerekli kılmaktadır (Yıldırm ve Şimşek, 2008:43). Çalışma kapsamında birinci ve ikinci nitel araştırma için nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. "*Olgu bilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgulara günlük yaşantımızda çeşitli biçimlerde karşılaşabiliriz. Fakat bu tanışıklık, olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlamaktadır"* (Yıldırm ve Şimşek, 2008:73).

Bu çalışmayla, Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin ağırlıklı yer tutmasının piyasa ekonomisi bağlamında değerlendirilmesi amaçlandığından, araştırmanın olgu bilim deseni ile yürütülmesinin uygun olacağı değerlendirilmiştir. Çünkü olgu bilim deseninin yukarıda değinilen ve kısaca "insanların farkında oldukları fakat tam olarak anlayamadıkları ya da ayrıntılı bir bilgiye sahip olmadıkları konulara odaklanmaktadır" şeklinde özetlenebilecek çalışma alanının bu araştırma ile uyumlu olduğu düşünülmüştür.

3.1.5.3. Nitel Araştırmaların Verilerinin Toplanması

Türkiye'de girişimcilik eğitiminin mevcut durumu ve geleceğinin uzmanların görüşleri doğrultusunda irdelenerek elde edilen sonuçlar ile girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin yeniden gözden geçirilmesine, ilgili tüm paydaşların girişimcilik eğitimini çeşitli yönleriyle gözlemleyebilmesine yardımcı olacak yeni bir zemin sunulması ve Türkiye'de her alanda yeterli sayıda ve nitelikte girişimcilerin yetişmesini sağlayacak öneriler geliştirilmesini amaçlayan bu olgu bilim araştırmasının verileri, görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Nitel araştırmalarda görüşme en çok tercih edilen tekniklerden bir tanesidir. Görüşme yöntemi, bireylerin gerçeğe yönelik algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur. Aynı zamanda başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü yöntemlerden birisidir (Punch, 2011:166-167). Görüşmenin literatürde birçok türünden söz edilmektedir. Ancak en yaygın kullanılan türü yüz-yüze görüşmedir. Fakat yüz yüze grup görüşmesi, posta yoluyla, kendi başına yanıtlanan soru formu veya telefon görüşmesi şeklinde

de yapılabilmektedir. Burada asıl önemli olan, diğer kişilerin gerçekliği nasıl inşa ettiklerini anlamak için onlara sorular sorulması ve katı bir biçimde araştırmacı dayatmasından ziyade katılımcıların, kendi terimlerini kullanmalarına izin verilerek kendi anlamlarının özü olan zengin içeriği en iyi şekilde ifade edebilecek bir derinliğin sağlanmasıdır (Punch, 2011:166-167; Creswell, 2013:191).

Kısacası görüşme yöntemi araştırmacılar için esneklik sağlama, araştırmacının duruma olan hâkimiyeti ve veri toplama sürecinde bizzat bulunması nedeniyle yanıt oranının yüksek olması, en karmaşık konularda bile problem hakkında zengin bir veri seti oluşturmaya yardımcı olması gibi güçlü yönlere sahiptir (Yıldırm ve Şimşek, 2008).

Araştırmada kullanılan veri toplama aracının kapsam geçerliliğini sağlamak için görüşme formu araştırmacı tarafından geliştirildikten sonra olgu bilim deseninde daha önce doktora tezi hazırlamış olan bir öğretim üyesi ile birlikte tez izleme komitesi üyelerinin incelemesinden sonra yapılan öneriler dikkate alınarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra bir pilot uygulama yapılmış ve tekrar düzenlemeler yapılarak görüşme formunun son hali (Ek 1) oluşturulmuştur.

Birinci nitel araştırmada görüşme formunda araştırmaya katılanların cevaplayabilecekleri şekilde 9 soru oluşturulmuştur. İkinci nitel araştırmada ise araştırmaya katılanların cevaplayabilecekleri şekilde 5 soru oluşturulmuştur. Bu sorulara kısa cevaplar verilmesini önlemek için soruların hazırlanmasında özen gösterilmiştir. Birinci nitel araştırma için oluşturulan görüşme soruları aşağıdaki gibidir:

- Sizce girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda kazandırılması gereken nitelikler ve elde edilmesi beklenen çıktılar neler olmalıdır?
- Devlet eliyle girişimci eğitimi ve finansmanının serbest piyasa mantığı ile ne ölçüde bağdaştığı, bunun sürdürülebilirliği konusundaki eleştirel bakış çerçevesinde;

  Girişimcilik eğitiminin halen olduğu gibi ağırlıklı olarak devlet eliyle verilmesine ilişkin ve girişimcilik eğitiminin devlet desteği olmadan sürdürülebilirliği hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- Mevcut KOSGEB girişimcilik eğitimi sistemine getirebileceğiniz temel eleştiriler ve şu ana kadarki gözlemleriniz ve edindiğiniz bilgiler çerçevesinde;

KOSGEB eliyle verilen resmi girişimcilik eğitimi faaliyetleri için devletçe harcanan maddi ve beşeri kaynaklara karşın elde edilen sonuçlar ile tüm bu faaliyetlerin etkinlik ve verimliliği hakkında değerlendirmeniz nedir?

- Girişimcilik eğitimi ve finansmanı konusunda özel sektör, risk sermayesi, melek yatırım vs. unsurların devlet politikalarına göre daha tercih edilebilir olması hususundaki kanaatiniz nedir?
- Sizce girişimcilik doğuştan gelen bir yetenek midir, yoksa yenilikçi ve girişimci olma özelliği sonradan eğitim yoluyla kazanılabilir mi?
- Sizce toplumun kültürel kodlarını girişimciliğe uygun hale getirebilmek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli sayıda ve nitelikte girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için neler yapılmalıdır?
- Sizce girişimcilik eğitiminde eğitilen hedef kitlenin demografik özellikleri ne olmalıdır, mesela girişimcilik nosyonu hangi yaşlarda bireye kazandırılmalıdır, belli toplum kesimlerine mi ağırlık verilmeli yoksa topyekûn girişimcilik temel eğitimden itibaren eğitimin bir parçası olabilir mi?
- Sizce, girişimcilik eğitimini sunacak eğitmenlerin sahip olması gereken nitelikler nelerdir?
- Girişimcilik eğitmenlerin eğitilmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?

İkinci nitel araştırma kapsamında veri toplamak için oluşturulan görüşme soruları ise şunlardır:

- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılma nedenleriniz nelerdir?
- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce ve aldıktan sonra girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerinizdeki değişim ile ilgili görüşleriniz nelerdir?
- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin iş kurma sürecinize (iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) engel olan etkenleri aşmanıza olan katkısı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- İş kurma süreci ve sonrasında KOSGEB'e vermiş olduğunuz iş planındaki bilgiler ile piyasada uyguladığınız bilgi ve süreçlerin birbirine uyumu ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılmasaydınız, iş kurma sürecinize (iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) etkisi ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

Araştırmacı görüşme formlarında yer alan sorulardaki eksik, gereksiz ve hatalı olanları yeniden düzenlemek, değiştirmek ve deneyim kazanmak için araştırmaya başlamadan önce belirlenen ölçütleri sağlayan 3 kişi ile bir pilot uygulama yapmıştır. Yapılan pilot uygulamadan sonra hatalı olarak düzenlenen 1 soru düzeltilmiş ve gereksiz olarak görülen iki soru görüşme formundan çıkarılmıştır. Pilot uygulamadan sonra son hali verilen görüşme formları araştırmayı tanıtan kısa bir bilgi notu ile birlikte ölçütleri sağlayan katılımcılara elektronik posta aracılığıyla gönderilmiştir.

Görüşmeler katılımcılar ile yüz yüze, telefon ve internet yoluyla yapılmış, verilerin kaydedilmesi ise ses kayıt cihazı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Birinci nitel araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların tamamı ses kayıt cihazının kullanılmasında bir sakınca olmadığını belirtmiş ve süreç içerisinde ses kaydından rahatsız olmadıkları da araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Buna gerekçe olarak ise kişilerin girişimcilik ile ilgili sahip oldukları tecrübeleri bilimsel bir çalışmada paylaşarak Türkiye'de girişimciliğin geliştirilmesi yolunda katkı yapma istekleri gösterilebilir. Ancak ikinci nitel araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların nerede ise tamamı ses kayıt cihazının kullanılmasında bir sakınca olmadığını belirtmiş olmasına rağmen süreç içerisinde ses kaydından rahatsız oldukları araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Bu nedenle bir görüşmeci, görüşmenin kaydedilmesini kabul etmediği için bir görüşme not tutularak kayıt altına alınmıştır. Görüşmecilerin ses kaydına temkinli yaklaşmalarına gerekçe olarak kişilerin KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi sonunda aldıkları veya alacaklarını düşündükleri maddi destek ile ilgili kendilerine bir zarar gelebileceği düşüncesi gösterilebilir. Buna rağmen ikinci nitel araştırmanın katılımcıları kendi girişimcilik deneyimleri ile resmi girişimcilik eğitimi faaliyetleri ile ilgili sahip oldukları tecrübeleri bilimsel bir çalışmada paylaşarak Türkiye'de girişimciliğin geliştirilmesi yolunda katkı yapmak istemişlerdir.

Görüşmeye başlamadan önce araştırmacı her katılımcının, araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarına ve görüşmelerin ses kayıt cihazına alınmasında bir sakınca olmadığına dair yazılı veya sözlü bir şekilde kendilerine bildirmiştir. Görüşmeler yapılırken katılımcıların paylaştıkları bilgileri bilimsel amaçlarla kullanabilmek için tekrar izin alınmış ve bu izin ses kaydına alınmıştır. Görüşme esnasında soruların sıra ile sorulmasına özen gösterilse de görüşmecilerin bir kısmı soruların önceden kendilerine gönderilmesinden dolayı karışık

cevaplar vermişlerdir. Ancak görüşmeye müdahale etmemek için katılımcıların dile getirdikleri tüm hususlar dikkatli bir şekilde sonuna kadar dinlenmiştir. Katılımcılardan bazıları konu ile hiç alakası olmayan görüşlerini de dile getirmelerine rağmen yine de araştırmacı, katılımcının rahat olmasını sağlamak için hiç müdahale etmemeye özen göstermiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen kişilere hitap edilirken genellikle "hocam", "hanım", "bey, "sayın …" gibi kelimeler kullanılmıştır. Görüşmelerden sonra bazı katılımcılar ile toplanan bilgileri teyit etmek için daha önce planlanmayan yeni görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca görüşme yapılan üç kişiden elde edilen bilgileri teyit etmek amacıyla tekrar görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler ayrıntılı olarak yazılmış, çıktısı alınmış ve ses kayıt dosyaları birkaç dijital ortamda başkaları tarafından incelenebilecek şekilde saklanmıştır. Görüşme sürecinde bütünlüğü bozmamak için katılımcıların gerçek isimleri gizlenmiş, sonraki süreçlerde kullanılmak üzere gerçek isminin kullanılmasını istemeyen katılımcıya bir kod isim verilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler ortalama 45 dakika sürmüştür. Nitel araştırma kapsamında yapılan görüşmeler ile ilgili bilgiler Tablo 14 ve Tablo15'de gösterilmiştir.

Tablo 14: Birinci Nitel Araştırma İçin Yapılan Görüşmelerin Sayıları ve Türüne İlişkin Bilgiler

Katılımcı No	Katılımcı Adı	Görüşme Sayısı	Görüşme Türü
1.	D1	1	Telefon
2.	D2	1	Telefon
3.	D3	1	Telefon
4.	D4	1	Telefon
5.	D5	2	Telefon
6.	D6	1	Telefon
7.	D7	1	Telefon
8.	D8	1	E-posta
9.	D9	1	Telefon
10.	E1	1	Telefon
11.	E2	1	E-posta
12.	E3	1	E-posta
13.	E4	1	Yüz yüze
14.	E5	1	Yüz yüze
15.	E6	1	Telefon
16.	E7	1	E-posta
17.	E8	1	E-posta
18.	E9	1	E-posta
19.	M1	1	Yüz yüze
20.	M2	2	Telefon
21.	M3	1	Telefon
22.	M4	1	E-posta
23.	M5	1	Skype
24.	M6	1	Telefon
25.	M7	1	Telefon
26.	M8	1	Skype
27.	M9	1	Skype

28.	U1	1	Skype
29.	U2	1	Yüz yüze
30.	U3	1	Telefon
31.	U4	1	E-posta
32.	U5	1	Telefon
33.	U6	1	Telefon
34.	U7	1	E-posta
35.	U8	1	Yüz yüze
36.	U9	1	Telefon
37.	U10	1	E-posta
38.	U11	1	Yüz yüze
39.	U12	1	E-posta
40.	U13	1	Telefon
41.	U14	1	E-posta
42.	U15	1	E-posta
43.	U16	1	Telefon
44.	U17	1	E-posta

Tablo 15: İkinci Nitel Araştırma İçin Yapılan Görüşmelerin Sayıları ve Türüne İlişkin Bilgiler

Katılımcı No	Katılımcı Adı	Görüşme Sayısı	Görüşme Türü
1.	A.K	1	Yüz yüze
2.	S.Ö	1	Yüz yüze
3.	R.E	1	Yüz yüze
4.	İ.V	1	Yüz yüze
5.	A.KB	1	Yüz yüze
6.	E.Ü	1	Yüz yüze
7.	T.Ç	1	Yüz yüze
8.	B.K	1	Yüz yüze
9.	H.K	2	Yüz yüze
10.	S.S	1	Yüz yüze
11.	K.A	1	Yüz yüze
12.	N.B	1	Yüz yüze

3.1.5.4. Nitel Araştırmaların Analizi

Araştırmanın verilerinin çözümlenmesinde nitel veri analizi programı olan Nvivo 10.0 kullanılmıştır. Yine veri analizinde nitel veri analiz yöntemlerinden birisi olan tematik analiz yapılmıştır. Tematik analiz yönteminde araştırmacı elde ettiği veriler arasında ortak kodlar ve temalar aramaya odaklanmaktadır. Bunun gerçekleşmesi halinde ilgili kodların ve temaların olgularla nasıl temsil edildiği ortaya konulmuş olacaktır (Gibbs, 2007: 48). Tematik analizin ilk aşamasında, benzerlikler ve farklılıklar belirlenerek toplanan veriler ortak kodlar şeklinde bir araya getirilmekte sonrasında ise oluşturulan kodlar ortak temalar altında birleştirilmektedir. Bulunan temaların sayısının çok fazla olması durumunda ise bir üst düzey temalaştırma daha yapılması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 236).

Araştırmanın dokusu gereği her görüşme araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında tekrar tekrar dinlenerek dökümleri yapılmıştır. Eksik ya da hatalı olmaması ve araştırmanın derinliği için kayıt altına alınan her görüşme döküm sonrası tekrar tekrar okunmuş tema ve kodların her

okumayla yeniden şekillenmesi için çaba sarf edilmiştir. Oluşturulmuş olan metin dosyaları her bir görüşme için ayrı sayfa olarak hazırlanmış ve kodlanmıştır. Oluşturulan kodlar birleştirilerek temalar oluşturulmuştur. Kayıtlar araştırma verilerinin değerlendirilmesinin yapıldığı nitel ve karma desenli araştırmalarda verilerin depolanması ve analiz edilmesi sürecinde kullanılan bir yazılım programı olan Nvivo 10.0 nitel veri analizi programına aktarılmıştır.

Bu çalışmanın nitel verileri 7 aşamada analiz edilmiş olup söz konusu aşamalar aşağıda verilmiştir (Demirkıran, 2014, s. 86).

1.Verilerin bilgisayar ortamına aktarılması
2.Her sorunun altına ilgili katılımcı görüşlerinin yığılması
3.Verilerin Nvivo programına aktarılması
4.Verilerin okunarak kodlanması
5.Kodların belirli temalar altında birleştirilmesi
6.Kodların ve temaların gözden geçirilmesi
7.Bulguların sunumu ve yorumlanması

Verilerin analizinde ilk olarak, görüşmeciler ile görüşülürken kayıt altına alınan veriler, görüşme formundaki ilgili soruların altına aktarılmıştır. Veriler bilgisayarda Word ortamına aktarıldıktan sonra görüşmeler iki defa daha dinlenmiş, eksik ve hata yapılan yerlerdeki düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmacı tarafından yapılan kontrollerin dışında ses kayıtları bir akademisyen tarafından tekrar kontrol edilmiştir. Nitel veri analizinin ikinci aşamasında araştırmaya katılan herkesin verdiği cevaplar ilgili soruların altında toplanarak cevaplayıcıların görüşlerini bir bütün olarak değerlendirmeye yardımcı olması sağlanmıştır.

Veri analizinin üçüncü aşamasında belli bir düzene oturtulan verilerin kodlaması, temaların oluşturulması ve şekil olarak gösterilebilmesi gibi birçok konuda kolaylık sağlayan Nvivo nitel veri analizi programına aktarılmıştır. Daha sonraki aşamalarda Nvivo nitel veri analizi programına aktarılan veriler dikkatli bir şekilde okunarak kodlama işlemi yapılmış ve oluşan kodların ortak tarafları dikkate alınarak gruplandırılmış ve birbirinden farklı üst temalar oluşturulmuştur. Araştırmamızda yapılan kodlama ve temalaştıma işlemi ile ilgili oluşturulmuş gerçek bir örnek tablo 16' da gösterilmiştir.

Tablo 16: Kodlama ve Temalaştırma İşlemi Örneği

Görüşmecilerin konu ile ilgili görüşleri	**Kod**	**Tema**	**İlgili Soru**
U16 :"… Dünya örneklerine baktığımızda daha çok ilkokuldan başlayan ve çocuklara iş kurmaya değil de daha çok yenilikçi düşünmeyi öğretiyor. Özgür düşünmeyi aşılıyor. Kodlama dersleri vererek farklı	Yenilikçi düşünmeyi Aşılama		

farklı yönlerini geliştiriyorlar. Böylelikle çocuklar yenilikçi düşünmeyi hayatının her aşamasında kullanabilmesi ve güncel olan bilginin değerini anlamalarını sağlayabiliriz…"		Temel Eğitimden İtibaren	Sizce girişimcilik eğitiminde eğitilen hedef kitlenin demografik özellikleri ne olmalıdır?
U11 "…Ağaç yaşken eğiliyor. İnsanlara ne kadar erken yaşlarda girişimcilik nosyonu aşılayabilirsek onlardaki potansiyeli de harekete geçirme şansımız olur…"	Beceri Kazandırma Kolaylığı		

Kodlama ve tamalaştırma işlemi bittikten sonra iki öğretim görevlisi ile nitel araştırma konusuna hâkim bir öğretim üyesine gösterilmiş eksiklik ve hatalar düzeltildikten sonra temalar kesinleştirilmiştir.

3.1.5.5. Nitel Araştırmaların Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizi

Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenirlilik için yapılan literatür taramasında geçerlilik ve güvenirliliğin ne şekilde sağlanacağı net olarak belli olmadığı görülmüştür. Güvenirlilik yapılan araştırmada elde edilen bulguların yeniden üretilip üretilememesi ile ilgilidir. Diğer bir deyişle eğer çalışma bir daha yapılırsa aynı sonuçlar ortaya çıkarılabilir mi? Sosyal bilimlerde güvenirlilik sorunlu bir alandır. Bunun en basit nedeni insan davranışlarının asla durağan olmamasıdır. Nitel araştırmalar insan davranışlarına dair kanunların yalıtımının sağlanması amacıyla gerçekleştirilmez. Aksine, araştırmacılar dünyada meydana gelen deneyimleri olduğu gibi tanımlama ve açıklamanın yollarını ararlar. Ne olup bittiği hakkında çok ve çeşitli yorumlar olduğundan tekrarlanan ölçümler yaparak geleneksel anlamda bir güvenirlilik oluşturmanın kesin ölçütleri de yoktur. Dolayısıyla nitel araştırmalarda önemli olan asıl sorun, bulguların tekrar elde edilip edilemeyeceği değil, ulaşılan sonuçların toplanan verilerle ne kadar tutarlı olduğudur (Merriam, 2013:211). Araştırmamızda geçerlilik ve güvenirlilik kapsamında yapılan çalışmalar Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17: Geçerlik ve Güvenirlik Kapsamında Yapılan Çalışmalar

Geçerlik/ Güvenirlik	Yapılan Çalışmalar	Kaynaklar
	Pilot uygulama sonucunda iki soru, diğer iki soru ile benzer olmaları nedeni ile görüşme formundan çıkarılmıştır.	Yıldırım ve Şimşek, 2008: 256.
	Ortaya çıkan bulguların doğruluk ve gerçekliğin kontrolü için birden fazla araştırmacı kimliğine sahip kişiler tarafından incelenmiştir. Ayrıca çalışma süreci, ham veriler ile ortaya çıkmaya başlayan bulguların birbiriyle örtüşme ve uyumu ve kesin olmayan yorumlarla ilgili olarak meslektaşlarla görüşme ve tartışmalar yapılmıştır.	Merriam, 2013:221
	Şüpheye düşülen kısımlarda verilerin sağlandığı katılımcıların bir bölümüne geri bildirilerek makul olup olmadıkları hakkında görüşler alınmıştır.	Merriam, 2013:221
	Veriler ayrıntılı ve amaca uygun bir biçimde toplanmıştır.	Miles ve Huberman, 1994"ten akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008: 263.
	Bazı katılımcılarla birden fazla görüşme yapılmıştır	Yıldırım ve Şimşek, 2008: 256
	Toplanan veriler ayrıntılı olarak rapor edilmiştir.	Yıldırım ve Şimşek, 2008: 257.
	Yüz yüze görüşmeler yoluyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplanmıştır.	Yıldırım ve Şimşek, 2008: 256.
	Ulaşılan bulgular kendi içinde tutarlıdır.	Miles ve Huberman, 1994"ten akt. Yıldırım ve ġimŞek, 2008: 257.
	Amaçlı örnekleme yöntemi seçilmiştir.	Erlandson ve diğ., 1993"ten akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008: 271.
	Araştırmacı, araştırma sürecindeki konumunu açıklamıştır	Creswell, 1998: 201-203'ten akt. Glesne, 2012: 66).
	Araştırmanın katılımcıları açık bir biçimde tanımlanmışlardır.	LeCompte ve Goetz, 1982'den akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008: 261
	Veri toplama ve analiz yöntemlerine İlişkin ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.	LeCompte ve Goetz, 1982'den akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008: 261
	Araştırmanın ham verileri başkaları tarafından incelenebilecek şekilde saklanmıştır.	Miles ve Huberman, 1994'ten akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008: 262
	Veriler doğrudan, yorum katmadan da sunulmuştur.	LeCompte ve Goetz, 1982'den akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008: 262
	Görüşme soruları ve elde edilen temalar uzman görüşlerine sunulmuştur.	Creswell, 1998: 201-203'ten akt. Glesne, 2012: 66; Ersoy, 2013: 159

Kaynak: Demirkıran, 2014:88 ve Yorulmaz, 2016:52'den uyarlanarak hazırlanmıştır.

3.1.5.6. Araştırmacının Konumu

Araştırmacı Aksaray Üniversitesi ve KOSGEB işbirliği ile Aksaray Üniversitesi'nde kayıtlı tüm öğrencilere verilen KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi içeriğine sahip girişimcilik dersleri vermektedir. Araştırmacı araştırma konusunu, özellikle danışman hocasının tecrübeleri ve bu tecrübesinden yola çıkarak, uzun süreli gözleme dayalı gerçek bir olgudan hareketle belirlemiştir. Bununla birlikte araştırmacı yapılan görüşmeler süresince tarafsız kalmaya ve katılımcıları yönlendirmekten uzak durmaya özen göstermiştir.

3.1.5.7. Nicel Araştırmanın Amacı

Son zamanlarda Türkiye'de devlet, çeşitli düzenlemeler ile kazanç elde etme isteği ve girişimcilik potansiyeli olan bireylerin risk alarak fikirlerini yatırıma dönüştürmesinde bazı kolaylıklar sağlamaktadır. Bu yolla ülkede bulunan girişimci potansiyelinin ortaya çıkarılması ve faaliyete geçirilmesi için girişimciliğin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması, başarılı ve sürdürülebilir işletmelerin kurulması, girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması, istihdamın arttırılması, yerel dinamiklere dayalı girişimciliğin desteklenmesinin sağlanması amaçlanmaktadır (Girişimcilik eylem Planı, 2015-2018). Devletin bu konuda en fazla önem verdiği mekanizmalardan birisi KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimleridir. KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimleri, *"girişimcilerin iş kurma ve yürütme konularında bilgi ve beceri sahibi olmaları, bu süreçte kendi rol ve sorumluluklarının farkına varmaları ve kendi iş fikirlerine yönelik iş planı hazırlayabilecek bilgi ve deneyim kazanmaları amacıyla düzenlenmektedir*." (KOSGEB, 2016). Devlet bu amaçla hazırlanan girişimcilik eğitimlerini tamamlayıp sertifika alanlardan girişimci olmak isteyenlerin bir kısmına hibe ve faizsiz kredi olanakları tanımaktadır. Bu bağlamda yapılan nicel araştırma, birinci nitel araştırmadan elde edilen sonuçların geçerliliğinin sorgulanması ve test edilmesi ile birlikte devlet kurumlarınca girişimcilik eğitiminden beklendiği belirtilen ekonomik ve sosyal çıktıları sağlayıp sağlamadığını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

3.1.5.8. Nicel Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmamızın Türkiye genelinde yapılabilmesi, istenen örneklem büyüklüğüne ulaşması ve daha nitelikli sonuçlar doğurması için KOSGEB genel başkanlığından devlet eliyle verilen girişimcilik eğitimi faaliyetlerine ilişkin kapsamlı bilgiler ile birlikte girişimcilik eğitimi alan kişilere ulaşmamızı sağlayacak iletişim bilgileri ile ilgili gerekli izinler Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü aracılığıyla resmi olarak istenmiştir (Ek 5). Bu kapsamda, Türkiye'de KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanlara ulaşmak ve araştırmayı Türkiye genelinde

yapmak amacıyla istenilen kişisel iletişim bilgilerinin tarafımıza verilmesi uygun görülmemiştir. Bu nedenle nicel araştırmamız, İç Anadolu Bölgesinde kartopu örnekleme yöntemi ile KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanlardan; kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup büyüten ve kendi işini kurup kapatanlardan ulaşılan 111 kişi ile sınırlandırılmıştır.

3.1.5.9. Nicel Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alıp, girişimcilik eğitiminden sonra kendi işini kuramayanlar, kendi işini kurup devam edenler, kendi işini kurup büyütenler ve kendi işini kurup kapatanlara yüz yüze anket yöntemi kullanılarak 0'dan 10'a kadar etki derecesi ölçeğine göre düzenlenmiş olan anket doldurtulmuştur. Araştırmada kullanılan anket birinci bölümde yapılan nitel araştırmanın bulguları değerlendirildikten sonra araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Anket formunu cevaplamayı kabul eden 111 katılımcıdan alınan veriler SPSS 20 programı ile analiz edilmiştir.

BİRİNCİ AŞAMADA YER ALAN NİTEL ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE SONUÇLAR

BİRİNCİ NİTEL ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde, Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin ağırlıklı yer tutmasının piyasa ekonomisi bağlamında değerlendirilmesi ve bu çerçevede, girişimcilik eğitiminin ağırlıklı olarak devlet kurumları eliyle yürütülmesinin, bu kurumlarca girişimcilik eğitiminden beklendiği belirtilen ekonomik ve sosyal çıktıları sağlayıp sağlamadığının ortaya konabilmesi için uzmanlarla yapılan nitel araştırmanın bulguları yer almaktadır.

Gerçekleştirilen nitel araştırmada; girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayan melek yatırımcılar, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacılar ve akademisyenlerden oluşan 44 kişilik örneklem grubuna çalışmanın temel problemi ve amacı doğrultusunda aşağıdaki sorular sorulmuştur.

- Sizce girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda kazandırılması gereken nitelikler ve elde edilmesi beklenen çıktılar neler olmalıdır?
- Devlet eliyle girişimci eğitimi ve finansmanının serbest piyasa mantığı ile ne ölçüde bağdaştığı, bunun sürdürülebilirliği konusundaki eleştirel bakış çerçevesinde;

  Girişimcilik eğitiminin halen olduğu gibi ağırlıklı olarak devlet eliyle verilmesine ilişkin ve girişimcilik eğitiminin devlet desteği olmadan sürdürülebilirliği hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- Mevcut KOSGEB girişimcilik eğitimi sistemine getirebileceğiniz temel eleştiriler ve şu ana kadar ki gözlemleriniz ve edindiğiniz bilgiler çerçevesinde;

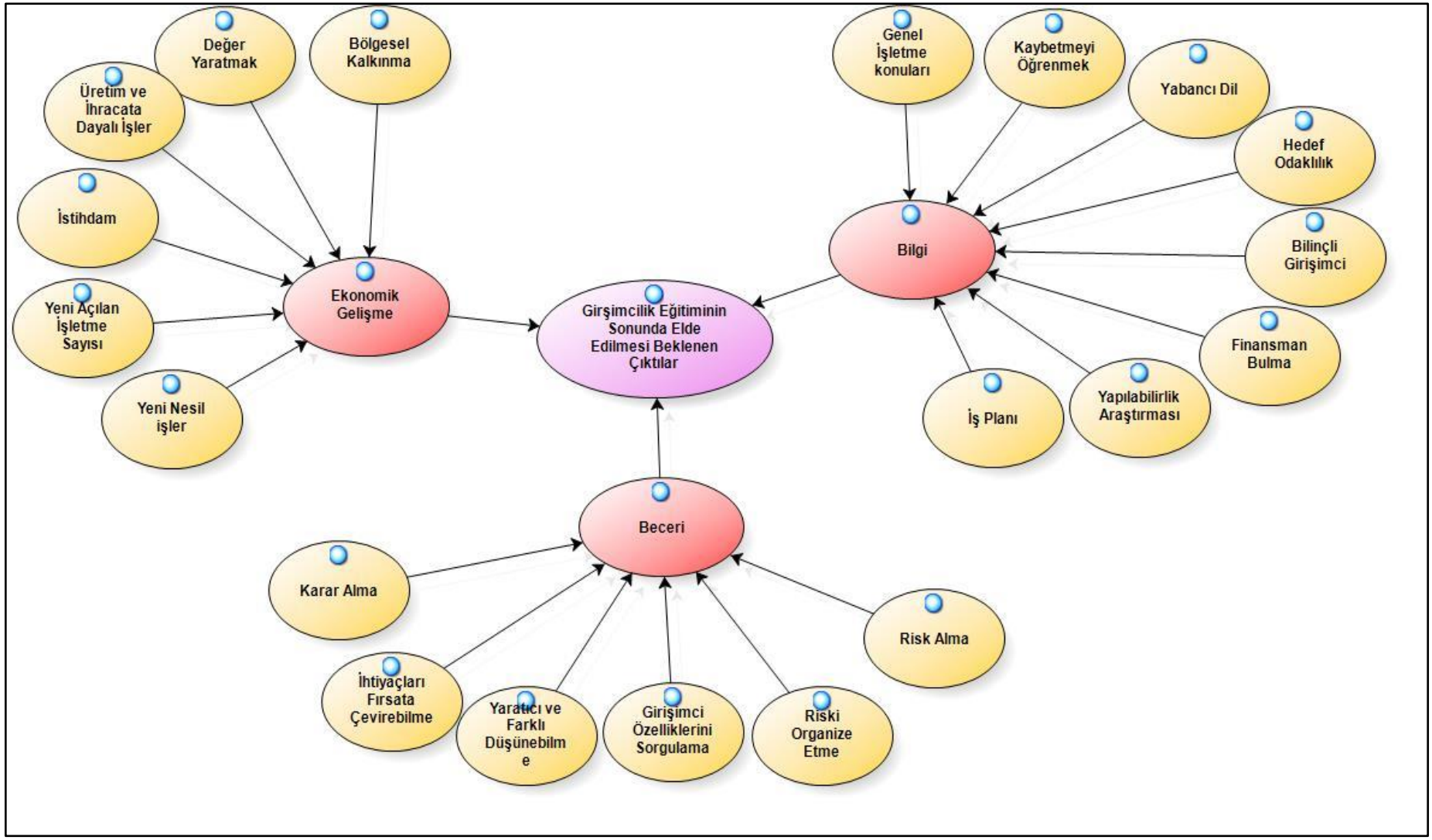
  KOSGEB eliyle verilen resmi girişimcilik eğitimi faaliyetleri için devletçe harcanan maddi ve beşeri kaynaklara karşın elde edilen sonuçlar ile tüm bu faaliyetlerin etkinlik ve verimliliği hakkında değerlendirmeniz nedir?

- Girişimcilik eğitimi ve finansmanı konusunda özel sektör, risk sermayesi, melek yatırım vs. unsurların devlet politikalarına göre daha tercih edilebilir olması hususundaki kanaatiniz nedir?
- Sizce girişimcilik doğuştan gelen bir yetenek midir, yoksa yenilikçi ve girişimci olma özelliği sonradan –kısmen de olsa- eğitim yoluyla kazanılabilir mi?
- Sizce toplumun kültürel kodlarını girişimciliğe uygun hale getirebilmek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için neler yapılmalıdır?
- Sizce girişimcilik eğitiminde eğitilen hedef kitlenin demografik özellikleri ne olmalıdır, mesela girişimcilik nosyonu hangi yaşlarda bireye kazandırılmalıdır, belli toplum kesimlerine mi ağırlık verilmeli yoksa topyekûn girişimcilik temel eğitimden itibaren eğitimin bir parçası olabilir mi?
- Sizce, girişimcilik eğitimini sunacak eğitmenlerin sahip olması gereken nitelikler nelerdir?
- Girişimcilik eğitmenlerin eğitilmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?

Araştırmadan toplanan nitel verilerin çözümlenmesinde, nitel veri analizi yöntemlerinden tematik analiz ve nitel veri analizi programlarından Nvivo 10 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

1. Girişimcilik Eğitiminin Başarılı Sayılabilmesi İçin Eğitimin Sonunda Elde Edilmesi Beklenen Çıktılara Yönelik Bulgular

Bu kısımda" Sizce girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda elde edilmesi beklenen çıktılar nelerdir?" şeklindeki araştırmanın 1. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 1: Girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda elde edilmesi beklenen çıktılar

Girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda elde edilmesi beklenen çıktılar "Bilgi", "Beceri", ve "Ekonomik Gelişme" olmak üzere üç ana tema altında birleştirilmiştir (Şekil 1).

1.1. Bilgi

Katılımcıların girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda elde edilmesi beklenen çıktılardan bilgi teması altında , "Genel İşletme konuları", "Finansman Bulma" , "İş Planı", "Kaybetmeyi Öğrenmek", "Hedef Odaklılık", "Bilinçli Girişimci", "Yapılabilirlik Araştırması" ve "Yabancı Dil" olmak üzere sekiz alt tema belirlenmiştir.

Genel İşletme Konuları

İş kuracak kişilerin girişimcilik eğitimi sonunda ekonomi, liderlik, yaratıcılık, inovasyon, pazarlama, muhasebe, finans, yönetim ve iş yerinin seçimi gibi bazı temel işletmecilik bilgilerini almış ve bunları uygulamada kullanabiliyor olmasının gerekliliği görüşmeciler tarafından dile getirilen konulardan birisi olmuştur. Girişimcilik eğitimi alanların, eğitimin sonunda iş kurmak ve geliştirmek için önemli olan bazı temel kavramları öğrenmesi gerektiğini M8 "*…Bu eğitimlere katılanların Liderlik nedir? Yaratıcılık nedir? İnovasyon nedir? Dış pazarlar ve iç pazarlar nasıl bulunur? Bunlara nasıl yerleşilir? Bir pazarlama planı nasıl yapılır? Bir fikri mülkiyetin hukuki boyutu nedir? Patent nedir? Marka nedir? İş modeli nedir? Bunları biraz bilebilir veya bunları kuracağı kendi işinde uygulayabilir hale gelmesi gerekiyor*." sözleriyle ifade etmiştir. Benzer bir şekilde görüşlerini paylaşan görüşmecilerin, girişimcilik eğitimi alanları, pazarlama, muhasebe, ekip yönetimi, kuruluş yerinin seçimi, finans gibi konularda yeterli bilgi düzeyine gelmeleri gerektiği ile ilgili dile getirdikleri ifadelerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Daha az çalışarak daha çok para kazanabilmek çok önemli. Müşteri kitlesinin kim olduğunu ve bu insanların neler hissettiğini bilmeden işinizi devam ettiremezsiniz. Girişimcinin ne istediği değil müşteri grubunun ne istediği çok önemlidir. Her inançtan, siyasi görüşten, ırktan insanı anlamak gerekiyor. Ulaşacağınız kitleyi tanımak zorundasınız. Dolayısıyla girişimcilik eğitimi sürecinde eğitim alanların bu konuları ve önemini iyi öğrenmiş olmaları gerekir diye düşünüyorum (M5)

> Girişimcilik eğitimin sonucunda o eğitimi alan kişilerin bir kere bir işletme nasıl kurulur? Finansal okuryazarlık, ekonomi gibi hem kendi iç faktörleri hem de makro çevre faktörleri ile ilgili bilgi sahibi olması gerekir. İşletme nasıl yönetilir? Mal nasıl satılır? Hangi piyasalara girilecek? Hangi müşterilere, nasıl yönelecek? Onlarla nasıl iletişim kuracak? Bunları bilmesi ve genel anlamda makroekonomik çevre koşullarını da temel düzeyde dahi olsa analiz edebilecek bilgiye sahip olmaları gerekiyor (E5)

> Girişimcilik eğitiminin birçok şeyi barındırması gerekir. Bir kere girişimcilerin en çok eksik olduklarını düşündüğüm şey muhasebe bilgileridir. Bu konuda yeterli bilgilerin öğrenilmesi gerekir. Ayrıca, pazarlama ekip yönetimi ve teknoloji yatkınlık da öğrenilmelidir…(M6).
>
> Girişimcilik eğitimin sonunda girişimcilik eğitiminde yer alan pazarlama planı, üretim planı, yönetim ve finansman planı gibi modüllerde yer alan bilgileri öğrenmiş olması lazım (D7).
>
> Girişimcilik eğitimi ile birlikte kuruluş yerini etkin seçmesini bilmesi, dağıtım veya reklam kanallarını, insan kaynağının teminini ve seçimini öğrenmesi gerekmektedir (E8).
>
> Girişimcilik eğitimi sürecinde temel işletmecilik bilgisini öğrenmiş ve bunları uygulayabilir hale gelmesi gerekir (E2).
>
> Kuracağı işle ilgili muhasebeden personele, işin çıktısının pazarlanmasına kadar işin detaylarına hakim bilgiler kazanmış olmalı (E7).
>
> Finans konusu bu süreçte girişimci adaylarının en fazla eksik olduğu konu olduğundan bu konuda detaylı bilgileri öğrenmiş olmalılar (E2).
>
> Katılımcıların finansal plan yapabilmesi çok önemli ve kritik bir yetidir (U17).
>
> Bir işletmenin işleyişine ilişkin teknik bilgiler öğretilmelidir (örneğin. Muhasebenin önemi, finansal bilgiler,) (U10).
>
> Girişimcilik eğitimi alan adayın odaklandığı hedefin finansal boyutunu iyi hesaplayabilmesi gerekir. Yani ne kadar kazanabilir, ne kadar dayanabilir, ne gelecek, o gelene kadar kendisi ne kadar durabilir. Bunların iyice öğrenilmesi gerekir (M3).

Bu konuda görüş bildiren katılımcıların görüşleri incelendiğinde girişimcilik eğitimi alanların; iş kurma süreci, müşterilere ulaşma, müşteri kitlelerini çok iyi tanıma, müşteri kitlesinin ihtiyaçlarını iyi hissedebilme, çalışanları işe alma, bir işletme için önemli olan iç ve dış çevre değişkenleri; işletmenin finansal boyutu, liderlik, inovasyon ve yaratıcılık gibi konularda yeterli düzeyde bilgiye sahip olmaları gerektiği vurgu yapmaları, girişimcilik eğitimi alanların, işletme fonksiyonları hakkında piyasaya tutunmayı sağlayacak yeterlilikte bilgi sahibi olmasının beklendiği şeklinde yorumlanabilir.

Finansman Bulma

Girişimcilerin kendi işletmelerini kurma ve geliştirme sürecinde üzerinde en fazla kafa yordukları ve uğraşmak zorunda kaldıkları problemlerden biri finansman bulmadır. Dolayısıyla girişimcilik eğitimi sonunda katılımcıların oluşturduğu iş fikri için nerelerden finansman sağlayacağını ve bunlara ulaşma yollarını öğrenmesi beklenmektedir. Girişimcilik eğitimi sonunda devletin ve özel sektörün kendi işini kuranlara sağladığı imkânların tamamını öğrenmiş olmaları gerektiğini M2 *"Bu eğitimin nihayetinde, bence önemli bir bitirme kriteri olarak, o günkü geçerli kural ve imkânları biliyor olmasıdır. Bunun içinde sadece TÜBİTAK,*

devlet vesairenin dışında, yani birtakım melek ağlarıyla da temas edebileceğini sadece bankalara mecbur olmadığını öğrenmesi lazım ." cümleleri ile özetlemiştir. Katılımcılardan E8 ise "G*irişimcilik eğitimini bitirip girişimci adayı olanlar, fon kaynaklarına nasıl ulaşacağın ve bu hususta*ki *bürokratik işlemleri nasıl yürüteceğini öğrenmiş olması gerekir."* diyerek finansal kaynaklara ulaşma kanallarını ve bu kanallardan yararlanmak için gerekli olan işlemler hakkında bilgi sahibi olmalarının önemini anlatmaya çalışmıştır.

Benzer ifadelerle girişimci adaylarının finansmana ulaşma yollarını öğrenmeleri gerektiğini söyleyen diğer görüşmecilerin söz konusu görüşleri ile ilgili örnek alıntılar şu şekildedir:

> Girişimci adayının destek ve teşvikler için nerelere başvurabileceği konusunda bilgi sahibi olmalı (U4).
>
> Girişimci adayları girişimcilikteki engelleri ve teşvikleri öğrenerek uygun sektörle ilgili finansman fırsatlarını görebilmesi öğretilmelidir (E3).

İş Planı

Araştırmaya katılanların önemli bir kısmı girişimcilik eğitiminin sonunda iş fikirlerini bir iş kurmayı ve sonrasını kapsayacak şekilde iş planına dökme becerilerinin olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Görüşülen kişilerin söz konusu ifadeleri şu şekildedir;

> Katılımcıların eğitimin sonunda fonksiyonel olarak iş planını yazabilmesi gerekmektedir (D9).
>
> İş planı hakkında verilen bilgiler ışığında iş planı hazırlamayı öğrenmiş olması beklenmelidir (D4).
>
> Bir şekilde bir iş planının nasıl hazırlandığını öğrenmeleri gerekiyor (M8).
>
> Katılımcıların mutlaka herhangi bir fikrini iş planına kolaylıkla dökebilmeleri, diğer bir deyişle iş planını yapabilmeleri gerekiyor (D5).
>
> Eğitimin sonunda katılımcıların iş planını yapabilecek düzeye gelmeleri gerekiyor (D2).
>
> Birincisi proje kültürünü aşılamak gerekiyor. Devletin verdiği destekler gibi başvurularda bir proje hazırlamayı öğrenmeleri gerekiyor. İş planı yapmayı öğrenmeleri gerekiyor. Bunları öğrenirse sodes, Avrupa birliği projesi gibi projelere başvurmayı öğrenmiş olur (D3).
>
> Girişimcilik eğitiminin başarılı olması için eğitim sonunda eğitim alan kişi, bir iş fikrini girişime dönüştürebilecek şekilde iş planını yapabilecek durumu gelmeli (U4).
>
> Girişimcilik eğitimi sürecinde proje geliştirme becerisi kazandırılmalıdır. Bu çerçevede özellikle başarılı bir planlama nasıl yapılmalıdır sorusu uygulama ile desteklenmelidir (E2).
>
> Girişimcilik eğitimleri ile girişimci adaylarının iş fikirlerini iş planına dönüştürmesi hedeflenerek güçlü ve zayıf yönlerini sistematik bir yaklaşım içerisinde geliştirmeleri beklenmelidir (D8).

Yukarıdaki ifadeler değerlendirildiğinde, ifadelerin ortak noktası, girişimcilik eğitimi alanların iş fikirlerini başarılı bir iş kurmaya ve sürdürmeye dönüştürebilmek için "neyi", "nasıl" yapacağını, nasıl para kazanacağını? Müşterileri nasıl yakalayacağı? Gibi konuları bir iş planı şeklinde yazıya dökme gerekliliğine vurgu yaptıkları görülmektedir.

Bu konuda görüş bildirenlerin bazıları ise iş planının gereksiz olduğunu bunun yerini iş fikrini hızlı bir şekilde kâğıda dökmeyi sağlayan iş modelinin alması gerektiğini belirtmişlerdir. Görüşmecilerden M1 "*İş planı yerine iş modeli olmalı. İş planında yazılanların çoğunun palavra olduğunu gerçek bir girişimci hemen anlar. Nasıl para kazanacaksın bana onu söyle, ne yapılacağını bana anlatma. Çünkü ne yapılacağını senden daha iyi biliyorum."* sözleri ile dile getirmiştir. Katılımcılardan U1 ise *"Eğitimin sonunda, hızlı bir şekilde fikrinin ilk versiyonunu kâğıda dökebilip ardından onu kuvvetli yönleri, zayıf yönleri açık genetikleri nelerdir onu görüp o fikrini olgunlaştırmasına yardımcı olacak araçlar sağlanması gerektiğine inanıyorum. Ben iş planından ziyade iş modeli odaklı bu şeye olumlu yaklaşıyorum*." diyerek iş planının çok uzun ve zaman alıcı olduğunu, bunun yerine günümüzdeki bilgi akış hızına daha uygun olan ve çabuk netice almalarını sağlayacak iş modeli yapabilmelerinin daha uygun olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan diğer bir görüşmeci olan U3, iş dünyasının hızlı değişim ve dönüşümü nedeni ile eğitim alanların alternatif gelir modelleri, müşteriler, pazarlar gibi birçok konuda iş modeli tasarlayabilme bilgisine sahip olması gerektiğini şu ifadeler ile dile getirmiştir:

> …Birincisi iş planı yazmayı öğrenmesi, İkincisi ise girişimcilik eğitimi alan kişilerin yaptıkları işle ilgili alternatif gelir modellerinin neler olabileceğini anlayacağı iş modellerini tasarlayabilmek. Yani kişilerin yaratıcı düşünmelerinden ziyade iş modeli tasarlama egzersizleri yaptırmak gerekiyor. Çünkü herhangi bir işin geliri artık sadece son tüketiciye satılan ürünle olmuyor. Bunlarla ilgili finansman kaynaklarını, sürdürülebilir nakit akışlarını, ayrıca gelir elde edebilecekleri müşterileri yakalaması lazım. Son müşteri ürüne para vermek istemiyor. Günümüzde hep arada başkaları onların üstlenicisi oluyor. Bu nedenle girişimci kişi bu konu hakkında iş modeli tasarlıyor olabilmesi lazım. Bu yetkinliğin kazandırılması lazım (U3).

<u>Kaybetmeyi Öğrenmek</u>

Girişimcilik eğitimi alan kişilerin sadece kazanmaya odaklanmalarının girişimciliğin doğasına ters olduğunu, girişimcilikte kazanmak kadar kaybetmenin de işin doğasında olduğuna vurgu yapan M3 "*Kazanmak kadar kaybetmenin de işin doğasında olduğunu dramatize etmeden kabullenmek gerekiyor. Çünkü ilk seferinde yatırım yapıp kazanabilen insan adedi çok çok az. Girişimci adaylarının bir kere yenilmeyi öğrenmesi gerekiyor. Veya kaybetmeyi öğrenmesi lazım."* diyerek ifade etmiştir. Görüşülen kişilerden M1 ise "*Girişimcilerin genellikle yaptıkları*

hesap ne kazanırım ki oluyor, hâlbuki ne kaybederim ki diye düşünmek lazım…" şeklindeki sözleriyle kaybetmenin de girişimciliğin bir parçası olduğuna ve bunun girişimcilik eğitimi sürecinde öğretilmesinin gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Hedef Odaklılık

Birçok konuda olduğu gibi sürdürülebilir bir girişim için doğru hedefler, doğru amaçlar ve bunları gerçekleştirmek için doğru adımlar atmak çok önemlidir. Görüşmecilerden M3 başarılı bir girişimcilik eğitiminin sonunda, girişimci adayının birden çok hedef yerine tek bir hedef belirlemesi ve onu gerçekleştirmeye odaklanması gerektiğini belirtmiştir. M3 'in söz konusu cümleleri şu şekildedir:

> Girişimci adayı hedef odaklı olmalı. Yani aynı anda iki tane hedefi olmamalı. Tek bir hedefe odaklanmalı, bunun önemini kavramış olmalı.

Katılımcılardan kişinin ne yapmak istediği ve nereye varmak istediğini net ve doğru bir şekilde bilmesinin önemine değinen D6 ise "*Girişimcilikte rota önemli bir husustur. Eğitimin sonunda da katılımcıların yapacakları işi, kendi özelliklerini ve yapılabilirlik araştırmaları ile doğru bir rota çizebilmeleri çok önemlidir."* şeklinde ifade etmiştir.

Bilinçli Girişimci

Girişimcilik eğitimi alıp iş kuranların girişimciliğin tam olarak ne olduğunu iyi kavrayamadıkları, bilinçsiz bir şekilde iş kurduklarını, iş fikirlerine âşık olduklarını, bilmedikleri ve anlamadıkları iş kollarında faaliyet göstermeye çalışmaları gibi nedenlerle başarısız oldukları üzerinde konuşulan konular olmuştur. Girişimciliğin sadece hammadde, ofis ile ilgili giderler ve gelirler olmadığını, böyle zannedip yola çıkanların başarılı olmalarının zorluğunu E9 "*Eğitimin sonunda katılımcıların atacağı adımların, alacağı kararların olası sonuçlarını kavrayabilmesi gerekir. Çünkü birçok girişim bilinçsizce kuruluyor. Girişimciliğin sadece hammadde maliyetleri ve ofis giderlerinden ibaret olduğu sanılabiliyor. Böyle olunca da deneyimi olmadan girişimciliğe soyunanlar, kervanı yolda düzmeye çalışıyor."* şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmecilerden M5 ise *"Girişimcilik için gerekli alt yapılar oluşmadan, gerekli hazırlıklar yapılmadan, insanların bir moda gibi girişimciliğe yöneldiği durumda, yanlışlar o kadar çoğalıyor ki. Bu yanlışlar nedeniyle kaybedilen emek, para, zaman aslında hepimizin ortak kaynağı. Tabi yaşanan hayal kırıklıkları ise bu hayalleri kuran gencecik insanların ve onlara umut bağlayanların çok üzülmesine neden olabiliyor. Umutlu olmak insan doğasının en gerekli ihtiyaçlarından birisidir. Ama hayal kurmak ve onu gerçekleştirmek için bilinçli ve sürekli bir*

çaba gerekiyor. Son 5 yılda, 'bir fikrim ve hayalim var' diyen birçok insanı dinledim ve bu insanların büyük çoğunluğuna o fikirlerinin ve hayallerinin neden işe yaramayacağını anlattım. Bu çok yorucu süreçte, harika fikirler de çıktı ve bunların bazılarına yatırım yaptım, ortak oldum. Bazılarına sadece mentorluk, abilik yaptım. Bazılarının boşu boşuna para ve emek harcamasına engel oldum, bazılarına ise ne dedimse işe yaramadı ve kendi bildiklerini yapmaya devam ettiler. Girişimci aklındaki fikre âşık olan insandır. Ne yazık ki aşkın gözü kördür. Aklında bir fikir olan insanlar, genelde işin nasıl bir ortamda, nasıl bir ortaklık yapısı ile? Ne tür yatırımlar yapılarak? Ne kadar sürede? Kimin ihtiyaçlarına? Ne kadar maliyetle ve fiyatla? Ne kadar müşteri kitlesine sahip olarak? Ve bu kitleye nasıl ulaşarak yapacaklarını? Ve daha ekleyebileceğim bir sürü soruyu ve cevabını hiç düşünmeden çok hazırlıksız olarak yollara düşer. Hemen hepsi, projelerinin çok başarılı olmuş halini hayallerinde canlandırıp, bu resmi benim de zihnimde çizmeye çalışır ama o aşamaya gelinceye kadar yapılması gerekenleri düşünmez. Çünkü hayallerinin başarılmış haline o kadar âşık olur ki, ben süreçle ilgili soruları sorduğumda, bunu kişiliklerine yapılmış bir saldırı gibi algılar. Çünkü aşkın temel kuralıdır, Mantıktan çok duygular çalışır. Genelde fikir sahipleri 2, 3 ya da 4 kişilik gruplar halinde gelir ve aralarında bir şekilde hisse paylaşımı yapmış olurlar. Benim sorduğum ilk sorular genelde şu sırayla gider, bu projede kim ne yapacak ve neden hisseleriniz bu şekilde paylaşıldı? Projede sermaye gerekiyorsa ve bunu yatırımcıdan istiyorsanız, yatırımcıya ne kadar hisse vereceksiniz ve bunun için ne kadar para istiyorsunuz? Bu parayı ve hisse oranını neye göre belirlediniz? Bu soruları iyice düşünüp, mantıklı cevap verebilen çok az kişi gördüm bugüne kadar." cümleleriyle, eğitimin sonunda girişimciliğin hayal edilenden farklı zorluklara sahip olduğunu, iyi bir fikir olmadan yola çıkıldığında büyük hayal kırıklıkları olacağını, girişimin her aşamasını iyice analiz etmeden yola çıkmamak gerektiğini katılımcıların iyice öğrenmesinin önemli olduğunu dile getirmiştir.

Katılımcılardan U10 *"Girişimciliğin standart bir yönteminin olmadığı herkesin kendine özgü bir durumu olduğu, yani şunları yaparsam girişimci olurum diye standart bir ilaç olmadığını öğrenmiş olması lazım."* şeklindeki sözleri ile eğitime katılanların girişimcilik ile memuriyeti karıştırmamaları gerektiğinin, girişimciliğin kendisine has bir doğası olduğunu bilmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Diğer bir görüşmeci olan D1 ise " *...Türkiye'nin akıllı bilinçli girişimciye ihtiyacı var. Tekrar söylüyorum. Türkiye'nin akıllı bilinçli girişimciye ihtiyacı var. Ne yaptığını bilen. Niye ve nasıl yapacağını bilen girişimciye ihtiyacı var. Yaptığı zamanda sadece Türkiye'de değil uluslararası bir pazarda olması gerektiği bilinci ile hareket etmelidir. Yani eğitimli donanımlı, niçin girişimci olması gerektiğini bilen, ayakta durmasını ve kendini*

sürekli büyütmesi için ne yapması gerektiğini bilen girişimcilere ihtiyaç var." cümleleri ile girişimcilik eğitimi alanların her aşamada ne yaptığını iyi bilen girişimciler olmaları gerektiğini dile getirmiştir.

Girişimcilik eğitimi almış ve iş kuracak olan girişimci adaylarının ne yaptığını iyi ölçümledikten sonra piyasaya girmesi gerektiğini beyan eden diğer katılımcılara ait örnek alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Katılımcıların bilmedikleri, hâkim olmadıkları işleri kesinlikle yapmamaları gerekiyor. Örneğin KOSGEB eğitimleri için söylüyorum. Birçoğu nakit para alacağını düşünüyor, bir pembe tablo çizmiş kendine gidip hiç bilmediği bir alanda iş yapabiliyorlar (E5).
>
> Bazen ortak bir girişimin ana kurucu ortağı ve sermayedarı olmak yerine müthiş bir girişimin ilk çalışanlarından, danışmanlarından, melek yatırımcılarından birisi olmak yeğ olabilir (U17).
>
> Girişimciliğin bir yetenek tabanlı eğitim üst yapısı ile idealize edileceği gerçeğinden hareketle, neden girişimcilik, nasıl girişimcilik hangi hedeflerde yardımcı olacak gibi soruların cevaplarının alınacağı nitelikler kazandırılması gerekmektedir (U7).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere iş kurmak isteyen veya iş kuranların önemli bir kısmının aslında girişimciliğin tam olarak ne olduğunu bilmeyen kişilerden oluştuğunu dile getirmişlerdir. Başarılı olmak için asgari olan şartları yeterince bilmeden sermaye gereksinimi, neyi nereden ve nasıl sağlayacağı konusunda yetersiz bir şekilde iş hayatına atılmamaları için eğitimin sonunda bu hususların önemini kavramış olması ve girişimcilik için gerekli olan özellikleri kendi özellikleri ile kıyaslayarak objektif bir şekilde hareket etmesinin önemini dile getirmişlerdir.

Bu konuda yukarıdaki katılımcıların görüşlerini tamamlayıcı bir yaklaşımı dile getiren görüşmecilerden D6 ise *"Eğitimde girişimcilerin düşüncelerini olgunlaştırmaları için onların farklı seviyelerde sınanması gerekiyor. Ayakları yere basan projelerin ortaya çıkarılabilmesi için iyi değerlendirilmesi gerekiyor. Yani sizin bir iş fikriniz var ama bu iş fikriniz sizin belirttiğiniz yerde ve şekilde olmaz. Niye olmaz çünkü alternatifleri çok. Ya da belirtilen sermayeyle bu işin yürütülmesi mümkün değil. Yani bu şekilde eleştirilerle onun fikrinin olgunlaştırılması gerekiyor*." diyerek girişimcilik eğitimi sürecinde, girişimci adaylarının iş fikirlerinin olgunlaştırılması yönünde çalışmaların yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

Yapılabilirlik Araştırması

Girişimcilik eğitimin sonunda katılımcıların iş fikirlerinin, bir iş başlatmak için yeterli olup olmadığını, kendi işini kurarsa başarılı olup olamayacağını, yeterli düzeyde ön araştırmalar

yaparak, doğru karar vermesine yardımcı olacak bilgileri öğrenmesi gerektiğine yönelik görüş bildirenlerden alınan alıntılar şu şekildedir;

> Girişimcilik eğitimi alanlar En basitinden fizibilite yapabiliyor olmalı. Yapacağı işle ilgili pazar bilgisi, işini kuracağı yer, piyasada o işe olan ihtiyaç gibi konulara hâkim olması lazım (D9).
>
> İş kurarken fizibilite yapmayı öğrenmesi gerekir. İşi kurarken kurup kurmayacağını, başarılı olur muyum olmaz mıyım? Riske girilir mi, girilmez mi? Bunu kestirebilmesi için fizibilite yapmayı öğrenmesi gerekir (D4).
>
> Fizibilite çalışmalarının nasıl yapıldığını iyi bilmeleri gerekir (M8).
>
> Katılımcıların işini kurmadan önce başarılı olabilecek analiz yeteneğini kazandırılmış olması veya fizibilite yapması için gerekli olan bilgileri öğrenmesi gerekir. İş açacağı çevreyi ve kültürünü tanıma, iş açacağı yerin seçimi gibi başarılı olmasını sağlayacak temel bilgileri öğrenmiş olmalı (D5).
>
> Bir işletmeyi kurmadan önce ve kurduktan sonra dikkat edilmesi gereken hususları fizibilite çalışmaları yaparak belirleyebilmesini öğrenmeli (D2).
>
> Kendi işini kurmadan önce neleri yaparsam başarılı olurum? Veya neleri yaparsam başarısız olmam? Gibi soruları cevaplandırması için işe girmeden önce yeterince araştırma yapmayı öğrenmesi çok önemli bir husustur (D6).
>
> …İyi bir Pazar analizi yapıyor olması gerekmektedir (E8).

Yukarıdaki ifadelerin ortak noktası girişimcilik eğitimi alanların, işlerini başlatmadan önce iş fikirlerinin gerçek piyasada başarılı olma şansını ölçebilmek için yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaları gerektiği söylenebilir.

Yabancı Dil

Katılımcılardan M6, girişimcilik eğitimi programlarının sonucunda vizyoner girişimcilerin ortaya çıkması gerektiğini bunu sağlayabilmek için de İngilizceyi iyi bilmenin önemini dile getirmiştir. M6 bu konudaki fikrini "*Diğer bir önemli husus girişimci demek dünya ile entegre kişi demektir. Bu nedenle vizyoner girişimcilerin çıkması gerekir. Burada girişimcilik eğitiminin bir parçası gibi görünmese de bence İngilizce dil eğitimi bu tarz eğitimlerin bir parçası olmalıdır. Ve bunu çok ölümcül çok önemli görüyorum. Çünkü İngilizce, işiniz ile ilgili dünyanın geldiği noktayı görmenize yardımcı olur. Dünya nereye gidiyor? Hangi tarz fikirler var? Gibi konularda yardımcı olmanın yanı sıra sadece lokal pazarı hedef almamak ve kendi fikrinizi dünyaya açmak için çok önemli bir şey. Burada İngilizce hem işin sürdürülebilirliğini hem de bir dünya markası yaratma yolunda ilerlemek için önemli bir ihtiyaçtır*." şeklinde dile getirmiştir.

Görüşmecilerin bilgi ana teması altında bildirdikleri görüşler, girişimcilik eğitimi alanların kendi girişimcilik süreçlerinde kullanacakları genel işletmecilik ve girişimcilik ile ilgili önemli konuları kapsamaktadır. Buna göre, girişimcilik eğitimi alanların girişimcilik sürecinde kullanmak zorunda kalacakları genel işletmecilik ve girişimcilik ile ilgili önemli bilgileri kabul edilebilir seviyede öğrenmiş olmalarının beklendiği söylenebilir.

1.2. Beceri

Bu aşamada katılımcıların girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda elde edilmesi beklenen çıktılardan beceri, "Yaratıcı ve Farklı Düşünebilme", "Risk Alma", "İhtiyaçları Fırsata Çevirebilme" "Karar Alma", "Riski Organize Etme" ve "Girişimci Özelliklerini Sorgulama" olmak üzere altı alt temada birleştirilmiştir.

Yaratıcı ve Farklı Düşünebilme

Bazı katılımcılar sürdürülebilir işlerin daha çok yaratıcı ve farklı düşünebilen, farklı fikirleri olan kişiler tarafından hayata geçirildiğini ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden M1 *"Her şeyden önce akıllı girişimci olması lazım. Akıllı girişimcinin girişimciden farkı şu, akıllı girişimci risk almıyor. Kendi işini kurmak, para kazanmak dendiğinde bize verilen öğreti risk almak, girişimci dediğin risk alır. Akıllı girişimci risk almıyor işin özeti bu. Neden? Çünkü akıllı girişimci önce inovasonu düşünüyor, ne fark yaratırım diyor? Ben bunu daha uygun fiyata nasıl piyasaya sürerim diyor? Ben inovasyonumu yaparsam ondan sonra işimi kurarsam, atıl kapasiteyi nakit sermayeye nasıl çevirirsem sorusunun da cevabını verirsem gerisi zaten gelir. İşte asıl girişimci budur. Bunların öğretilmesi gerekir."* cümleleri ile akıllı girişimcilerin önce farklı düşünce yapısı nedeni ile inovatif ve fark yaratan işler tasarladığını ve uygun fiyatlarla piyasaya sürerek başarılı olma şansını arttırdığını belirtmiştir.

Katılımcılardan U13 ise "*Uluslararası ekonomi piyasalarını takip eden, niteliksiz ve gündelik yaşamda serbest piyasa ekonomisine vakıf olmayan, devletin sunduğu imkânlarla daha çok sırtını devlete dayayan, sağlamcı girişimci kişilerin çokluğu ekonomide yeterli büyüme olamamasında en büyük engellerden bir tanesidir. Farklı alanlarda çok değişik fikirleri olan, ekonomi dünyasını zenginleştirecek ufka sahip olmayan girişimciler var. Esas ihtiyaç ise tam tersi özellikteki girişimcilerdir. Dolayısıyla girişimcilik eğitiminin sonunda katılımcıların asıl ihtiyaç olan ve farklı olan işleri hayata geçirecek bir düşünce yapısına bürünmelerini sağlayacak şeyler öğretilmeli."* şeklindeki ifadesi ile E5 ise *"Bence girişimcilik eğitimi süreci içerisinde girişimcileri şuna yönlendirmek gerekiyor. Belki bu bir slogan da olabilir. Girişimcilik anlamında faaliyete geçirmeyi düşündükleri her ne ise ya ilk olacak, ya en iyi*

olacak, ya da farklı olacak. Bu söylediğim üç şey çok önemli. Bu bakış açısı kazandırılırsa alacakları risk daha da azalır." diyerek ülke ekonomisine ve sosyal refaha katkı yapan ve aslında istenen çıktıları ortaya çıkaracak girişimlerin farklı düşünme yeteneğine sahip olan bireyler tarafından hayata geçirdiği için yaratıcı ve farklı girişimlerin kurulmasını sağlayacak becerilerin kazandırılmasının gerekliliğini dile getirmişlerdir.

Girişimcilik eğitimi almış olan kişi, kendisini uzun süre ayakta tutacak, kar elde edeceği işin yeni ve farklı işler olduğunun farkına varmalıdır. Bu nedenle sürekli yeni olanı, farklı olanı arama uğraşı içine girmesi için yaratıcı ve olayları farklı yorumlayabilme becerisi olması gerektiğini U12 "*girişimcilik eğitiminde kazanılması gereken niteliklerden bir tanesi öğretilebilir olan yaratıcılıktır."* sözleri ile ifade etmiştir. Katılımcılardan E7 ise *"Girişimci adayları yaratıcı düşünebilecek özelliklere sahip kişiler olarak eğitimi bitirmelidirler."* şeklinde ifade etmiştir. Söz konusu katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, girişimcilik eğitimi alanların katma değer yaratacak girişimleri hayata geçirebilmeleri için yaratıcı ve farklı düşünebilme becerisini edinmeleri gerektiği söylenebilir.

Risk Alma

Girişimciler tanımlanırken en fazla vurgulanan becerilerinden birisi risk alma becerisidir. Bu anlamda girişimcilerin esasen kimsenin göze alamadığı süreçleri ve işleri hayata geçiren, yeni ve farklı işler yapmayı seven, aynı zamanda bunları hayata geçirmek için risk alan kişiler olduğu söylenebilir. Girişimcilik eğitimi programlarının sonunda katılımcılara kazandırılması gereken önemli becerilerden birisi olarak risk alma becerisini gören görüşmecilerin bu konu hakkındaki görüşlerinden alıntılar aşağıda verilmiştir:

> Girişimcilik eğitimi programlarına katılanların, programın sonunda inisiyatif alabilen kişiler olmaları ya da inisiyatif alabilen kişilerin yetişmesi çok önemli (U5).
>
> Eğitimin sonunda bireylerin girişimciliğin birçok riski göze almayı gerektirdiği gerçeğinden hareketle, risk alma becerisinin kazandırılması gerekir (D5).
>
> Eğitimde risk alma becerisinin geliştirilmesi ile birlikte eğitimin sonunda girişimci adaylarının risk alabilmeleri sağlanmalı (D6).
>
> Özellikle risk alma becerilerinin gelişmesi lazım. Radikal kararlar alma, rekabet edebilmede yeterli olmalıdırlar. Katılımcıların rekabetçi piyasada etkin rol oynayabilmesi şarttır (U13).
>
> Eğitimle kazandırılması gereken niteliklerin başında fırsat ve risk tanımlama gelir (U12)
>
> Öğrenciler risk alabilmeyi öğrenmeli (D7).
>
> Eğitimde mutlaka girişimciliğin risk alma ile ilişkili olduğu, memuriyet ile karıştırılmaması gerektiği öğrenilmelidir (U10).

> …Bu cesareti göstermek de tabi biraz bazı konularda bilgi sahibi olmakla geliyor. O bilginin eğitim esnasında verilmesi gerekiyor (M8).

Yukarıda dile getirilen görüşler değerlendirildiğinde, girişimciliği memurluktan ayıran en önemli farklardan birisinin risk almak olduğu ve girişimcilik ile ilgili tüm süreçlerde risk alma ile karşı karşıya kalınacağı gerçeğinden hareketle eğitimlerde risk alma becerisinin kazandırılması gerektiği dile getirilmiştir.

Riski Organize Etme

Katılımcılardan bazıları girişimcilik eğitimi alanların iyice araştırmadan, bakmadan, düşünmeden fırsatları görmeden riskler almaması gerektiğini, bunun yerine doğru yerde, doğru zamanda doğru fırsatları yakalayarak risk almanın gerekliliğini ifade etmişlerdir. Bu konuda görüş beyan edenlerden M8 "*Girişimcilik eğitimi alan kişilerin riski biraz kafalarında modelleyerek direkt olarak hiçbir şey bilmeden gözü kapalı işe girmemeli, bunu yapmayı artık biz kumar olarak düşünüyoruz. Yani kumar oynamak yerine riski organize bir hale getirerek hareket etmek lazım."* diyerek rastgele her riskin alınmaması gerektiğini, eğitim alanların alınacak riski hesapladıktan sonra girişimciliğe yönelmesi gerektiğini belirtmiştir.

Görüşmecilerden bazıları da benzer şekilde başlatılacak girişimler veya alınacak risklerin tüm yönleri ile analiz edildikten ve tüm doğruların bir araya getirilmesinden sonra risk almanın gerektiğini, rastgele risk almak yerine her şeyiyle iyi düşünülmüş, iyi hesaplanmış akıllı risk almanın önemini dile getirdikleri görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Risk almayı seven bir toplumuz. Fakat risk almanında belli başlı kuralları vardır. Risk almak her şeyi ortaya koymak mıdır doğru risk almak, bütün üretim faktörlerini bir araya getirip akabinde doğru fırsatı doğru zamanda harekete geçirmek midir risk almak? Eğitimlerde bunu iyi vermek gerekir. Eğitimin sonunda öğrencilerin körü körüne risk almak yerine yönetilebilir risk alması gerekiyor (E5).

> Girişimcilik eğitimin sonunda girişimciliğin risk almak demek olduğunu, aldığı riski azaltmak, azalmış riskin sonunda da çıktıları arttırabilmek, maksimize edebilme becerisini kazandırmak gerekir (M5).

Girişimcilik eğitimi alanların eğitim süresince edindiği bilgiler ve kazandığı beceriler sayesinde risk alırken gerçekçi ve piyasanın şartlarını bilerek hareket etmeleri gerektiğini görüşmecilerden M4 *"Girişimcilik eğitimi alanlardan beklentim; piyasada farklı olarak algılanan ve piyasada yeni olan işlere yönelmeleri yönünde. Ne yazık ki şu an girişimcilik eğitimi almalarına rağmen birçoğu girişimcilik fikrinin eşi benzeri yok düşüncesine saplanıp kaldığı için gereksiz riskler alıyorlar."* cümleleri ile ifade etmiştir.

İhtiyaçları Fırsata Çevirebilme

Girişimcilik eğitimin sonunda girişimci adaylarının girdikleri ortamlarda iş fırsatı olabilecek sorunları, iş fikrine dönüştürme moduna girmiş olması gerektiğini D4 ”*Girişimcilik eğitimi almış kişilerin, etrafına baktığında iş fikirleri oluşturma ve buradan iş kurabilir miyim diye bakma moduna geçmiş olması gerekir*.” sözleri ile dile getirmiştir. M1 ise *“Bir girişimcinin kulakları tertemiz olacak, her gelen lafı dinlemeyecek. Sağ kulaktan girecek sol kulaktan çıkacak. İkincisi burnu çok güçlü olacak paranın kokusunu alabilmek için. Gözleri her şeyi görmeli. Görmek ve bakmak arasındaki fark gibi*.” şeklinde ifadesi ile fırsatları değerlendirebilme becerisinin önemine vurgu yapmıştır.

Girişimcilerin kendi işletmelerini kurarken başarılı olmalarını sağlayacak en önemli becerilerden birisi tüketicilerin ihtiyaçlarını tespit etme veya tüketicilerin ihtiyaçlarına farklı çözümler geliştirme olduğunu U17 “*İhtiyaç bulma, buna farklı bir çözüm geliştirme, bu çözümü üretecek ekip ve kaynakları toplama, bu çözümü ortaya çıkarma ve satma kritik kompetanlardır*.” cümleleri ile özetlemiştir.

Karar Alma

Girişimcilerin en belirgin özelliklerinden birisi belirsizlik altında karar alabilme becerisidir. Girişimcilik süreci başlamadan önce ve sonrasındaki tüm aşamalarda, girişimcilerin karşılarına çıkan sorunları, fırsatları ve dezavantajlı durumları karar verme becerisi ile avantaja çevirdiklerini E9 “*Katılımcıların eğitimin sonunda problem çözebilme, deneyim, basiret, karar kabiliyeti ve takip becerileri gelişmeli.”* şeklinde ifade etmiştir. Görüşmecilerden E5 ise *“Girişimci adaylarının işletmeyi doğru argümanlarla kurmalarını ve yönetmelerini sağlayacak karar alma becerilerinin kazandırılması veya geliştirilmesi gerekir.”* diyerek dile getirmiştir. Benzer bir şeklide katılımcılardan U12 *“Girişimcilik eğitiminde, belirsizlik altında karar almalarını sağlayacak beceriler kazandırılmalı.”* şeklindeki ifadesiyle, eğitimin sonunda girişimci adaylarına karar alma becerisinin kazandırılmış olması gerektiğini vurgulamıştır.

Girişimci Özelliklerini Sorgulama

Girişimcilik eğitimi alanların başarılı birer girişimci olabilmeleri için girişimci özelliklerinin ve davranışlarının olması veya gelişmesi gerektiğinin farkına varmaları gerektiğini E3 “*Eğitim sonunda öğrenci girişimcilik özelliklerinden hareketle kendi girişimcilik özelliklerini sorgulaması, başarılı ve başarısız girişimcilik öykülerindeki girişimcilik özelliklerini değerlendirerek kendi girişimcilik özelliklerini geliştirmesi gerekir.”* şeklinde ifade etmiştir.

Girişimcilik eğitimi alanların, girişimci özellikleri gelişir veya olgunlaşırsa katılımcıların bir işte çalışmak yerine kendi işletmelerini başlatmaya odaklanabilecekleri dile getirilen konulardan olmuştur. Girişimcilik eğitimine katılanların girişimcilik eğitiminin sonunda, kendisinde girişimci özelliklerin gelişip gelişmediğini objektif olarak değerlendirmesi gerektiğini U15 *"Girişimci başkalarının görmediği veya cesaret edemediği iş fırsatlarını gören ve değerlendiren, rutin işlerle uğraşmadan yeni fikirler peşinde koşan, değişen koşullara ayak uydurabilen, mesai gözetmeden çok çalışıp gayret eden, kendine güvenen, bağımsız çalışabilen, başarısızlığı, iflas etme riskini göze alabilen ve zorluklarla mücadele eden bir kişiliğe sahip olmalıdır. Katılımcıların eğitim sürecinde bu özellikleri kendi özellikleri ile kıyaslamaları gerekir."* cümleleri ile özetlemiştir.

Görüşmecilerin beceri ana teması altında bildirdikleri görüşler, girişimcilik eğitimi alanların kendi girişimcilik süreçlerinde kullanmak zorunda kalacakları bazı önemli becerilere odaklanmıştır. Buna göre, girişimcilik eğitimi alanların piyasada başarılı olmalarını ve başarılı birer girişimci olmalarını sağlayacak olan temel becerilerin kazandırılmış olması beklenmektedir.

1.3. Ekonomik Gelişme

Katılımcıların girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda ekonomik gelişmeye yönelik çıktılar "Yeni Nesil İşler", "Değer Yaratmak", "Yeni Açılan İşletme Sayısı", "Üretim ve İhracata Dayalı İşler", "İstihdam" ve "Bölgesel Kalkınma" olmak üzere altı alt temada birleştirilmiştir.

Yeni Nesil İşler

Görüşülen kişilerin önemli bir kısmı girişimcilik eğitimi alanların veya girişimcilik eğitimi programlarını bitiren girişimci adaylarının, kuracakları işlerin niteliğini ön plana çıkarmışlardır. Uzun vadede topluma ve ülke ekonomisine fayda sağlayacak henüz tanımı yapılmamış, yeni ve farklı olan işlerin ortaya çıkmasının önemini dile getirmişlerdir. Görüşmecilerin yeni nesil işler diye de nitelendirdiği işleri yapan girişimcilerin rekabet avantajı ve pazar payı gibi önemli unsurlarda çok avantajlı hale geleceklerini belirtmekle birlikte, girişimcilik eğitim alanların yeni nesil işleri kurarak katma değer yaratmaları gerektiğine katılımcılardan M3 *"Girişimcilik eğitimi alanların eğitimin sonunda, tanımı yapılmamış işler kurmaları gerekiyor. Çünkü ihtiyaç duyulan ve tanımı yapılmamış işler piyasayı etkileyecek ve ülkeye kazandıracaktır. Bu çok önemli bir şey. Bazen insanların bir şeye ihtiyacı vardır fakat onun tanımını yapamadıkları için de ne olduğunu bilemeler. Mor ineği yaratanların en büyük özelliği o. Yani o tanımı yapıp o*

tanımı karşı tarafa satıp ihtiyacınızı böyle gidereceğim diyebilen bireyler olmaları gerekiyor. Bunu başarabilen rahatlıkla farklılık yaratır ve farklılık yaratınca da hem piyasada yeri olur hem de iyi bir gelir elde eder. Ülkeye de bu yolla fayda sağlayabilir. İngilizce bir cümle "sıradan bir mal ise zaten istenen çıktı olmamıştır." Ben bunları anlatırken mor ineği yaratacak kişi olarak düşünüyorum. Kasaptı şuydu buydu gibi işler değil daha çok piyasada olmayan veyahut da daha cevabı olmayan bir sorunu çözme şeklinde olmalı işler. O yüzden de mor ineği yaratacak fikri tutarsa pazarda yüzde 40-50 gibi bir pazar payına sahip olması anlamına gelir. Bir ikincisi gelene kadar pazarı elinde tutar. Ürün de düzgün bir ürün olursa hem bireysel bazda hem de ülke bazında çıktı üretir. O zaman o da kazanır ülke de kazanır." şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmecilerden D7 ise *"Alt segmentte girişimcilik türlerine de ihtiyaç var. Ancak artık kuaför dükkânı, oto yıkama, ev yemekleri, gibi segmentlerden biraz daha üste çıkması gerektiğine inanıyorum. Verilen eğitimlerle ve desteklerle inovatif fikirler ortaya çıkarılması gerekir. Çünkü bizi inovatif bir dünya bekliyor. Yeni yetiştireceğimiz girişimcileri biraz bu ortama hazırlamamız gerekiyor. Yeni ürünler, daha nitelikli, katma değeri yüksek, bize dünyayı yakalama şansı verecek ürünler olmalı. Kayserililerin ünlü bir atasözü var. "İş yaparken başkalarının ya parası yetmeyecek ya da aklı yetmeyecek." Herkesin yaptığı işi herkes yapabilir. İşin temeli farklı ve inovatif olmasıdır."* şeklindeki ifadesi ile piyasada geleneksel işlere ihtiyaç olmadığını, bu tür işler açıldığında genellikle başarısız bir tablo ile sonuçlanacağını ve ekonomiye katkı sağlamayacağını, bunun için daha nitelikli, katma değeri yüksek işlerin kurulması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Araştırmaya katılan diğer bir görüşmeci olan E4 "*Girişimcilik eğitimi alanlarla ilgili işin bir boyutu da ortaya çıkan işler. Geleneksel girişimci geliştirmekte bizim görevimiz olmalı. Ama bunun dozu ve ayrımı çok önemli Şimdi biz milli geliri 10 bin dolar seviyesinde patinaj yapan bir ülkeyiz. Dolayısıyla bu patinaj seviyesinden çıkmamız lazım. Orta gelir tuzağı denilen, tuzaktan çıkabilmemiz için yeni nesil işlere ihtiyacımız var. Eğitim alanların yeni nesil işler açmaları gerekir.*" diyerek girişimcilik eğitimi sonunda kurulacak işletmelerin niteliğinin önemine dikkat çekmiştir.

Görüşmecilerden U11 konu ile ilgili olarak *"...geleneksel işler girişimcilik kapsamında değil de istihdam yaratma kapsamında değerlendirilirse daha anlamlı olur. Yani öbür türlü genç bu beceriyi kazanmasa idi boşta gezecekti. Ama şimdi bu sayede gitti kasapta markette manavda her neyse bildiğimiz geleneksel işlerde iş buldu dersek istihdam anlamında başarılı saymak lazım. Ama öyle değil de eğer girişimcilik eğitimi ile bizim derdimiz; çığır açacak, yenilik,*

inovasyon, daha önce olmayan bir şeyi meydana getirmek, katma değeri yüksek fikirler, adımlar ve işletmeler falan diyorsak, geleneksel işlerden ziyade yenilik yaratıcı, inovasyon dediğimiz o kapsama giren işleri açmaları gerekir." diyerek girişimcilik eğitimi alanların geleneksel ve çevrede çokça yapılan işlerden ziyade, katma değeri yüksek işlerin açması gerektiğini beyan etmiştir.

Değerli bir iş fikri ile yola çıkıldığında başarılı olmak için gerekli olan her şeyin kendiliğinden geleceğini dile getiren görüşmecilerden M1 *"Eğitimin sonunda sağlam iş fikirlerinin ortaya çıkması çok önemli. Birilerinin iş fikrine hayır demesi çokta önemli değil. Birileri evet diyene kadar iş fikrinin peşinden koşmak gerekir. Bir şartla; eğer iş fikrine inanıyorsan. Kesinlikle yapacağın işin tutacağına inanıyorsan takip etmelisin, kendi şüphelerinde varsa o zaman belki peşini bırakabilirsin. İşin aslı bu. En önemli söz burada bence şudur; "pekmezi Kilis'te olanın sineği Bağdat'tan gelir." Yani iş fikriniz doğruysa bundan daha değerli bir sermaye daha değerli bir pekmez yok. Burada birde atıl kapasitenizi sermayeye çevirebilirseniz hakikaten sermayeye gerek yok. Ben bunu çok önemsiyorum."* şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmeciler, girişimcilik eğitiminin sonunda başarılı girişimcilerin ortaya çıkması için kopyalanması zor bir fikir ile yeni ve farklı olan bir iş kurmanın başarılı olmayı kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Dünyanın en zeki insanları ile çalışmanın, her türlü ortamı oluşturmanın, en iyi teşvikleri almanın bile kötü bir fikrin öncülüğünde açılan bir işin başarılı olma şansını arttırmayacağını dile getirmişlerdir. Katılımcıların yeni ve farklı bir iş kurmanın önemini dile getirdikleri görüşlerinden yapılan alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Girişimcilik eğitimi alanların, pek var olmayan değişik yenilikçi bir projeyle farklı ve yeni bir işi sıfırdan yapıp başlatmak konusunda cesaret göstermeleri gerekir (M8).
>
> Eğitimlerin sonunda iyi bir iş fikri ile ayakları yere sağlam basan yeni bir iş ortaya çıkması gerekiyor (D6).
>
> Bence eğitim alanların yeni şeyler, farklı şeyler rekabet avantajı sağlayacak şeyler, yeni iş fikirleri ile farklı işler kurmaya yönlendirmek gerekiyor (E5).
>
> Eğitimlerin sonunda ortaya çıkan işlerin kasap, manav gibi çokça yapılan işler değil, büyüyebilme potansiyeline sahip bir fikir ile yeni işlerin çıkması gerekir (D3).
>
> Eğitimin sonunda katma değeri olan girişimlerin ortaya çıkması ülke ekonomisine önemli katkılar yapar (M6).
>
> Verilen girişimcilik eğitimi sonunda kurulan işletmelerin daha yenilikçi, dünya pazarlarına açılabilen, yeni fikirler ve farklı işler kurabilmeleri gerekir. Geleneksel işler dediğimiz terzi vesaire bu işlerden çok var. Böyle şeyler açılırsa çok fazla ayakta duramazlar (D1).

> Girişimci adaylarının aldıkları girişimcilik eğitimi ile piyasada beklenen değeri oluşturacak işleri kurmaları lazım. Bana göre, yapmış olduğumuz üretimden beklediğimiz karı elde edememizin sebebi beklenen değeri oluşturamamamızdandır. Piyasada istenen değeri oluşturamadığımız sürece, istediğimiz kadar yoğun üretim yapalım, bir üst segmente çıkamayız (U6).

Görüşmecilerden M5 *"...Sorun girişimci sayısındaki azlık değil girişimcilikteki çeşitliliktir bence. Girişimcilik çeşitliliği çok az. Bir hastane açılır yanına bir eczane açılır bu eczanenin yanına bir on tane daha eczacı açılır. Bunun gibi ya da bu sene patates iyi para yapar diye bütün çiftçiler patates ekerse hepsi birden zarar eder falan. Hiçbir konuda farklı olanı risk alarak yapma duygusu yok. Sürü psikolojisi var sadece."* diyerek sürekli benzer işler açan girişimci profilinin değişmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Diğer taraftan görüşmecilerden M9 ise diğer katılımcılara katılmak ile birlikte girişimcilik eğitimleri sonunda girişimcilerin açacakları işletmelerin ille de inovatif olmasının şart olmadığını, girişimciliğin çok geniş bir yelpazeyi kapsadığını ve halk arasında yaygın olan işlerinde açılmasının normal olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

> …Gerçek anlamda girişimcilik yeni ortaya çıkacak sorunlara çözüm arayan ve bunları bulmaya çalışan girişimcilerin oluşturduğu girişimlerdir. Girişimcilik eğitiminde henüz olmayan iş modellerini arayarak veya mevcut güncel sorunlara çözüm olacak yaklaşımları öğreterek yeni ihtiyaçlara hizmet edecek işler kurmalarını sağlamak gerekir. Girişimcilik eğitiminde bunlara ihtiyacımız var. Yoksa biz girişimcilere herhangi bir şirketin bilançosunu, gelir tablosunu ve organizasyon şemasını anlatmaya devam edersek, yeni girişimlerin ortaya çıkarılmasına yönelik eğitim olmadığı sürece başarılı girişimciler ortaya çıkaramayız. Diğer taraftan, inovasyon ve yenilikçilik girişimcilik ile çok bağlantılı ve puzzle'nın önemli bir parçası. Ama burada her girişimcinin inovatif bir şey bulmasına gerek yok. Girişimcilik çok geniş bir kavram. En temelden başlayan yüksek teknolojik ürünlere kadar çok geniş bir yelpazesi var. Berber de bir girişimci, uzaya öğrenci gönderen şirkette bir girişimci. İkisinin katma değeri farklı ama her ikisi de girişimci. Şimdi berberin işine inovasyon katması tabi ki çok önemli, farklılık ve yenilik katabilir ama girişimci olması için bu şart değil (M9).

<u>Değer Yaratmak</u>

Görüşmecilerden bazıları girişimcilik eğitiminin sadece iş kurmaktan ibaret olmaması gerektiğini, iş kurmanın yanı sıra bir firma için değer yaratacak iç girişimciliğin veya topluma değer yaratacak sosyal girişimcilik faaliyetleri gibi faaliyetlere de dikkat çekilmiş olması ve mezunların bu konudaki faaliyetlere de yönlendirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. M8 bu konudaki fikrini **"***...Bir de kurum içi girişimcilik var. Bu da çok önemli bir şey. Girişimcilikte her zaman buna dikkat edilmiyor. Altını çizerek bunu söylüyorum. Hâlihazırda çalıştığı, çalışacağı veyahut ailesinin olan bir şirkette de birtakım şeyleri değiştirerek iç girişimcilik*

yapılabilir. Müşteriye olan yaklaşım olabilir. Bu tip konularda birtakım yenilikler yaparak şirket içi girişimcilik ruhunu oluşturmuş olur." şeklindeki ifadesiyle eğitim aldıktan sonra başka bir yerde çalışması veya kendi işini kurması fark etmeksizin her yerde girişimci özelliklerini sergileyerek katma değer üretmesi gerektiğini söylemiştir. Görüşmecilerden E4 *ise "…Öncelikli olarak girişimciliği doğru tanımlamak lazım. Girişimci literatürde ticari girişimci, sosyal girişimci ve iç girişimci şeklinde tanımlanır. Bu üçünün ortak noktası veya kesiştiği kümeye baktığımız zaman değer yaratımı ortaya çıkıyor. Dolayısıyla değer yaratımı sadece mal alıp satarak değil, sosyal girişimci de, işte ağaç dikerek değer yaratır, iç girişimci bir fikir sunarak değer yaratır, ticari girişimci bir şey üretir, satar, bu icraatta olabilir, yeni bir üründe olabilir, yenilenmiş ticari üründe olabilir. Girişimcilik eğitimlerini alanların bunların hepsini bilmesi ve uygulamaya hazır hale gelmesi gerekiyor."* şeklindeki görüşleriyle dile getirmişlerdir.

Yeni Açılan İşletme Sayısı

Katılımcıların bazıları girişimcilik eğitimi alanların bir kısmının sürdürülebilir ve uzun dönem hayatta kalmayı başaracak yeni işletmeler kurmaları gerektiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca girişimcilik eğitiminin en önemli çıktısının yeni açılan işletme sayısı olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcıların konu ile ilgili görüşleri şu şeklidedir;

> Girişimcilik eğitiminin sonunda asıl çıktımız kurulan işletme sayısı olmalıdır. Bence eğitimin sonunda en önemli ölçülmesi gereken çıktı da eğitim alanların kurdukları işletme sayısıdır (E6).
>
> Her şeyden önce girişimcilik eğitiminin en önemli çıktısı bence eğitim alanların kendi işini kurabilme cesaretini göstermesi lazım (M8).
>
> Eğitimin sonuna sertifika alan veya mezun olanların elinde olan kıt kaynakları girişimcilik ruhuyla birleştirerek yeni bir iş kurabilmesi gerekmektedir (D5).
>
> Eğitime katılanların, eğitimi bittikten sonra şartlar elverdiğinde kendi işini kurabilmesi gerekiyor (D2).
>
> Eğitim sürecinde iş planı yapmayı öğrenmeleri ve eğitim bittikten sonra iş planına dayalı bir iş başlatabilmeliler (D7).
>
> Eğitimin sonunda girişimcilerin kendi risk-getiri beklentilerini belirlemesi ve uygun girişimlerin peşinde düşmesi gerekir (U17).
>
> Eğitim sonucunda katılımcıların başarılı sayılabilmesi için; yenilikçi bir yapıya sahip olan bir işletme kurabilmeli (E7).
>
> Girişimcilik eğitiminden kasıt girişimciler yetiştirmek ise girişimcilerin kendilerine ait bir iş kurmaları gerekir (M5).

> Girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için öncelikle, eğitim sonunda o sınıftan girişimciler çıkıyorsa girişimcilik eğitimi amacına ulaşmış demektir (E3).

Yukarıda görüş bildiren katılımcıların söylediklerini değerlendirdiğimizde, girişimcilik eğitiminin en önemli çıktılarından birisinin eğitim alanların başarılı ve sürdürülebilir olacak şekilde kendi işletmelerini kurabilmeleri olduğunu söyleyebiliriz.

Diğer taraftan görüşmecilerin yukarıda dile getirdikleri ifadelerin dışında M4 *"Sorun şu; bir işi geliştirmek için ya çok zamanın olacak, ya da çok paran olacak çöpe atabileceğin."* şeklindeki ifadesiyle girişimcilik eğitiminin bir işi geliştirmek için yeterli olamayacağına dikkat çekmiştir. D2 ise *"İşletmelerin ilk yıllarda yüksek olan kapanma oranlarını azaltması gerekiyor."* şeklindeki ifadesiyle girişimcilik eğitiminin yüksek olan kapanma oranlarını azaltması gerektiğini ileri sürmüştür.

Üretim ve İhracata Dayalı İşler

Yapılan görüşmelerin bulgularına göre bazı görüşmeciler girişimcilik eğitiminin sonunda, dünya pazarlarına açılabilen, ülkeye döviz girişi sağlayacak, üretime dayalı işlerin ortaya çıkması gerektiği ifade etmişlerdir. Görüşme yapılanlardan D3 "…*girişimcilik eğitimine katılanlara ihracata dayalı üretim yapabilecek iş fikirlerini kazandırmamız gerekiyor. Öyle olursa hem kendileri hem de bulundukları il ve ülke kazanmış olur. Denizli, Kayseri, Antep gibi illere baktığımızda ortak özellikleri üretim ve ihracat yapabilmeleridir. Dolayısıyla bizde girişimcilik eğitimi sonunda böyle işleri çıkarabilmeliyiz diye düşünüyorum. Kesinlikle bu kültürü aşılamamız gerekiyor. Devletin kalkınması için böyle işler çıktı olarak çıkması lazım."* şeklindeki ifadesi ile U6 ise "A*slında ülkemizin üretime de ihtiyacı var. Dolayısıyla sanayi girişimciliği dediğimiz üretime dayanan tipte de girişimciliğin olması gerektiğini düşünen bir kitle de var. Onun için eğitimlerin sonunda girişimci adaylarının bu işleri açmaya yönlendirilmeleri gerekiyor. Sanayi girişimciliğinden kasıt geleneksel süreçler değil, inovasyonla desteklenmiş bir üretimden bahsediyorum. Çünkü inovasyon girişimciliğin en yakın kardeşi sayılır. Mesela normal tekstil değil de belki işte nanoteknoloji ile üretilmiş olan bilmem ne gibi. Örneğin Taç perdenin leke tutmayan store perdesi gibi yeni ve farklı olması önemli. Böyle olursa global piyasada gerçekten sanayi girişimciliği adına başarı sağlayabilir."* diyerek ifade etmiştir.

İstihdam

Katılımcılardan bazıları girişimcilik eğitiminin sonunda girişimci sayılarının artması ile birlikte, refah artışı, yeni istihdam alanlarının oluşması ve işsizliğin düşmesi gerektiğini dile

getirmişlerdir. Konu hakkında U6 *"Türkiye'nin girişimcilik ekosistemine baktığımız zaman, %95-98 oranında aile işletmesi şeklindedir. Girişimciliğe bu kadar çok odaklanma sebebi budur. Örneğin; Sabancı, Koç, Sanko, Borusan ciroları fazla olan ama ağırlığı az olan işletmelerdir. Genel olarak ağırlık aile işletmelerinde olduğu için girişimcilik bu noktada önem kazanıyor. Dolayısıyla şöyle düşünmek lazım, girişimcilik eğitimi alanların sayısı arttıkça istihdamın artması ve işsizliğin azalması gerekiyor."* şeklinde ifade etmiştir. Görüşmecilerden M7 ise *"Türkiye'de çok ciddi bir işsizlik var. İşsizlik rakamlarının düşmesi ülkemiz için çok önemli bir şey. Girişimcilik eğitimi alanların yeni açılan işletmelerin sayısını arttırması gerekiyor. Eğitim alanların holdinglere girip çalışmak yerine yeni istihdam alanı oluşturacak kendi işletmelerini kurabilmeleri gerekiyor."* şeklinde dile getirmiştir. Diğer bir katılımcı olan M8 ise "*Türkiye için girişimcilik çok önemli bir şey, öyle ki istihdamda aslında en büyük etkiyi yaratan girişimciliktir. Büyük firmaların işçi almalarından çok daha etkili olan aslında sıfırdan şirket kurup istihdam yaratmaktır. Girişimcilerin kurduğu işletmelerin istihdama ve ekonomiye verdiği katkı çok daha büyük. Çok daha fazla istihdam yaratıyorlar. Dolayısıyla girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin sonucunda açılacak yeni işletmeler istihdama katkı yapmalıdır*." şeklinde dile getirmiştir.

Bölgesel Kalkınma

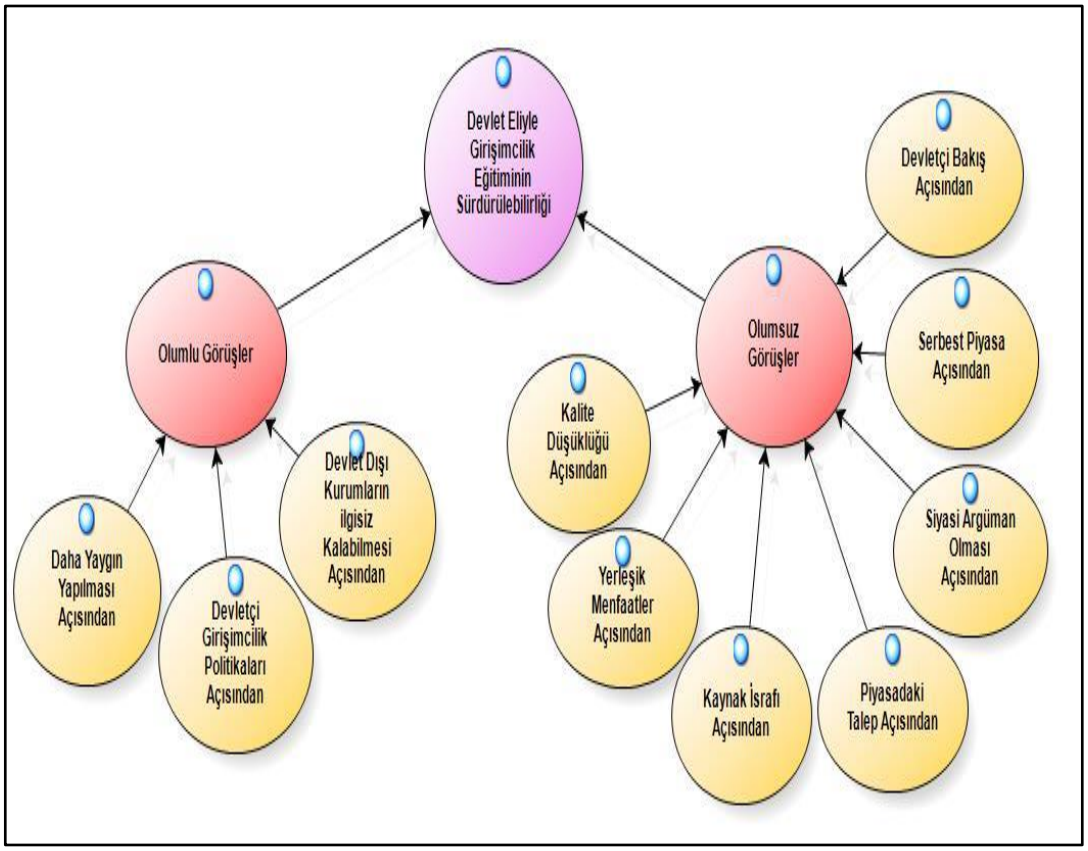
Görüşmecilerden bazıları girişimcilik eğitiminden sonra girişimciliğin sadece belli şehirlerde değil, aynı zamanda tüm ülkeyi saracak ve yerel girişimcilerin sayısını arttıracak bir ortamı sağlamanın önemine işaret etmişlerdir. Girişimcilik eğitimlerin sonunda yerel girişimciler ve refah artışı ile ilgili görüşlerini dile getiren katılımcılardan U6 *"Eğitimlerden sonra yerel anlamda yeterli sayıda girişimcinin yetişmesi gerekir. Toplumların dönüşmesinde refah seviyelerinin bölüştürülmesi de gerçekten çok önemli bir husustur. Girişimcilik faaliyetlerinde sadece İstanbul'a veya büyükşehirlerde yayılmamak lazım. Yerel anlamda da girişimcilerin var olması şart. Her yerel girişimci adayı, doğru zamanda doğru bileşenler ile kendi bölgesinde fark yaratabilir. Bu da bölgesel kalkınma ile ülkeye genel anlamda bir yarar sağlayacaktır."* diyerek dile getirmiştir. Konu hakkında görüşmecilerden M7 ise *"Kişi başına gelirimizin on bin dolardan yirmi bin dolara çıkabilmesi için tüm Türkiye'de nitelikli girişimci sayısının çoğaltılması gerekmektedir."* şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmecilerin ekonomik gelişme ana teması altında bildirdikleri görüşler, girişimcilik eğitimi programlarının orta ve uzun vadede ülkenin ekonomik gelişmişliğine katkı sağlaması gerektiği yönündedir. Buna göre, girişimcilik eğitimi programlarının işsizliği düşürme, kişi başına milli

geliri arttırma, istihdam sağlama, ekonomiye katma değer oluşturacak işler ortaya çıkarma gibi önemli kazanımlar elde etmesinin beklendiği söylenebilir.

2. Girişimcilik Eğitiminin Devlet Eliyle Verilmesi Ve Devlet Desteği Olmadan Sürdürülebilirliğine İlişkin Görüşlere Yönelik Bulgular

Bu kısımda ”Devlet eliyle girişimci eğitimi ve finansmanının serbest piyasa mantığı ile ne ölçüde bağdaştığı, bunun sürdürülebilirliği konusundaki eleştirel bakış çerçevesinde; Girişimcilik eğitiminin halen olduğu gibi ağırlıklı olarak devlet eliyle verilmesine ilişkin ve girişimcilik eğitiminin devlet desteği olmadan sürdürülebilirliği hakkındaki görüşleriniz nelerdir?” Şeklindeki araştırmanın 2. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 2: Girişimcilik eğitiminin halen olduğu gibi ağırlıklı olarak devlet eliyle verilmesinin girişimcilik eğitiminin sürdürülebilirliği hakkındaki görüşler

Girişimcilik eğitiminin halen olduğu gibi ağırlıklı olarak devlet eliyle verilmesinin girişimcilik eğitiminin sürdürülebilirliği hakkındaki bulgular “Olumlu Görüşler” ve “Olumsuz Görüşler” olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır (Şekil 2).

2.1. Olumlu Görüşler

Girişimcilik eğitimin ağırlıklı olarak devlet eliyle verilmesinin sürdürülebilirliği açısından olumlu sonuçlar doğuracağını düşünen katılımcıların görüşleri "Devlet Dışı Kurumların İlgisiz Kalabilmesi Açısından", "Daha Yaygın Yapılması Açısından" ve "Devletçi Girişimcilik Politikaları Açısından" olmak üzere üç tema altında toplanmıştır.

Devlet Dışı Kurumların İlgisiz Kalabilmesi Açısından

Katılımcılardan bazıları girişimcilik eğitiminin devlet eliyle verilmesinin işleri kolaylaştırdığını, girişimcilik eğitimini daha yaygın yapma imkânı sağladığını ve Türkiye'nin girişimcilik konusunda daha işin başında olması nedeni ile devlet olmadan girişimcilik eğitiminin sürdürülemeyeceğini dile getirmişlerdir. Katılımcılardan E6 *"Yani şu mevcut sistemde devlet harici bunu yürütebilmenin çok kolay olmadığını düşünüyorum. Yani devlet dışında hiç kimse bu işi yapmaz. Ve sürdürülebilmesi için de bence devletin bir noktada sübvansesi olmalı ki bu işler yürütülebilsin*." diyerek mevcut durumda, devletin dışında girişimcilik eğitimini verecek kimsenin olmadığını belirtmiştir.

*Gir*işimcilik eğitiminin devletin öncülüğünde olmadığında sürdürülemeyeceğini KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi örneğini vererek açıklayan görüşmecilerden D2 *"Devlet girişimcilik eğitimi vermez ise sürdürülemez diye düşünüyorum. Devlet eğitime katılım olsun diye işini kuranlara maddi destek veriyor. Çünkü destek olmazsa eğitime katılan olmaz. Desteğin arkasında yatan amaç insanları eğitime çekmek ve o farkındalığı yaratabilmek için ödenen bir bedel aslında. Böyle olmazsa girişimcilik eğitimi sürdürülemez."* sözleri ile dile getirmiştir.

Katılımcılardan M5 *"Devlet doğru eğitmenleri seçerse doğru bir program oluşturabilirse ve katılımcıların rahat edebileceği bir ortam sağlarsa eğitmenlerde katılımcılara bir şeyler dikte etmek yerine özgür bir ortamda hep beraber bir şeyler tartışma olanağı olursa daha doğrusu bir konferans ortamı oluşturulursa faydalı olacağına inanıyorum*." diyerek devletin girişimcilik eğitimi konusunda doğru argümanları yerine getirmesi durumunda fayda yaratacağını ifade etmiştir.

Diğer taraftan Türkiye'de 20. yüzyıl boyunca devletin girişimcilikten uzak ve vatandaşların girişimci özelliklerini törpüleyen bir anlayıştan sıyırılıp girişimcilik için kaynak ayıran bir anlayışa geçmiş olmasının çok önemli olduğunu görüşmecilerden U11 *"...Ama ve lakin bir gerçeğimiz de var. Biz 20. yüzyıl boyunca hala devlet ile milleti tam barıştıramamış, ala kendi bürokratları eliyle kendi halkının ayağına kurşun sıkan, askeri darbelerle her on yılda bir*

devletten şamar yiyen bir toplumuz biz. Dolayısıyla girişimci özelliklerimiz epeyce törpülenmiş bir toplumuz. Şimdi en azından devletten şamar yemez hale gelmemiz güzel bir nokta. Girişimci yetiştirmenin önemini kavramış olan bir devlete sahip olmamız ikinci bir olumlu nokta. Üçüncüsü, ben bu amaçla kaynak bile ayırmaya hazırım diyen bir devlet var tepemizde bu da üçüncü bir olumlu nokta. Dolayısıyla hiç olmamış olmasına oranla böyle bir program olmasa daha iyi durumda olmazdık. Bu anlamda her şeye rağmen her ne kadar bu işler serbest piyasa müteşebbis eliyle yapılmasa da aksi durumda devlet bu kaynakları ayırmamış olsaydı daha iyi olur muydu emin değilim." diyerek girişimcilik politikalarını bu kadar çok önemseyen ve girişimci yetiştirmek için kaynak ayıran bir devlet anlayışına geçilmiş olmasının önemli bir kazanım olduğunu dile getirmiştir.

Daha Yaygın Yapılması Açısından

Girişimcilik eğitiminin devlet desteği ile sürdürülebilirliği konusunda, girişimcilik eğitiminde devletin olmamasının, Türkiye'nin bir kısmının bu hizmetlerden faydalanmaması anlamına geleceğini D5 "*Bu işi devletsiz yaptığınızda bu kadar yaygın yapma şansınız hiç kalmaz. Çünkü bu eğitimi ve desteği alanların inovatif fikirli bir iş açma şansı yok. Öyle olunca özel sektör melek yatırımcı bu insanlara eğitim veya destek verir mi? Bence vermez. Onun için bence devlet mutlaka olmalı. Devlet desteği olmadan sürdürülmesi bölgeler arası uçurumu arttırır. Melek yatırımcıların veya özel sektörün büyük çoğunluğu büyük şehirlere yatırım yapıyorlar. O zaman diğer küçük şehirler ne olacak."* şeklinde ifade etmiştir.

Devletçi Girişimcilik Politikaları Açısından

Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan E3, mevcut girişimcilik politikalarının neredeyse tamamının devlet eliyle yürütülmesi nedeni ile devlet olmadan sürdürülmesinin mümkün olmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

> Girişimcilik konusu, ülke ekonomilerinin dinamik bir şekilde gelişmesini sağlayan ve istihdama en büyük katkıda bulunan etkenlerden biri olarak, Türkiye'de de son yıllarda ciddi olarak dikkat çekmeye başladı. Girişimcileri destekleyen Endeavor gibi derneklerin varlığı, eğitim kurumlarında girişimcilik konusuna verilen önemin artması, teknoparkların gelişimi ve üniversitelerle yakınlıkları, KOSGEB ve TÜBİTAK destek ve hibeleri, melek yatırımcıların teşviki ve melek yatırımcı ağlarının genişlemesi, kuluçka merkezlerinin kurulması, Kasım 2014'te faaliyete geçen "Özel Borsa" gibi gelişmeler, Türkiye'de girişimcilik ekosisteminin oluşmasına büyük katkı sağlamaya devam etmektedir. Görüldüğü üzere girişimcilik eğitimi ağırlıklı olarak devlet desteği ile devam etmektedir. Açıkçası şu durumda devlet desteği olmadan girişimcilik eğitiminin sürdürülebilirliğinin sağlanmasının mümkün olamayacağını düşünüyorum.

2.2. Olumsuz Görüşler

Girişimcilik eğitimin ağırlıklı olarak devlet eliyle verilmesinin sürdürülebilirliği açısından olumsuz sonuçlar doğuracağını düşünen katılımcıların görüşleri "Piyasadaki Talep Açısından", "Kalite Düşüklüğü Açısından", "Yerleşik Menfaatler Açısından", "Devletçi Bakış Açısından", "Serbest Piyasa Açısından ", "Kaynak İsrafı Açısından" ve "Siyasi Argüman Olması Açısından" şeklinde yedi tema altında toplanmıştır.

Piyasadaki Talep Açısından

Potansiyel girişimcilerin, serbest piyasada iş kurmak isteyenlerin veya mevcut durumda girişimci olanların girişimcilik eğitimini talep etmesi önemli bir husustur. Eğer söz konusu tarafların talebi yoksa girişimcilik eğitimini sürdürmenin veya yaygınlaştırmanın anlamlı olmadığını katılımcılardan U10 "*Devlet desteği olmadan bir girişimcilik eğitimi sürdürülebilir. Sürdürülemiyor ise bu da önemli bir sonuçtur. Çünkü insanların böyle bir talebi yok demektir."* şeklindeki ifadesiyle dile getirmiştir. Devletin girişimcilik eğitimini vermekten vazgeçmesi durumunda serbest piyasa tarafından yürütülemiyorsa devletin verdiği girişimcilik eğitimi faaliyetlerinden bir şey beklemenin yanlış olduğunu katılımcılardan E9 "…*Devlet olmadan sürdürülemiyorsa zaten o çalışmadan bir şey bekleyemeyiz*." sözleri ile açıklamıştır. Katılımcıların bu hususta ki görüşleri, girişimcilik eğitimlerinin ağırlıklı olarak devlet eliyle sürdürülüyor olması nedeniyle piyasada girişimcilik eğitimine talep olup olmadığı hususunun kesin bilinmemesine yol açtığı şeklinde yorumlanabilir.

Kalite Düşüklüğü Açısından

Katılımcılardan bazıları girişimcilik eğitiminin büyük oranda devlet eliyle verilmesinin eğitimin kalitesini düşürdüğünü, bu şekilde sürdürülmesi halinde istenen çıktıları üretmesinin zorluğunu dile getirmişlerdir. Devlet eliyle verilen eğitimlerden örnekler vererek mevcut durumda girişimcilik eğitimini veren eğitmenlerden tutun bir dizi olumsuzluğun eğitimde istenen kaliteyi yakalamayı engellediğini, hatta eğitimin kalitesinde önemli sapmaların olduğunu görüşmecilerden U1 şu ifadelerle dile getirmiştir:

> Devlet eliyle büyük ölçekte girişimcilik eğitimlerinin verilmesinde sorunlar var. KOSGEB eliyle verilen eğitimlerin kalitesinde olağanüstü sapmalar var. …Şu anda biraz yasak savma şeklinde bir eğitim olarak öngörüldüğü için de, eğitimden alınan öğrenmeler bilgiler yerine, başvurusunu yapabilme hakkı gibi gözleniyor.

Yine katılımcılardan D9, devlet eliyle verilen KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden örnekler vererek şu anki girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin öğrencilere fayda sağlamadığını, bu

eğitimlerin kalitesi ile katılımcıların başarılı birer girişimci olmalarının mümkün olmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

> Şu an verilen girişimcilik eğitimiyle öğrencilerin inovatif fikirler oluşturması veya başarılı birer girişimci olması çok zor. Bence eğitim öğrencilerin iş fikirlerini çok etkilemiyor. İşlenen uygulamalı girişimcilik eğitimi yasal bir zorunluluk gibi ona girmeden destek alamıyorlar. Dolayısıyla öğrencileri etkilemediğini düşünüyorum. Çünkü eğitim almazsa biz destek vermiyoruz. Bence tam olarak etkin işlemiyor. Öğrencilerin çoğunluğu eğitim için değil destek için geliyorlar.

Yerleşik Menfaatler Açısından

Girişimcilik eğitiminin devlet eliyle verilmesi ve daha yaygın hale getirilmesi durumunda, birtakım menfaatlerin ortaya çıkmasını sağlayacağı ve belli bir süre sonra istenen çıktıyı üretmez ise bile bu uygulamadan vazgeçmenin çok zorlaşacağı dile getirilen konulardan birisi olmuştur. Girişimcilik eğitiminin ağırlıklı olarak devlet eliyle yürütülmesi durumunda her geçen gün devletin sırtına yeni maliyetler yükleyeceği için orta ve uzun vadede sürdürülmesinin zorluğunu görüşmecilerden U8 "*Burada korkmamız gereken şey şu: Eğer bu girişimcilik eğitimi çok yaygınlaşırsa bütün üniversitelerde buna yönelik merkezler veya bölümler kurulur ve oralarda birçok kişi çalışmaya, birçok öğrenci yerleşmeye başlarsa buralarda yerleşik menfaatler oluşmaya başlar ve sonradan bunları ortadan kaldırmak çok zorlaşır. Bundan dolayı devletin girişimcilik eğitimi vermesinde ihtiyatlı olması ve çekingen davranmakta fayda var."* sözleri ile dile getirmiştir. Katılımcılardan D9 ise "…*Şu anki sistemde girişimcilik eğitiminin sonunda verilen maddi destek çok popülist bir şekilde yayıldığı için toplumda da ciddi bir taban buldu. Bu durum siyasi partilerin yararlanabileceği bir durum haline gelmiş durumda. Böyle olunca da girişimcilik eğitiminin başarısızlığı durumunda, olmadı kaldırıyoruz dediğinizde, siyasi olarak bu kadar popüler olan bir iş karşılık bulmayabilir… Bu durum böyle devam ettiği sürece beklenen sonuçları üretmeyeceği için tıpkı devletin eskiden işlettiği kamu işletmeleri gibi sırtımızda bir yük olacak gibi duruyor."* diyerek girişimcilik eğitiminin siyasi olarak taban bulmuş bir uygulama olduğunu ve sonraki dönemlerde yine menfaat odaklı bir uygulama olarak devam etmesi durumunda istenen çıktıyı üretemeyeceği için sürdürülmesinin zorluğuna dikkat çekmiştir.

Diğer bir katılımcı olan E9 devletin girişimcilik eğitimi uygulamalarından örnekler vererek özellikle verilen maddi desteği kastederek girişimciliğe ve girişimcilik eğitimine zarar verildiğini *"Devletin para dağıtıyorum algısı yaratıp, sonra da 'harca hele, sonra gel bakarız' yaklaşımı yerine hiç bir para dağıtmaması daha yerinde olurdu. Buna beklenti yaratıp cevapsız bırakma diyoruz, bu da mutsuzluğa itiyor. Girişimcinin, özellikle ülkemiz gibi krize meyilli*

ekonomilerdeki mikro ve küçük ölçekli oyuncuların en önemli sermayesi cesareti, devlette bunu gayet kolayca kırabiliyor. Bu noktada devlet ve akademisyen eğitmenler en büyük yarayı veriyor. Girişimcilik gibi çetin bir süreci çocuğa şeker verir gibi hibe süsüyle darbeliyor devlet; akademisyenler ise bu hibenin mahiyetini yanlış anlatarak süreci daha da baltalıyor. Girişimciler, hiç konusu olmasa zorlanacağını bilerek motivasyonu koruyabilecekken devletten alacağı paraya göre plan yapıyor ve rotadan sapıyor. Üzerine hibesini de zamanında alamadığı için rotadan çıkmış plan iyice bozuluyor. Bunlar maddi desteğin olumsuz yanlarından bazıları. Diğer taraftan maddi destek girişimcilik eğitiminden hiç söz edilmemesine neden oluyor. Girişimcilik eğitimini gölgeliyor veya gerekli ehemmiyeti görmemesine neden oluyor." sözleri ile açıklamıştır.

Bazı görüşmeciler, girişimcilik eğitimi sonunda iyi niyetle verilen maddi desteğin, gerçekten girişimci olmaya niyetli olanların değil, bürokratik mekanizmaları daha etkin kullananların faydalandığını belirtmişlerdir. Yine maddi desteğin, bazı girişimci adaylarını hiç anlamadıkları işleri kurmaya yönlendirdiği dile getirmişlerdir. Ayrıca maddi destek konusunda eşitlik sağlanamadığına yönelik bir algı oluştuğu ifade edilen görüşler arasındadır. Katılımcıların bu konudaki fikirleri şu şekildedir:

> Girişimcilik eğitiminin sonunda bazılarına destek verdiğiniz zaman şöyle bir kırılganlık oluyor. "Ya bende vergi ödüyorum, o da vergi ödüyor ama devlet bana değil ona destek veriyor". Vatandaş bunu ifade etmese bile içinden kırgınlık oluyor (D6).

> Devlet işin içinde olunca insanlar bunu suistimal de edebiliyor. Bakıyorsunuz 1969 yılında kurulmuş bir firma sırf destek almak için danışmanlık firmaları vasıtasıyla başvurup destek alıyor. Finansal olarak baktığımda çok ciddi anlamda borçla giden bir firma olmasına rağmen destek alıyor. Sıkıntılı bir firma olmasına rağmen hani bizde cin olmadan adam çarpma veya devlet parası mantığı en küçükten en büyüğüne kadar herkeste var. Ben bu konuda vatandaş olarak dürüst olduğumuzu düşünmüyorum. Kimse yaptığım işi doğru yapayım, devlet kalkınsın, bu aldığım desteğin içinde herkesin hakkı var çarçur etmeyeyim demiyor. Örneğin kafe açan birisi profesyonel fotoğraf makinesi için destek alabilir miyim? Diye girişimlerde bulunarak suistimal edebiliyor. Mesela klima alacaksınız eğer KOSGEB destekliyse 1000 TL yerine 2000 TL'lik fatura kesiliyor vesaire (E5).

Söz konusu görüşmecilerin bu konuda dile getirdikleri görüşleri incelendiğinde, girişimcilik eğitiminin devlet eliyle verilmesi ve gittikçe yaygınlaşmasının yerleşik menfaatlerin oluşmasına neden olacağı konusuna olan vurgu dikkat çekmektedir. Yerleşik menfaatler ile buralarda devletin daha fazla personel istihdam etmesi, insanların bunu bir kazanç kapısı olarak görmesi, siyasi partilere oy getiren bir argüman olması, buralarda istihdam edilecek hocalar gibi birçok grup için vazgeçmek istemeyecekleri bir menfaat ağı oluşturma riski kast

edilmektedir. Yerleşik menfaatler ağı tam oturduğunda ise girişimcilik eğitiminden istenen çıktılar elde edilmezse bile söz konusu grupların çıkarları nedeni ile bu uygulamadan vazgeçmenin çok zorlaşacağı şeklinde yorumlanabilir.

Devletçi Bakış Açısından

Girişimcilik eğitimi anaokulundan başlayarak doktora seviyesine kadar birbirinden farklı müfredatlar ve öğretme teknikleri kullanılan geniş bir alana sahiptir. Girişimcilik eğitiminde tüm seviyelerde ve verilen her yerde benzer müfredatlar, eğitmenler, öğretme metotları kullanılırsa istenen sonuçlar elde edilmeyebilir. Ağırlıklı olarak devletin kontrolünde yürüyen bir sürecin tek tipçi ve çeşitliliği sınırlayan bir yapı olacağını, girişimcilik eğitimi gibi dinamik bir yapı olduğunu ve bu durumu değiştirmek için çalışmalara başlandığını görüşmecilerden U3 *"…Devlet kontrolüyle verilen girişimcilik eğitimleri yeterli değil ve sürdürülebilmesi mümkün değil. Eğitimi veren kişiler artık bu işi algıladı, bu sebeple de yeni müfredatlar geliştirilmeye başlandı…"* diyerek devlet kontrolüyle sürdürülen girişimcilik eğitimlerinin yeterli olmadığını ve girişimcilik eğitiminin daha iyi çıktılar üretmesi için çalışmalar yapıldığını dile getirmiştir.

Serbest Piyasa Açısından

Ekonomilerin büyümesi ve refahın artışını sağlayan en önemli mekanizmalardan birisi girişimciliktir. Girişimciliğin gelişebilmesi için devletin temel ekonomik özgürlükler ile birlikte birçok faktörü dikkatli bir şekilde ve piyasanın kimyasını bozmayacak şekilde uygulamaya koyması gerekmektedir. Bu faktörlerden bir tanesi de adil bir rekabet ortamının sağlanmasıdır. Katılımcılardan bazıları mevcut durumda resmi girişimcilik faaliyetlerinden örnekler vererek devlet girişimcilik eğitimine müdahil olduğunda piyasaya zarar verebileceğini ifade etmişlerdir. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sonunda alınan maddi desteğin piyasada uzun yıllardır başarılı olan girişimcilerin işini zorlaştırdığını, hatta bu yüzden birçok başarılı girişimcinin kendi işini kapatmak zorunda kaldığını dile getirmişlerdir. Söz konusu katılımcılar, girişimcilik eğitimi sonunda verilen maddi desteği alıp çevrede benzer olan işler açarak, kirası, makine ve teçhizatını devlete sırtını dayayarak alan yeni girişimcilerin aynı sokağa, aynı mahalleye veya yan taraftaki dükkâna aynı işleri açarak gerçek anlamda yıllardır piyasa deneyimi olan başarılı girişimcilerin iflas etmesine neden olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden E6 KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden örnek vererek *"…Yani bir düşünün yıllardır iyi işleyen ve yeni şubeler açan bir kasap var. Hem işçi çalıştırarak istihdam sağlıyor hem de başarısındaki süreklilik nedeni ile devletin sırtına yük olmak yerine düzenli vergilerini ödüyor. Ancak daha sonra birisi çıkıyor, KOSGEB'in 60-70 saatlik*

eğitimine katılıyor, eğitimin sonunda maddi destek alıp ve gidip onun karşısına bir kasap dükkânı açıyor. Birisi tamamen kendi emeği ile ayakta durmaya çalışacak, diğerinin ise makinesini devlet alacak, kirasını devlet ödeyecek… Devlet bu şekilde esnafı nasıl koruyabilir? Adil rekabet ortamını nasıl sağlayabilir? Bu uygulama serbest piyasanın mantığına ters işliyor. Piyasanın kimyasını çok bozuyor. Eğitimlerin sonunda maddi destek verilmeye devam ederse 5-10 sene sonra Türkiye küçük işletme çöplüğüne dönecek." şeklindeki ifadesi ile ağırlıklı olarak devletin olduğu girişimcilik faaliyetlerinin, girişimciliğin doğasına uygun olmayan problemler ortaya çıkaracağına ve bu şekilde kurulacak işletmelerin sürdürülebilir olmasından ziyade piyasaya zarar vereceğini söylemiştir.

Katılımcılardan U13 ise "*Burada devlet eliyle girişimcilik eğitimi verilirken kullanılan sermaye vergilerden elde edilmektedir. Vergi mükelleflerinden tedarik edilen bir bütçeyle siz insanları girişimciliğe teşvik etmeye çalışıyorsunuz. Girişimcinin sermayesini veya bu konudaki tüm bilgileri devlet olarak sağladığınızda ve bunu bir faaliyet alanı olarak sunduğunuz zaman, girişimciliğin temel prensibi risk alabilen, daha özgürlükçü bakışa sahip bireylerin oluşmasını engellemiş olursunuz. Yine bunu devlet eliyle yapmaya çalıştığınız zaman hem nitelik hem de ekonomik anlamda girişimcilik ve piyasa ile bağdaşmayan bir model sunmuş oluyorsunuz. Diğer bir çelişkili durum ise devlet memurları tarafından yönlendiren bir uygulamanın sonunda piyasada kendi işletmelerini kuracak ve verimli sonuçlar alacak girişimcilerin yetişmesi konusudur…."* diyerek girişimcilik eğitiminin ağırlıklı olarak devlet eli ile verilmesi ile devletin ve serbest piyasa ekonomisinin üzerine dayandığı felsefe ile bağdaşmadığını ifade etmiştir.

Katılımcılardan U16, girişimcilik eğitiminin piyasa tarafından yönlendirmesi gereken bir konu olduğunu ve aslında devletin bu sürece müdahil olmamasının piyasa ekonomisi mantığına daha uygun olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

> Evet, bunu devlet desteği olmadan yapmak daha mantıklı. Ama devlet bunu zorla özel sektöre yaptıramaz. Devletin bunu engellemeye yönelik bir girişimi yok. Özel sektör bunu yapmak isterse yapabilir. Burada özel sektör yapmak istemiyorsa buna ihtiyaç yok gibi düşünülebilir, ancak ben bu şekildeki bir girişimcilik eğitimine ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Özel sektör iş yükü getirir diye girmek istemiyor. Ama olması gereken serbest piyasa mantığına uygun olan özel sektörün bu işi yapması (U16).

<u>Kaynak İsrafı Açısından</u>

Görüşmecilerin dile getirdikleri konulardan birisi de girişimcilik eğitimi faaliyetleri için harcanan kaynakların karşılık bulup bulmadığıdır. Katılımcılardan E2 "*Benim gözlemlerim devlet eliyle yapılan girişimcilik eğitimlerinin sonucunda kurulan işletme sayısı ve bu*

işletmelerin yaşam ömrü dikkate alındığında girişimcilik eğitiminde kamu kaynaklarının boşa harcandığını göstermektedir." sözleri ile resmi girişimcilik eğitimi için harcanan kaynakların verimli sonuçlar üretmediğini ifade etmiştir.

Girişimcilik eğitimi faaliyetlerini yürüten bürokratlardan olan görüşmecilerden D6 ise *"Etkinlik açısından değerlendirdiğimizde çok da etkin olduğu söylenemez. Bizim verdiğimiz eğitimlerin çokta etkin olduğunu biz söyleyemeyiz. Açık konuşmak gerekirse gerçekten harcanan kaynaklara üretilen çıktı bakımından bakıldığında etkin olmadığını düşünüyorum. Bence yeterli değil gerekli de değil. Çok daha farklı olabilirdi. Harcanan kaynaklara bakıldığında bana göre etkin sonuçlar yok. Bizden destek alıp başarılı olan işletmelerinde ben eğitimden değil kendi özelliklerinden dolayı başarılı olduğunu düşünüyorum. Bunlara biz destek vermesek de kaynak bulur ve yine başarılı olurlardı. Bir kişide girişimcilik özellikleri varsa birde iyi bir fikri varsa o mutlaka bir yolunu bulur, bir şekilde onun kaynağını bulur ve işini büyütür. O fikri paraya çevirmeyi bilir. Girişimci odur zaten, girişimci zoru sever, yani girişimci böyle hazır olan bir şeyi alıp ta kullanmaz. Girişimciyi böyle hazıra alıştırdığınızda tembelleştiriyorsunuz. Girişimci o sermayeyi mutlaka bulur. Girişimci için önemli olan iş fikridir. Cesaret olduktan sonra kaynağını bulur sıkıntı olmaz."* şeklindeki ifadesi ile devletin verdiği eğitimlerin harcanan kaynaklara göre etkin olmadığını, özellikle girişimcilik eğitimi ile sayısı arttırılması düşünülen, işini kurup büyütenlerin eğitim ve destekten değil, kendi kişilik özeliklerinden başarılı olduklarını vurgulamıştır.

Diğer bir görüşmeci olan E5 *"Girişimcilik eğitiminin ağırlıklı olarak devlet eliyle yapılması geçiş süreci açısından bana göre iyi, ama sürdürebilirliği açısından belli bir süre sonra tahmin ediyorum ki kaynakların israf edilmesi noktasında tartışılabilir hale gelecek diye düşünüyorum*." cümleleri ile özetlemiştir.

Görüşmecilerden U8 ise *"Girişimcilik esasen biraz beşeri sermaye işidir. Beşeri sermaye işin nasıl yapılacağının, girişimci özellikler, muhit itibar vb. bunlar hayatın içinde gelişen şeyler pat diye olacak şeyler değil. Ağırlıklı olarak devlet eli ile yapılması ve eğitimin sonunda maddi destek verilmesi girişimci özellikleri olmayanlara, maaşla çalışacakları girişimci rolünü oynamaya itiyor. Bu da kaynak israfına sebep oluyor."* diyerek ifade ettiği görüşü ile başarılı girişimci olmak için birçok faktörün bir araya gelmesi gerektiğini, sadece 50-60 saatlik bir eğitim ile pat diye olacak bir şey olamayacağı için devletin kaynaklarının israf olması ile birlikte girişimci adaylarını da girişimci rolü oynamaya ittiğini ifade etmiştir.

Diğer taraftan E4, devletin verdiği maddi kaynakların rastgele verilmediği ve belli bir politika ve hesap çerçevesinde verildiği ancak sürekli böyle devam etmesi durumunda ciddi istismarlara neden olacağını bildirdiği görüşlerinden alıntı aşağıdaki gibidir:

> …Yani KOSGEB'in 30 bin + 70 bin kredi destek yani yeni girişimci dediğimiz destek artı ARGE inovasyon desteği artı TÜBİTAK'ın 1512 desteği bunlar hep kamu destekleri. Bunlar olmalı mı? Evet, %100 olmalı. Belki daha da arttırılmalı. Ama nasıl kullandırılmalı sorusu ayrı bir tartışma konusu, bunlar kaldıraçtır. Başlangıç aşamasında bunların girişimciye nefes aldırması açısından önemlidir. Zaten devlette bunu bir politika aracı olarak kullandığı için bu destekleri vermektedir. Ve bunun bir matematiği vardır. Yani KOSGEB'in 30 bin lirası aslında rastgele belirlenmiş bir 30 bin lira değildir. Bugün 50 bin olacak. Başbakanımız yeni açıkladı. Yarın bir gün öbür kredi desteği 100 bin olacak. Bunlar hep hesaplanmış. Çünkü neden oradaki matematik de belli. Bir kişinin istidam edilme maliyeti TÜİK verilerine göre 300 bin lira. Yani bir kişiyi istihdam etmek için devlet 300 bin lira harcıyor. 30 bin lirayı 10 kişiye verdiğinde 300 bin lira harcamış oluyor. 10 kişi den 5 tanesi başarılı olursa bire beş kazanmış oluyor. Bir kişi kalırsa 10 kişi den 9'u batar bir kişi kalırsa devlet başa başta. Haa bu sürdürülebilir mi? Daha sonra sürekli girişimcileri devlet bize destek versin, devlet bize destek versin. Öyle bir mantık olamaz. Esas finansman devlet destekli finansman değildir. Girişimcilik açısından esas finansman müşteri finansmanıdır. Ne ürettin sen? İster çikolata üret ister telefon üret ister kuru pasta üret, bunu müşteriye satacaksın. Ve sattığın anda o finansman kendi paran değil şirketin parası olacak. İşletmenin parası olacak. O şekilde büyüterek devam edeceksin. Yoksa kamu desteklerinin verilmesi yanlış bir şey.

<u>Siyasi Argüman Olması Açısından</u>

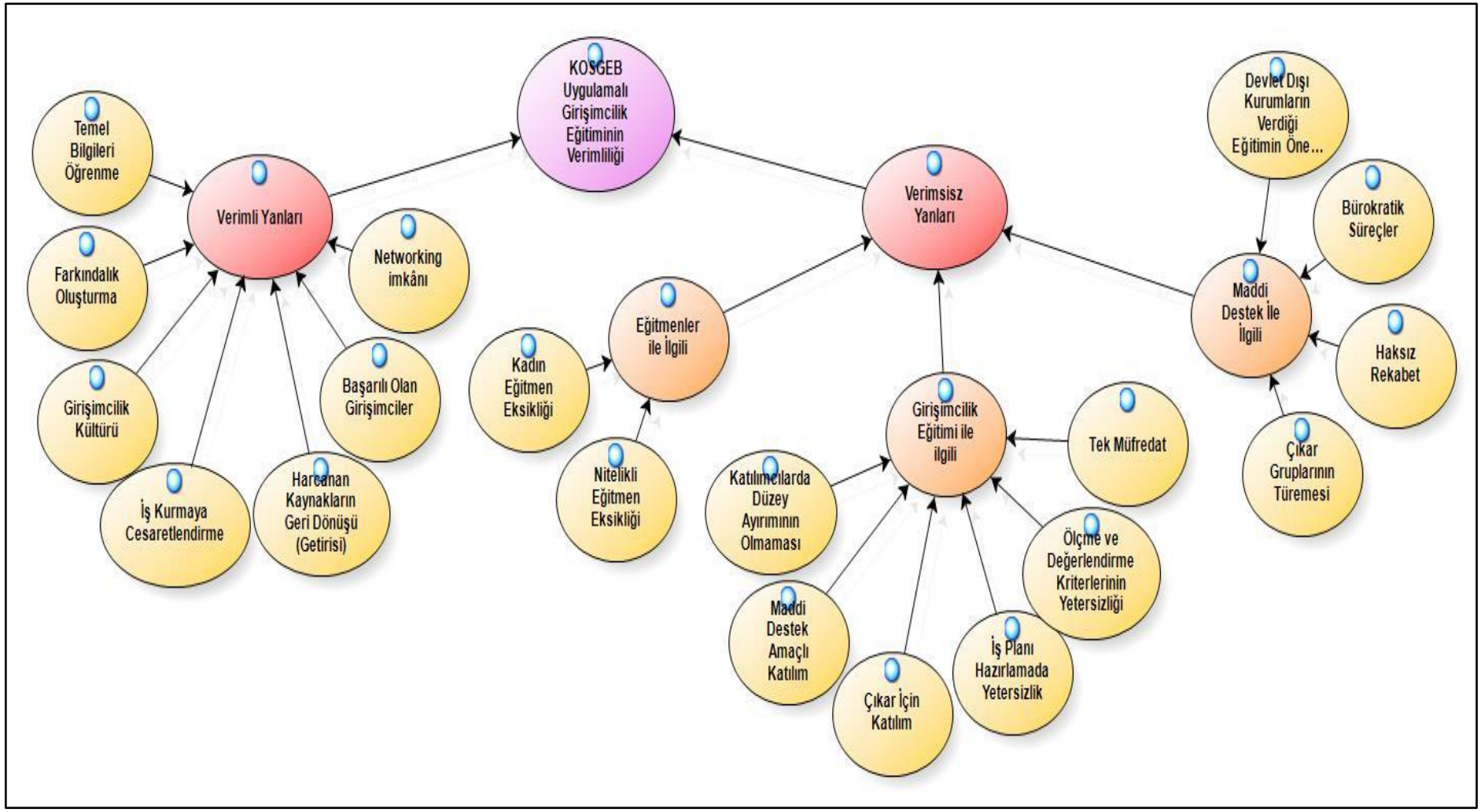
Girişimcilik eğitimlerinin büyük ölçüde devlet eliyle verilmesi durumunda sürdürülemeyeceğini düşünenlerin dile getirdiği diğer bir konuda, mevcut siyasi iktidarın girişimcilik eğitimini ve eğitimin sonundaki maddi desteği siyasi bir malzeme olarak kullanması konusu olmuştur. Siyasi malzeme olarak halkta taban bulması da eğitimlerin verimsiz olsa bile sürdürüleceğini ifade eden E5 KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi örneğini vererek *"…KOSGEB'in verdiği girişimcilik eğitimleri, medyada siyasi bir argüman olarak kullanılıyor. Girişimcilik eğitimlerinin -mış gibi yapılmasının en önemli nedeni bence siyasi olarak kullanılan bir argüman olmasıdır. Kaynakların nereye gittiğini ya da etkin kullanılıp kullanılmadığına bakılmadan tamamen popülist bir yaklaşımla veriliyor. Ama bu sürdürülebilir bir şey değil bana göre, sürdürülse bile Türkiye'ye bir katkı sunmayacağını düşünüyorum."* cümleleri ile özetlemiştir.

Benzer bir şekilde D6 "…S*on seçim döneminde en fazla kullanılan argümanlardan birisi girişimcilikti. Genç girişimciler, girişimciler için destek politikaları vesaire. Tamamen bu argüman üzerinden gidildi. Siyasi bir argüman olarak kullanıldı. Son dönemlerde destek*

miktarları daha da arttırılarak siyasi olarak etkin kullanıldı. Bu siyasi anlamda bir artı sağlıyor gibi. Böyle olunca eğitimin niteliği çokta önemli görülmeyebilir ve verilen destekler bir taraflara kaydırılabilir." sözleri ile girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin ağırlıklı olarak devlet eliyle yürütülmesinin, siyasi çıkarlara uygun olarak kullanılmasına neden olabileceğini ifade etmiştir. Diğer bir görüşmeci olan M7 ise siyasi partilerin oy potansiyeli olarak gördükleri yerlere daha cömert davrandığını ve bu durumun girişimcilik eğitimi ve destekleri içinde geçerli olduğunu *"...KOSGEB'in daha önceki yönetimlerin cemaat gibi sadece belli bir kesime destek verdikleri düşünülüyor. Bu yönde yeniden bir yapılanmaya ihtiyaç duyuyorlar. Örneğin bizim üç kere dosyamızı kaybettiler, şurada bir imza eksik, orada bir yanlış var, şurada kılı şurada tüyü on kere falan gitmek zorunda kaldık. Bunlar bezdirme teknikleriydi aslında. Yeni müdür gelmiş mesela bizzat bizim yetkili arkadaşla görüşmüş, durumu biliyorsunuz suistimal edilmiş bugüne kadar, bundan sonra bizzat kendim ilgileneceğim falan filan."* sözleri ile açıklamıştır.

3. Mevcut KOSGEB Eliyle Verilen Resmi Girişimcilik Eğitimi Faaliyetlerinin, Etkinlik Ve Verimliliği Hakkındaki Değerlendirmelere Yönelik Bulgular

Bu kısımda" KOSGEB eliyle verilen resmi girişimcilik eğitimi faaliyetleri için devletçe harcanan maddi ve beşeri kaynaklara karşın elde edilen sonuçlar ile tüm bu faaliyetlerin etkinlik ve verimliliği hakkında değerlendirmeniz nedir?" şeklindeki araştırmanın 3. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 3: KOSGEB eliyle verilen resmi girişimcilik eğitimi faaliyetleri için devletçe harcanan maddi ve beşeri kaynaklara karşın elde edilen sonuçlar ile tüm bu faaliyetlerin etkinlik ve verimliliği hakkında değerlendirmelere ilişkin görüşler

Yapılan analizler sonucunda, KOSGEB eliyle verilen resmi girişimcilik eğitimi faaliyetleri için devletçe harcanan maddi ve beşeri kaynaklara karşın elde edilen sonuçlar ile tüm bu faaliyetlerin etkinlik ve verimliliği hakkında değerlendirmelere yönelik "Verimli Yanları", "Verimsiz Yanları" olmak üzere iki ana tema altında toplanmış olup bu temalar ile alt temaları şekil 3'de gösterilmiştir.

3.1. Verimli Yanları

Analiz sonuçlarına göre KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ile ilgili verimli ve verimsiz olduğu yönünde birçok etken dile getirilmiştir. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin verimli yanlarının arasında, "Başarılı Olan Girişimciler", "Farkındalık Oluşturma", "Girişimcilik Kültürü", "Harcanan Kaynakların Geri Dönüşü (Getirisi)", "İş Kurmaya Cesaretlendirme", "Networking İmkânı" ve "Temel Bilgileri Öğrenme" olmak üzere yedi alt temada birleştirilmiştir.

Başarılı Olan Girişimciler

Görüşülenlerden D9 ve D5 KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılıp kendi işini kuran katılımcıların başarılı olanların olduğunu belirtmişlerdir. D9'ya göre ilk iki yıl içinde kapanan işletme sayıları normalden daha düşüktür. Benzer bir şekilde D5 'de piyasada genel anlamda kapanma oranlarının yüksek olduğunu, ancak girişimcilik eğitiminden sonra iş kuranların ilk üç yıl dikkate alındığında kapanma oranlarının düşük olduğunu dile getirmiştir. D9 ve D5 ile birlikte bu konu hakkındaki görüşlerini dile getiren katılımcıların ifadelerinden yapılan alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Normal Kobilerde ilk senelerde açanların kapanma oranı yüksek. Bizde belki destekten kaynaklanan iki sene kapatmama şartının etkisinden de olabilir bilmiyorum ama iki sene sonunda kapatan işletme sayısı aşağı yukarı yüzde beşi geçmez (D9).

> Mezun olanlar sadece bu destekten faydalanmak için eğitime katılıyorlar gibi bir görünüm mevcut olsa da eğitimin sonunda başarılı sonuçlar alındığını söyleyebiliriz. Girişimcilik eğitimi sertifikası aldıktan sonra destek alıp işletme açanların kapanma oranları önemli oranlarda değil. Genel olarak açılan işletmeler büyük bir oranda kapanırken bizim desteklediklerimizde bu oran oldukça düşüktür. Bu durum eğitimin faydasını gösteriyor gibi. Tabi biz 2011 den itibaren bu eğitimi ve desteği veriyoruz. Gelecekte olacaklar için şimdiden konuşmak doğru olmaz (D5).

> …Açılan işletmelerin kapanması da hayatın döngüsünün bir parçası. Girişimcilik eğitimlerinden tam bir etkinlik beklentisinin karşılanması bence mümkün değil. Ben kendi şehrime baktığımda girişimcilik eğitiminin katılımcıların girişimcilik hayatlarını olumlu etkilediğini söyleyebilirim (D4).

> …Şuan işini kurup kısa sürede çok büyük başarı sağlayanlarda var. Eğitime katılıp 1. yıl veya 2. yıl kapatanlarda var. Desteği geri ödeyenlerde var. Hastalanıp parayı geri almadığımızda var. Ama ben genel olarak girişimcilik eğitimin başarılı olmaları yönünde katılımcılara fayda sağladığını ve verimli sonuçlar almalarına katkı sağladığını düşünüyorum (D2).

Yukarıdaki dile getirilen görüşler incelendiğinde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılıp sonrasında kendi işini kuran katılımcıların başarılı olduklarını ve aldıkları resmi girişimcilik eğitiminin bu noktada önemli faydalar sağladığı şeklinde yorumlanabilir.

Farkındalık Oluşturma

Görüşmecilerin bir kısmı KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin toplumda girişimcilik ile ilgili genel bir farkındalık yarattığı ve insanları kendi işletmelerini kurabilecekleri düşüncesine sevk ettiğini dile getirmişlerdir. Katılımcılardan U12 "*Ben bu faaliyetlerin özellikle mikro girişim düzeyinde farkındalık yaratmak açısından yararlı olduğunu düşünüyorum. Ama ötesini beklememek gerek."* şeklinde ifade etmiştir. Benzer bir şekilde görüşmecilerden D2 *"KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin tek amacı katılımcıların iş kurmalarını sağlamak değil. Örneğin farkındalık yaratmak, girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmakta amaçlar arasında yer almaktadır. Toplumda kısa zamanda ciddi bir farkındalık oluştuğunu söyleyebilirim."* cümleleri ile özetlemiştir.

Benzer bir şekilde görüş bildiren katılımcılardan M4 ve D8'in konu hakkındaki görüşlerinden alıntılar şu şekildedir:

> Girişimcilik alanındaki çalışmalarımızın neticelerini KOBİ ve Girişimcilik Ödülleri'nde görebiliyoruz. Ödüller kapsamında girişimcilik alanında farkındalık arttırılması hedeflenerek başarılı girişimcilik örnekleri kamuoyuna tanıtılmaktadır (D8).

> Devletin verdiği eğitimler staj gibidir. Eğitim sonrası girişimciliği ciddiye alan azınlık daha masraflı olsa da deneyim kazanabileceği yeni eğitimlere kayabiliyor. Devletin her verdiği destek bir farkındalık yaratmak içindir. Gelişmesini istediği alanın tanıtımını ve ilk eğitimini verir. Amaç fark eden çoğunluğun içinden çıkacak değer yaratan azınlığa fırsat verebilmek (M4).

Girişimcilik Kültürü

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin ülkemizde girişimcilik kültürünün oluşmasına ve girişimcilik kültürünün giderek olgunlaşmasına katkı sağladığı ifade edilen konulardan birisi olmuştur. Görüşmecilerden D4 *"Girişimcilik ile ilgili dinamoyu çalıştırmak gerekiyor. Bizimde o hareketi vermemiz gerekiyor. Bence verimlidir. Dokuz günlük eğitimin hiç bir zararı yok faydası çok. Biz diyoruz ki bak kardeşim girişimcilik bu, iş planı şöyle hazırlanıyor. Bak bunları yaparsan şöyle bir desteğimiz var. Bence bu iyi bir durum. Kafasında iş kurma fikri olmayanlar*

için başlangıç sağlıyor. Bu iş Malatya'da farklı etki yapıyor, Erzurum'da farklı etki yapıyor, İstanbul'da farklı, Antalya'da farklı etki yapıyor. Aynı girdilerle farklı sonuçlar elde edilebiliyor. Buna biz bir doğum olayına ön hazırlık gibi bir şey diyebiliriz. Girişimcilik kültürünün oluşması için bir çabadır bu." diyerek girişimcilik eğitiminin, Türkiye'de olmayan bir sürecin canlanması ve girişimcilik kültürünün oluşmasına pozitif katkı sağladığını ifade etmiştir.

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin kültürel anlamda iş kurma alışkınlıklarımızı değiştirmeye yardımcı olduğunu katılımcılardan D5 ise "*70 saatlik bir eğitim ile dört dörtlük hazırlamak mümkün değil. Yine de iş kurma ve geliştirme ile ilgili bir ön bilgi sağlamaktadır. Kültürel olarak iş kurarken davranış biçimimiz önce bir işletmeyi kuralım da gerisi Allah kerim. Bu mantıkla hareket eden bir toplum için eğitimin faydalı olduğunu düşünüyorum*." şeklinde ifade etmiştir.

Bir diğer görüşmeci olan M6, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde bazı eksikliklerin olduğunu, ancak toplumda girişimcilik kültürünün yerleşmesi açısından faydalı olduğunu şu ifadeleri ile özetlemiştir:

> …İnsanımızda bayağı bir girişimcilik ruhu var ama tartıp biçmeden gözü kara girişimlere daldıklarını görüyoruz. Ben başlangıç açısından, insanımıza bir çerçeve çizmesi açısından faydalı buluyorum (M6).

Harcanan Kaynakların Geri Dönüşü (Getirisi)

Özellikle devlet bürokrat ve personelleri ile birlikte bazı katılımcılar, girişimcilik eğitimi için harcanan kaynakların mutlaka geri dönüşünün olacağını dile getirmişlerdir. Girişimcilik eğitiminin istihdam yaratacak işlerin kurulmasını kolaylaştırdığını, geleneksel iş kurma ve geliştirme anlayışını değiştirdiğini, katılımcıların devletten yardım almadan kendi işini kurmaya yönelttiğini, istihdam kapasitesi yüksek işlerin kurulduğunu ve bu sürecin olumlu bir şekilde devam edeceği gibi gerekçelerle harcanan kaynakların mutlaka geri döneceğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden alıntılar şu şekildedir:

> Şimdi KOSGEB milyonlarca dolar para harcar binlerce öğrenciye birtakım şeyler öğretir, o öğrencilerden bir tanesi çıkar inanılmaz bir proje yapar, bir milyar dolarlık marka değeri yaratır. Dolayısıyla bana göre harcanan paralar hiçbir şekilde boşa gitmez. Ama enerji başka kanallardan daha verimli bir hale getirilebilir mi? Mutlaka getirilebilir (M8).

> Ben disiplinli yapılırsa harcanan kaynaklar açısından verimli sonuçlar alınabileceğini düşünüyorum (D3).

KOSGEB bu işlere büyük miktarda paralar harcamıyor. Harcanan paralara göre ortaya çıkan sonuçların katma değeri çok yüksek bence. Eğitimlere harcanan para en fazla eğitimcilere ödenen ücretlerdir. 3000 TL'lik bir ücrete 30 kişi eğitiyorsunuz. Bu sayede çok ciddi rakamlarda eğitimler verildi. Diğer illeri bilmem ama kendi ilimizde kendi işini kuranları ve diğer faydalarını değerlendirdiğimde kaynakların etkin kullanıldığını ve faydalı sonuçlar doğurduğunu düşünüyorum (D7).

…Tabi ki de bu ülkenin kaynakları sonsuz değil, ama girişimciliğe verilen her türlü kaynağın bir şekilde geri döneceğini düşünüyorum. En azından yüz binlerce insanın bir araya toplanıp girişimciliği konuşması bile akademik çerçevede bir başarıdır bence (M6).

Girişimciler bunlarla ilgili finansal kaynakların neler olduğuna baktığında aslında KOSGEB'in vereceği destekle bir işin sürdürülebilir olmadığını girişimci anlıyor. Yani girişimcilik eğitimini alan kişiler eğitim almadan önce devlet teşvikine ulaşmak istiyor olsa da eğitimi aldıktan sonra iş planlarını test etmiş oluyorlar. Girişim yapıp yapmayacaklarının kararını veriyorlar. Böylelikle girişimci olamayacaklarının da kanısı oluşmuş oluyor. Ülkemizde herhangi bir iş pozisyonu için devletin harcadığı para zaten 30 bin ile 50 bin arasında devlete maliyeti var. O yüzden devlet herhangi bir yerde iş pozisyonu açmak yerine kişinin kendi kendisine mikro girişimci olması için harcama yapıyor olması devlete zarar getirmediği düşüncesindeyim (U3).

Yukarıda görüş bildiren katılımcıların dile getirdikleri görüşlerinin ana teması, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi için harcanan çaba ve kaynakların ürettiği fayda açısından verimli kullanıldığı, orta ve uzun vadede ortaya çıkacak birkaç katma değeri yüksek girişimin bile harcanan kaynakları karşılayabileceği yönündedir. Görüşmecilerden D7 ise *"Eğitim faaliyetleri başladığından beri kendi işini açanlarda artış olduğunu gözlemliyorum. Kendi ilim için çok iyi rakamlarda iş açma sağlandığını söyleyebilirim. Eğitim vermiş olduğumuz kişilerin yüzde onu yaklaşık olarak iş kuruyor*." diyerek KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin kendi ilinde yeni açılan işletme sayısını arttırdığını ifade etmiştir.

İş Kurmaya Cesaretlendirme

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin verimli olduğu yanlardan birisinin cesaretlendirme olduğunu dile getiren M8, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanların kendi becerilerini kullanarak bir iş kurma veya çalıştıkları işlerde cesaretli davranışlar sergileyerek iç girişimcilik açısından başarılı olabileceklerini ifade etmiştir. M8 ile yapılan görüşmeden aktarılan alıntılar şöyledir:

Girişimcilik bir dönüştürme işidir. Girişimciliğin güzel bir tanımı vardır. Girişimcinin güzel bir tanımı vardır. Girişimci fırsatlar ile tehditler arsındaki farkı gören ve her ikisini de fırsata dönüştürebilen kişidir. Bu dönüştürme işi en başta söylediğim o cesareti gerektiren olay. Sen ne kadar kendine özgüvenli ve başarılı hissedersen o kadar cesaretli olursun. O yüzden KOSGEB'in vermiş olduğu eğitimler olsun, başka kurumlar olsun bu eğitimlerin insanları cesaretlendirdiklerini

düşünüyorum. Ve alınan bu eğitimlerle insanların kendi sentezlerini oluşturarak, hem çalıştıkları yerlerde hem de sıfırdan kurdukları işlerde başarı şanslarını arttırabileceğini düşünüyorum (M8).

Networking İmkânı

Girişimcilikte başarı birazda çevre oluşturma, bağlantı kurma ile alakalıdır. Girişimcilik eğitimi ile bir araya gelen girişimci adaylarının iş bağlantısı kurma, müşteri kitlesini genişletme gibi avantajlarının olduğu dile getirilen konulardan birisi olmuştur. Katılımcılardan D8 "*söz konusu eğitimler girişimci adayları için aynı zamanda bir networking imkânı da sağlamaktadır*." şeklindeki ifadesiyle, eğitime katılanların iş kurma ve geliştirme sürecinde faydalanabileceği bağlantılar kurmasını sağladığını ifade etmiştir.

Temel Bilgileri Öğrenme

Görüşülen kişilerden bazıları KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ni, iş fikri geliştirme, pazarlama, maliyet, bütçeleme gibi konularda sağladığı faydadan dolayı başarılı bulduklarını ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden M7 bu konudaki fikrini "*Bu eğitimleri verimli ve etkin buluyorum. Çünkü oraya gidenlerin büyük çoğunluğu satış nedir? Pazarlama nedir? Maliyet nedir? Gibi konularda insanlar bilgi sahibi oluyorlar. İş fikirleri oluşuyor, bütçelemeyi öğreniyorlar o yüzden önemsiyorum ve iyi buluyorum KOSGEB'in eğitimlerini. Melek yatırımcı olarak karşılaştığım kişilerde eğitimde bu şekilde öğretmişlerdi diyen çok kişiye denk geldim. Burada açıkçası isteyen, arzulayanların bu eğitimlerden anlamak istediklerini anladıklarını, öğrenmek istediklerini öğrendiklerini görüyorum. Bu yüzden de faydalı buluyorum*." cümleleriyle dile getirmiştir.

3.2. Verimsiz Yanları

Bu aşamada KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ile ilgili verimsiz yanları "Girişimcilik Eğitimi ile ilgili", "Maddi Destek İle İlgili" ve "Eğitmenler ile ilgili" olmak üzere üç alt tema altında birleştirilmiştir.

3.2.1. Girişimcilik Eğitimi ile ilgili

Bu alt tema "Ölçme ve Değerlendirme Kriterlerinin Yetersizliği", "Tek Müfredat", "Katılımcılarda Düzey Ayırımının Olmaması", "İş Planı Hazırlamada Yetersizlik", "Maddi Destek Amaçlı Katılım" ve "Çıkar İçin Katılım" şeklinde altı alt tema/kod altında toplanmıştır.

Ölçme ve Değerlendirme Kriterlerinin Yetersizliği

Görüşmecilerin bazıları KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi için etkin bir ölçme ve değerlendirmenin yapılmadığını dile getirmişlerdir. Konu ile ilgili olarak görüşmecilerden U11 *"KOSGEB'in bu iş için ne kadar kaynak ayırdığı, üniversitelerin ne kadar kaynak ayırdığı ve bu kaynaklarla verilen eğitimin neticesinde kaç tanesinin başarılı projeye dönüştüğünün takip edilmesi gerekir. Böylelikle performansta nerelerde aksama meydana geliyor, nerede iyi bir performans göstermiş bunların tespiti yapılmalı. Şöyle diyelim. Öğrenme eğrisinin daha çıkış aşamasındayız. Aşağı doğru gitmiyoruz. Yukarı doğru yani neyi nasıl yaparsak daha iyi olur o süreçteyiz. Deneme yanılma süreciyle doğruları keşfetme dönemindeyiz o nedenle nihai yargıda bulunmak için erken. Çünkü bu işlere biz yeni başladık. Mutlaka somut ölçülebilir kriterlere bağlamamız lazım. Yatırdığım kaynak işe yarıyor mu? Hakikaten devletin bunu sorgulayıp ona göre gerekirse yolunu yeniden çizmesi lazım."* diyerek KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerinden sonra eğitimin başarısını ölçmek veya eğitim alanların neler yaptığını somut kriterlerle ortaya koymak gerektiğini dile getirmiştir.

KOSGEB'in verdiği girişimcilik eğitimi ile ilgili bir değerlendirme sisteminin olması gerektiğini ve eğitim alanların akıbeti ile ilgili bilgileri merak ettiğini katılımcılardan U10 "*KOSGEB'in girişimcilik eğitimleri hakkında bir bilgim yok. Ancak kaç kişinin bu eğitimler sonucunda girişimci olduğunu, kaç kişinin bunu sürdürebildiğini merak ediyorum. KOSGEB bunu merak ediyor mu? Onların elinde buna ilişkin istatistikler var mı? Kendi eğitimlerini değerlendirdikleri bir sistemleri var mı? Bunları merak ediyorum. Bunlar yoksa zaten işler "dostlar alışverişte görsün kabilinden yürüyordur."* sözleri ile açıklamıştır.

Benzer bir şekilde KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin etkili ve verimli olup olmadığına dair çalışmaların yapılması gerektiğini dile getiren katılımcıların görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Verilen desteğin denetlenebilir olması lazım. Verilen desteğin takip edilmesi, ne oluyor? Nereye gidiyor? Takibi çok iyi yapılmalı. Verilen teşvikler sorgulanabilir olmalı ve sonuç odaklı olmalı. Yani sen devlet kurumu olarak gerekli raporlamayı yapıyor musun, yapmıyor musun? İşin özü bu (D1).
>
> KOSGEB eğitimlerinden beklenen hedefleri netleştirmek önemli (U12).
>
> Eğitim alan kaç kişi gerçekte bunu girişime dönüştürebildiğinin takibi yapılmalı (U4).
>
> KOSGEB'in geri dönüşümleri alıp ya da isteyip ona göre kendini pozisyonlaması gerekir diye düşünüyorum. Böylelikle girişimcilik eğitimi daha etkin hale getirilebilir. Bence esas kritik olan geri dönüşü almak ve ona göre pozisyon almaktır. Üç sene sonra aynı eğitimin bir anlamı kalmayabilir. KOSGEB verdiği paranın karşısında ne çıktığını da ölçümlemesi lazım. Yani bu eğitimlerden sonra

> destek verilen ve şirket kuran kişileri de takip etmek gerekli, kaç tanesi başarılı kaçı kapandı gibi (M2).
>
> Bu konuda yapılmış olan çalışmalar ya da yapılması gereken araştırmaların olması gerekmektedir. Yani verilen eğitimler, krediler, hibeler, açılan işletmeler ile süreklilik ve verimlilik arasında bir ilişkinin olmasından hareketle bu konuların ayrıntılı olarak işlenmesi gerekir. Şahsen bu konuda eğitimler, verilen hibe/krediler ile süreklilik ve verimlilik arasında güçlü bir korelasyon olduğunu düşünmüyorum (U7).
>
> Genel eğitimlerde KOSGEB kontrolleri yok. …Süre, içerik ve sonuç denetimi yok. %80 devamlılık sağlayan sertifikayı almaya hak kazanıyor. Bir de KOSGEB eğitmenlerinin verdiği eğitimlerden kaç kişi sertifika almış ve bunlardan kaç tanesi kendine ait bir iş kurmuş bunların yayınlanması lazım (E6).

Yukarıdaki görüşler değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerinin gerçekten kendi işini kuran başarılı girişimciler yetiştirip yetiştirmediğini merak ettiklerini dile getirmişlerdir. Harcanan kaynakların karşılığının olup olmadığı, eğitimlerin sonunda kendi işletmesini açan, açamayan, açıp kapatan ve açıp büyütenlerin durumu ile ilgili net bilgilerin olmaması veya kamuoyu ile paylaşılmamasından dolayı KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi için etkin bir ölçme ve değerlendirme yapılmadığı yönünde fikir beyan ettikleri söylenebilir.

Diğer taraftan KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin niteliği değerlendirilirken eğitim verilen kişi sayısı merkezli bir yaklaşımın olduğu ve sadece sertifika sayısının gündemde tutulduğu görüşmeciler tarafından dile getirilen diğer bir konu olmuştur. Konu ile ilgili olarak görüşmecilerden E6 "*Türkiye'de girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için şu andaki mevcut konjonktüre baktığınız zaman başarı kriteri sertifika sayısıyla doğru orantılıymış gibi bir algı yaratılmaya çalışılıyor. Örneğin; bakanlıklara veya KOSGEB'e baktığımız zaman şimdiye kadar şu kadar kişiye sertifika vermenin dışında, girişimcilik eğitimlerinin niteliklerine dair hiçbir emare olmaması ve sadece bu sayılar üzerinde bir başarı kriteri belirleniyor olması sıkıntılı bir durum. Bence bu durum da girişimcilik eğitiminin niteliğini olumsuz etkilemektedir. Sertifika sayısıyla ölçülmesi sadece birbirimizi kandırmaktan öteye gitmez. Yani eğitmenlere para vererek 30 tane eğitim açarsınız, her sınıfta 10 katılımcı olur böylelikle kısa sürede 300 kişiye sertifika verdik dersiniz. Sonrada hazırladığı raporda başarı kriteri olarak şu kadar kişiye eğitim verdik dersiniz. Bütün KOSGEB personelleri kendilerine bir gün lazım olur diye sertifika almışlardır. Siz KOSGEB'den alın personel listelerini bu personellerin hangisinin girişimcilik sertifikası var diye bakın. Nerede ise tamamının sertifikasının olduğunu göreceksiniz. Benim bile var yani öyle söyleyeyim. Eleştiri olarak söylemiyorum, realite olduğu*

için söylüyorum. Evet, yani gerçekleri yansıttığı için benim, eşimin, kardeşimin daha doğrusu ailemdeki herkesin sertifikası var. Belki bir gün lazım olur diye onlara da aldım. Bu sağlamcı yapımız doğuştan geliyor. Yani kendimizi kim olursa olsun bu şekilde bir sağlama alma hissi içimizden bir türlü gitmiyor. Bu şekilde alınmış binlerce sertifika var. Sertifika sayısına bakarken bunları da göz ardı etmemek gerekiyor." diyerek mevcut KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin niteliğini değerlendirmek yerine değerlendirme kriteri olarak sadece verilen sertifika sayısına odaklanmalarının yanlış olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcılardan U3 ise *"Burada çok kişiye veriliyor olması ile eğitimin gücünü ortaya koyuluyor. Ama artık çok kişiye verilmesinden ziyade eğitiminin içeriğinin ne olması gerektiğini bilmek ve eğitimin niteliği önemli."* sözleri ile KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde verilen sertifika sayısının başarı kriteri olarak değerlendirildiğini ve bunun yerine eğitimin niteliğine odaklanmak gerektiğine vurgu yapmıştır.

Tek Müfredat

KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerinde verimsiz olarak değerlendirilen diğer bir husus ise girişimcilik eğitimine katılan herkese aynı bilgilerin verilmesi olmuştur. KOSGEB'in mevcut girişimcilik eğitiminin katılımcıların ilgilendikleri alanlara veya katılan kitlelere uygun içeriklerle verilmesi gerektiğini U16 "*KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimleri devlet tarafından iyi niyetli hazırlanmıştır. Başladığı zamanı göz önüne alırsak olumlu diye düşünülebilir. Ama artık çok verimli ve faydalı olduğunu düşünmüyorum. Müfredatının bambaşka bir hale getirilmesi gerekiyor. Eğitime birbirinden çok farklı kitleler katılıyor. Eğitim düzeyi açısından, yapmayı düşündükleri işler yani iş fikirleri açısından çok farklılık var. Bu farklılıkları iyi kategorize etmek gerekir. Yani bir tekno girişimin mantığı farklıdır, hizmet sektörüne yönelik girişimlerin mantığı farklıdır, üretim girişimciliği farklıdır. Bir hizmet sektörü girişimcisi için bir masa ve bir laptop yeterli olabilirken diğerleri için yeterli olmayabilir. Girişimcilik eğitimini biraz daha temalı hale getirmek gerekmektedir."* cümleleri ile özetlemiştir.

Benzer bir şekilde araştırmaya katılan diğer görüşmecilerden olan E6, eğitimlerde eğitim alan kişilerin kültürel özellikleri, eğitim durumu ve yaşı gibi sınıflandırılmalara gidilerek her sınıfa uygun içerikler verilmesi gerektiğini ifade ettikleri görüşlerinden örnek alıntı aşağıdaki gibidir:

> "…KOSGEB'in eğitimlerine kim? Ne amaçla? Katılırsa katılsın aynı bilgiler veriliyor olması, eğitimden istenen verimin alınmamasına neden olabilir. Belki de eğitimler kategorize edilerek açılmalı. Örneğin imalat işi yapacak kişilere ayrı bir eğitim, yaş gruplarına göre belki ayrı bir müfredat verilmeli (E6).

Avrupa birliği ülkeleri için girişimcilik eğitimi müfredatı ile ilgili bir proje yürüttüğünü ve bu konuya hâkimiyetinin yüksek olduğunu dile getiren görüşmecilerden U3 "…*Benim böyle bir projem var. Bu konuya da oradan hâkimiyetim yüksek, Avrupa birliği fonu üzerinden bir proje yürütüyorum. Yani Avrupa birliği ülkelerine girişimcilik eğitimi tasarlıyorum şu anda. Avrupa birliğinin öncelikli hedeflerinden birisi de girişimcilik eğitimlerinin desteklenmesi. Aynı Türkiye'de olduğu gibi bu bir trend. Türkiye'de kişilere verilen müfredatı artık güncellenmesi gerekiyor. Müfredat yeterli kalmıyor. Belki eğitim offline olarak doğru bir sistemle verip daha sonra bu sertifikalandırılabilir. Böylelikle sağda solda her yerde eğitimin verilmesi gerekmez. Uzaktan eğitim programlarını denetler, bunlarla ilgili bir komite kurul oluşturur. …Kimisinde oyuncu aktör koyması kimilerinde çizgi film koyması gerekir. Bunlarla ilgili çizgi roman geliştirmesi gerekir. …Şu anki sistem primitive yani en temel düzeyde veriliyor. Bu da sadece girişimcilik hissini oluşturacak, insanlara iş kuracak temel desteği sağlamak üzere kurulmuş bir sistem. Yani ben eğitim içeriğinin doğru olmadığını düşünüyorum. İçerik doğru olmayınca da sadece sertifika amaçlı bir eğitim var diye düşünüyorum*." diyerek girişimcilik eğitimlerinin tüm katılımcıların kafalarındaki soru işaretlerini cevaplaması gerektiğini, bu nedenle de KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi müfredatının çeşitlilik içerecek şekilde yenilenmesi, her yaş grubunu etkileyecek, girişimciliği sevdirecek, doğru yönlendirecek ve online olarak desteklenecek şekilde yeniden dizayn edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Yukarıda dile getirilen görüşleri destekleyecek şekilde görüş bildiren katılımcılardan U1 ve M8 Türkiye'nin bölgesel farklılıkları, kültürel farklılıkları ve girişimcilik türlerine göre farklı araçlar ve yöntemler ile girişimcilik eğitimi verilmesinin daha sağlıklı sonuçlar doğuracağını dile getirdikleri görüşlerinden yapılan alıntılar şu şekildedir:

> Türkiye'nin coğrafik ve kültürel yapısı dikkate alındığında temel bazı müfredat verilebilir. Ama örneklerin verilmesinde yani o açıdan standart bir eğitim değil, ama kafe açmayı düşünen bir girişimciye ve ileri teknoloji ile bu işi yapmayı düşünen kişiye temel bazı araçları onlara sağlayabilirsin ama bunu örneklendirirken detaylandırırken anlatırken kullanılması gereken yöntemler tabi çok farklı olması gerekiyor. Sen işte gidip kuaför açacak kişiye ileri teknoloji örnekleri verdiğinde onun işine yaramayacaktır, çiftçilik yapmak isteyen birisine teknoloji örnekleri vermek onun hiçbir işine yaramayacaktır. Ama tam tersine örneklerini kafe açmak işte kuaför açmak, şeklinde verip te teknoloji alanında yatırım yapmak isteyen girişimciye de pek işe yarayacak bilgiler veremeyebilirsin. Eğitim malzemesinin bir gözden geçirilip biraz daha işte son on yıl içerisinde ortaya çıkan girişimcilik aktiviteleri ve araçlarını da özellikle bu yüksek büyüme potansiyelli tam olan teknolojik odaklı girişimcilik için daha yalın daha iş modeli temelli yöntemlerin ortaya çıkması gerektiğine inanıyorum (U1).

KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerinde girişimci adayının ilgilendiği sektörler ile ilgili çok sayıda vaka çalışması yapılması daha isabetli olabilir. Bu vaka çalışmalarında şirketin geçmişi anlatılır mevcut durumu anlatılır. Nereden nereye geldiği, ne gibi stratejiler güttükleri, bu stratejileri yerine getiren yöneticilerin ne gibi davranışlarının olduğu ekipleriyle olan ilişkileri ve bunlarla ilgili birçok ciddi analizlere yer verilebilir (M8).

Katılımcılarda Düzey Ayırımının Olmaması

Katılımcıların bazıları, mevcut KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerine katılanların eğitim seviyesine veya girişimciliğe olan ilgilerine göre ayrı sınıflarda eğitime almak yerine herkesi aynı sınıflarda eğitmenin, girişimcilik eğitimin verimini düşürdüğünü ifade etmişlerdir. Katılımcıların lisansüstü eğitim almış kişiler ile ilkokul mezunlarının aynı düzeyde oldukları varsayılarak bir arada ve aynı yöntemler ile eğitmenin sağlıklı bir uygulama olmadığını ifade ettikleri görüşlerinden yapılan örnek alıntılar aşağıdaki gibidir:

Girişimcilik eğitimi ve girişimcilik desteğini iki ayrı kısımda ele alıyoruz. Eğitim ile ilgili olan kısım bizde iş planı hazırlamak olarak planlanmış. İş planın bölümlerinde yer alan pazarlama, muhasebe, yönetim için gerekli olan bilgileri içeriyor. Eğitimde daha çok iş planının nasıl doldurulacağı anlatılıyor. Teorik olarak güzel tasarlanmış ancak pratik olarak çokta işlemiyor açıkçası. Pratikte neden işlemiyor. Çünkü gelen her on kişiden 7-8 tanesi üniversite mezunu değil. İlk orta ve lise düzeyinde katılımcı daha fazla. Hepsi aynı sınıfta eğitiliyor. Onun için verdiğimiz girişimcilik eğitimi aslında oyalanmak gibi bir araç oluyor. Bu nedenle eğitim kısmının amacına tam olarak ulaşmadığını düşünüyorum (D9).

Eğitim gruplarına göre biz eğitim veriyoruz. Doktor adam da geliyor ev hanımı da geliyor. Benim verdiğim eğitimlerden birine emekli bir profesör gelmişti. Kendi şirketini kuracakmış. Aynı eğitimde 55 yaşında hayatında hiçbir risk kurmamış okuma-yazma belgesi olan sadece bir teyze vardı. Evet, ikisi aynı sınıfta eğitim alıyor. Eğitmen olarak bu dengeyi nasıl koruyacaksın, yani hangisine göre anlatacaksın (E6).

Girişimcilik eğitimi verilenlerin seviyeleri birbirine yakın olmalı. Üniversite mezunu ile ilkokul mezunun aynı ortamda eğitmek yerine herkesi kendi seviyesinde eğitmek daha mantıklı olur diye düşünüyorum. Emekliler, kadınlar, üniversite mezunları gibi gruplara ayrılırsa belki daha etkili olur (D7).

Konu ile ilgili eğitim verdiği sınıflardan örnekler vererek görüşlerini dile getiren katılımcılardan E5 ise *"Benim her eğitimin sonunda rapora yazdığım şey, kurs katılımcılarının homojen olması gerektiği cümlesidir. Yani girişimcilik eğitimi alan gruplar homojen olmalıdır. Çok başarılı iş yapıp devam ettirenlerle, hiç daha piyasaya çıkmamış, iş kurmamış, hiçbir tecrübesi olmayan kişileri aynı yerde olması ciddi anlamda sıkıntı bana göre. Hem onlar açısından sıkıntı hem de dersi verenler açısından sıkıntı. Hiç haberi olmayan örneğin ev hanımları, gelmiş eğitime katılmış. İçerik olarak verdiğiniz şey aynı olunca istenilen eğitim*

olmuyor. Kimine çok üst düzey gelirken öbürleri sıkılabiliyor." diyerek girişimcilik eğitiminde piyasa deneyimi olan ve gerçekten iş kurmaya niyetli olanlar ile girişimcilik eğitimine öylesine gelenlerin ayrı sınıflarda eğitim almaları gerektiğini belirtmiştir.

İş Planı Hazırlamada Yetersizlik

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde en fazla üzerinde durulan konulardan birisi iş planıdır. Eğitim sürecinden önce veya eğitimi sürecinde geliştirilmiş iş fikirlerinin pazardaki durumunu analiz etme, pazarlama planını oluşturma, pazardaki rakiplerin analizi, kullanılacak malzeme, ekipman ve makineler, gelir ve gider hesaplarını yapma gibi birçok faktörün dikkate alınarak bir yol haritası çizebilmeyi sağlamak anlamına gelen iş planının, eğitimlerde bu kadar emek verilmesine rağmen girişimcilik eğitiminin sonunda yapılamadığını ve çoğunlukla ücretli olarak yaptırıldığını görüşmecilerden D2 "*Destek kısmının başarılı olduğunu düşünüyorum. Ama modüllerde en fazla zaman harcanan iş planı yapma konusunda, girişimcilik eğitiminin çıktısı olarak iş planını düşündüğümüzde çok bir başarıdan söz edemeyiz. Başarılı iş planları yapanlar genellikle lise ve üniversite öğrencileri, endüstri mühendisi veya işletme mezunları oluyor. Ya da araştırmış kendi çocuğunun yardımıyla da iyi iş planları yapan var. Eğitimin sonunda iş planı genellikle danışmanlara yaptırılıyor. Eğer biz destek almak için başvuranlardan iş planını tam anlamıyla istesek neredeyse hiç destek veremeyiz."* şeklinde ifade etmiştir.

Konu ile ilgili benzer bir yaklaşımda bulunan görüşmecilerden D9 "…*Mezunların yüzde doksanı iş planını yapamıyor. Bunu yaptıracak kişiler arıyorlar. Biz bu iş planının daha kısa ve anlaşılır olması için önerilerde bulunduk genel merkeze. Çünkü ne bu adamlar yazabiliyor, ne bize geldiğinde kurul detaylı olarak inceleyebiliyor, ne de biz inceleyebiliyoruz*." diyerek katılımcıların harcanan zaman ve emeğe karşın eğitimin sonunda iş planını yapamadıklarını belirtmiştir. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılan birisini örnek vererek katılımcıların iş planlarını kendilerinin yapamadıklarını katılımcılardan U4 *"KOSGEB eğitimi alan biri tesadüfen gelmiş ve iş fikri olduğunu ama eğitim sonucunda tabloları nasıl hazırlaması gerektiğini bilmediğini dile getirmişti. Muhasebe bölümünden arkadaşlarıma yönlendirmiştim. Eğitim veriliyorsa dışarıdan projeyi nasıl hazırlaması konusunda ayrıca gereksinim duyulmamalı."* sözleri ile iş planı eğitim alanların kolaylıkla iş planı yapmaları gerektiğini açıklamıştır.

Benzer bir şekilde katılımcıların eğitimin sonunda iş planını yapamadıklarını ve bu konuda istenen başarı düzeyinin çok altında kalındığı için açılan işletmelerin kısa bir süre sonra

kapatılmak zorunda kalındığını katılımcılardan E3'ün ifade ettiği görüşünden alıntılar şu şekildedir:

> Bu eğitimlerin büyük bir kısmı iş planı hazırlamaya ayrılmaktadır. Sağlıklı bir iş planı hazırlamayan girişimci adayları aldıkları destekleri maalesef etkili ve verimli bir şekilde kullanamıyorlar. Kısa bir süre sonra da açılan işletmelerin kapatıldığını öğreniyoruz. Bu anlamda ciddi bir kaynak israfına sebep olmaktadır (E3).

İşletme Fakülteleri'nde dört yılda verilmeye çalışılan bilgi ve becerilerin kısa bir süre içinde verilmesinin mümkün olmadığından dolayı iş planını yapamadıklarını görüşmecilerden E5 "*Öğrencilere kursa başlarken bu eğitimin iki temel amacı var diyorum. Birincisi, bu eğitimlerle size belli bir bakış açısı kazandırmak. İkincisi, iyi bir iş planı hazırlayabilmek diyorum. Müfredatın önemli bir kısmı iş planı hazırlamaya ayrılmış olmasına rağmen eğitimin sonunda iş planını kendisi yapan çok az. Çünkü siz 70 saatte girişimci kimdir, girişimcilik nedir, üretim planı, pazarlama planı, finansal plan, yönetim planı gibi bilgileri tam olarak veremezsiniz. Özellikle üretimde çok zorlanılıyor. Bizim işletme bölümlerinde dört senede verdiğimiz eğitimin sıkıştırılmış hali verilmektedir*." cümleleri ile özetlemiştir. Benzer bir şekilde katılımcılardan D5 *"Mezun olan ve destek eğitimine başvuranların iş planının detay kısımlarını kolaylıkla yaptığını ancak sayısal veri içeren kısımları yapamamalarının nedeni eğitimin süresinin kısa olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kısa süre içerisinde iş planını dört dörtlük yapmaları mümkün değil."* sözleri ile katılımcıların eğitim süresinin kısa olmasından dolayı iş planı yapamadıklarını ifade etmiştir.

<u>Maddi Destek Amaçlı Katılım</u>

Ülkemizde girişimcilik eğitimi faaliyetlerin büyük çoğunluğu KOSGEB'in uygulamalı girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin öncülüğünde yapılmaktadır. Türkiye'de girişimcilik eğitimi denilince akla gelen ilk şey eğitime katılıp sertifika alıp maddi desteğe ulaşmak olmaktadır. Halk arasında girişimcilik eğitimi devletin iş açacak olanlara verdiği nakit para olarak algılanmaktadır. Eğitimin sonunda verilen maddi desteğin hem girişimcilik eğitimini gölgelediğini hem de gerçek anlamda girişimci olamayacak birçok kişinin sırf maddi desteği almak için eğitime katıldığını, iş kurduğunu veya destek alamadığı için hayal kırıklığına uğradıkları dile getirilen konulardan olmuştur. Katılımcılardan D2 ve D9 eğitime gelenlerin maddi desteğe odaklandıkları için girişimcilik eğitimine gerekli önemi vermediklerini belirttikleri ifadeleri şu şekildedir:

> Eğitim zaten bir angarya gibi gözüküyor anladığım kadarıyla. Katılımcılar zaman geçirmeye geliyorlarmış gibi bir hava var. Bunuda nasıl aşacağımızı bilmiyorum (D2).

> Olabildiğince eğitime katılacak adayların seçilmesi gerekiyor. Eğitimden önce buna çok ciddi ihtiyaç var. Çünkü halka paylaşırken sanki gel kursa parayı al gibi bir izlenim var. Destek kısmı olmazsa katılım çok sınırlı olur (D7).

Rektör olduğu dönemde KOSGEB ile yapılan işbirliği ile üniversitedeki tüm bölümlere girişimcilik dersini zorunlu hale getirdiğini, ancak beklediği verimliliği görememesinin sebeplerinden birisinin eğitimin sonunda verilen sertifika ve maddi destek olduğunu dile getiren U11 "*Prensip olarak KOSGEB'in yarı kamusal olan bir kurumun girişimci kapasitemizi arttırmak amacıyla bir şeyler yapması, birtakım faaliyetleri organize etmesi finansal destek vermesi güzel bir şey. Ama bu ne kadar amacına uygun yapılıyor, ne kadar çıktı anlamında başarılı, bu biraz sorgulamaya açık. Ben rektör olduğum dönemde Türkiye'de başka üniversitelerin yapmadığı bir şeyi yaptık. KOSGEB ile işbirliği halinde tüm bölümlerdeki öğrencilerin tamamına girişimcilik dersini zorunlu yaptık. KOSGEB'in müfredatı ile kendi müfredatımızı birleştirdik. Daha uygulama yeni olduğu için değerlendirmek biraz erken olabilir. Ama gözlemlerim yeterince verimli olmadığı yönünde. Yani ben öğrencilerimizin daha çoğundan proje önerisi beklerdim, daha çoğundan kabul umardım. Bunlar olmadı. Nedense bir anlamda yasak savma babından, hani böyle müfredatta öngörülmüş, sonunda da sertifika ve para var, eh yerine getirelim babından yürüyor gib*i." şeklinde ifade etmiştir. Benzer bir şekilde eğitimde girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerileri geliştirmek yerine eğitiminin sonundaki maddi desteğe ulaşmaya dönük bir anlayışın hâkim olduğunu dile getiren görüşmecilerin konu hakkındaki görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Katılımcıların birçoğu pembe bir tablo çiziyor ve birçoğu cebine nakit para gireceğini düşünüyor. Destek almak için geliyorlar oraya. Böyle olunca da katılımcıların ekonomiye katkı sağlayayım, farklı bir şey oluşturayımdan ziyade daha çok yapılmış başarılı olmuş işleri kopyalamak oluyor (E5).

> KOSGEB' de girişimcilik eğitimi biraz gölgede kalıyor. Çünkü başvuranların çoğu desteği almak için başvuruyor (E4).

> Öncelikle eğitime katılan kişilerin böyle bir eğitimi neden aldıkları ve bu eğitim sonunda ne elde edecekleri bilincinde olan kişiler olması çok önemli bir noktadır. Bu tür eğitimlere katılan kişilerden yer yer "aaa! Girişimcilik eğitimi varmış gidip bir sertifika alalım ileride işimize yarar" şeklinde cevaplar almaktayız. Bu düşüncede olan kişilerin gerçekte girişimcilik eğitimi almak yerine sertifika sahibi olma düşüncesinde olan kişiler olduğu bir gerçektir (E7).

> Türkiye'deki girişimcilik eğitimleri, aday girişimci niteliklerini arttırarak iş kurmaları için yapılan bir sistem değil. Amaç biraz destekleme noktasına gidiyor. Bu da ka eğitime katılanları eğitimden daha çok sertifika için süre doldurmaya yönlendiriyor (E6).

Yukarıda fikir beyan eden katılımcıların dile getirdikleri görüşleri değerlendirildiğinde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılanların çoğunluğunun maddi destek almak

için katılması nedeni ile girişimcilik eğitimin bir angarya olarak görülmesine ve istenen verimin alınmamasına neden olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çıkar İçin Katılım

Katılımcılardan D2 ve E6, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi kapsamında verilen eğitimlerde, İŞKUR'un katılımcılara günlük ücret vermesinden dolayı, eğitimlere iş kurmak için değil parayı almak için katılanların olması, girişimcilik ile hiç alakası olmayacak insanların da eğitime katıldıklarını dile getirdikleri görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Örneğin İŞKUR'un düzenlediği eğitimlerde eğitim süresince katılımcılar ücret almaktadır. Sırf bu ücreti alabilmek için eğitime binlerce başvuru oluyor. Girişimcilik eğitiminin ne olduğunun farkında olmayanlar bile eğitime katılmak istiyor. İş kurmak değil o parayı almak için başvuruyorlar (D2).
>
> İŞKUR'un da 20 lira vermesi ev hanımlarının ve boşta gezenlerin iş kurmak için değil parayı almak için bu eğitimlere katılmasına neden oluyor (E6).

3.2.2. Maddi Destek İle İlgili

Bu alt tema "Çıkar Gruplarının Türemesi", "Bürokratik Süreçler", "Devlet Dışı Kurumların Verdiği eğitimlerin Önemsizleşmesi" ve "Haksız Rekabet" olmak üzere dört tema altında toplanmıştır.

Çıkar Gruplarının Türemesi

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde ortaya çıkan verimsiz durumlardan bir tanesi de girişimcilik eğitimi ile birlikte başlayan ve giderek sayıları artan çıkar gruplarının olmasıdır. KOSGEB'e destek için başvuru ve kabulü garantilemek adına birçok kişinin iş planlarını para karşılığında danışman firmalara yaptırdığını görüşmecilerden D2 *"Eğitime katılanlar iş planlarını danışmanlara ve başka yollardan da yaptırabileceklerini bildikleri için eğitime belki de bunun için çok kafa yormuyorlar. Çünkü danışman firmalar iş planını bize yaptırmazsanız KOSGEB'den geçmez dedikleri için kandırılabiliyorlar."* sözleri ile açıklamıştır. Benzer bir şekilde görüşmecilerden E5 "*Bu eğitimler kendi içinde bir sektörün büyümesine neden oldu. İş planlarını yazan danışmanlık şirketleri, yeni girişimci desteği için kurulan danışmanlık şirketleri hatta sahtekârlık yapan kuruluşlar bile var. Suistimale açık diyebiliriz. Aslında bu işe yatkın olan kişiler bu planı rahatlıkla yapıyor. Yazamayan kişileri bu işle alakasız olduğundan yazamıyor. Ya da ben para verip birilerine yazdırırım mantığı var."* diyerek KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra destek alabilmek için katılımcı ile KOSGEB arasında birçok çıkar sağlayan kuruluşun türediğini belirtmiştir.

Katılımcılardan E4 ise girişimcilik eğitimi veren eğitmenlerin ve KOSGEB personelinin bile eğitimin sonunda iş planlarını para karşılığında yazdıklarını *"... Ben 16 yıldır girişimcilik eğitimi veriyorum. Ben sektörde gördüğüm girişimcilik eğitmenlerinde iş planı yazdırmayı bırakın, iş planlarını 2 bin 3 bin liraya yazanlar var. Onun için bir sektör oluşmuştur. Verdiğim bir panelde gördüğüm bir KOSGEB müdürü vardı. Adam KOSGEB müdürlüğünden ayrılmış eğitim veriyor. Ama ne için veriyor biliyor musun? Neden ayrılmış acaba? O iş planlarını yazarak 3'er bin liradan 10 kişiye eğitim verse 30 bin lira. Orda kalsaydı 3 bin 500 lira maaş alacaktı. Şimdi piyasa böyle eğitmenlerle de dolu."* şeklinde ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde E6, girişimcilik eğitimi ihalelerinde düşük fiyat verip öğrencilerin iş planlarını yaparak para kazananların olduğunu *"Eğitmenlerin bazıları belki eğitimden 2.000 lira zarar edecek. Ama eğitim sonunda diyor ki, sertifikayı bu iş planı ile alamazsınız. Gelin şu kadar para karşılığında iş planınızı biz dolduralım diyerek para alıyorlar. Yani eğitmenler bile insanların umutlarıyla oynuyorlar."* sözleri ile açıklamıştır.

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde artık gayri resmi çıkar gruplarının geçimlerini sağladıkları ve katılımcıları sömürdükleri bir sektörün oluşmasına neden olduğunu dile getiren diğer görüşmecilere ait alıntılar aşağıdaki gibidir:

> KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi, yeni kurulan işletmelerin eğitime ihtiyacı olduğunu görmelerinden dolayı açılmış olabilir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler yeterli bilgiye sahip olmadıkları için başarısız oluyor olabilirler. Bundan dolayı da KOSGEB biz bu temel eğitimi verelim demiş olabilir başlangıçta. Ancak geldiğimiz noktada artık KOSGEB girişimcilik sertifikası veren, girişimciliği sertifikalayan bir eğitim sistemine, diğer taraftan da bu eğitim olmadan hibe programlarına başvuru yapılamamasından dolayı artık aracıların oluştuğu bir sistem haline geldiği görülüyor. Başlangıçta girişimcilerin hayatlarını kolaylaştırmak için amaçlanmış, ancak geldiğimiz noktada verimli olmadığını düşünüyorum (M9).
>
> Bu işi suistimal eden taraflar da var. Mesela bir demirciler odası girişimcilik eğitimi vereceğim diyerek üye toplayıp aidat alabiliyor. Bunun gibi suistimal eden taraflar da var (D3).

Ayrıca son dönemlerde bu konu dolandırıcılık konusu dahi yapılmıştır. Dolandırıcı birey veya kurumlar özellikle internet üzerinden kurulan web siteleri aracılığıyla, KOSGEB'in vermiş olduğu hibe ve faizsiz kredi desteğini alabileceklerini belirterek insanları mağdur ettikleri görülmektedir.

Bürokratik Süreçler

Katılımcılardan M7, kendi başından geçenlerden örnekler vererek KOSGEB'in verdiği hizmetlerde bürokratik süreçlerle insanı boğduğunu ve belli bir süre sonra KOSGEB'in

kapısından bile geçerken strese girmeye neden olduğunu "…*KOSGEB bunları kullandırırken insanları biraz dövüyor. Siyasi veya başka kanallardan bağlantı olmadığında işi iyice yokuşa sürebiliyorlar. Burada KOSGEB'de ciddi bir şekilde yeniden yapılanmaya ihtiyaç var. Ben şahsen KOSGEB'in kapısına bile gitmek istemiyorum."* şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcılardan E9 ise *"KOSGEB Girişimci Geliştirme Müdürlüğü'nden vaktiyle bir belge istemiştim. 4 ayrı birime iletilen talebim en son müdür tarafından prosedürle reddedilmişti. Böylesi dinozorluklar kurumun ruhuna işlemiş ve birçok yöneticisi kendilerini de dâhil ederek dinozorluğu kabul ediyorlar. Silkelenmeye ise niyetleri yok; ay sonunda maaşları yatıyor, sigortaları yatıyor. Yani süreci süreçteki sancıları bilmeyenler yönlendiriyor."* diyerek KOSGEB'de herhangi bir süreçle ilgili yaşanan bürokratik engellere dikkat çekmiştir.

Devlet Dışı Kurumların Verdiği Eğitimin Önemsizleşmesi

Araştırmaya katılanlardan U17 *"2006 yılından beri girişimcilik eğitimleri veriyorum. Verdiğim eğitimlerden çıkan girişimciler, KOSGEB desteğini almak için KOSGEB'in girişimcilik eğitimini de almak zorunda kalıyor. O zaman eğitiminizi KOSGEB eğitimleri ile sertifikalandırın önerisine karşı da 2 konu söz konusu. İlki bizim eğitim süremiz KOSGEB süresinin altında kalabiliyor. Bir de bazı eğitimlerde katılımcıların ciddiyetini temin etmek ve sürdürülebilirliği sağlamak için ücret ve hisse alıyoruz. Bu aslında arzu edilir bir unsurken KOSGEB kurallarına aykırı." diyerek* devletin girişimcilik eğitimi sonunda verdiği desteği KOSGEB'den uygulamalı girişimcilik eğitimi alma şartına bağlamasının, devlet dışı kurumlarda verilen girişimcilik eğitimlerinin tercih edilmesini engellediğini ve değersiz kıldığını belirtmiştir.

Haksız Rekabet

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra verilen maddi desteğin piyasada haksız rekabete yol açtığı dile getirilen konulardan birisi olmuştur. Görüşmecilerden U2 *"Girişimcilik düşüncesi devlet eliyle ancak ilkokul veya ortaokul yıllarında insanların düşünce dünyasına dokunulduğunda geleceğe bir yatırım olabilir. Ancak belli bir yastan sonra devlet eliyle girişimcilik, sadece bazı kesimlerin belli süre desteklenmesi mevcut girişimcilerle haksız rekabete yol açmaktadır."* diyerek verilen desteklerin piyasada haksız rekabete yol açtığını ifade etmiştir. Benzer bir şekilde verilen desteğin piyasada başarılı girişimcilerin rekabet etme şansını zora soktuğunu E6 *"...Devlet eğitimden sonra bazı işlere destek veriyor. Burada rekabeti önleyici, engelleyici işler var. Yani bir kasaba buzdolabını devlet niye alıyor. Diğer kasabın ne günahı var? Bu buzdolabı bir kasabın maliyetine yansırken diğerine yansımayacak,*

fiyatlar buna göre belirlenecek vesaire. Aslında bu uygulama sağlam ve mevcut başarılı girişimcilerin işini çok zorlaştırıyor. Onlar için rekabet şartlarını zorlaştırıyor." şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmecilerden U16, TÜBİTAK ve KOSGEB destek ve hibelerinin genellikle girişimciliğe zarar verdiğini ve açılan işletmelerin teşvik amaçlı kurulduğunu dile getirdiği ifadesinde ise "*KOSGEB, bakanlıkların verdiği teşvikler ve TÜBİTAK'ın tekno girişim desteği, genellikle kurulan işletmelerin teşvik alma amaçlı kurulduğunu gösteriyor bize. Amaç o şirketi geliştirmek büyütmek değil. Şu teşviki de alayım bunu da alayım mantığı çok hâkim. Bu da çok zarar veren bir şey. Aynı şey TÜBİTAK'ın uyguladığı yenilikçi ve girişimci üniversite endeksinde de var. Adamlar sırf o endeksi yukarılara taşımak için şirket kuruyorlar. Böyle olduğunda fayda değil zarar veriyor."* sözleri ile açıklamıştır.

Başarılı girişimcilerin ortaya çıkması için teşvik, hibe ve benzeri maddi unsurlar yerine beşeri sermayeye odaklanmak gerektiğine vurgu yapan görüşmecilerden U8, milli piyangodan ikramiye kazananların sonunu örnek vererek devletin maddi destek ve teşviklerle girişimcilere kıyak yapmasının sonuç vermesinin çok zor olduğunu "*Girişimcilik aynı zamanda beşeri sermaye meselesidir. Sadece maddi sermaye yeterli değildir. Yani ne iş yapacağını ve işi nasıl yapacağını bilmesi gerekir. Bu altı aylık, sekiz aylık bir eğitimle verilecek bir şey değil. Çok daha uzun bir tecrübe gerektiriyor. Belki yirmi senelik bir tecrübe gerektiriyor. O yüzden bu kurslara katılanlar büyük ihtimalle beşeri sermayeyi elde edemezler. Bu beşeri sermayenin ahlak, kültür falan boyutları da var, onları edinemeden devletin sağladığı imkânlarla, teşviklerle, kredilerle işe atılıyorlar ve çoğu batıyor tabi. Buna benzer bir durum milli piyangodan ikramiye kazananlarda var. Bu insanlar genellikle batıyor. Çünkü onlara da devlet bir kıyak geçmiş oluyor. Büyük bir miktar para veriyor. Sonra bunlar iş kurmaya çalışıyorlar ve batıyorlar. Maddi sermaye değil beşeri sermaye olmadığı için batıyorlar. Paranın yeteceğini düşünüyorlar. Ama beşeri sermaye olmadan olmaz."* şeklindeki ifadesi ile dile getirmiştir.

Diğer taraftan görüşmecilerden D7, devletin verdiği desteğin insanları devlet yardımlarına bağımlılıktan kurtardığını ve devletin bu iş için harcadığı kaynakların geri dönüşü noktasında çok karlı olduğunu "*Bu destekleri alanların çoğu devletten sigorta, yardım, kömür vb. giderlerini alan el kısmından, devlete vergi veren veren el kısmına geçiyor. Bir arkadaşın şahit olduğu bir olay; devletten iki asgari ücret kadar yardım alan birisi işini kurarak bağ kurunu vergisini ödeyen bir birey haline geliyor. Devletin üzerindeki yükü kaldırıyor. Devlet burada karlı bence. Vatandaşın kulağına ne kadar bilgi kaçırırsanız o kadar iyi olur. Ben bu konuda çok verimli olduğunu düşünüyorum*." cümleleri ile özetlemiştir.

3.2.3. Eğitmenlerle İlgili

Bu alt tema "Nitelikli Eğitmen Eksikliği" ve "Kadın Eğitmen Eksikliği" olmak üzere iki alt tema/kod altında toplanmıştır.

Nitelikli Eğitmen Eksikliği

Girişimcilik eğitimi literatürü incelendiğinde en merkezi yerde eğitmenlerin olduğu görülmektedir. Katılımcıların bazıları KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde yer alan eğitmenlerin pazarlama, finansman, yönetim gibi tek bir uzmanlık alanının bulunması ve piyasa tecrübesi eksikliği gibi unsurları öne sürerek girişimcilik eğitimi verecek yeterlilikte eğitmen bulunmadığını dile getirmişlerdir. Görüşmecilerden E4 *"...Bu konuda önemli bir problem de eğitmenlerdir. Kim girişimcilik hocası? Veya girişimcilik eğitimini kim verecek? Normalde olması gereken girişimcilik hocasının bu eğitimleri vermesi. Ama var mı şimdi? Üniversitelere girişimcilik ana bilim dalları var mı? Yok. Peki, kimler girişimcilik eğitimi veriyor? Yönetimden, finanstan ve pazarlamadan devşirme hocalar veriyor. Kim neyi biliyorsa onu anlatıyor. Şimdi ben aynı zamanda uygulamalı girişimcilik eğitimini veren bir hocayım. Okulda da veriyorum, dışarıda belediyelerde, sivil toplumlarda kuruluşlarda da veriyorum. Herkes girişimcilik eğitmeni olmuş Türkiye'de. Emekli banka müdürlerinin bir kısmı girişimcilik eğitimi veriyor. Sanayi odalarından da emekli olan çeşitli uzmanlar girişimcilik eğitimini veriyor. Bakıyorsunuz ne anlattıkları belli değil. Açık öğretim fakültesi mezunları girişimcilik eğitimi veriyor. Yani burada çok ciddi sorunlar var."* diyerek girişimcilik eğitimleri veren eğitmenlerin girişimcilik eğitimi verecek yeterlilik ve nitelikte olmadığını belirtmiştir.

Katılımcılardan U1 ise *"Ben KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi vermedim. Ama ortalama verilen eğitimlerin çok başarılı olmadığını tahmin ediyorum. Bizim verdiğimiz ders o eğitim yerine sayılıyor. Zaman içerisinde KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi veren eğitmenlerle tanıştım. Bunların içerisinde bu eğitimi verme kapasitesine pek sahip olmadığını düşündüğüm birçok kişiye rastladım. Ama hakkını vererek iyi bir şekilde o eğitimi verenler olduğunu da gördüm. İşte bu eğitmenleri ayıklamak gerekiyor."* diyerek mevcut durumda girişimcilik eğitimi verecek yetkinlikte olmayan eğitmenlerin olduğu gibi iyi eğitmenlerin de olduğunu, başarı için iyi eğitmenlerle çalışıp kötü eğitmenleri ayıklamak gerektiğini ifade etmiştir.

Diğer taraftan KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde eğitim verebilmek için bazı kriterlerin belirlenmesi gerektiğini, ancak bu kriterlerin herkes tarafından kolaylıkla yerine getirilen kriterler olmaması gerektiği yönünde görüş bildiren E6 "*Bu eğitimleri verenlerin yaş*

ortalamasına ve özgeçmişlerine bakarsanız tahminime göre %90'ı üniversitede akademisyen olmayan kişilerin verdiği ve hangi pedagojik formasyona ait olduğu belli olmayan kişilerin verdiği eğitimler olduğunu görürüsünüz. Eğitim verebilmek için 70 puan barajını aşmak gerekiyor. Bu da çok kolaylıkla tamamlanabilecek bir puan. Ben 20 yaşında yeni üniversite mezunu olan bir genci, fatura keserek bir yerde danışmanlık yaptı gösteririm. 5 tane eğitim verdi gösteririm. Ve bu kişi eğitim verilebilir niteliğe gelmiş olur. Puanı tuttuğu için de gider eğitim verir. Şimdi bu faturaları her getireni biz girişimcilik eğitimi verecek düzeyde yetkin mi kabul edeceğiz." sözleri ile açıklamıştır. Görüşülen kişilerden birisi olan U3 ise *"Eğitimi verecek olanların beş kriter üzerinden ölçüyor olmasını doğru bulmuyorum."* şeklinde ifade etmiştir.

Diğer bir katılımcı olan E3, KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitmenlerinin büyük bir kısmı, tanıdıklar vesaire ilişkileri ile belirlendiği için istenen kaliteyi yakalayamadığını dile getirdiği görüşlerinden alıntı şu şekildedir:

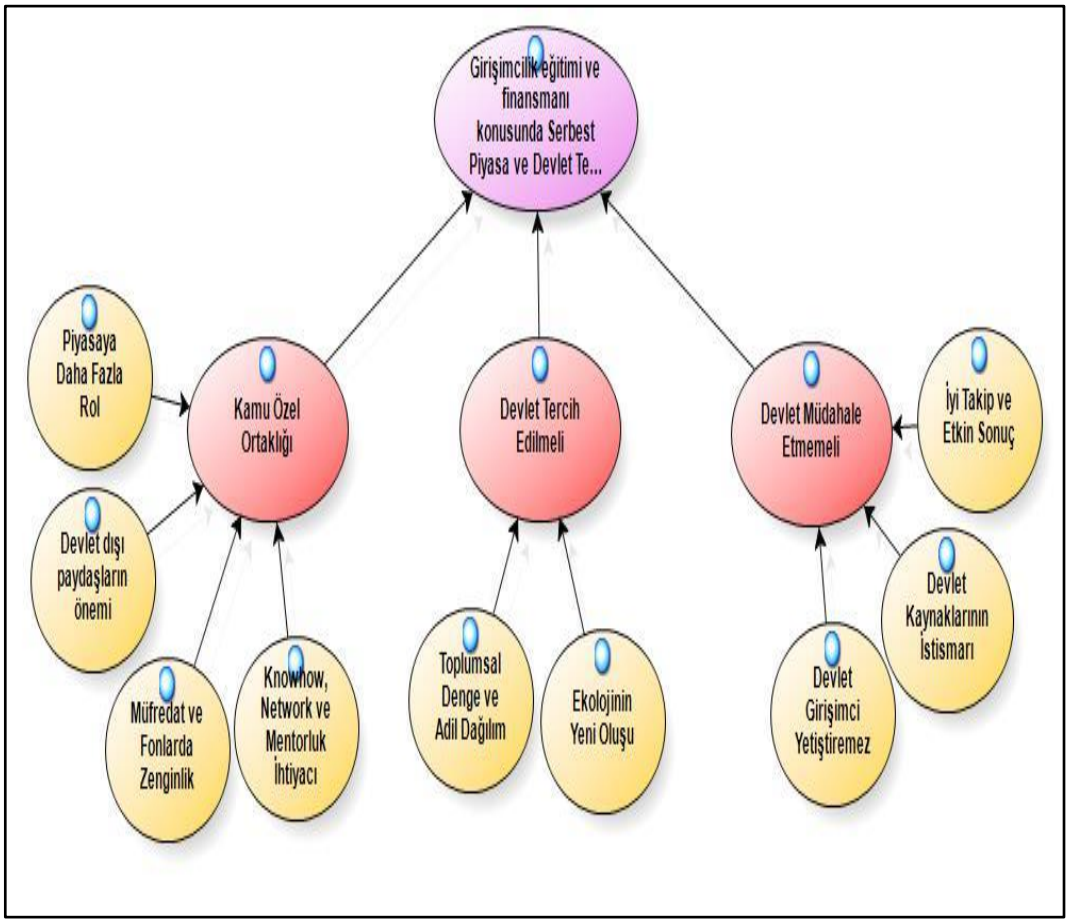
> Konuyla ilgili bilimsel bir araştırmam yok ancak gözlemlerim doğrultusunda bir şeyler söyleyebilirim. Eğitim faaliyetlerinin büyük bir kısmı yetkin kişilerce yapılmamaktadır. Tanıdıklık vb. faktörler ile KOSGEB eğitimcileri belirlenmektedir. Doğal olarak eğitimler istenilen kalitede olmuyor (E3).

Kadın Eğitmen Eksikliği

Görüşmecilerden M8, mevcut KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerinde yer alan eğitmenlerin çoğunlukla erkeklerden oluştuğu için kadın öğrenciler için rol model alma noktasında verimli olmadığını *"Girişimcilik eğitimlerinde katılımcıların en çok istediği şeylerden birisi kendine örnek alacağı bir eğitmene denk gelmektir. Çünkü gideceği yolda onu cesaretlendirecek, bak ben başardım sende başarabilirsin diyecek kişiler olmalı. Türkiye'de Kadın girişimciliği ile ilgili bazı sıkıntılar var. Bunların giderilebilmesi ve kadın katılımcıların örnek almaları için eğitmenlerin en az yarısı kadın olmalıdır. Gözlemlediğim kadarıyla KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi verenlerin ezici çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Girişimcilik eğitimini bu şekilde tek taraflı yapmak yanlış olur. Kadın eğitmenlerinde mutlaka rol model alacağı, ilham alacağı bir süreç işletilmeli."* cümleleri ile özetlemiştir.

4. Girişimcilik Eğitimi Ve Finansmanı Konusunda Devlet Ve Devlet Dışı Kurumların Tercih Edilebilir Olmasına Yönelik Bulgular

Bu kısımda "Girişimcilik eğitimi ve finansmanı konusunda özel sektör, risk sermayesi, melek yatırım vs. unsurların devlet politikalarına göre daha tercih edilebilir olması hususundaki kanaatiniz nedir? Şeklindeki araştırmanın 4. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 4: Girişimcilik eğitimi ve finansmanı konusunda özel sektör, risk sermayesi, melek yatırım vs. unsurların devlet politikalarına göre daha tercih edilebilir olması hususundaki görüşler

Girişimcilik eğitimi ve finansmanı konusunda özel sektör, risk sermayesi, melek yatırım vs. unsurların devlet politikalarına göre daha tercih edilebilir olması hususundaki görüşlere yönelik temalar, "Devlet Tercih Edilmeli", "Kamu Özel Ortaklığı" ve Devlet Müdahale Etmemeli" olmak üzere üç ana tema altında toplanmıştır (Şekil 4).

4.1. Devlet Tercih Edilmeli

Bu alt tema, "Ekolojinin Yeni oluşu" ve "Toplumsal Denge ve Adil Dağılım" olmak üzere 2 alt tema altında birleştirilmiştir.

Ekolojinin Yeni Oluşu

Mevcut durumda Türkiye'de yatırımcı ekolojisinin start up'lara bile yatırım yapacak yeterli finansman kaynağına sahip olmadığı ve girişimcilik eğitimi faaliyetlerinde bir süre daha devletin devam etmesi gerektiğini E1 "*Yani bunun finansmanını devlet karşılamayacaksa kim karşılamalıdır? Neyi karşılar? Ya da kim karşılayabilir? Diye alternatif olarak düşünmemiz lazım. Normalde bunun aslına bakarsanız cebinden parası çıkacak olan aktör veya aktörler mutlaka bunun kazancını elde ediyor olma varsayımıyla hareket etmesi gerekiyor. O zaman bunda kim girişimci yaratmak ya da start up ekolojisinden para kazanır. Aslına bakarsanız burada yatırımcının uzun vadede hiç değilse belli bir risk oranını da düşünerek para kazanmasını beklersiniz. Dolayısıyla finansmanda gidebileceğiniz devlet olmazsa yatırımcı ekolojisi olur. Şimdi böyle bir ekoloji var mı Türkiye'de? Yok. Kabaca yok diyorum yani oluşmaya gayret ediyor. Bir sürü angel networkları, melek yatırımcıları vs falan var. Bunların çoğu İstanbul'dadır. Birçoğu bizimle ilişkide. Buraya gelip gidiyorlar, buradaki startupları değerlendiriyorlar. Biz gönderiyoruz onlar gönderiyor falan ama bunların yeterli finansman kaynağı yok. Zaten startuplara yatırım yapmak konusunda bile ciddi problemler var. Bırakın böyle bir eğitimin finansmanı, devlet eğer bu işten bu aşamada elini ayağını çekerse ben bunun çok yeri doldurulabilir olduğunu düşünmüyorum. …Ben makro sistemin oturması için buradaki kurumsal normların oturması için zaman olması gerektiğini düşünüyorum…"* cümleleri ile özetlemiştir.

Normalde girişimcilik eğitiminin serbest piyasa tarafından yürütülmesi gerektiğini, ancak girişimcilik eğitiminin Türkiye'de yeni oluşan bir alan olduğunu ve bu süreçte devlet eliyle yürütülmesinin daha iyi sonuçlar doğuracağını M6 *"Normalde serbest piyasa ekonomisinde devlet sadece yasaları ve çerçeveyi belirler. Gerisi kendi akışında ilerler. Ama bizim ülkemizin en önemli kaynağı insan kaynağıdır. O yüzden de Türkiye'nin insan kaynağının doğru bir şekilde yönlendirilmesi için en azından başlangıç açısından bakıldığında devlet eliyle yapılması gerektiğini düşünüyorum*." sözleri ile açıklamıştır. Benzer bir şekilde görüşmecilerden U6 "*Mevcut durumda biz hala bebeklik dönemindeyiz. Ama sistem bebeklik dönemini geçince kendi kendine dönen bir çark halini almasını bekliyoruz. Tabi şimdi değil bu. Şimdi çarkın dönmesi için devletin teşvik politikalarının yer alması ve ekosistem içerisinde kendi kendini*

döndürebilecek seviyeye getirmesi gerekiyor." diyerek girişimcilik eğitimi konusunda hala bebeklik döneminde olduğumuzu ve olgunluk seviyesine ulaşana kadar devletin tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Görüşmecilerden D4 ise Türkiye'de girişimciliğin yeni oluşan ham bir olgu olduğunu, bununda ancak devletin aktif rol oynaması ile olgunlaşacağını *"Girişimcilik eğitiminde içinde bulunulan durum itibariyle tamamen hemen her şeyi şimdi serbest piyasaya bırakamayız. Zaten geçmişte de girişimcilik örnekleri az olan bir ülkeyiz. Dolayısıyla bu bir anda ortaya çıkacak bir süreç değil. Cumhuriyetin kurulmasından sonra ecnebilerin Türkiye'den ayrılması ile girişimciler hep yurt dışına gitmişler. Geriye kalan pek bir girişimci örneği yok. Savaşlar vesaire bizi geciktirmiş. Dolayısıyla girişimcilik ve girişimcilik eğitimi yeni bir şey. Şuanda Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin öncülük etmesi normal."* sözleri ile açıklamıştır.

Diğer bir görüşmeci olan E5, girişimcilik kültürünün yeni oluşmaya başlaması nedeni ile melek yatırım vesaire gibi unsurların yeterli seviyede gelişmediğini *"Yani daha tercih edilebilir olması gerekenler melek yatırımcılar, vakıflar vs... Ama bizim öyle bir kültürümüz henüz oluşmadı. Yani melek yatırımcı kavramına bile biz çok yabancıyız. Yani hayatımıza yeni girdi diye düşünüyorum. Dolayısıyla devletin baskın olduğu değil de melek yatırımcıların, çeşitli vakıfların baskın olduğu bir modeli belki bir 10 sene sonra tercih edebiliriz ama şu an için erken."* şeklindeki ifadesi ile devletin belli bir süre daha tercih edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

<u>Toplumsal Denge ve Adil Dağılım</u>

Girişimcilik eğitimi ve finansmanının devlet eliyle yapılması gerektiğini dile getiren görüşmecilerden U6 "*Türkiye'nin tamamını ele aldığımız zaman ne koşullar aynı, ne fırsatlar aynı, ne de hedeflenen şeylerin aynı olduğunu görürüz. Devlet dışı bu unsurların devreye girmesi bu açıdan doğru olur. Ancak melek yatırımcılar vesaire genellikle İstanbul'da toplanmış durumda. O zaman Türkiye'nin diğer illeri, ilçeleri ne olacak. Bu adil bir durum olmaz. Devlet dışı organizasyonların Türkiye'nin her tarafına hizmet verebilecek bir ağları var mı? Yok. O zaman şimdilik devlet yapmaya devam etmeli."* diyerek mevcut durumda devlet dışında girişimcilik eğitimini yaygın yapacak bir yapının olmamasından dolayı devletin yapması gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcılardan D4 ise girişimciliğin yeni bir olgu olduğunu ve ülkemizin her tarafına bu olguyu aşılamak için girişimcilik eğitimi ile ülkenin her tarafına ulaşmak gerekiyor. Ayrıca girişimcilik eğitiminden herkesin faydalanabilmesi için de devletin işin içinde olmasının şart olduğunu "*Bu işe iyimser bakış açısıyla bakmak gerekir. Doğru bir uygulama yaptığımızı*

düşünüyorum. Aile kültüründe almadığımız, toplumumuzda daha önce olmayan bir şey. Onun için geniş kesimleri dâhil etmek lazım. Özel sektörün aktörlerine bırakırsak herkese ulaşılamaz." cümleleri ile özetlemiştir.

4.2. Kamu Özel Ortaklığı

Bu alt tema "Piyasaya Daha Fazla Rol", "Devlet Dışı Paydaşların Önemi", "Müfredat ve Fonlarda Zenginlik" ve "Knowhow, Network ve Mentorluk İhtiyacı" olmak üzere dört tema altında birleştirilmiştir.

Piyasaya Daha Fazla Rol

Araştırmaya katılanlardan bazıları Türkiye'de devletin girişimcilik eğitimi vermesine temel neden olarak, özel sektörde bu rolü üstlenen kimsenin olmamasını bağlamışlardır. Ayrıca devletin girişimcilik eğitimi konusunda ülkemizde olmayan bir süreci ortaya çıkarması ve belli bir aşamaya getirmiş olması açısından iyi bir şey yaptığını, ancak artık belli bir noktaya gelindiği için özel sektörü işin içine çekmek gerektiğini ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili olarak görüşmecilerden D1 *"Girişimcilik ve girişimcilik eğitimi konusuna kimsenin haberdar olmaması nedeniyle devletin bu işi bir noktaya kadar getirmesi önemli bir şey. Ancak bundan sonra özel sektörün daha fazla işin içinde olması gerekiyor."* sözleri ile açıklamıştır.

Benzer bir görüş bildiren M9 *"Devletin girişimcilik eğitimi vermesi, büyük bir ihtimalle, özel sektörde bu işi kimse yapmadığı için*dir. *Ama devlet süt üreten, yoğurt üreten fabrikaları yönetmeye başladığında sorunlar ortaya çıkıyor. Çünkü hem pazarı yapan hem de diğer taraftan rekabet eden bir şirket haline gelmiş oluyor. Bu anlamda bence doğru olan devletin bu işlere müdahil olmamasıdır. Fakat bu kolay bir süreç değil. Girişimcilik eğitimin sadece özel sektör tarafından verilmesini beklemekte çok yanıltıcı olabilir. Çünkü özel sektör kendi istekleri ve kendi ajandası uğrunda hareket eder ve onun motivasyonu devletin ekonomiden beklediği motivasyonundan farklı olur. Burada sadece özel sektörün girişimcilik eğitimi versin devlet vermesin demek doğru olmaz. İki tarafında yapması gerekenler var*." diyerek girişimcilik eğitimini sadece özel sektörün vermesinin daha anlamlı olacağını ancak bu durumun gerçekleşmesinin çok zor olması nedeni ile iki tarafında sürece katkı vermesi gerektiğini ifade etmiştir.

Görüşmecilerden U1 ise melek yatırımcıları veya özel sektör aktörlerini girişimcilik eğitimi yapmaya itecek bir çıkar durumunun olması gerektiğini *"...Devlet hiç desteklemesin yaklaşımı çözüm değil. O zaman bu girişimcilik eğitimlerini kim niye versin? Tamamen hayır yapmak için bu işi yapacak bir ruh bulmanın kolay olduğunu düşünmüyorum. Melek yatırımcılar belki*

buraya yatırım yapıp bir değer elde edeceklerse burada belki rol almak isteyeceklerdir. Ama KOSGEB'in destekledikleri bir sürü girişimcinin iş fikirlerinin içerisinde yatırımcıların dikkatini çekecek yüzde, çok çok ufak bir yüzde. Bu hızlı büyüme potansiyeline sahip, daha teknoloji odaklı girişimcileri çekebilir. Ama onların dışındaki girişimcileri de göz önüne alıyor olmamız gerekiyor. Onlar için devlet desteği dışında pek çıkar bir yol bulmuyorum. Belli tür yatırımlar için kesinlikle bir üstünlükleri var. Mesela bir yatırımcı bir girişim fikrini değerlendirirken hakikaten kendi parasını risk edeceği için bu işin tutup tutamayacağını değerlendirirken çok daha kapsamlı bir değerlendirme yapabiliyor. Hâlbuki KOSGEB, TUBİTAK, sanayi bakanlığı değerlendirmelerinde bazıları daha ciddi işlere bakabiliyor. Ama pazar uyumu konusunda iş başarılı olabilir mi? Sürebilir mi? konularında o kadar başarılı olmayabiliyorlar. Buna karşılık bu yatırımcıların ilgilenebileceği türden yatırımlar oldukça kısıtlı. Toplam 3000 orta ölçekli şirket projeleri arasında %10'un altında belki %5 maksimum onları ilgilendirebilecek yatırımlar olduğunu tahmin ediyorum. Dolayısıyla bazı yatırımlar için evet olabilir. Ama bu küçük ve orta ölçekli şirketler için %90 oranında çok uygun olmayabilir. Örneğin girişimcilik eğitimlerinin bir kısmı banka tarzı yatırımcılar tarafından verilebilir. Ama hepsi için mümkün olmaz bu durum. Neden olmaz? Çünkü yatırımcının esas işi yatırım mı? Eğitim mi? …Yatırımcıdan her hafta onlarca, yüzlerce ve binlerce kişinin eğitimini organize etmesini istemeye başladığınızda. Onlarında bu normal diğer eğitmenlerin benzer bir yapıya dönüşmesi tehlikesi de ortaya çıkar. Bu eğitimlerin bir kısmı kesinlikle onlar üzerinden yapılabilir. Ama bütün yükü oraya kaydırmak bence mümkün olmaz. Şu anki sistemin ciddi iç sorunları var, ama tamamen yatırımcılara ve özel sektöre bırakabilmenin de eksik kalacağına inanıyorum…" cümleleri ile girişimcilik eğitimini serbest piyasaya bıraktığımızda maksimum çıkar ve büyüme potansiyeli dışında kalan alanlarda faaliyetlerin eksik kalacağını, ancak eğitimin bir kısmının devlet dış kaynaklarla yapılmasının fayda sağlayacağını ifade etmiştir.

Yine devlet desteği olmadan Türkiye'de girişimcilik ve girişimcilik eğitimi faaliyetlerini yürütmenin oldukça zor olduğunu, ancak özel sektör aktörlerini biraz daha sürece dâhil etmenin faydalı olacağını katılımcılardan E8 *"Proje pazarları kurulup özel sektör yatırımcısı ile girişimci fikirlere sahip kişiler daha sık buluşturulmalı, mentorluk eğitimleri düzenlenmeli vs. Türkiye şartlarında devlet desteği olmadan girişimciliğe başlamak oldukça maliyetli bir konu, özellikle ticari kredi bulma noktasında bankaların istedikleri teminatlar ve ilk kez iş kurmaya başlamış olan bir girişimciye duyulan güvensizlik bu kaynağa erişmede sorun." ş*eklinde dile getirmiştir.

Özel sektör aktörlerinin girişimcilik olayına hâkimiyetlerinden dolayı, birçok durumu avantaja çevirebilecek ve bu süreçte kaynakların daha verimli ve etkin kullanılmasını sağlayacak argümanlara sahip olmasından dolayı devletin biraz geriye çekilip devlet dışı kurumların işin içine çekmesi ve devlet dışı kurumların alanının genişlemesi gerektiğini dile getiren görüşmecilerin görüşlerinden yapılan alıntılar aşağıdaki gibidir:

> …verilen desteklerin, teşviklerin aslında melek yatırımcılar ve özel sektör üzerinden verilmesi daha mantıklı olur. Desteğin melek yatırımcılar aracılığıyla verilmesi iyi fikirleri ön plana çıkarabilir. Ofis vesaire için verilen destekler çok önemli değil, önemli olan fikrin kaliteli olması. Kaliteli fikir için 30-50 bin bir şey değil. İyi fikri melek yatırımcı, özel sektör ciddi seviyelere çıkarabilir. (U16).

> Teknogirişim desteği ile ilgi bir makalem var. Teknogirişim desteği mi kösteği mi diye. Teknogirişim desteğini akademik jüriye niye bırakıyorsun kardeşim. Çocuğa deki; sen benim akredite ettiğim kamplardan birinden mezun oldun mu? Oldum. Peki, melek yatırımcı buldun mu? Buldum. Al o zaman ben sana bu desteği veriyorum. İki tane şart olacak bir eğitim almış olması, iki, sermaye yani özel sektör buna bir yatırım yapmayı kabullenmiş olacak. Biz genellikle akademisyenler; ay ne güzel proje ay çok güzel deyip fonluyoruz. Ama biz bunun pazar veri olup olmadığını bilemeyiz ki. Bunu özel sektör bilir. O zaman bırak özel sektör fonlasın biz onu match edelim. Özel sektörün iki koyduğuna bizde bir koyalım. Veya onların iki koyduğuna bizde iki koyalım (U9).

Devlet Dışı Paydaşların Önemi

Girişimcilik eğitiminin gelişebilmesi için uygun bir iklimin oluşması gerektiğini ve bu iklimin olgunlaşmasının sadece devletin değil aynı zamanda iş dünyası, sivil toplum kuruluşları, vakıflar, üniversiteler ve özel eğitim kurumları gibi rol aldığında ciddi faydalar sağlayabilecek paydaşların, biraz daha işin içinde olması gerektiğini dile getiren E4'ün görüşlerinden yapılan örnek alıntı şu şekildedir:

> Zaten girişimcilik ancak uygun bir iklim olması durumunda gelişir. Yani bir domatesi düşünün. Domates bile belli bir sıcaklıkta yetişiyor. Belli bir sera ortamında, girişimci de ancak böyle bir ortamda yetişir. Dolayısıyla bu iklimin yaratılmasında ve sonrasında da kültür oluşturulmasında gerek sivil toplum kuruluşları, iş dünyası, üniversiteler gerekse de diğer eğitim kurumları hatta informal eğitim kurumları da bu işin içinde olmalı. Yani bu kültürü oluşturacak bir çember var ve o çemberin bir tarafında kamu bir tarafında üniversiteler bir tarafında sivil toplum kuruluşları bir tarafta iş dünyası ve networkler. Bunlar arasında etkileşimi arttırdığımız zaman bu eğitimler başarıya ulaşacaktır (E4).

Görüşmecilerden M8 *"…Girişimcilik eğitiminin devlet tarafından yapılmasından hiçbir şekilde karşı değilim. Ancak devlet standardı devlet hiyerarşisi, devlet modeliyle yapılması ne kadar doğru? O tartışılır. Çünkü arasında çok ince bir nüans var. Fakat girişimciliğin tek elden bunu*

devlet vermelidir bunu bilmem ne yapmalıdır gibi bir yaklaşıma ben şahsen çok sıcak bakmıyorum. Çünkü girişimcilik bir ekosistem işidir. Girişimcilik ekosisteminde başarılı olabilmek için sadece üniversitelerin veya özel sektörün bir şeyler yapması yeterli olmuyor. Devlet dâhil tüm paydaşların üstüne düşeni yapması gerekiyor." diyerek girişimcilik eğitiminin ancak girişimcilik ekosistemindeki herkesin rolünü doğru oynaması ile başarılı sonuçlar elde edeceğini söyleyerek sadece devlet veya sadece piyasa yerine kamu ve özel herkesin üstüne düşeni yapması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Katılımcılardan D1 kendi Ticaret odası başkanlığı ve bakanlık yaptığı dönemlerdeki tecrübelerinden verdiği örneklerle kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının hem kendilerinin yapması gereken şeylerin olduğunu hem de birlikte yapmaları gereken şeyler olduğunu belirttiği ifadesi şu şekildedir:

> Girişimciliğin ve girişimcilik eğitiminin özendirilmesi veya girişimciye her türlü kolaylığın bürokratik engeller başta olmak üzere devlet tarafından sağlanacağı ve yine girişimciye mutlak suretle girişimcilik ruhunu verecek o ruhunu kamçılayacak bazı cazibelerin ortaya konulması gerekiyor. Biz buna teşvik diyoruz. Ben her zaman teşvik konusunu azmettirme diye değerlendiririm. Yani devlet niye teşvik verir. Gel ben sana havuç göstereyim, bu işin içine gir der. O da bu kulvarın içine girer. Bu işin ben sana devlet ayağını söyledim. İkinci ayağına gelelim. Ben on üç sene sanayi odası başkanlığı yaptım. Sanayicilerin, iş adamlarının, tüccarların epeyce üyesi olan odaları, ticaret odaları, sanayi odaları ve diğer taraftan onların üst meslek kuruluşu olan odalar ve borsalar birliği, esnaf kesiminde yine aynı şekilde esnaf odaları esnaf birlikleri ve yine onların üst kuruluşu olan Türkiye esnaf ve sanatkârlar konfederasyonu gibi kuruluşlar. Zaten devlet bunlara birtakım kamusal görevlerini bedelsiz olarak devretmiştir. Devlet bu sivil toplum kuruluşlarına birtakım hizmetlerini yapması için kendi kamusal hizmetlerinin devrini yaparken bir taraftan da bunlara sağlamış olduğu diğer maddi imkânlarla, bu kuruluşların bunları yapmasını destekliyor. Dolayısıyla birinci derecede iş asıl sorumluluk bizim sivil toplum kuruluşlarına düşüyor. Şimdi KOSGEB'in yönetim kurulu üyesi yapısına baktığınız zaman, KOSGEB'in eğer değişmediyse ben sanayi bakanlığı yaptığım dönemde, KOSGEB'in yönetim kurulu başkanı ilgili bakandır. Sanayi ve Ticaret bakanıdır. Orada odalar ve borsalar birliğinin başkanı sıfatıyla temsilcisi vardır, yine TÜBİTAK'ın başkanı sıfatıyla temsilcisi vardır, şimdi bu şekilde sağlanmış olan bir yapı var. Niye böyle bir yapı sağlanmış. İşte üniversite sanayi ve tüm kuruluşların işbirliğinin beraber ortak bir koordinasyon yapacağı çalışmalar yapılsın diye. Bunu da sivil toplum kuruluşları diğer taraftan Avrupa birliği fonları önemli destekleri var. İşte melek yatırımcılar olsun başka konular olsun ki bunlar çoktan keşfedilmiş tatbik edilmiş ve artık o ülkelerdeki girişimcilerin mayasında çok önemli yer teşkil etmiş olan şeylerdir. Bizde bunları daha yeni yeni öğreniyoruz. Ben hiç unutmuyorum. Türkiye Avrupa birliği ile ilgili müzakere ve Avrupa birliğine tam üyelik müracaatlarını yaptığı dönemlerdi. 1990'li yıllarda 1995-96-97 yıllarından bahsediyorum. Eğer Türkiye Avrupa birliğine başvuru, müzakereler veya çalışmaları başlamamış olsaydı inanın Türkiye KOBİ'nin ne olduğunu o

> zaman bile anlayamayacak olacaktı. Türkiye'de KOBİ gerçeği KOBİ kavramı da bilinmiyordu. Burada kimseye kızmak veya kimseyi yargılamak için söylemiyorum. Ama işin özel sektör boyutu var işin kamu boyutu var, işin sivil toplum kuruluşları boyutları var. Hem münferiden hem de işbirlikleriyle yapılacak çok önemli şeyler var. Tabi bu konuda üniversitelere çok büyük görevler düşüyor. Üniversitelerinde bu konuda kendi müfredatlarında yapması lazım. Diğer taraftan yeni ve farklı işler yaratabilmek için devletin biraz geriye çekilip özel sektörün, bu işi bizzat yapanların, sivil toplum kuruluşlarının daha aktif rol alması bize avantaj sağlar.

Eğitimin sonunda verilen desteğin yine devlet tarafından verilmesi gerektiğini ancak girişimcilik eğitimi kısmı için devlet dışı unsurlarında yer almasının büyük avantajlar sağlayacağını dile getiren görüşmecilerden D7 "*Girişimcilik eğitimi kısmı için keşke sivil toplum kuruluşları, vakıflar, özel sektör gibi kurumlar da bu eğitimleri verse. Bence hiçbir sıkıntı yok. Daha da iyi olabilir. Ama maddi destek kısmı için aynı şeyi söylemek yanlış olur. Maddi desteği devlet vermelidir."* sözleri ile açıklamıştır.

Benzer bir şekilde devletin ve özel sektörün birlikte çalışarak daha verimli sonuçlar alabileceklerini dile getiren katılımcılardan M4, M9 ve U17'nin görüşlerinden yapılan alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Herkes başarılı girişimci olamaz, ama başarılı girişimci her yerden çıkabilir. Devlet temelini, özel kurumlar pratiğini verirse yine devletin yatırımcı desteği ile birleşip nice başarılı projeler çıkabilir(M4)

> Devlet ve özel sektörün birlikte çalışması lazım. Devlet pazar ve ekonomi için doğru mekanizmaları kuracak olan kurumdur. Özel sektörden ayrı düşünmek doğru olmaz. İkisinin birlikte eşgüdümle çalışması lazım. (M9)

> Bu işi kamunun yapması yerine, bunu risk alarak yapacak özel sektör oyuncularının toplam giderlerinin bir kısmını karşılayarak destek olması durumunda gerçekten girişimci olma niyeti olan ve risk alan müteşebbisler desteklenir (U17).

<u>Müfredat ve Fonlarda Zenginlik</u>

Dünyada girişimcilik konusunda belli bir yol kat etmiş ülkelerin girişimcilik eğitimleri bakımından incelendiğinde müfredat ve fonlardaki zenginlik dikkat çekmektedir. Türkiye'de bu durumun ağırlıklı olarak devlet tarafından sağlanan fonlar ve tek müfredat üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Katılımcılardan D8, melek yatırımcılar ve benzeri unsurların girişimcilik eğitiminde rol alması durumunda fon bulma anlamında ortaya çıkacak alternatiflerin çoğalacağını *"Girişimcilik eğitimi ve finansmanı konusunda özel sektör imkânlarının arttırılmasını olumlu buluyoruz. Sonuç itibariyle girişimci adaylarının*

yararlanabileceği fonlar çeşitleniyor. Bu da nitelikli işlerin ticarileşmesine olanak sağlıyor." şeklinde ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde D2 *"Bu melek yatırımcılar vb. işin içine girerse daha zengin içerikli ve farklı müfredatlar uygulayabilirler. Şuan bizde tek tip eğitim var. Öyle olursa daha sağlıklı olur. Bizdeki girişimcilik eğitimi kitabi bir bilgi seviyesinde kalıyor. Uygulamaya aktarmakta zorlanıyoruz."* diyerek piyasanın da katkı sağlamasının, girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin daha işlevsel hale geleceğini ve çeşitli, zengin içerikli müfredat ve fonlarda artış olacağını belirtmiştir.

Görüşmecilerden U5 ise Türkiye'de her yüz kişiden on dokuzunun girişimci olduğunu, girişimci sayısının artık yeterli sayıda olduğunu, ancak kaliteyi ve niteliği arttırmak için özel sektörün çok önemli olduğunu "*2006 yılından beri devlet bu işe çok ciddi el verdi. Var olmayan bir süreç için devletin destek vermesi gerekiyor. Ama bu uzun süreli bir iş olduğunda, kaynakların artık atıl kullanılmasına neden olmaktadır. Artık girişimcilik faaliyetleri belli bir olgunluğa ulaştı diye düşünüyorum. Bu seneki girişimcilik endeksimiz %19 yani her yüz kişiden 19 u girişimci. Bunların artık kalitesini arttırma zamanımızın geldiğini düşünüyorum. Bu kaliteyi arttırmak için özel sektör önemli*." sözleri ile açıklamıştır.

Knowhow, Network ve Mentorluk İhtiyacı

Devletin mevcut durumda yaptığı gibi, girişimcilik eğitimi ve finansmanında başarı sadece girişimci adayına bilgi vermek ve cebine para koymak ile yakalanamayacağını M1 *"Devletin KOSGEB gibi teknoloji bakanlığı gibi finansman bağışı yapması acaba doğru bir metot mu? Girişimciliği geliştiren bir şey mi? Benim görüşüm geliştirmeyeceği yönünde. ABD başkanı Barack Obama da benimle hem fikir. Ben diyorum ki kamu kaynaklarını öyle kullanmalıyız ki, akıllı paraya çevrilsin. Yani kamu kaynağını kalkıp sen bir girişimcinin cebine koyarsan, bu arkadaşın günümüz dünyasında ihtiyacı olan şey sadece finansman değil, knowhow, mentorluk ve network ihtiyacı da var. Bu üçünün senin devlet olarak sağlama imkânın yok. Bunu sağlayamadığından dolayı bu parayı alıp, on iki ay sonra bittiğinde adım atabilecek hali kalmıyor. Nefesi kesiliyor. Bu sadece Türkiye'de değil tüm dünyada girişimciliğin geliştirilmesi girişimcinin cebine finansman konulması ile eş anlamlı algılanıyor. Benim önerim şu. Öyle yapmayalım şöyle yapalım diyorum. Girişimcilerin madem knowhow, mentorluk ve networka ihtiyacı var, bunu sağlayanlar melek yatırımcılar. Öyle ise melek yatırımcıları akreditasyonunu sağlayalım, devlet doğru melek yatırımcıyı bir ayırsın, akredite etsin ve vatandaşına desin ki; ey girişimci! Bunlar bizim akredite ettiğimiz melek yatırımcılar, bunlar sana knowhow,*

mentorluk ve network sağlayacak. Madem benden bir finansman kaynağı istiyorsun, önce bu akredite olmuş melek yatırımcıya git ikna et, adam sende bir gelecek görüyorsa zaten yatırım yapacak. Onun yaptığı yatırım kadar da ben para koyacağım derse o zaman kamu kaynağı akıllı paraya çevrilebilir. Zaten bu hizmetleri melek yatırımcılar sağlıyor, devlet bedavadan bunlardan faydalanmış olacak." diyerek girişimci adaylarının ihtiyacı olan her şeyin melek yatırımcılarda mevcut olduğu için devletin iyi melek yatırımcıları akredite ederek bu süreçte daha fazla rol vererek ortak hareket etmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcılardan M5 ise *"Al sana para ne yapıyorsan yap yaklaşımı kolaycı bir yaklaşım. Onun yerine ürettiklerinden vergi alma, ihracat yaptığında extra bir şeyler vermek daha önemli. , Bunlar yapılıyor. Ama yeterli değil. Genç insanların en çok ihtiyacı olan şey para falan filan değil. O insanların en çok ihtiyaç duyduğu şey, mentorluk. Neyi yapmaları gerektiği, neyi yapmamaları gerektiği, konusunda fikir alabilecekleri kurumların olması gerekiyor. Girişimci adaylarını değişik ülkelerde değişik ortamlara sokmak, iş insanları tanıtmak gibi faaliyetler olmalı. Bunu şuan Türkiye'de yapan bir vakıf var. Bu tür şeylerin artması lazım. Bunu da özel sektör yapmalı. Özel sektöre düşenler bunlar. Ama devletin özel sektörde bu faaliyetleri yürüten insanlara destek olması lazım. Bunlara şüpheyle bakmak yerine acaba ne yapıyorlar deyip polis gibi takip etmek yerine yerine destek olmak lazım*." şeklindeki ifadesi ile devletin özel sektörün alanını genişletmesi, bu işlere gönüllü olan aktörleri engellememesi ve girişimci adaylarının özel sektörden mentorluk desteği almaları gerektiğini dile getirmiştir.

4.3. Devlet Müdahale Etmemeli

Girişimcilik eğitimi ve finansmanı konusunda devletin müdahale etmemesi gerektiğine yönelik görüşler, "İyi Takip ve Etkin Sonuç", "Devlet Girişimci Yetiştiremez" ve "Devlet Kaynaklarının İstismarı" olmak üzere üç tema altında birleştirilmiştir.

<u>İyi Takip ve Etkin Sonuç</u>

Katılımcıların bazıları girişimcilik eğitiminden daha çok verim alınabilmesi için devletin bu konudan elini çekmesi ve devlet dışı paydaşların etkin rol alması gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu konuda görüşmecilerden M3 *"Ben devletin hiç bulaşmaması yanlısıyım. Örneğin dünyanın girişimcilikte en güzel örnekleri silikon vadisinden çıkıyor. Silikon vadisine baktığınızda da en güzel örnekler Stanford Üniversitesi'nden çıkıyor. Geçen yıl bir araştırmada yayınlanmıştı. Dünyada ARGE' si en güçlü olan üniversite Stanford Üniversitesi olarak belirlenmiş. Stanford Üniversitesi bizzat bu tür şeylere fiziksel yer veriyor, alt yapı sunuyor, karşılığında da hisse alıyor, yatırım yapıyor, üniversite risk alıyor. Ama devlet değil, devlet hep karışmamayı tercih*

ediyor. Amerika'da devlet CIA'nin yaptığı projelerde bile CIA'ye müdahale etmiyor. Sadece bir yatırımcı gibi davranıyor. Dolayısıyla bizde de devlet burnunu sokmamalı. Sadece bu konuda alt yapıyı sunmalı. Yani alt yapı nedir? Vergi indirimi şu bu. Onun dışında burnunu sokmamalı. Türkiye'de girişimcilik eğitiminden devlet elini çeksin, devlet dışı kaynaklarla yapılsın o zaman daha iyi ve etkin sonuçlar çıkacağına inanıyorum." şeklinde dile getirdiği ifadesinde, Amerika Birleşik Devletleri'nden örnekler vererek devletin girişimcilik eğitimine müdahale etmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Konu hakkında görüşülenlerden U16 ise "*Devlet dışı kaynakların daha tercih edilebilir olması gerekir. Burada melek yatırımcılar devreye girmeli aslında. Devlet bu işi özel sektör üzerinden yapmalı, böyle yapılırsa daha çok çıktı elde edilebilir diye düşünüyorum*." şeklinde dile getirmiştir. Yine konu ile ilgili katılımcılardan U2 benzer ifadeler kullanarak devletin girişimcilik eğitimi ile ilgili süreçleri etkin takip edemeyeceği için devlet dışı unsurların tercih edilmesi gerektiğini "*Devletin verdiği eğitimlerin ve desteklerinin uzun süreli takip edilmesi gerekir. Ancak bu tür konular hükümet politikaları şeklinde yürütüldüğü için kısa süreli ve iyi takip edilmediği kanaatindeyim. Ancak diğer unsurlar olan melek vs. kendi paralarını daha etkin yerlere yatırıp, daha etkin takip etmekle birlikte sonuç almayacağı şeylere yatırım yapmaz*." sözleri ile açıklamıştır.

Katılımcılardan E3 ise *"Bence devlet dışı unsurlar, girişimcilik ve girişimcilik eğitimi konusunda daha etkili olmaktadır. Melek yatırımcı ya da risk sermayedarı tüm konularda sonuç odaklı çalıştığı için her iş fikrine para yatırmıyor mesela. Bunun analizini daha sağlam yapıyor. Devlette ise desteklenecek olan iş fikrinin ayrıntılı olarak incelendiğini düşünmüyorum. Girişimcilik eğitiminde de böyle bir durumun olduğunu söyleyebilirim*." diyerek devlet dışı unsurların tercih edilmesi durumunda girişimcilik eğitiminin daha faydalı olabileceğini ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde katılımcılardan E7, girişimcilik eğitimi ve finansmanının ağırlıklı olarak devlet eli ile yapılan KOSGEB girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin iyi çıktılar ürettiğine inanmadığını, bunun yerine girişimcilik eğitimi ve finansmanının özel sektör tarafından yapılması durumunda daha iyi çıktılar olacağını dile getirdiği görüşlerinden yapılan alıntı aşağıdaki gibidir:

> KOSGEB eliyle verilen resmi girişimcilik eğitimi faaliyetleri ve yapılan harcamalar sonucunda istenen sonuçların elde edildiğine pek inanmıyorum. Melek yatırımcılıkla ilgili hazırlanan yönetmeliği incelediğimizde, planlamanın çok güzel olduğu ve sonuçlarının da güzel olacağı beklentisi yüksektir. Özellikle bu uygulamanın benzeri olan vergi vermek yerine okul yapma projesi

> sonucunda bir şekilde vergi vermeyenlerin okul yapması dolaylı yolla da olsa verginin alınması sağlandı. Zaten devlet tarafından toplanan verilerin bir kısmı ile okullar yapılmıyor muydu? Bu uygulama ile okullar vergiden kaçanlara yaptırıldı. Ve bence başarılı bir uygulama oldu. Benzer bir şekilde devletin melek yatırımcı uygulaması ile girişimcilik eğitiminin finansmanını işadamlarına devretmesinin yukarıda ki okul projesi gibi olumlu sonuçlar vereceği kanaatindeyim.

Görüşmecilerden bazıları ise özel sektörün, melek yatırımcıların ve sivil toplum kuruluşlarının girişimcilik eğitimi vermesinin daha doğru bir uygulama olacağını dile getirmişlerdir. Devlet dışı kuruluşların devlete nazaran esneklik, hızlı karar alma, çeşitlilik ve tecrübeye sahip olmaları nedeni ile daha etkili ve verimli sonuçlar alınacağını belirtmişlerdir. Görüşmecilerin girişimcilik eğitiminin ve finansmanının devlet dışı kurumların önderliğinde olması gerektiğini örnekler vererek dile getirdikleri görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> KOSGEB eğitimlerinden beklenen hedefleri netleştirmek çok önemlidir. Ben bu faaliyetlerin özellikle mikro girişim düzeyinde farkındalık yaratmak açısından yararlı olduğunu düşünüyorum. Ama ötesini beklememek gerek. Benzer bir argüman Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından verilen Teknogirişim destekleri içinde geçerli. Girişimcilik finansmanı ve tecrübe paylaşımının ön plana çıktığı eğitimlerin bu süreçten geçmiş özel sektör tarafından sağlanması çok önemli. Özel sektör, risk alma ve gerekli refleksi gösterme açısından devlete göre çok daha esnek. Bir de devletin harcama kontrol mekanizmaları ve yeni fikirleri değerlendirme konusunda yavaşlığı da dikkate alınmalı. Örneğin TOBB tarafından kurulan KOBİ A.Ş. bile istenen etkiyi yaratmaktan çok uzak kaldı (U12).

> Özel sektör aktörlerinin kendi bünyesinde, kendi politikalarını kendileri belirleyerek girişimcilik eğitimi vermeleri gerekir. Girişimcilik eğitiminden verim alabilmek için farklı alanlarda piyasayı çok yakından takip eden, uluslararası piyasa ve sermaye akışı konusunda bilgi sahibi olan ve gerçekten girişimci yetiştirecek ortamlara ve eğitmenlere sahip olan aktörler özel sektördedir. Bunun devlet eliyle sağlanması mümkün değildir. Türkiye'de devletin sürekli müdahale ettiği bir yaklaşım var. Bu da devletin sürekli kendi politikaları doğrultusunda bireylerin yetişmesine neden oluyor. Belli bir süre sonra bireylerin tek tipleştirilmesine neden oluyor. Bu işin özel sektör, melek yatırımcı gibi daha özgür bir ortamda verilmesi kesinlikle desteklenmesi gereken bir durumdur. İstenen çıktılar ancak o zaman elde edilebilecektir (U13).

> Eğitimi ve desteği melek yatırımcı ve özel sektör verirse belki olur. Özel sektör kendi elemanını kendisi yetiştirir. Denenebilecek bir modeldir diye düşünüyorum. Özel sektör devlete göre daha esnek ve daha hızlı karar alabilir (D3).

Yukarıda dile getirilen tüm görüşleri kapsayacak şekilde bir görüş dile getiren görüşmecilerden U11, devletin girişimcilik ortamını iyileştirmek ile uğraşıp eğitimleri piyasaya bırakmasının daha iyi olacağını *"...O nedenle "devlet iyi bir girişimci iyi bir işletmeci değildir" tespiti bizden çok önce yapılmış ve tecrübe ile sabittir. Devlet daha çok böyle alt yapıyı hazırlayan ve insanların içinde rahat edebilecekleri uygun ortamlar yaratan bir aktör olarak görürler.*

Yönlendirmesi ile ortamı iyileştirmesi ile adaleti sağlaması ile haksız rekabetin önüne geçmesi ile sözleşmelerin yerine getirilmesini sağlamasıyla öne çıkan, hizmetkâr devlet postunda tutabilirsek bu işleri, girişimcilerin, işadamlarının, iş dünyasının merkezinde bulunduğu yöntemlerle yaptırabilirsek, başarılı sonuçlar ortaya çıkar. Bunu dünyada başarıyla yapan ülkelerden de örnek alarak devletin doğrudan işin çekip çeviricisi değil de, organizatörü değil de, bu işleri bizzat yapıcısı değil de, bu işlerin daha kolay yapılmasına ortam hazırlayıcısı yapabilirsek. Yani devletteki yatırım ortamının iyileştiricisi bir aktör olarak görür de imkânları piyasaya bırakırsak daha isabetli olur." cümleleri ile özetlemiştir.

Devlet Girişimci Yetiştiremez

Katılımcılardan bazıları serbest piyasanın en önemli aktörü olan girişimciyi yetiştirmek ile devletin girişimci yetiştirmesi arasında kavramsal ve felsefi bir çelişki olduğunu dile getirmişlerdir. Görüşmeciler piyasada hangi tür girişimciye ihtiyaç olduğunu, başarılı olması için gerekli olan şartları bilen ve hâlihazırda uygulayanların rol alması gereken bir süreçte devletin olmasını çelişki olarak değerlendirmişlerdir. Görüşmecilerden U8 "*Doğrusunu söylemek gerekirse devletin girişimcilik eğitimi vermesi bana çok ters geliyor. Çünkü istatistikler tersini gösteriyor. Biliyoruz ki akademik eğitim insanları biraz daha çekingen, biraz daha az girişken hale getiriyor. Genellikle istatistikler akademik eğitim alan 4-5 yıllık bölümler bitiren kişiler arasında yapılan istatistikler bunların daha çok, masa başı, temiz, maaşlarının düzenli ödeneceği, riskin sıfır veya sıfıra yakın olacağı işler arama eğilimine itiyor. Dolayısıyla benzer bir şeyin burada da olmasını bekleyebiliriz. Bu mantık şundan kaynaklanıyor. Politikaların sınırlarını bilmiyor insanlar. Devletin sınırlarını da bilmiyorlar. Politikanın ve devletin fitri sınırları vardır. İyi niyetle hareket edersiniz. Ama saçma sapan bir şey yaparsınız. İstediğiniz sonuçları alamazsınız. Kamu otoritesini sahiplenenler bu sınırları bilmiyorlar. İyi niyetle hareket ediyorlar. Ama bunun için bir sürü kaynak harcıyorlar. Bu kaynaklar muhtemelen etkin kullanılmıyor. Yine bu kaynaklar muhtemelen kayırma icraatlarına konu oluyor. Dolayısı ile devletin mümkün mertebe bu konulardan uzak durmasını tavsiye ederim. Diğer taraftan devletin girişimcilik eğitimi vermesi ile devletin üzerine dayandığı felsefe arasında bir çelişki var. Eğer girişimcileri devletin yetiştirmesi mümkün olsaydı, dünyanın her yerinde devlet girişimcilik okulları açardı ve ortalık girişimciden geçilmezdi."* diyerek devletin üzerine dayandığı felsefe ile girişimci yetiştirmeye çalışması arasındaki çelişkiye dikkat çekerek devletin girişimci yetiştirmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir.

Katılımcılardan U11, devlet ile girişimciliğin yan yana gelmesinin serbest piyasa mantığına ters bir uygulama olduğunu girişimcilik eğitimi ve finansmanında devlet yerine piyasa aktörlerinin

rol alması gerektiğini "*Bir açıdan bakıldığında devlet eliyle girişimci yetiştirmek aslında batılı tabiriyle oximorondur. Yani birbiriyle yan yana getirilmesi zor olan olgulardır. Zira devlet tek tipçi, böyle insanları toplumları tek kalıba sokmayı seven, biraz disiplin otoriter filan. Yani insanın girişimci yeteneklerini törpüleyen bir mekanizmadır. Bu işin bizzat piyasada girişimciye çok ihtiyaç duyan sektörler eliyle hâlihazırda girişimci kapasitesi olan işletmeler ve işadamlarının ağırlıklı olarak rol aldıkları piyasa kanalıyla yapılması daha anlamlı olur. Buralarda işin içerisinde pişerek büyüklerimizden görerek bizden önce çığır açıcı işler yapmış rol model olarak faydalanarak bu işleri yapmak mümkün olur. O zaman işler çok daha doğasına ve mantığına uygun yapılır*." sözleri ile açıklamıştır.

Benzer bir şekilde girişimcilik süreçlerine devletin müdahil olması durumunda girişimciliğin gelişmesini sağlayacak birçok unsurun yok olmasına veya ters işlemesine neden olduğunu U8 *"Gönüllülüğün ve devlet dışı alanın geniş olan ülkelerde girişimcilik daha çok gelişir. Bizim gibi devletlerde de girişimciliği genellikle devlet eliyle geliştirmeye çalışır. Sivil toplum ve piyasa süreci bir keşif ve rekabet sürecidir. Devlet buralara el atarsa rekabeti ve sivil toplumu boğar. İnsanlar hayatta kalabilmek için başarılı olabilmek için istedikleri refah seviyesine çıkabilmek ve rakiplerine göre daha iyi iş yapabilmek için devamlı hayatı gözlerler ve yeni şeyler üretmek için çaba sarf edeler. Bu insanlardaki doğal bir eğilimdir. Bunun devletle bir alakası yok. İnsanın tabiatında olan bir şey bu. Devlet müdahale ettiği zaman bunları çarpıtır boğar."* cümleleri özetlemiştir.

Diğer görüşmecilerden bazıları ise resmi girişimcilik eğitimi ve finansmanı ile girişimciliğin kazandırılacağı konusunda şüphelerinin olduğunu ve formel olarak verilen girişimcilik eğitiminin etkili olduğuna inanmadıklarını şu şekilde dile getirmişlerdir:

> Bu soru bence çok önemli. Ben girişimciliğin formel eğitimle kazanılabildiği konusunda biraz şüpheliyim. Bu eğitimin hiçbir anlamı yok anlamına gelmiyor. Ama çok da etkili olduğu konusunda ciddi şüphelerim var (U10).

> Devlet güvencesi ile veya devletin organize ettiği eğitimlerle başarılı girişimciler ortaya çıkarılamaz. Eğer girişimci devletin güvencesini arkasında hissederse piyasada istenen etkinliği sergilemesi mümkün değildir. Örneğin girişimcilik eğitimlerinde devlet katılımcıları piyasa ile ne ölçüde tanıştırabilir? Eğitimin devlet eliyle verilmesi serbest piyasa ve girişimcilik ruhuyla hiç bağdaşmamaktadır. Hatta bu durum serbest piyasa ekonomisi ve girişimciliğin doğasıyla çatışan bir durumdur. Mesela devlet diyor ki kendi işinizi açın veya kendi işinizi geliştirin size 5 yıl geri ödemesiz ve benzeri teşvikler vereyim. Bu şekilde girişimci yetişmez. Girişimci kendi sermayesiyle işe girişmeli. Devletin güvencesi altında girişimci faaliyetleri yetişmez. Girişimcilik memurluktan farklı olarak kendi işlerine vakıf, toplumun en fazla ihtiyaç duyduğu işler açmalı. Finansmanını ve

benzeri her şeyi kendisi yürütebilmelidir. Bu riski üstlenecek donanımda bir birey yetiştirmelidir (U13).

Ekonomik sistemin işleyişinde devletin, düzenleyici rolünü üstlenerek mikro düzeyde sisteme müdahil olması gerekmektedir. Bu çerçevede uygulanan teşviklerin, özel sektörün girişimleri desteklemesine yönelik olarak oluşturulması daha doğru bir yaklaşım olacaktır (E2).

Yukarıda görüşlerini dile getiren katılımcıların görüşlerinin ortak noktası, devletin serbest piyasa mantığına ters hareket ettiğini, girişimcinin devlet eliyle geliştirilmesi veya yetiştirilmesinin serbest piyasa ekonomisi ile bağdaşmayan bir model olduğunu ve bununda risk alacak, farklı düşünebilecek, yaratıcı ve yeni işler kuracak girişimcilerin ortaya çıkmasının engellenmesine neden olduğu söylenebilir.

Devlet Kaynaklarının İstismarı

Görüşmecilerden U8, daha gerçekçi ve doğru olanın devletin kendi üstüne düşenleri yapıp geri kalanını piyasaya bırakmasının olduğunu, bu noktada piyasaya güvenmek gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, girişimcilik eğitimi ve finansmanının melek yatırımcılar ve diğer piyasa aktörlerinin yapması gerektiğini ifade etmiştir. Buna neden olarak, bu hizmetleri devletin sağlaması durumunda ortaya çıkacak istismarları örnekler vererek ifade etmiştir. Görüşmecilerden U8'in konu ile ilgili dile getirdiği görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

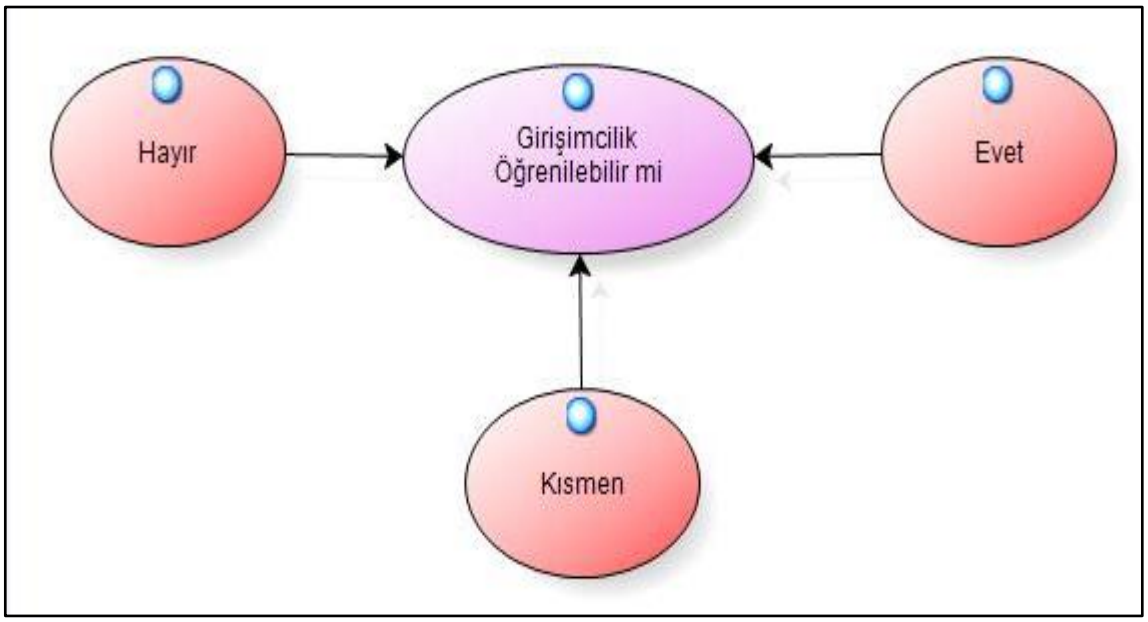
Bu ülkede girişimcilerin olmaması mümkün değil. Normal şartlar altında bazı insanlar nasıl işçi, bazıları nasıl memur oluyorsa girişimcilerde mutlaka olacaktır. Devlet desteği bu meseleyi çarpıtır. Yerleşik menfaatleri ortaya çıkartır. Bunlarda hareket etmeyi değişmeye gitmeyi engeller. Devlet bunun yerine mevzuatı basitleştirmek, vergileri insafsız olmaktan çıkartmak şeklinde destek verebilir. Çünkü iş kuran insan, risk almaktadır. Zor şartlarda yolunda yürümektedir. İşte sermaye bulacak, tesis kuracak vesaire vesaire. Bunların hepsi ciddi girişimlerdir. Burada mevzuatın onu ezmemesi, vergilerin onu ezmemesi yeter. Devlet desteği insanlarda kaynak elde etme imkânı olduğu kanaatini uyandırıyor insanlarda. Ama istismar ediliyor. Bununla ilgili birçok örnek var. Mesela bazı bölgelerde verilen teşviklerin, insanların teşviği aldığı ama hiçbir şey yapmadığı ile ilgili birçok duyum var. Burada gerçekten girişimci olmak isteyenlerden ziyade, nasıl olurda bedava bir kaynağı elde edebiliriz diye düşünenler yararlanıyor. Yani onların düşünce kodları buna daha uygun oluyor, politik ve bürokratik bağlantıları daha iyi oluyor, Ama gerçekten iş kurmak isteyen yeni bir şey başlatmak isteyen inanlar çoğu zaman bu durumdan uzak oluyorlar. O yüzden sivil topluma güvenmek lazım. Piyasa ekonomisine, insanların basiretine, sağduyusuna, becerikliliğine güvenmek lazım. Bununla ilgili bir amprik inceleme yapılsa benim tahminim hemen hemen hiçbir işe yaramadığı ve uyanıkların bundan yararlandıkları görülecektir. Girişimcilik eğitiminde devletin yerine gönüllü kuruluşlar, gerçek sivil toplum kuruluşları, vakıflar ve piyasa tecrübesi olanlar bu işe el atsalar daha iyi olabilir. Sivil topluma ve piyasaya güvenmek lazım. Devlete de güvenmemiz

lazım ama bu sadece kuralları uygulaması, asayişi kurması, toplumsal düzeni koruyacak kuralların düzenlenmesi olabilir, gerisini insanlara bırakmak lazım (U8).

Görüşmecilerden M7 ise *"Özel sektör melek yatırımcı daha çok işe bakıyor. İşi güzelse gel kardeşim diyor. Veriyor parayı ihtiyacı olan can suyunu, ürünü çıkarmak için hemen gaza basıyor ve neticeye ulaştırıyor. Esas kalkınma aslında böyle olur."* diyerek özel sektörün sahip olduğu özelliklerin çok daha elverişli olduğu ve kaynaklarını etkin ve verimli olan süreçlerde değerlendirerek ülkenin daha iyi kalkınmasına katkı sağladığını ifade etmiştir.

5. Yenilikçi Ve Girişimci Olma Özelliği Sonradan –Kısmen De Olsa- Eğitim Yoluyla Kazanılmasına Veya Girişimciliğin Öğrenilebilmesine Yönelik Bulgular

Bu kısımda "Sizce Yenilikçi ve Girişimci Olma Özelliği Sonradan –Kısmen De Olsa- Eğitim Yoluyla Kazanılabilir mi?" veya "Girişimcilik Öğrenilebilir mi?" Şeklindeki araştırmanın 5. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 5: Girişimciliğin yenilikçi ve girişimci olma özelliği sonradan –kısmen de olsa- eğitim yoluyla kazanılmasına (Girişimcilik Öğrenilebilir mi?) ilişkin görüşler

Girişimciliğin öğretilebilmesine yönelik görüşler, "Hayır", "Kısmen" ve "Evet "olmak üzere üç başlık altında birleştirilmiştir (Şekil 5).

5.1. Hayır

Görüşmecilerden girişimciliğin öğretilemeyeceği yönünde fikir beyan edenlerin kullandıkları ifadeler birbirine benzerlik göstermektedir. Girişimciliğin öğretilemeyeceği yönünde fikir beyan edenler, girişimciliğin bir ruh olduğunu ve bu ruhunda doğuştan mutlaka var olması

gerektiğini dile getirmişlerdir. Yine girişimcilik için olmazsa olmazlardan risk alma becerisi gibi becerilerin eğitim ile kazandırılamayacağını ifade etmişlerdir. Görüşülen kişilerden D1 "*Bir kere girişimciliğin özellikle insan ruhunda Allah tarafından verilmiş olması lazım. Allah her insanı aynı şekilde yaratmıyor. Birini memur, birini girişimci, birini işçi, birini siyasetçi yaratıyor. Girişimcilik doğuştan geliyor bence. İçinde mutlaka potansiyel olması gerekiyor. Allah tarafından o potansiyelin verilmesi gerekiyor. Allah yaratırken insanlara farklı kabiliyetler ve yetenekler veriyor. Hayatında hiç piyano görmemiş ama piyano çalmaya inanılmaz kabiliyeti olan ve piyanonun başına geçse belki onu konuşturacak çok insan var…"* cümleleri ile özetlediği görüşlerini, girişimciliğin yaratılıştan itibaren insanlarda ya var olduğunu ya da olmadığını söyleyerek insanların doğuştan girişimcilik kabiliyetleri yoksa girişimciliğin öğretilemeyeceğini dile getirmiştir.

Araştırmaya katılan diğer bir görüşmeci olan U8, girişimciliğin bir ruh ve iktisadi hayata yöneliş biçimi olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca eğitimle sadece birtakım teknik bilgilerin öğretilebileceğini ve bir kişinin başarılı girişimci olabilmesinin kişinin kendi yapısı, daha önceki piyasa deneyimi, kültürel genler, bulunduğu ortam gibi faktörlerin etkili olduğunu ve eğitimle girişimcilik ruhunun öğretilemeyeceğini örnekler vererek belirttiği ifadesinden yapılan alıntı aşağıdaki gibidir:

> Girişimcilik bir ruhtur, bir iktisadi hayata yöneliş biçimidir. Ve bu tahsille terbiye ile gelmez. Bu kişinin yapısı ile ortamıyla, geçmişi vesaire ile alakalıdır. Bir girişimci başkalarının fırsat görmediği yerlerde fırsat görme işidir. Bu eğitimi verenler o fırsatı kendileri görseler zaten kendileri yapacaklardır. Dolayısı ile çok anlamlı değil. Ama teknik şeyler öğretilebilir. Mesela muhasebe, stoklama vb. ile ilgili birtakım teknik bilgiler verilebilir. Ama bunlar teknik bilgilerdir. Girişimciliğin özü değildir. Girişimciliğe destek verme mahiyetindedir, ama girişimciliğin yerini tutamaz. Eğitimin bir miktar katkısı bulunabilir. Bunu inkâr etmek mümkün değil. En azından teknik anlamda bir şeyler öğretilebilir. Ama ruh olarak girişimcilik eğitimle öğretilebilecek bir şey değil. Ruh olarak girişimcilik belki yaratılışından belki, belki kültürel genlerinden, belki içinde bulunduğu yaşama ve kültür ortamından kaynaklanıyor. Mesela eğitime kafayı takmış bir ailenin çocuğu çok iyi okullara gitse bile, dil öğrense iyi şartlarda eğitim almaları için büyük harcamalar yapılsa bile, ilkokuldan ortaokuldan liseden sonra boş zamanlarında çalışmaya teşvik etmiş ailenin çocuğuna kıyasla daha az girişimci yapma şansına sahiptir. Birde tahsil seviyesi en azından birinci nesil açısından bakıldığında tahsil seviyesi ile girişimcilik arasında nerdeyse ters bir orantı var gibi görünüyor. Türkiye'nin bütün büyük müteşebbisleri tahsilsiz adamlar. Bunun niye böyle olduğunu araştıracak olursak çeşitli sebeplerle beraber en önemlisi galiba risk alma cesareti olur. Şimdi şöyle düşünelim. Tahsili yok bir adamın. Devlet dairesinde memur olma şansı yok. Özel sektörde de memuriyet sayılabilecek temiz ortamlı bir iş bulabilme şansı yok. Ne yapacak bu insan yaşamak için? Ya emeğini vasıfsız işçi olarak kiraya verecek. Böyle insanlar var. Bunlar yaşamlarının büyük

> çoğunluğunu vasıfsız işçi olarak geçirirler ya da vasıflı hale gelecek. Emek vasıflı hale geldikçe kişinin girişimci olma ihtimali artacaktır. Mesela amelelik ile işe başlayan sonra duvar örmeyi iyi yapan ve inşaat organizasyonlarında tecrübe edinmiş birisi inşaat firmalarına taşeron işler alarak inşaat işlerinin bir kısmını alabilir ve girişimci haline gelebilir. Ama aynı şeyin bir inşaat mühendisi tarafından gerçekleştirilme ihtimali daha az. Çünkü inşaat mühendisi hazır kurulu bir iş isteyecektir. Aldığı tahsilden ve eğitim kültüründen dolayı pis pasaklı işler üstünün toz toprak olacak işlerden uzak duracaktır (U8).

Yine görüşmecilerden D6 "*Bence girişimcilik doğuştan gelen bir yetenek. Bazı mevzular öğretilebilir. Ama bence girişimcilik için olmazsa olmaz özellikler, mesela cesaret ve risk alma öğretilemez diye düşünüyorum. Girişimcilik özelliklerinin doğuştan var olması gerekiyor. Çünkü mesela cesaret çok önemli, bence cesaret öğretilemez. Cesaret olmazsa risk de alamaz kişi. Tamam diğer şeyleri öğretebilirsin. İşte müşteri ilişkilerini, muhasebe bilgilerini, bunları öğretebilirsiniz. Ama cesaret olmazsa girişimcilik olmaz. Girişimciliğin olması için cesaret olmalı bence. Kişi gerçekten girişimci ise ben, eğitimin etkili olduğuna inanmıyorum. Eğitim girişimcinin bilgisini arttırabilir ama beceri kazandıramaz.*" şeklindeki ifadesi ile girişimcilik için gerekli olan kilit becerilerin öğretilemeyeceğini ve sadece birtakım teorik bilgilerin öğretilebileceğini dile getirmiştir.

Yukarıda dile getirilen görüşlere benzer bir şekilde katılımcılardan U15, aşağıdaki ifadesiyle aynı anne ve babadan olan kardeşlerin girişimciliğe olan farklı yaklaşımlarını örnek vererek girişimciliğin doğuştan geldiğini ve öğretilemeyeceğini dile getirmiştir.

> Bana göre girişimcilik doğuştan gelen bir yetenektir. Baktığınız zaman aynı aileden aynı koşullarda yetişmiş olan kardeşlerden bir tanesi çok başarılı girişimler yaparken diğeri hiçbir girişimde bulunmadan hayatını sürdürebilir (U15).

5.2. Kısmen

Görüşmecilerin girişimciliğin kısmen öğretileceği ile ilgili görüşleri çeşitlilik göstermektedir. Bir kısım katılımcılar, doğuştan gelen özelliklerin mutlaka olması gerektiğini, ancak var olan bu özelliklerin girişimcilik eğitimi ile daha nitelikli hale gelebileceğini dile getirmişlerdir. Katılımcıların diğer bir kısmı ise girişimcilerde mutlaka olması gereken bazı becerilerin veya özelliklerin, eğitim ile kazandırılamayacağını ifade etmişlerdir. Ancak bu beceri ve özelliklerin girişimciliğin tamamını kapsamadığını ve sadece bir kısmını kapsadığını söylemişlerdir. Söz konusu kısmın dışında kalan bilgi ve becerilerin eğitim ile kazandırılabileceğini dile getirmişlerdir. Görüş bildirenlerden bazıları da, potansiyel girişimci olan ve bunun farkında olmayan insanların harekete geçirilmesi için eğitimin katkı sağlayabileceğine dikkat

çekmişlerdir. Bu tema, konuyla ilgili farklı görüşlerden örnekler verilerek aşağıda incelenmiştir.

Görüşülen kişilerden biri olan M7 konu hakkındaki düşüncesini "*Girişimcilik, birazda kişinin içinde olacak bir şey. Öyle eğitim alınca girişimci olacak diye bir şey yok. Ancak içinde bir cevher varsa girişimcilik eğitimi alınca ben bunu yapabilirim deme yani cesaretlenmesine vesile olur. Bu anlamda girişimcilik eğitimini önemsiyorum*." şeklinde ifade etmiştir. Diğer bir katılımcı olan E8 ise "*Girişimcilik doğuştan gelen özelliklerin geliştirilmesi ile başarı sağlanabilecek bir olgu. Kişide yatkınlık yok ise ne kadar eğitirseniz eğitin başarı sağlanamaz. Aynı şekilde mevcutta var olan bir potansiyelin de etkin kullanımı ancak eğitim ile olur*." cümleleri ile dile getirerek doğuştan birtakım özelliklerin olması veya var olan bir potansiyel olması durumunda, eğitimin bireyleri cesaretlendirebileceğini ve girişimcilik becerilerini geliştirebileceğini ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde girişimciliğin kısmen öğretilebileceğini U17, kendi çalıştığı kurumdan örnek vererek girişimcilik becerilerinin geliştirilebileceğini ve kısmen öğretilebileceğini ifade etmiştir. U17'nin söz konusu görüşleri şu şekildedir:

> Girişimcilik becerileri ve kasları kesinlikle geliştirilebilir. Herkes yüksek teknoloji girişimi kuracak yetenekler, risk profili ve sabra sahip olmayabilir, hatta direktörlerinden olduğum Founder Institute programında yirmi binden fazla kişi test almıştır ve sonuçlar başvuranların yüzde birkaçının yüksek teknoloji girişimi kurabilecek durumda olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak daha farklı risk profillerinde girişimcilik ve kritik çalışan pozisyonları da söz konusudur, konuya bütünsel yaklaşılmalıdır.

Diğer taraftan görüşmecilerin önemli bir kısmı, girişimcilik için doğuştan gelen bazı özelliklerin olması gerektiğini ve doğuştan girişimci özellikleri olanların da girişimcilik eğitimi olmadan başarılı olmasının zor olacağını şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

> Girişimcilik doğuştan gelir demek çok doğru bir şey değil, ama girişimciliğin bazı özellikleri genetik olabilir. Örneğin merak duygusu, empati yapabilme yeteneği, bunlar yoksa bence girişimci olamaz. Yani bir şeyleri merak etmiyorsa başkalarının ne istediğini hissetmiyorsa istediğin kadar ima et, başarılı girişimci olması çok zor bir iş. Ama bunlardan biraz bile varsa bunu eğitim ve tecrübe ile zamanla geliştirebiliyor. Dolayısıyla girişimcilik kısmen de olsa eğitim yoluyla geliştirilebilir. Yani sıfırdan içinde girişimcilik ruhu olmayan insanın öğrenebileceğini düşünmüyorum. İçinden biraz bir şeyler olması lazım ama bununda mutlaka geliştirilmesi lazım. Doğuştan girişimci de olamazsınız (M5).

> Girişimci olabilmenin temel unsurları düşünüldüğünde, girişimciliğin insanın kişiliği ile alakalı olduğunu söylemek mümkündür. Kişiliğin oluşumunda gerek genetik faktörler, gerekse de kültürel

ve çevresel faktörler önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısı ile girişimcilik doğuştan gelen ve sonradan geliştirilebilen özelliklerle alakalıdır (E2).

Doğuştan özelliklerin olması çok güzel olur. Ama bazı insanlar aldıkları eğitim sonucunda, yıllar içinde edindikleri tecrübeleri de risk alarak girişime dönüştürebilirler. Ve daha hesaba kitaba dayanarak ilerleyebilirler. Eğitim, nereden ve nasıl başlayacağı konusunda ya da iş planını nasıl hazırlayacağı konusunda, nerelere başvuru yapacağı konusunda kişileri derleyip toplayabilir (U4).

Girişimciliğin gerektirdiği özellikleri, becerileri mutlaka içinde var olmalı ki eğitim işe yarasın. İçinde yoksa ne yaparsan yap öğretemezsiniz (M2).

Girişimciliğin sadece doğuştan gelen bir yetenek olmadığı eğitim ile de geliştirilen bir süreç olduğu artık kabul edilen bir gerçektir. Bugün dünyada birçok üniversitede girişimcilik ile ilgili lisans ve lisansüstü düzeyde dersler verilmektedir (U7).

Doğuştan bir şeyler olmalı, ama bunu geliştirmek için girişimcilik eğitimi çok önemli. Kısmen de olsa öğretilebilir olduğunu düşünüyorum. Bir çobana doğuştan gelen bazı özelliklere ek olarak ortam ile birlikte girişimcilik eğitimi sağladığınızda bambaşka yerlere getirebilirsiniz (U16).

Bence kısmen doğuştan geliyor. Kısmen de eğitim yoluyla kazandırılabilir. Eğitimlerde temel amacımızda, kişideki potansiyel girişimciliği ortaya çıkarmak ve kişinin bunu fark etmesini sağlamak. Genetik olarak sahip olduğumuz bu özellikleri kullandığımız ölçüde geliştirebiliriz. Doğuştan birtakım genetik özelliklerle bezendiğimiz birçok araştırma ile desteklenmekte fakat çevresel faktörleri yadsımamak lazım diye düşünüyorum. Girişimci olma özelliklerinin farkına varılması ve geliştirilmesinin eğitim yoluyla sağlanabileceği kanaatindeyim (E3).

Bence girişimcilik öğretilebilir. Ben harcanan her türlü enerjinin bir getirisi olduğunu, bir katma değer yarattığına inanıyorum. O yüzden de açıkçası girişimciliğin kısmen de olsa insanlara öğretilebileceğini ve kendi girişimini yapamayan insanların en azından kendi çalıştıkları işlerde birtakım girişimciliğe yönelik şeyler yapabileceğini düşünüyorum (M8).

Yukarıda görüş bildirenlerin birleştikleri ortak nokta olarak, içinde biraz bile olsa girişimcilik özellikleri olan bireylerin aile, çevre, ortam, girişimcilik eğitimi gibi etkenlerin etkisiyle başarılı birer girişimci olabileceklerini ve girişimciliğin kısmen de olsa öğretilebileceği söylenebilir.

Görüşülen kişilerden U11 ise "*Uzun yıllar filozoflar insan doğası diye bir şey var mı? İnsan dünyaya geldiğinde zihni boş bir tabela mıdır? Yoksa doğuştan zihinsel kodlarla beraber mi gelir? Tartışması hala uğraşılan ve yüzyıllardır devam eden bir tartışma. Ama geldiğimiz nokta şu. Çocuk anasından doğar doğmaz annesini emmeye başlıyor. Canlılarda da insan yavrularında da bu var. Evet, algı ve gözlem vasıtalarımız önemli, gözümüz kulağımız, elimiz, burnumuz, dilimiz her neyse duyu organlarımızla çok şey öğreniyoruz. Ama dış dünyadan aldığımız şeylerin bilgiye dönüştürülmesine elverişli bir kalıpla da yani zihinsel kodlarla da doğduğumuz ortada. O manada insanlar farklı mizaçlarla doğarlar. Aynı ailenin çocuğu, aynı*

atmosferde yetişmiş olduğu halde çok farklı karakterde insanlar görüyoruz. Bu şu anlama geliyor. Doğuştan aslında bazı potansiyel yetilerle beraber doğuyoruz. Girişimci insan risk almayı seviyor. Belirsizlik ortamında herkes böyle aman oraya gitmeyim, aman buraya gitmeyim, aman şuraya adım atmayayım derken kabuğuna çekilirken adam batarsam batıyım diyerek işin içine giriyor. Biraz böyle gözü karalık var. Bu anlamda biraz girişimci doğuluyor. Amma ve lakin her şey doğuştan getirdiğimiz potansiyel yetiler ve özellikler ile sınırlı değil. Onlar potansiyel yetenekler. Onları kinetik hale hareketli hale getirmemiz sonradan kazandığımız becerilerle de oluyor. Bu anlamda girişimcilik eğitiminin, eğitimin, tecrübenin, tecrübeli insanlarla haşır neşir olmanın, bir araya gelmenin onların tecrübelerinden istifade etmenin de girişimcinin yeteneklerini arttıran bir rolü olduğunu düşünüyorum." diyerek başarılı girişimcilerin hem doğuştan gelen birtakım becerilere sahip olması gerektiğini hem de eğitimin girişimci yetenekleri geliştirdiğini ifade etmiştir.

Girişimciliğin kısmen öğretilebileceğine dair farklı görüş bildirenlerden E6 "*Doğuştan gelen bir şey mi? Bence tam olarak değil. Riski alabilme bağlamında bakarsanız, girişimcilik ve risk bağlamında bakarsanız evet doğuştan gelen bir yetenek denilebilir. Ama verdiğimiz eğitimlerle, her işi bilmek veya her beceriye sahip olmak zorunda olmadığını, doğru bir ekip kurarsa başarılı ola bilineceği penceresinden bakarsak öğretilebilir."* şeklinde dile getirerek girişimciliğin aynı zamanda bir ekip işi olduğunu ve doğru bir ekibin girişimcinin eksik olan yönlerini tamamlayabileceğine dikkat çekmiştir.

Katılımcılardan D8 ise "*Bir insanın doğumunda, risk alabilmesine olanak veren ve daha önceki atalarından geçmiş, risk alabilme yeteneğini arttıran özelliklerin var olduğunu sayarsak, girişimcilik doğuştan gelen bir özelliktir diyebiliriz. Diğer taraftan, tamamen çevresel etkiler yolu ile çocukluğumuzdan başlayarak, içinde yetiştiğimiz ortam ve eğitimle ilgili de diyebiliriz. Örnek olarak ailenizde ticaretle uğraşan bir akrabanız veya bir rol modeliniz varsa ve eğitiminizi girişimcilik üzerine aldıysanız, iyi bir girişimci olabilirsiniz."* cümleleri ile bireyin doğru yöntemler ile eğitilmesi ve doğru ortamlarda bulunması ile girişimciliğin öğretilebileceğini ifade etmiştir.

Görüşmecilerden U1 ise *"Eğitimle yapılabilen çok şey vardır. Kimilerine ne yaparsan yap kazandıramazsın onu. Dolayısıyla iki aşırı uç var. Bir ne yaparsan yap girişimci olamayacak veya olmaması gereken bir grup vardır. Öteki aşırı uçta ise eğitim ver ya da verme girişimciliğe çok eğilimi olanlar vardır. Onlar her hâlükârda girişimci olur. Ama ortada büyük bir güruh var. Bunlar: girişimciliği ilk anda niyet etmeyen belki ama yapacak olsa başarılı olma ihtimali olan bir grup. Bu grup üzerine evet bir fark yaratabilir. Uygun özelliklerin bir kısmına sahiptir.*

Ama bunların ortaya çıkarılıp girişimci haline getirilebilir." şeklindeki ifadesi ile hem doğuştan girişimci olunabileceğini hem de girişimcilik eğitimine katılanların içinde girişimciliğe meyilli olanların iyi tespit edilip, iyi bir eğitim sürecinden geçilmesi durumunda girişimciliğin sonradan da öğretilebileceğini ifade etmişlerdir.

5.3. Evet

Araştırmaya katılan kişilerden bir kısmı, doğuştan hiçbir özelliği olmasa da girişimciliğin sonradan kazandırılabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir. Araştırma kapsamında görüşülenlerden U9 "*Girişimciliğin doğuştan geldiğini düşünen ve girişimcilerin üniversiteden çıkabileceği konusunda şüphesi olanlara Stanford Üniversitesi örneğini vermek isterim. 2013 itibarı ile Stanford Üniversitesi çalışan ve mezunlarının kurduğu şirket sayısı 39,900'dür. Aralarında Google, Nike, Cisco, Hewlett-Packard, Charles Schwab, Yahoo!, Gap, VMware, İDEO, Netflix, ve Tesla'nın da bulunduğu bu şirketlerde 5,4 Milyon kişi çalışmaktadır. Bu şirketlerin yıllık toplam cirosu 2,7 Trilyon dolardır. Yani Türkiye'nin yıllık milli gelirinin neredeyse dört katıdır. 120 yıllık bir üniversite, özellikle son 30 yıldaki girişimcilik atılımları ile 600 yıllık bir dünya imparatorluğu üzerine kurulmuş 90 yıllık bir cumhuriyetin 4 misli ekonomik büyüklük oluşturabilmiştir."* diyerek girişimciliğin öğretilebileceğini örnekler vererek açıklamıştır.

Görüşülen kişilerden birisi olan M1, insanlar arasında bir fark olmadığını, biraz çaba harcayarak herkesin eşit özelliklere sahip olabileceğini ileri sürerek girişimciliğinde öğretilebileceğini şu cümlelerle özetlemiştir:

> Aslında dünyadaki insanların birbirinden çok bir farkı yok. Bunu şuna benzetiyorum. Pirinç tanesi ile insan arasındaki farka benzetiyorum. Arada bir kromozom fark var. Bir kromozom farkla biz insan olmuşuz. Bir kromozom eksik olsaydık pirinç tanesi olurduk. Öyleyse acaba insanlar arasında ne kadar bir fark olur. Bence çok az bir fark var. O az farkı da şöyle izah edeyim; ben elimi şuraya koyuyorum bir fotoğraf çekiyorum, gidiyorum fotoğraf oskarı alıyorum. Dünya çapında fotoğrafçı olabilirim. Yarım milim aşağıya kaydırıyorum elimi, mahallenin köşesinde düğün fotoğrafçısı oluyorum. Bu yarım milim, oskarla mahallenin köşesindeki fark kadar olabiliyor. Bütün mesele o bakış tarzını tam doğru noktaya oturtabilmek. Bu bazılarında Allah vergisi oluyor, bazılarında da öğrenilebiliyor. Ona elini nerede tutması gerektiğini belki bir kere anlatarak göstererek bazılarında belki 100 defa göstermek gerekebilir ama öğretilebilir. Sonuçta herkes eşit noktaya gelebilir. (M1).

Görüşmecilerden D9 ise girişimciliğin sonradan öğretilebileceğini "*Şu anki uluslararası iş yapanların ve başarılı olan girişimcilerin, büyük çoğunlukla doktora ve yüksek lisans mezunu olduğunu düşünüyorum. Yapacağı işi bilen, pazar araştırması konusunda yetkin, ekonomiye hakim olan kişilerdir bunlar. Dolaysıyla ben kesinlikle girişimcilik eğitim ile kazanılabilir diye*

düşünüyorum." cümleleriyle dile getirmiştir. Katılımcılardan konuya farklı bir bakış açısı ile yaklaşan E1 "*İşin açıkçası ben kazanılabilir olduğunu düşünüyorum. Yani ben kendi sosyal bilimci kimliğime dönüp baktığım zaman doğuştan kazandığımız özelliklerin, bizim hayatımız içerisindeki davranışlar veya yapı şekillerimizde çok sınırlı bir katkısı olduğu kanaatindeyim. Birçok şeyi biz doğduktan sonra öğreniyoruz. Girişimcilikte öğrenilebilir ve öğretilebilir bir mevzu Ama sizi kısıtlayan aslında içinde bulunduğunuz kurumsal ortam ve oralardan gelen birtakım bağlar*." şeklinde ifade ettiği ve sosyal bilimci kimliğini sonradan aldığı eğitim ile kazandığını, girişimciliğinde tıpkı bunun gibi kazandırılabileceğini belirtmiştir.

Konu hakkında farklı görüş bildirenlerden birisi olan M6 ise girişimcilerin başarılı olabilmesi için girişimcinin ve girişimin sürekli bir değişim ve gelişim içinde olması gerektiğini dile getirmiştir. Bu nedenden dolayı girişimcilerin başarılı olmasını sağlayacak veya girişimciliğin nasıl olması gerektiğini gösterecek en önemli argümanın eğitim olduğunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

> Girişimci iseniz sürekli kendinizi ve fikrinizi geliştirmek zorundasınız. O yüzden de ben efsane girişimciyim veya işte girişimciyim diye bir şey yok. Girişimcilik sürekli gelişme arz eden bir şey. Ekibiniz sürekli büyür. Büyük bir ekibi yönetmenin de eğitimini almanız lazım. İş fikriniz başka yollara evrilir bambaşka alanlarda eğitim almanız lazım. O yüzden de eğitim ile girişimciliğin sonradan da çok rahat kazandırılabilir diye düşünüyorum (M6).

Bu konuda görüş bildiren diğer bir görüşmeci olan U3, girişimciliğin öğretilebilirliği ile ilgili görüşlerin bir zamanlar literatürde yer alan, yöneticilik doğuştan mı gelir? Yoksa sonradan mı kazanılır? Konusuna çok benzediğini, dolayısıyla girişimciliğinde günümüzde yönetici okullarında yöneticiliğin öğretildiği gibi öğretilebileceğini şu ifadelerle dile getirmiştir.

> 1950'lerde yönetici olunmaz diye bir literatür vardı. Yani yöneticiliğin eğitimden vesaire ile olmaz, yöneticilik ve liderlik doğuştan gelir der. Ama günümüzde işletme ve yönetim fakülteleri var yönetici yetiştiriyorlar. Bunlarla ilgili birçok okulda doktora derecesine kadar, her seviyede eğitim veren var. Hatta doçentliği ve profesörlüğü veriliyor. Günümüzde aynısı girişimciliğe uygulanıyor. Girişimcilik eğitimle öğrenilebilecek bir unsurdur. Herkesin farklı bir bakış açısı vardır. Bu bakış açılarıyla başarılı iş modelleri üreten herkes girişimci olabilir (U3).

Girişimciliğin öğretilebileceği ile ilgili görüş bildiren katılımcılardan E4'ün konu ile ilgili görüşü ise "*Girişimci doğulur, sonradan girişimci olunmaz şeklindeki mitler yanlıştır. Girişimcilik öğretilebilir. Bütün diğer disiplinler gibi girişimcilikte bir disiplindir ve öğretilebilir. Matematik nasıl öğretilebiliyorsa girişimcilik de öğretilebilir. Bütün bunlar öğrenme süreçlerinde öğretilebilir. Peter drucker, girişimcilik konusunda ki bildiğiniz her şey yanlış diyerek bunun bir disiplin olduğunu ve öğretilebileceğini bize yıllar öncesinden*

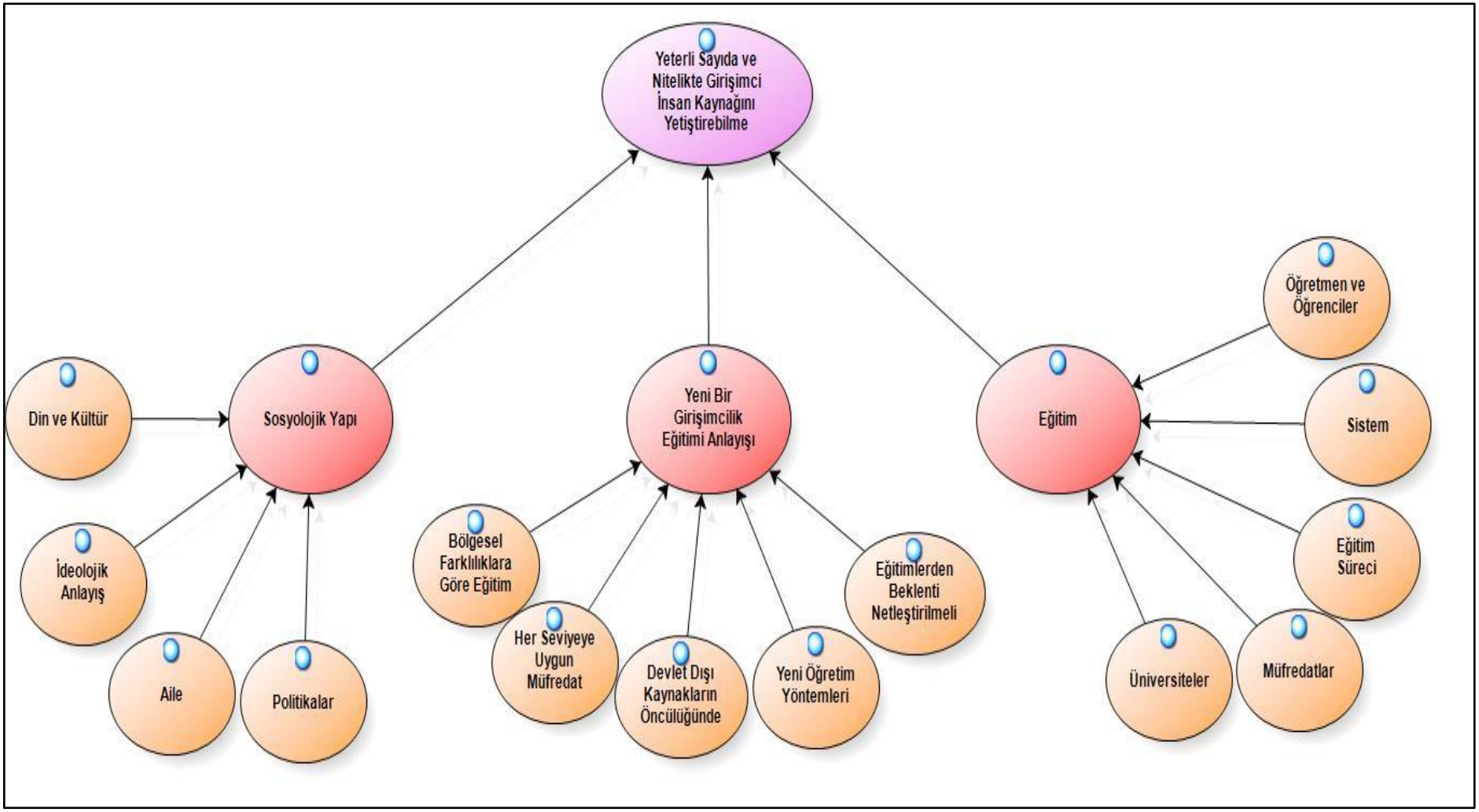
söylemiştir." cümleleri ile girişimciliğin tıpkı matematik gibi bir disiplin olduğu ve kesinlikle öğretilebileceğini belirtmiştir.

Katılımcılardan U14 ise "*Asıl konu "girişimci doğulur mu ya da olunur mu" değildir. Konu, kişinin kendini tanıması ve karakterine göre bir fikri girişime dönüştürebilmesidir. O zaman, deneyimler, vakalar, eğitimler ve teşviklerle desteklendiğinde, bence herkes başarılı bir girişimci olabilir. Ben girişimciliğin sonradan kazanılabileceğine kesinlikle inanıyorum."* şeklinde dile getirerek bireylerin kendi kişilik özelliklerine uygun fikirleri hayata geçirmesi ile başarılı girişimciler olabileceğinden dolayı girişimciliğin sonradan öğretilebileceğini ileri sürmüştür.

Diğer taraftan görüşmecilerden bazıları insanların doğuştan birtakım özelliklerinin olacağına inanmadıklarını dile getirmişlerdir. Doğuştan bir insanın girişimci olmasının imkânsız olduğunu ancak eğitim ile öğretilebileceği ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Katılımcılardan U13 "*Girişimciliğin doğuştan gelen bir yetenek olmadığını veya girişimci ruhun doğuştan gelen bir ruh olmadığını, eğitimle kazanılabileceğini yazanlardan birisiyim."* cümleleri ile girişimciliğin doğuştan gelmediğini ve sonradan kazandırılabileceğini ifade etmiştir.

6. Toplumun Kültürel Kodlarını Girişimciliğe Uygun Hale Getirebilecek Ve Piyasada Başarılı Olabilecek Yeterli Girişimci İnsan Kaynağını Yetiştirebilmeye Yönelik Bulgular

Bu kısımda "Sizce toplumun kültürel kodlarını girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için neler yapılmalıdır" şeklindeki araştırmanın 6. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 6: Toplumun kültürel kodlarını girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli sayıda ve nitelikte girişimci insan kaynağını yetiştirebilmeye ilişkin görüşler

Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye'de kültürel kodları girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için eğitim sistemi, sosyolojik yapı ve girişimcilik eğitimi anlayışının elverişli hale getirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu kapsamdaki görüşler "Eğitim", "Sosyolojik Yapı" ve "Yeni Bir Girişimcilik Eğitimi Anlayışı" olmak üzere üç ana tema altında birleştirilmiştir (Şekil 6).

6.1.Eğitim

Bu temada toplumun kültürel kodlarını girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için eğitimde genel olarak yapılması gerekenlere yer verilmiştir. Bu kapsamda dile getirilen görüşler "Sistem", "Eğitim Süreci", "Müfredatlar", "Öğretmenler ve Öğrenciler" ve "Üniversiteler" olmak üzere beş alt temada birleştirilmiştir.

6.1.1. Sistem

Bu alt tema "Girişimci Yetiştirme Odaklı Olmalı" ve "Formel Eğitim Yükünün Azaltılması" olmak üzere iki alt temada/kodda birleştirilmiştir.

Girişimci Yetiştirme Odaklı Olmalı

Bu bölümde yeterli sayıda nitelikli girişimcilerin olabilmesi için memur ve asker yetiştirmek üzerine kurulmuş olan eğitim sistemi anlayışı nedeni ile eğitim sisteminde köklü bir değişime olan ihtiyaca ilişkin görüşlere yer verilmiştir. Konu ile ilgili olarak U9 *"Asker ve memur yetiştirmek için kurgulanmış bir eğitim sisteminin basit birkaç değişiklik ile girişimci yetiştirmesi mümkün olmayacağından kapsamlı bir eğitim reformuna ihtiyaç vardır. Okul öncesi eğitimden başlayarak, özgür düşünceyi ve yaratıcılığı destekleyen ve bireyleri sorgulamaya ve inisiyatif almaya yönlendiren bir eğitim sistemi kurgulanmalıdır. Genelde eğitim sistemimiz yaratıcılığı, yenilikçiliği ve inisiyatif almayı desteklemiyor. Tam tersine törpülüyor. Eğitim sistemimizde köklü bir değişiklik yapılmadan Türkiye'den inovasyon çıkmasını beklemek hayalperestlik olur. Mutlaka tek tük başarı hikâyeleri çıkacaktır. En çorak toprakta bile çiçek yetişir. Fakat ülke çapında bir inovasyon hamlesi istiyorsak, işe mutlaka ilköğretimden (hatta okul öncesinden) başlamamız gereklidir. Eğitim, tüm dünyada uzun bir süre birey odaklı olmaktan ziyade sistem odaklı şekilde yürüdü. Ancak son 50 yıldır özellikle Kuzey Avrupa ve Kuzey Amerika'da daha fazla insan odaklı bir eğitim anlayışı hüküm sürmeye başladı. Artık tüm dünyada teknolojik bir nesil yetişiyor. Türkiye'nin de gelecekte söz sahibi olabilmesi için bu sürece bir an önce adapte olması gerekiyor. Ben Türk insanının*

Avrupalı'lardan ve Amerikalı'lardan hiç aşağı kalır yanının olmadığını düşünüyorum. Yani Finlandiya bugün eğitimle nereye gidebilmişse Kanada nereye gidebilmişse biz de aynı yere gideriz. Milli gelirimizin 30 bin 40 bin dolar olmasını istiyorsak, eğitim sistemimizi değiştirmemiz gerekiyor. Grup çalışması dememiz lazım, proje dememiz lazım. İnisiyatif alma, yaratıcı olma, tutkulu olma gibi kavramları vurgulamamız lazım." diyerek eğitim sistemimizin girişimci ve yenilikçi olabilmek için gerekli olan becerileri yok ettiğini ve girişimci yetiştirmek yerine memur yetiştirmek için kurgulandığını dile getirerek girişimciliğin Türkiye'nin geleceği için çok önemli olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda yapılması gereken en önemli işlerden birisinin; eğitim sistemini kapsamlı bir değişimden geçirerek öğrencilerin inisiyatif almasını, yaratıcı olmasını ve özgür düşünmesini sağlayacak daha çok bireye odaklanmasına ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir.

Benzer görüşleri dile getiren katılımcılardan E3 *"Türk insanı girişimci ruha sahiptir. Ancak mevcut eğitim sistemi; anaokulundan doktora seviyesine kadar tek tip sayısal/sözel zekâ ekseninde oluşturulmuş, ezber ve bilgi kavrama gerektiren, alanın kendisini değil hakkında olanları öğreten ve bunları standart testlerle değerlendiren bir yapıda olduğundan, girişimcilik ruhunun ortaya çıkmasını ve gelişmesini maalesef engellemektedir. Öncelikle yapılması gereken eğitim sisteminde köklü değişiklikler gerçekleştirmektir. Öncelikle mevcut girişimcilik eğitimi kişilerin girişimci potansiyellerinin ortaya çıkarılmasında yetersiz kalmaktadır. Mevcut eğitim sistemimiz, bireyleri devlet dairelerinde memur yapmak veya toplumun ihtiyaç duyduğu diğer meslek elemanlarını yetiştirmek üzere tasarlanmıştır. Öğrencilerin kendilerini keşfetmelerine olanak verecek, farklı tecrübeler edinmelerine yardımcı olacak fırsatlar yaratacak ve bu fırsatları, tecrübeleri öğretmenler, yetişkinler, uzmanlar ve gönüllüler eşliğinde anlamlandıracak ortamlar hazırlamalıdır. Bu sistemden yetişen bireylerin girişimci ruha sahip olmaları ve yenilikçi olmaları asla beklenemez."* diyerek eğitim sisteminde girişimci yetiştirme odaklı bir değişimin olmaması durumunda hiçbir zaman girişimcilik ruhunun gelişmeyeceğini ve bu sistemin sonucunda yenilikçi girişimcilerin yetişmeyeceğini vurgulamıştır.

Diğer taraftan eğitim sistemimizin girişimci yetiştirmek yerine girişimciliği ötelediğini ve bu konuda yapılması gerekenleri görüşmecilerden M6 *"Eğitim sistemimiz farklı olanı, cesaretli olanı, risk alma özelliklerini bitiriyor. Baktığınız da çoğu zaman girişimcilik de hep babadan oğula geçen bir olay. Bizim eğitim sistemimiz sıfırdan girişimci yetiştirme konusunda genel olarak biraz basmakalıp ilerliyor. Öğrencileri, zihin açıcı analitik düşünmeye teşvik edici,*

önündekinin ötesini görebilmeyi tahrik edici bir fonksiyonu yok ne yazık ki." sözleri ile açıklamıştır.

Yine görüşmecilerden bazıları, Türkiye'de eğitim sisteminin girişimcilik ruhunu engellediğini, tüm seviyelerde sadece sayısal ve sözel zekâ ile sınırlandırılmış ezber bilgilere dayalı bir sitemin mevcut olduğunu ve yeterli sayıda ve nitelikte girişimcilerin olması için baştan sona değişmesi gerektiğini belirttikleri görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Türkiye'de eğitim anlayışı çok karmaşık çok bilinmeyenli bir denklem gibi. Neye hizmet ettiğini anlamak çok zor. Bu şekilde ürettiği sonuçlar belli. Eğer sistemden beklenti bu yönde ise yapacak bir şey yok. Ama yok daha fazla nitelik ve girişimcilik çıktıları önemsenecekse sistemi baştan sona değiştirmek gerekebilir (D4).
>
> … İnsanları girişimci olmaya sevk edecek olan her türlü altyapının sağlanması lazım. Bizden önceki dönemlerde babalarımız girişimcilik yaptılar ama onlar babadan dededen kalma usuller ile yaptılar. Biz dönemimizde görev süremizin sonuna doğru bazı fırsatları imkânları yakından görüp değerlendirme imkânına sahip olduk. Ama şimdiki nesile artık çok iyi bir şekilde bütün donanımlarının verilmesi ve hazırlanması gerekiyor. Eğitim sisteminde, girişimciler yetişebilmesi için her türlü hizmeti alt yapıda çok güzel bir şekilde ortaya konması gerekir (D1).
>
> … Kültürel kodlar diyorsunuz. İşte bu girişimcilik kültürünü oluşturabilirsek ülkede ve bunun özgüvene dayalı bir eğitim modeliyle gerçekleşmesini sağlayabilirsek ve işin yapılabilirliğini anlatabilirsek insanlara o zaman girişimci bir toplum olabiliriz. Bu nedenle eğitim sistemine biraz katkı verilmeli girişimcilik konusunda eğitim sistemi biraz işlenmeli ve yoğurulmalı (E4).
>
> …Bizim eğitim sistemimiz girişimciliği engelliyor. Eğitim sistemi yüzde yüz girişimciliği törpülüyor (U3).
>
> …Tekçi bir eğitimin ya da yerleşik eğitim sisteminin çocuklara verdiği eğitimde girişimcilik ruhunu körelten bir anlayış var. Bırakın girişimcilik ile ilgili nitelik kazanmasını, dünyayı bile algılamalarını engelleyen, girişimci özelliklerin yok edildiği bir sistemde eğitiliyorlar (U13).
>
> Eğitim sistemi tek tip insan üretmek üzerine inşa edildiği için oradan çıkan insanlar da kendileri gibi insanlar oluyor. Sürekli kötü yönleri besleyen bir sistem var. Bu reformlarla olacak bir şey değil. Mesela Finlandiya sistemi diye bir sistem var. Birisi çıkacak ve bundan sonra bütün okullarda bu sistem olacak diyecek: Anca böyle düzelir. Ufak tefek değişikliklerle olacak bir şey değil. Sorun çok daha temel. Sürekli kitapları ezberleyerek sınavda o ezberleri sorarak hiçbir yere varamayız (M5).
>
> Destruction inovation, yapıcı, yenilikçi, oyunun kurallarını değiştirmeye odaklı, daha yaratıcı, Design thinking denilen doğru düşünme şekilleriyle oluşturulan bir eğitim boyutlandırılmasıyla, bu işin olabileceğini düşünüyorum. Fakat öyle ezbere dayalı, tekdüze bir eğitim sistemiyle bu mümkün değildir (U6).
>
> Topyekûn temel eğitimden başlayan girişimci özellikleri dikkate alınarak yeni düzenlemelerle yeni bir sisteme ihtiyaç var (U5).

Görüşmecilerin yukarıda dile getirdikleri görüşleri incelendiğinde, Türkiye'de eğitim sisteminin tam olarak neye hizmet ettiğinin belli olmadığını, yeni neslin ihtiyaçlarına ve amaçlarına hizmet etmediğini, girişimciliği törpülediğini, girişimciliği engellediğini, özgüveni zedelediğini, girişimcilik ruhunu körelttiğini, öğrencilerin dünyayı algılamalarını engellemesi ve tek tip insan yetiştirmek üzere inşa edilmiş olması nedeni ile eğitim sisteminin her alanda yeterli sayıda ve nitelikte girişimcilerin çıkmasını sağlayacak şekilde yeniden dizayn edilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

Diğer taraftan görüşmecilerden U8 ise sadece Türkiye'de değil, dünyada yeterli nitelikte ve sayıda girişimci yetiştirecek bir eğitim sisteminin imkânsız göründüğünü dile getirmiştir. Bununla birlikte eğitim sistemimizin merkeziyetçi olması nedeni ile öğrencilerin girişimciliğe yönelmelerini engellediğini, kural ve yapılacakların daha çok öğrenciler tarafından belirlendiği bir ortam olursa girişimciliğe yöneleceklerini *"Biz toplu ve merkeziyetçi eğitim yapıyoruz. Zorunlu eğitim veriyoruz. Yani birçok çocuk aynı sınıflara dolduruluyor, hepsine aynı bilgiler aktarılıyor. Hâlbuki hepsinin özellikleri birbirinden farklı. Düşünün anaokulunda, ilkokulda ve sonraki tüm seviyelerde birileri talimat veriyor, kuralların başkaları tarafından belirlendiği, ne yapılacağının başkaları tarafından belirlendiği bir ortamda yetişiyor insanlar. Buralardan çıkan girişimci olamaz ki. Girişimci, gelişebileceği, risk alacağı, kendi kurallarını kendi koyacağı, toplumla uyum içinde, yapacağı işe kendi karar veren kişidir. Bundan dolayı kişinin tahsil seviyesi yükseldikçe özellikle ilk inisiyatifleri başlatmak açısından girişimci olma şansı azalır. Bu değiştirilebilir mi? Zannetmiyorum değişebileceğini. Onun yerine şöyle olabilir, belki şöyle rahatlatılabilir; Eğitime daha az vurgu yapılabilir, eğitimde yatay ve dikey geçişler kolaylaştırılabilir, ama cari eğitim sistemi içerisinde sadece Türkiye'de değil bütün dünyada bunu toptan ve kökten değiştirilmesi imkânsız gibi görünüyor*." cümleleri ile özetlemiştir.

Formel Eğitim Yükü Azaltılmalı

Öğrencilerin başarılı girişimciler olabilmeleri için eğitim sürecinin dışındaki faaliyet alanlarına yönelmeleri ve resmi eğitimde daha az süre geçirmeleri gerektiğini U8 *"Eğitim sürecinde ne kadar az süre geçirilirse o kadar çok girişimci bireyler yetişeceğine inanıyorum. Belki eğitim sistemini hafifletip, çocuklara boş vakit bırakmak daha iyi olabilir. Mesela bütün gün eğitim yapmak yerine, öğlene kadar okul sonrasında çocukların kimisini spora, kimisini müziğe, kimisini babasının dükkânına, limon satmaya yönlendirmek belki daha iyi olabilir. Günümüzde eğitim bir kutsal meta haline geldi. Eğitimin çocuğun bütün hayatını işgal etmesi yerine, çocukları birkaç saat farklı alanlara serbest bırakabilsek girişimcilik için ve hatta diğer işler için daha iyi olabilir. Mesela sanat eğitimi görmek isteyenler yorulmadan gidip bu vakitlerini*

sanat faaliyetlerine ayırabilirler. İş yapmak isteyenlerde bu vakitlerini buralarda değerlendirerek daha verimli olabilir. Yani formel eğitimi zayıflatmalıyız. Süre bakımından azaltmalıyız, çocuklara daha fazla boş vakit yaratmalıyız ve bu vakitleri değerlendirmelerini sağlamalıyız. Çocuklara ne iş yapacakları konusunda bir yönlendirme yapmamalıyız bunu kendilerine bırakmalıyız." sözleri ile açıklamıştır.

Günümüzdeki öğrenci profilinden örnekler vererek öğrencilerin zamanlarının nerede ise tamamını formel eğitim ile geçirdikleri ve sanat, edebiyat, müzik ve spor gibi yeteneklerini geliştirebilecekleri alanlara zamanlarının kalmadığını görüşmecilerden U9 *"Üç üniversitede dekanlık yaptım ve birinci sınıflara üniversiteye giriş dersi verdim. Karşıma gelen öğrencilerin entelektüel sığlıkları ürkütücü seviyede. Müzik, sanat ve edebiyat ile ilgileri çok zayıf. Futbol izleme ve oyun oynama dışında hobileri ise neredeyse yok. Zombi kuşaklar yetiştiriyoruz! Neden böyle diye sorduğumda, "Hocam sınava hazırlanmaktan vakit mi kaldı?" diye sitem ediyorlar. Kabahat tabii ki öğrencilerde değil. Önce eğitim sisteminde, sonra bu sisteme teslim olan ailelerde! Aslında ABD ile Türkiye'deki işverenlerin beklentileri birbirlerine çok yakın. Hiçbirisi içerikten bahsetmiyor, yani çok iyi fizik bilsin, çok iyi kimya bilsin, çok iyi finans bilsin, muhasebe bilsin diyen bir işveren ile daha tanışmadım. Artık bilgi ikinci planda. Zira senin yıllardır öğrencilere aktardığın bilgiye artık web 'den de ulaşılabiliyor. Dolayısıyla bu noktada yetkinlikler ön plana çıkıyor."* diyerek öğrencilere teorik bilgi yüklemekten ziyade diğer sosyal alanlarda becerilerinin gelişmesine imkân verilmesi durumunda öğrencilerin iş dünyası ve girişimcilik için daha faydalı olacağını ifade etmiştir.

Yine katılımcılardan U17, ders dışı aktivitelerde uzmanlaşan ve çocukları iş dünyası ile daha erken yaşlarda tanıştıran ülkelerde başarılı girişimci ve yaratıcı insanların daha fazla olduğunu ve Türkiye'nin de böyle bir sisteme ihtiyacı olduğunu örnekler vererek belirttiği ifadesinden yapılan alıntı aşağıdaki gibidir:

> …Bu sebeple başarılı girişimci ve yaratıcı insanlar Montessori, Waldorf, Regio Emilio gibi alternatif eğitim sistemlerinden ortaya çıkmakladır (örneğin Google ve Amazon kurucuları). Bu kişisel bir görüş, bu konuda araştırma yapmadım ancak Amerika'da başarılı girişimcilik ve iş dünyasının altında 2 önemli unsur olduğunu düşünüyorum. İlki spor kültürü, Amerika'da ortaokul ve lisede neredeyse herkes bir spor alanında aktif olur. Yetenekli olanlar baseball ve basketball, yeteneksizler koşu ve atletizm gibi. Bu rekabet etme, takım olma, antreman yapma, başarı ve başarısızlık, motivasyon becerilerini geliştirir. İkinci faktör de Amerikalı ailelerin çocuklarının genç yaşta çalışıp para kazanmaları ve para ile sağlıklı bir ilişkinin genç yaştan gelişmesidir. Türkiye'de genelde imkânları olan aileler çocuklarını çalıştırmamayı ve onlara harçlıkla rahat bir hayat vermeyi tercih ederler. Hayatında hiç satış yapıp para toplamamış girişimcilerin sık sık milyar dolarlık hayallerini dinliyoruz, mümkün tabi, ancak gençken satış ve ticaret yetenekleri gelişmiş olsa başarı şansları

ciddi şekilde artar. Son olarak da, yakınımızda yadsınamaz İsrail örneği var. İstanbul'a ziyarete gelen Saul Singer'ın Startup Nation kitabı İsrail'deki startup başarısının altyapısını güzel anlatıyor. Hiyerarşik olmayan eleştiriye açık kültür, askerlik hayatında kadın ve erkek gençlerin ciddi sorumluluklar ve liderlik görevleri almaları, İsraillilerin genç yaşlarında dünyayı gezmeleri önemli faktörler. Üniversitede alan ve konu seçimleri de üniversitede deneyimledikten sonra yapılabilmeli veya kolayca değiştirilebilmeli (U17).

6.1.2. Eğitim süreci

Bu alt tema "Sınavlar", "Girişimci Özellikleri Desteklemeli", "Yaratıcılık ve Bireysel Yetenekler", "Farklı Kültürlerle Etkileşim" ve "İş Dünyası İle Entegre" olmak üzere beş alt temada/kodda birleştirilmiştir.

Sınavlar

Eğitim bir süreç olarak ele alındığında bu sürecin sonunda bir sonucun olması gerekir. Sürecin sonunda ortaya kaliteli çıktıların çıkması, süreç boyunca sağlanan girdilere bağlıdır. Türkiye'de eğitim sürecinin çıktısı genellikle çoktan seçmeli sınavlarla ölçülmektedir. Mevcut durumda çocukları bir yarış havasına sokup, sözel ve sayısal bilgiler dışında bir şeyler yapmalarına izin verilmeyen ve sonunda da çocukları yıpratan sınavların olduğunu görüşmecilerden U13 *"Eğitim sürecinde çocuklar sürekli olarak bir yarış içindeler. TEOG ile başlayıp ÖSYS ile devam eden sınavlar ve bu sınavlara hazırlık için yapılan sınavlar. Çocuklara, sonuçta bir şey olacaksan üniversite okuman lazım, üniversite okuman için iyi bir liseye gitmen lazım, ona girmek için TEOG'a ve ÖSYS'ye gireceksin gibi inanılmaz yıpratıcı bir süreç var. Çocuk ne ara girişimciliği düşünecek veya yapacak… Diğer taraftan sınavlarda büyük bir çoğunluk başarısızlık damgası yiyor. Oraya gelince de çocuklar yorgun düşüyor."* şeklindeki sözleri ile sınavların eğitim süreci içerisinde çocukları çok yıprattığını ve sınırlandırdığını, bu süreçte öğrencilerin girişimciliği düşünecek zamanı ve eğitim sürecinin sonunda da enerjisinin kalmadığını ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde U9 "*Merkezi standart sınavlar öğrencilerde çok ciddi bir deformasyona yol açıyor. Öğrenci ilkokuldan itibaren önemli hedeflere ulaşmak için çoktan seçmeli sınavları hem gerekli hem de -daha da kötüsü- yeterli görüyor. Dünyayı algılama biçimi değişiyor. Çözmesi istenen bir problemden beklentileri şunlar: problem kısa olmalı (bir veya iki cümle), problem çözmek için gereken tüm veriler verilmiş olmalı, veriler belirsiz olmamalı, gereksiz veri olmamalı, problemin 4 veya 5 farklı cevap alternatifi olmalı ve bu cevaplardan sadece bir tanesi tartışılmaz bir şekilde doğru, diğerleri ise yanlış olmalı. Ama aslında dünyanın böyle olmadığını hepimiz biliyoruz. Son derece komplike bir dünyanın çok basitleştirilmiş ve tek*

boyuta indirilmiş bir resmini öğrenciye gösterip onu hayata hazırlamaya çalışıyoruz. Çoktan seçmeli testler sayesinde öğrencileri gerçek ile pek ilgisi olmayan aşırı basitleştirilmiş ve belirsizliklerden arındırılmış bir dünyaya hazırlıyoruz. Yaşamda başarı ve mutluluk için önemli olan birçok özelliği çoktan seçmeli testler ile ölçmek mümkün değildir: kritik düşünme, yaratıcılık, motivasyon, esneklik, merak, azim, güvenilirlik, dayanıklılık, empati, coşku, disiplin, öz farkındalık, özgüven, öz yönlendirme, yurttaşlık, liderlik, tutku, cesaret, beceriklilik, dürüstlük, hayret duygusu, estetik duygusu, birlikte başarabilmek. Bunları ölçemeyen bir ölçüt ile kariyer kararı verilmesi (veya yönlendirmesi yapılması) hem birey hem de toplum için çok sağlıksızdır." diyerek öğrencilerin çoktan seçmeli sınavlar nedeni ile gerçek hayat ile pek alakası olmayan, tek seçenek üzerine odaklanan bireyler olmalarına neden olurken belirsizlik durumunda risk almak, yetenekler, cesaret, farklı çözümler üretme gibi özelliklerinin de gelişmesine engel olduğunu belirtmiştir.

Girişimci Özellikleri Desteklemeli

Türkiye'de eğitim süreci içerisinde öğrencilerin girişimcilik için gerekli olan özellikleri törpülendiği için böyle devam ettiği sürece girişimcilik dersleri veya eğitimlerinden sonuç alınamayacağını görüşmecilerden E4 "*Eğitim süreci içerisinde cesaret, özgüven, sorumluluk, sebat gibi özellikleri törpüleyen bir anlayış var. Bazı kademelere girişimcilik dersleri konulmuş, bu derslerin içeriği kimin vereceği belli değil, ne kadar girişimci yapacak belli değil. Bir yandan girişimci özellikleri törpüleyeceksiniz diğer yandan da girişimcilik dersleri vereceksiniz. Eğitim süreci içerisinde öğrencileri böyle yetiştirmeye devam ettiğiniz sürece siz istediğiniz kadar saat girişimcilik dersi verin ya da belli bir yaşa gelmiş insanları toplayıp eğitin, bu insanları nitelikli girişimci olmasını sağlayamazsınız. Böyle olduğu sürece yapılan girişimcilik eğitimleri vakit kaybından ve iyi niyetli çabadan öteye geçemez. İsraf…"* sözleri ile açıklamıştır.

Görüşmecilerden U5 ise *"...Bunu girişimcilik eğitimi olarak da tam ele almamak lazım. Tamamen kendi işini kurma odaklı olması çok da doğru bir şey değil. Bence eğitimde eğitim süreci çok önemli. O eğitim sürecinde kişileri bağımsız düşünebilen, inisiyatif alabilen kişiler olarak yetiştirmemiz zaten doğallığı ile birlikte girişimciliği de getirecektir. Ben ilkokuldaki eğitimde -bak sen girişimci olacaksın, para kazanacaksın, kendi işini kurma vizyonu verilmesine karşıyım. Bunun yerine bu çocukların kendine özgüveni olan motive edebileceğiniz bir eğitim sistemi ile bence bir yerlere gelebiliriz. Girişimcilik eğitiminden çok, eğitimin kişilere özgüven, inisiyatif almasını sağlamak, özgüven vermesi daha önemli. Baskı altında kaldığımız sürece biz düşünemiyoruz. Yaratıcılığımızı öldüren bir eğitim sistemi var*." diyerek öğrencilerin

eğitim süreci içerisinde baskılandığını ve özgüven, cesaret, yaratıcılık, risk alma gibi özelliklerinin gelişmesinin engellendiğini belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerin özgüven, cesaret, yaratıcılık, risk alma gibi özelliklerinin gelişmesi sağlandığında başarılı girişimcilerinde eğitim sürecinin sonunda çıkacağına vurgu yapmıştır.

Benzer bir şekilde görüşmecilerden E5 ve E2, eğitim sürecinde öğrencilerin rahat düşünmelerini engellediğimiz için kendine güven ile ilgili ciddi sıkıntılar olduğunu şu şekilde dile getirmişleridir:

> Bizim en büyük sıkıntılarımızdan birisi ilköğretim, lise ve yükseköğretimde daha oturmamış daha çok şekli noktalara takılıp insanların rahat düşünmesini engellememiz nedeni ile girişimci özellikler eğitim sürecinde ciddi bir şekilde törpüleniyor (E5).
>
> Türk eğitim sisteminin ve mevcut kültürün kendine güven unsurunu zedeleyici ve uygulamadan uzak olması girişimci davranışların körelmesine yol açmaktadır (E2).

Yaratıcılık ve Bireysel Yetenekler

Görüşmecilerden M8 *"Eğitim sistemimizin girişimcilik ile ilgili en önemli problemlerden birisi yaratıcılıktan uzak olmasıdır. Yaratıcı olunca düşünmeye başlıyorsun. Düşünmeye başlayınca yaratıyorsun. Yeni şeyler yapıyorsun. O yüzden girişimcilik eğitiminde eğer yaratıcı girişimci yetiştirilmek isteniyorsa eğitim sürecinde hem aşağıdan yukarıya, hem de yukarıdan aşağıya doğru iyi bir planlamaya ihtiyaç var. Bir yandan devletin tepesinden yaratıcı insanların baskılanması, bir yandan da girişimci yetiştirmek istiyorum söylemi devam ederse yaratıcı girişimci yetişmez. Çünkü girişimcilik yaratıcılık ister. Yaratıcılığın tanımında kombinasyon var. Yaratıcılığın tanımı; birbiriyle bir araya gelmeyen şeyleri birbiriyle bir araya getirmektir. Türkiye'nin kendi gerçeklerine uygun yukarıdan aşağıya her şeyin bir uyum içerisinde olacağı, yaratıcılığı destekleyen bir sistem oluşturulursa başarılı girişimci konusunda sıkıntı çekmeyiz*." şeklindeki ifadesi ile eğitim süreci içerisinde yaratıcılığın engellendiğini ve istenen sayıda nitelikli girişimcinin ortaya çıkması için eğitim sürecinde yaratıcılığı desteklemek gerektiğini dile getirmiştir. Benzer bir şekilde girişimcilik için yaratıcılığın U4 *"...küçük yaşlardan yaratıcılıklarını kullanmalarına, kendilerini ifade edebilmelerine izin verilmeli. Girişimci olan önüne çıkan engellere zaten direnecektir. Ama yaratıcılığın köreltilmemesi önemli."* diyerek dile getirmiştir.

Türkiye'de kültürel anlamda çocukların küçük yaşlardan başlayıp eğitim hayatı boyunca baskılanma ve yanlış yönlendirmeler nedeni ile yaratıcılığa izin verilmediğini görüşmecilerden E4 *"...Bizim şanssızlığımız yanlış atasözleri ve yanlış deyimler ile büyümek zorunda kalmamız. -başımıza icat çıkarma, -eski köye yeni adet getirme, -baban duyarsa kızar, -abin görürse kızar*

gibi şeklindeki söylemlerle büyümemizi ve bu sürecin eğitim hayatında da devam etmesi yaratıcılığımızı yok ediyor. Hâlbuki girişimcilik için yaratıcı beyinler ortaya çıkarmak zorundayız." cümleleri ile özetlemiştir.

Bu konuda katılımcıların dile getirdiği bir diğer husus da bireysel yeteneklerin dikkate alınmasıdır. Bireysel anlamda yaratıcılığın gelişmesi için sahip olunan yeteneklerin mutlaka eğitim sürecinde değerlendirilmesi ve buna göre eğitilmesi gerektiğini katılımcılardan E3 *"Bireysel farklılıkları dikkate alan bir eğitim sisteminin yerleşmesi gereklidir. Bireysel farklılıkları dikkate almayan sol beyin odaklı eğitim; bireylerin zevk almamasına, merak etmemesine, yeni şeyler öğrenmemesine ve öğrenme sürecinin bir işkence ve eziyete dönüşmesine sebep olmaktadır*." sözleri açıklamıştır. Benzer bir şekilde D6 *"...Yaratıcılık konusunda bizim eğitim sitemimizde sıkıntı var. Herkesi bir arada ve aynı argümanlarla eğitmek yerine, öğrencilerin hangi konuda yetkinlikleri varsa o yönde yönlendirilmeleri yaratıcılıklarını da geliştirir."* sözleri ile açıklamıştır.

Özelikle ilkokulda çocukların bireysel yeteneklerinin dikkate alınarak girişimci özelliklerin geliştirilmesi gerektiğini diğer bir görüşmeci olan D2 *"Çocuk şimdiki eğitimde üniversiteyi bitirene kadar sürekli test sınavlarla meşgul. Özellikle lise sona kadar girişimcilikten haberi bile olmuyor. Eğitim sistemi veya öğretmen ve ailenin birlikte rol aldığı bir sisteme ihtiyaç var. İlkokul öğretmenleri çok önemli. Başlatılan bazı adımlar var. Çocuklar yeteneğine göre eğitilmeye başlandı. Resim, genel yetenek gibi testler uygulanıyor. Bilim sınavı yapılıyor. Oralardan belki risk alma ve yaratıcılık artırılabilir. İlkokulda farklı şeyleri düşündürülebilecek, video, oyun ve televizyon gibi araçlarla girişimcilik özellikleri kazandırılmaya çalışılmalıdır. Çocukları yeteneklerine göre eğitmeliyiz."* cümleleri ile özetlemiştir.

Konuya farklı bir bakış açısı ile yaklaşan görüşmecilerden U11, Türkiye'de ihtiyaç olan ara eleman bulmada sıkıntı çekmesi nedeni ile ilkokuldan sonra yetenek testleri uygulayıp herkesi yeteneğine ve mizacına uygun şekilde yönlendirmek gerektiğini dile getirdiği görüşlerini "*Herkesin beyaz yakalı olması veya üst düzey yönetici olması gerekmiyor veya herkesin üniversite bitirmesi de gerekmiyor. Üniversitelerin beyaz yakalı işlerde çalışmayı yönlendirecek işleri yapması da gerekmiyor. Japonya'nın ve Almanya'nın yapmakta olduğunu biz de yapmalıyız. Biz öğrencilerimizin ezici bir çoğunluğunu üniversite okumaya peşinen yönlendiriyoruz. Meslek liselerine giden öğrenci sayımız çok çok az oluyor. İhtiyaç duyduğumuz ara elemanları yetiştirecek kurumlar verimli çalışmıyorlar. Bu anlamda bizim ilkokulu bitirir bitirmez gençlerimizi yetenek testlerinden geçirerek kimin mizacı ve yeteneği*

nereye el veriyorsa o yönlendirmeyi çok daha alt seviyelerde daha erken yapabilmeliyiz." şeklinde ifade etmiştir.

Farklı Kültürlerle Etkileşim

Aşağıda ifadelerine yer verilen görüşmeciler, kendi hayatlarından verdikleri örneklerle, yeni ve farklı işleri yapacak girişimcilerin ortaya çıkabilmesi için tüm eğitim seviyelerinde, öğrencilerin uluslararası kültürlerle etkileşimini sağlamaya yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin gerekliliğinden söz etmektedirler. Eğitim sürecinde öğrencilerin yurtdışı ziyaretleri ile kültürlerarası yetkinliklerini arttırmanın artık bir zorunluluk olduğunu dile getirdikleri görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Sınıflardaki çeşitlilik hatta bir sınıftaki insan portföyüde çok önemli. Ne kadar uluslararası insan portföyü içinde büyürseniz eğitim sistemi olarak o kadar farklı düşünebilirsiniz. Genellikle farklı bakış açılarına, farklı bir yaşam tarzına sahip olmanıza sebebiyet veriyor. O yaşam tarzı da bir taraftan girişimci olmanıza katkı sağlıyor (M6).

> Oldukça ciddi bir rekabetin yaşandığı bilişim çağında karmaşık yaşam ve çalışma ortamlarında başarılı olabilmek için öğrencilerin yaşam ve kariyer yetkinliklerine odaklanıp bunları esneklik ve uyum sağlanabilirlik, inisiyatif alma ve öz yönlendirme, sosyal ve kültürlerarası yetkinlikler, üretkenlik ve hesap verebilirlik, liderlik ve sorumluluk çerçevesinde geliştirmeleri gerekiyor. 21. yüzyılda esneklik ve uyum sağlayabilirlik en önemli faktör. Örneğin ben, İstanbul Erkek Lisesi'ne gittim, oradan kalktım Boğaziçi'ne, oradan ABD'ye oradan Kanada'ya... Arada Almanya'ya gittim, staj yaptım. Hep farklı ortamlar. Bu ortamların hepsine hızlıca uyum sağlayabilmen gerekiyor, başarı için neler gerektiğini çözmen ve oranın kodlarına göre yaşamını ayarlayabilmen gerekiyor. Dolayısıyla esneklik ve uyum sağlayabilirlik olmazsa olmaz hale gelecek. İnisiyatif alma ve öz yönlendirmede oldukça önemli, çünkü kurumlar artık her şeyi kendilerinin bilmediklerinin farkındalar dolayısıyla da daha çok inisiyatif alan çalışan istiyorlar. Örneğin mühendislerin sadece kendilerine verilen işleri yapmaktan öteye gidip yeni ürünler, yeni hizmetler kurgulayabilmeleri, tasarlayabilmeleri gerekiyor ki ekonomik büyüme sürdürülebilsin, istihdam yaratılabilsin. Bunun yanında globalleşme ile beraber kültürler birbirleriyle daha fazla etkileşim içine girmeye başladılar. Bu nedenle sosyal yetkinliklere kültürlerarası yetkinlikler eklendi (U9).

Benzer bir şekilde katılımcılardan U17 *"Gençler orta ve lise lise ve üniversite, üniversite ve ilk işleri arasında ara verip dünyayı gezmeli ve değişik projeler yapabilmeli."* diyerek farklı yerlerde ve deneyimlerde bulunmanın avantaj getireceğini ifade etmiştir.

Diğer bir görüşmeci olan U11 ise "…*dünyadaki iyi örneklerin yurtdışından davet edilerek o birikimden içeride istifade etmek veya yurt dışına geziler düzenleyerek dünyadaki başarılı örneklere geziler düzenleyerek insanlarımızın ufkunun açılmasının sağlanması gerekir*." şeklindeki ifadesi ile yurtdışına geziler düzenleyerek veya yurtdışındaki iyi örnekleri

Türkiye'ye getirmek gibi öğrencilerin ufuklarını açan uygulamalara ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir.

İş Dünyası İle Entegre

Öğrencilerin eğitim sürecinin sonunda memur olmak dışında seçeneklerinin olması için iş dünyası ile daha fazla içli-dışlı hale getirilmesi gerektiğini U11 *"Meslek liselerinin sanayi ile iş dünyası ile yani ürün üreten ve onu ticarileştiren kişilerle çok daha içli dışlı hale getirilmeleri lazım. Mümkünse meslek liselerini sanayi sitelerinde, organize sanayi bölgelerinde, iş dünyasının kalbinin attığı yerlerde kurulması lazım. Staj imkânlarının çok daha belirgin hale getirilmesi lazım. Öğrenci yarı hayatını sınıfta geçiriyorsa en azından yarı hayatını bizzat işyerinde makine başında girişimciler ile iç içe geçirmesi lazım. Eğitim sisteminde herkesin yeteneğine göre ayrılması ve sanayi ile içli dışlı olması gerekiyor. Böyle yapılması durumunda, şimdikinden çok daha fazla genç, memur olmak yerine girişimciliği tercih edecektir. Ne kadar çoğunu iş dünyası ile entegre hale getirebilirsek hem üniversite kapısında yığılmayı önlemiş oluruz hem de becerili olabilecek gençleri zamanında iş dünyası ile tanıştırmış oluruz*." şeklinde ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde eğitimde her düzeyde özel sektör ve saha ile irtibatlı bir eğitim modeline ihtiyaç olduğunu görüşmecilerden D3 *"Eğitime önem verilmeli. Her kademede eğitim sisteminde özel sektör ve saha ile irtibatlı bir eğitim modeli olmalı."* sözleri ile açıklamıştır

6.1.3. Müfredatlar

Bu alt tema "Girişimcilikle Yoğurulmuş Müfredat", "Güncel Bilgi ve Teknoloji", "Müfredat Çeşitliliği" ve "İş Etiği ve Sosyal Sorumluluk" olmak üzere dört alt temada/kodda birleştirilmiştir.

Girişimcilikle Yoğurulmuş Müfredat

Katılımcıların kültürel kodları girişimciliğe uygun hale getirmek ve yeterli sayıda başarılı girişimci yetiştirmek için üzerinde durdukları konulardan birisi müfredatlar olmuştur. Türkiye'de uygulanan müfredatlarda, öğrenciler daha yolun başındayken nerede ise tek kariyer seçeneği olarak kamuda memur olmayı düşünmektedirler. Eğitim kurumları da memur yetiştiren müfredatlar uygulamaktadırlar. Müfredatların bu şekilde tek tip bireyler yetiştirecek şekilde devam etmesi durumunda istenen niteliklerde girişimcilerin çıkması ya da girişimcilik kültürünün olgunlaşmasını beklemek çok gerçekçi olmaz. Katılımcıların bazıları eğitimin tüm düzeylerinde müfredatların girişimcilik ile yoğurulması gerektiğini dile getirmişlerdir.

Görüşmecilerden U5 *"...Öncelikle devlet, inovatif girişimci istiyorsa bunu eğitim sistemi ile birlikte müfredatlarda değişiklik yaparak başarabilir. Eğitim sisteminde girişimci özellikler dikkate alınarak yeni müfredatlar yapılırsa zaten çocuğa girişimci ruhu kazandırmış olursunuz. Ondan sonra karışmanıza gerek yok gerisini o halleder. Nerede çalışırsa çalışsın o ruha sahip bir insan olur."* diyerek eğitim hayatında girişimci özellikleri destekleyen bir müfredatın uygulamaya konulması durumunda, ekstradan bir çaba harcamadan yeterli sayıda ve nitelikli girişimci insan kaynağının ortaya çıkacağını belirtmiştir.

Görüşmecilerden U16 ise *"...Eğitim sisteminde müfredat yeniden ele alınmalı, müfredat öğrencilere girişimci bakış açısı kazandıracak şekilde yeniden düzenlenmeli. Bunu yaparken de sadece Milli Eğitim öğretmenleri değil, bu alanda uzman olan akademisyenler, iş dünyasından kişiler, yatırımcılar vesaire farklı farklı görüşleri bir araya getirip ona göre yeniden düzenlemek gerekiyor."* şeklindeki ifadesi ile müfredatın değişmesi gerektiği ile birlikte müfredat oluşturulurken mutlaka özel sektörden ve uzman akademisyenlerden destek alınması gerektiğini belirtmiştir.

Benzer bir şekilde görüşme yapılanlardan U13, başarılı girişimciler ile birlikte girişimcilik kültürünün oluşumu için müfredatın değişmesi gerektiğini *"...Özellikle meseleye Milli Eğitim bazında bakılacak olursa devletin ya da kamu kurumlarının okullarında girişimciliğin yeterince müfredatta yer almaması aslında büyük bir sorun. Genellikle tek ve çocukları sadece devlet memuru olmaya iten bir müfredat hâkim. Bunun yerine öğrencileri kendi hedeflerine odaklayan, işadamı veya girişimci olmak isteyen bireyler olmalarını sağlayacak bir sisteme ihtiyaç var*." sözleri ile açıklamıştır.

Görüşmecilerden U11 ise *"Girişimcilik kültürünü oluşturmanın bir parçası da eğitim sistemidir. Bu anlamda ne kadar erken anaokulundan, belki de öncesinden başlayarak girişimcilik veya girişimcilik ile beraber el ele gidecek beceriler kazandırma dersleri müfredata yerleştirilmelidir. Buna yönelik geziler, bu işi yapan insanlarla tanıştırma, kurumlar arası alışveriş vesaire eğitim sisteminin bir parçası haline getirilmelidir."* diyerek temel eğitimden itibaren müfredatlara girişimcilik ile haşır neşir olunacak yeni bir müfredatın gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Benzer bir şekilde başarılı olacak yeterli girişimci insan kaynağı için ilköğretimden itibaren girişimci özelliklerin kazandırılacağı müfredatların olması gerektiğini dile getiren D8 ve E4'ün görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için girişimcilik özellikleri olan bağımsız olma, risk alma, belirsizliğe tahammül, başarı ihtiyacı, kendine güven, yenilikçilik, otokontrol gibi konular ilköğretimden başlayarak eğitim müfredatına eklenmelidir diye düşünüyorum (D8).
>
> Yani ben geliştirici politikada öncelik olarak eğitimi görüyorum. Girişimcilik eğitimlerini ön görüyorum. Bunu da var olan müfredatın değiştirilmesi kaidesiyle değer yaratımın çekilmesi kaydıyla, yoksa çocuğa limon sattırmak bilmem ne sattırmak anlamında değil. Müfredat ile gerekli becerileri kazandırmak anlamında olmalı (E4).

Özellikle üniversitelerdeki tüm bölümlerde, müfredatlarda mutlaka girişimcilik ile ilgili derslere yer vermesinin önemli olduğunu katılımcılardan E7 "*…Yeterli girişimci insan kaynağı yetiştirebilmek için proje nasıl hazırlanır? Finansal kaynaklar nasıl yönetilir? Başarılı üretim nasıl gerçekleştirilir? Bu üretilenlerin pazarlaması nasıl yapılır? Bir şirketin organizasyonu nasıl yapılır? Gibi konularda bilgi ve beceri kazandıracak konuları kapsayacak bir program hazırlanıp, bu çerçevede üniversitelerin tüm bölümlerinde bir dönem süreli girişimciliğin esasları isimli zorunlu bir dersin mutlaka müfredatlara konulmasının gerekli olduğu kanaatindeyim."* diyerek üniversitelerde okuyan tüm öğrencilerin mutlaka girişimcilik ile tanıştıracak zorunlu bir dersin tüm bölümlerin müfredatında olması gerektiğini dile getirmiştir.

<u>Güncel Bilgi ve Teknoloji</u>

Son zamanlarda en fazla katma değer üreten girişimlerin teknogirişimler olduğu gerçeğinden hareketle artık müfredatların öğrencileri bu yöne yöneltmeleri gerektiğini görüşmecilerden U9 *"Şu anda müfredatta bulunan tüm dersler benim gençliğimde de olan dersler. Geçmişte bilmemiz gerekenlerle geleceği tasarlamaya çalışıyoruz. Geleceğin dünyasına insan yetiştirmek istiyorsak iki değil, dört değil belki haftada sekiz saat teknoloji dersi olması gerekiyor. Artık kodlama, teknoloji okuryazarlığı gibi problem çözme odaklı, tasarım odaklı derslerin müfredata dâhil olması gerekiyor. Eğer tasarım, problem çözme, grup çalışması ve sunumu hedef alan dersler müfredata eklenmez ise eğitim ne işverenlerin istediği gibi olur ne de bizi gelecekte söz sahibi bir ülke haline getirir."* diyerek eğitim sisteminde mevcut müfredatlarımızın çok eski olduğunu, bu şekilde devam etmesi halinde ülke olarak gelecekte de girişimcilikte söz sahibi olmamızın imkânsız olduğunu belirtmiştir. Yine temel eğitimden itibaren kod yazma, maker laboratuvarları gibi uygulamalar ile öğrencileri teknoloji ile sürekli temas ettirmek gerektiğini U9 "*Şu anda girişimcilik adına yapacağımız en önemli şey ilkokulda çocuklara kod yazmayı öğretmektir. Ondan sonra ülke çapında maker laboratuvarlarını yaygınlaştırmaktır. Çocuklar elleriyle bir şeyler yapmayı öğrensinler. Teknoloji ile barışık bir hale gelsinler. Ortaokulda belki ileride ilkokullarda bu maker ve kodlamanın çok önemli olduğunu düşünüyorum."* cümleleri ile özetlemiştir.

Görüşmecilerden M8 ise "*Eğer biz sürdürülebilirlik diyorsak, yenilenebilir enerji kaynakları diyorsak, eğitim politikalarını da buna göre uyarlamamız lazım. Siz eğer yenilenebilir enerji kaynakları deyip kömüre yatırım yapacağız derseniz sonuç alamazsınız. Bu durum müfredatımız için de aynen geçerli. İstediklerimiz ile yaptıklarımız çelişiyor. Müfredatları istediklerimize göre güncellemek gerekiyor."* şeklindeki ifadesi ile girişimcilikte başarı için müfredatların güncel olacak şekilde girişimciliğe uyarlaması gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcılardan M9 ve U17, eğitim müfredatımızın 1900'lü yıllarda endüstri toplumlarına hitap eden bir yapıya sahip olduğunu ve bu müfredatla risk alacak, kendine güvenen girişimcilerin yetişmesinin pek mümkün olmadığını dile getirdikleri görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Ken Robinson'un TED konuşmalarında paylaştığı araştırmalar çocukların genç yaşlardan yaratıcı düşüncenin temel unsurlarından olan ıraksak düşünce (divergent thinking) konusunda iyi performans gösterdiği, eğitim hayatlarında bu özelliklerinin köreldiği göstermektedir. Mevcut eğitim sistemimiz 19. yüzyılda endüstriyel devrimden kalma, verilen talimatları yerine getirecek çalışan ve vatandaş yetiştirmek üzere tasarlanmıştır (U17).

> Endüstri toplumundan gelen bir eğitim sistemi var bizde. Endüstri toplumuna yetiştirilen ve öğrencilerin de buna göre eğitildiği 1900'lü yılların başına dayanan değiştirilmemiş, güne uyarlanmamış, bir eğitim sistemine sahibiz. Bunun çıktılarının da iyi olacağını düşünmek çok iyimserlik olur. Risk almak girişimciliğin değişkenlerinden sadece bir tanesidir. Bunu yanında başarılı girişimci olmak için sistemde daha birçok özelliğin verilmesi lazım. Özgüven, topluluk önünde konuşma, takım çalışması gibi birçok özelliğin doğrudan olmasa da okul eğitimlerinde verilmesi lazım (M9).

<u>Müfredat Çeşitliliği</u>

Görüşmecilerin konu ile ilgili dile getirdiği konulardan birisi de, Türkiye'de uygulanan müfredatın genellikle devlet tarafından belirlenen tek tip insan yetiştirmeye dayalı bir müfredat olmasıdır. Katılımcılar bunun yerine müfredatların bireyci bir yapıya dönüştürülmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan U3, üniversitelerde her bölümde okuyan öğrencilerin kendi alanında yapabileceği birçok girişimcilik faaliyetinin olduğunu ancak öğrencilerin bu faaliyetler ile hiç ilgilenmedikleri için öğrencileri bu kanallara yönlendirecek yeni müfredatlar tasarlamak gerektiğini *"Ben şimdi ilköğretim, ortaokul ve liselerdeki (bütün liseler meslek liseleri, sosyal liselerde dahil) bütün müfredatları tek tek okudum. Okuduğum her müfredatın içinde din kültürü ve ahlak bilgisi dâhil girişimcilik geçiyor. Şimdi bütün derslerde girişimcilik varsa aslında o yoktur. Üniversitelere düşen misyon çok fazla aslında. Şöyle bakacak olursak ilkokuldan çıkan bir daha ilkokula dönüp bakmaz, üniversiteyi bitiren liseye dönüp bakmaz,*

dolayısıyla üniversitelerde her alanda eğitim müfredatlarıyla ilgili oturup kafa yormak lazım. Türkiye'de en önemli eksikliklerden birisi de kriatif *sektörlerde girişimcilik eğitiminin tasarlanıyor olabilmesi lazım. Bizde Fen Edebiyat Fakültesi var mesela, bunların girişimciliğe inanılmaz doğrudan etkileri var. Bizim burada kriatif sektörlere yeterli kriatif indakslara göre özel bir müfredat tasarlayıp girişimcilik eğitimi vermemiz gerekiyor. Bunları yaparsak istediğimiz sıçramayı yapabiliriz. Yani adam bir fikirden, bir yazılım yaparak, film yaparak, bir çizgi animasyon yaparak yürüyor, bir tane roman yazarak bütün dünyaya mal olabiliyor. Yani adam edebiyat fakültesi mezunu ama öğretmenliğe mahkum kalıyor. Olmaması lazım. Adamın yapabileceği o kadar çok şey var ki. Film ve dizi endüstrisinden tutun da en son teknolojik bir ürünün metin yazarlığına kadar yazabilecekleri iş modellerinin bunlara özel tasarlanması lazım. Barack obama da söyledi; çocuklarınıza oyun oynamayı değil yazılım yapmayı da öğretin. Bizim çocuklar sadece yazılımları kullanıyor. Üniversitelerin bu çocuklara da bu işi öğretecek faaliyetleri yapması lazım*." cümleleri ile özetlemiştir.

Görüşmecilerden U13 ise *"Devlet her zaman kurulu düzenin devamından yana bir eğitim politikası belirliyor. Bakın bu çok önemli, bunun altını özellikle çizerek söylüyorum. Müfredatların tek merkeziyetçi anlayışla şekillenen eğitim yapısında çocuklar ve katılımcılar bir kere özgür düşünme melekelerini ve yaratıcılıklarını yitiriyorlar. Yeteneklerini bilerek kasıtlı olarak köreltiliyor. Geniş ve bağımsız düşünebilen ve risk alabilen bir birey, kendi ayakları üzerinde durmayı hedefleyen, kendine bir yol çizeni bir hedef belirleyen, bir birey profili ne yazık ki çıkmıyor. Bunun temel nedeni; eğitimin tek bir merkezden ve tek bir politika doğrultusunda faaliyetlerini yürütmesidir. Bunu aşmamız gerekiyor*." diyerek mevcut müfredatın bireysel yetenekleri öne çıkaran, özgür düşünmeyi ve yaratıcılığı teşvik eden bir müfredata dönüştürülmesine olan ihtiyacı dile getirmiştir.

Girişimciliğin gelişmesi için eğitim sistemini veya müfredatı değiştirmenin sistemin doğasından dolayı pek işe yaramayacağını, ancak müfredatın ademi merkezîleştirilmesinin şansını arttıracağını görüşmecilerden U8 "*...Bugünkü girişimcilik eğitimi sistemi ihtiyaçlara cevap vermiyor, işe de yaramıyor, dolayısıyla bunun yerine yepyeni bir girişimcilik modeli oluşturalım yaklaşımı boş bir yaklaşım. Hem yapılamaz, hem de yapılsa bile bir işe yaramaz. Sistemin doğasından dolayı, bir şey yapılamaz. Belki bir miktar gönüllü kuruluşlar devreye sokulabilir onun dışında hiçbir şey yapılamaz. Bu problemler eğitim sistemini idare eden kişilerin zaafından veya bunları bilmemesinden kaynaklanmıyor. Sistemin yapısından kaynaklanıyor. Sistemi ikimiz de idare etsek yine aynı problemler ortaya çıkacaktır. Yapısal problemler var. Eğitim sistemini ademi merkezileştirebilirsek eğer, yani tek bir merkezden*

yönetilmesinde, tek bir müfredat dayatılmasını engellersek, şansımız biraz daha artar." sözleri ile açıklamıştır.

İş Etiği ve Sosyal Sorumluluk

Katılımcılardan bazıları müfredatların girişimciliğe uygun hale getirilmesi gerektiğinin yanı sıra unutulmaması gereken en önemli şeylerden birisinin küçük yaşlarda verilmesi gereken iş etiği konusu olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden M8 "*Bir girişimcinin değerler konusuna da çok önem vermesi gerekiyor. Eğer etik bir firma olarak işe başlamazsan büyük bir firma olduğunda da etik olmayan işler yaparsın. Dolayısıyla birtakım değerlerin de öğretilmesi gerekiyor. Etik ol, dürüst ol, ahlaklı ol gibi birtakım prensiplerle birlikte girişimcilik öğretilmeli. Bu tip değerlerin çok küçükken verilmesi gerekir. Sonradan verilmesi çok zordur. Çevresel sosyal sorumluluk kavramları ile birlikte girişimcilikte küçük yaşlardan itibaren verilmeli. Sadece kar elde etme amaçlı bir şirket kurmayı öğretmek yerine topluma yarattığı fayda ile birlikte ele alınması gerekir. Sadece kar amacı gütmek bir şirketi geleceğe taşımaz. Toplumsal ve çevresel bilinci oluşmuş şirketler başarılı olur. Avrupa'da girişimciliğe çok önemli fonlar veriliyor. Dünyanın gidişatı sürdürülebilirlik ekonomi ve kalkınmaya yöneliktir. Yaşanan birçok problemin terör, açlık, yolsuzluk ve benzeri olayların çözümü sürdürülebilirlikten geçmektedir. Sürdürülebilirliğin olması paydaşların işin içinde olmasını gerektiriyor. Kapitalizmin geldiği seviye buraya kadar. Bundan sonra en fazla değer verilen şeyler sosyal faydalar yaratmaktır. Bunları şunun için anlatıyorum. Bir girişimcinin daha en baştan işini kurarken sosyal ve çevresel faydayı dikkate alması gerekmektedir. Bu nedenle müfredatta iş etiği ve sosyal sorumlulukları da unutmamak lazım."* diyerek sonradan bir insanı etik açıdan eğitmenin zorluğuna işaret ederek küçük yaşlardan itibaren girişimcilik ile birlikte etik ve sosyal sorumluluk konularını öğretmenin önemine vurgu yapmıştır.

Benzer bir şekilde katılımcılardan U4 ise *"Değer yaratma ve sürdürülebilirlik konusu ile birlikte gelecek kuşakların doğal kaynaklar, enerjinin kullanılması, çevreye önem verilmesi ve sosyal girişimciliğe önem verilmesi gerekmektedir. Bu konuda erken yaşlarda eğitimlerin verilmesi ve projelerin desteklenmesi lazım…*" sözleri ile küçük yaşlardan itibaren girişimcilik ile birlikte sosyal sorumluluk ve etik konularını öğretmek gerektiğini ifade etmiştir.

6.1.4. Öğretmen ve Öğrenciler

Bu alt tema "Nitelikli Öğretmenler", "Sınırlamayan Öğretmenler", "Sorgulayan Öğrenciler" ve "Kendine Güvenen Öğrenciler" olmak üzere dört alt temada/kodda birleştirilmiştir.

Nitelikli Öğretmenler

Dünyadan örnekler vererek girişimcilik anlamında kültürel dönüşümü gerçekleştirmenin en kolay yolu olarak IQ ve İQ'su yüksek insanları öğretmenliğe yönlendirmekten geçtiğini M3 *"Girişimcilik kültürünün oluşması için zeki ve becerikli insanları öğretmen olmaya teşvik etmek lazım. Dünyada bunun Kore ve Finlandiya olmak üzere iki tane güzel örneği var. Bu ülkelerde en iyi kazananlar öğretmenlerdir. Böyle olunca da en iyi beyinler öğretmen oluyor. Benzer bir şekilde Türkiye'deki en yüksek maaşı öğretmenlere vermek lazım. Böylece IQ ve İQ'su en yüksek olan insanlar öğretmen olurdu. Aileyi bir anda değiştirmeyeceğimize göre devlet olarak yapılacak en önemli iş budur bence. Şimdi Rusya kabadayılık yapıyor bizim vereceğimiz cevabımız yok. Ama biz İsrail'e kafa tuttuğumuzda İsrail'in vereceği cevap çok. Çünkü şu anda bizim bütün internet güvenlik ağlarımızın altyapısı onların elinde. Niye? Çünkü atom bombası var. Teknolojik olarak her şekilde kendini koruyabilecek halde. 70-80 milyonluk bir ülkede yaratıcılık yok. Nedenlerinden bir tanesi eğitimcilerin hiçbir yere giremeyen adamları öğretmen yapmasıdır. Sonra da en değerli şeyimizi, yani çocuğumuzu alıp ona teslim ediyoruz. Sistemi değiştirecek olan öğretmendir. O zaman aileler de değişmeye başlayacaktır. Okullar gerçekten etkileyici hale geldiğinde doğal olarak ailelerde bir nesil iki nesil sonra kültürel dönüşümü gerçekleştirecek ve Türkiye bambaşka bir yerde olur."* diyerek kültürün dönüşümünü sağlayacak çocukları iyi yetiştirmek için öğretmenlerin yetenekli ve zeki insanlardan oluşması gerektiğini, bunu sağlamanın en iyi yolunun da en iyi maaşı vermekten geçtiğini belirtmiştir.

Sınırlamayan Öğretmenler

Türkiye'deki öğretmen profilini kısaca özetleyen ve bu profilin öğrencileri baskılayan, engelleyen, sıra dışı davrananlara ceza veren ve çocukların cesaretini kırmaya odaklı olduğunu katılımcılardan M5 *"Dünyayı gezmeye başlayınca, Türk insanı ile diğerleri arasındaki farkları da görmeye başladım. En büyük ve en önemli farklardan birisi de kendini ifade etme yeteneğimizdeki eksiklik olduğunu gördüm. Bizler bu konuda son derece eksiğiz. Bunun suçlusu öğretmenlerdir. Çünkü sizler bize 4 şıklı sorulara cevap vermeyi öğrettiniz. Bize bu şıkların dışında seçenekler olabileceği ihtimalini bile öğretmediniz. Bu seçeneklerin dışına çıkan öğrencileri cesaretlendirmediniz, aksine cezalandırdınız. Ancak tüm bunlara rağmen içinde bulunduğumuz bu durumdan kurtulmanın da tek yolu yine öğretmenlerdir. Eğer bu ülkeyi diğer medeni ülkeler seviyesine çıkarmak istiyorsak, kendini ifade edebilen, özgür bireyler olarak düşünebilen, sıra dışı olana ceza değil ödül veren öğretmenler olmalısınız. Siz bunu yapmazsanız biz hiçbir şeyi beceremeyiz. Lütfen bundan sonra öğretmenler bizde yaptıkları*

*hataları şu andaki öğrencilerde yapmasılar. Bıraksınlar onlar hata da yapabilsinler, hatalarından ders alarak da öğrenebilsinler, öğretmenler yol göstermese de doğru yolları bulabileceklerine inansınlar, hayatın 4 şıklı değil yüzlerce şıklı olduğunu kavrayabilsinler, illaki doktor, mühendis olmak zorunda olmadıklarını, sanatçı, sporcu, girişimci bilim adamı gibi seçeneklerin de olabildiğini görsünler. İşte o zaman bu ülkedeki insanlar da kendilerini ifade etmek konusunda başarılı olurlar ve işte o zaman biz ülke olarak çok daha iyi yerlere gelebiliriz. Bu nedenle bu ülkeyi daha iyi yerlere getirebilecekler de sadece ve sadece öğretmenlerdir…"*cümleleri ile özetlemiştir.

Sorgulayan Öğrenciler

Başarılı girişimcilerin esasında kimsenin üzerine düşmediği, görmediği fırsatları gören ve hayata geçiren kişilerin, sorgulayan kişiler olması nedeni ile öğrencilerin sorgulayan bireyler haline gelmesi gerektiğini E1 "*Girişimcilik aslına bakarsanız kimsenin sorgulamadığı dolayısıyla aslında tam olarak problem diye görmediği bir meseleyi "ha bu problem veya iyileştirme alanı olabilir o zaman ben bunun üzerine şunu yapayım." diye ortaya çıkan bir meseleden söz ediyoruz. Bunu eğer siz teşvik ederseniz bunun kökeni de sorgulamaktan, eleştirel bakmaktan geliyor. Bunun tersini yaparsanız herkesin 8/5 nasıl çalışabilirim? KPSS'ye nasıl hazırlanabilirim? Tadında bir üniversite gençliği oluyor."* sözleri ile açıklamıştır. Benzer bir şekilde sorgulamayan, merak duygusu gelişmemiş öğrencilerin başarılı girişimciler olamayacağını, görüşmecilerden U6 "*Eğitim sistemimiz öğrencinin sorgulamasına izin vermiyor. Peki, öğrenciler merak etmeden sorgulamadan nasıl başarılı girişimciler olacaklar. Bu anlayışı değiştirip öğrencileri sorgulayan bir birey haline getirmemiz gerekiyor."* cümleleri ile özetlemiştir.

Görüşmecilerden M2 kendi çocuklarından örnek vererek eğitim sisteminin sorgulamayan bireyler yetiştirdiğini *"Girişimci ruh yetiştirebilmek için çocukların sorgulayan bireyler olması gerekiyor. Bizde pek öyle yetiştirilmiyor çocuklar. En azından ben kendi çocuklarımın okulundan biliyorum. Sorgulayandan ziyade her şeyi kabullenen, formül ezberleyen çocuklar oluyor hepsi. Temel eğitimden itibaren sorgulayan öğrenciler yetiştirmek işimizi çok kolaylaştırır."* diyerek girişimci ruhun sorgulayan çocuklar yetiştirmekten geçtiği için eğitim sisteminin öğrencilerin sorgulamasını baskılamak yerine teşvik etmesi gerektiğini belirtmiştir.

Kendine Güvenen Öğrenciler

Girişimcilerin en önemli özelliklerinden birisi olan kendine güven özelliğinin eğitim siteminin içinde eritildiğini ve öğrencilerin kendine güvenmeyen bireyler haline getirildiğini

görüşmecilerden M3 "*Biz her yerde olduğu gibi eğitim sisteminde de maalesef çocuk ve genç nüfusu hep tehlike olarak gördük. Düşünmelerini bile tehlike olarak gördük. Kendine güvenmelerine engel olduk. Kendi başlarına bir şeyler yapmalarına izin vermedik. Şimdi de bedelini ödüyoruz*." diyerek kendine güvenen öğrencilere olan ihtiyacı dile getirmiştir.

Benzer bir şekilde katılımcılardan U17 hata yapmaktan korkmama ve kendine güvenin önemini *"…kültürümüzde özellikle ailelerimizde olan endişe ve korku kültürünün ve başarı tanımlarının değişmesi gerekiyor. Hakim başarı tanımı sabit ve güvenli bir iş. Bazı kişiler için doğru olan bu olabilir, bazıları için de hapis hayatı olabilir. Gençlerimiz değişik konu ve patikaları deneyimlemeli. Başarı başarısızlıklardan deneme ve yanılmalardan doğar. Hata yapmaktan korkan bir toplum ve kültürden inovasyon ve girişimcilik çıkmaz."* şeklindeki ifadesi ile dile getirmiştir.

6.1.5. Üniversiteler

Bu alt tema "Girişimci Üniversite", "Tematik Alan", "Lisansüstü Öğrenci Sayısı", "Girişimci Yönetici Kadroları" ve "Hantallıktan Kurtulma" olmak üzere beş alt temada/kodda birleştirilmiştir.

<u>Girişimci Üniversite</u>

Günümüzde klasik anlamda sadece teorik bilgi öğreten ve üreten üniversiteler yerine bilgi üreten ve ürettiği bilgiyi ticarileştiren, markalaştıran bir yapı halini almıştır. Dünyada iyi girişimcilik örnekleri Türkiye'de üniversitelerin girişimcilik ile ilgili daha fazla rol alması gerektiğini göstermektedir. Konu hakkında görüşmecilerden U9, dünyada üniversitelerin performansının girişimcilik temelli ölçüldüğünü ve Türkiye'de üniversitelerin girişimcilik ile teorik anlamda ilgilenmelerinin yeterli olmadığını, bunun yerine girişimci üniversitelere dönüşmeleri gerektiğini "*Türkiye'de üniversiteler bir girişimci gibi hareket etmelidir. Yani üniversite, eğitim sektöründeki talebi dikkatle izleyerek fırsatları belirlemeli, gereken kaynakları yaratmalı ve yeni ürünler/hizmetler oluşturmalıdır. Üniversitenin finansmanı kısmen girişimcilik çıktılarına (kurulan şirket sayısı, şirketlerde istihdam edilen kişi sayısı, şirketlerin ödediği vergi miktarı, alınan ve lisanslanan patent, açılan girişimcilik dersi vs.) bağlanmalıdır. Benzer bir şekilde, öğretim üyelerinin performans değerlendirmesinde de girişimcilik aktiviteleri de göz önüne alınmalıdır. Üniversite kanunu, üniversitenin ürettiği araştırmanın ticarileştirilmesinden elde edilen gelirlerin bir kısmını alabilmesine (örneğin kurulan şirketlerden belirli bir hisseye sahip olabilmesine) izin verecek şekilde değiştirilmelidir."* şeklinde ifade etmiştir.

Diğer bir görüşmeci olan U3 *"Öğretim elemanlarının bilgiyi ticarileştirecek bir mekanizmaya dönüştürmesi lazım. Üniversitelerin kendi içlerinde şirketler veya şirket kurması ve bu şirketin içerideki bilgiyi dönüştürebilecek bir yapı haline gelmesi lazım. Örneğin makine mühendisliğindeki bir hocanın, kendi girişimcilik eğitimiyle alıp da teknoparka alıp tek ürünle pazara çıkması zaten o ürünün ölü doğmasına neden olacaktır. Ama üniversitenin bir işletmesi varsa ve buna bir üretim mekanizması uygulayabiliyorsa üniversitenin firmasının bir ürünü olur. Bir başka hoca da başka bir ürününü yapar. Bir başka hoca bunu geliştirir. Bir başka hoca bunun pazarlamasını yapar ve sonunda verimli bir yapı oluşur. İşin özü, üniversitelerin artık üçüncü kuşak olması ve üniversitelerin bilgiyi ticarileştireceği bir yapı oluşturmak lazım. Üniversitelerde oluşturulacak firmanın, özel sektörden temsilcilerin de olması gerekir."* diyerek üniversitelerin bir işletmesinin olması ve girişimcilik faaliyetlerini bu işletme üzerinden yürütmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Tematik Alan

Türkiye'de üniversitelerin genellikle her alanda öğrenci aldıklarını, her alanda hoca çalıştırdıklarını ve birkaç örnek dışında kendilerine has bir temalarının olmadığını dile getiren U3, her üniversitenin tematik bir alanda uzmanlaşması ve bu alanda dünya ile yarışabilecek, inovatif girişimleri ortaya çıkarmak için çabalaması gerektiğini *"Türkiye'de Üniversitelerin tematik alanlar seçmeleri gerekiyor. Türkiye'de bir üniversiteyi diğer üniversitelerden ayıran temel özellik coğrafi konumudur. Şimdi Türkiye'de bir üniversiteyi diğer üniversitelerden ayıran tematik alanların olması lazım. Örneğin Sakarya Üniversitesi'ni Eskişehir Üniversitesi'nden ayıran temel özellik nedir? Yani Eskişehir Üniversitesi biraz açık öğretimle öne çıktı. Tematik alanı az çok var. Ama İzmir'e bakıyorum Dokuz Eylül ve Ege Üniversitesi'nin her ikisi de tıp ağırlıklı ve diğer alanlardaki bütün fakülteleri de var. Böyle durumlar teknik olarak uzmanlaşmayı yok ediyor. Özyeğin Üniversitesi girişimcilikte çok öne çıktı ama aslında mühendisliği çok kuvvetli, mühendislik fakültesinin ticarileşmesi için girişimciliğe ihtiyacı var. İstanbul Üniversitesi sadece siyasi olarak farklı, onun dışında tematik bir alanı yok. Bunun için üniversitelerin kendilerine bir tematik alan belirlemesi lazım. Malzeme mühendisliği alanında, nano teknoloji alanında, tarım alanında, tarım teknolojisi alanında, şarapçılık alanında, zeytincilik alanında diye kendilerine beş yıllık stratejik planlar içinde bir tematik alan seçecekler ve bu tematik alanda da üçüncü nesil dediğimiz bilginin dönüşümünü bilginin ticarileşmesini sağlayacaklar."* şeklinde ifade etmiştir.

Lisansüstü Öğrenci Sayısı

Dünyada inovasyon ve ARGE faaliyetleri genellikle lisansüstü öğrencileri tarafından yapıldığı için Türkiye'de çok az olan lisansüstü öğrenci sayısının arttırılması gerektiğini U9 "*Ar-Ge'nin motoru lisansüstü öğrencileridir. YÖK'e göre 2011-12 akademik yılında Türk üniversitelerinden mezun öğrencilerin sadece %4,2'si yüksek lisans, %0,7'si doktora ve %0.7'si tıpta ihtisas programlarını bitirmiş. Ülkemizdeki lisansüstü öğrenci sayısı dünyadaki araştırma üniversiteleri ile kıyaslandığında çok düşük kalıyor. Bunun nedenleri açık. Araştırma geleneği ve kültürü zayıf olan birçok üniversite, araştırmaya yatkın lisans mezunu üretemiyor, lisansüstü öğrencilerine üniversitelerin ödeyebildiği ücretler en kalifiye araştırmacıları çekebilmekte yetersiz kalıyor, üniversitelerinden yüksek lisans ve doktora dereceleri ile mezun olanların iş olanakları kısıtlı ve gelir beklentileri düşük oluyor ve en iyi lisans mezunları en iyi lisansüstü eğitimini alabilmek için yurt dışına gidiyor. Daha fazla inovasyon için lisansüstü öğrenci sayısını artırmanın yollarını bulmamız gerekiyor*." şeklinde dile getirmiştir.

Girişimci Yönetici Kadroları

Görüşmecilerden U9, Türkiye'de üniversitelerde girişimcilik kültürünün gelişmesi ve girişimci üniversite kimliğine bürünebilmeleri için yönetim kadrolarının daha önce veya mevcut durumda girişimcilik deneyimi olan öğretim elemanlarından oluşması ve öğretim elemanlarının girişimci olmaları veya bu yönde faaliyet göstermelerini kolaylaştıracak düzenlemelere ihtiyaç olduğunu belirttiği görüşlerinden yapılan alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Üniversitenin üst düzey yöneticilerinin, yani rektör ve dekanların, hatta bölüm başkanlarının seçiminde, mümkünse girişimcilik deneyimine sahip, değilse en azından girişimci ruha sahip bireyler seçilmelidir. Girişimci üniversite için kendini "sosyal girişimci" olarak tanımlayan yöneticiler gerekir. Mütevelli heyetinin de en az yarısının bireysel veya kurumsal girişimcilerden oluşmasında yarar vardır. Üniversitede kullanılan yıllık performans değerlendirme sistemi ve terfi sisteminde girişimcilikte bir rol oynamalıdır. Öğretim üyeleri sadece araştırma, eğitim ve hizmet kriterleri ile değerlendirilmemeli. Patentlere, inovasyona, mesleki uygulamalara ve öğretim üyesi veya öğrencileri tarafından kurulan şirketlere de önem verilmelidir. Üniversitede çalışan öğretim üyelerinin teknopark dışında şirket kurması, hissedar veya yönetici olması yürürlükte olan üniversite kanununa göre mümkün değildir. Teknolojik girişimciliğin temel kaynağının üniversite olduğu düşünülürse bu memur odaklı uygulama ülkede teknogirişimlerin önünü kapatmaktadır. Üniversite mensuplarının girişimci olmasını hedefliyorsak, girişimci olmalarının önündeki engelleri kaldırmamız gerekir. Bununla birlikte, sistemde girişimci öğretim üyesinin zamanının yönetimini yöneticisine (dekana veya rektöre) bırakan ve öğretim üyesinin gerektiğinde yarı-zamanlı statüye geçmesine izin veren bir idari değişiklik gereklidir.

Hantallıktan Kurtulma

Katılımcılardan M3 *"Türkiye'de Üniversitelerin bu hımbıllıktan hantallıktan kurtulup bizzat işin içinde olması gerekiyor. Üniversiteler bu hantal ve hımbıl kafalarını değiştirmeli. Üniversitelerin kalitesi ve yönetimi konusunda benim ciddi endişelerim var. Tamamen kamunun kaynaklarını kullanan, tıkandıkça daha fazla kaynak isteyen ve girişimciliğe, sosyal kalkınmaya nerede ise hiç katkısı olmayan yapılar olmaktan çıkmaları lazım."* diyerek girişimcilik eğitiminde üniversitelerin önemli roller üstlenmeleri gerektiğini, ancak mevcut yapının buna uygun olmadığını dile getirmiştir. Yine Türkiye'de üniversitelerin çok ciddi değişimlerden geçirilerek içinde bulunduğu bu verimsiz ve hantal yapıdan kurtarılması gerektiğini dile getirmiştir.

Üniversitelerin günümüzde öğrencilerin sahip olması gerektiği yetkinliklerin neler olduğunu umursamadan eski alışkanlıklarını devam ettirdiğini görüşmecilerden U9 *"21. yüzyılda başarılı olmak için gereken yetkinlikler nelerdir? Diye sorulduğunda maalesef genel bir cevapla karşı karşıya kalınıyor. Zaten Türkiye'de bu konu üzerine uzun uzadıya kafa yoran da pek yok. 21. yüzyılda Türkiye'deki üniversite mezunlarının hangi özelliklere sahip olmasını istiyoruz sorusuyla ne kamunun, ne özel sektörün ne STK'ların çok uğraşmadığını görüyoruz. Bu da oldukça üzücü. Hâlbuki bu, yurtdışında oldukça ciddiye alınan üzerinde pek çok çalışmanın yapıldığı oldukça önemli bir konu. ABD'de 21. yüzyıl yetkinlikleri çalışması yapılmış ve sonucunda "www.p21. org" adında bir site hayata geçirilmiş. İçlerinde Lego, Microsoft, IBM ve Ulusal Kütüphaneciler Derneği gibi pek çok özel kurum, kamu kuruluşu ve STK'nın da olduğu yaklaşık 32 değişik kurum bir araya geliyor ve üniversite mezunları nasıl olmalı sorusu üzerine aylarca çok sayıda çalışmalar gerçekleştiriliyor."* cümleleri ile özetlemiştir.

Görüşmecilerden U5 ve D3 ise üniversitelerin girişimcilik eğitimine yılgınlıkla değil daha aktif ve daha çok bulaşması gerektiğini dile getirmişlerdir. Söz konusu katılımcıların konu hakkında dile getirdikleri görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Alternatif olarak üniversitelerin devletin dayattığı bir zorunluluk gibi görmeden gönüllü, bilinçli ve istekli olarak daha çok işe girmesi sağlanmalı. Mesela sürekli eğitim merkezlerinde bu işe önem verilerek çok şey yapılabilir (D3).
>
> "…ileride üniversitelerin bu işi kendi müfredatlarına almalarında fayda var (U5).

6.2. Sosyolojik Yapı

Bu temada toplumun kültürel kodlarını girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için sosyolojik yapı ile ilgili

yapılması gerekenlere yer verilmiştir. Bu kapsamda dile getirilen görüşler "Aile", "Din ve Kültür", "İdeolojik Anlayış" ve "Politikalar", olmak üzere dört alt temada birleştirilmiştir.

6.2.1.Aile

Bu alt tema "Yetiştirme Tarzı", "Aileye Bağımlılık" ve "Ailenin Desteği" olmak üzere üç alt temada/kodda birleştirilmiştir.

Yetiştirme Tarzı

Katılımcılardan bazıları, ülkemizde girişimciliğe uygun bir kültürün oluşabilmesi ve başarılı girişimciler yetişebilmesi için en önemli olan faktörlerden birisinin ailenin çocuğu yetiştirme tarzı olduğunu dile getirmişlerdir. Görüşmecilerden M3 *"Prensip olarak her türlü eğitimin faydalı olacağına inanmakla birlikte bu işin yani yaratıcılığın ve girişimciliğin birazda aileden kaynaklandığını düşünüyorum. Ailede "hot sot" üzerine kurulu bir kültür yoksa aile içinde kendini ifade edebilme ve istediklerini yapabilme ortamı yoksa bu tip kişiler risk almaktan kaçabilirler. Böyle yetişen bir neslin yaratıcı olması ve farklı işleri kurması, yaratıcı girişimci olması çok zor. Bizde girişimciler bu yüzden etrafına bakıyor ve etrafta olan işleri kuruyorlar."* diyerek çocukların ailede kendini ifade edebilme, kendi düşünceleri doğrultusunda faaliyetler yapabilmesine izin verilmeyen bir ortamda büyümesi durumunda, sonradan eğitim ile bu çocukları girişimci yapmanın çok zor olduğunu belirtmiştir.

Katılımcılardan U9 ise *"Aileler ilk önce çocuklarının eğitimini tehdit veya sabote eden öğelerin farkında olmalı: belirli bir ideolojiyi dayatan devlet, bunun uzantısı olan çağdışı kalmış bir eğitim sistemi, kendisine yeni kurumsal köleler yetiştirmeyi hedefleyen kapitalizm ve çocukları için kendi doğruları etrafında karar vermeye çalışan büyükler. Formel eğitim sisteminin öğrenci odaklı olmadığını fark eden ailelerin yapması gereken formel eğitimin eksiklerini tamamlama ve yanlışlarını düzeltmek olmalı. Bu bağlamda çocuk ile yakından ilgilenmek ve sınavlar yerine çocuğa odaklanmak gerekiyor. Formel ve informel okul sonrası programlarla (sanat, spor, teknoloji, seyahat vs.) çocuğun gelişiminin desteklenmesi gerekiyor. Çocukların çok yönlü gelişimi desteklenmeli ve anlamsız sınavlar uğruna hobilerinden, kültürden, sanat ve spordan kopmasına izin verilmemeli. Özellikle lise çağındaki çocuklar her fırsatta staj yapmalı veya yarım zamanlı çalışarak ekonomi ile temas etmeli. Ayrıca ilkokuldan itibaren çocuğun kariyer planlama ile ilgilenmesi sağlanmalı."* şeklindeki ifadesi ile ailelerin çocuklarını formel eğitimin eksik bıraktığı yönlerde geliştirmesi gerektiğini, çocuklarını kültür, sanat, spor, teknoloji gibi alanlarla ilgilenmeleri ve iş dünyasına temas etmeleri için teşvik etmeleri gerektiğini dile getirmiştir.

Katılımcılardan benzer ifadeleri dile getiren M8 ve U4 'ın görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Girişimciliğin gelişmesinde eğitim dışında kültürel yapı, ailenin yetiştirmesi, çocuğun fikrini rahatlıkla ifade edebilmesi, çocukken birtakım faaliyetlerine izin verilmesi (limonata satmak istiyorsa satabilmesi gibi), aldığı eğitim, yaratıcılığını kullanabilmesi, ezber olmayan eğitim sistemi, kendini rahat ifade edebilme, gözlemci olması, çevrede olan bitenler hakkında dikkatli olması, risk alabilmesi, fırsatları sezebilmesi ve çevresinde ticaretin içinde olan kişilerin olması gibi birçok faktör etkili (U4).

> Girişimcilik aslında bir kişiyi kutunun içinden çıkarmalı bundan kastım nedir? Biz ömrümüz boyunca çocuklarımızı hep birtakım kurallar ve bu kurallar içerisindeki bazı doğrularla yetiştiriyoruz. Tabi girişimcilik dediğimiz zaman biraz da bu doğruların dışından işte kutunun içinden çıkan olaya ters tarafından bakabilen yan tarafından bakabilen insanların yetişmesinden bahsediyoruz. Burada ailenin çocuğu bu yönde yetiştirmesi lazım. Diğer türlü kendi doğruları ile büyüyecek bir çocuğun gelecekte olayları ve fırsatları farklı yorumlamasını ve tersten bakmasını vesaire beklemek yanlış olur (M8).

> Aileler daha çocuk doğarken memur olmalarını, iş garantisi var mantığıyla hareket etmektedirler. Bu da bu süreci kısıtlayan bir şeydir (U13).

> Memur ol sırtını devlete daya. İşte maaşlı ol. Yani Türkiye'de girişimcilik olgusunu değiştirmek lazım. (E6).

> Anadolu insanında ne var hepimiz ailelerimizden, çevremizden hatta kendimizden bile bir devlet işi olsun mantığı var. Ya hepimizde bu var. Ailelerimizde var, çevremizde var, garanti olsun işte herhangi gibi bir risk almama işte az kazansanız da bir garanticilik şey var genel olarak milletimiz. Bence bunun bir şekilde yıkılması gerekiyor (E5).

Zaten eğitim hayatında baskı altında ve disiplin merkezli bir yaklaşımla yetiştirilen çocuklara, ailenin sınırlandırmalarını da eklediğimiz zaman, girişimci kültürün veya başarılı girişimcilerin ortaya çıkmasının zor olduğunu görüşmecilerden U11 *"İnsan kişiliğinin ve becerilerinin geliştiği çağda, çocukluktan anaokulundan tutun, üniversiteyi bitirdiği çağa kadar baskı altında büyütülürse yasaklarla, disiplinin merkeze alındığı bir dünyada yaşarsa ve ailenin de aman şuraya gidersen döverler, şunları söylersen söverler, şunu yazarsan hakaret ederler korkusuyla yetiştirmesi, çocukları zaten eli kolu bağlı hale getiriyor. O yaştan sonra da insanlara ne yapsan boş. Yirmi yaşından sonra da girişimci yapamazsınız. Bu şekilde devam ederse de girişimcilik kültürünün oluşmasını beklemek hayal olur."* sözleri ile açıklamıştır.

<u>Aileye bağımlılık</u>

Türkiye'de ailelerin çocuklarını çerçevesi belli, geliri belli, düzenli ve kendilerinin sürekli çocuklara yakın olabileceği garanti işlere yönlendirildiğini ve bu algının değişmesi için ailelere

dokunmak gerektiğini katılımcılardan U16 *"Bizim kültürümüz ve aile yapımız korumacı olduğu için girişimcilik açısından sıkıntı yaratıyor. Aileler daha çok sabit bir gelirin olsun, düzenli maaş alırsın vesaire anlayışına hâkim. Burada önemli bir nokta; ailelere dokunmamız gerektiği gerçeğidir. Ailelerin girişimcilik algılarını pozitif yöne çevirecek algı ve iletişim çalışmaları yapmamız gerekiyor. Medyada belki bazı çalışmalar yapmak gerekir*." sözleri açıklamıştır.

Benzer bir şekilde görüşmecilerden M3 kendi hayatından örnekler vererek *"Bizde ailelerde ataerkil feodal yapı devam etmektedir. Aileler bu yüzden çocukları kendilerine bağımlı olarak yetiştiriyorlar. Bu bağlılıkta çocukların risk alması, kaybetmeyi öğrenmesi imkânsız gibi bir şey. Bu bağımlılık aynı zamanda çocukları tembelleştiriyor. Bir dönem çeşitli üniversitelerde hocalık yaptım. Yıldız Teknik'te, Ege Üniversitesi'nde ve Amerika'da. Bizde babası inşaat işçisi olan babanın çocuğu bile üniversitede mühendislikte çalış deyince zor falan filan demeye başlıyorlar. Yalan, zor değil. Türkiye'de bir adam bir sömestrde bir kitap Amerika'da dört kitap bitiriyor ve ayrıca da çalışıyor."* diyerek çocukların ailelerine bağımlı yetiştikleri için bunun hayat boyu sürdüğünü, bu nedenle bu çocukların cesaret gösterip farklı şeyler yapması, başarılı girişimci olmasının imkânsız olduğunu belirtmiştir.

Ailenin Desteği

Kültürel kodları girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için küçük yaşlarda ailenin çocuğu desteklemesinin önemli olduğu dile getirilen konulardan birisi olmuştur. Görüşmecilerden D1, kendisinin başarılı bir girişimci ve bürokrat olmasında çocukluk yıllarında ailesinin desteğinin ve yönlendirmesinin çok önemli bir yer aldığını "*Ben ilkokul üçteydim. 1965-70 seneleri arasında, sekiz yaşındayken babam rahmetlik beni terzide, manavda şurada burada yazın okul tatillerinde çalıştırmaya başladı ve hayatım boyunca hep çalıştım. Birilerinin yanında çalıştım, simit sattım, pazarcılık yaptım, işportacılık yaptım. Üniversiteyi bitireceğim zaman da oturup arkadaşlarımla 1979'da son sınıfta kim ne yapacak kendi aramızda konuşuyoruz. Arkadaşlar ben DSİ ye gireceğim, toprak tarım devlet kurumlarına gireceğim derken ben de demişim ki bir gün dahi devlette çalışmayı düşünmüyorum. Hocalarımdan akademik kariyer anlamında teklifler aldım. Başarılı bir öğrenciydim. Ama ben onu da kabul etmedim. Dedim ki "ben gideceğim ve limon satacağım.". Kendime bir hedef koydum. Bu bir sene içerisinde bir araba alabilirsem veya kendime bir ev alabilirsem bu işe devam edeceğim. Olmadı gidip limon satacağım. Ne yani makine mühendisiyim diye gidip limon satamaz mı? Derdim. Ama burada babamın etkisi var. Arkadaşlarım oyun oynarken ben çalışırdım. Bundan da zevk aldığımı söyleyemem ama babamın sayesinde olduğunu düşünüyorum*." cümleleri ile özetlemiştir.

Katılımcılardan U7 ise "*Eğer ailede küçük yaşta bir çocuğa annesi ve babası oğlum kızım büyüyünce girişimci olacak ailesine milletine yararlı işler yapacak duygusu yerleşebilirse ve bu duyguyu okul ve çevre desteklerse daha iyi sonuçlar alınır."* diyerek küçük yaşlarda memurluğa yönlendirmek yerine girişimciliğe yönlendirmenin ve çocuğu bu yönde desteklemenin sonuç almada etkin olacağını belirtmiştir.

Görüşme yapılan bir diğer kişi olan D4 ise *"Ailesi girişimci olanlar çocuklarını mutlaka yaptıkları işlerde deneyim kazanmalarını sağlıyorlar. Kendi başlarına bir işin nasıl yürütüleceğini öğrenme şansına sahip oluyorlar. Yeri geldiğinde risk alıp işlerin bir kısmını kendi insiyatif alarak yapabiliyor. Ailesi girişimci olmayanların ise tam tersine garanti ücret ve garanti iş üzerine inşa ettikleri bir hayat var."* diyerek çocuğun ailesinde girişimcilik geçmişi varsa genellikle çocuklarında bu kültürü aldığını, ailede girişimcilik kültürü yoksa çocukların ailelere bağımlı ve garanti işler peşinde koştuğunu dile getirmiştir.

6.2.2.Din ve Kültür

Bu alt tema "Zenginlere Bakış Açısı" ve "Yanlış Toplumsal Ezberler" olmak üzere iki alt temada/kodda birleştirilmiştir.

<u>Zenginlere Bakış Açısı</u>

Katılımcılardan E6, İslam'da girişimcilik teşvik edildiği halde, halk arasında bunun yanlış anlaşıldığını dile getirmiştir. Bununla birlikte toplumda zenginlere karşı bir düşmanlık algısı olduğunu ve bu sermaye düşmanlığı algısının mutlaka değişmesi gerektiğini ifade ettiği görüşlerinden alıntı aşağıdaki gibidir:

> Veren el alan elden üstündür, verebilmeniz için çalışmanız gerekiyor. Yani bu özellikle dinsel yanlış algıyı ortadan kaldırmak için kesinlikle, Yani çok mal haramsız, çok laf yalansız olmaz, diyor. Buradan bakınca o zaman Peygamber efendimiz zamanında eşinden dolayı zengin birisi haram mı işlemiş? Kazancın 10'da 9'u ticarettir diyor, kazanç mı, ayetler var girişimciliği ticareti öven, mesela buğdayın hikâyesini anlatıyor. İşleyin üretin diyor, dinde aslında girişimciliğe teşvik ediyor. Amcası ile kervanlara gidiyor. İslam'ın beş şartı var, bunların 3 tanesi zenginlikle alakalı. Paranız yoksa hacca gidemezsiniz, paranız yoksa zekât veremezsiniz. Bizim girişimciliğe biraz sermaye düşmanlığını ortadan kaldırarak başlamamız lazım. Toplumda zenginlik ve sermaye düşmanlığı var. Mesela Anadolu'daki özel okullara bakın 70li-80li yıllarda kurulan özel okullara bakın, ben bunları da araştırdım. Hepsinin nedeni zengin aile çocuklarının, çocuklarını devlet okullarında okutamamalarından kaynaklanıyor. Zengin düşmanlığından, zengin züppesi gibi gittikleri okullardan dışlanmalarından kaynaklanıyor. Bu sermaye düşmanlığı genetik kodunu değiştirilmesi lazım (E6).

Benzer bir şekilde görüşmecilerden D6 *"Girişimcilik dinle birebir ilişkilidir. Dinimiz bizi ticarete yönlendiriyor. Rızkın onda dokuzu ticarettedir diyor. Ama biz de ticaret yapan, biraz zengin olan insanlara her türlü taş atılıyor. Hâlbuki bu insanları daha çok sevmemiz lazım. Niye böyle bilmiyorum."* diyerek İslam dininin girişimciliği teşvik ettiği halde halkın zenginleri sevmediğini dile getirmiştir.

Yanlış Toplumsal Ezberler

Katılımcılardan E8 *"Kültürün çok büyük bir etkisi var. Bizim gibi belirsizlikten kaçan, başarısızlığa toleransı olmayan ve risk almaktan pek hoşlanmayan bir toplumda girişimciliği yaygınlaştırmak ve toplumda bu bilinci oluşturmak için bu ezberleri bozmalıyız. Toplum olarak biz hala işini batırmış (halk tabiri ile) bir kişi için beceremedi damgası ile insanları yargılıyoruz. Böyle ettiği sürece insanları kendi işini kurmaya cesaretlendirmek oldukça zor."* şeklideki ifadesi ile geçmişten günümüze aktarılan ezberlerin çok kökleştiği için girişimci özelliklerin gelişmediğini dile getirmiştir. Ayrıca girişimcilik kültürünün yaygınlaşmasını engelleyen bu ezberlerin bozulması gerektiğini ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde geçmişten günümüze aktarılan kalıtsal ezberlerin bozulmasının gerektiğini katılımcılardan E4 *"Ama bunun için kalıtsal ezberlerin bozulması lazım. Kalıtsal ezberleri de bozabilmek için de işin eğitim boyutu devreye girmesi lazım. Yani bu şimdi benim çocuğuma bakış açımla çocuğumun iş kurma, iş fikri yaratma, yaratıcılık konusundaki düşüncelerine değer vermemle benim babamın benim fikirlerime değer vermesi arasında aslında çok büyük bir fark var. Bu neden kaynaklanıyor? Babamın kalıtsal ezberlerinin çok daha fazla olmasından kaynaklanıyor. Bunu nasıl yıkarız? Bunu ancak eğitim sistemi ile yıkarız. Kültürel kodları eğitimle değiştirirsiniz."* cümleleri ile özetlemiştir.

Görüşmecilerden M1 ise *"Girişimcilik eğitimi ailede başlıyor. Eğitim sisteminde verilecek çok fazla bir şey yok. Ailede eğer o desteği alabiliyorsanız rahat hareket edebiliyorsunuz. Para elinin kiridir diyen bir toplumda biz paradan bahsediyoruz. Örneğin hiçbir toplumda para elinin kiridir diye bir şey yok. Neden kaynaklanıyor bu, Osmanlı zamanında para işi ile uğraşmamışlar, onlarla hep azınlıklar uğraşmış bir şekilde ama bugün artık para ile uğraşılması gerekiyor. Manisa paranın icat edildiği yer, paranın icat edildiği yerde para elinin kiridir noktasına nasıl geliniyor? Bunları hep düşünmek lazım."* diyerek geçmişte kültürümüzde para ile uğraşma bilinci olmadığını ve bu durumun günümüze kadar aktarıldığını belirtmiştir.

Toplum olarak yaptığımız ve zamanımızın boşa gitmesine neden olan şeyler yerine, Türkiye'ye veya dünyaya değer katacak şeyler yapmak gerektiğini diğer bir katılımcı olan U17 *"...Toplum olarak yaptığımız ve sonucunda hiçbir şey çıkmayacak olduğunu bildiğimiz birçok şey var. Mesela bence çok anlamsız olan askerlere izmarit toplatma işi. Askerlere bunun yerine kendilerini geliştirecek, Türkiye'ye veya dünyaya faydalı projeler yaptırılmalı."* sözleri ile açıklamıştır.

6.2.3.İdeolojik Anlayış

Bu alt tema "Baskı ve Yasaklar", "Farklılıkları Destekleme", "Devletin Sınırlandırılması", "Bireysel Özgürlükler" olmak üzere dört alt temada/kodda birleştirilmiştir.

Baskı ve Yasaklar

Türkiye'de devletin çeşitli zamanlarda vatandaşlara yaptığı baskı ve zulümler nedeni ile vatandaşların, bir korku ve evham içinde hareket ettiklerini ve geleceklerinden duydukları endişe nedeni ile hayallerinin peşinden koşamadıklarını görüşmecilerden U11 "…*Devlet her şeyden önce engel olmasın, gölge etmesin, ikide bir on senede bir vatandaşın ayağına sıkmasın. Koyduğu bir sürü yasalarla şunu yapma bunu yapma, şu ideoloji sapık bu ideoloji saçma, bu partiyi kapatalım falan diyerek insanların merakının ve hayallerinin peşinden koşabilir hale gelmesine engel olması, çok önemli bir handikabımızdır. Bunları yapmasın, engel olmasın, vatandaşı tokatlamasın, vatandaşın girişimci yeteneklerini törpülemesin, bir de üstüne güvenliği sağlasın, adaleti sağlasın ve insanları kendi hallerine bırakın. O zaman eminim Amerikalılardan ve Avrupalılardan ortalama bence daha yukarı bir zekâ seviyesine sahip olan bizler daha iyi şeyler yapacağız.. 28 Şubat sürecinde hatırlayalım imam hatiplilerin önüne geçmek amacıyla bütün meslek liselerinin önünü kapatan tuhaf bir karabasan dönemi yaşadık biz. Onun sancılarını hala yaşıyoruz. Sanayicimiz eleman arıyor bulamıyor. Ondan sonra meslek lisesine heves eden gençlerin sayısı da azaldı. Türkiye'de yaşayan insanlara bu imkânlar verildiği ve engeller ortadan kaldırıldığı takdirde eminim bizden de epeyce girişimci çıkacaktır. Devlet, ne kadar insanların üzerindeki korkuları, evhamları devletten gelecek potansiyel zulüm baskı, işkence, tehdit gibi unsurlarını ortadan kaldırır vatandaşı ne kadar özgüven sahibi, kendine güvenen, cesaretle konuşan, cesaretle adım atan insanlar haline getirirsek evvel Allah bu iş olur. Hani atalarımız demişler ya yeme de yanında yat gibi bir şey olur. Harika bir şeyler çıkar bence."* şeklinde dile getirmiştir.

Farklılıklar Destekleme

Türkiye'nin geçmişten gelen ve hala devam eden problemlerinden birisinin farklılıkları kucaklamak yerine iten ve nerede ise hiç tahammül etmeyen bir yapının olması olduğunu katılımcılardan M5 *"Türkiye'de farklılıklara tahammül yok. Türkiye'deki eğitim sistemi farklılıkları tamamen yok etme üstüne kurulmuş, hangi siyasi görüşten olursa olsun güçlü olan gücü elinde bulunduran kimse o anda, karşı taraftaki insanları genellikle uç olarak değerlendiriyor ve kelleyi kopartmakla buluyor çözümü. O yüzden genellikle Türkiye'den aykırı tipler çıkamıyor. Çünkü aykırı tipler her aşamada törpüleniyor ve sürekli törpülene törpülene yok ediliyor. Sürekli bir tehdit gibi görünüyor karşı görüşlü farklı görüşlü insanlar. Burada tüm zamandaki yönetimler için söylüyorum. Arada fark yok hepsi aynı. Bizim genlerimizde Osmanlı'da da, dün de bugün de farklılıklara tahammül yok."* cümleleri ile özetlemiştir.

<u>Devletin Sınırlandırılması</u>

Bazı görüşmeciler girişimcilik ekosisteminin geliştiği ülkeler ile Türkiye arasındaki farklılıklardan yola çıkarak devletin hukuk ile sınırlandırılması ve sadece kendi üstüne düşeni yapıp gerisini vatandaşın inisiyatifine bırakması gerektiğini dile getirmişlerdir. Görüşmecilerden U11 *"Biz maalesef sınırlı sorumlu hizmetkâr devlet değil de geleneksel olarak, biraz tarihi, kültürel kodlarımızdan şöyle bir devlet anlayışı bizde egemen olageldi: Vatandaşın A dan Z ye her tarafına karışan, karışabilen, yetkili, etkili kolları her tarafa uzanan biraz veli atana benzer bir devlet anlayışı bizde egemen oldu. Devleti kutsallaştırdık, sorgusuz sualsiz, kendi üstümüzde bir kurum gibi gördük ve devlet bizi tokatlamaya kalktığında hizaya geçtik, hazır ola durduk, kardeşim benim hayatıma karışma demedik sorgulamadık. Bu anlamda bizim devlet anlayışımız tepeden tırnağa sorgulamamız gerekiyor. Turgut ÖZAL, eski kalıpları kırmaya yönelik iyi işler yaptı. Devlet tekellerinin kaldırılması, devletin sınırlandırılması, ekonominin dışarıya açılması vesaire vesaire pek çok yasağın kaldırılmasında rolü oldu. Seksenli yıllardan bugüne epey bir tecrübe birikimi de oluştu. Yani biz dışa açılabildiğimiz oranda, rekabeti tesis edebildiğimiz oranda, devleti sınırlandırabildiğimiz oranda, hür teşebbüsse imkân verebildiğimiz oranda ülkeyi de sıçratmayı da başarmış olacağız. O zaman bu tecrübenin üzerine devam edecek, devleti gerçektende hukukla sınırlandıran, insan hakları ile temel hak ve özgürlüklerle sınırlandıran, hiçbir şekilde vatandaşın hayatına o anlamda girmeyen, dâhil olmayan, yani vatandaşa ideoloji, siyasi görüş, siyaset, dini görüş, mezhebi görüş, inanç kıyafet dayatmayan, yaşam tarzı dayatmayan hizmetkâr bir devlet, devletin o anlamda hizmetkâr sınırlı, sorumlu bir devlet anlayışı haline gelmesi çok önemlidir. Bu olduktan sonra yani vatandaşa devlet doğruları dayatmadıktan sonra vatandaş zaten yolunu bulur diye düşünüyorum."* diyerek devletin

kutsallaştırıldığı, vatandaşa sürekli tokat attığı ve her şeye müdahale ettiği bir yapıdan çıkarılıp insan hakları çerçevesinde ve sınırları belli olan, vatandaşlara hizmetkâr bir yapıya dönüştürülmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Katılımcılardan E5 ise girişimcilik kültürünün olgunlaştığı ve çok sayıda başarılı girişimcinin olduğu Amerika Birleşik Devletleri'nden örnekler vererek devletin biraz geri plana çekilmesi, çok fazla görünmemesi gerektiğini *"Burada Amerika'ya bakacak olursak, sevsek de sevmesek de İngilizce ders kaynaklarımızın tamamının kökeni Amerika. Yenilikçi girişimlerin çoğunun kökeni yine Amerika. Niye? Çünkü mantık ve kültür olarak tamamen bireyin başarısına odaklanan bir sistem var. Kimse devlete bu anlamda güvenemiyor. Çünkü devlet böyle şeylere kolaylaştırıcılık rolünden başka müdahil olmuyor. Diğer taraftan kamunun istihdam konusunda insanları güvendirdiği bir yapı yerine daha çok girişimcilik üzerine odaklanılıyor. Amerika Birleşik Devletleri'nde devleti çoğu zaman göremiyorsunuz. Serbest piyasa mantığı her yerde hâkim. Bizim de bu yapıyı hâkim kılmamız gerekiyor."* sözleri ile açıklamıştır.

<u>Bireysel Özgürlükler</u>

Toplumun kültürel kodlarını girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için bireysel özgürlüklere müdahale edilmemesi ve bireysel özgürlüklerin arttırılması gerektiği dile getirilen konulardan birisi olmuştur. Katılımcılardan M5, bireylerin özgür olmadığını ve insanların kendisi gibi olmayan, kendisi gibi düşünmeyen insanları dışladıklarını hatta yok etmeye çalıştıklarını *"Türkiye'de birçok kurum ve kuruluşta, sosyal hayatta, üniversiteleri de dahi edebileceğimiz geniş bir alanda o kadar çok farklı şeyler ile uğraşılıyor ki, buradan insanların bir şeyler üretmesi mümkün değil. Toplumun tamamına sinmiş, kendisi gibi düşünmeyen insanları dışlayan, belli bir nefret anlayışıyla hareket eden insanların olduğu yerde yaratıcı girişimcinin çıkması çok zor. Devletten benim bir numaralı beklentim girişimciler için özgür bir ortamın yaratılması ve bireysel özgürlüklerin arttırılmasının sağlamasıdır."* cümleleri ile özetlemiştir.

Görüşmecilerden U11 ise "…*Devlet, yasaklarla hele bir de ideolojik yasaklarla, siyasi yasaklarla, sistem yasaklarıyla, din üzerindeki baskılarla insanların serbest düşünme gücü, merak ve hayallerinin peşinden gitme, onları kovalama, herkesin söylemediği fikirleri, şeyleri söyleme cesareti bunları kırıyor. Dolayısıyla el pençe divan duran, ağamsın paşamsın diyen hakkı aliniz var efendim diyen, yukarıdakinin söylediğine, -bir bildikleri var efendim diyen, sorgulamayan, yaratıcı olmayan bireyler ortaya çıkıyor ki buradan girişimci çıkmaz*." diyerek

bireysel anlamda vatandaşları sürekli itaat etmeye yönlendiren yasaklar zinciri ile girişimci yetişmeyeceğini belirtmiştir.

Son dönemlerde girişimcilik kültürünün oluşmasında olumlu sayılabilecek birçok uygulamanın yanı sıra girişimciliği ciddi anlamda kötü etkileyen ifade özgürlüğü, bireysel özgürlükler gibi yaptırımların olduğunu dile getirmiştir. Özgürlüklerin gelişmesi ile girişimciliğin gelişmesi arasında doğru orantı olduğunu söyleyen U9 görüşlerini "*…İktidarın bu iyi niyetli ama pek sonuç vermemiş olan çabalarının yanında, girişimciliğe ciddi olarak darbe vuran yaptırımları da olmuştur. Örneğin yakın dönemde hayata geçirilmiş olan internet kısıtlamaları yeni işlerin çoğunu internet üzerinde kuran genç girişimcileri hayal kırıklığına uğratmış ve planlarını yeniden düşünmeye zorlamıştır. Son dönemde bireysel özgürlüklerin, özellikle toplanma ve ifade özgürlüklerinin, kısıtlanmış olması da girişimciliği olumsuz yönde etkilemiştir. Girişimcilik için özgürlük önemlidir; kafeste girişimci yetişmez. Dünyada girişimciliğin gelişmiş olduğu ülkeler ile özgürlüklerin ileri olduğu ülkeler arasındaki örtüşme tesadüfi değildir*." şeklinde ifade etmiştir.

6.2.4.Politikalar

Bu alt tema "Girişimciliğin Önündeki Engeller", "ARGE'ye Destek", "Melek Yatırımcı vb. Sayısını Arttırma", "İktidarlara Yakın Girişimciler", "Adil ve Güvenilir Hukuk Sistemi" ve "İstikrar, İç ve Dış Güvenlik" ve "Milli Projelerin Kısıtlılığı" olmak üzere yedi alt temada/kodda birleştirilmiştir.

Girişimciliğin Önündeki Engeller

Görüşmecilerden bazıları kültürel kodları girişimciliğe uygun hale getirebilmek ve yeterli nitelikli girişimci yetiştirebilmek için girişimciliğin önündeki engelleri kaldırmanın önemine vurgu yaparak, bu engellerin devam etmesi durumunda girişimcilik kültürünün oluşması veya yeterli sayıda başarılı girişimcinin yetişmeyeceğini dile getirmişlerdir. Görüşmecilerden U8 "*Belki eğitim iyi niyetle yapılmış olsa bile, buna yönelmek yerine girişimciliğin önündeki engelleri kaldırmak daha uygun olabilirdi. Mesela şirket kurmak ve kapatmayı kolaylaştırmak gibi. Mesela yeni iş kuranların ağır vergi yükü vermesini önlemek gibi, vergileri daha makul seviyelere çekmek gibi. Hem merkezi idare birimlerinin hem de mahalli idari birimlerinin işyeri açmayı caydırmaktan vazgeçmesi gibi. Tam rakamları bilmiyorum ama işyeri açmak için geçen süre, kaç tane evrak imzalamak gerekiyor vesaire bunlara bakan insan girişimci olmaktan cayar. Devlet bunları azaltsa potansiyel girişimcileri daha çok teşvik etmiş olur"* diyerek

insanları girişimci olmaktan caydıran engelleri kaldırmanın girişimcilik eğitiminden daha faydalı bir uygulama olacağını belirtmiştir.

Benzer bir şekilde bürokratik engellerin azaltılması gerektiğini görüşmecilerden M6 ve D7 şu şekilde dile getirmişlerdir:

> Devlet bu alanda biraz bürokratik prosedürleri kısabilir. Çünkü bazen gerçekten girişimcinin önünde ciddi engeller olabiliyor. Hani burada devletin biraz daha bürokrasiyi kısması bence katkı sağlar (M6).
>
> İş yeri açma ve kapatma ve diğer prosedürler gibi uygulamaları kısaltmak gerekiyor (D7).

Özellikle yeni açılan işletmelerin ilk iki yıl için vergi indirimi veya başarı durumuna göre maddi destek vermek gibi kolaylaştırıcı politik hamlelerin yapılması gerektiğini görüşmecilerden U9 *"Yeni kurulan şirketler için en riskli dönem ilk bir veya iki yıllık dönemdir. Yüksek istihdam yaratma potansiyeli olan (ve belirlenen bazı şartları sağlayan) tekno-girişimlere belirli bir süre vergi muafiyeti, sonra da aşamalı olarak (azalan oranlarda) vergi indirimi vermek yeni şirket kurulumunu körükleyecektir. Örneğin şirketin kara geçtiği ilk yıl %100 kurumlar vergisi muafiyeti, ikinci yıl %50 vergi indirimi, üçüncü yıl %25 indirim türü bir uygulama şirketin daha hızlı büyümesini (dolayısıyla istihdamı artırmasını) sağlayabilir. Ayrıca yeni girişimler (özellikle kamu desteği almış şirketlerin) istihdam performansına (yani ulaştığı istihdama ve bunun sürdürülebilirliğine) bağlı olarak ek kamu fonu destekleri ile ödüllendirilebilirler. Şirket belirli bir büyüklüğe ulaştığında, ARGE teşvikleri devreye girerek vergi yükünü azaltabilecektir. Türkiye'de yeni kurulan şirketlere vergi muafiyeti veya indirimi uygulaması yoktur. Öte yandan teknoparklarda yerleşmiş şirketler gerek kurumlar vergisinden gerekse çalışanları için gelir vergisinden muaftırlar. Her teknopark bir üniversite ile ilişkilidir ve üniversite teknopark kullanımı için şirketlerden kira alır. Vergi muafiyeti nedeniyle de alınan kira, teknopark dışında alınan kiraların oldukça üzerindedir. Sözde tekno-girişim şirketleri için kurulmuş olan teknoparklar maalesef hemen hemen tümüyle amaçları dışında kullanılmakta olup girişimciliğe destek vermek yerine büyük şirketlerin vergi yükünü azaltma karşılığında üniversiteye gelir sağlama yolu haline gelmişlerdir. Teknoparklarda belirli bir akreditasyon (örneğin devletten hibe veya bireysel yatırımcıdan destek) alan erken evre teknogirişimlerin belirli bir süre kira ödemeden barınabilmesi önemlidir. Böylece yeni kurulan şirket üniversiteye rant ödemeden vergi muafiyetine kavuşacaktır. Hâlihazırda çalışan teknoparkların belirli alanlarının bu şekilde kullanılması (yani bir çeşit kuluçka merkezi olarak belirlenmesi) ile bu uygulamaya çok hızlı bir şekilde geçilebilir. Zarar ettiği kuruluş döneminde yeni kurulan şirket*

çalışanlarından gelir vergisi veya SGK katkısı almamakta (veya ileriye dönük olarak şartlı borçlandırmak) şirketin kara geçiş sürecini hızlandırabilir." şeklinde dile getirmiştir.

ARGE' ye Destek

Bazı katılımcılar, Türkiye'nin ARGE konusunda eksiklerinin olduğunu, başarılı girişimcilik örnekleri olan ülkelerin ARGE harcamalarının Türkiye'ye göre birkaç kat daha fazla olduğuna dikkat çekmiş ve bu konuda yapılması gerekenleri hayata geçirmek gerektiğini belirtmişlerdir. Görüşme yapılanlardan U11 "*Türkiye son 12- 13 yıllık dönemde gayrisafi yurt içi hasılaya oranla ARGE harcamalarını üçe katladığı halde, hala dünya ortalamasının altındayız. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında onların üçte biri oranında seyir ediyor. ARGE'ye yapılan harcamaların GSİH'ya oranı yüzde 0.9. Yüzde birin bile altında. Bunu Avrupa Birliği ortalaması ile kıyasladığımda; bugünkü harcamamızı, bütçemizi üç katına çıkarırsak ancak AB seviyesini yüzde üçlük seviyeyi yakalayabiliyoruz. Kore gibi rol model sayabileceğimiz, yani vaktiyle bizim gibi alt gelir grubundan orta gelir grubuna, orta gelir grubundan üst gelir grubuna fırlamış, orta gelir tuzağına düşmemeyi başarmış, teknolojik sıçrama ile dünya markası, otomotivde, girişimde, iletişimde markalar yaratmayı başarmış bir ülkenin ARGE harcamalarının GSHİ'ye oranına baktığımızda, yüzde 4.5, dördün üzerinde. Dolayısı ile bizim bu amaçla kullandığımız kaynakları biraz daha arttırmamız ve katlamamız gerekiyor. ARGE harcamalarının içine bir anlamda girişimci yetiştirmek de girer. Araştırmacı yetiştirmek de girer. Bunlar için harcanmış kaynaklar da girer. Zenginlerimizin ve iş adamlarımızın, bu amaçla kullanılacak fonlar oluşturup o fonlara katkı sağalamaya onlar da teşvik edilebilir. TÜBİTAK üzerinden, KOSGEB üzerinden veya başka kamusal kurumlar üzerinden proje teşvikleri daha cömert bütçeler haline getirilebilir. Dolayısıyla bu konuda dünyaya ayak uydurmayı mümkün kılacak adımlar, hem organizasyon, yol gösterme hem de finansal destek sağlama anlamında yapılabilir. Ne kadar piyasa yönelimli ve iş dünyası odaklı giderse o kadar iyi olur. Çünkü işi yapanlar onlar, ürün üretenler onlar, dünyaya pazarlayacak olanlar onlar*." şeklindeki ifadesiyle, Türkiye'nin arzu ettiği sıçramayı yapabilmesi için ARGE'ye yatırım yapması ve gereken önemi vermesinin gerektiğini dile getirmiştir.

Katılımcılardan U12 ise *"Girişimciliğin bir ekonomik öncelik olarak ele alınmasını istiyorsak, devletin önemli bir paydaş olarak resmin içinde olması gerek. Kaldı ki, devletin özel sektör ve üniversitelere sağladığı Ar-Ge desteği ve oluşan altyapı girişimciliğin bir ekonomide gelişmesi için önkoşul. Bugün devletin etkin bir Ar-Ge politikasının olmadığı, eğitim altyapısına dahil olmadığı hiçbir ülkede girişimciliğin geliştiğini göremezsiniz…*" şeklinde ifadesiyle devletin girişimcilik için yapabileceği en önemli katkılardan bir tanesinin ARGE olduğunu belirtmiştir.

Melek Yatırımcı vb. Sayısını Arttırma

Girişimciliğin dilinden daha iyi anlayan piyasa aktörlerinin sayısının artması gerektiği ve aynı zamanda tüm Türkiye'de faaliyet gösterebilecek sayılara ulaşmaları durumunda girişimcilik kültürü ve nitelikli girişimci sayısında da artış olacağını görüşmecilerden E5 *"Türkiye'de girişimcilik ekolojisinin ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli sayıda melek yatırımcı, risk sermayedarı ve benzeri unsurlarının olmadığını düşünüyorum. En azından sanki hepsi İstanbul'da toplanmış gibi görünüyor. Sadece İstanbul'un değil, Türkiye'nin her tarafının faydalanabileceği şekilde yeterli sayılarda melek yatırımcı ve piyasa aktörlerinin olması ciddi bir ivme kazandırabilir*." sözleri ile açıklamıştır.

Benzer bir şekilde katılımcılardan E8 *"...özellikle girişimcilerin birbirini destekleyeceği, melek yatırımcılık, risk sermayesi gibi uygulamalarının önü açılmalı*." diyerek melek yatırımcıların ve risk sermayedarı gibi unsurların önünün açılması gerektiğini dile getirmiştir.

İktidarlara Yakın Girişimciler

Türkiye'de girişimcilik algısının daha çok iktidar partilerine yakın olmak, siyasi bağlantılar kullanılarak iş yapmak, iktidarların kendilerine yakın olan insanları öncelemeleri şeklinde oluştuğunu ve bu durumun gerçek girişimcilik ile hiç bağdaşmadığını katılımcılardan U10 "*Topluma girişimcinin ne olduğu iyi anlatılmalı. Bu girişimcinin toplumsal algısı ile ilişkili. Tabi burada önemli bir sorun var. Siyasetçiler topluma "girişimci risk alan yenilik yapan kişidir" diye öğretirken devletin kesesinden "yandaş girişimci" yaratırsa toplumun girişimcilik algısı bozulur. Dolayısıyla toplum eğitimi verilirken sadece kâğıt üzerinde eğitim vermekle yetinmeyip uygulamada da bununla uyumlu davranışlarda bulunması gerekir siyasetçinin. Bu Türkiye'de önemli bir sorun. Kitaplar, girişimciliği yenilik yapmak ve risk almak ile bağlantılandırırken Türkiye'deki insanlar girişimciliği, iktidar partilerine yakın olmak ile ilişkilendiriyor. Türkiye'de bence girişimcilik mantalitesinin oluşması için devlet-işadamı ilişkilerinin çok ciddi bir dönüşüme ihtiyacı var."* diyerek vatandaşlara girişimcilik eğitiminde anlatılan girişimcilik ile uygulamada yapılan girişimciliğin birbirinden farklı olduğunu ve siyasi iktidarların devletin kesesinden yandaş girişimciler yetiştirdiğini belirtmiştir.

Benzer bir şekilde görüşmecilerden M5 *"Devletin verdiği destekleri hiçbir siyasi argümanın çıkarını düşünmeden devreye sokması gerekir. Ancak burada bazı sorunlar var. Sorunlardan birisi ve en önemlisi, benden olan bizden olan mantığı ile girişimciliğe yaklaşmaktır. Bu mantık girişimcilik ile bağdaşmaz, buna dikkat etmek lazım*." sözleri ile girişimcilik faaliyetlerinin de siyasi argüman olarak kullanılması ve girişimcilik faaliyetlerinde de iktidarların siyasi görüş

olarak kendilerine yakın insanları desteklemelerinin girişimciliği baltalayabileceğini dile getirmiştir.

Türkiye'de devlet işadamı yakınlaşmasının hep olduğunu ve katma değer üretecek gerçek girişimcilik için bu yapının bozulması gerektiğini görüşmecilerden E6 ise "*Burada tabii biraz devlet-iş adamı yakınlaşması da var. Yani iş adamları türlerine baktığınız zaman da hepsinin profili belli. Daha çok ihaleler, devlet kaynaklarını sömürme ve siyasi ilişkileri ile girişimcilik faaliyetlerinin olduğu bir yapı var. Gerçek ve katma değer üretecek girişimciler istiyorsak bizim bu yapıyı değiştirmemiz lazım."* cümleleri ile özetlemiştir.

Adil ve Güvenilir Hukuk Sistemi

Görüşmecilerden U9'un dile getirdiği konulardan birisi sermayeyi ürkütmeyen, keyfi uygulamalardan uzak, tarafsız, adil ve güvenilir bir hukuk sistemi olmasının girişimciliğin gelişmesi için çok önemli olduğunu ve bu konuda yaşadığımız bazı sıkıntıları gidermemiz için evrensel standartlarda bir hukuk devletine olan ihtiyacı "*Bağımsız, tarafsız, adil ve güvenilir bir hukuk sistemi iş dünyası için—ve özellikle yeni kurulacak şirketler için—çok önemlidir. Sermayeyi ürkütecek, yeni girişimlere zarar verecek keyfi uygulamalardan kaçınılması gerekir. Hâlihazırda ülkedeki hukuk sistemi üzerinde haklı soru işaretleri bulunmaktadır. Bunların giderilmesi ve evrensel standartlarda bir hukuk devletinin tesisi, girişimciliğin gelişmesi için bir ön şarttır*." sözleri ile açıklamıştır.

İstikrar, İç ve Dış Güvenlik

Türkiye'yi dış dünya ile entegre edecek yetenekli girişimcilerin ortaya çıkmasının belirsizlik ortamını minimize etmekten geçtiğini ve bunun için de yapılması gereken en önemli şeylerin ekonomik istikrar ile birlikte iç ve dış güvenliğin sağlanması olduğunu U11 "…*Devletin bu anlamda yapabileceği en iyi şey siyasi ve ekonomik istikrar ve iç güvenliği ve dış güvenliği sağlamaktır. Bunları devlet yapabilirse zaten, öngörülebilirliğin arttığı, plan program yapmanın daha mümkün hale geldiği, belirsizliğin minimize olduğu bir ortam meydana gelir ki böyle bir ortamda insanlarda daha cesaretle yatırım kararları alırlar, işadamları daha cesaretle işlerini yürütme kalkışabilirler. Türkiye'yi dış dünya ile entegre edecek adımlar daha cesaretle atılabilir, böyle bir ortamda insanların yaratıcı yetenekleri de daha iyi ortaya çıkabilir."* sözleri ile açıklamıştır.

Benzer bir şekilde iç güvenlik konusunu Türkiye'nin doğusundan örnek vererek iç güvenlik sağlanmadığında başarılı girişimcilerin göç ettiğini ve yatırımcıların da geleceği göremedikleri için yatırım yapmadıklarını D3 *"Girişimciliğin sağlıklı işleyebilmesi için olmazsa olmaz*

şartların yerine getirilmesi gerekiyor. Örneğin doğu illerinde güvenlik sağlanmadığı sürece girişimciliği geliştiremezsiniz. İnsanlar tam fayda sağlayacak zamanlarında güvenlik nedeniyle başka yere göç ediyorlar. Açılan her yeni iş çok fayda sağlar. Bunların olabilmesi için yatırımcıların buralardan kaçmaması kalması gerekiyor. Örneğin bir tekstil sektörü beraberinde birçok iş kolunun da gelişmesini sağlar. Tekstil varsa ip, makine ve benzeri birçok iş kurulacaktır. Ancak güvenlik problemi olduğunda kimse gelip yatırım yapmaz." cümleleri ile özetlemiştir.

Milli Projelerin Kısıtlılığı

Son zamanlarda özellikle milli projeler denilerek daha dar kapsamlı bir bakış açısına sığdırılan ve küresel çapta ölçeklenmeyip sadece ulusal ölçekli ve katma değeri olmayan projelerin hayata geçilmesinin yanlış olduğunu *"Mesela bunda gördüğüm sıkıntılardan bir tanesi milli projeler. Milli projeler ile niye ulusal bir ölçekte veri alınıyor? Niye biz uluslararası ölçeği hiç düşünmüyoruz? Niye ölçekler düşünmüyor insanlar? Yani ben savunma sanayi için bile olsa milli politikaların, yanlış bakış açıları ürettiğini ve sakat bakış açıları ürettiğini düşünüyorum. Hiçbir zaman küresel ölçekle rekabet edemeyecek ancak burada Savunma Sanayi Müsteşarlığını veya herhangi birinin o anlık sorununu çözecek bir projelik ve gelecekte de o proje üzerinden devamı kadar katma değer üretebilecek girişimler peydahlandığını görüyorum. Bu çok yanlış bir yaklaşım. Yani bizim bunun mutlaka ötesine geçecek, küresel ölçeklenebilirliği olan rekabet avantajı olan girişimcilere ihtiyacımız var. Yoksa girişimciliği teşvik etmenin bence herhangi bir yararı yok hatta zararı da olabilir*." diyerek milli projelerin küresel anlamda rekabet avantajı ve katma değer üreten girişimlere engel olduğunu ve girişimcilik politikaları oluşturulurken mutlaka küresel anlamda avantaj sağlayacak girişimcilerin ortaya çıkarılmasına yönelik adımlar atılması gerektiğini ifade etmiştir.

6.3. Yeni bir Girişimcilik Eğitimi Anlayışı

Bu temada toplumun kültürel kodlarını girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için girişimcilik eğitimi anlayışı ile ilgili yapılması gerekenlere yer verilmiştir. Bu kapsamda dile getirilen görüşler "Yeni Öğretim Yöntemleri", "Devlet Dışı Kaynakların Öncülüğünde", "Her seviyeye Uygun Müfredat", "Bölgesel Farklılıklara Göre Eğitim" ve "Eğitimlerden Beklenti Netleştirilmeli" olmak üzere altı alt temada/kodda birleştirilmiştir.

6.3.1. Yeni Öğretim Yöntemleri

Bu alt tema "Uygulama Ağırlıklı Olması", "Online Eğitim", ve "İş Modeli Odaklı" olmak üzere üç alt kod/temada birleştirilmiştir.

Uygulama Ağırlıklı Olması

Girişimcilik eğitiminin daha nitelikli çıktılar üretmesi için teoriden ziyade uygulamam ağırlıklı olması gerektiği katılımcılar tarafından dile getirilen konular olmuştur. Görüşmecilerden M6 "*Girişimcilik eğitiminde teorik şeylerden ziyade, daha çok pratik şeylerin olması gerekiyor. Mesela simülasyon eğitimleri ile bir şirketin doğuşunu gelişimini simüle edecek veya batışını simüle edecek eğitimlerin olduğu bir eğitim ile daha pratik bilgilerin ve yaşanmışlıkların aktarılmasını sağlar."* sözleri ile eğitimlerde simülasyon gibi yöntemlerin kullanılması, öğrencilerin daha çok pratik yapmalarını sağlayacağını ifade etmiştir.

Çok kısa süreli atölye çalışmalarından elde ettiği faydayı lisans eğitiminden bile alamadığını ve girişimcilik eğitimlerinde atölye çalışmalarının fazlalaştırılması gerektiğini E9 *"Doğru düzgün iş hayatı deneyimlemeden girişim yapılmasını engellemek ve sosyokültürel kalkınmayı sağlamak için mentorluk-badilik sistemi ile girişimcilik eğitimi sağlanmalı. Öğrencilerin teorik bir eğitimle değil, atölye çalışmalarıyla deneyime kavuşturulması daha iyi olur. Bunun için JA-YE (Genç Başarı Eğitim Vakfı'nın liseli çocuklar için hazırladığı girişimcilik atölyesi) ve daha benzeri çeşitli atölyelerden yararlanılabilir. Açıkçası 66 saatlik girişimcilik eğitiminde ya da 4 yıllık ekonomi lisansı eğitimimde alamadığım bilgiyi 2 günlük böylesi atölyelerde edinme fırsatım olmuştu."* sözleri ile açıklamıştır.

Görüşmecilerden U1 ise *"...Bir defa dünyada en son gelişmelere uygun yöntem ve araçların öğretilmesi, fikir üretme çalışmalarıyla ilgili genel yöntemlerin öğretilmesi, yalın girişimciliğin kesinlikle verilmesi taraftarı hocalardanım. Dolayısıyla çok aşırı kapsamlı derinlikli teorik eğitimlerden ziyade uygulamaya yakın eğitimler verilmesi gerekiyor. Örneklerin çoğaltılması gerekiyor. Katılımcıların hem başarılı olunduğu takdirde neyle karşılaşabileceklerini anlamaları açısından bir de onlara heves yaratması açısından çok faydalı olduğunu düşünüyorum."* diyerek girişimcilik eğitiminin küresel gelişimlere uygun güncellikte ve daha çok uygulama yapılmasının oluşturacağı faydaya dikkat çekmiştir.

Online Eğitim

Günümüzde dünya çapında birçok köklü üniversitenin bile eğitimlerinin bir kısmını online ortamdan faydalanarak yaptığını ve artık bizimde girişimcilik eğitimlerini online olarak yapmamız gerektiğini dile getiren M9 bu konudaki görüşlerini *"Fakat şunu söylemek belki*

doğru olur. Artık internet eğitim için en doğru mecra bence. Çünkü Stanford'dan MIT'ye, Harvard'dan Oxford'da en iyi üniversitelerin en iyi derslerini internetten almak mümkün. Bence girişimciliğin en temel bilgilerini ölçülemeyen ve ölçeklenemeyen eğitimler yerine internetten verilmesi, internet tabanlı eğitim sistemleriyle verilmesi hem ölçeklenebilirliği hem de istediğimiz sonuçların elde edilmesi açısından daha iyi olur diye düşünüyorum." şeklinde ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde katılımcılardan D3 "*Online ortam bu konuda bazı avantajlar sağlayabilir. Artık online ortamda gerekli altyapıları hazırlayıp eğitimlerin online ortamda verilmesi gerekiyor." eğitimlerin online ortamda yapılmasının bazı avantajlar sağlayacağını dile getirmiştir.*

İş Modeli Odaklı

Görüşmecilerden U6 Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunduğu sırada, katıldığı girişimcilik eğitimlerinden örnekler vererek kanvas iş modelinin daha basit ve anlaşılır olduğunu belirttiği görüşlerini "*Ben geçen sene bu dönemler Amerika'daydım. Amerika'nın anlatmış olduğu girişimcilikle bizim anlatmış olduğumuz girişimcilik arasında çok büyük fark var. İş planından, Business model canvas diye bir şey var. Dolayısıyla iş modeline geçilse daha basit, daha anlaşılır, daha odaklı anlatılırsa daha iyi olur kanaatindeyim*." şeklinde ifade etmiştir. Benzer bir şekilde katılımcılardan U1 ve U16, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimlerinden örnek vererek iş planından ziyade iş modelinin daha avantajlı olduğu için eğitimlerde iş modeli uygulamasına olan ihtiyacı belirttikleri görüşlerinden alıntılar şu şekildedir:

> …Kanvas iş modeli gibi yöntemlerin kullanılması kesin faydalı olur (U1)
>
> …Süreçleri daha pratik hale getirmek gerekir. Sürekli güncel tutmak gerekir. Çünkü bu alan durmuyor, her gün yeni bir şeyler oluyor. Mesela bir iki yıldır yalın girişimciliği konuşuyoruz ama KOSGEB hala eski iş planı yaptırıyor. Artık hiç kimse elli altmış sayfalık iş planını anlatmıyor. Bir sayfa A3 kâğıda yalın kanvas modeli uygulanıyor ve hemen sahaya çık kardeşim diyor. Dünya bunu yapıyor. KOSGEB'inde dünyadaki bu değişimlere hemen ayak uydurması bunlara göre hemen yorumlanması ve uygulamaya konulması gerekiyor (U16).

6.3.2. Devlet Dışı Kaynakların Öncülüğünde

Girişimcilik eğitimi ekosisteminin geliştiği ülkelerde, girişimcilik eğitiminin daha çok devlet dışında kalan paydaşların kaynakları ile sürdürüldüğü görülmektedir. Türkiye'de de benzer bir uygulamaya olan ihtiyacı dile getiren katılımcılardan bazıları girişimcilik eğitimi için paydaşların daha fazla katkı sunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan U11

"*Girişimcilik eğitiminin devlet dışı kaynaklarla yürütülmesi daha uygun olur. Özel dernekler, vakıflar, sivil toplum kuruluşları ve özel girişimci teşkilatları gibi kuruluşlardan bahsediyorum. Devlet eliyle yapılan uygulamaların yardımların maalesef tek tipçi bir karakteri var. Devlet başka türlü de yapamaz zaten. Seksen milyon insanla devlet herkese ayrı bir gömlek dikmeye uğraşamaz. Ondan dolayı bu işin özel kurumlarla vakıflar, dernekler, gönüllü teşkilatlar tarafından yapılması lazım. Onların bu işe hem insan kaynağı yeter, hem vakitleri hem de bilgileri yeterli. Bu işler o zaman gönüllülük üzerinden gider ve karşıdaki vatandaşın neye ihtiyacı var? Bu bölgede en çok ne gider? Onlarla ayrı ayrı ilgilenme şansımız olur. Öbür türlü devletin tek tipçi kalıplarına müracaat ettiğimiz zaman bir tane gömlek var olsa da olmasa da der gömlek uymadığı zaman da kaldırır çöpe atarız devlete yazık olur. Devletin verdiği gömlek dikme parasına yazık olur. Diğer türlü geleneksel işlere destek verildiğinde piyasada başarılı olan girişimcileri kaybetmek de söz konusu olabilir. Devlet gel bakalım evladım sen şu sıraya otur, sen şu müfredatı al demek yerine, özel kurumlar, vakıflar, sivil toplum kuruluşları, iş dünyası üzerinden teşvik ederek yönlendirebilir*." sözleri ile girişimcilik eğitiminin devlet dışı kaynaklarla yapılmasının daha elverişli olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcılardan U8 , "*Devlet ille de katılmak istiyorsa daha tevazu sahibi şeyler yapabilir. Mesela girişimcilerin kurduğu dernekleri (Müsiad Tüsiad gibi), gerçek sivil toplum kuruluşları vesaire onları teşvik edebilir. Siz bu tarz şeyleri yürütün diyebilir. Çünkü netice itibariyle bu tür kuruluşların firmalar vesaire birçok olanakları var. İnsanlara kendi süreçlerini gözlemletme ve nasıl girişimci olacakları noktasında daha çok imkâna sahipler."* şeklindeki ifadesiyle devlet dışı kuruluşları teşvik etmenin daha doğru bir yaklaşım olduğunu dile getirmiştir.

Görüşmecilerden M2 ise *"Girişimcilik eğitiminde devlet dışı kaynakları daha etkin kullanan ülkeler var. Örneğin, ABD gibi. Ancak her durumu kendi konjonktürü ve kendi kronolojisi içinde değerlendirmek lazım. Amerika'da bu sistem çalışıyor ama Amerika'da 200 senedir kapitalist bir sistem, belli bir hukuk düzeni var. Fırsat eşitliği tam değilse de bizden yüksek vs. dolayısıyla orda çalışıyor olması çok şaşırtıcı değil. Buradan yola çıkarak Türkiye'nin böyle bir geçmişinin olmadığını söyleyebiliriz. Osmanlı'da zaten yok, dolayısıyla devletin kaynakları ile başlatılması ilk marşa devletin basması doğal bir şey. On beş sene önce bunların hiç birisi konuşulmuyordu, demek ki belli bir seviyeye kadar devlet kaynaklarına ihtiyaç var. Ancak bir süre sonra TÜSİAD'dan, bankalardan, vakıflardan, özel sektörden kaynakları teşvik etmesi veya tamamen bu unsurların yapmasına da ihtiyaç olacak gibi*." diyerek genlerimizde girişimciliğin olmadığını bu yüzden belli bir aşamaya kadar devletin kaynaklarından başka çare

olmadığı ifade etmiştir. Ancak daha sonraki yıllar için girişimcilik eğitiminde devlet dışı paydaşların kaynakları ile yapılan girişimcilik eğitiminin daha fazla fayda sağlayabileceğini dile getirmiştir.

Benzer bir şekilde girişimcilik eğitimini vermek konusunda daha ehil olan unsurları devreye sokmanın gerekli olduğunu dile getiren U7'nin konu hakkında belirttiği görüşlerinden alıntı aşağıdaki gibidir:

> …Devletin burada eğitimi sürekli taşımasından daha ziyade sivil toplum, odalar, organize sanayi bölgeleri, araştırma merkezleri üzerinden özendirmesi, ya da teşvik etmesi belki daha mantıklı olabilir (U7).

6.3.3.Her Seviyeye Uygun Müfredat

Katılımcılardan bazıları girişimcilik eğitiminin eğitim süreci içerisinde daha spesifik hale getirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Sadece girişimciliğin kavramsal olarak anlatıldığı tek bir müfredat yerine, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde uygulamanın yanlış olacağını, bunun yerine her eğitim seviyesine uygun olarak hazırlanmış yeni müfredatlara ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden U3, girişimcilik eğitiminde eğitim seviyelerine göre farklı müfredatlar uygulamak gerektiğini bildirildiği görüşlerini *"...Ne yapmak lazım? Bunları besleyen eğiticilerin eğitilmesi lazım. 12 yaş altına verilmesi gereken farklı, ortaöğretimdeki gruba farklı, üniversitelerde farklı, yüksek lisans ve doktoradakilere tamamen farklı vermek gerekiyor. Lisansta işin bilimsel anlamda teorisi anlatılmalı, iş planı ve iş modellemesi anlatılmalı, yüksek lisansta da farklı alanlardan gelenlere o alandakilere özgü olarak örneklerle verilerek yapılmalı."* şeklinde dile getirmiştir.

Benzer bir şekilde eğitim süreci içerisinde her kademeye uygun girişimcilik eğitimleri planlamak gerektiğini görüşmecilerden E4 *"...Çocuklarımız küçük yaşlarda yaratıcılık atölyelerinde çalışmalılar. Ondan sonra lise eğitimine geldiğinde buluşu öğreteceğiz, yapmayı öğreteceğiz, yaparak öğrenmeyi öğreteceğiz, burada kuluçkalar ön kuluçkalar oluşturulabilir. Üniversiteye geldiği de ön kuluçkalar da devam edebilir. Üniversite eğitimine geldiğinde çocuk artık sosyal girişimde değer nasıl yaratılır? Ticari girişimde değer nasıl yaratılır? İç girişimcilik de değer nasıl yaratılır? Bunları öğretmemiz gerekiyor. Bunu nasıl sağlarız? Eğitimin tüm kademeleri için bunları oturup tartışarak, yeni müfredatlar hazırlayarak yapabiliriz."* cümleleri ile özetlemiştir.

Temel eğitimden itibaren girişimcilik eğitimi anlamında, tüm seviyelerde birbirinden farklı içeriklere sahip zengin müfredatların olması gerektiğini görüşmecilerden M8 *"Temel*

eğitimden itibaren üniversiteye kadar hatta doktoraya kadar her seviyede bütün müfredatlarda birbirinden farklı zengin içerikli girişimcilik hissettirilebilmeli. Yaratıcılığı arttıracak sistemlerle desteklenmeli." şeklinde ifade etmiştir.

Dünyadaki girişimcilik eğitimi örneklerinden yola çıkarak anaokulundan itibaren her seviyeye uygun müfredatlar hazırlamak gerektiğini E3 *"Dünyadaki girişimcilik eğitimi örnekleri incelendiğinde neredeyse ana okuldan itibaren sistemli bir şekilde girişimcilik eğitimi verildiğini görüyoruz. Örneğin Finlandiya girişimcilik eğitimini tüm eğitim düzeylerinde müfredata dâhil etmiştir. Avusturya'da da benzer şekilde okullar iş dünyası ile işbirliği içindedir. 15-19 yaş arasındaki gençlere iş kurma programı uyguluyorlar. Kendi kültürümüze uygun bir şekilde ilkokuldan itibaren girişimcilik eğitimi verilmeye başlanması gerekir."* cümleleri ile özetlemiştir.

Girişimcilik eğitiminde her eğitim seviyesine spesifik olarak düzenlenmiş müfredatların yapılmasına ihtiyaç olduğunu dile getiren diğer katılımcılara ait görüşlerinden alıntılar şu şekildedir:

> Kesinlikle anaokulundan başlayarak, doktoraya kadar her düzeyde girişimcilik öğretilmelidir. Tüm düzeylere uygun müfredatlar olmalıdır. Öğrenciler iş hayatıyla entegre olabilmeli. Eğitimin bir ayağı sektörlerde olmalı (M3).

> Dünyada iyi girişimcilik eğitimi örneklerinde bizim üniversitede verdiğimiz dersleri lisede veriyorlar, burada iş kurma kapama gibi eğitimlerle üniversiteye hazır hale getiriyorlar. Üniversiteye geldiğinde artık o bilgileri aşmış artık somut denemeleri yapma, fikir geliştirme ve ticarileştirme aşamasına geçilmesi gerekir. Bizde tam tersi bir durum var. Bizde lisede çok sıkıntılı bir müfredat var. Lisede okutulan girişimcilik kitabının bir bölümünde girişimciliğin avantajları ve dezavantajları diye bir bölümü var. Burada avantajlar beş madde iken dezavantajları sekiz madde mesela. Meslek liselerinde zorunlu işletme gibi bir ders var. Bunları sıfırdan yeniden her kademeye uygun ve sonuç verecek şekilde dizayn edilmesi gerekiyor (U16).

Girişimcilik eğitimlerinde öğrencilerin iç girişimcilik faaliyetleri yapmalarını teşvik edecek bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu konu hakkında dile getirilen diğer bir husus olmuştur. Girişimcilik eğitimlerinin sadece iş kurma odaklı değil firma içi girişimciliği de desteklemesi gerektiğini görüşmecilerden U3 "*Sadece bireysel girişimci değil. Firma içi girişimciliği de ön plana çıkarmak lazım. Firmaların da içerisindeki girişimcilere kendilerini göstermelerini sağlamak için primlerle teşviklerle, kurum içindeki engelleri dengeli bir şekilde kaldırarak o kişilerin de girişimci olabileceklerini onlara anlatmak gerekiyor. Burada sadece bireysel girişimci ile hareket etmek, gelişmekte olan ekonomiler için çok tehlikelidir. Çünkü gerekli kaynağı*

bulmaları teknik olarak çok zor bir şey. Bunun yerine orta ve büyük firmaların içindeki girişimcileri harekete geçirerek o firmaların sıçraması sağlanabilir." şeklinde ifade etmiştir.

6.3.4.Bölgesel Farklılıklara Göre Eğitim

Türkiye'nin yedi bölgesinde de girişimcilik dinamikleri açısından değerlendirildiğinde, her bölgenin sahip olduğu üretim faktörleri, insan kaynağı, iş yapma kültürü gibi birçok unsur da birbirinden farklılıklar göstermektedir. Girişimcilik eğitiminde de bu farklılıklar dikkate alınarak hareket edilmesinin pozitif katkı sağlayacağı katılımcılar tarafından dile getirilen konulardan birisi olmuştur. Konu ile ilgili olarak görüşmecilerden U11 "*Türkiye'nin bir sürü bölgesi var. Her bölgenin hem insan kaynakları farklı hem doğal kaynakları farklı, dolayısıyla nerede ne yapılır konusunda ortaya çıkan ürünler manzara ürünler anlamında farklı. Ondan dolayı bölgesel farklılık girişimcilik eğitimi için çok hayati. Çok önemli. Ben bir tane gömlek diktim herkese uysa da uymasa da demek doğru olmaz. Tam tersine her bölgenin bünyesine daha uygun olan gömlek hangisi onu keşfetmeye çalışırsak o daha iyi olur. O nedenle girişimcilik eğitimini farklılaştırmak, bölgeselleştirmek bölgelere göre farklılıklar üzerinden gitmek daha mantıklı olur."* diyerek Türkiye'de her bölgenin sahip olduğu doğal kaynaklar, insan kaynakları gibi farklılıkların dikkate alınarak girişimcilik eğitimlerinin uygulanmasının daha mantıklı olacağını ifade etmiştir.

Daha önce TÜBİTAK aracılığıyla yaptığı projeden örnekler vererek her bölgenin ihtiyaçlarının, kültürlerinin, beklentilerinin farklı olması nedeni ile her yerde aynı tip girişimci yetiştirmenin anlamsız olacağını dile getiren görüşmecilerden E4 bu konudaki görüşlerini *"Bölgelerin ihtiyaçları ve bölgelerin farklılıkları, kültürleri de dikkate alınarak her bölgede aynı tip girişimci yetiştirmek veya aynı tip müfredat vermemek lazım. Örneğin bizim yine "Bugünün küçüğü yarının girişimcisi projesi" kapsamında Hakkâri'deki çocuklara da uygulamalar yaptık. Son derece farklı gitti. Oradaki çocuğun derdi daha başka. Orada yaşayan çocuklar taş, top, tüfek deyip duruyor. Yani oradaki çocuğun hayal dünyasında kurşunların olmaması silahların patlamaması tankların gezmemesi var. Belki girişimcilik eğitimlerinde oradaki çocuğa biraz daha sosyal içeriklerin ağırlıklı olarak dikkate alınması gerekir. Türkiye'de il bazında ve köy bazında bile farklılıklar var. Bu farklılıklar da dikkate alınmalı."* cümleleri ile özetlemiştir.

Benzer bir şekilde girişimcilik eğitiminde bölgesel olarak, hatta her il için ayrı stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini ifade eden görüşmecilerden örnek alıntılar şu şekildedir:

> Girişimcilik eğitimlerinde Konya'da farklı, Kırklareli'nde farklı bir argüman kullanmak lazım. Bölgesel argümanları kullanmak lazım. Buna yönelik stratejiler geliştirmek lazım (E6).
>
> Girişimcilik eğitiminin bölgesel olarak ayrılması gerekiyor. Destek kalemleri ve oranları birbirinden farklı olmalıdır. Hatta il il stratejilerin geliştirilmesi gerekiyor (D5).

Katılımcılardan D8 "*Girişimciler, içinde bulundukları doğal, ekonomik ve sosyo-kültürel faktörler ile etkileşim içerisindedir. Dolayısıyla demografik özelliklerin girişimcilik özelliklerine etkisi büyüktür. Örneklendirmek gerekirse; ülkemizin doğusunda yerleşik bir girişimci ile batısında yerleşik bir girişimcinin vizyonu, misyonu birbirinden farklıdır*." diyerek Türkiye'de girişimcilerin bölgesel olarak birçok açıdan farklılaştığını dile getirmiştir.

Farklı bir bakış açısı ile görüşmecilerden M8 ise Türkiye'de girişimcilik eğitimi için yeni bir model oluşturulacaksa bunun herhangi bir ülkeden aynen alınması yerine, Türkiye'nin kendine has özelliklerine ve kültürüne uygun olması gerektiğini *"Türkiye'de Amerika veya Avrupa'daki ülkelerin aynısı bir girişimcilik eğitim sistemi olamaz. Çünkü Türkiye'nin kendine has birtakım özellikleri var. Yerel ihtiyaçları çok iyi belirlemek ve yerel gerçekleri çok iyi tanımlamak gerekir ki her ülkenin kendine has girişimcilik modelleri kurması gerekiyor. Türkiye'nin politikaları ile gelecekteki amaçlarının birbirine uyumlu olması gerekiyor."* cümleleri ile özetlemiştir. Benzer bir şekilde girişimcilik eğitiminin Türkiye'nin kültürüne uygun olması gerektiğini görüşmecilerden E5 *"Girişimcilik eğitiminde başka ülkelerden copy paste mantığı ile oluşturulacak bir model değil, kendi kültürümüze uygun bir model olmalı."* şeklinde dile getirmiştir.

Girişimcilik eğitiminin kuşaklar arasındaki farklılıkları dikkate alarak verilmesi gerektiğini öneren katılımcılardan E7 "*Ben bu konuda biraz farklı bir noktadan cevap vermek istiyorum. Kuşaklar arasındaki farklılıkların dikkate alınmasının faydalı olacağını düşünüyorum. X kuşağının (1965-1979 arası doğanlar) örgütsel bağlılığı, Y kuşağına (1980-1999 arasında doğanlar) göre daha fazladır. Bu anlamda Y kuşağında olanlar daha fazla iş değiştirme eğilimindedirler. Y kuşağında olanlar bir an önce kendi işlerini kurup yönetici olma düşüncesindedirler*." sözleri ile açıklamıştır.

6.3.5.Eğitimlerden Beklenti Netleştirilmeli

Katılımcılardan bazıları girişimcilik eğitimleri ile ne hedeflendiği, nelerin başarılmaya çalışıldığının belirlenmesi ve amaçlanan hedeflere yönelik ölçüm ve değerlendirmelerin yapılmasının önemini dile getirmişlerdir. Katılımcılardan M4 "*Öncelikle girişimcilik eğitimlerinin başarısının ölçülebilir olması gerekmektedir. Sadece sertifika almak yeterli değil,*

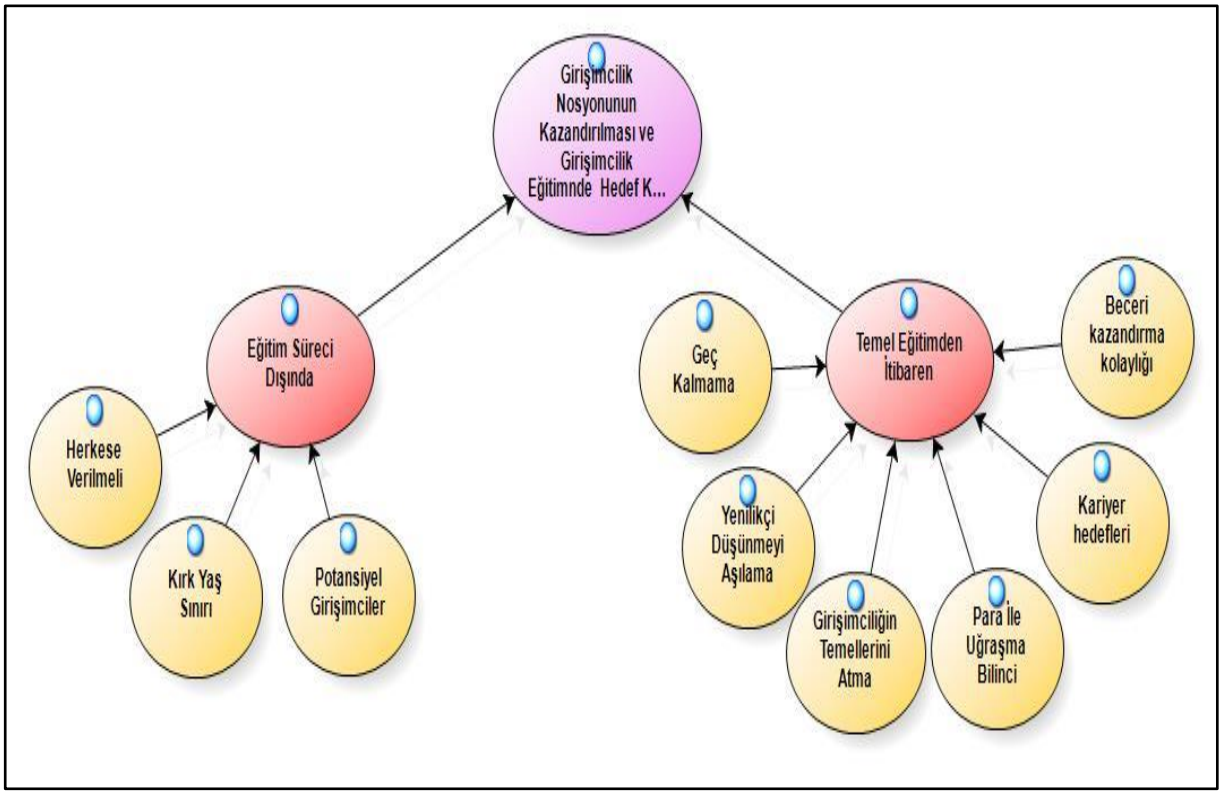
eğitimden ne öğrenildiği geri besleme yöntemleri ile ölçülmelidir." diyerek eğitimin etkinliğini ölçmek gerektiğini dile getirmiştir.

Görüşmecilerden U16 ise liselerde verilen girişimcilik dersleri ile ilgili olumsuzlukları dile getirmiştir. Girişimcilik derslerinden beklentinin ne olduğu, dersin öğrencilere neler kazandırması gerektiği ile ilgili yeterli bilinç olmadığı için liselerde girişimcilik derslerine gerekli önemin verilmediğini "*Liselerde nerede ise hiç önem verilmeyen girişimcilik dersleri var. Okul yönetimi ve hocalar genellikle girişimcilik derslerini sınavlara hazırlık için kullanıyorlar. Çünkü buralarda girişimcilik eğitiminden ne beklendiği, girişimcilik dersleri ile neler yapılmaya çalışıldığı ile ilgili bilgisi olan yok. Kısa-orta ve uzun vadede bu eğitimlerin çıkıtlarının ne olduğunu ölçen de yok tabiki. Mesela Anadolu liselerinde seçmeli girişimcilik dersi var. Ancak hocaların ve müdürlerin vizyonu nedeni ile hiç önem verilmeyen dersler haline getirilmiş.. Kimisi bu dersi öğrencilerin test çözme dersi haline getirmiş, kimileri bu dersi önemli görüp zorunlu hale getirmiş, Çoğunluğu da bu dersleri genellikle boş zamanı olan herhangi bir hoca verdirtiyor."* diyerek girişimcilik eğitiminde hedeflerin ne olduğunu ortaya koymanın ve bunu belli aralıklarla ölçerek ne kadar yol alındığının belirlenmesi ve ciddiye alınması gerektiğini belirtmiştir.

Diğer bir görüşmeci olan M8 *"...Sürdürülebilirlikten bahsettim. Sürdürülebilirlik dediğimiz olay da tam net bilinmiyor, devamlılıkla karıştırılıyor. Sürdürülebilirliğin bir çevresel ve sosyal tarafı var bir de politika tarafı var. Biz ülke olarak sürdürülebilir kalkınmaya önem veren bir ülkeysek mesela girişimcilik eğitimlerinde sosyal ve çevresel etkinin yüksek olduğu girişimleri teşvik eden eğitimlerde verebiliriz. Bu özel bir konuya konsantre olmak anlamına geliyor. Devletin politikasıyla paralel bir şeye dikkat etmek anlamına geliyor. Ve sürdürülebilir girişimciler yetiştirmek, sosyal ve çevresel etkiye önem veren sosyal girişimin çevresel tarafına da dikkat eden girişimler yapmamız anlamına geliyor. O yüzden girişimcilik eğitimlerinde amaç hedef genel olarak belirlensin ki o hedeftekileri başararak bir şekilde girişimcilik ekosistemini Türkiye'de oturtmaya yardımcı olsun."* diyerek girişimcilik eğitimlerinde Türkiye'de girişimcilik ekosistemini oturtmaya yardımcı olacak şekilde hedef ve amaçların belirlenmesi gerektiğini dile getirmiştir.

7.Girişimcilik Eğitiminde Eğitilen Hedef Kitlenin Demografik Özellikleri Veya Girişimcilik Nosyonu Kazandırılmasına Yönelik Bulgular

Bu kısımda " Sizce girişimcilik eğitiminde eğitilen hedef kitlenin demografik özellikleri ne olmalıdır? Veya girişimcilik nosyonu hangi yaşlarda bireye kazandırılmalıdır? Şeklindeki araştırmanın 7. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 7: Girişimcilik eğitiminde eğitilen hedef kitlenin demografik özellikleri veya girişimcilik nosyonun bireye kazandırılması gereken yaşlara ilişkin görüşler

Girişimcilik eğitiminde eğitilen hedef kitlenin demografik özellikleri veya girişimcilik nosyonun bireye kazandırılması gereken yaşlar hakkındaki bulgular "Temel Eğitimden İtibaren" ve "Eğitim Süreci Dışında" olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir (Şekil 7).

7.1. Temel Eğitimden İtibaren

Bu alt tema "Girişimciliğin Temellerini Atma", "Kariyer Hedefleri", " "Beceri Kazandırma Kolaylığı", "Yenilikçi Düşünmeyi Aşılama", "Para ile Uğraşma Bilinci" ve "Geç Kalmama" olmak üzere altı tema/kod altında incelenmiştir.

<u>Girişimciliğin Temellerini Atma</u>

Girişimcilik eğitiminde eğitilen hedef kitlenin demografik özellikleri veya girişimcilik nosyonun bireye kazandırılması gereken yaşlar ile ilgili olarak en fazla dile getirilen konulardan

birisi, girişimcilik eğitiminin temel eğitimden itibaren verilmeye başlanması konusu olmuştur. Katılımcıların bazıları bireylerin erken yaşlarda eğitilmesinin kolaylığının yanı sıra piyasada düzenlenecek çeşitli etkinliklerle, küçük yaşlarda farkındalık yaratılmasının kolaylığına vurgu yapmışlardır. Katılımcılardan U7 *"Bence aileden ve ilkokuldan bu eğitimlerin başlaması gerekir. Girişimciliğin bir felsefe olduğu bir hayat tarzı olduğu, bireylerin hem kendilerine hem de topluma faydalı olmaları için bir araç olduğu ilkokuldan başlayarak öğretilmelidir. Küçük yaşlarda bireylere bu farkındalık verilirse birtakım etkinliklerle ve eğitimlerle desteklenirse çok güzel iyi örnek uygulamaları çıkar. Örnek olarak, ilkokullarda belli günlerde girişimcilik günleri düzenlense çocuklar açacakları stantlarda hem kendi okullarına hem de mahalledeki insanlara satış yapsalar ya da köy okullarındaki çocuklar organik tarım ürünlerini şehirde belli günlerde tüketicilerle buluştursalar, uygulamalı girişimcilik açısından da tamamlayıcı bir durum ortaya çıkar ve çocuklar erkenden girişimcilik ile tanışmış olurla.*" diyerek çocukların uygulamalı olarak deneyim kazanmalarını sağlayacak girişimcilik eğitimlerinin temel eğitimde verilmesi durumunda çok faydalı olacağını belirtmiştir.

Görüşmecilerden U6, bazı temel yetkinlikleri kazandırabilmek için küçük yaşlarda başlanmasının önemini "*Bu biraz pratik kazanma ile ilgili. Baktığımız zaman bireye yaratıcı düşünmeyle ilgili çocuğa, bireye hiçbir zaman fırsat vermediyseniz, o fırsat oluşmadıysa büyüdüğü zaman çok geç olabilir. Küçük yaşlardan itibaren başlanmalı ki sürekli pratik olsun ve ilerleyen yaşlarda birey sıkıntı çekmesin."* şeklinde ifade etmiştir.

Diğer görüşme yapılanlardan M5 ve E6 ise girişimcilik eğitimine temel eğitimde başlamak gerektiğini ancak iş kurma gibi konuları direkt öğretmek yerine girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerin derslerin içine yedirilerek verilmesi gerektiğini dile getirdikleri görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Bence girişimcilik kavramı İlkokuldan hatta belki ana okuldan itibaren eğitimin içine yedirtilen bir şey olmalı. Burada girişimcilik dersi değil de, girişimciliği diğer tüm derslerin ve oyunlarının içine yedirerek çocuklara hissettirmeden çok küçük yaşlarda vermek lazım (M5).

> Bu eğitim ilkokullardan başlanması lazım. Nasıl medya okuryazarlığı ilköğretim okullarından başlıyor, girişimcilikte belki ilkokullardan başlanarak eğitim müfredatına konulmalı. Girişimcilik adı altında değil, ders müfredatlarının içine işlenmeli (E6).

Türkiye'de girişimcilik eğitimi ile ilgili TÜBİTAK aracılığıyla "Bugünün küçüğü yarının girişimcisi" projesi yapan ve girişimcilik eğitimi konusunda en çok bilinen akademisyenlerden birisi olan E4, Yürüttüğü TÜBİTAK projesi ve anaokulu derslerinden örnekler vererek girişimcilik eğitimine küçük yaşlarda başlamanın girişimcilik kültürünün temelini atmak ve

başarılı girişimciler yetiştirmek için önemini *"Çocuklar yaratıcılık atölyelerinde uzay gemisi tasarlamalılar, normal gemi, helikopter tasarlamalılar, mesela o yerli malı haftası girişimcilik haftası oralarda etkinlikler yapılması gerektir. Ben TÜBİTAK aracılığıyla "Bugünün küçüğü yarının girişimcisi" projesi yapmıştım. 75 tane ilkokul öğrencisi ile çalışmıştım. Son derece başarılılardı. O kadar çok fikir geliştirdiler ki. Google glass'ı onlardan önce biz geliştirdik aslında. Bizim çocuklarımız hayal etmişti aslında. Ama başkaları yaptı. Niye o fikri değerlendirecek mekanizmalar yok okullarda. Okullarda o benim çocukluğumdaki gibi tüketim kooperatiflerin öğrenci kantinleri gibi, kantinlerin öğrenciler tarafından işletilmesi, bunlara yönelik iş dünyası ile etkileşim sağlanması gerekiyor. Ben anaokulların verdiğim girişimcilik eğitimlerinde deniyorum. İki tane anaokuluna eğitim verdim. Yarışma yaptırdım. 1 ay sonra da hadi bakalım dedim siz avsınız. Ne avcısıyız? İşte tasarruf avcılarısınız. Bakalım eviniz de ne kadar tasarruf edebiliyorsunuz. Çocuklara dedim ki. Lüzumsuz elektrikleri söndürün. 1 aydaki elektrik faturanızda ki farklılıkları bir görelim. Kimisi 8 lira tasarruf ettirdi. Bir önceki aya göre. Kimisi 6 lira tasarruf ettirdi. Bak değer yaratımı. Para kazandı. Tasarruf etmeyi öğrendi, tüketmemeyi öğrendi, israf etmemeyi öğrendi, harcama denilen kavramı öğrendi, para biriktirmeyi öğrendi ve oyun oynattık biz bunlara. Yağ satarım bal satarım… Dolayısıyla anaokulunda olacak, ilköğretimde olacak, ortaöğretimde olacak, lisede olacak ve seçmeli olacak. Zorlamayacaksınız kimseyi ve çocuğun biri günün birinde kendi işini kurmasa bile mühendis olacaksa girişimci mühendis olsun, öğretmen olacaksa girişimci öğretmen olsun, çalışansa da iç girişimci olsun. Bunları aktarmalıyız eğitim sistemimize bunlar olmalı. Ben yaptığım proje ve eğitimlerin sonunda, çocukların heyecanı, yaratıcılığı vesaire değerlendirdiğimde girişimciliğin mutlaka temel eğitimin bir parçası olması gerektiğini gördüm."* şeklindeki görüşleri ile deneyimleri ve araştırma projesi kapsamında girişimcilik eğitimine mutlaka temel eğitimde başlanması gerektiğini belirtmiştir.

Girişimcilik eğitiminin belli bir yaştan sonra verilmesi durumunda bireysel anlamda istenen değişimi yaratmayacağı için temel eğitimde verilmeye başlanması gerektiğini dile getiren bazı katılımcıların görüşlerinden alıntılar şu şekildedir:

> Girişimci insan kaynağını yaratmak için bireylere yaratıcılığı, fırsatları fark etmeyi, risk almayı ilköğretimden itibaren öğretmek gerekiyor. Bu alanda başarılı ülkeler ilköğretimle beraber "yaratıcılık", "fırsat tanımlama", "etkili sunum ve anlatım teknikleri" gibi dersleri müfredatlarına ekliyorlar (U12).

> Asıl problem eğitim. Bizim çocukken pişmemiz gerekiyor. Çocuk gelmiş on sekiz yaşına, ben ona o ruhu o heyecanı nasıl verebilirim ki? Sadece ona bilgi veriyorum aslında (U5).

Çocukları çok erken yaşlarda becerilerini geliştirecek şekilde eğitmemiz gerekiyor. Bence bu da anaokulundan başlarsa daha iyi sonuç verir (E5).

Okullarda ticaret hukuku, ticaret ile bilgileri, girişimcilik, ARGE, yenilikçiliği vermiyoruz. Bunları temel eğitimden itibaren vermezseniz etrafa bakar, altındaki arabası güzel olan adamın karşısında aynı işi kurar. Kendi ilimde yaşanan bir örnek; ilk organize sanayileri kurulduğunda iki tane uncu vardı. Sonra bir baktık ki organizenin yarısı uncu olmuş. Yetmiş saatte girişimcilik özelliklerini kazandırmazsınız. Bu işi biraz temelden başlatmakta fayda var. Girişimcilik eğitimi temel eğitimin bir parçası olmalı. Bizim memur olma toplumundan girişimci topluma geçiş yapabilmemiz için girişimciliğin ana temalarını çocukken vermeliyiz (D7).

Girişimcilik düşüncesi ilkokul yıllarında verilmedir. Oysa ülkemizde insanlar ilk baslarda çocuklarını severken bile doktor olası çocuğum subay olacak çocuğum diye sevmektedir (U2).

Bence ana okuldan başlamalı. Daha doğrusu ana okuldan itibaren eğitimde değişik model ve yaklaşımlar olabilmeli (U17).

Girişimcilik eğitimi ne kadar erken yaşta (yaşına göre) verilirse ve yıllarca geliştirilirse girişim hata sayısı düşer diye öngörüyorum. Mevcut okul eğitimi, sadık çalışan yetiştirmek üzerine. Girişimcilik eğitimi, hatta para yönetimi oyunları erken yaşta verilmeli. Monopoly vs...(M4)

Okuma yazma öğrenmeye başladığı yaştan itibaren, bunu örneklerini görüyoruz. Evde çocuklarımıza harçlık verirsin o birikimlerini bir şekilde değerlendirmeye başlarlar (D1).

Bu nedenle eğitimin başlangıcından itibaren bütün kesimlere girişimci kişilik özelliklerinin geliştirilmesine yönelik eğitimin verilmesi faydalı olacaktır. Özellikle ilkokul çağında takım çalışması ve liderliğin ön planda olduğu uygulamalı bir eğitim girişimcilik özellikleri ve becerilerini geliştirecektir (E2).

İlköğrenim çok önemli Türkiye'de çok bastırılarak büyüdük… Ama ilköğretimdeki alt yapıyı iyi girişimciler yetiştirecek şekilde vermemiz lazım (U5).

Bizim milletin girişimcilik ruhu diğerlerine göre daha uygun aslında, raporlar ve girişimcilik indeksleri öyle gösteriyor. Beş kuruş olmadan işe atlamaya çok hevesli bir profili var. Bu potansiyeli daha bilinçli kullanmaları için girişimcilik eğitimini temelden başlatarak, ilkokul, ortaokulda verilebilir. İş açacak yaşa geldiğinde değil, küçükken eğitilirse daha iyi sonuçlar alınabilir (D9).

…daha erken yaşlarda farkındalık yaratacak bir eğitim sistemine ihtiyaç var. Küçük yaşlarda girişimcilik becerileri kazandırılmaya çalışılmalıdır. Çocukları geleceğe yani girişimciliğe hazırlamak için temel eğitim çok önemli (D4).

Girişimcilik eğitimine bence küçük yaşlarda başlamalı (U10).

Girişimcilik eğitimine daha erken yaşta başlamak daha verimli çıktılar almak anlamına gelir. Yeni mezun olan bir öğrencinin girişimci olma ve başarılı olma şansı daha yüksek. Ama daha ileri yaşlarda eğitim alıp başarılı olma şansı daha düşük… (M9).

Yukarıda dile getirilen görüşlerin ortak noktası, küçük yaşlarda çocuklara girişimcilik ile ilgili bilgi ve becerileri kazandırma ve kültürel kodlarımızın girişimciliğe uyumlu hale gelmesini sağlayacak en etkili yollardan birisinin temel eğitimden itibaren girişimcilik eğitiminin verilmesine olan ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz.

Kariyer hedefleri

Çocukların genellikle küçük yaşlardan itibaren memurluğa yönlendirildiği bir sitemden çıkabilmek ve girişimciliğin de bir kariyer seçeneği olduğunu aktarabilmenin en iyi yolu olarak çocukları erken yaşta girişimcilik ile tanıştırmak olduğu dile getirilen konulardan olmuştur. Görüşmecilerden U16 "*Temel eğitimden başlanarak öğrencilerin girişimciliğin de bir kariyer olarak seçilebileceğini öğretmek gerekir. Bu algıyı oluşturmamız gerekiyor. Memurluk, akademisyenlik gibi girişimciliğin de bir kariyer seçeneği olduğu algısını öğrencilere aşılamamız gerekiyor."* şeklindeki ifadesi ile temel eğitimde verilecek girişimcilik eğitimleri ile çocukların erken yaşlardan itibaren, girişimciliği bir kariyer seçeneği olarak görebilmesini sağlayacağını belirtmiştir.

Benzer bir şekilde erken yaşta verilecek girişimcilik eğitiminin çocuklarda girişimciliğin bir kariyer seçeneği olarak tercih edilmesini sağlayacağını dile getiren katılımcılar düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

> Çocuklar okula ilk adımı attığından itibaren girişimcilik ile tanışmalıdır. Çünkü bu yaşlarda girişimcilikle tanıştığında ileride girişimciliğinde bir kariyer seçeneği olarak görmeye başlar ve ona göre hareket eder (U13).

Katılımcılardan E8 *"Girişimciliğin yaşı yok. İnsanlar 20'sinde de başlayabilir, emekli olduktan sonra 70'inde de, ancak özellikle üniversitelerde verilen girişimcilik eğitimlerine bakacak olursak öğrenci kariyerini çoktan şekillendirmiş ve son sınıfa gelmiş ona girişimcilik dersi veriyorsunuz. Bu çok geç bir dönem. ...En geç ortaokulda girişimciliğinde bir meslek olarak tanıtılması gerekiyor..."* şeklindeki ifadesi ile üniversiteye gelindiğinde öğrenci kariyerini çoktan şekillendirmiş olduğu için artık geç kalındığını belirtmiştir.

Beceri kazandırma kolaylığı

Küçük yaşlarda bilgi ve becerileri kazandırma kolaylığı nedeni ile girişimcilik nosyonunun daha kolay kazandırılacağı, görüşmecilerin dile getirdiği konulardan birisi olmuştur. Türkiye'ye melek yatırımcılığı ilk getiren kişi olan aynı zamanda çeşitli televizyon programlarında bir fikrin mi var? Programının moderatörü olan M6, kendi tecrübelerinden yola çıkarak, girişimcilik nosyonunu kazandırabilmek için küçük çocuklarda bilgi ve beceri

kazandırmanın hazırbulunmuşluklarından dolayı kolay olması nedeni ile daha uygun olduğunu "*Bence girişimciliğin eğitim yaşı çok daha aşağılara çekilmesi gerekiyor. Çünkü ben bu güne kadar en az 30 bin iş fikri gördüm. Binlerce girişimciyle tanışmışlığım ve en az bin tanesiyle de ekranda yani milyonların önünde de sohbet etmişliğim var. Bu bakımdan bu konuda gerçekten ciddi bir tecrübem var. Ve hepsinde gördüğüm şey girişimcilik eğitimin çok daha erken yaşlara inilerek verilmeye başlanması olduğudur. O beyinlerin çok daha genç yaşta bir formasyona sokulması lazım. Çünkü ben gördüm ki yaş geçtikçe sonuçta insanların zihinlerine yeni bilgileri eklemeleri çok zor. Çünkü belli bir yaşa gelince artık bir yaşam tarzınız oluşuyor. Kalkmanız, yürümeniz, anlamanız insanlarla iletişiminizle onu değiştirmeniz zorlaşıyor. Diğer birçok şeyin kazandırılması için küçük yaşlarda başlandığı gibi girişimciliğin bir yaşam tarzı olduğunu bu yaşların elverişli olması nedeni ile kolaylıkla kazandırılabilir."* cümleleri ile özetlemiştir.

Benzer bir şekilde U11 *"Ne kadar erken o kadar iyi bence. Zira ağaç yaşken eğiliyor. İnsanlara ne kadar erken yaşlarda bu nosyonu aşılayabilirsek onlardaki potansiyeli de harekete geçirme şansımız olur."* sözleri ile küçük yaşların daha elverişli olduğunu ifade etmiştir.

Yenilikçi Düşünmeyi Aşılama

Görüşmecilerden U16 "*…Dünya örneklerine baktığımızda daha çok ilkokuldan başlayan ve çocuklara iş kurmayı değil de daha çok yenilikçi düşünmeyi öğretiyor. Özgür düşünmeyi aşılıyor. Kodlama dersleri vererek onların farklı farklı yönlerini geliştiriyorlar. Böylelikle çocuklar yenilikçi düşünmeyi hayatının her aşamasında kullanabilmesi ve güncel olan bilginin değerini anlamalarını sağlayabiliriz."* şeklindeki ifadesi ile girişimcilik için yenilikçi düşünmenin önemine dikkat çekmiş ve erken yaşlarda girişimcilik eğitimi verildiğinde çocukların yenilikçi düşünmeyi karşılaştığı tüm süreçlerde kullanmalarını sağlanabileceğini belirtmiştir.

Görüşmecilerden U9 ise "*Girişimcilik eğitiminde çocuklara kod yazmayı, teknoloji ile barışık hale getirdiğimizde, güncel yazılımları ve teknolojiyi takip etmelerini sağlayarak inovasyonun değerini erken yaşlarda öğrenmelerini sağlamış oluruz.*" diyerek çocuklara kodlama dersleri verilerek onların teknoloji ile iç içe olmalarını sağlayarak güncel bilginin ve inovasyonun değerini anlamalarını sağlayabileceğimizi belirtmiştir.

Para İle Uğraşma Bilinci

Görüşmecilerden M3 "*ABD'de bir çocuk ne kadar zengin olursa olsun daha ilkokul çağlarında, gazete dağıtır, limonata satar, şunu yapar, bunu yapar veya babasının arabasını para karşılığında yıkayar. Böylece hem para kazanma kavramını hem de harcama kavramını*

öğrenir. Aynı şekilde bizim de böyle bir uygulamaya ihtiyacımız var." diyerek ailelerin çocuklarını erken yaşlarda girişimcilik ile tanıştırması ve bu yaşlarda çocukların para ile ticaret ile tanıştırılması gerektiğini dile getirmiştir.

Benzer bir şekilde katılımcılardan M5 ise "*Çocukların küçük yaşlarda bir şeyler üretip satmasını sağlayarak bir şeyler ürettiğinde bunu satarak para kazanmanın yani emeğinin karşılığını almadaki zevki çok küçük yaşlarda vermek lazım.*" diyerek küçük yaşlarda ufak çapta ticari faaliyetlere katılmalarını sağlayarak kendi parasını kazanmasının zevkini tattırmanın önemine dikkat çekmiştir.

Geç Kalmama

Araştırmaya katılanlardan bir kısım görüşmeciler, dünyadaki başarılı ve güncel girişimcilerden örnekler vererek ortaöğretim veya yükseköğretime kadar girişimcilik eğitiminin verilmemesi durumunda birçok yeteneğin arada kaybolup gitmesine neden olabileceğini belirtmişlerdir. Görüşmecilerden U11 erken yaşlarda Facebook ve Microsoft'u kuran girişimcileri örnek vererek girişimcilik eğitiminin temel eğitimden itibaren verilmesi gerektiğini *"...Erken yaşlardan itibaren alınacak girişimcilik eğitimleri sadece iş kurmak anlamında değil, iç girişimcilik faaliyetleri gibi, girdiği her alanda yaratıcı işler yapmasını sağlayabiliriz. Bill Gates, Zuckerberg ile beraber bugün dünyanın en önemli girişimcileridir bence. Facebook'un ve Microsoft'un sahiplerinden bahsediyorum. Microsoft'un sahibi üniversite terktir. Dolayısıyla girişimci olmak için yaratıcı yeteneğe sahip olmak ve fikirleri ticarileştirmek için ille de üniversite okumamız gerekmiyor. Mastır doktora yapmamız gerekmiyor. Biz bu gençlerimizi iş dünyası ile daha erken yaşlarda tanıştırabilirsek bir tarafta üniversite kapılarında olan yığılmayı önlemiş oluruz bir taraftan da bu çocukların içinden eminim çok sayıda girişimci çıkacaktır."* sözleri açıklamıştır.

Benzer bir şekilde girişimcilik eğitiminin temel eğitimden itibaren her seviyede verilmesi gerektiği konusunda görüş bildirenlerin görüş bildirenlerden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Girişimcilik eğitimi, temel eğitimden itibaren ortaöğretim ve yükseköğretimde de eğitimin bir parçası olmalıdır (M2).
>
> Türkiye'de insanlar üniversite ve üniversiteden sonra karşılaşıyor girişimcilikle. Bu yanlış bir uygulama bence. Girişimcilik eğitimi lisede de verilmeli. Hatta ilkokul düzeyinden başlayarak sürekli verilmeli (M7).
>
> Girişimcilik eğitiminin temel eğitimde başlaması mantıklı bir yaklaşım olur. Bence anaokulunda çocuk bunu algılayamaz ancak ilkokuldan başlayarak her sene farklı içeriklerle verilmesi ile daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilir (D5).

Katılımcıların bazıları özellikle girişimcilik eğitiminin üzerinde daha fazla durulması gereken grubun meslek lisesi olduğunu dile getirmişlerdir. Türkiye'de kendi işini kurmaya en hazır olan kesimin meslek lisesi öğrencileri olduğu için meslek liselerinde girişimcilik eğitiminin biraz daha yoğun verilmesi gerektiğini görüşmecilerden E4 *"Meslek liselerine ayrı bir politika üretmek lazım. Buralarda girişimcilik daha yoğun işlenmeli. Çünkü en hazır grup bunlar. Ustalık belgesi var, ufak bir para ile de atölye açabilecek işi bilen çocuklar bunlar. Motorcusu var, teknisyeni var, elektrikçisi var, tasarımcısı var yani bunlara iş kurdurmak çok kolay. Çünkü hazır bir meslek var ellerinde. Ama onları da köreltiyoruz. Yani öyle bir model, bütünleşmiş her şeyi düşünülmüş bir eğitim modeli olmadığı için o çocuklarda yazık köreliyorlar Onlar mezun olduklarında ustalık belgeleri ile mezun oluyorlar. Belki bunları KOSGEB ile birleştirip usta belgesi ile birlikte o uygulamalı girişimcilik sertifikası vererek eğitim süresi sonunda o belge ile de mezun edip iş kurmalarına yardımcı olunmalı. Ama hocalar da, Milli Eğitim de bu konuda çok bilgisizler. Bunların bir araya getirilip Koç'un, istihdam amacı ile "Meslek lisesi memleket meselesi" projesi gibi bir proje yaparak girişimcilik eğitimi için ayrı bir çalışma yapmak lazım..."* cümleleri ile özetlemiştir. Benzer bir şekilde meslek liselerinde girişimcilik eğitiminin daha yoğun işlenmesi gerektiğini dile getiren diğer katılımcıların görüşlerinden alıntılar şu şekildedir:

> Akranlarına göre iş dünyası için daha nitelikli olan meslek lisesi mezunlarına ya da meslek yüksekokulu mezunlarına alanları ile ilgili iş kurmasını sağlayacak daha sıkı girişimcilik eğitimleri verilirse çok iyi olur (E6).
>
> Girişimcilik eğitimleri her seviyede önemli ama bence burada en öncelikli kesim meslek liseleridir. Çünkü buradan öğrenciler direkt mesleki bilgi ve deneyimlerini alıyorlar. Bir de iş dünyası ile iç içe eğitim alan belki de tek eğitim kolu. Bu kadar hazır olan bir gruba daha iyi tasarlanmış bir girişimcilik eğitimi ile iyi şeyler başarılabilir (D5).
>
> …Girişimcilik eğitiminde özellikle meslek liselerinde daha da çok üzerinde durulabilir (U5).

7.2. Eğitim Süreci Dışında

Bu alt tema "Potansiyel Girişimciler", "Kırk Yaş Sınırı" ve "Herkese Verilmeli" olmak üzere üç alt tema-kod altında incelenmiştir

<u>Potansiyel Girişimciler</u>

Katılımcıların bazıları girişimcilik eğitimi verilmeden önce girişimcilik yapabilecek özelliklere sahip bireylerin tespit edilmesi ve tespit edilenlere eğitim verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan U15 *"Ülkemizin kalkınması, hak ettiği seviyeye gelmesi insanlarımızın çalışabilecekleri iş bulması ve huzurlu yaşayabilmeleri için gençlerin girişimci*

olmaları, yeni iş sahaları açmaları büyük önem taşımaktadır. Ancak benim şahsi kanaatim; girişimciliğin gelişmesinin yalnızca eğitimle sağlanamayacağı yönünde. Bunun olması için kişilerin girişimcilik özelliklerinin araştırılması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu temel özelliklere sahip olmayan kişiler girişimci olmak istemiş olmaları ve eğitim almaları başarılı olacakları anlamına gelmez. Dolayısı ile piyasada başarılı olabilecek yeterli girişimci insan kaynağı ancak yeterli yetenek testleri uygulanarak tespit edildikten sonra girişimcilik eğitimi verilebilir. Böylelikle zaman ve kaynak israfı olmaz." diyerek zaman ve kaynak israfı olmaması için eğitim verilecek kesimin, çeşitli testler uygulanarak tespit edilmesi gerektiğini ve eğitimin potansiyel girişimcilere verilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Bazı insanların memur bazı insanların girişimci olmak istemediklerini veya devlet memuru olanların isteseler de girişimci olmalarının yasak olması gibi sebepleri ileri sürerek girişimcilik eğitiminin sadece girişimciliğe yetkin olan bireylere verilmesi gerektiğini görüşmecilerden D6 *"Girişimcilik eğitiminin girişimcilik konusunda yetkinliği olan, hevesi olan insanlara verilmesi gerekiyor. Diğer türlü bir kaynak israfı olacağını düşünüyorum. Ya ben girişimci olmak istemiyorum ki. Ben devlet memuru olmak istiyorum. Mesela devlet memuru olan insana girişimcilik eğitimi versen ne olacak. Versen bile iş açamaz. Kanunlar engel mesela. Temel eğitimden itibaren konulabilir ama kişi kendini şartlandırmışsa girişimciliği hayatında anca bazı dönemlerde kullanır. Ben iş kurma açısından bakıyorum. Diğer türlü elbette kişinin almış olduğu kararlarda faydası vardır o şüphesiz ama somut çıktı elde etmek anlamında çok faydası olduğuna inanmıyorum."* sözleri ile açıklamıştır.

Girişimcilik eğitiminin sadece girişimci özellikleri olanlara verilmesi gerektiğini ancak bu kesimleri belirlemenin pek mümkün görünmediğini katılımcılardan M2 "*Girişimcilik eğitimlerinden sadece girişimci özellikleri olanlar başarılı olabilir diye düşünüyorum. Bunu tespit etmek mümkün olur mu bilmiyorum. Ama bunun tespiti de çok zor gibi. İnsanları sınava tabi tutup da girişimci mi? Değil mi? Diye mi belirleyeceğiz. Bu asit testi değil. İnsanlarda girişimcilik ile ilgili bir şeyler olup olmadığını tespit edebilmek, anlamak çok zor."* cümleleri ile özetlemiştir.

Benzer bir şekilde eğitime katılacakların çeşitli yöntemler ile seçilmesi gerektiğini ifade eden katılımcıların görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Eğitime katılacaklar için seçim kriterleri uygulanarak sürece dahil edilmelidir. Hedef kitlenin girişimci ruha sahip olan, global güncel dünyamızı okuyabilen, ticaret dünyasını bilenlerden olması gerekiyor. Buna her zaman ulaşmak mümkün olmayabilir ama eğitime katılacakların girişimci özelliklere sahip olması gerekiyor (D7).

> Hedef kitle olarak girişimcilik potansiyeli olanlar alınmalı (D3).
>
> Gerçekten iş kuracak kişileri orada toplamak lazım. Yani belirli bir hedef kitle olması lazım. Bu hedef kitlede içinde girişimcilik potansiyeli olanlar olmalı (E6)

Görüşmecilerden U1 ise farklı bir yaklaşım getirerek girişimcilik eğitiminin uzun süre işsiz olanlar, iş kurmaya yönelenler ile lise ve üniversite eğitimi bittikten hemen sonra verilebileceğini ifade ettiği görüşlerinden alınan alıntı şu şekildedir:

> Ben herkesin eğitim almasının gerekmediğine inanıyorum. Ama en çok fayda, bir lise veyahut da üniversite eğitimini bitirdikten hemen sonra olabilecek bir grup var, bir de belli bir süre çalıştıktan sonra işini kaybeden, ya da iş kurmaya yönelen kişileri eğitme (U1).

Kırk Yaş Sınırı

Görüşmecilerden D2 *"Bence kırk yaşın üstünde verilmemeli. Girişimcilik hevesi kırk yaşında olmaz diye düşünüyorum. Zaten girişimcilik özellikleri olsa o yaşa kadar mutlaka bir şeyler yapar düşünüyorum*." diyerek bireyin girişimci bir kişiliği olması durumunda kırk yaşına kadar beklemeden mutlaka bir fırsatını bulup kendi işini kuracağından dolayı kırk yaşını geçenlere girişimcilik eğitimi verilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Girişimcilik eğitiminin ağırlıklı olarak otuz yaş altı olan ve en az lise mezunu olan gruba verilmesi gerektiğini katılımcılardan E2 ise *"Girişimciliğin temelinde risk alma unsuru olduğundan, eğitim alacakların ağırlığının 30 yaş altı (kadın erkek fark etmez) gençlerden olması daha iyi olacaktır. En az lise mezunu seviyesi tercih edilmeli ki eğitimde, verilecek bilginin özümsenmesinde sorunlar bertaraf edilebilsin."* sözleri ile açıklamıştır.

Herkese Verilmeli

Çeşitli örnekler vererek girişimcilik eğitiminin belli bir kesime verilmesi durumunda, bazı sorunların ortaya çıkabileceğini ve arada birçok kişinin yeteneklerinin değerlendirilmediği için heba olacağını dile getiren görüşmecilerden U6 girişimcilik eğitiminin herkese verilmesi gerektiğini "*Bence girişimcilik eğitimi için yaş sınırlaması yapmak doğru değildir. Çünkü her yaş grubundan girişimci çıkabilir. Eğer bir eleme yapılacaksa bu iş fikri anlamında bir eleme olmalıdır. O zaman iş fikrine göre o eğitimi verir ya da vermezsiniz. Örneğin, ben Finlandiya'nın eğitim sistemini çok beğeniyorum. İSO'nun eğitim ile ilgili kongresinde eğitim sektörü ile ilgili bilgi veren insanları dinledim. Finlandiya'dan gelen bir konuşmacı biz hiç kimseyi arkada bırakmadık, "Herkesin potansiyelini değerli gördük." demişti. Bu örneği dikkate aldığımda belli bir demografik özellik aradığınızda diğer ilgili olan önemli bir kitleyi ihmal edebilirsiniz. Bu tür bir yaklaşım sergilediğimizde ileride örneğin, niye Marmara Bölgesi*

de Ege Bölgesi değil ya da niye 15 yaş altı değil de 25-30 yaş gibi sorunlara neden olabilir…" şeklinde ifade etmiştir.

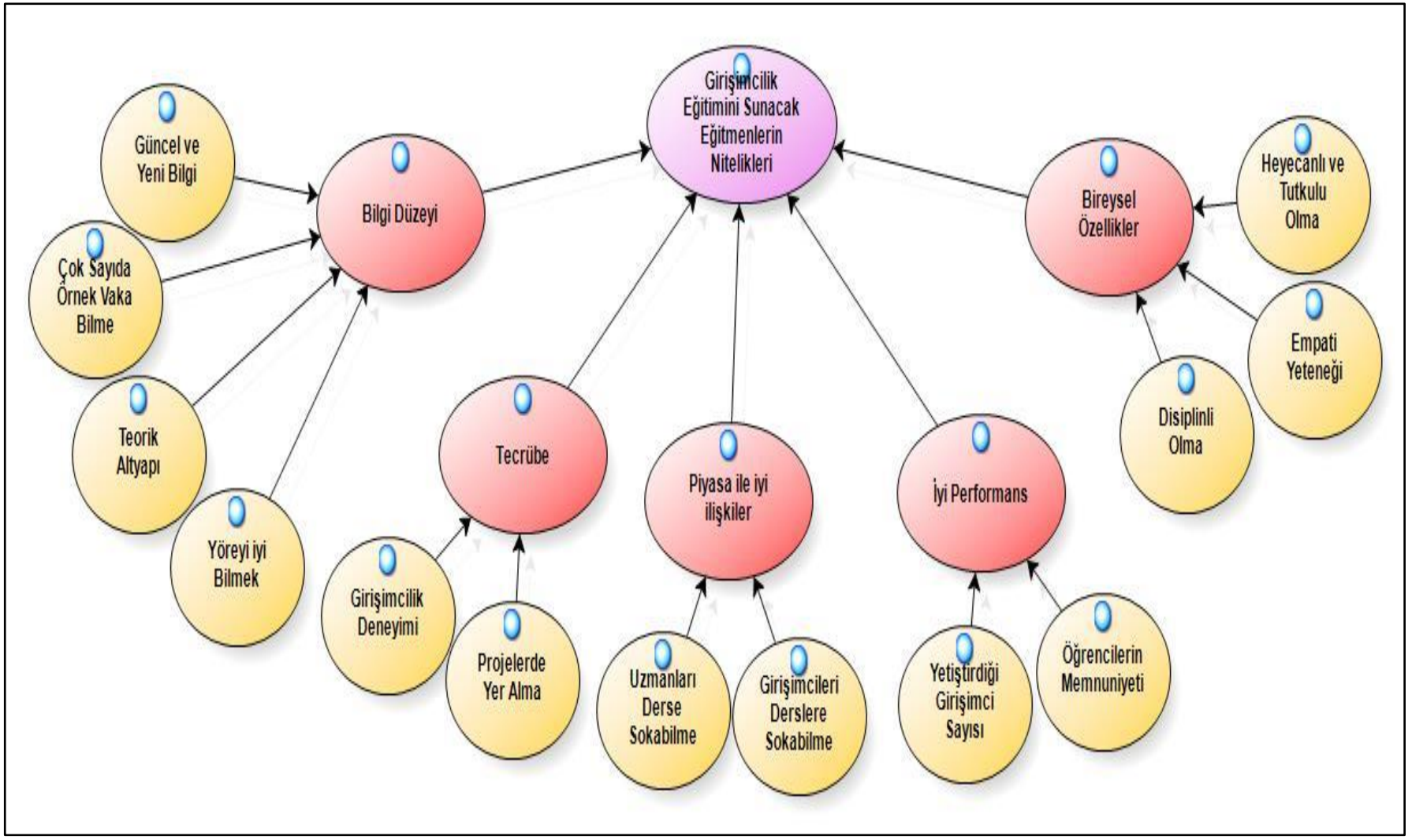
Benzer bir şekilde girişimcilik eğitimi vermek için belli kriterler belirlemek yerine herkese verilmesi gerektiğini ifade eden katılımcıların görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Belli bir yaşa kadar girişimciliğin ne olduğunu bile bilmeyen insanlar var. Bu nedenle hiçbir kısıtlama yapılmaksızın herkes eğitilmelidir (D3).
>
> Girişimcilik bir tutumdur ve sınıfı olduğunu sanmıyorum, bilakis olmamalı. Ben bir memursam da girişimci gibi hareket edebilecek sadakatte olmalıyım, girişimciysem de basiretim ölçüsünde vizyon sergileyebilmeliyim. Üniversite mezunu ya da ilköğretim mezunu, yaşı bile fark etmiyor, yeter ki üretebilsin, üretmeye meyilli artsın (E9).

Görüşmecilerden U9 ise Türkiye'de girişimci olamayacak insan sayısının nüfusun yüzde elliyi geçmediğini ifade etmiştir. Yine birtakım testlerle girişimci olamayacakları eledikten sonra geriye kalan herkesin eğitilmesi ve doğru yönlendirilmesi durumunda girişimci olabileceklerini *"Ben girişimci olamayacak insan oranının yüzde 50'nin altında olduğunu düşünüyorum. Yani nüfusun yarısı girişimci olabilir. Eğitilirse doğru yönlendirilirse girişimci olabilirler. Bazı testlerle girişimci olma kapasitesi daha yüksek olan insanların belirlenebildiğini düşünüyorlar bazıları. Mesela girişimcilik vakfı böyle mizaç testi kişilik testi gibi bir şey uyguluyor. Ve bu yaptıklarına çok inanıyorlar. Mesela hiçbir şekilde risk alamayacak adam girişimci olamaz ya da başkaları ile çalışmaktan imtina eden kaçınan iş istemeyen birisi girişimci olamaz. Böyle birkaç tane kırmızı çizgi var. Karakterlerinde o çizgiler ne kadar rol alıyor buna bakıyorlar. Böyle bir test ile girişimci olacak adamı tespit edemezsin belki ama olamayacakları ayıklayabilirsin. Çünkü geriye hala çok büyük bir nüfus kalıyor. Çünkü ben hakikaten nüfusun yüzde 50 sinin girişimci olabileceğini düşünüyorum."* cümleleri ile özetlemiştir.

8.Girişimcilik Eğitimini Sunacak Eğitmenlerin Sahip Olması Gereken Niteliklere Yönelik Bulgular

Bu kısımda "Sizce, girişimcilik eğitimini sunacak eğitmenlerin sahip olması gereken nitelikler nelerdir? Şeklindeki araştırmanın 8. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 8: Girişimcilik eğitimini sunacak eğitmenlerin sahip olması gereken nitelikler ilişkin görüşler

Girişimcilik eğitimini sunacak eğitmenlerin sahip olması gereken nitelikler hakkındaki bulgular "Bireysel Özellikler", "Tecrübe" ,"Piyasa İle İyi ilişkiler", "Bilgi Düzeyi" ve "İyi Performans" olmak üzere beş başlık altında toplanmıştır (Şekil 8).

8.1. Bireysel Özellikler

Bu alt tema "Disiplinli Olma", "Heyecanlı ve Tutkulu Olma" ve "Empati Yeteneği" olmak üzere üç başlık altında içermektedir.

Disiplinli Olma

Disiplinli olmak; girişimcilik eğitimi programının müfredat, ders süreleri ve gerekli atölye çalışmalarının zamanında yapılmasını ifade etmektedir. Bu konuda D5 ve D7, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden örnekler vererek eğitmenlerin disiplinli olmasının gerekliliğine vurgu yapmışlardır. D5, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde bazı eğitmenlerin eğitimi ciddiye almadığını, sertifikayı almak için gerekli olan devam zorunluluğunu uygulamadıklarından dolayı eğitmenden kaynaklanan bir disiplin sorunu olduğunu belirtmiştir. D5'in bu konudaki ifadesi şöyledir:

> Girişimcilik eğitimi verilen kitlenin eğitime odaklanmasını ancak eğitmen gerçekleştirebilir. Katılımcılar eğitime katıldıkları ilk zamanlarda eğitmenleri can kulağıyla dinliyorlar. Eğer eğitmen gevşek davranırsa katılımcılar için eğitim, sertifikaya ulaşmak için taklit yapmaya dönüşebilir. Dolayısı ile eğitmen çok önemli. Eğitmen bazı konularda mutlaka disiplinli davranmalı. Derslere gerekli devam sağlamayanların sertifikasının verilmesi engellenmeli. Kısacası eğitmenlerin katılımcılar üzerinde denetimi etkin olmalı.

Benzer bir biçimde D7, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde eğitmenlerin ne yapması gerektiği net olarak belli olduğu halde her eğitmen aynı hassasiyeti göstermeyebiliyor. Bazı eğitmenler eğitim süresince verimli olabilmek için disiplinli davranışlar sergilerken bazılarında ise disiplinin ve verimliliğin emaresinin bile olmadığını şu görüşüyle dile getirmiştir:

> Bizim verdiğimiz eğitimlerde katılımcılardan eğitim sonunda sohbet ortamında edindiğimiz bilgiler çerçevesinde eğitmenden eğitmene çok fark olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Kimisi son saate kadar ders yaparken katılımcılara maksimum düzeyde verimli olmaya çalışırken kimisi de dersleri hiç ciddiye alamayabiliyor. Modüllerdeki bilgileri aktarmak yerine kendi bildikleri konuları aktarabiliyorlar.

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde girişimcilik eğitimi veren eğitmenlerinin daha önceden belli olan kurallara uymaları, yasal mevzuat ve uygulama esaslarını ciddiyetle uygulayacak disiplinde eğitmenlere olan ihtiyaca vurgu yaptıkları görülmektedir.

Heyecanlı ve Tutkulu Olma

Girişimcilik eğitimi veren eğitmenlerin, katılımcıları kendilerine ait bir iş kurmalarına yönlendirebilecek, girişimcilikten heyecan duymalarını sağlayabilecek, ilgi ve alakalarını heyecan ve tutkuya dönüştürebilmenin önemi görüşmede dile getirilen konulardan birisi olmuştur. Katılımcılardan U5, girişimciliğin dinamik bir süreç olduğunu ve girişimci adaylarında var olan dinamikliğe cevap verebilecek yapıda eğitmenlerin olması gerektiğini şu biçimde ifade etmiştir:

> Girişimcilik eğitiminde yer alan eğitmenlerin heyecanlı ve tutkulu olması lazım. Eğitimden istenen verimin alınabilmesi için eğitmenlerin bu işe gönül vermeleri, girişimcilik eğitimini veren eğitmende de biraz gönüllülük gerekiyor.

D2 ise eğitmenlerin eğitim ile ilgili tüm paydaşlarla birlikte katılımcılarla etkin iletişim kurabilen ve girişimciliği sevdirebilen bir yapıda olması gerektiğini "*Eğitmenlerin her şeyden önce iyi iletişim kurabiliyor olması lazım. Eğitim işi biraz da gönül işi ancak severek yapılırsa eğitim alanlara bir şeyler verilebilir. Onun için eğitmenin iyi iletişim kurması ve katılımcılara severek ve isteyerek bir şeyler vermesi gerekiyor."* sözleri ile açıklamıştır.

Diğer bir katılımcı olan M8 , "*...O yüzden de böyle kalbi hızlı çarpan, gözleri parlayan insanların bu eğitimi vermesi gerektiğine inanıyorum*." şeklindeki ifade etmiştir. Benzer bir yaklaşımda bulunan U15 "*…Buna bağlı olarak girişimcilik eğitimi veren eğitmenlerin görevlerini severek heyecanla yapmaları gerekir."* sözleri ile açıklamıştır.

Bu konuda görüş bildiren katılımcıların dile getirdikleri değerlendirildiğinde; girişimcilik eğitmenlerinin girişimciliğin dinamik sürecine ayak uydurabilecek, katılımcılarda ilgi ve merak uyandıracak, onları iyi iş fikirleri ile başarılı olmaları yönünde heyecana sevk edecek kişilik özelliklerine sahip olmasının önemini vurguladıkları şeklinde yorumlanabilir.

Empati Yeteneği

Girişimcilerin kendilerine ait bir iş kurmadan önce ve iş kurduktan sonra her aşamada karşılaştıkları; çalışan, müşteri ve diğer paydaşlarla ilgili problemleri, doğru ve iyi anlayabilmeleri çok önemlidir. Bu nedenden dolayı, eğitmenlerin girişimcilerin karşılaşabilecekleri problemlerin neler olacağını iyi tespit edebilmek ve bu konuları iyi bir şekilde aktarabilmesi için empati yeteneğine sahip olması gerektiği görüşmecilerin dile getirdiği konular arasında yer almıştır. Katılımcılardan M5 eğitmenlerin empati yeteneğine sahip olması gerektiğini*"... Girişimcilik eğitmenlerinin insan kaynakları alanında kendilerini*

yetiştirmiş kişiler veya bu işi iyi bilenlerden olmalı. Çünkü girişimcilik başarı ve insan ilişkilerini iyi yürütebilmek, empati kurabilmek ile alakalı. Onun için eğitmenin girişimci adaylarına bu özelliklerini hissettirebilmesi gerekir. Her türlü insanı anlayabilmeyi öğretebilmesi için empati yeteneğine sahip olması lazım." cümleleri ile belirtmiştir.

Diğer bir katılımcı olan U14 ise *"Girişimcilik aslında bir yaşam felsefesi, 360 derece bakış açısı ve bir kültürdür. Bu sebeple anaokulundan, ilkokula, liseden üniversiteye, hatta emeklisine kadar geniş bir kitleyi kapsaması gerekir. Çocukluktaki öğrenmenin hızı, yetişkinde deneyimin derinliği önemlidir. Girişimcilik eğitmeni tüm düzeylerde katılımcıları anlayabilmeli ve kendisine inandırabilmelidir. Girişimci adayları eğitmenine inanmaz ise en iyi müfredat bile başarısızlıkla sonuçlanabilir."* şeklindeki ifadesi ile eğitmenin eğittiği kitleyi doğru yönlendirebilmesi için kitle hangi seviyede olursa olsun onları anlayabilmesi gerektiğini belirtmiştir.

8.2. Tecrübe

Bu alt tema, "Girişimcilik deneyimi", ve "Projelerde Yer Alma" olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir

<u>Girişimcilik Deneyimi</u>

Katılımcıların bazıları, girişimcilik eğitiminin kalitesini etkileyecek en önemli etkenlerden birisi olan eğitmenlerin, mevcut durumda veya daha önceden bir girişimcilik deneyimi olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Serbest piyasada girişimcilik deneyimi olan eğitmenlerin, sadece teorik bilgi aktaran ve hiç girişimcilik deneyimi olmayanlara göre daha başarılı sonuçlar alabileceğini D1 "*…bence işin en önemli boyutlarından birisi eğitmenlerin girişimcilik tecrübelerinin olmasıdır. Ben buna çok önem veririm. Gerek sanayi odası başkanı olduğum dönemde gerekse 6,5 yıllık bakanlık dönemimde üniversitelerdeki panellere, konferanslara çok sıkça katılırdım. Sahadan ziyade onları daha fazla tercih ederdim. Çünkü öğrencilere, üniversitede okuyan insanlara, mutlaka bu işin geçmişinde girişimci olmuş, belli bir seviyeye belli bir yere gelmiş insanların da önemli bir hayat tecrübesi olan sanki bir girişimci koçu imiş gibi, rol model olma özelliği olmak açısından çok önemli."* şeklinde ifade etmiştir. D1 bu ifadesi ile girişimcilik deneyimi olan bir eğitmenin katılımcıları daha fazla etkileyeceği ve katılımcıların eğitmeni rol model olarak alabileceğini dile getirmiştir.

Diğer bir görüşmeci olan M3 ise *" Esas girişimcilik eğitiminin kalbi, işe başlayacak olan bireylere; hangi dalda iş başlatacaklarsa bu dalda ona yol gösterecek, deneyim aktaracak eğitmenlerin olmasıdır. Eğitmenlerin girişimci adaylarının açacağı işlerinde "Neler risk*

olabilir? Neler artı olabilir? Başarı başarısızlık faktörleri nelerdir?" gibi şeyleri yaşamadan anlatmak çok zor. Bu tarz bir eğitimde öğrenci girişimci ruhu hissetmeli bu da ancak özel sektörden gelen bir eğitimci ile sağlanabilir. Diğerleri ezberlediği şeyi aktararak o ruhu hissettiremez." diyerek yaşanmış bir girişimcilik deneyimi olmadan risk almayı, başarıyı, başarısızlığı anlatabilmek ve öğrencilere girişimcilik ruhunu hissettirebilmenin çok zor olduğunu ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde, eğitmenlerin piyasada girişimcilik tecrübesi edinmiş kişilerden oluşması gerektiğine vurgu yapan katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

> …Eğitmenlerin mümkünse alan tecrübesinin olması, bu işi kendisinin yapmış olması bir artıdır (U1).
>
> Eğitmenlerin girişimcilik konusunda tecrübeli olmaları, daha önce başarılı-başarısız girişim deneyimlerinin olması çok daha fayda sağlar (M9).
>
> …Kendi işini kurmak isteyen kişilere, mümkün mertebe "iş sahibi" ve alanında başarılı olmuş kişiler tarafından bu derslerin verilmesi en ideal olanıdır. Eskilerin tabiri ile "damdan düşen"ler olacak ki nerede yanlış yapılmış ve işler neden ters gitmişten ve hatalardan yola çıkarak doğruya ulaşmak mümkün olsun (D8).
>
> İş deneyimi olmayan birisi öğrenciye ne anlatabilir? Öğrencinin en çok istediği şeylerden birisi kendine örnek alacağı bir eğitmendir. Bu nedenle olabildiğince farklı tecrübeleri görmelerini sağlamak ve öğrencilerin kendi doğrularını bulmalarını sağlamak için girişimcilik deneyimi olan kişilerin eğitmenlik yapması sağlanmalıdır (M8).
>
> Eğitmenlerin özel sektörden deneyimli kişiler olması daha mantıklı olur (D9).
>
> …Eğitimin sadece tek taraflı olarak memur olan eğitmenler tarafından değil, aynı zamanda ticaret yapmış kişiler tarafından verilmesi çok gereklidir. Çünkü devlet memuru girişimciliği anlattığında inandırıcı olamayabilir. O zaman sorarlar: "sen niye kendi işini kurmadın?" diye. KOSGEB'de yıllarca çalışmış bir abime, biz ne zaman firmalara danışmanlık yapacağız diye sorduğumda; oğlum ne zaman bir firma batırır, firma sahibi de seni silahla kovalamaya başlarsa sen o zaman olmuşsun demektir. Yani memuru kovalamadıkları için yaşamadıkları bir şeyi anlatmak inandırıcı olmayabilir. Bu nedenle eğitmenin kendi çevresinden, tanıdıklarından başarılı veya başarısız girişimcileri de sürece dâhil edebilmeli (D7).

Eğitmenler, vergi, personel maaşı veya iş yeri kirasını ödeyememenin ne demek olduğunu bilmeleri durumunda girişimcilik ile ilgili bilgi ve becerileri aktarabileceğini M7 "*…Hocalar için söylüyorum, siz ay sonunda kira ödediniz mi? Stopaj ödediniz mi? Personel ücreti ödediniz mi? Daha doğrusu ödeyemediniz mi? Ay sonu gelip paran olmadığında çalışana ne yaptınız? Bunları düşünmediyseniz, yapmadıysanız, başınıza gelmediyse girişimcilik yapmış sayılmazsınız. Bu nedenle girişimciliği anlatamazsınız, tam anlamıyla aktarmazsınız."* diyerek

girişimcilik eğitmeni olacak eğitmenlerin girişimcilik deneyimi olan kişilerden olmasının önemini belirtmiştir.

Diğer bir katılımcı olan U8 ”*Türkiye'de piyasa ekonomisi nedir? Girişimcilik nedir? Konusunu iyi bilmek, girişimcilik eğitimini iyi vermek anlamına gelmez. Çünkü girişimciliğin ne olduğunu nasıl yapıldığını bilseler zaten kendileri yapardı*.” sözleri ile sadece teorik bilgiye sahip olmanın eğitmen olmak için yeterli olmadığını dile getirmiştir.

Yine eğitmenlerin piyasada çekirdekten yetişen bir şekilde girişimciliğe bulaşmış kişilerden olması gerektiğini dile getiren U11'in konu ile ilgili ifadesi şu şekildedir:

> Bu işi bilen, yetenekli bir şekilde potansiyeli olan ve bu işlerin içerisinde olan insanların vermesi lazım bunu. Bunun illa da üniversite hocası olması da gerekmiyor. Pekâlâ, iş dünyasından yani anadan atadan görmüş, alaylı, sokaklardan böyle simit satarak filan gelmiş ama bugün büyük bir işletmenin başında olan insanları bulup gelip bu eğitimleri verdirtmek lazım. Piyasada hali hazırda iş yapan, iş adamı, girişimcilik kapasitesi yeteneği olan, dolayısıyla tecrübesini öğrencileri ile paylaşmakta fayda gören insanları programa yeterince entegre edebilmiş değiliz (U11).

Bu konuda görüş bildiren katılımcıların değindiği ortak nokta olarak girişimcilik eğitimini veren eğitmenlerin girişimcilik deneyimi olan eğitmenlerden oluşması gerektiği husus olarak vurgulanmıştır. Bu bağlamda piyasada girişimcilik deneyimi olan eğitmenlerin girişimcilik eğitimlerinde aktif rol alması, sadece teorik bilgi aktaran ve hiç girişimcilik deneyimi olmayanlara göre daha başarılı sonuçlar alabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Projelerde Yer alma

Çeşitli girişimcilik projelerinde yer alan kişilerin de girişimcilik ile ilgili yeterli tecrübeyi edinebileceğini ve eğitmen olabilmek için ille de girişimcilik deneyimi olmasının şart olmadığını E1 *”Eğitmenlik yapabilmek için mutlaka bir tür deneyimin olması lazım. Projelerin içerisinde bulunmak dolayısıyla start up ya da girişimcinin ne ile karşılaştığını, karşılaşabildiğini bire bir deneyleyerek gözlemleyerek tecrübe elde edilebileceğinden bu kişilerde eğitmenlik yapabilir.”* diyerek ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde M6, girişimcilik eğitmenlerinin sahadan deneyimli olmaları veya mentorluk, danışmanlık, melek yatırımcılık gibi tecrübelerinin olması gerektiğini “*Üniversite hocalarının muhasebe, pazarlamaya giriş, yönetim muhasebesi, karar verme teknikleri vesaire ile ilgili bilgileri verebilir. Hocalar için söylüyorum, siz attan düşmediniz. Attan düşmeyen adam girişimcilik dersi veremez. Girişimcilik öyle bilinen bilgilerle verilecek bir şey değil, daha çok tecrübelerin paylaşımı ile olacak bir şey. Ya bence eğitmenler farklı branşlardan ve farklı özellikleri olan ve mümkünse; gerçek hayatın içinde girişimcilik tecrübesi tatmış veya en*

azından girişimcilik şirketi bir girişim şirketinde yeni büyüyen küçük ölçekli bir şirkette en azından bir çalışan veya danışman olarak çalışan biri olması lazım. Yani bir hoca ise de, girişim şirketlerinde mentorluk yapmış olması lazım." cümleleri ile özetlemiştir.

Katılımcılardan E5 ise *"...Mesela bir arkadaşımız var. Uluslararası Pazarlama alanında çok iyi, sektörü de çok iyi biliyor. En azından bu tarz kişileri hani tamamına eğitim verilmese de biraz rol model olması bakımından sürece dâhil edilebilir. Çünkü şöyle bir soru akla geliyor. Hani madem girişimciliği bu kadar iyi anlatıyorsunuz, neden sizin bir girişimcilik geçmişiniz yok? Ya da siz neden yapmıyorsunuz? Kimsenin sormasına da gerek kalmıyor. Siz bu soruyu onlara sorduğunuz zaman hissediyorsunuz. Dolayısıyla işletme adı veya doktor adı biraz yetersiz kalıyor. Bu nedenle piyasayı koklamış ya da sahada bir şekilde deneyimi olan kişilerin eğitmen olması daha uygun olur."* diyerek sadece teorik bilgi veya işletme alanında akademisyen olmanın yeterli olmadığını, girişimcilik eğitmeni olabilmek için mutlaka piyasa ile hem dem olmak gerektiğini ifade etmiştir.

Benzer görüşleri dile getiren katılımcılardan E9, piyasada girişimciler ile birlikte çalışan akademisyenlerin tercih edilmesi gerektiğini ifade ettiği görüşleri şu şekildedir:

> Girişimcilik eğitimlerinde, deneyimsiz ve sadece saat hesabıyla hareket eden akademisyenler değil, çeşitli ekonomi kurullarının akreditasyonundan geçen ya da hali hazırda girişimcilerle çalışan akademisyenlere rol verilmeli.

8.3. Piyasa İle İlişkiler

Bazı katılımcılar, girişimcilik eğitiminin piyasa ile entegre bir şekilde yürütülmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Söz konusu katılımcılar, eğitimin piyasa ile entegre yürütülebilmesi için eğitmenin yerel veya ulusal bağlantılarının güçlü olması gerektiğini vurgulamışlardır. Eğitmenlerin piyasa ile ilişkileri teması "Girişimcileri Derslere Sokabilme" ve "Uzmanları Derse Sokabilme" olmak üzere iki alt temada birleştirilmiştir.

Girişimcileri Derslere Sokabilme

Girişimcilik eğitimi alan öğrencilerin en çok merak ettikleri veya etkilendikleri konulardan birisi, kendisinin yürüyeceği yolu daha önceden yürümüş veya mevcut durumda yürüyen kişilerin tecrübelerini öğrenmek istemeleridir. Katılımcılardan U6, Bir dönem Bobson Koleji'nde aldığı eğitimden örnekler vererek girişimci olmak isteyen öğrencilerin akademik ve uygulama ile ilgili beklentilerini eğitmenin mutlaka karşılaması ve bunun için de eğitmenin piyasada yeni, güncel ve etkin iş yapan girişimcileri derse getirebilmesi gerektiğini *"Girişimcilik eğitimi veren eğitmenlerin yeni trendlerle ve piyasayla daha çok bağlantılı olması*

gerekiyor. Amerika'da aldığımız eğitimdeki eğitmenler aile şirketi olan kişilerdi. Bobson college deki bütün hocalar kendi şirketleri ile ilgili hikâyeler ile örneklerle ders veriyorlardı. Bu da bizi inanılmaz etkilemişti. Bizde bakıyorum bir tarafımız eksik. Eğitmenlerin piyasada iş yapan ya da piyasa ile iyi ilişkileri olan zamanı geldiğinde konu ile ilgili bir girişimciyi derse sokabilen ilişkileri bağlantıları olan kişiler olmalı." cümleleri ile dile getirmiştir.

Benzer bir şekilde Katılımcılardan U12 "*Girişimcilik eğitiminin, sanılanın tersine bu işte başarılı olmuş kişilerin tecrübelerini ön plana çıkararak yapılmaması gerekiyor. Bu konuda çok başarılı olmuş üniversitelerde bile eğitimin bir bölümü akademik bir nosyonla aktarılırken tecrübe paylaşımı bu akademik çerçeveye yardımcı oluyor. Eğitmenlerin bu yönlerini geliştirmesi lazım. Bu konuda benim görebildiğim en başarılı okul Babson College. Bütün üniversite girişimcilik teması üzerine kurulmuş ve tam bir başarı hikâyesi. Ayrıca İsveç ve Finlandiya'da çok başarılı eğitim kurumları var*." diyerek girişimcilik eğitiminde başarı için sadece tecrübe paylaşımına odaklanmanın yanlış olacağını, başarı için hem akademik nosyon hem de tecrübe paylaşımının önemine dikkat çekmiştir. Ayrıca eğitmenlerin her ikisini yapabilmesi için piyasa bağlantılarının güçlü olmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Girişimcilik eğitimi veren eğitmenlerin ihtiyaç duyulan konularda derse misafir girişimciler veya uzmanları davet edebilmesi için piyasa bağlantılarının güçlü olması gerektiğini dile getiren diğer katılımcıların görüşlerinden yapılan alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Bir kere eğitimcilerin kendi işini kurmuş yönetmiş kişiler olması çok büyük avantajlar sağlar. Ama eğer bir iş tecrübesi yoksa melek yatırımcılık konusunda tecrübesi olanları, öğrencilerin ufkunu açacak, örnek alabilecekleri girişimcileri derse sokabilecek iletişimi olmalı. O yüzden bu eğitimlerde mümkün olduğunca özel sektörde girişimlerinde başarılı olan insanların örnek olarak derslere çağırılması gerekir (M8).
>
> Bu eğitimi verenlerin, üniversitelerde bu işin eğitimini almış, uzmanlaşmış kişilerin yanı sıra, pratik hayatta başarılı olmuş, iş hayatında kendi işini kurmuş başarılı kişilerle bu işi birlikte götürmek gerekmektedir. Girişimcilik eğitmenleri ağırlıklı olarak özel sektörden olmalıdır. Ama işin metodoloji ile ilgili birtakım şeyleri de öğretecek birileri de olmalıdır. Eğitim sürecini ikisi beraber yürütmelidir. Bunu yapmak da eğitmene düşüyor biraz. Piyasada neleri kimlerin daha iyi yaptığını, derslerde kimleri hangi konularda davet etmesi gerektiğini? Bunlar eğitmenin piyasadan tanıdıklarına veya piyasa ile iletişimine bağlıdır (M3).
>
> Girişimcilik eğitimlerinde, spesifik konularda dışarıdan destek alınarak yapılması gerekiyor. Dersleri akademisyenler vermeli ancak eğitmenin, özel sektörle bağlantıları sayesinde dışarıdan kişilerin de derse katılımını sağlayabilmeli (U5).
>
> Piyasa deneyimi ve tecrübesi olan girişimcilerin derse girmesini sağlamak lazım. Biz derslere bazen kendi ilimizde üretim ve ihracat yapan iş adamlarını derse sokuyoruz Eğitimi yine hoca verebilir

> ama eğitmen bu kişileri bulup derse sokabilmeli. Katılımcıların cesaret alabilmesi ve örnek alabilmesini sağlamak için girişimcilerin derse girmesi çok önemli (D3).

Katılımcıların bir kısmı eğitmenlerin; piyasadan girişimcileri derslere sokmaları gerektiğini, ancak sadece piyasadaki başarılı girişimcilik örneklerini baz alarak değil aynı zamanda başarısız olan girişimcileri de eğitim sürecine dahil edebilmesinin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Görüşülen kişilerden U6 *" Eğitmenlerin başarılı girişimcilere odaklanması evet önemli bir strateji ama başarısızlıkları da mutlaka dâhil etmek lazım. Örneğin, İnternet girişimcilerinden önce başarılı olmuş ancak sonradan batanları öğrencilere araştırtıyorum. Burada nerelerde hata ve eksikler var, niye başarısız olmuşlar, bulmalarını sağlayarak veya bu kişileri öğrencilerle buluşturarak daha etkin sonuçlar elde edilebilir. Yüksek Lisans derslerimde bu konuda kendini kanıtlamış tanınan girişimcileri derslerime davet ediyorum. Bu şekilde dersler daha verimli ve akılda kalıcı oluyor. Hem de öğrencilerin ilgisini çekiyor*." diyerek başarısız girişimcilik örneklerine ulaşmak ve onlardan da eğitim sürecinde faydalanmak gerektiğini ifade etmiştir. Başarısız girişimcilerin deneyimlerinin çok kıymetli olduğunu ve eğitmenin piyasa ilişki ağında mutlaka bunların da yer alması gerektiğini dile getiren görüşmecilerin ifadelerinden örnek alıntılar şu şekildedir:

> Yani illaki tercihen ilk konuşmayı başarılı kişi yaparken öbürünün niye başarısız olduğunu belki öbüründen daha da önemli yönlendirme verecektir. Bu "Nasrettin Hoca'nın bana merdivenden düşeni getir" fıkrasına benziyor. Bence eğitmenlerin bu tecrübeyi paylaşacak gönüllüler bulması gerekir. Konunun uzmanları dışında başarısız deneyimleri de bu sürece dâhil etmenin faydalı olduğu görüşündeyim. Nasıl yapmış ya da yapamamış ikisi de önemli (M2).

> Eğitmenlerin eğitimin belli bir kısmını melek yatırımcılarla, bir kısmını girişimcilik desteği alıp başarılı olanlarla, bir kısmını da başarısız girişimcilik deneyimi olanlarla yapması bu grupları eğitime dâhil edebilmesi gerekiyor (D6).

> …Girişimcilik eğitmeni olarak iş kurmuş, başarılı olmuş, bir hikâyesi olan başarı hikâyesi olan kişilerden, rol model olma açısından faydalanabilinir (E5).

Uzmanları Derse Sokabilme

Katılımcılardan bazıları girişimcilik eğitiminde farklı konularda birçok uzmanın bilgi ve tecrübesine ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Sadece eğitmenler ve girişimciler ile sınırlandırılmış bir girişimcilik eğitimi yerine muhasebe, pazarlama, e-ticaret gibi birçok farklı konuda uzman olan kişilerin de dâhil edilmesi gerektiği ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu konudaki görüşlerinden alıntılar şu şekildedir:

> Ama tüm eğitmenlerin girişimci olmalarını beklemek tabiki doğru değil. Çünkü girişimcilik eğitiminde sadece pratik hayatta olanları değil; pazarlama, finans, e-ticaret, online konular da dâhil

> farklı konularda eğitimler de olmalı. Bunun için eğitmenlerin sadece kendileri veya sadece gerçek girişimcilerle değil, uzmanları da dâhil ettikleri üçünü birlikte yürütebilmeli (M9).
>
> Ama girişimcilik eğitimi uygulamalı yapıldığı için eğitmenlerin dışarıdan derslere girişimcileri ve iş planındaki her bölüm için uzmanları derse getirebilmesi gerekiyor (U5).
>
> Bence eğitmenler birkaç çeşit olmalıdır. Kesinlikle bir kısmı girişimci, bir kısmı bir konuda uzman olanlar olmalıdır. Bu koordinasyonu da merkezde yer alacak bir eğitmen sağlamalıdır. İşte ben 20 yıldır girişimciyim. Bir sürü projede battım çıktım. Bunu aktarabilecek insanların olması lazım. Daha sonra hukukla ilgili eğitmenlerin olması lazım. Hukuksal olarak insanların nelere dikkat etmesi gerektiği ile ilgili temel bilgileri verecek hukukçular olmalı. Finanstan insanların olması lazım. Para yönetimi girişimcinin en çok dikkat etmesi gereken şey ve bu konularda derslere uzmanların katkı sağlaması lazım (M5).
>
> Ülkemizde gerek üniversitelerde, gerekse çeşitli kuruluşlarca girişimcilik eğitimleri verilmekte ve bu eğitimleri verecek kişilerin girişimcilik deneyim ve tecrübesi dikkate alınmalı. Uzmanlık bilgilerine göre kişilerin farklı kategorilerde eğitim modüllerinde katılımcı olmasının sağlanması gerekmektedir (E8).
>
> Özellikle eğitim sürecinde stratejik değerlendirme becerileri geliştirilerek girişimin başarı şansının artırılabileceği, hislere dayalı değil verilerle destekli bir risk değerlemesi eğitim sürecinde kazandırılabilir. Bu çerçevede uygulamalara ağırlık verilerek başarılı KOBİ sahipleriyle eğitime katılanların yüz yüze soru-cevap yöntemiyle buluşturulması gereklidir (E2).

Yukarıda dile getirilen görüşler değerlendirildiğinde eğitmenlerin kendi teorik altyapısı ve deneyimi ile birlikte, uzmanlık gerektiren konularda piyasadaki uzmanları derse getirebilme ağına sahip olması gerektiği söylenebilir.

8.4. Bilgi Düzeyi

Yapılan analizler neticesinde Bilgi düzeyi, girişimcilik eğitmenlerinin sahip olması gereken bir nitelik olarak temalandırılmıştır. "Güncel ve Yeni Bilgi", "Teorik Altyapı", "Yöreyi İyi Bilmek" ve "Çok Sayıda Örnek Vaka Bilme" de bu temanın alt tema/ kodlarını oluşturmuştur.

<u>Güncel ve Yeni Bilgi</u>

Girişimci adaylarının başarılı sonuçlar almasında; ekonomiye ve sosyal kalkınmaya katma değer üretecek, daha önce olmayan ve yeni bilgilere dayalı farklı işler oluşturmanın etkisi büyüktür. Girişimci adaylarının bu yöne yönlendirilebilmeleri için girişimcilik eğitmenlerinin güncel bilgileri takip etmesi ve eğitimleri de buna göre güncellemeleri gerektiğini D6 *" Ülkemizin ekonomisine gerçek katkıyı daha önce de söylediğim gibi yeni ve farklı işler sağlar. Girişimci adaylarının yeni ve farklı işleri ortaya çıkarmasını sağlayacak en önemli etken; eğitmenlerdir. Eğitmenlerin bunu sağlayabilmesi için kendilerini geliştirmeleri, dokümanlarla*

sürekli olarak güncel beslemeleri gerekir." şeklinde ifade etmiştir. Görüşmecilerden E7'de benzer bir şekilde *"...gelişmeleri takip edip güncel olaylar ve teknolojik gelişmeleri anlayıp anlatabilecek bir bakış açısına sahip olan eğitmenler olması bence çok önemli."* şeklinde görüş bildirerek özetlemiştir.

Katılımcılardan U14 ise *"Eğitmenler de kendilerini ne kadar geliştirdiklerine dair sürekli yeni sınavlara tabi tutulmalıdırlar."* diyerek eğitmenlerin kendilerini günün koşullarına göre ne kadar hazırladıklarını ölçmek için belli aralıklarla sınav yapmak gerektiğini belirtmiştir. Diğer bir görüşmeci olan U5 *"Sadece girişimcilik eğitiminde değil normla verdiğimiz derslerde de yenilik içermeli."* şeklindeki ifadesi ile girişimcilik eğitimi dışındaki tüm eğitim düzeylerinde derslerin güncel bilgilerle donatılması gerektiğini ifade etmiştir.

Teorik Altyapı

Bazı katılımcılar, girişimcilik eğitmenlerinin sahip olması gereken nitelikler arasında, teorik altyapının da olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan U3, girişimcilik eğitmeni olabilmek için girişimciliği doktora düzeyinde aldıktan sonra eğitim denetim ve yönetimi eğitimi alması gerektiğini "*Eğitmenlerin öncellikle girişimciliği doktora düzeyinde teorisiyle öğrenmesi gerekiyor. Ondan sonra eğitim denetim ve yönetimini de alması gerekiyor. Neden? Çünkü ilk fazdayız. Bundan on sene sonra işletme eğitiminde olduğu gibi herkes girişimcilik anlatıyor olacak."* görüşleri ile dile getirmiştir. E1 ise olaya farklı bir açıdan yaklaşarak girişimcilik için gerekli olan teorinin hepsinden biraz anlamak gerekmesi nedeniyle eğitmenlerin bu teoriyi sağlayabilen bölümlerden eğitim almış kişilerin olması gerektiğini belirtmiş ve bunu *"...Buradaki birçok işlevsel disiplinin ortasında karar vermeniz gereken bir iş. Finans tarafını boşlayayım diyemezsiniz, pazarlama tarafını boşlayayım diyemezsiniz veya teknolojiden hiç anlamıyorum diyemezsiniz. Biraz süreç bilmeniz, metodoloji bilmeniz, dolayısıyla burada tahmin ediyorum daha genelleştirilebilir disiplinlerden, endüstri mühendisliği, işletme mühendisliği, işletmeci böyle bir bacgrounda sahip insanların oluyor olması beklenebilir bir avantaj olarak düşünülebilir."* şeklindeki görüşleri ile açıklamıştır.

Diğer bir görüşmeci olan E4 *"...Milli Eğitim'in müfredatının hazırlanmasında görev yaptım. Oradan biliyorum. Öğretmenlerin bana serzenişleri oldu. Örneğin, öğretmen motor hocasıyım ben nasıl anlatacağım diyor. Niye motor hocasına anlattırıyorsun girişimciliği? Yani motor hocası ne anlar bütçeden, planlamadan, pazarlamadan..."* diyerek eğitmenlerin teorik anlamda girişimciliğe hâkim olmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Görüşmecilerden M9 ise *"Ortaokul ve liselerde girişimci olamayan, girişimcilik eğitimi sürecini henüz tamamlamamış olan eğitmenlerin girişimcilik eğitimi veriyor olması, benim sana tıp eğitimi vermeme benziyor. Ben sana tıp eğitimi verememem. Fakat bugün liselerde öğretmenler bu dersi bilmedikleri halde vermek zorunda kalıyorlar. Bir matematik öğretmeni girişimcilik dersi veriyor. Çıkış amacı çok doğru ama uygulamada çok yanlış bir tarafa gidiliyor olabilir."* diyerek yeterli bilgi düzeyine sahip olmayan eğitmenlerin fayda sağlamak yerine zarar verme potansiyeli içerdiğini dile getirmiştir.

Yöreyi iyi Bilmek

Bu alt tema kapsamında büyükşehirlerde yer alan girişimciler ve yerel girişimcilerin önemi ön plana çıkmaktadır. Katılımcılardan M8 *"Devlet olarak sen insanları İstanbul'a toplarsan, ülkenin dörtte birini tek şehirde toplarsan, o ülkede hiçbir kalkınma yaratamazsın. Asıl kalkınma yereldedir. Girişimci Anadolu'dan çıkmalıdır. Yerelden girişimci çıkabilmesi için orayı iyi bilen, kişilerin girişimi başlatması lazım. Oranın yerelini iyi bilen girişimci eğitmeninin eğitmesi lazım. İstanbul'dan veya başka yerlerden ithal ettiğiniz kişilerle orada girişimcilik eğitimi verdiğinizde asla istenenleri elde edemezsiniz."* cümleleri ile asıl kalkınmaya katkı sağlayacak olan girişimcilerin yerelde olduğunu, bu girişimcileri hayata geçirebilmek için eğitmenlerin eğitim verdiği yereli çok iyi bilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Görüşmecilerden U3 ise *"Girişimcilik derslerinde mesela eğitmen, hiç görmediği walmartı ve Steve Jobs'u anlatıyorsa başarılı sonuç alamaz. Hocaların kendi bölgelerinden girişimci adamları bulup onların hikâyelerini yazıp onları anlatması lazım. Bu konuda belli bir birikime ulaşması lazım. Amerikan bazlı kitaplarda verilen örneklerle devam ettiğimizde çocuklar için bu ütopik oluyor. Gerçekten bizim kültürümüze uygun girişimcilerin oluşturduğu vakalarla çok ünlü olması şart değil ama her bölgede vardır. Girişimcilik eğitimi veren eğitmende bu özellik yoksa sıfırdan gelen kişileri bulup derslerde örnek almaları için derse getirmek gerekiyor."* diyerek eğitmenlerin yereli çok iyi bilmesi veya bilenleri derse sokması gerektiğini belirtmiştir.

Çok Sayıda Örnek Vaka Bilme

Girişimcilik eğitimlerinde katılımcıları etkileyecek önemli argümanlardan birisinin eğitmenin aktaracağı birbirinden farklı örnek vakalar olduğunu M8 *"Örnek vaka çalışmalarının yapılması çok önemli olmasına rağmen Türkiye'de vaka çalışmaları pek yok. Bunların eğitim olarak sağlanması lazım. Yurt dışındaki eğitimlerin en önemli sacayaklarından biri şirketlerle ilgili hazırlanan örnek vaka çalışmalarıdır. Eğitmenlerin kendilerini bu konuda yeterli olacak düzeye getirmeleri gerekir*." cümleleri ile beyan etmiştir.

Girişimcilik eğitmenlerinin piyasada aktif olarak katıldıkları projelerden, okuduğu kitaplardan, piyasadaki ilişkilerinden öğrendiği örnek vaka sayısı arttıkça eğitmenlerin katılımcılara daha doyurucu bilgi aktarabileceğini ve girişimcilik deneyimi olmayan eğitmenlerin öğreneceği çok sayıdaki vaka örneği ile eksikliklerini giderebileceğini E1 *"Geçtiğimiz sene mesela 3-4 sefer mentorluk yaptığım için gruplarda bu sefer bire bir onların hikâyeleriyle de muhatap oldum. İşin açıkçası kendim girişimci değilim, hiçbir zaman şirket kurmadım ama bu sefer birçok farklı alanda birçok deneyim elde ettim. Bunların çoğunu takip ettiğim için anlatamayacağım sayıda örnek biliyorum. Örnek üzerinden anlatırsam, insanlar daha iyi kavrıyor. Dolayısıyla bu örneklere vakıf olmak zorundasınız. Gerçek hayat deneyimlerini illa işinize işlemenize gerek yok. Ama belirli bir bağlama oturtarak anlattığınız zaman karşınızdaki insan " Haa demek öyle diyorsun." çünkü birçok şuanda yatırım mevzusu konuşuluyor, nasıl bir sözleşme gelecek karışınıza, ne tür kilit şeylere dikkat etmeniz lazım, bunlar teknik meseleler. Eğer siz bu kadar işin içinde olmazsanız veya oradaki işe yatırımcı ile görüşme rauntları, onun ne ile ilgilendiği? Neyin alındığı, neyin satıldığı? Ne olduğu? Melek yatırımcı mı? Yoksa risk sermayedarı mı olduğu? Stratejik yatırımcı mı olduğu? Bunların hepsi farklı şeyler. Bunların neler beklediği falan. Dolayısıyla sizin eğitimde kısa da olsa paylaşmanız karşı taraftaki insanın ilgisini çekiyor ve " Aaa! Tam bak şimdi burada biraz daha kafamda netleşti olunca yani şuan da ne yapacağımı kesin bilmesem de nereye sorup nereye danışabileceğimi en azından biliyorum." olmaya başlıyor*." cümleleri ile özetlemiştir.

8.5. İyi Performans

Katılımcıların eğitmenlerin sahip olması gereken niteliklerle ilgili görüşlerinde eğitmenin performansı da bir tema olarak yer almıştır. "Yetiştirdiği Girişimci Sayısı" ve Öğrencilerin Memnuniyeti" de bu temanın alt temalarını/kodlarını oluşturmuştur.

<u>Yetiştirdiği Girişimci Sayısı</u>

Katılımcılardan D2 *"Girişimcilik eğitimlerinin sonunda belli sayılarda kendi işini kurmuş girişimciler olması gerekir. Bence eğitmenlerin niteliğini gösterecek en iyi ölçüt yetiştirdiği girişimci sayısıdır. Bunun için eğitmenlerin kendi verdikleri eğitimin envanterini tutmaları gerekir. Kaç kişi iş açmış, ne yapmış bunları takip edip sonraki eğitimlerde bu konuda başarılı olanların seçilmesi gerekir. Eğer eğitimin sonunda kendi işini açan girişimciler görmek istiyorsak eğitmenlerin önceki performansına bakıp yeni eğitmenler belirlemek gerekir. Bence bu kriter bence eğitmen seçerken en önemli kriter olmalı. Böyle yaparsak attığımız taşın ürküttüğümüz kurbağaya değeceğini düşünüyorum."* diyerek eğitmenlerin sahip olması

gereken en önemli özelliğin daha önce verdiği eğitimlerin sonunda kendi işini kuran girişimci sayısı olduğunu belirtmiştir.

Öğrencilerin Memnuniyeti

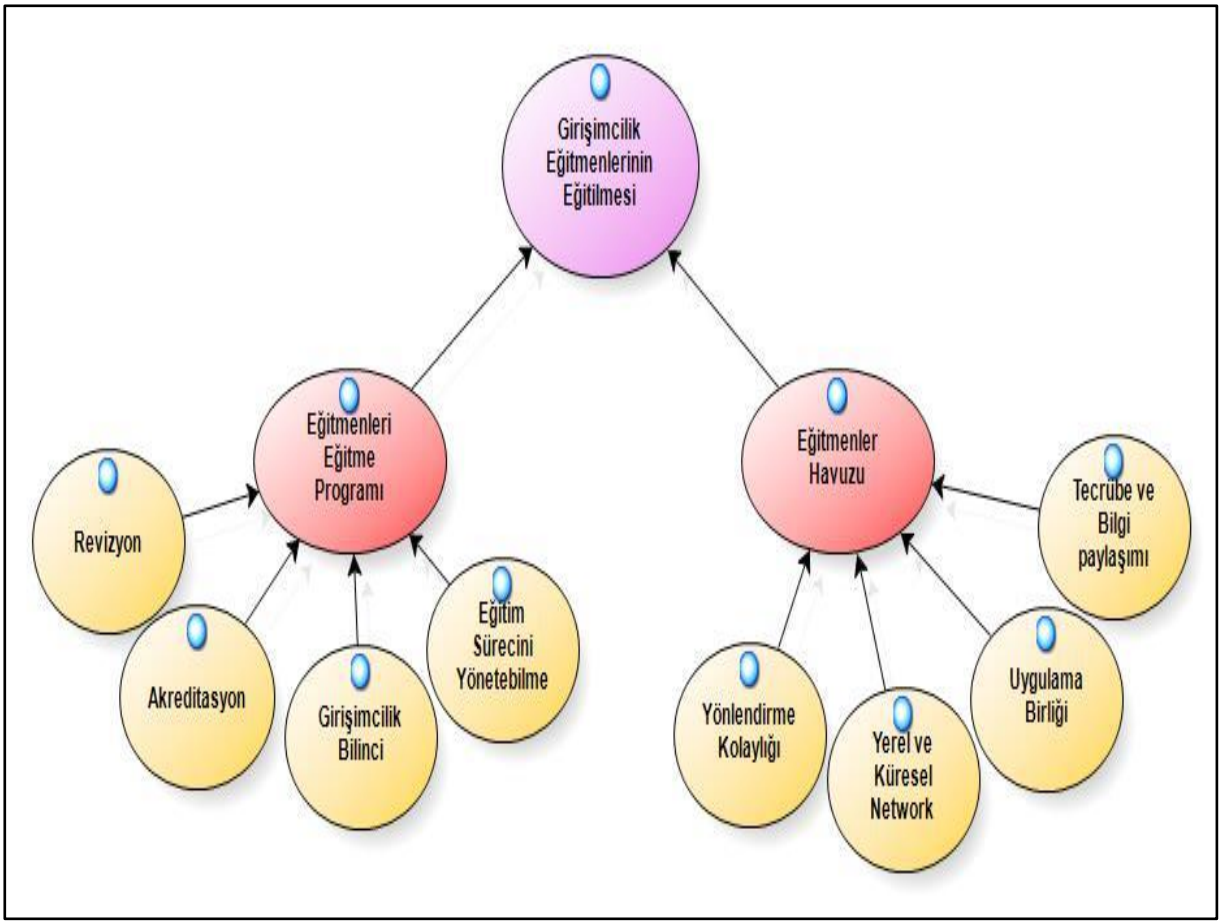
Gerçekleştirilen araştırmanın bulgularına göre girişimcilik eğitimi verecek eğitmenlerin nitelikleri ile ilgili görüş bildirenlerden bazıları; öğrencilerin eğitmenden memnun olmasının, eğitmenin nitelikli olduğunu gösterebileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden örnekler vererek aktardıkları görüşlerinden örnek alıntılar aşağıda verilmiştir:

> Mevcut KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde eğitimi verenler ihale yoluyla seçiliyor. Düşük teklifi verene veriliyor. Dolayısıyla eğitimci seçme şansımız yok. Gelenlerden iyi olanlar olduğu gibi fayda sağlamayanlar da olabiliyor. İyi anlatanlarla devam etmek istediğinizde diğer eğilmenler "Siz bu adamla bir iş mi çeviriyorsunuz?" diyor. "Sana göre iyidir bana göre kötüdür" diyor. İyi olanlarla çalışma fırsatı olsa daha iyi olur. Peki, iyi olanları nasıl belirleyeceğiz? Bence eğitimin sonunda eğitmen iyi ise öğrenci memnuniyeti yüksek olur. Öğrencilerin memnuniyet düzeyi eğiticinin niteliği ile doğru orantılıdır bence (D2).

Katılımcılardan U1 ise *"Girişimcilik eğitmenlerinin bir defa sınıf önünde performans değerlendirmesi yapılması gerekiyor. O neye göre yapılabilir, yani üniversite hocalarında bile büyük bir sorundur bu. Üniversitelerde eğitim veren hocaların ciddi bir kısmı iyi hoca değildir mesela. Dolayısıyla sırf bir diploma almakla, yani bu otomatik olarak gelen bir şey değil. Zorunlu olmak zorunda değil ama sınıf önünde eğitim verebilme konusunda yetkinlik bir şekilde test edilmeli konuya ve sınıf önünde performans, öğrencilerin eğitmenin performansından olan memnuniyeti gibi bazı özellikler aranmalı."* cümleleri ile özetlemiştir.

9. Girişimcilik Eğitmenlerinin Eğitilmesine İlişkin Görüşlere Yönelik Bulgular

Bu kısımda "Girişimcilik Eğitmenlerinin eğitilmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir? Şeklindeki araştırmanın 8. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 9: Girişimcilik eğitmenlerinin eğitilmesine ilişkin görüşler

Girişimcilik eğitmenlerinin eğitilmesi hakkındaki bulgular "Eğitmenleri Eğitme Programı" ve "Eğitmenler Havuzu" olmak üzere iki tema altında birleştirilmiştir (Şekil 9).

9.1. Eğitmenleri Eğitme Programı

Bu alt tema "Girişimcilik Bilinci", "Revizyon", "Eğitim Sürecini Yönetebilme" ve "Akreditasyon" olmak üzere dört tema/kod altında incelenmiştir.

Girişimcilik Bilinci

Girişimcilik eğitiminin verimli olmasını sağlayacak en önemli etkenlerden birisi eğitmenlerdir. Eğitmenlerin, girişimcilik eğitimlerinden istenen sonuçları almaları ve katılımcıları doğru eğitmesi ile birlikte eğitim sürecini doğru yönetebilmesi için eğitilmeleri gerektiği dile getirilen konulardan birisi olmuştur. Görüşmecilerden U16, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı liselerde girişimcilik derslerini veren eğitmenlerin kendilerini girişimcilik dersi verecek yeterlilikte bulmadıklarını "*Milli Eğitim'de bu dersleri veren öğretmenlerin bize söylediklerini söylüyorum. Biz öğrencilerin yanında size söylemiyoruz ama bizim de eğitime ihtiyacımız var. Eğitimi veren hocaları sürekli beslemek lazım. Kısa vadede üniversiteye kadar olan kısımda*

ders veren hocaların işletme ve iktisat kökenli olmaları sağlanmalı. Uzun vadede ise bu sorunu çözebilecek eğitimciler yetiştirmemiz lazım. Bunun için ilköğretimden doktoraya kadar bütün eğitmenlerimizi yetiştirebileceğimiz bir çalışmaya ihtiyaç var." diyerek ifade etmiştir. Girişimcilik eğitmenlerinin öncellikle ne anlatacağını, niye anlatacağını, eğitimin esas amacı, içerik, öğretme yöntemlerini öğrenmelerinin gerekliliğinden bahseden U11 *"Önce bu dersleri verecek olan arkadaşları toplayalım. Hakikaten böyle işin uzmanlarından bu insanları bir eğitelim. Bu iş neymiş ne değilmiş, önemli noktaları ne imiş, dünyada çığır açmış gelenekleri bilen insanlar bu işi nasıl yapmış falan filan, o konuda mevcut olanı bu insanlara bir aktaralım ki ne anlatacağını bilsin, hangi şeyi, hangi yaş grubuna örnek vereceğini bilsin. Çocuğun ne yapabileceğini bilsin, devletin sunduğu imkânları bilsin vesaire. O zaman daha anlamlı olur* ."cümleleri ile girişimcilik eğitimi bilincinin önce eğitmenlerde oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde U6, girişimcilik eğitmenlerinin eğitilmesinin önemini vurgulayarak girişimciliğin, girişimcilik eğitimi ile tam olarak ne yapılmaya çalışıldığını, kendisinin bu süreçte ne yapması gerektiğini bilmesinin gerekliliğini *"Benim mevcut durumda girişimcilik eğitimi verenlerden gözlemlediğim kadarı ile girişimcilik eğitimi ile tam olarak ne kastedildiğini bile bilmeyen eğitmenler var. Herkes kendi istediği konuyu istediği sürede işleyebiliyor. Eğitmenler için bunların netleştirilmesi ve güncellenmesi gerekir. Dolayısıyla girişimcilikle ilgili eğitim verenlerin girişimcilikle ilgili düzenli ve güncel bir şekilde eğitim almasının çok gerekli olduğunu düşünüyorum."* sözleri ile açıklamıştır.

Görüşmecilerden E4 konuya farklı bir yaklaşımda bulunarak üniversitelerde girişimcilik bölümlerinin kurulması, girişimcilik lisansüstü programlarının açılması durumunda ne yapacağını iyi bilen istenen eğitmenleri yetiştirebileceğimizi *"Şimdi ben aynı zamanda şirket sahibi bir hocayım. Girişimci bir hocayım. Girişimcilik eğitimini ilkokuluna indirmek isteyen bir hocayım. İlkokulda kim eğitim verecek peki? Tüm düzeylerde akredite edilmiş girişimcilik eğitimi verecek eğitmenlere ihtiyaç var. Biz bu işi hakkı ile verecek hoca bulmakta zorlanıyoruz. Girişimciliği kendisi bilen, buna açık, bunu seven ve bu anlamda girişimci yetiştirmeye kendisini adamış insanlar yetiştirmemiz gerekiyor. Bana göre üniversitelerde girişimcilik dalları mutlaka kurulmalı çünkü biz akademisyen yetiştiremiyoruz. Şimdi ben bir arkadaşıma gel bir doktora tezi yazdıralım. Girişimcilik konusunda dediğim zaman hocam doçentlik alanı yok, ana bilim dalı yok diyor. Dolayısıyla girişimci hocaları yetiştiremediğimiz ve araştırma yapacak akademisyenler yetiştiremediğimiz sürece girişimcilikte bir yere varamayız. Girişimcilik kültürü yaratılamaz o zaman*." cümleleri ile özetlemiştir.

Revizyon

Girişimcilik eğitimi ile ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayacak süreçleri harekete geçirmek amaçlanmaktadır. Ülkelere katma değer olacak girişimcilik faaliyetleri için girişimcilik eğitimlerinin yaşanan değişim ve yeniliklere hızla uyum sağlaması gerekmektedir. Araştırmaya katılanların bazıları girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin tekdüze ve piyasa ile bağlantısının kopuk olduğunu bunu yeniden tasarlayabilmek ve işlevsel hale getirebilmek için eğitmenlerin eğitilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konu ile ilgili görüş bildiren E4 "*Bir kere eğiticilerin eğitimi programı açılarak o bizim şu anda beğenmediğimiz, yaratıcılık odaklı olmayan eğitim modelini değiştirdikten sonra eğiticiler için eğitim kitinin hazırlanması ve eğiticilerin eğitimi programı aracılığı ile tüm eğitmenlerin eğitilmesi gerekir."* şeklinde ifade etmiştir.

Girişimcilik eğitimi verenlerin genellikle akademisyenlerden oluşan ve memur yetiştirme zihniyeti ile hareket eden, daha çok tercüme edilen bilgiler ile eğitim veren eğitmenlerin hâkim olduğunu ve bunun değişmesinin şart olduğunu görüşmecilerden U13 *"Eğitim verenlerin Türkiye'de daha çok tercüme faaliyetini yerine getirdiğini düşünüyorum. Türkiye'yi ekonomik, sosyal ve refahına katkı yapacak bir şey gelişmiyor. Mesela, İşletme Fakülteleri'nde uluslararası ekonomistlerin, akademisyenlerin tercümeleri üzerine bir eğitim süreci var. Türkiye böyle şeylere yatkın bir yer değil. Cumhuriyet kurulduğundan itibaren Türkiye içine kapalı bir memur zihniyeti anlayışıyla yoluna devam etmiş ve bütün sistemini bunun üzerine inşa etmiştir. Eğitimcilerin de bu sürecin bir ürünü olduğunu unutmayalım. Onların yetiştireceği kişilerin girişimci olması da beklenemez. Dışarıdaki pratik yaşam ile okul arasında uçurum var. Bu uçurumu daraltmak gerekiyor*." cümleleri ile özetlemiştir.

Katılımcılardan D9, mevcut KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden örnekler vererek eğitim veren eğitmenlerin istenen çıktıları üretemediğini ve faydalı bir girişimcilik eğitimi için eğiticilerin eğitilmeleri gibi temel bazı kriterleri taşıyacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. D9'nın söz konusu ifadesi aşağıdaki gibidir:

> Eğitmenlerin kesinlikle eğitilmeleri gerekiyor. Örneğin biz geçenlerde bir üniversite profesörünün başvurusunu kriterleri tutmadığı için eğitimlere alamadık ancak açık öğretim işletme mezunu bir kişi gerekli kriterleri sağladığı için eğitimci olabiliyor. Her eğitim veren istenen çıktıları veriyor mu? Bence hayır. Mevcut durumda KOSGEB'den örnek verecek olursak şu anki eğitmenlerin bir şey anlattığına inanmak zor (D9).

Eğitim Sürecini Yönetebilme

Girişimcilik eğitimi sürecinde yaşanan en büyük problemler arasında anlatılacak teorik bilgiler, yapılacak uygulamalar, anlatılacak örnek olaylar ile ilgili ortak bir havuzun olmamasıdır.

Eğitmenin ne anlatacağı, hangi yöntemleri kullanacağı, hangi seviyede hangi argümanların etkili olabileceği konusunda bilgi ve tecrübe eksikliği bulunmaktadır. Bu konuyu esas tetikleyen unsur yeterli sayıda eğitilmiş eğitmenin olmamasıdır. Bu durumu U3 "*Ne anlatılacağı hangi vakaları anlatacağı anlatılabilir. KOSGEB ve TÜBİTAK'ın vermiş olduğu desteklerden çıkan veya diğer başarı öykülerini bir araya getirerek vaka olarak sunabilir. Böylelikle eğitmenlerde başarılı olanların nasıl başladığı ve ne yaptığını görerek eğitilmiş olur. Örnekleri alıcıların algılayabilecekleri düzeyde olur. Eğitmenlerin eğitilmeleri konusunda açık olmak lazım*." sözleri ile dile getirmiştir.

Katılımcılardan D2 ise *" Eğiticilerin bir eğitimden geçirilmesi ve eğitimin sonunda girişimcilik eğitimi veremeyeceklere bu ehliyetin verilmemesi gerekiyor. Girişimcilik eğitimi veren eğitmenlere girişimcilik özelliklerinin kazandırılması ve farklı düşünebilen, nitelikli kişiler olmasını sağlamak gerekiyor. Çünkü ben eğitmenlerin bu özelliklere sahip olmadıklarında etkili olamadıklarını düşünüyorum."* şeklindeki açıklaması ile eğitim sürecinden verim alınabilmesi için eğitmenlerin eğitilmesi ve yeterli düzeye getirilmesinin gerekliliği vurgusunu yapmıştır.

<u>Akreditasyon</u>

Mevcut durumda girişimcilik eğitimini kimlerin verebileceği sorusu net cevaplar bulmuş değil. Bu problemin çözümü için katılımcılardan E4 ve E5 eğitmenleri eğitme programının açılması ve programı bitirenlerin akredite edilmesine olan ihtiyacı dile getirmişlerdir. E4 ve E5'in konu hakkındaki düşünceleri aşağıdaki gibidir:

> …ve nitelikli bir eğiticileri eğitme programı oluşturmak lazım. Eğiticilerin eğitim programını açtıktan sonra bu programdan geçen eğitmenleri akredite etmesi lazım (E4).
>
> Eğitmenlerin eğitim programından sonra nasıl olacağını bilmiyorum ama belki bir sınavla olur başarılı ve başarısızları ayırmamız ve başarılı olanları eğitmen yapmamız lazım (E5).

Görüşmecilerden U9 ise *"Mademki benim eğitmenlerim istediğim gibi değil, o zaman ben niye yurt dışından veya yurt içinden bu işi iyi bilen eğitmenleri çağırıp 3000 kişilik bir konferans verdirtmiyorum. Anında simultane tercümeyle yapmıyorum. Türkiye'de girişimcilik üzerine eğitim veren ve araştırma yapan akademisyenleri bir araya getirip bu ölçüde bir toplantı yapmıyorum. Bizim bu kampları yapmamız lazım. Bu kampları başarı ile tamamlayanlara sertifika verilip bu sertifikası olmayanların eğitmen olmasının engellenmesine çok ihtiyaç var. Böyle bir şeye yüzde bir milyon ihtiyaç var*." cümleleri ile dile getirdiği ifadeleri ile eğitmenlerin akredite edilmesine olan ihtiyaca dikkat çekmiştir.

Katılımcılardan U1 ise var olan iyi eğitmelerden oluşan özel bir eğitmen havuzu oluşturularak diğer eğitmenlerin mutlaka buradan eğitim almalarını sağlamanın önemli olduğunu aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

> …Mesela bir özel eğitmenler havuzu oluşturulabilir. Bu konuda yetkin olduğunu kesin olarak bildiğimiz, bu alanda tecrübeli bir şekilde bunu yapmakta olanlardan bir havuz oluşturulur ve onların verdikleri eğitimden geçmeleri sağlanırsa bu harika olur.

Diğer taraftan katılımcılardan U8, diğer katılımcıların aksine girişimcilik eğitmenlerinin eğitimi konusunun birtakım menfaatlerin yerleşik hale gelmesine neden olacağını *" Ben eğiticilerin eğitilmesine de çok sıcak bakmıyorum. Korkum şu, girişimcilik eğitimi yaygınlaştıkça yerleşik menfaatler oluşur, bir sürü hoca mesela, bölüm ve buna tahsis edilmiş alanlar ve kaynaklar... İnsanlar geçimini buradan sağlayacağı için bir süre sonra girişimcilik adı altında memuriyet yapmaya başlayacaklar ve bu memuriyet imkânlarının kaybedilmemesi için canla başla mücadele edecekler*." diyerek eğitmenleri eğitmeyi anlamsız bulduğunu ifade etmiştir.

9.2. Eğitmenler Havuzu

Bu alt tema "Tecrübe ve Bilgi paylaşımı", "Uygulama Birliği" ve "Yerel ve Küresel Network" olmak üzere üç tema/kod altında incelenmiştir.

<u>Tecrübe ve Bilgi paylaşımı</u>

Girişimcilik eğitmenlerinin kendi yöntem ve gereçlerini diğer eğitmenlerle kıyaslama, programın çıktılarını değerlendirme ve eksik olan yönlerini geliştirebilmek, farklı konularda ve yaş gruplarına göre uzmanlaşabilmek gibi gereksinimleri karşılayabilmek için başvurabilecek genel ve yerel merkezler olması gerekmektedir. Ülke genelinde, söz konusu merkezlerin bünyesinde yer alacak eğitmenlerin sahip oldukları bilgi ve tecrübelerden faydalanıldığında; girişimcilik eğitiminin olgunlaşmasına ve daha iyi yapılmasına katkı sağlayacağını E1 *"...Yani şimdi bunda deneyim düzeylerine göre gruplamak, daha önce girişimcilik eğitimi veren, belirli bir düzeye gelmiş olan insanları bir araya getirmek veya belki fikir üretme toplantısı gibi bir şey yapmak lazım. Yani burada eğitmenler tecrübelerini birbirlerine aktarsınlar. Mesela paketiniz nasıl, bu paketin önü arkası kaç haftalık olsa daha iyi, nasıl yapıyorsunuz, bunu şöyle mi yapsak, paketin içerisinde anlatırken şunlara mı değinse? Bunlara mı değinsek? ...Herkesin bir yoğurt yiyişi gibi tek bir iyi yolun olduğu kanaatinde değilim. Yani kendi kaynak ve kabiliyetleriniz ölçüsünde daha iyileri vardır. Daha iyisini yapabilmek içinde tecrübeleri*

paylaşmak, öğrenmek ve tartışmakla ilgili olduğunu düşünüyorum. Bu yapılabilirse faydalı olacağını düşünüyorum." şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcılardan E5 ise *"Bir bakıyorsunuz temel bazı kriterleri sağlayan yirmi iki, yirmi beş yaşında, hiç deneyimi olmayan kişiler de eğitmen olarak süreç içerisinde yer alabiliyor. Diğer taraftan uzunca bir süredir eğitimi veren eğitmenlerin varlığını ve tecrübelerini düşündüğümüzde mutlaka bu iki tarafın bir araya gelip bilgi ve tecrübe alışverişi yapabilecekleri bir yer olması gerekmektedir*." cümleleri ile girişimcilik eğitmenliğine yeni başlayanların tecrübeli eğitmenlerden faydalanması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Uygulama Birliği

Görüşmecilerden D6, mevcut durumda KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi veren eğitmenler için belirlenen kriterleri örnek vererek lisans mezunu olmak veya diğer bir kaç kriteri sağlayan herkesin eğitmen olabildiğini, ancak gerçekten eğitmen olanların bir araya gelecekleri ve eğitilebilecekleri bir yapıya olan ihtiyacı dile getirmiştir. Yine tüm ülkede hangi kriterlere göre nasıl bir eğitim gibi sorulara cevap bulunmuş olacağını ve uygulamada birlik olacağını söylediği ifadesi aşağıdaki gibidir:

> Eğitmenlerin niteliği arasında çok fark var. Uzman arkadaşlar eğitmenleri değerlendirirken aynı eğitmen bir yerde 40 puan başka bir yerde 80 puan alabiliyor. Uygulama birliği açısından eğitmenlerin somut kriterlerle belirlenmesi gerekir. Şu bölüm mezunu ve şu konuda yüksek lisans yapmış olmak. Her önüne gelenin girişimcilik eğitimi vermemesi gerekiyor. Atıyorum Ziraat Fakültesi mezunu gibi. Çünkü bizde bölüm ayırımı yok, girişimcilik eğitimi verebiliyor. Belki ziraat mezunu da çok başarılı eğitim verebilir ama bizim burada eleştirdiğimiz somut kriterlerin olmaması, sıkıntılara neden oluyor. Somut kriterler oluşturmak gerekiyor. Eğitmenlerin bir araya getirilmesi, eğitilmesi ülke çapında uygulamada birliğin olmasını sağlar (D6).

Yönlendirme Kolaylığı

Girişimcilik eğitimi veren eğitmenlerin niteliklerini arttırmak, güncel bilgileri aktarabilmek, dinamik bir yapıya sahip olan girişimcilik eğitiminin niteliğini arttırmak için ortaya çıkan yenilik ve değişimleri hemen sürece entegre etmek gerekmektedir. Bu kapsamda oluşturulacak eğitmenler havuzu ile eğitmenlerin söz konusu ihtiyaçlar olduğunda daha kolay yönlendirilebildiğini E6 ve U16 şu şekilde ifade etmişlerdir:

> Türkiye genelinde bir eğitmen havuzu oluşturulmalı. Eğitmenler havuzu ile girişimcilik eğitimleri daha kolay ve çabuk revize edilebilir, güncellenebilir. Herhangi bir değişim olduğunda eğitmenleri toplayıp değişimi anında hayata geçirmelerini sağlayabiliriz (E6).

Bu ayrı bir uzmanlık alanı eğiticilerin eğitimi durumu. Ama bunlara yönelik işlerin daha kaliteli ve kolay yürütülmesi için kesinlikle bir network oluşturulmalı (U16).

Yerel ve Küresel Network

Hem bizzat eğitim verenlerin hem de bu eğitimleri verenlerin eğitilmeleri hususunda sadece yerel ve ulusal kaynaklarla sınırlı kalmamak gerektiğini, aynı zamanda uluslararası düzeyde eğitmenleri de sürece dâhil etmeye ihtiyaç olduğunu olduğunu M1 *"Bilenler öğretmiyor, öğretenler bilmiyor özet budur. Bilenler zaten gidip öğretecek vakti olmaz. Öğretenler bilmiyor bilseler gidip kendi işini açacak. Çözümüde şu; altmış yaşın üzerinde, hakikaten bu girişimcilik yolculuğunu defalarca başarı ile tamamlamış, bir sürü emekli girişimcimiz, işadamımız var. İkinci kuşak, üçüncü kuşak işi götürüyor bunlar evde oturuyorlar. Bu insanların ders*lere *girmesi lazım. Eğitim verenlerin de bu tecrübelerden faydalanması lazım. Bunları davet edin koşa koşa gelir ders verir*ler. *Böyle bir network her ilde oluşturulabilir. Sadece Türkiye'den değil bütün dünyadan girişimciler dâhil edilebilir. Yani İngiltere'deki adam* da gelsin burada *ders versin, buradaki de gitsin İngiltere'de ders versin. Çünkü farklı bakış tarzı olabiliyor. Japonya'daki bir girişimcinin bakış açısı farklı olabiliyor. Japonya'da bahşiş veri*yorsun adam *almıyor. Farklı farklı toplumlardaki farklı uygulamalar pozitif sonuçlar verebilir. Bunları dâhil etmek oldukça önemli."* Şeklinde ifade etmiştir.

BİRİNCİ NİTEL ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Bu bölümde, girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayacak melek yatırımcılar, risk sermayedarları, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacı ve akademisyenlerden nitel araştırma ile toplanan verilerin analizinden elde edilen bulguların, Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin ağırlıklı yer tutmasının piyasa ekonomisi bağlamında değerlendirilmesi için girişimcilik eğitiminin çeşitli yönlerine ilişkin sonuçlarına yer verilmiştir.

1.1. Girişimcilik Eğitiminin Çıktılarına Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda kazandırılması gereken nitelikler ve elde edilmesi beklenen çıktılara yönelik görüşlerin analiz edilmesi sonucunda; bilgi, beceri ve ekonomik gelişme başlıklı üç ana temaya ulaşılmıştır.

Araştırmada bazı katılımcılar girişimcilik eğitimi alan bireylerin bazı temel bilgileri öğrenmeleri gerektiği üzerinde durmuşlardır. Bu katılımcılara göre, girişimci olmayı düşünenlerin gelecekte kullanmaları muhtemel olan girişimciliğe has bazı temel bilgileri öğrenmeleri gerekmektedir. Bu bilgiler arasında; genel işletme konuları, finansman bulma, iş planı hazırlama, kaybetmeyi öğrenme, hedef odaklılık, bilinçli girişimci, yapılabilirlik araştırması ve yabancı dil bilgisi bulunmaktadır.

Katılımcılara göre girişimcilik eğitimi alan bireylerin; liderlik, yaratıcılık, inovasyon, pazarlama, muhasebe, finans, yönetim ve iş yerinin seçimi gibi bazı temel işletmecilik bilgilerini, iş planı hazırlayabilmeleri ve girişimcilik süreci için gerekli olacak kamu-özel tüm finansman kaynaklarına ulaşma yollarını öğrenmesi beklenmektedir.

Hedef odaklılık ve kaybetmeyi öğrenmeye ilişkin yapılan kodlamalara göre, girişimcilik eğitimi alanların girişimcilik sürecinde birçok işi bir arada götürmek yerine, tek hedefe odaklanmaları ve bu yönde çaba sarf etmeleri gerektiği ve girişimcilikte kazanmak kadar kaybetmenin de işin doğasında olduğunu öğrenmiş olmaları gerektiği ortaya çıkmıştır.

Katılımcılar birçok kişinin, girişimciliğin standart yöntemlerden oluştuğunu zannederek iyice araştırılmamış, başarılı olup olmayacağı ile ilgili gerekli alt yapıları oluşturulmamış ve ayakları yere sağlam basmayan iş fikirleri ile yola çıkıp başarılı bir girişimci olma beklentisi içine girdiklerini belirtmişlerdir. Girişimcilik eğitimi alanların bu yanlışlara düşmemesi ve iş kurmadan önce girişimciliğin zorluklarını ve piyasa koşullarına gerçekçi yaklaşarak girişimci

olup olmayacaklarına karar vermeleri gerektiği belirtilmiştir. Girişimcilik eğitimi alan kişilerin, bu hususta bilinçli bir şekilde karar almasını ve yeterli düzeyde ön araştırmalar yapmalarını sağlayacak bilgiler edinmelidirler. Girişimcilik eğitimi alanlardan beklenen diğer bir çıktı ise yabancı dil olmuştur. Buna göre, eğitim alan kişilerin vizyoner birer girişimci olabilmeleri veya küresel anlamda iş yapabilmeleri için yabancı dil konusunda kendilerini geliştirmelidir.

Girişimcilik eğitiminin çıktılarına yönelik elde edilen ikinci ana tema "beceri"dir. Katılımcılar, girişimcilik eğitimi alan kişilerin bazı becerilere sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu beceriler arasında; yaratıcı ve farklı düşünebilme, risk alma, ihtiyaçları fırsata çevirebilme, karar alma becerisi, riski organize etme ve girişimci özellikleri sorgulama becerisi bulunmaktadır.

Girişimci olanların en belirgin özelliklerinden birisi kimsenin göze alamadığı süreçleri ve işleri risk alarak hayata geçirmeleridir. Risk alma ve riski organize etmeye ilişkin yapılan kodlamalara göre, girişimcilik eğitimi alan kişilerin eğitim sürecinin sonunda risk alma becerisini kazanmaları ile birlikte iş fikirlerini ve girişimcilik süreçlerini iyice araştırarak, tartarak, doğru yerde, doğru zamanda ve doğru fırsatları yakalayarak hesaplanmış risk almaları gerektiği ortaya çıkmıştır. Girişimcilik eğitimi alan kişilerin kazanması beklenen diğer bir beceri ise farklı düşünebilme, inovatif ve fark yaratan işler tasarlayabilme becerisidir. Bu becerileri kazanan girişimci adaylarının, ekonomiye ve refaha katkı yapacak yaratıcı, inovatif ve farklı işler yapmaları gerektiği belirtilmiştir.

Katılımcılara göre, girişimcilik süreci karmaşık ve zor bir süreçtir. Bu süreçte birçok sorun ve fırsatla karşılaşma durumu bulunmaktadır. Bu anlamda girişimcilik eğitim alan kişilerin, girişimci olabilmek için gerekli olan becerilerin neler olduğunu öğrenmeleri ve bu özellikleri kendi girişimci özellikleri ile kıyaslayarak eksik özelliklerini geliştirmeleri gerekmektedir. Yine katılımcılar, girişimcilik süreci başlamadan önce ve sonrasındaki tüm aşamalarda, karşılarına çıkan sorunları, fırsatları ve dezavantajlı durumları avantaja çevirecek karar verme becerisini kazanmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda araştırmadan çıkan son ana tema ise girişimcilik eğitiminin orta ve uzun vadede ülke ekonomisinin gelişmesine katkı yapacak faaliyetleri ortaya çıkarmasıdır. Bu faaliyetler arasında; yeni nesil işler oluşturmak, değer yaratmak, yeni açılan işletme sayısını arttırmak, üretim ve ihracata dayalı işler oluşturmak, istihdam ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlamak bulunmaktadır.

Katılımcılara göre, girişimcilik eğitimi alanların; uzun vadede topluma ve ülke ekonomisine fayda sağlayacak; henüz tanımı yapılmamış, yeni ve farklı olan, çığır açacak, dünya pazarlarına açılabilen, ülkeye döviz girişi sağlayacak, daha önce denenmemiş ve katma değeri yüksek işleri ortaya çıkarmaları gerekmektedir. Bu durum, girişimcilik eğitimi alanların önemli bir kısmının, piyasada çokça yapılan işlerin aksine, sürdürülebilir ve uzun dönem hayatta kalmayı başaracak nitelikli işletmeler kurmaları gerektiğini göstermektedir. Katılımcılar, girişimcilik eğitimlerinden sonra açılan yeni işletme sayısının artış göstermesi ve yeni istihdam alanlarının oluşması ile işsizliğin düşmesine katkı sağlaması gerektiğini belirtmişlerdir. Girişimcilik eğitimi alan kişilerin, gerçekleştireceği bu faaliyetlerin neticesinde, girişimciliğin sadece belli şehirlerde değil, aynı zamanda tüm ülkeyi saracak yerel girişimcilerin sayısını arttırarak bölgesel kalkınmaya da katkı sağlamaları gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca girişimcilik eğitimi alan kişilerin, iç girişimcilik ve sosyal girişimcilik faaliyetleri ile çalıştığı işletmeler ve toplum için değer yaratacak faaliyetleri gerçekleştirmeleri gerektiği belirtilen diğer hususlar olmuştur.

Girişimcilik eğitimi programlarının çıktılarına yönelik tespit edilen bilgi, beceri ve ekonomik gelişme ana temaları ile birlikte bu hususlaki alt temalara ilişkin sonuçlar, girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin; girişimcilik için kilit becerilerin geliştirilmesi, girişimci olma eğilimini arttırması, bireylerin istihdamında olumlu rol alması, toplum ve ekonomi üzerinde olumlu etki göstermesi, girişimcilik davranışları, becerileri ve tutumlarını geliştirmesi, bir iş kurmak için gerekli olan süreci anlama, açılan yeni firma sayısı, açılan firmaların istihdama etkisi, katılımcıların önemli bir kısmının kendi işlerini kurması gerektiğini belirten Avrupa Komisyonu raporu (2009), Pittaway vd. (2009), Falkang ve Alberti (2000) ile Lee ve Wong (2004) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

1.2. Girişimcilik Eğitiminin Ağırlıklı Olarak Devlet Eliyle Verilmesinin Sürdürülebilirliğine Yönelik Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu aşamasında "Girişimcilik eğitiminin halen olduğu gibi ağırlıklı olarak devlet eliyle verilmesine ilişkin ve girişimcilik eğitiminin devlet desteği olmadan sürdürülebilirliği hakkındaki görüşleriniz nelerdir?" sorusu kapsamında katılımcıların dile getirdiği görüşler analiz edilmiştir. Bu görüşlerden elde edilen verilerin analizi sonucunda girişimcilik eğitiminin devlet eliyle yapılması durumunda sürdürülebileceğinden yana görüş bildirenler "olumlu görüşler" teması altında, devlet eliyle yapılması durumunda sürdürülemeyeceğinden yana görüş bildirenler ise "olumsuz görüşler" teması altında değerlendirilmiştir.

Olumlu görüşler arasında; devlet dışı kurumların ilgisiz kalabilmesi açısından, daha yaygın yapılması açısından ve devletçi girişimcilik politikaları açısından değerlendirilen görüşler yer almaktadır. Katılımcılardan bazıları, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi örneğini vererek doğru argümanların bir araya getirilmesi durumunda önemli faydalar yaratacağını belirttikleri görüşlerinde, devletin olmadığı bir girişimcilik eğitiminin sürdürülemeyeceğini belirtmişlerdir. Böyle bir durumda, devlet dışı kurumların üstlenmeyeceği veya girişimcilik eğitimine ilgisiz kalabilecekleri belirtilmiştir. Yine bazı katılımcılar, 20. yüzyıl boyunca devletin girişimcilikten uzak ve vatandaşların girişimci özelliklerini törpüleyen bir anlayıştan sıyrılıp girişimcilik için kaynak ayıran bir anlayışa geçmiş olmasının çok önemli olduğunu belirterek Türkiye'nin girişimcilik konusunda daha işin başında olduğunu ve devlet desteği olmadan sürdürülemeyeceğini ifade etmişlerdir. Hatta mevcut KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sonunda verilen maddi desteğin olmaması durumunda, devletin bile bu işi sürdürmesinin zor olduğunu iddia etmişlerdir.

Devletin girişimcilik eğitimini gerçekleştirmesi gerektiğini savunan katılımcılar, girişimcilik eğitiminde devletin olmaması durumunda, sadece girişimcilik ekosisteminin geliştiği belirli yerlerde girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin verileceğini ve Türkiye'deki büyük şehirler dışında kalan şehirlerin önemli bir kısmının bu hizmetlerden faydalanamayacağını ileri sürmüşlerdir. Buna göre devletin işin içinde olması girişimcilik eğitiminin daha yaygın yapılmasını sağlamaktadır.

Bu katılımcılara göre girişimcilik eğitiminin devlet tarafından yapılmasının daha mantıklı olduğunu gösteren diğer bir unsur ise mevcut girişimcilik politikalarında devletin önemli bir aktör olarak yer almasıdır. Mevcut girişimcilik politikalarının her yerinde var olan devletin, girişimcilik eğitimin de olmamasının pek mümkün görünmediğini belirtmişlerdir. Buna göre mevcut girişimcilik politikalarında etkin rol alan devlet, girişimcilik eğitiminde de etkin rol almak durumunda kalmaktadır.

Diğer taraftan girişimcilik eğitiminin devlet eliyle yapılması durumunda sürdürülemeyeceğine ilişkin olumsuz görüş bildirenler bulunmaktadır. Bu olumsuz görüşler arasında; piyasadaki talep açısından, kalite düşüklüğü açısından, yerleşik menfaatler açısından, devletçi bakış açısından, serbest piyasa açısından, kaynak israfı açısından ve siyasi argüman olması açısından olumsuz görüşler yer almaktadır.

Bazı katılımcılara göre, girişimcilik eğitimi programları açmak için; potansiyel girişimcilerin, serbest piyasada kendi işletmesini kurmak isteyenlerin veya mevcut durumda girişimci

olanların girişimcilik eğitimini talep etmesi gerekmektedir. Buna göre, söz konusu tarafların talebi yoksa girişimcilik eğitimini vermek, sürdürmek veya yaygınlaştırmak anlamlı değildir. Bu durum Türkiye için değerlendirildiğinde, girişimcilik eğitiminin ağırlıklı olarak devlet eliyle sürdürülüyor olması, piyasada girişimcilik eğitimine talep olup olmadığı hususunun kesin olarak bilinmemesine yol açabilmektedir.

Kalite düşüklüğü açısından ve yerleşik menfaatler açısından dile getirilen görüşlere ilişkin yapılan kodlamalara göre, girişimcilik eğitiminin devlet eliyle verilmesine devam edilmesi durumunda; buralarda devletin daha fazla personel istihdam etmesi, insanların bunu bir kazanç kapısı olarak görmesi, siyasi partilere oy getiren bir argüman olması, buralarda istihdam edilecek çok sayıda hoca gibi birçok grup için vazgeçmek istemeyecekleri bir menfaat ağı ile birlikte düşük kalitede bir girişimcilik eğitimi oluşturacağı ortaya çıkmaktadır. Katılımcılara göre bu durum, girişimcilik eğitiminden istenen çıktılar elde edilmediğinde bile, söz konusu grupların çıkarları nedeni ile devletin girişimcilik eğitimi vermekten vazgeçmesi imkânsız hale gelecektir.

Katılımcıların, devletin girişimcilik eğitimini vermemesine yönelik bildirdikleri görüşlerinden elde edilen diğer bir tema ise devletçi bakış açısıdır. Buna göre, piyasanın tüm dinamik yapılarını içeren girişimcilik eğitimi, devletçi bakış açısı nedeni ile tek tipçi ve çeşitliliği sınırlayan hantal bir yapı haline gelebilme riskini beraberinde getirmektedir.

Girişimcilik eğitimi konusunun piyasa tarafından yönlendirilmesi gereken bir konu olduğu ve aslında devletin bu sürece müdahil olmasının piyasa ekonomisi mantığına ters olduğu katılımcılar tarafından belirtilen diğer bir husus olmuştur. Buna göre girişimciliğin gelişebilmesi için devletin temel ekonomik özgürlükler ile birlikte birçok faktörü piyasanın kimyasını bozmayacak şekilde uygulamaya koyması gerekmektedir. Bu katılımcılar devletin girişimcilik eğitimine müdahale edip eğitimin sonunda bazı katılımcılara maddi destek vermesi ve faizsiz kredi olanağı tanımasının, serbest piyasa ekonomisinin üzerine dayandığı felsefe ile bağdaşmadığını belirtmişlerdir.

Katılımcıların vurguladıkları konulardan birisi de, girişimcilik eğitimi faaliyetleri için harcanan kaynakların karşılık bulup bulmadığı konusudur. Bazı katılımcılara göre, başarılı girişimci yetiştirmek için birçok faktörün bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu katılımcılar KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ni örnek vererek devletin sadece 50-60 saatlik bir eğitim ile birdenbire başarılı girişimciler yetiştirmesinin mümkün olmadığını, bu tür uygulamaların

devletin kaynaklarının israf edilmesine ve girişimci adaylarını da girişimci rolü oynamaya yönlendirmekten başka bir işe yaramayacağını belirtmişlerdir.

Devletin girişimcilik eğitiminde aktif rol alması durumunda girişimcilik eğitiminin sürdürülemeyeceğini belirten bazı katılımcılar, özellikle KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ve desteğinden sonra kendi işlerini kurmuş ve başarılı olmuş girişimcilerin, devletin verdiği girişimcilik eğitimi veya maddi destekten dolayı değil, sahip oldukları bilgi, beceri ve deneyimlerden kaynaklandığını vurgulamışlardır.

1.3. KOSGEB Eliyle Verilen Resmi Girişimcilik Eğitimi Faaliyetlerinin Etkinliği ve Verimliliğine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılara KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Bu kapsamda görüşmecilerden elde edilen verilerin analiz edilmesi ile "verimli" ve "verimsiz" yanları olmak üzere iki ana temaya ulaşılmıştır.

Katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin verimli buldukları yanları ile ilgili görüşlerin analizinden sonra ulaşılan alt temalar arasında; başarılı olan girişimciler, farkındalık oluşturma, girişimcilik kültürü, harcanan kaynakların geri dönüşü (getirisi), iş kurmaya cesaretlendirme, networking imkânı ve temel bilgileri öğrenme yer almaktadır.

Kamuda bürokrat olan bazı görüşmeciler, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra açılan işletmelerin kapanma oranlarının, girişimcilik eğitimi almadan açılan işletmelere göre daha düşük olduğunu ve sürdürülebilirlik anlamında daha başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin toplumda girişimcilik ile ilgili genel bir farkındalık yarattığı ve insanları kendi işletmelerini kurabilecekleri düşüncesine sevk ettiğini belirtmişlerdir. Benzer bir şekilde bazı katılımcılar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin ülkemizde girişimcilik kültürünün olgunlaşmasına katkı sağladığını, kültürel anlamda iş kurma alışkınlıklarımızı değiştirmeye yardımcı olduğunu ve katılımcıları kendi işini kurmaya cesaretlendirdiğini belirtmişlerdir.

Yine devlet bürokratları ile birlikte bazı katılımcılar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin istihdam yaratacak işlerin kurulmasını kolaylaştırdığını, geleneksel iş kurma ve geliştirme anlayışını değiştirdiğini, katılımcıların devletten yardım almadan kendi işini kurmaya yönelttiğini, istihdam kapasitesi yüksek işlerin kurulduğunu ve bu sürecin olumlu bir şekilde devam edeceği gibi gerekçelerle harcanan kaynakların mutlaka geri döneceğini ifade etmişlerdir. Görüşülen kişilerden bazıları bu eğitim ile birlikte katılımcıların; iş fikri geliştirme, pazarlama, maliyet, bütçeleme gibi bazı konularda temel bilgileri öğrendiklerini ileri

sürmüşlerdir. Yine KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ile girişimci adaylarının bir araya gelerek iş bağlantısı kurma ve müşteri kitlesini genişletme gibi çeşitli konularda ağ oluşturmalarına yardımcı olduğu belirtilen konulardan birisi olmuştur.

Diğer taraftan KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin birçok verimsiz yanının olduğunu belirten çok sayıda katılımcı olmuştur. Katılımcıların dile getirdikleri görüşlerin analizi neticesinde verimsiz yanlar arasında; girişimcilik eğitimi ile ilgili, maddi destek ile ilgili ve eğitmenler ile ilgili olmak üzere üç temaya ulaşılmıştır.

Katılımcıların girişimcilik eğitimi ile ilgili verimsiz olarak değerlendikleri görüşler; ölçme ve değerlendirme kriterlerinin yetersizliği, tek müfredat, katılımcılarda düzey ayırımının olmaması, iş planı hazırlamada yetersizlik, maddi destek amaçlı katılım ve çıkar için katılım şeklinde altı kod altında toplanmıştır.

Katılımcıların bazılarına göre, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sonucunda eğitim alanların, iş kurma durumları, başarı ve başarısızlık durumları gibi konularda net bilgilerin paylaşılmaması ile birlikte genellikle sertifika verilen kişi sayısının kamuoyu ile paylaşılması, ölçme ve değerlendirme kriterlerinin yetersizliğine veya eğitimin niteliğinin ölçülmediğine işaret etmektedir. Yine KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerine katılan kişilerin, eğitim seviyesine veya girişimciliğe olan ilgilerine göre ayrı sınıflarda eğitime almak yerine, herkesi aynı sınıflarda eğitmenin, girişimcilik eğitimin verimini düşürdüğü katılımcılar tarafından belirtilen diğer bir konu olmuştur. Benzer bir şekilde bazı katılımcılar, girişimcilik eğitimlerinin tüm katılımcıların kafalarındaki soru işaretlerini cevaplaması gerektiğini ancak KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerinde katılan herkese tek müfredat ile aynı bilgilerin verilmesi nedeni ile bu hususta başarısız olduğu belirtmişlerdir.

Bazı katılımcılar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde en fazla üzerinde durulan konulardan birisinin iş planı olmasına rağmen eğitimin sonunda katılımcıların iş planını yapamadıklarını ve çoğunlukla ücret vererek başkalarına yaptırdıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı tarafından dile getirilen diğer önemli bir unsur ise maddi destek alma amaçlı katılımdır. Bu görüşmecilere göre, halk arasında girişimcilik eğitimi devletin iş açacak olanlara verdiği nakit para olarak algılanmaktadır. Eğitimde girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerileri geliştirmek yerine eğitiminin sonundaki maddi desteğe ulaşmaya dönük bir anlayışın hâkim olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda eğitimin sonunda verilen maddi desteğin hem girişimcilik eğitimini gölgelediğini hem de gerçek anlamda girişimci olamayacak birçok kişinin sırf maddi desteği almak için eğitime katıldığını, iş kurduğunu veya destek

alamadığı için hayal kırıklığına uğradıklarına vurgu yapmışlardır. Yine bazı görüşmeciler, İŞKUR'un eğitime katılanlara günlük ücret vermesinden dolayı, girişimcilik ile hiç ilgilenmeyen bireylerin, eğitimlere iş kurmak için değil, İŞKUR'un verdiği günlük ücreti almak için katıldıklarını belirtmişlerdir.

Maddi destek ile ilgili verimsiz yanlar arasında; çıkar gruplarının türemesi, bürokratik süreçler, devlet dışı kurumların verdiği eğitimlerin önemsizleşmesi ve haksız rekabet yer almaktadır. Bazı katılımcılar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra destek alabilmek için katılımcı ile KOSGEB arasında çıkar sağlayan birçok kuruluşun türediğini ve bu kuruluşların her geçen gün sayılarının arttığını belirtmişlerdir. Yine KOSGEB'e destek için başvuru ve kabulü garantilemek adına eğitime katılanların iş planlarını para karşılığında danışman firmalara, girişimcilik eğitimi veren eğitmenlere ve KOSGEB personeline yaptırdıklarını vurgulamışlardır. Katılımcıların maddi destek ile ilgili dile getirdikleri diğer bir verimsiz husus da bürokratik problemlerdir. Bazı katılımcılar, KOSGEB'in verdiği hizmetlerde bürokratik süreçlerle insanları yıldırdığını ve belli bir süre sonra yaşanan bürokratik süreçlerden dolayı bu kurumların kapısından geçerken bile stres yaşamalarına neden olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılardan bazıları, devletin girişimcilik eğitimi sonunda verdiği maddi desteği KOSGEB'den uygulamalı girişimcilik eğitimi alma şartına bağlamasının, devlet dışı kurumlarda verilen girişimcilik eğitimlerinin tercih edilmesini engellediğini ve değersiz kıldığını belirtmişlerdir. Benzer bir şekilde KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra verilen maddi desteğin, piyasada kendi kazancı, birikimi ve yeteneği ile başarılı olmaya çalışan girişimciler ile devletten malzeme, hibe ve kredi desteği alanların olmasının piyasada haksız rekabete yol açtığını belirtmişlerdir.

Nitel analiz neticesinde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin eğitmenler ile ilgili dile getirilen verimsiz yanları ile ilgili olarak, nitelikli eğitmen eksikliği ve kadın eğitmen eksikliği olarak iki alt temaya ulaşılmıştır. Katılımcılar, KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerini veren eğitmenlerin çoğunun; pazarlama, finansman, yönetim gibi tek bir uzmanlık alanının bulunması ve piyasa tecrübesinin olmaması gibi nedenleri ileri sürerek mevcut eğitmenlerin girişimcilik eğitimi verecek yeterlilik ve nitelikte olmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların eğitmenler ile ilgili vurguladıkları diğer bir konu ise mevcut KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerinde yer alan eğitmenlerin çoğunlukla erkeklerden oluşması ve kadın öğrenciler için rol model alma noktasında yeterli sayıda kadın eğitmen olmadığı konusudur.

1.4. Girişimcilik Eğitimi ve Finansmanı Konusunda Devlet Dışı Unsurların Devlet Politikalarına Göre Daha Tercih Edilebilir Olmasına Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Girişimcilik eğitimi ve finansmanı konusunda devlet ve devlet dışı kurumların tercih edilebilirliği ile ilgili araştırmaya katılan kişilerden elde edilen bilgilerin analizi neticesinde; devlet tercih edilmeli, kamu özel ortaklığı, devlet müdahale etmemeli olmak üzere üç ana tema tespit edilmiştir.

Devletin tercih edilmesi gerektiğini savunanların öne sürdüğü görüşler, ekolojinin yeni oluşu ve toplumsal denge ve adil dağılım olmak üzere iki alt temada birleştirilmiştir. Girişimcilik eğitimini devletin yürütmesinden yana görüş bildirenler genel olarak, girişimcilik eğitiminin aslında devlet dışı unsurlar tarafından gerçekleştirilmesi gereken bir mekanizma olduğunu kabul etmekle birlikte, Türkiye'de girişimcilik eğitimi konusunda hala bebeklik döneminde olunduğunu, girişimcilik kültürünün yeni oluşmaya başlaması nedeni ile melek yatırım vs. gibi devlet dışı unsurların yeterli seviyede gelişmediğini ileri sürerek girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin olgunluk seviyesine ulaşana kadar devlet eliyle verilmeye devam edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yine bazı katılımcılar, devletin dışında toplumdaki tüm bireylere girişimcilik eğitimini eşit bir şekilde ulaştıracak ve herkesin faydalanmasını sağlayacak bir yapının olmadığını belirterek bu konuda toplumsal denge ve adil dağılımın sağlanabilmesi için devletin girişimcilik eğitiminde olmasının şart olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Kamu özel ortaklığının tercih edilmesi gerektiğini ileri süren katılımcıların görüşlerinin analizi sonucunda; piyasaya daha fazla rol, devlet dışı paydaşların önemi, müfredat ve fonlarda zenginlik, knowhow, network ve mentorluk ihtiyacı olmak üzere dört alt tema tespit edilmiştir.

Katılımcıların bir kısmına göre, Türkiye'de devletin girişimcilik eğitimi konusunda olmayan bir süreci ortaya çıkarması ve belli bir aşamaya getirmiş olması açısından eğitimin gerekliliğini belirtmişlerdir. Ancak artık belli bir noktaya gelindiği için devlet dışı kurumları işin içine çekmek gerekmektedir. Benzer bir şekilde bazı katılımcılar, özel sektör aktörlerinin girişimcilik eğitimi ile ilgili kaynakların daha verimli ve etkin kullanılmasını sağlayacak argümanlara sahip olduğundan dolayı devletin biraz geriye çekilip özel sektörü işin içine çekmesi ve özel sektörün alanını genişletmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Yine katılımcılardan bazıları, girişimcilik eğitiminin sadece devlet dışı kurumlara bırakılması durumunda, maksimum çıkar ve büyüme potansiyeli dışında kalan alanlarda girişimcilik eğitimi faaliyetlerin eksik kalacağını belirterek girişimcilik eğitimin kamu özel ortaklığıyla yürütülmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların bir kısmı, girişimcilik eğitiminin gelişebilmesi için uygun bir iklimin oluşması gerektiğini ve bu iklimin olgunlaşmasının sadece devletin değil aynı zamanda; iş dünyası, sivil toplum kuruluşları, vakıflar, üniversiteler ve özel eğitim kurumları gibi kurum ve kuruluşların rol aldığında ciddi faydalar sağlayabilecek paydaşların, biraz daha işin içinde olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Benzer ifadelerle girişimcilik ekosistemindeki herkesin katkısına ihtiyaç olduğunu belirten katılımcılar, girişimcilik eğitiminin ancak girişimcilik ekosistemindeki herkesin rolünü doğru oynaması ile başarılı sonuçlar elde edeceğini söyleyerek sadece devlet veya sadece piyasa yerine kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının hem kendilerinin yapması gereken görevlerin olduğunu hem de birlikte yapmaları gereken görevler olduğu vurgusunu yapmışlardır.

Katılımcıların kamu özel ortaklığı teması altında tespit edilen diğer bir tema da müfredat ve fonlarda zenginlik temasıdır. Buna göre, girişimcilik eğitimi konusunda başarılı olabilmek için müfredat ve fonlardaki zenginlikler önemli rol oynamaktadır. Türkiye'de bu durumun ağırlıklı olarak devlet tarafından sağlanan fonlar ve tek müfredat üzerinden yürütüldüğünü dile getiren görüşmecilerden bazıları, melek yatırımcılar, risk sermayedarları ve benzeri unsurların girişimcilik eğitiminde rol alması durumunda, girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin daha işlevsel hale geleceğini ve zengin içerikli müfredatlar ile birlikte girişimcilere sağlanan fonlarda artış olacağını belirtmişlerdir. Yine, Türkiye'de girişimci sayısı ile ilgili bir problem olmadığını ancak kalite ve niteliği arttırmak için özel sektörün rolünün çok önemli olduğu belirtilen diğer bir konu olmuştur.

Devletin girişimcilik eğitimine hiç müdahale etmemesi gerektiği yönünde görüş bildirenlerin görüşlerinin analizi sonucunda; iyi takip ve etkin sonuç, devlet girişimci yetiştiremez ve devlet kaynaklarının istismarı şeklinde üç alt temaya ulaşılmıştır.

Bazı katılımcılar, devlet dışı kurumların devlete nazaran daha esnek hareket ettiklerini, daha hızlı karar aldıklarını, kaynaklarda çeşitliliğe sahip olduklarını ve girişimcilik ile ilgili sahip oldukları tecrübe gibi nedenler ile girişimcilik eğitimini daha iyi takip edileceğini ve daha etkin sonuçlar alınacağını belirtmişlerdir. Buna göre, girişimcilik eğitiminden etkili ve verimli sonuçlar alınabilmesi için girişimcilik eğitimi ve finansmanının devlet dışı kurumlar tarafından verilmesi gerekmektedir. Söz konusu katılımcılar bu süreçte, devletten sadece kendi üzerine düşen bürokratik süreçleri, girişimcilik ortamının iyileştirilmesi ve benzeri işler ile uğraşıp girişimcilik eğitimlerini piyasaya bırakması gerektiğini savunmuşlardır.

Devletin girişimcilik eğitimine müdahale etmemesi gerektiğini savunan katılımcılar, devlet ile girişimciliğin yan yana gelmesinin serbest piyasa mantığı ile bağdaşmadığını ileri sürerek girişimcilik eğitimi ve finansmanına devletin hiç müdahil olmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Buna göre serbest piyasanın en önemli aktörü olan girişimciyi yetiştirmek ile devletin girişimci yetiştirmesi arasında kavramsal ve felsefi bir çelişki vardır. Bu katılımcılar, devletin üzerine dayandığı felsefe ile girişimci yetiştirmeye çalışması arasındaki çelişkiye dikkat çekerek devletin girişimci yetiştirmesinin mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir. Piyasada hangi tür girişimciye ne kadar ihtiyaç olduğunu ve başarılı olmaları için gerekli olan şartlar hakkında daha gerçekçi ve geniş bir bilgi havuzuna sahip olan devlet dışı kurumların rol alması gereken bir süreçte, devletin bulunmasını çelişki olarak değerlendirmişlerdir. Aynı zamanda girişimcilik süreçlerine devletin müdahil olması durumunun, girişimciliğin gelişmesini sağlayacak birçok unsurun yok olmasına veya ters işlemesine neden olduğunu belirtmişlerdir.

Bazı katılımcılar, girişimcilik eğitimi veren eğitmenlerin genellikle memur yetiştirme zihniyeti ile hareket ettiklerini ve özellikle girişimcilik eğitiminin devlet eliyle verildiğinde girişimciliğin bir çeşit memurluk gibi algılanmasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Girişimcilik eğitimi ve finansmanında devletin müdahale etmesi durumunda birçok şekilde devlet kaynaklarının istismar edilebileceğini dile getiren katılımcılar, daha gerçekçi ve doğru olanın devletin kendi üstüne düşenleri yapıp geri kalanını ise piyasaya bırakmasının olduğunu, bu noktada devletin piyasaya güvenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, devlet dışı kurumların sahip olduğu özelliklerin girişimcilik eğitimine çok daha elverişli olduğu ve kaynaklarını etkin ve verimli olan süreçlerde değerlendirerek ülkenin daha iyi kalkınmasına katkı sağladığını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar bu kapsamda, resmi girişimcilik eğitimi ve finansmanı ile başarılı girişimcilerin yetiştirileceği veya girişimciliğin kazandırılacağı konusunda çok ciddi şüphelerinin olduğunu ve Türkiye'de ağırlıklı olarak formal olarak verilen girişimcilik eğitiminin etkili olduğuna inanmadıklarını belirtmişlerdir.

1.5. Girişimciliğin Öğrenilebilirliğine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Yenilikçi ve girişimci olma özelliğinin sonradan eğitim yoluyla kazanılabilirliği veya girişimciliğin öğrenilebilirliği ile ilgili araştırmaya katılan kişilerden elde edilen bilgilerin analizi neticesinde; hayır, kısmen ve evet olarak üç ana tema tespit edilmiştir.

Görüşmecilerden girişimciliğin öğretilemeyeceği yönünde fikir beyan edenler; girişimciliğin bir ruh olduğunu ve bu ruhun doğuştan mutlaka var olması gerektiğini ileri sürerek bu durumun eğitim ile kazandırılmasının imkânsız olduğunu belirtmişlerdir. Girişimciliğin bir ruh ve

iktisadi hayata yöneliş biçimi olduğunu belirten katılımcılar, eğitimle sadece birtakım teknik bilgilerin öğretilebileceğini ve bir kişinin başarılı girişimci olabilmesinde kişinin kendi yapısı, daha önceki piyasa deneyimi, kültürel genler, bulunduğu ortam gibi faktörlerin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Söz konusu katılımcılardan bir kısmı, girişimcilik için gerekli olan kilit becerilerin (Örneğin, risk alma becerisi), eğitim ile kazandırılamayacağını iddia etmişlerdir. Buna göre, insanların doğuştan girişimcilik kabiliyetleri yoksa sonradan bu kabiliyetlerin öğretilmesi olanaksızdır.

Katılımcıların bir bölümü ise girişimciliğin kısmen öğretilebileceğini ileri sürmüşlerdir. Katılımcıların bazıları, doğuştan gelen bazı özelliklerin mutlaka olması gerektiğini, ancak var olan bu özelliklerin girişimcilik eğitimi ile daha nitelikli hale gelebileceğini belirtmişlerdir. Bazıları ise girişimcilerde olması gereken bazı becerilerin veya özelliklerin eğitim ile kazandırılamayacağını kabul etmekle birlikte, bu beceri ve özelliklerin girişimciliğin tamamını kapsamadığını ve sadece bir kısmını kapsadığını söylemişlerdir. Buna göre, söz konusu kısmın dışında kalan bilgi ve beceriler eğitim ile öğretilebilmektedir. Yine kısmen öğretilebileceğini savunan katılımcılar, doğuştan girişimcilik becerilerine sahip olan ama bunun farkında olmayan potansiyel girişimcilerin harekete geçirilmesi için eğitimin önemli katkılar sağlayabileceğini belirtmişlerdir. Genel olarak girişimciliğin kısmen öğretilebileceğini savunan katılımcılar, başarılı girişimcilerin hem doğuştan gelen birtakım becerilere sahip olması gerektiğini hem de eğitimin girişimci yetenekleri geliştirdiğini belirterek girişimcinin eksik olan yönlerinin eğitim ile tamamlanabileceği gibi doğuştan bu özelliklere sahip olan potansiyel girişimcileri harekete geçirmek için eğitimin çok önemli olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Araştırmaya katılan bir kısım görüşmeci ise bireylerin doğuştan hiçbir özelliği olmasa dahi girişimciliğin sonradan kazandırılabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir. Söz konusu katılımcılar çeşitli örnekler vererek girişimciliğin dinamik bir süreç olduğunu ve girişimcilerin bu süreçte kendilerini sürekli yenilemek zorunda olduklarını, insanlar arasında bir fark olmadığını, girişimciliğin tıpkı matematik ve mühendislik gibi bir disiplin olması gibi argümanları ileri sürerek doğru yöntemler ve doğru ortamların sağlanması durumunda girişimciliğin kesinlikle öğretilebileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca bazı görüşmeciler, insanların doğuştan birtakım özelliklerinin olacağına inanmadıklarını dile getirmişlerdir. Buna göre her birey, girişimcilik sürecini öğrenerek kendi kişilik özelliklerine uygun fikirleri hayata geçirerek başarılı bir girişimci olabilmektedir.

Girişimciliğin öğrenilebilirliği ile ilgili elde edilen sonuçlar, girişimciliğin sadece fonksiyonlarını ve girişimcilik sürecinin öğretilebileceğini ileri süren Klein ve Bullock (2006),

girişimciliğin eğitim ile öğretilemeyeceğini ancak eğitim ile insanların girişimciliğe teşvik edilebileceğini belirten Solomon (1997), girişimci ruha sahip olmayan insanlara eğitimin bir fayda sağlamayacağını belirten Jones ve Englısh (2004), yaratıcılık ve problem çözme gibi becerilerin daha az öğretilebildiğini ancak genel olarak girişimciliğin öğretilebileceğini bulgulayan Kantor (1988), girişimciliğin tıpkı cerrahlık ve avukatlık gibi öğretilebileceğini ileri süren Hindle (2007) tarafından yapılan çalışmalar ile desteklenmektedir.

1.6. Toplumun Kültürel Kodlarını Girişimciliğe Uygun Hale Getirebilecek ve Piyasada Başarılı Olabilecek Nitelikli Girişimci İnsan Kaynağını Yetiştirebilmek İçin Yapılması Gerekenlere Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Yapılan tematik analiz neticesinde Türkiye'de kültürel kodları girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli sayıda ve nitelikte girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için önemli olan faktörler; eğitim, sosyolojik yapı ve yeni bir girişimcilik eğitimi anlayışı olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmıştır.

Yeterli sayıda ve nitelikte girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için eğitim başlığı; sistem, eğitim süreci, öğretmenler ve öğrenciler, müfredatlar ve üniversiteler alt temalarından oluşmaktadır. Eğitim sitemi hususunda girişimci yetiştirme odaklı olması ve formel eğitim yükünün azaltılması katılımcılar tarafından vurgulanan iki önemli konu olmuştur. Katılımcılar Türkiye'deki eğitim sisteminin; girişimci yetiştirmek yerine memur ve asker yetiştirmek için kurgulandığını, sadece sayısal ve sözel zekâ ile sınırlandırılmış ezber bilgilere dayalı olduğunu, özgüveni zedelediğini, girişimcilik ruhunu körelttiğini, öğrencilerin dünyayı algılamalarını engellediğini, tek tip insan yetiştirmek üzere inşa edildiği gibi hususları dile getirerek mevcut eğitim sisteminin girişimci ve yenilikçi olabilmek için gerekli olan becerileri törpülediğini belirtmişlerdir. Bu durum, eğitim sisteminin girişimci yetiştirme odaklı olacak şekilde kapsamlı bir değişimden geçirilerek öğrencilerin insiyatif almasını, yaratıcı ve farklı düşünmesini sağlayacak ve daha çok bireye odaklanan bir yapıda yeniden tasarlanması gerektiği sonucuna ulaştırmaktadır.

Eğitim sitemi ile ilgili yapılması gerekenler ile ilgili dile getirilen diğer bir konu formel eğitim yükünün azaltılmasıdır. Katılımcılar, öğrencilerin başarılı girişimciler olabilmeleri için sanat, edebiyat, müzik ve spor gibi eğitim sürecinin dışındaki faaliyet alanlarına da yeterince zaman ayırabilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak katılımcılar mevcut sistemde öğrencilerin zamanlarının neredeyse tamamını formel eğitim ile geçirdiklerini ve ilgi duydukları diğer alanlara yeterli zaman ayıramadıklarını vurgulamışlardır. Katılımcılar, öğrencilerin; ilgi

alanlara giren ders dışı aktivitelere daha fazla zaman ayırarak, spor, sanat ve edebiyat gibi bir alanda uzmanlaşabilmesine ve sosyal becerilerinin gelişmesine imkân verilmesi durumunda iş dünyası ve girişimcilik için daha faydalı olacağı ileri sürmüşlerdir.

Eğitim başlığı altında incelenen diğer bir alt tema; sınavlar, girişimci özellikleri desteklemeli yaratıcılık ve bireysel yetenekler, farklı kültürlerle etkileşim ve iş dünyası ile entegre olmak kodlarından oluşan eğitim sürecidir. Eğitim sürecinde en fazla vurgulanan konulardan birisi mevcut sistemde yapılan sınavların; öğrencileri sınırlandırdığı, yarış havasına sokarak yıprattığı ve çoktan seçmeli yapılmaları nedeni ile risk almak, farklı çözümler üretmek gibi özelliklerin gelişmesine engel olması konusu olmuştur. Yine Türkiye'de eğitim sürecinin, öğrencilerin rahat düşünmelerini engellediği için öz güven ile ilgili ciddi sıkıntılar olduğunu, baskılanma ve yanlış yönlendirmeler nedeni ile cesaret, yaratıcılık ve risk alma gibi özellikleri törpülediği belirtilmiştir. Bu durum, eğitim sürecinde; öğrencilerin bireysel yeteneklerine öncelik verilerek kendi yeteneğine uygun alanlara yönlendirilmesi, öğrencilerin ufuklarını açmalarını sağlayacak şekilde yurt dışı ve yurt içi ziyaretleri ile farklı kültürler ile etkileşimde bulunmasının sağlanması ve eğitimin tüm düzeylerinde iş dünyası ile daha fazla içli-dışlı hale getirilmesini sağlayacak yeni bir modele ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Katılımcıların kültürel kodları girişimciliğe uygun hale getirmek ve yeterli sayıda ve nitelikte başarılı girişimci yetiştirmek için eğitim başlığı altında üzerinde durdukları konulardan birisi de müfredatlar olmuştur. Katılımcılar, Türkiye'de eğitim kurumlarında tek tip insan yetiştirecek şekilde tasarlanmış, teknolojiden kopuk, güncel olmayan ve çeşitlilik bakımından oldukça fakir müfredatlar uygulandığını ve bu şekilde devam etmesi durumunda istenen niteliklerde girişimcilerin çıkması ya da girişimcilik kültürünün olgunlaşmasını beklemenin çok gerçekçi olmayacağını belirtmişlerdir. Bu katılımcılara göre, tüm eğitim düzeylerinde girişimcilik girişimcilik ile yoğurulmuş, kod yazma ve maker laboratuvarları gibi uygulamalar ile öğrencileri teknoloji ile sürekli temas ettirecek, bireysel yetenekleri öne çıkaran, özgür düşünceyi ve yaratıcılığı teşvik eden ve öğrencileri küçük yaşlardan itibaren etik ve sosyal konularına duyarlı hale getirecek müfredatlar olmadan yeterli sayıda başarılı girişimci yetiştirmesi mümkün görünmemektedir.

Eğitim başlığının bir diğer alt teması öğretmen ve öğrenciler olup katılımcılara göre, girişimcilik anlamında kültürel dönüşümü gerçekleştirmenin en kolay yolu; öğrencileri baskılamayan, engellemeyen, sıra dışı davrananlara ceza vermeyen ve öğrencilerin cesaretini kırmayan yetenekli ve zeki insanları öğretmenliğe yönlendirmekten geçmektedir. Bu katılımcılara göre, istenen başarının sağlanması için öğretmenlerin yanı sıra öğrencilerin de

sorgulayan, merak duygusu gelişmiş ve kendine güvenen bir profile sahip olması gerekmektedir.

Eğitim başlığı altında üzerinde görüş bildirilen son konu ise girişimciliğin gelişmesinde çok önemli bir rolü bulunan üniversiteler olmuştur. Katılımcılar, Türkiye'de üniversitelerin çok ciddi değişimlerden geçirilerek içinde bulunduğu verimsiz ve hantal yapıdan kurtarılması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılara göre, günümüzde klasik anlamda sadece teorik bilgi öğreten ve üreten üniversiteler yerine bilgi üreten ve ürettiği bilgiyi ticarileştiren, markalaştıran bir yapı halini alması nedeni ile Türkiye'de de üniversitelerin girişimci üniversitelere dönüştürülmesi gerekmektedir. Yine Türkiye'de üniversitelerde girişimcilik kültürünün gelişmesi ve girişimci üniversite kimliğine bürünebilmeleri için yönetim kadrolarının daha önce veya mevcut durumda girişimcilik deneyimi olan öğretim elemanlarından oluşmasına yönelik düzenlemelere ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye'de her üniversitenin kendisine has bir tema belirleyip bu alanda uzmanlaşarak inovatif girişimler ortaya çıkarması ve ticarileştirmesi gerektiği belirtilmiştir. İnovasyon ve ARGE faaliyetlerini yürütecek çok sayıda lisansüstü öğrencisine ihtiyaç duyulması, üniversiteler ile ilgili belirtilen diğer bir konu olmuştur.

Çalışmada bu hususta elde edilen sonuçlar, Türkiye'de eğitim sisteminin girişimci ve yenilikçi olabilmek için gerekli olan becerileri körelttiği yönündedir. Buna göre, Türkiye'de eğitim sistemi sadece sayısal ve sözel zekâ ile sınırlandırılmış ezber bilgilere dayalı, özgüveni zedeleyen, girişimcilik ruhunu körelten, öğrencilerin dünyayı algılamalarını engelleyen, tek tip insan yetiştirmek üzerine inşa edilen bir yapıda kurgulandığı için girişimci yetiştirmek yerine memur olmaya odaklanan bireyler yetiştirmektedir. Bunun yerine öğrencilerin geliştirecekleri fikirler, ürün ve hizmetleri ile geleceği şekillendirebileceklerine inandıracak bir vizyonla girişimciliğe yönlendirecek bir eğitim sitemine ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmada bu doğrultuda elde edilen sonuçlar, birçok ülkede girişimcilik eğitiminin örgün eğitim sisteminde tüm düzeylerde dâhil edildiğini belirten Valesco (2013), birçok Avrupa ülkesinde eğitimin her seviyesine girişimciliği entegre etmek veya daha da geliştirmek için ulusal stratejiler geliştirildiğini ve uygulandığını belirten Bourgeois (2011), Türkiye'deki üniversitelerin girişimci özellikleri taşıyan yeni bir stratejik yönelime ihtiyaç olduğunu ileri süren Odabaşı (2006), Üniversite-sanayi-devlet sarmalında bireysel ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi gerektiğini belirten Sakınç ve Bursalıoğlu (2012) tarafından yapılan çalışmalar ile desteklenmektedir.

Türkiye'de kültürel kodları girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli sayıda ve nitelikte girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için önemli olan faktörlere ilişkin ikinci ana tema sosyolojik yapıdır. Sosyolojik yapı altında aile, din ve kültür, ideolojik anlayış ve politikalara ilişkin görüşler yer almaktadır. Katılımcılara göre, çocukların ailede kendini ifade edebilme durumu, aileye olan bağlılık derecesi, kendi düşünceleri doğrultusunda faaliyetler yapabilmesine izin verilmesi durumu, ailenin ders dışı aktivitelere yönlendirmedeki tutumu ve ailenin çocuğa destek olma durumunun gelecekte çocukların girişimci olma durumlarını önemli oranda etkilemektedir. Buna göre aile ortamı; çocukların kendilerini ifade edebilecek, ders dışı aktiviteleri teşvik edecek, sadece memur olmaya yönlendirmeyecek, baskıdan uzak ve her aşamada aile desteğinin olduğu bir yapıda olmalıdır.

Sosyolojik yapı başlığı altında incelenen diğer bir tema da din ve kültürdür. Bazı katılımcılar, İslam'da girişimcilik teşvik edildiği halde halk arasında zenginlere ve sermayeye karşı bir düşmanlığın olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra geçmişten günümüze aktarılan ve girişimcilik kültürünün gelişmesine engel olan, bazı yanlış ve kalıtsal ezberlerin bir kültür haline geldiği ve mutlaka değişmesi gerektiği belirtilmiştir.

Katılımcıların kültürel kodları girişimciliğe uygun hale getirmek ve yeterli sayıda ve nitelikte başarılı girişimci yetiştirmek için sosyolojik yapı başlığı altında üzerinde durdukları konulardan birisi de ideolojik anlayış olmuştur. Katılımcıların ideolojik anlayış teması altında dile getirdikleri görüşleri arasında; baskı ve yasaklar, farklılıkları destekleme, devletin sınırlandırılması ve bireysel özgürlükler yer almaktadır.

Katılımcıların bazıları**,** Türkiye'de geçmişte yaşanan askeri darbe ve benzeri uygulamalar, çeşitli yasalar yolu ile vatandaşlara yapılan baskı ve zulümler, uygulamaya konulan çeşitli yasaklar, parti kapatma ve ideolojik baskıların vatandaşları bir korku ve evham içine sokarak gelecekten endişe duymalarına ve girişimci özelliklerinin törpülenmesine neden olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar bu tip bir devlet yapısının yerine, girişimci yetiştirmenin önemini kavramış olan ve girişimci yetiştirmek için kaynak ayıran bir devlete sahip olmanın önemli bir kazanım olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, yeterli nitelikte başarılı girişimcilerin yetiştirilebilmesi için devletin önceki dönemlerden miras olarak kalan vatandaşların üzerindeki korkuları, evhamları ve devletten gelecek potansiyel baskı gibi unsurları ortadan kaldırıp, insanların merakının ve hayallerinin peşinden korkmadan cesaretle adım atabilecek bir ortam sağlaması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, devletin girişimcilik ortamındaki her şeye müdahale ettiği bir yapıdan çıkarılıp hukuk ile sınırlandırılması ve sadece girişimciler için

kolaylaştırıcı faaliyetlere yardımcı olması, gerisini piyasanın insiyatifine bırakması gerektiği de belirtilen diğer bir hususlar olmuştur.

Benzer bir şekilde dile getirilen diğer bir husus ise farklılıklara yaklaşım olmuştur. Katılımcılar, Türkiye'de kökeni Osmanlı Devleti'ne dayanan ve Cumhuriyet kuruluşundan günümüze hükümetlerin genellikle karşı taraftaki insanları uç olarak değerlendirdiği ve icraatlarını bu uç noktaları temizleme üzerine inşa ettikleri belirtmişlerdir. Buna göre, farklı ve yaratıcı işler düşünen ve tasarlayan insanlar, aykırı tipler olarak değerlendirilmekte veya bir tehdit gibi algılandığı için sistem tarafından sürekli ayıklanmaktadır.

Katılımcıların bu soru kapsamında verdikleri cevapların analizi neticesinde sosyolojik yapı başlığı altında üzerinde durdukları konulardan birisi de politikalar olmuştur. Politikalar başlığı altında; girişimciliğin önündeki engeller, ARGE'ye destek, melek yatırımcı vb. sayısını arttırma, iktidara yakın girişimciler, adil ve güvenilir hukuk sistemi, istikrar, iç ve dış güvenlik ve milli projelerin kısıtlılığı alt temaları yer almaktadır.

Katılımcılara göre, Türkiye'nin arzu ettiği nitelikteki girişimcilerin yetişebilmesi ve istenen sıçramayı yapabilmesi için ARGE'ye gereken önemin verilmesi, melek yatırımcılar ve risk sermayedarları gibi devlet dışı unsurların sayılarının arttırılması gerekmektedir. Yine katılımcılar, sermayeyi ürkütmeyen, keyfi uygulamalardan uzak, tarafsız, adil ve güvenilir bir hukuk sistemi, ekonomik istikrar ile birlikte iç ve dış güvenliğin sağlanmasının önemini vurgulamışlardır. Ayrıca bazı katılımcılar, vergi ve bürokratik süreçler gibi insanları girişimci olmaktan caydıran engelleri ortadan kaldırmanın girişimcilik eğitiminden daha faydalı bir uygulama olabileceğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların politikalar ile ilgili dile getirdiği diğer bir husus da iktidarlara yakın girişimcilerdir. Söz konuş katılımcılar, Türkiye'de girişimcilik algısının daha çok iktidar partilerine yakın olmak, siyasi bağlantılar kullanılarak iş yapmak, iktidarların kendilerine yakın olan insanları öncelemeleri şeklinde oluştuğunu ve bu durumun gerçek girişimcilik ile hiç bağdaşmadığını belirtmişlerdir. Buna göre, girişimcilik faaliyetlerinde iktidarların siyasi görüş olarak kendilerine yakın insanları desteklemeleri, katma değer üretecek gerçek girişimciliği baltalamaktadır. Dolayısıyla geçmişten günümüze devam eden devlet-işadamı yakınlaşmasının yapısının bozulması gerekmektedir.

Türkiye'de kültürel kodları girişimciliğe uygun hale getirebilecek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli sayıda ve nitelikte girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için önemli olan faktörlere ilişkin üçüncü ana tema yeni bir girişimcilik eğitimi anlayışıdır. Yeni bir girişimcilik

eğitimi anlayışı için dile getirilen görüşler; yeni öğretim yöntemleri, devlet dışı kaynakların öncülüğünde, her seviyeye uygun müfredat, bölgesel farklılıklara göre eğitim ve eğitimlerden beklenti netleştirilmeli olmak üzere altı alt başlıkta incelenmiştir.

Bazı katılımcılar, girişimcilik eğitimleri ile ne hedeflendiğinin belirlenmesi, neler başarılmaya çalışıldığının belirlenmesi ve amaçlanan hedeflere yönelik alınan yolu ölçebilecek net kriterlerinin oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Buna göre, girişimcilik eğitiminin amaçları ve hedefleri belirlenmediğinde elde edilen başarı ölçülemez. Bunun için Türkiye'de girişimcilik eğitimleri, devletin üst amaçlarına ve girişimcilik ekosisteminin olgunlaşmasına yardımcı olacak şekilde yeniden değerlendirilerek amaçların ve değerlendirme kriterlerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Katılımcıların bir kısmına göre girişimcilik eğitiminde dikkate alınması gereken en önemli unsurlardan birisi devlet dışı kaynaklardır. Söz konusu katılımcılar, devlet dışı kaynakları bu sürece dâhil etmenin girişimciliğin doğasına daha uygun olacağını belirterek girişimcilik eğitimlerinin devlet dışı kaynakların öncülüğünde yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Yine girişimcilik eğitiminin daha nitelikli çıktılar üretmesi için teorik eğitimden ziyade uygulama ağırlıklı olması, eğitimlerin bir kısmının online olarak yapılması ve iş planına göre daha basit ve anlaşılır olduğu gerekçesi ile iş modeline geçilmesine ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Katılımcılardan bazıları girişimcilik eğitiminin, eğitim süreci içerisinde daha spesifik hale getirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Sadece girişimciliğin kavramsal olarak anlatıldığı tek bir müfredatın; ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde uygulamanın yanlış olacağını, bunun yerine her eğitim seviyesine uygun olarak hazırlanmış yeni müfredatlara ihtiyaç olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre eğitim süreci içerisinde her kademeye uygun, sadece iş kurma odaklı değil, sosyal girişimcilik ve firma içi girişimciliği de destekleyecek şekilde birbirinden farklı içeriklere sahip zengin müfredatların oluşturulması gerekmektedir. Yine katılımcılar, Türkiye girişimcilik dinamikleri açısından değerlendirildiğinde, her bölgenin sahip olduğu üretim faktörleri, insan kaynağı, iş yapma kültürü gibi birçok konuda birbirinden farklılıklaştığını belirtmişlerdir. Buna göre, her bölgenin ihtiyaçları, kültürleri, beklentileri birbirinden farklıdır ve her yerde aynı tip girişimci yetiştirmemek için girişimcilik eğitiminde bölgesel olarak, hatta her il için ayrı müfredat ve stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

1.7. Girişimcilik Eğitiminde Girişimcilik Nosyonunun Bireye Kazandırılması Gereken Yaşlara Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Girişimcilik eğitiminde girişimcilik nosyonunun bireye kazandırılması gereken yaşlar hakkında görüş bildiren katılımcıların analiz edilen görüşleri neticesinde, temel eğitimden itibaren ve eğitim süreci dışında olmak üzere iki ana tema tespit edilmiştir.

Katılımcılar girişimcilik nosyonunun kazandırılması ile ilgili temel eğitimden itibaren temasının altında; girişimciliğin temellerini atma, kariyer hedefleri, beceri kazandırma kolaylığı, yenilikçi düşünmeyi aşılama, para ile uğraşma bilinci ve geç kalmama olmak üzere altı başlık bulgulanmıştır.

Araştırmaya katılan bazı görüşmeciler, dünyadaki başarılı ve güncel girişimcilerden örnekler vererek ortaöğretim veya yükseköğretime kadar girişimcilik eğitiminin verilmemesi durumunun birçok yeteneğin arada kaybolup gitmesine neden olabileceğini belirtmişlerdir. Bu nedenle girişimcilik eğitimlerinin temel eğitimden başlanarak her seviyede verilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Katılımcılar küçük yaşların girişimcilik ile ilgili ve becerilerin kazandırılabilmesi için en uygun dönem olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda kültürel kodlarımızın girişimciliğe uyumlu hale gelmesini sağlamanın en etkili yolarından birisinin, toplumdaki bireylere erken yaşlarda girişimciliğin temelini atmaya yönelik girişimcilik eğitimlerinin verilmesi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna göre, erken yaşta çocuklarda farkındalık yaratılması, bazı temel yetkinliklerin kazandırılması, gelecekte olgun bir girişimcilik kültürünün oluşmasını sağlayacak temelin atılması ve gelecek neslin arasından daha nitelikli girişimcilerin yetişmesinin yolu küçük yaşlarda verilecek girişimcilik eğitiminden geçmektedir. Yine Türkiye'de insanların çocuklarını genellikle küçük yaşlardan itibaren memurluğa yönlendirdiği belirtilerek bu anlayışın değişmesi ve girişimciliğin de bir kariyer seçeneği olduğunu aktarabilmenin en iyi yolunun çocukları erken yaşta girişimcilik ile tanıştırmak olması belirtilmiştir. Buna göre belli bir yaşa gelmiş ve artık kariyerini şekillendirmiş insanlara girişimciliği bir kariyer seçeneği olarak sunmanın zamanı çoktan geçmiştir.

Girişimciliğin temel eğitimden itibaren verilmesi gerektiğini ileri süren katılımcılardan bazıları, girişimcilerin sahip olduğu bazı becerileri küçük yaşlarda kazandırmanın, çok daha kolay olduğunu belirtmişlerdir. Benzer bir şekilde nitelikli girişimcilerin ortaya çıkması için çok önemsenen "yenilikçi düşünme" nin erken yaşlarda aşılanabileceği dile getirilmiştir. Bazı katılımcılar, çocukların ufak çapta ticari faaliyetler yapmalarını sağlayarak; kendi parasını

kazanmasının zevkini tattırmak ve para ile uğraşma bilinci oluşmasını sağlayacağını ileri sürmüşlerdir. Bu durum, küçük yaşlarda girişimcilik temeli atılmamış bireylere, belli bir yaştan sonra girişimcilik eğitimi verilmesinin istenen nitelikte ve sayıda girişimcinin ortaya çıkarmasının pek mümkün olmadığını göstermektedir.

Katılımcılar ayrıca, Türkiye'de kendi işini kurmaya en hazır olan kesimin meslek lisesi öğrencileri olduğu ve meslek liselerinde girişimcilik eğitiminin biraz daha yoğun verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Diğer taraftan girişimcilik eğitiminin eğitim sürecinin dışında verilmesi ile ilgili; potansiyel girişimciler, kırk yaş sınırı ve herkese verilmeli olmak üzere üç alt başlık tespit edilmiştir. Bir kısım görüşmeci, zaman ve kaynak israfı olmaması için girişimcilik eğitimi verilmeden önce, girişimcilik yapabilecek özelliklere sahip bireylerin tespit edilmesi ve tespit edilenlere eğitim verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda görüş bildirenlerden bazıları, insanların memur olmak istediklerini, bazı insanların girişimci olmak istemediklerini veya devlet memuru olanların isteseler de girişimci olmalarının yasak olması gibi sebepleri ileri sürerek girişimcilik eğitiminin; potansiyel girişimciler, işsizler, lise ve üniversiteden yeni mezun olanlarla sınırlandırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bazı görüşmeciler ise bir bireyin girişimci olma niyetinin olması durumunda kırk yaşına kadar beklemeden mutlaka bir fırsatını bulup kendi işini kurmuş olacağını belirterek kırk yaşını geçenlere girişimcilik eğitimi verilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Bazı görüşmeciler ise girişimcilik eğitiminin belli bir kesime verilmesi durumunda, arada birçok kişinin yeteneklerinin heba olabileceğini belirterek girişimcilik eğitiminin herkese verilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Araştırmada bu doğrultuda elde edilen sonuçlar, yaratıcılığın ancak küçük yaşlarda öğretilebileceğini tespit eden Lang (1968), ortaöğretim ve yükseköğretime kadar girişimcilik ile tanışmayan bireylerin girişimcilik algılarının olumsuz etkileyebileceğini ve girişimcilik eğitimlerinin temel eğitimden itibaren verilmesi gerektiğini belirten Unctad Secretiat raporu (2011), girişimcilik kültürünün aşılanması ve girişimcilik kültürünün yaygınlaşması için izlenecek en önemli stratejinin ilköğretim programlarında girişimcilik derslerine yer verilmesi olduğu sonucuna ulaşan Uğur (2015), temel eğitimin girişimcilik için gerekli olan beceri ve davranışların şekillenmesinde önemli bir rol oynadığını ve temel eğitimde öğrencilere deneyimsel öğrenme ortamının oluşturulması durumunda girişimciliğin öğretilebileceğini belirten Volkman vd. (2009) tarafından yapılan çalışmalar ile desteklenmektedir.

1.8. Girişimcilik Eğitimini Sunacak Eğitmenlerin Sahip Olması Gereken Niteliklere Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Girişimcilik eğitimini sunacak eğitmenlerin sahip olması gereken nitelikler hakkındaki bulguların analiz edilmesi sonucunda bireysel özellikler, tecrübe, piyasa ile iyi ilişkiler, bilgi düzeyi ve iyi performans olmak üzere beş ana temaya ulaşılmıştır.

Katılımcıların girişimcilik eğitmenlerinin sahip olması gereken bireysel özellikleri ile ilgili olarak dile getirdikleri görüşlerinin analizi sonucunda; disiplinli olma, heyecanlı ve tutkulu olma ve empati yeteneğine sahip olmak üzere üç alt temaya ulaşılmıştır. Buna göre eğitmenlerin, girişimcilik eğitimi programının müfredatındaki konuları, ders süreleri ve gerekli atölye çalışmalarını disiplinli bir şekilde yerine getirebilmesi gerekmektedir. Yine eğitmenlerin; girişimcilik eğitimi alan kişileri, kendilerine ait bir iş kurmalarına yönlendirebilecek, girişimcilikten heyecan duymalarını sağlayabilecek, ilgi ve alakalarını heyecan ve tutkuya dönüştürebilecek, empati yeteneğine sahip, girişimciliği sevdirebilen dinamik bireysel özelliklere sahip olması gerektiği belirtilmiştir.

Katılımcıların bazıları, girişimcilik eğitiminin kalitesini etkileyecek en önemli etkenlerden birisi olan eğitmenlerin, mevcut durumda veya daha önceden girişimcilik ile ilgili sahip olduğu tecrübenin eğitim sürecindeki önemini dile getirmişlerdir. Görüşmecilerin bu konudaki görüşlerinin analizi sonucunda girişimcilik deneyimi ve projelerde yer alma olmak üzere iki alt tema tespit edilmiştir. Katılımcılar, vergi ve personel maaşı ödeyememenin ne demek olduğunu bilen, bu süreçlerde bizzat tecrübe kazanarak yol almış olan girişimcilik eğitmenlerinin; sadece teorik bilgi aktaran ve hiç girişimcilik deneyimi olmayanlara göre daha başarılı sonuçlar alınacağını belirtmişlerdir. Buna göre, girişimcilik eğitmenlerinde aranması gereken en önemli özelliklerden birisi, katılımcıları rol model anlamında daha fazla etkileyeceği düşünülen girişimcilik deneyimidir. Bazı katılımcılar ise çeşitli girişimcilik projelerinde yer alan kişilerin de, girişimcilik ile ilgili yeterli tecrübeyi edinebileceğini belirtmişlerdir. Buna göre, girişimcilik eğitmeni olabilmek için girişimcilik yapmış veya yapıyor olmak şart değildir ve girişimcilik eğitmenlerinin sahadan deneyimli mentorluk, danışmanlık, melek yatırımcılık gibi tecrübelerinin olması veya piyasada girişimciler ile birlikte projelerde çalışan akademisyenlerden de tercih edilebilir.

Bazı katılımcılar ise girişimcilik eğitiminin piyasa ile entegre bir şekilde yürütülmesi gerektiğini ileri sürerek sadece tecrübe veya sadece akademik nosyona odaklanmanın yanlış olacağını, başarı için hem akademik nosyon hem de tecrübe paylaşımının birlikte

yürütülmesinin daha doğru olacağını ileri sürmüşlerdir. Eğitmenlerin hem teorik hem de tecrübe paylaşımlarını yapabilmesi için piyasa bağlantılarının güçlü olmasının gerekmektedir. Buna göre, eğitmenler piyasa ile iyi ilişkiler yürüterek başarılı ve başarısız olan girişimcileri de eğitim sürecine dâhil edebilmelidirler. Yine bazı katılımcılar, girişimcilik eğitiminde farklı konularda birçok uzmanın bilgi ve tecrübesine ihtiyaç olduğunu belirterek sadece teorik bilgiler ve tecrübe paylaşımı ile sınırlandırılmış bir girişimcilik eğitimi yerine muhasebe, pazarlama, e ticaret gibi birçok farklı konuda uzman olan kişilerinde eğitim sürecine dâhil edilmesi gerektiği ifade etmişlerdir. Diğer bir deyişle, eğitmenlerin uzmanlık gerektiren konularda piyasadaki uzmanları eğitim sürecine dahil edebilecek ilişki ağına sahip olması gerekmektedir.

Katılımcıların görüşlerinin analizi neticesinde eğitmenlerin bazı konularda yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaları da bir tema olarak yer almıştır. Bilgi düzeyi ile ilgili tespit edilen alt temalar arasında; güncel ve yeni bilgi, teorik altyapı, yöreyi iyi bilmek ve çok sayıda örnek vaka bilmek yer almaktadır. Katılımcılar, yeterli bilgi düzeyine sahip olmayan eğitmenlerin fayda yerine zarar verme potansiyeli içerdiğini, bu nedenle eğitmenlerin teorik anlamda girişimciliğe hâkim olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Bu durumun sağlanabilmesi için eğitmenlerin girişimciliği doktora düzeyinde aldıktan sonra eğitim denetimi ve yönetimi eğitimi alanlar arasından seçilmesi gerektiği belirtilen diğer bir husus olmuştur. Yine katılımcılara göre girişimci adaylarını, ekonomiye ve sosyal kalkınmaya katma değer üretecek, daha önce olmayan yeni bilgilere dayalı farklı işlere yönlendirilebilmek için girişimcilik eğitmenlerinin piyasa ve iş dünyası ile ilgili güncel bilgileri takip ederek verdiği eğitimleri de yeni gelişmelere göre güncellemeleri gerekmektedir.

Bazı katılımcılar, asıl kalkınmaya katkı sağlayacak olan girişimcilerin yerelde olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre, eğitmenlerin yerel dinamikleri iyi bilmesi ve başka yerlerde olmayan ve sadece o yöreye has bazı özelliklerin eğitim alan potansiyel girişimciler tarafından hayata geçirmeye yardımcı olacaktır. Bu nedenle eğitmenlerin yerel dinamikleri iyi bilmesi veya yerel dinamikleri iyi bilen girişimci veya uzmanları eğitime dahil edebilmesi gerekmektedir. Yine bazı katılımcılar, girişimcilik eğitmenlerinin piyasada aktif olarak katıldıkları projelerden, okuduğu kitapların, piyasadaki ilişkilerinden öğrendiği örnek vaka sayısı arttıkça, eğitmenlerin katılımcılara daha doyurucu bilgiler sağlayabileceği belirtilmiştir. Aynı zamanda girişimcilik deneyimi olmayan eğitmenlerin, eğitim alanlara çok sayıda örnek vaka aktararak eksikliklerini giderebileceği belirtilen diğer bir husus olmuştur.

Katılımcıların eğitmenlerin sahip olması gereken niteliklerle ilgili görüşlerinde yer alan son tema ise eğitmen seçiminde belirleyici olması gerektiği belirtilen eğitmenin performansıdır.

Buna göre, eğitmenlerin performansını belirleyecek en önemli kriterler; daha önce verdiği girişimcilik eğitimlerinin sonunda kendi işini kuran girişimci sayısı ve mezun olan öğrencilerin eğitmenden memnun olma durumlarıdır.

1.9. Girişimcilik Eğitmenlerinin Eğitilmesine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Girişimcilik eğitmenlerinin eğitilmesi hakkındaki dile getirilen görüşlerin analiz edilmesi sonucunda, eğitmenleri eğitme programı ve eğitmenler havuzu olmak üzere iki ana tema tespit edilmiştir.

Eğitmenleri eğitme programı oluşturulması gerektiğini belirten katılımcıların görüşleri doğrultusunda; girişimcilik bilinci, revizyon, eğitim sürecini yönetebilme ve akreditasyon alt temalarına ulaşılmıştır. Katılımcıların bir kısmı eğitmenlerin; ne anlatacağını, niye anlatacağını, eğitimlerin esas amacını, içeriğini ve öğretme yöntemlerini öğrenecekleri ve girişimcilik eğitimi veren eğitmenlerde girişimcilik bilincinin tam olarak oturtabilmesi için eğitilmelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılımcılar, devlet eliyle sürdürülen KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi faaliyetlerinin tekdüze ve piyasa ile bağlantısının kopuk olduğunu, bunu yeniden tasarlayabilmek ve işlevsel hale getirebilmek için eğitmenlerin mutlaka eğitilmesi ve yeni eğitmenlerin yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yine bazı katılımcılara göre, var olan iyi eğitmenlerden oluşan özel bir eğitmenleri eğitme programı oluşturulmalı ve diğer eğitmenlerin mutlaka bu programa katılımının sağlanarak akredite edilmesi gerekmektedir.

Katılımcılar tarafından belirtilen diğer bir konuda, girişimcilik eğitimi sürecinde anlatılacak teorik bilgiler, yapılacak uygulamalar, anlatılacak örnek olaylar, bilgi ve tecrübe paylaşımının sağlanacağı ortak bir havuzun oluşturulmasının gerekli olduğu konusudur. Eğitmenler için ortak bir havuzunun gerekli olduğunu savunanların ileri sürdüğü görüşlerin analizi neticesinde; tecrübe ve bilgi paylaşımı, uygulama birliği, yerel ve küresel network olmak üzere üç alt tema tespit edilmiştir.

Tecrübe ve bilgi paylaşımı teması altında görüş bildiren katılımcılara göre; girişimcilik eğitmenlerinin kendi yöntem ve gereçlerini diğer eğitmenlerle kıyaslama, programın çıktılarını değerlendirme ve eksik olan yönlerini geliştirebilme, farklı konularda ve yaş gruplarına göre uzmanlaşabilmek gibi gereksinimleri karşılayabilmek için başvurabilecek genel ve yerel merkezler kurulması gerekmektedir. Böyle merkezlerin kurulması durumunda; buradaki eğitmenlerin kendi aralarında ve yeni başlayanlara sahip oldukları bilgi ve tecrübeleri aktarılması, girişimcilik eğitimlerinin devletin amaçlarına uygun yönlendirilmesi, girişimcilik

eğitmenlerini yeni süreçlere yönlendirme kolaylığı ve tüm ülkede uygulama birliği sağlamaya katkı sunacağı vurgulanmıştır. Ayrıca hem bizzat eğitim verenlerin hem de bu eğitimleri verenlerin eğitilmeleri hususunda, sadece yerel ve ulusal kaynaklarla sınırlı kalmamak gerektiğini, aynı zamanda uluslararası düzeyde eğitmenleri de sürece dâhil etmeye ihtiyaç olduğu vurgulanan diğer bir husus olmuştur.

İKİNCİ AŞAMADA YER ALAN NİCEL ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE SONUÇLAR

Nicel araştırma kapsamında KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alıp girişimcilik eğitiminden sonra kendi işini kuramayanlar, kendi işini kurup devam edenler, kendi işini kurup büyütenler ve kendi işini kurup kapatanlara 0'dan 10'a kadar etki derecesi ölçeğine göre düzenlenmiş olan anket formu doldurtulmuştur. Araştırmada kullanılan anket birinci bölümde gerçekleştirilen nitel araştırmanın bulguları değerlendirildikten sonra araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmanın bu aşamasında, birinci nitel araştırmadan elde edilen sonuçların geçerliliğinin sorgulanması ve test edilmesi ile birlikte devlet eliyle sürdürülen girişimcilik eğitiminden beklendiği belirtilen ekonomik ve sosyal çıktıları sağlayıp sağlamadığının tespiti için İç Anadolu Bölgesinde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan kişilerden; kendi işini kuramayanlar, kendi işini kurup devam edenler, kendi işini kurup büyütenler ve kendi işini kurup kapatan 111 kişi ile nicel bir araştırma gerçekleştirmiştir.

NİCEL ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu kısımda, birinci nitel araştırmadan elde edilen sonuçların geçerliliğinin sorgulanması ve test edilmesi ile birlikte devlet eliyle sürdürülen girişimcilik eğitiminden beklendiği belirtilen ekonomik ve sosyal çıktıları sağlayıp sağlamadığının tespiti için KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan kişilerden; kendi işini kuramayanlar, kendi işini kurup devam edenler, kendi işini kurup büyütenler ve kendi işini kurup kapatan 111 kişi ile gerçekleştirilen nicel araştırmadan elde edilen verilerin SPSS 20. nicel analiz programın ile analizinden ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Nicel araştırmaya katılmayı kabul eden kişiler ile ilgili demografik özellikler Tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18: Demografik Özellikler

	Frekans	**Yüzde (%)**		**Frekans**	**Yüzde (%)**
Cinsiyet			**Medeni Hali**		
Erkek	66	59,5	Evli	69	62,2
Kadın	45	40,5	Bekâr	42	37,8
Toplam	111	100,0	Toplam	111	100,0
Yaş			**Mezuniyet Durumu**		
20-25	18	16,2	İlkokul	13	11,8
26-30	39	35,1	Ortaokul	15	13,5
31-35	21	18,9	Lise	40	36,0
36-40	12	10,8	Ön Lisans	11	9,9
41-45	12	10,8	Lisans	29	26,1
46'dan büyük	9	8,2	Lisansüstü	3	2,7
Toplam	111	100,0	Toplam	111	100,0

Araştırmaya katılmayı kabul edenlerin 66'sı erkek, 45'i kadın olup 69'unun evli, 42'sinin bekâr olduğu görülmektedir. Katılımcıların %81'nin kırk yaş ve altında yer alması katılımcıların nispeten genç nüfustan oluştuğunu göstermektedir. Katılımcıların, %61,3'ü lise ve alt seviye okullardan mezundur. Katılımcıların hangi yıllarda KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ni aldıkları ile ilgili bilgiler Tablo 19'da gösterilmiştir.

Tablo 19: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitiminin Alındığı Yıl

Yıllar	**Frekans**	**Yüzde (%)**
2011	2	1,8
2012	6	5,4
2013	12	10,8
2014	31	27,9
2015	47	42,3
2016	13	11,7
Toplam	111	100,0

Tablo 19'a göre katılımcıların KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimlerine katılıp

uygulamalı girişimcilik eğitimine en yaygın olarak katıldıkları yıl %42,3 ile 2015 yılı olmuştur. Anket formunda katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılma nedenlerini tespit etmek amacıyla yer alan soruya ilişkin verilen cevaplar Tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Başvurma Nedenleri

	Frekans	**Yüzde(%)**
Kurmayı planladığım ve hazırlını yaptığım bir iş fikrim olduğu için eğitime başvurdum	83	74,8
Hemen değil ama uzun vadede bir iş kurmayı düşündüğüm için başvurdum	17	15,3
Kurmayı planladığım bir iş yok ancak sertifikanın uzun vadede işe yarama ihtimali için başvurdum	11	9,9
Toplam	111	100,0

Tablo 20'ye göre katılımcıların; %74,8'i girişimcilik eğitimine katılmadan önce kurmayı planladığı ve hazırlığını yaptığı bir iş fikri olduğu için %15,3'ü hemen değil ama uzun vadede bir iş kurmayı düşündüğü için %9,9'u ise kurmayı planladığı bir iş fikri olmamasına rağmen eğitimin sonunda sertifikanın uzun vadede işe yarama ihtimali için girişimcilik eğitimine başvurdukları tespit edilmiştir. Bu durum, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kısa ve uzun vadede bir iş fikrine sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcıların, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne başvurmadan önceki iş kurma niyetleri ile girişimcilik eğitiminden sonra iş kurma niyetleri ve proje hazırlayıp maddi destek için başvurma durumları Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Başvurmadan Önce ve Sonra İş Kurma Niyeti ve Proje İle Destek İçin Başvurma Durumu

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi desteğini duymadan önce bir iş kurmaya niyetiniz var mıydı?	**Frekans**	**Yüzde**	**Girişimcilik eğitiminden sonra KOSGEB'e iş planı ile destek almak için başvuru yaptınız mı?**	**Frekans**	**Yüzde**
Evet	89	80,2	Evet	75	67,6
Hayır	22	19,8	Hayır	36	32,4
Toplam	111	100,0	Toplam	111	100,0
Proje başvurunuz kabul oldu mu?	**Frekans**	**Yüzde**	**Projenizi hayata geçirdiniz mi?**	**Frekans**	**Yüzde**
Evet	61	81,3	Evet	77	69,4
Hayır	14	19,7	Hayır	34	30,6
Toplam	75	100,0	Toplam	111	100,0

Tablo 21'e göre araştırmaya katılanların, girişimcilik eğitiminin sonunda verilen maddi desteği duymadan önce %80,2'sinin (89 kişi) bir iş kurmaya niyetleri olduğu, %19,8'inin (22 kişi) bir iş kurmaya niyetleri olmadığı belirlenmiştir. Yine katılımcılardan 75 kişi (%67,6) girişimcilik eğitiminden sonra KOSGEB'e iş planı ile destek almak için başvururken 36 kişinin (%32,4) başvuru yapmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca iş planı hazırlayıp destek almak için başvuran 75 kişiden 61'inin başvurusu kabul edildiği, 14 kişinin başvurusunun ise ret edildiği belirlenmiştir.

Maddi destek almak için yapılan başvuruların sonunda 61 kişinin destekten faydalanmaya hak kazanmasına rağmen 77 kişinin kendi projesini hayata geçirdiği belirlenmiştir. Katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce ve sonra neler yaptıklarına ilişkin bilgiler Tablo 21'de yer almaktadır.

Tablo 22: Girişimcilik Eğitimi Almadan Önce ve Aldıktan Sonraki Durumlar

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önceki durumlar	**Frekans**	**Yüzde (%)**	**KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ni aldıktan sonraki durumlar**		**Frekans**	**Yüzde (%)**
Öğrenciydim.	10	9,0	Başarısız	Kendi işimi kuramadım	34	30,6
Başkasının yanında çalışıyordum	59	53,2		Kendi işimi kurup kapattım	13	11,7
Kendime ait bir işim vardı.	8	7,2	Başarılı	Kendi işimi kurdum devam ediyor	43	38,7
Hiçbir iş yapmıyordum.	31	27,9		Kendi işimi kurdum ve büyüttüm	21	18,9
Kendi işimi kurup kapatmıştım.	3	2,7	Toplam		111	100,0
Toplam	111	100,0				

Tablo 22'ye göre katılımcıların, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önceki durumlarına bakıldığında; 10 kişinin öğrenci olduğu, 59 kişinin başka bir işyerinde personel olarak çalıştığı, 8 kişinin kendisine ait bir işi olduğu, 31 kişinin işsiz olduğu ve 3 kişinin kendi işini kurup kapattığı tespit edilmiştir. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi aldıktan sonraki durumlarına bakıldığında ise; 34 kişinin kendi işini kuramadığı, 13 kişinin kendi işini kurup kapattığını, 43 kişinin kendi işini kurup devam ettirdiğini ve 21 kişinin kendi işini kurup büyüttüğü görülmektedir. Araştırmaya katılanların girişimcilik eğitiminden sonra kurdukları işleri tanımlayan bilgilere Tablo 23'de yer verilmiştir.

Tablo 23: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra Kurulan İşlerin Tanımları

	İşlerin Tanımları	Frekans	Yüzde (%)
Geleneksel İşler	Hayatımı idame ettirecek bir iş	34	44,1
	Çevrede benzerleri olan bir iş	31	40,2
Yeni nesil işler	Yeni ve farklı bir iş	9	11,6
	İhracat potansiyeli olan bir iş	3	3,8
	Toplam	77	100,0

Katılımcılardan KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kurulan işlerini tanımlama şekillerine bakıldığında; 34 (%44,1) kişi kendi işini hayatımı idame ettirecek bir iş olarak, 31 (%40,2) kişi çevrede benzerleri olan bir iş olarak, 9 (%11,6) kişi yeni ve farklı bir iş olarak, 3(%3,8) kişi ise ihracat potansiyeli olan bir iş olarak tanımladıkları görülmektedir. Diğer bir deyişle kurulan işletmelerin %14'ü kendilerini farklı bir iş olarak tanımlamaktadırlar. Bu durum, genel anlamda girişimcilik eğitiminden beklentinin katılımcıların kendi işletmelerini kurup başarılı bir şekilde sürdürecek nitelikleri kazandırmak olduğu düşünüldüğünde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kendi işletmesini kuran herkesin, değer

yaratan farklı işler oluşturma anlamında yeterli girişimcilik vasfına sahip olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılma nedenlerine ilişkin görüşlerin ortalamaları Tablo 24'de gösterilmiştir.

Tablo 24: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Katılma Nedenlerine İlişkin Görüş Ortalamaları

	Ortalama[2]	**Standart Sapma**
Eğitimin sonunda verilecek maddi desteği almak	8,0901	2,79464
Girişimcilik için gerekli olan becerilerimi geliştirmek	5,9550	3,20337
Bir iş kurmak istediğimde gerekli olan bilgileri öğrenmek	5,9550	3,27633
Bir iş kurmak istediğimde gerekli olan becerileri geliştirmek	5,9455	3,22785
İş kurup geliştirmek için gerekli olan bilgileri öğrenmek	5,8559	3,36519
Bir iş kurmak istediğimde gerekli olan beceriler edinmek	5,5688	3,38670
Belki ileriki zamanlarda lazım olur diye sertifikayı almak	5,2342	3,87522

Tablo 24'e göre katılımcılar, katılma nedeni olarak en fazla (ort:8.0901) eğitimin sonunda verilen maddi desteğe vurgu yapmışlardır. Bu sonuç katılımcıların başarılı birer girişimci olabilmeleri için gerekli olan bilgi ve becerileri geliştirmeye yoğunlaşmak yerine, eğitimin sonunda verilen maddi desteği almaya yoğunlaştıklarını göstermektedir. Dolayısıyla eğitimin asıl amacı olan; girişimcilerin iş kurma ve yürütme konularında bilgi ve beceri sahibi olmaları, bu süreçte kendi rol ve sorumluluklarının farkına varmaları, kendi iş fikirlerine yönelik iş planı hazırlayabilecek bilgi ve deneyim kazanmaları sağlanarak, doğru bir iş fikri ile iş kurup ve sürdürülebilir hale getirme ortadan kalkmakta ve girişimcilik eğitimi finansal kaynağa ulaşmak için bir araç olarak kullanılmaktadır Ayrıca Tablo 20'deki verilere göre, maddi desteği duymadan önce iş kurmayı düşünenlerin önemli bir kısmının da girişimcilik eğitimine maddi desteğe ulaşmak için katıldıklarını söylenebilir. Katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin faydasına ilişkin görüşlerin ortalamaları Tablo 25'de verilmiştir.

Tablo 25: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin Faydasına İlişkin Görüş Ortalamaları

	Ortalama	**Standart Sapma**
Toplumda ciddi bir farkındalık oluşturdu.	6,5636	2,87835
İş planı yapmayı öğrendim	6,2252	3,39166
Girişimcilik için gerekli olan nitelikleri kendi niteliklerimle kıyaslama olanağı sağladı	5,6422	3,16381
Girişimciliği bir kariyer seçeneği olarak düşünmemde faydalı oldu.	5,4545	3,31977
Pazarlama becerilerim gelişti	5,4324	3,47359
İş kurmak için gerekli olan hukuki temel bilgileri öğrendim.	5,3333	3,17471
İş kurabilmek ve geliştirebilmek için gerekli muhasebe ve finansman bilgilerini öğrendim.	5,1802	3,54246
İş kurmadan önce fizibilite(işin yapılabilirliği) yapmamı sağlayacak bilgiler öğrendim.	5,1759	3,49854

[2] Örneklemde yer alan bireyler kendilerini belirlenen konulara ilişkin 0 – 10 aralığında puanlamışlardır

İş kurmak ve geliştirmek için yönetim becerilerim gelişti.	5,1682	3,40224
Sürdürülebilir iş fikirleri geliştirmemi sağladı.	5,0093	3,63394
Girişimcilik ile ilgili KOSGEB ve KOSGEB dışından kaynak bulma ve kullanma hakkında önemli bilgiler öğrendim	4,8909	3,56935
Üretim süreçleri ile ilgili bilgi ve becerilerim gelişti	4,8440	3,45386
Girişimcilik için gerekli olan kilit becerilerim(risk alma, cesaret, özgüven, yaratıcı olma gibi) gelişti.	4,7870	3,83552
Fırsat ve ihtiyaç bulma becerilerim gelişti.	4,7130	3,69908

Tablo 25'e göre katılımcılar, girişimcilik eğitiminin en fazla farkındalık oluşturma ve iş planı yapmayı öğrenme noktasında fayda sağladığını belirtmişlerdir. Ancak tabloda yer alan diğer maddelerin iş planını oluşturan bölümlerden oluşması ve daha az fayda sağladığı yönünde beyanları iş planı yapmayı öğrendiklerini inandırıcı kılmamaktadır. Dolayısıyla katılımcıların bu soruya cevap verirken iş planı yazmanın, KOSGEB'in talep ettiği formatı öğrenmek olarak algılandığından veya algılatıldığından bu sonucun ortaya çıktığını söylenebilir. Bir girişimcinin piyasada uzun vadede başarılı olabilmesi için gerekli olan şeylere unsurlara ilişkin katılımcıların bildirdikleri görüşlerinin ortalamaları Tablo 26'da gösterilmiştir.

Tablo 26: Bir Girişimcinin Başarılı Olabilmesi İçin İhtiyaç Duyduğu Şeylere İlişkin Görüş Ortalamaları

	Ortalama	**Standart Sapma**
Sahip olduğu girişimci özellikler	9,0091	1,25249
İyi bir iş fikri	8,8364	1,91818
Kişisel maddi birikim	8,5364	2,07951
Maddi destek	8,3670	2,47828
Sermaye	7,9727	2,69031
Girişimcilik eğitimi(KOSGEB)	5,8636	3,47330

Tablo 26'ya göre katılımcılar, bir girişimcinin başarılı olabilmesi için en çok girişimci özelliklere ve iyi bir iş fikri oluşturmaya ihtiyaç olduğunu beyan etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, bir girişimcinin başarılı olabilmesi için en az ihtiyaç duyulan şeyin girişimcilik eğitimi (KOSGEB) olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlar Tablo 23'deki veriler ile kıyaslandığında araştırmaya katılanların birçoğunun iyi bir iş fikri olmadan başarılı olmanın zorluğunu bildikleri halde büyük çoğunluğunun yine de çevrede benzeri olan işler veya hayatını devam ettirecek bir iş fikri ile işletme kurdukları görülmektedir. Bu bağlamda, girişimci özelliklere sahip bir bireyin iyi bir iş fikri oluşturması durumunda girişimcilik eğitimine (KOSGEB) ihtiyaç duymadan piyasada başarılı olacağı fikrine inandığı, bunun sonucunda girişimcilik eğitimini önemsemediği sonucuna ulaşılabilir. Katılımcıların iş kurmak ve geliştirmek için KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin verimli olduğu kısımlarına ilişkin görüş ortalamaları Tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 27: İş Kurmak ve Geliştirmek İçin KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin Verimli Olduğu Kısımlara İlişkin Görüş Ortalamaları

	Ortalama	Standart Sapma
Eğitimden sonra verilen maddi destek	6,3303	3,93713
İş planı yapmayı öğrenme	5,8364	3,37972
Girişimcilik için gerekli olan nitelikleri kazandırma	5,3091	3,50294
Başarılı olabilecek iş fikirleri geliştirebilme	5,0364	3,74148

Tablo 27'ye göre katılımcıların, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin en verimli kısmı olarak, eğitimden sonra verilen maddi destek kısmını gördüklerini göstermektedir. Diğer bir deyişle katılımcılar, girişimcilik eğitiminin iş planı yapmayı öğrenme, iş fikirleri geliştirme ve girişimcilik becerilerini geliştirmekten ziyade eğitimin sonunda verilen maddi desteğe ilgi duyduklarını göstermektedir. Katılımcıların iş kurmak ve geliştirmek için KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin verimsiz olduğu kısımlarına ilişkin görüş ortalamaları Tablo 28'de gösterilmiştir.

Tablo 28: İş Kurmak ve Geliştirmek İçin KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin Verimsiz Olduğu Kısımlara İlişkin Görüş Ortalamaları

	Ortalama	Standart Sapma
Piyasada uygulama yetersizliği	6,7339	2,92069
Sadece teorik bilgiler veriliyor olması	6,4182	3,04818
Sınıflarda ilköğretim, lise ve üniversite ayrımı olmaması	5,9727	3,81561
Eğitmenlerin piyasa deneyimlerinin yokluğu	5,7364	3,58815
Eğitmenlerin tüm konulara hâkimiyetlerinin olmaması	5,5455	3,31423
Eğitimin süresinin azlığı	5,3455	3,56959
Tek bir müfredatın olması	5,2661	3,43091

Tablo 28'e göre katılımcılar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin en verimsiz olduğu kısım olarak, eğitimlerin teorik ağırlıklı olması ve piyasada uygulama yetersizliğinin olmasını görmektedirler. Bununla birlikte girişimcilik eğitmenlerinin konulara hâkimiyetinin olmaması, eğitmenlerin piyasa deneyimi eksikliği, her yerde aynı içeriğin olması ve eğitimlerde herhangi bir demografik ayırıma gidilmemesi de birbirilerine yakın ortalamalar ile katılımcılar tarafından verimsiz olarak değerlendirilen diğer hususlar olduğu görülmektedir. Tablo 28'den elde edilen veriler değerlendirildiğinde, girişimcilik eğitiminde piyasada uygulama yapmaya olanak verecek şekilde yeniden dizayn edilmesinden başlayarak, eğitmenler, müfredatlar gibi bazı düzenlemelere ihtiyaç olduğu şeklinde yorumlanabilir. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılanlardan kendi işini kurmayanların kendilerine ait bir iş kurmalarına engel olan faktörlere ilişkin görüşlerine Tablo 29'da yer verilmiştir.

Tablo 29: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra İşinizi Kurmanıza Engel Olan Faktörlere İlişkin Görüş Ortalamaları

	Ortalama	Standart Sapma
İyi bir iş fikrim vardı ama sermaye bulamadım.	4,6765	4,20476
İyi bir iş fikri oluşturamadım	4,0294	4,04134
İş kurmak için gerekli olan bürokratik işlemler	3,2059	3,19829
Hukuki konularda bilgi eksikliği	2,5882	3,33137
Başvuru yaptım destek alamadım	2,3529	4,07418
Yönetim becerilerimin eksikliği	2,2647	3,14603
Muhasebe ve finans bilgilerinin eksikliği	2,0000	3,19090

Tablo 29'a göre katılımcılar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kendilerine ait bir işletme kurmalarına engel olan en önemli etken olarak, iyi bir iş fikri oluşturamamaları ve sermaye bulamamaları olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuç tablo 26'da elde ettiğimiz sonuçları teyit etmekle birlikte, sürdürülebilir bir işletme kurmak için iyi bir iş fikrine sahip olmanın ve sermayeye erişmenin çok önemli olduğunu göstermektedir. Katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kurulan işletmelerin kapanmalarına neden olan faktörlere ilişkin görüş ortalamaları Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra Kurulan İşletmelerin Kapanmalarına Neden Olan Faktörlere İlişkin Görüş Ortalamaları

	Ortalama	Standart Sapma
İş fikrimin düşündüğüm gibi çıkmaması	8,0000	2,38048
İş dünyası ve piyasa deneyimi eksikliği	7,9231	2,75262
Bulunduğum çevrede benzer işlerin çok olması	7,9231	2,53185
Müşteri kitlesini iyi teşhis edememek ve ihtiyaçlarına cevap verememek	5,5385	3,50275
Girişimcinin sahip olması gereken özelliklere sahip olmamak	4,1538	3,46040
Yönetim, muhasebe, pazarlama, finans gibi bilgi ve beceri eksiklik	2,0769	2,66025

Tablo 30'a göre, katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra açtıkları işletmelerini kapatmalarının en önemli nedeni iş fikirlerinin düşündükleri gibi çıkmaması olarak tespit edilmiştir. Ayrıca iş dünyası ve piyasa deneyimi eksikliği ile birlikte işlerini kurdukları çevrede kendi işlerine benzer olan işlerin çok olması da kurdukları işletmeleri kapatmalarına neden olan diğer önemli etkenler olduğu bulgulanmıştır. Tablo 30'dan elde edilen bu veriler, katılımcıların girişimcilik eğitimi süresince kendilerinde daha önce olmayan bilgi ve becerilerinin gelişmediğini, girişimciliğin tam olarak ne olduğunu iyi idrak edemediklerini veya bunu bildikleri halde maddi destek alarak herhangi bir iş kurmaya yöneldiklerini göstermektedir. Katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra iş kurmadan önce karşılaştığı problemlere ilişkin görüş ortalamalarına Tablo 31'de yer verilmiştir.

Tablo 31: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra İş Kurmadan Önce Karşılaşılan Problemlere İlişkin Görüş Ortalamaları

	Ortalama	Standart Sapma
Bürokratik işlemler	7,8816	2,34360
Sermaye yetersizliği	7,6711	2,44616
Kuruluş yerinin seçimi	5,1447	3,09280
İş fikri geliştirmek	4,5000	3,39608
Hedef müşteri grubun tespit edememe	4,0000	3,11555

Tablo 31'deki veriler değerlendirildiğinde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanlar, kendi işletmelerini kurmadan önce karşılaştıkları en önemli problemlerin bürokratik işlemler ve sermaye yetersizliği olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu durum, iş kurmadan önce karşılaşılan bürokratik süreçler ve sermaye yetersizliği noktasında çözümler oluşturmanın girişimcilik eğitiminden daha önemli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Katılımcılardan girişimcilik eğitiminden sonra kendi işini kurarken maddi destek aldıkları yerlere ilişkin görüş ortalamaları Tablo 32'de gösterilmiştir.

Tablo 32: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra İş Kurarken Maddi Destek Alınan Yerlere İlişkin Görüş Ortalamaları

	Ortalama	Standart Sapma
Bireysel ve ailevi birikim	8,0000	2,31517
KOSGEB desteği	5,8421	3,28655
Üçüncü şahıslardan borç alma	4,0400	3,73602
Banka Kredi	3,6316	3,92884

Tablo 32'ye göre katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra iş kurarken en fazla bireysel ve ailevi birikimlerini kullandıkları tespit edilmiştir. Yine KOSGEB desteği ve diğer finansal kaynaklara daha az başvurulduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların kendilerini iş kurmaya teşvik eden faktörlere ilişkin görüş ortalamalarına Tablo 33'de yer verilmiştir.

Tablo 33: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden Sonra İş Kurmaya Teşvik Eden Faktörlere İlişkin Görüş Ortalamaları

	Ortalama	Standart Sapma
Kendim	8,2237	2,24855
Aile	5,6316	3,47118
Girişimcilik ile ilgili başarı hikâyeleri	4,8947	3,01807
Arkadaşlar	4,7105	3,14034
Girişimcilik eğitimi	4,3947	2,95783
İlk-orta ve yükseköğretim eğitimim	4,1447	4,02560
Girişimcilik eğitimi veren eğitmen	3,7368	3,06537

Tablo 33'e göre katılımcılar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kendi işlerini kurmaya teşvik eden en önemli faktörün "kendileri" olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca

katılımcıları, girişimci olmaya teşvik etmede en az etki eden faktörler; İlk-orta ve yükseköğretim eğitimi, girişimcilik eğitimi ve girişimcilik eğitimi veren eğitmen olduğu görülmüştür. Bu durum girişimcilik eğitiminin bu yönde beklenen etkiyi yaratmadığı göstermektedir. Katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin bitiminde iş kurduktan sonra karşılaştığı problemlere ilişkin görüş ortalamaları Tablo 34'de gösterilmiştir.

Tablo 34: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin Bitiminde İş Kurduktan Sonra Karşılaşılan Problemlere İlişkin Görüş Ortalamaları

	Ortalama	**Standart Sapma**
Rakiplerin çokluğu	7,7237	2,75970
Müşteri çekmekte zorlanma	5,5526	3,13430
Çalışanlarla ilgili problemler	4,9342	3,29984
Birçok işi bir arada götürmek	4,5395	3,23910
Hedeflenen talebe ulaşamadım	4,4342	3,39150
İş gücü temin edemedim	3,5658	3,42281
İş fikrinin tutmaması	3,5263	3,32054

Tablo 34'e göre, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan bireylerin kendi işletmesini kurduktan sonra karşılaştıkları en önemli problem sektördeki rakiplerin çokluğudur. Diğer önemli problemler ise müşteri çekmekte zorlanma ve hedeflenen talebe ulaşamamaları olarak tespit edilmiştir. Tablo 34'deki veriler, katılımcıların iş kurmadan önce yeterli düzeyde fizibilite araştırması yapmadıklarını veya yapamadıklarını, çevrede benzerleri olan işlere yöneldiklerini göstermektedir. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin bu konudaki beklentileri karşılamadığı söylenebilir.

Katılımcıların resmi girişimcilik eğitimine katılma nedenleri ile eğitimden sonra başarılı ve başarısız olma durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin uygulanan t testi Tablo 35'de gösterilmiştir.

Tablo 35: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Başarılı ve Başarısız Olanların Devlet Eliyle Verilen Girişimcilik Eğitimine Katılma Nedenlerine ilişkin T Testi Sonuçları

Katılma nedenleri	Başarılı-Başarısızlık	N	Ort	S.D	t	df	P
Eğitimin sonunda verilecek maddi desteği almak	Başarısız	47	7,3404	3,45956	-2,299	69,243	**,025**
	Başarılı	64	8,6406	2,04215			
İş kurup geliştirmek için gerekli olan bilgileri öğrenmek	Başarısız	47	6,3830	3,22054	1,421	109	,158
	Başarılı	64	5,4688	3,44097			
Girişimcilik için gerekli olan becerilerimi geliştirmek	Başarısız	47	6,1915	3,19400	,665	109	,507
	Başarılı	64	5,7813	3,22426			
Belki ileriki zamanlarda lazım olur diye sertifikayı almak	Başarısız	47	6,8723	3,39192	4,079	109	**,000**
	Başarılı	64	4,0313	3,78790			
Bir iş kurmak istediğimde	Başarısız	47	6,3830	3,19343	1,182	109	,240

gerekli olan bilgileri öğrenmek	Başarılı	64	5,6406	3,32555			
Bir iş kurmak istediğimde gerekli olan beceriler edinmek	Başarısız	47	6,1489	3,11364	1,568	107	,120
	Başarılı	64	5,1290	3,54125			
Bir iş kurmak istediğimde gerekli olan becerileri geliştirmek	Başarısız	47	6,5106	3,11987	1,597	108	,113
	Başarılı	64	5,5238	3,26693			

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılma nedenlerinin, eğitimden sonra başarılı ve başarısız olanlara göre farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Tablo 35'de elde edilen veriler incelendiğinde, "eğitimin sonunda verilecek maddi desteği almak" ve "belki ileriki zamanlarda lazım olur düşüncesiyle sertifikayı almak" ile başarılı ve başarısız olanlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. İş kurup geliştirmek için gerekli olan bilgileri öğrenmek, girişimcilik için gerekli olan becerilerimi geliştirmek, bir iş kurmak istediğimde gerekli olan bilgileri öğrenmek, bir iş kurmak istediğimde gerekli olan beceriler edinmek ve bir iş kurmak istediğimde gerekli olan becerileri geliştirmek ile başarılı ve başarısız olma arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Analiz sonucunda resmi girişimcilik eğitiminin sonunda başarılı olanların maddi destek amaçlı katılım oranı anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunurken (Başarılıların X=8,6406 Başarısızların X=7,3404), başarısız olanların ise belki ileride lazım olur diye sertifikayı almak amaçlı katılım oranı anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur (Başarılıların X=4,0313;Başarısızların X=6,8723). Bu bulgulara göre, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra başarılı olan katılımcıların girişimcilik ile ilgili bilgi ve becerilerini geliştirme isteğinden ziyade maddi destek almak amaçlı katılım sağladıkları belirlenmiştir. Benzer bir şekilde başarısız olanlar da, girişimcilik ile ilgili bilgi ve becerilerini geliştirme isteğinden çok, "belki ileriki zamanlarda lazım olur düşüncesiyle sertifikayı almak" amacıyla katıldıkları görülmektedir. Katılımcılara girişimcilik eğitiminin sağladığı faydanın eğitimden sonra başarılı ve başarısız olanlara göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla uygulanan bağımsız örneklem t testi sonuçları Tablo 36'da gösterilmiştir.

Tablo 36: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Başarılı ve Başarısız Olanların Devlet Eliyle Verilen Girişimcilik Eğitimine Katılma Nedenlerine ilişkin T Testi Sonuçları

	Başarılı-Başarısız	**N**	**Ort**	**S.D**	**t**	**df**	**P**
İş planı yapmayı öğrendim	Başarısız	47	5,8936	3,36371	-,882	109	,380
	Başarılı	64	6,4688	3,41783			
Pazarlama becerilerim gelişti	Başarısız	47	5,2128	3,29648	-,569	109	,570
	Başarılı	64	5,5938	3,61531			
İş kurabilmek ve geliştirebilmek için gerekli muhasebe ve finansman bilgilerini	Başarısız	47	4,9149	3,36755	-,674	109	,501
	Başarılı	64	5,3750	3,67963			

öğrendim.							
İş kurmak için gerekli olan hukuki temel bilgileri öğrendim.	Başarısız	47	4,9787	3,00354	-1,009	109	,315
	Başarılı	64	5,5938	3,29366			
İş kurmak ve geliştirmek için yönetim becerilerim gelişti.	Başarısız	47	4,8000	3,17376	-,953	105	,343
	Başarılı	64	5,4355	3,56035			
Üretim süreçleri ile ilgili bilgi ve becerilerim gelişti	Başarısız	47	4,9787	3,25369	,353	107	,725
	Başarılı	64	4,7419	3,62114			
Girişimcilik için gerekli olan kilit becerilerim(risk alma, cesaret, özgüven, yaratıcı olma gibi) gelişti.	Başarısız	47	4,1739	3,81403	-1,438	106	,153
	Başarılı	64	5,2419	3,81836			
Girişimcilik için gerekli olan nitelikleri kendi niteliklerimle kıyaslama olanağı sağladı	Başarısız	47	5,4130	2,98571	-,644	107	,521
	Başarılı	64	5,8095	3,30131			
Girişimciliği bir kariyer seçeneği olarak düşünmemde faydalı oldu.	Başarısız	47	5,4681	3,03495	,037	108	,971
	Başarılı	64	5,4444	3,54136			
Sürdürülebilir iş fikirleri geliştirmemi sağladı.	Başarısız	47	4,5870	3,44852	-1,041	106	,300
	Başarılı	64	5,3226	3,76252			
Toplumda ciddi bir farkındalık oluşturdu.	Başarısız	47	6,0638	2,83153	-1,584	108	,116
	Başarılı	64	6,9365	2,87858			
İş kurmadan önce fizibilite(işin yapılabilirliği) yapmamı sağlayacak bilgiler öğrendim.	Başarısız	47	5,1333	3,59039	-,106	106	,915
	Başarılı	64	5,2063	3,46018			
Fırsat ve ihtiyaç bulma becerilerim gelişti.	Başarısız	47	4,4894	3,84409	-,550	106	,584
	Başarılı	64	4,8852	3,60601			
Girişimcilik ile ilgili KOSGEB ve KOSGEB dışından kaynak bulma ve kullanma hakkında önemli bilgiler öğrendim	Başarısız	47	4,7447	3,72108	-,370	108	,712
	Başarılı	64	5,0000	3,47804			

Tablo 36'daki devlet eliyle verilen girişimcilik eğitiminin sağladığı faydalar ile girişimcilik eğitimin sonunda başarılı ve başarısız olanlar arasındaki değerler incelendiğinde; KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sağladığı faydaların eğitimden sonra başarılı ve başarısız olanlara göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (P>.05). Devletin KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ile "*girişimcilerin iş kurma ve yürütme konularında bilgi ve beceri sahibi olmaları, bu süreçte kendi rol ve sorumluluklarının farkına varmaları ve kendi iş fikirlerine yönelik iş planı hazırlayabilecek bilgi ve deneyim kazanmalarına"* (KOSGEB, 2016) yönelik belirlediği amaçlara ulaşılmadığını göstermektedir. Ayrıca KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin katılımcılara başarılı olmaları yönünde istenen faydayı veya yeterli girişimcilik vasfı kazandırmadığı görülmektedir. Katılımcıları iş kurmaya teşvik eden faktörler ile eğitimden sonra başarılı ve başarısız olanlara göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla uygulanan bağımsız örneklem t testi Tablo 37'de gösterilmiştir.

Tablo 37: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kendi İşini Kuranlardan Başarılı Ve Başarısız Olanlar İle İş Kurmaya Teşvik Eden Faktörlere İlişkin T Testi Sonuçları

Teşvik eden Etkenler	**Başarılı-Başarısızlık**	**N**	**Ort**	**S.D**	**t**	**df**	**P**
Aile	Başarısız	13	4,6154	3,57161	-1,162	74	,249
	Başarılı	64	5,8413	3,44171			
Arkadaşlar	Başarısız	13	3,6923	3,44927	-1,290	74	,201
	Başarılı	64	4,9206	3,06016			
Kendim	Başarısız	13	5,5385	2,93301	-3,862	13,550	**,002**
	Başarılı	64	8,7778	1,62088			
Girişimcilik eğitimi	Başarısız	13	4,3077	2,42846	-,116	74	,908
	Başarılı	64	4,4127	3,07243			
Girişimcilik eğitimi veren eğitmen	Başarısız	13	2,8462	2,70327	-1,153	74	,253
	Başarılı	64	3,9206	3,12277			
Girişimcilik ile ilgili başarı hikâyeleri	Başarısız	13	5,0000	3,02765	,137	74	,891
	Başarılı	64	4,8730	3,04001			
İlk-orta ve yükseköğretim eğitimim	Başarısız	13	1,2308	1,87767	-4,795	39,717	**,000**
	Başarılı	64	4,7460	4,09551			

Tablo 37'deki değerler incelendiğinde katılımcıları iş kurmaya teşvik eden faktörlerden "kendim" ve "ilk-orta ve yükseköğretim eğitimim" ile eğitimden sonra "başarılı" ve "başarısız" olanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonucunda girişimcilik eğitiminin sonunda başarılı olanları daha yüksek ve anlamlı bir şekilde iş kurmaya teşvik eden faktörün "kendileri" olduğu bulunmuştur (Başarılı X=8,7778 Başarısız X=5,5385). Yine başarılı olanlar anlamlı bir şekilde daha yüksek bir ortalama ile iş kurarken "ilk-orta ve yükseköğretim eğitimlerinden" etkilendikleri tespit edilmiştir (P<.05). Diğer iş kurmaya teşvik eden faktörlerden olan aile, arkadaşlar, girişimcilik eğitimi, girişimcilik eğitimi veren eğitmen, girişimcilik ile ilgili başarı hikâyeleri ile başarılı ve başarısız olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (P>,05).

Buna göre, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra başarılı olan girişimcilerin, girişimcilik eğitiminden ziyade kendilerinde var olan girişimci özelliklerden ve kendi eğitim süreçlerinden etkilenerek iş kurdukları ve başarılı oldukları söylenebilir. Katılımcıların iş kurarken karşılaştıkları problemler ile girişimcilik eğitimden sonra başarılı ve başarısız olanlara göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t testi Tablo 38'de gösterilmiştir.

Tablo 38: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ni Aldıktan Sonra Kendi İşini Kuranların Başarılı ve Başarısız Olanların İş Kurarken ve Kurduktan sonra Karşılaştıkları Problemlere İlişkin T Testi Sonuçları

Karşılaşılan Problemler	Başarılı-Başarısızlık	N	Ort	S.D	t	df	P
Rakiplerin çokluğu	Başarısız	13	8,8462	1,95133	1,628	74	,108

	Başarılı	64	7,4921	2,85608			
Çalışanlarla ilgili problemler	Başarısız	13	4,9231	2,69139	-,016	20,941	,988
	Başarılı	64	4,9365	3,43076			
Müşteri çekmekte zorlanma	Başarısız	13	6,6154	2,21880	1,732	24,166	,096
	Başarılı	64	5,3333	3,26269			
İş fikrinin tutmaması	Başarısız	13	7,2308	1,83275	7,025	27,716	,000
	Başarılı	64	2,7619	3,03588			
Birçok işi bir arada götürmek	Başarısız	13	6,2308	2,65059	-,679	18,044	,506
	Başarılı	64	4,1905	3,25704			
İş gücü temin edemedim	Başarısız	13	3,0000	3,26599	,137	74	,891
	Başarılı	64	3,6825	3,46794			
Hedeflenen talebe ulaşamadım	Başarısız	13	7,6154	2,63117	4,084	74	,000
	Başarılı	64	3,7778	3,16454			
Bürokratik işlemler	Başarısız	13	8,2308	2,00640	,587	74	,559
	Başarılı	64	7,8095	2,41539			
İş fikri geliştirmek	Başarısız	13	4,3077	2,92645	-,251	19,819	,804
	Başarılı	64	4,5397	3,50495			
Sermaye yetersizliği	Başarısız	13	8,7692	1,23517	2,807	37,387	,008
	Başarılı	64	7,4444	2,57643			
Hedef müşteri grubun tespit edememe	Başarısız	13	3,2308	1,96443	-1,355	28,123	,186
	Başarılı	64	4,1587	3,29323			
Kuruluş yerinin seçimi	Başarısız	13	4,3846	2,72453	-,973	74	,334
	Başarılı	64	5,3016	3,16042			

Tablo 38'deki veriler değerlendirildiğinde, iş kurmadan önce ve kurduktan sonra karşılaşılan problemlerden iş fikrinin tutmaması ve hedeflenen talebe ulaşamadım ile eğitimden sonra başarılı ve başarısız olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Karşılaşılan diğer problemler; rakiplerin çokluğu, çalışanlarla ilgili problemler, müşteri çekmekte zorlanma, birçok işi bir arada götürmek, iş gücü temin edemedim, bürokratik işlemler, iş fikri geliştirmek, sermaye yetersizliği, hedef müşteri grubun tespit edememe ve kuruluş yerinin seçimi ile başarılı ve başarısız olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Anlamlı farklılık bulunan her iki problemde de başarılı olanların daha düşük bir ortalama ile daha sağlam iş fikirlerinin tutmaması ve hedeflenen talebe ulaşamamada daha başarılı olduklarını tespit edilmiştir. Analizin sonucunda başarısız olanların iş fikirlerinin tutmaması ve hedeflenen talebe ulaşamama oranları anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur (Başarılı X=2,7619; Başarısız X= 7,2308). Bu durum, çevrede benzerleri az olan veya yeni ve farklı olan iş fikirleri ile yola çıkan girişimcilerin hedefledikleri talebe ulaşma ve benzeri problemleri çok daha az yaşadıklarını göstermektedir. Katılımcıların iş kurarken maddi destek alınan yerlerin ile eğitimden sonra başarılı ve başarısız olanlara göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları Tablo 39'da gösterilmiştir.

Tablo 39: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kendi İşini Kuranlardan Başarılı ve Başarısız Olanlar İle İş Kurarken Maddi Destek Alınan Yerlere İlişkin T Testi Sonuçları

Maddi Destek	Başarı-Başarısızlık	N	Ort	S.D	t	df	P
Bireysel ve ailevi birikim	Başarısız	13	6,2308	2,58695	-3,208	74	,002
	Başarılı	64	8,3651	2,09686			
KOSGEB desteği	Başarısız	13	5,8462	2,07550	,007	28,303	,995
	Başarılı	64	5,8413	3,49749			
Banka kredisi	Başarısız	13	1,8462	2,76424	-2,339	24,059	,028
	Başarılı	64	4,0000	4,04810			
Üçüncü şahıslardan borç alma	Başarısız	13	4,9231	3,83974	,937	73	,352
	Başarılı	64	3,8548	3,71901			

Tablo 39'da katılımcıların iş kurarken maddi destek aldıkları yerlerden olan bireysel ve ailevi birikimler (Başarılı X=8,3651; Başarısız X= 6,2308) ve Baka kredisi (Başarılı X=4,000; Başarısız X= 1,8462) ile eğitimden sonra başarılı ve başarısız olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Maddi destek alınan diğer yerler (KOSGEB desteği ve üçüncü şahıslardan borç alma) ile başarılı ve başarısız olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Analiz sonucunda katılımcıların iş kurarken maddi destek aldıkları yerler açısından, başarılı olanların bireysel ve ailevi birikim ile banka kredisinden faydalanma oranları anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, başarılı olanların kendi iş fikirlerine inandıkları için daha fazla risk alarak bankaları veya kişisel birikimlerini riske attıkları şeklinde yorumlanabilir. Katılımcıların iş kurmaya teşvik eden faktörler, eğitimden sonra kurulan işlerin türüne göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek için uygulanan bağımsız örneklem t testi Tablo 40'da gösterilmiştir.

Tablo 40: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kurulan İşlerin Türü İle İş Kurmaya Teşvik Eden Faktörlere İlişkin T Testi Sonuçları

Teşvik eden Etkenler	İş Türü	N	Ort	S.D	t	df	P
Aile	Geleneksel İşler	65	5,2698	3,45956	-1,705	72	,093
	Yeni nesil işler	12	7,1818	2,04215			
Arkadaşlar	Geleneksel İşler	65	4,4127	3,22054	-1,300	72	,198
	Yeni nesil işler	12	5,7273	3,44097			
Kendim	Geleneksel İşler	65	8,0635	3,19400	-2,657	34,993	,012
	Yeni nesil işler	12	9,1818	3,22426			
Girişimcilik eğitimi	Geleneksel İşler	65	4,4762	3,39192	,304	72	,762
	Yeni nesil işler	12	4,1818	3,78790			
Girişimcilik eğitimi veren eğitmen	Geleneksel İşler	65	3,6508	3,19343	-,709	72	,480
	Yeni nesil işler	12	4,3636	3,32555			
Girişimcilik ile ilgili başarı hikâyeleri	Geleneksel İşler	65	4,6667	3,11364	-1,083	72	,282
	Yeni nesil işler	12	5,7273	3,54125			
İlk-orta ve yükseköğretim eğitimim	Geleneksel İşler	65	3,9841	3,11987	-,974	72	,333
	Yeni nesil işler	12	5,2727	3,26693			

Tablo 40'daki değerler incelendiğinde katılımcıları iş kurmaya teşvik eden faktörlerden "kendim" ile eğitimden sonra kurulan geleneksel ve yeni nesil işler arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonucunda girişimcilik eğitiminin sonunda yeni nesil iş kuranlar daha yüksek ve anlamlı bir şekilde iş kurmaya teşvik eden faktörün "kendileri" olduğu bulunmuştur (Yeni nesil işler X=9,1818; Geleneksel işler X=8,0635;P<.05). Diğer iş kurmaya teşvik eden faktörlerden olan aile, arkadaşlar, girişimcilik eğitimi, girişimcilik eğitimi veren eğitmen, girişimcilik ile ilgili başarı hikâyeleri ve ilk-orta ve yükseköğretim eğitimim ile eğitimin sonunda yeni nesil işler ve geleneksel işler kuranlar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (P>,05). Buna göre, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra ekonomiye katkı sağlayabilecek potansiyelde yeni ve farklı işler kuranların, aldıkları girişimcilik eğitiminden daha çok kendilerinde var olan girişimci özelliklerden etkilendiklerini göstermektedir. Katılımcıların iş kurmadan önce ve sonra karşılaştıkları problemler ile girişimcilik eğitimden sonra kurulan işlerin türlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t testi Tablo 41'de gösterilmiştir.

Tablo 41: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kurulan İşlerin Türü İle İş Kurarken Karşılaştıkları Problemlere İlişkin T Testi Sonuçları

Karşılaşılan Problemler	**İş Türü**	**N**	**Ort**	**S.D**	**t**	**df**	**P**
Rakiplerin çokluğu	Geleneksel İşler	65	8,2857	2,23916	2,850	11,581	**,015**
	Yeni nesil işler	12	5,2727	3,37908			
Çalışanlarla ilgili problemler	Geleneksel İşler	65	4,9206	3,38069	-,072	72	,942
	Yeni nesil işler	12	5,0000	3,16228			
Müşteri çekmekte zorlanma	Geleneksel İşler	65	5,6984	3,12449	,688	72	,494
	Yeni nesil işler	12	5,0000	3,00000			
İş fikrinin tutmaması	Geleneksel İşler	65	3,3810	3,23004	-,665	72	,508
	Yeni nesil işler	12	4,0909	3,47720			
Birçok işi bir arada götürmek	Geleneksel İşler	65	4,4762	3,29152	-,573	72	,569
	Yeni nesil işler	12	5,0909	3,23897			
İş gücü temin edemedim	Geleneksel İşler	65	3,3810	3,31871	-1,366	72	,176
	Yeni nesil işler	12	4,9091	4,01135			
Hedeflenen talebe ulaşamadım	Geleneksel İşler	65	4,4921	3,38342	,034	72	,973
	Yeni nesil işler	12	4,4545	3,64318			
Bürokratik işlemler	Geleneksel İşler	65	7,9683	2,21409	-,297	72	,767
	Yeni nesil işler	12	8,1818	2,08893			
İş fikri geliştirmek	Geleneksel İşler	65	4,2540	3,31160	-1,521	72	,133
	Yeni nesil işler	12	5,9091	3,44832			
Sermaye yetersizliği	Geleneksel İşler	65	7,6984	2,33925	-1,002	72	,320
	Yeni nesil işler	12	8,4545	2,11488			
Hedef müşteri grubun tespit edememe	Geleneksel İşler	65	3,8889	3,03799	-,912	72	,365
	Yeni nesil işler	12	4,8182	3,57262			
Kuruluş yerinin seçimi	Geleneksel İşler	65	5,2222	3,03976	,040	72	,968
	Yeni nesil işler	12	5,1818	3,42982			

Tablo 41'deki veriler değerlendirildiğinde, iş kurmadan önce ve kurduktan sonra karşılaşılan

problemlerden rakiplerin çokluğu ile eğitimden sonra kurulan işlerden yeni nesil işler ile geleneksel işler arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Karşılaşılan diğer problemler (hedeflenen talebe ulaşamadım, iş fikrinin tutmaması, çalışanlarla ilgili problemler, müşteri çekmekte zorlanma, birçok işi bir arada götürmek, iş gücü temin edemedim, bürokratik işlemler, iş fikri geliştirmek, sermaye yetersizliği, hedef müşteri grubun tespit edememe ve kuruluş yerinin seçimi) ile yeni nesil işler ve geleneksel işler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Analizin sonucunda eğitimin sonunda kurulan yeni nesil işlerin geleneksel işlere göre rakiplerin çokluğu oranları anlamlı bir şekilde daha düşük bulunmuştur (Yeni nesil işler X=5,2727; Geleneksel işler X=8,2857;P<,05). Bu durum, yeni ve farklı iş fikirleri ile açılan işletmelerin piyasada daha az rakip ile mücadele edeceği için başarılı olma şanslarının daha fazla olduğunu göstermektedir. Katılımcıların iş kurarken maddi destek alınan yerlerin ile eğitimden sonra kurulan işlerin türlerine göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları Tablo 42'de gösterilmiştir.

Tablo 42: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kurulan İşlerin Türü İle İş Kurarken Maddi Destek Alınan Yerlere İlişkin T Testi Sonuçları

Maddi Destek	İş Türü	N	Ort	S.D	t	df	P
Bireysel ve ailevi birikim	Geleneksel İşler	65	8,0952	2,21224	,126	72	,900
	Yeni nesil işler	12	8,0000	2,82843			
KOSGEB Desteği	Geleneksel İşler	65	5,7302	3,26371	-,333	72	,740
	Yeni nesil işler	12	6,0909	3,61814			
Banka Kredi	Geleneksel İşler	65	3,6508	3,92740	,011	72	,991
	Yeni nesil işler	12	3,6364	4,27253			
Üçüncü şahıslardan borç alma	Geleneksel İşler	65	4,0000	3,68871	-,146	71	,884
	Yeni nesil işler	12	4,1818	4,44563			

Tablo 42'de katılımcıların iş kurarken maddi destek aldıkları yerler ile eğitimden sonra kurulan işlerin türleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu durum, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra verilen maddi desteğin yenilikçi işlerden çok geleneksel işlerin kurulması için harcandığı şeklinde yorumlanabilir. Katılımcılara resmi girişimcilik eğitiminin sağladığı faydanın eğitimden sonra kurulan işlerin türlerine göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla uygulanan bağımsız örneklem t testi sonuçları Tablo 43'de gösterilmiştir

Tablo 43: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimden Sonra Kurulan İşlerin Türü İle Devlet Eliyle Verilen Girişimcilik Eğitiminin Faydasına İlişkin T Testi Sonuçları

Uyg. Gir. Eğt. Etkisi	İş Türü	N	Ort	S.D	t	df	P
İş planı yapmayı öğrendim	Geleneksel İşler	65	6,0635	3,47281	,369	73	,713
	Yeni nesil işler	12	5,6667	3,08466			
Pazarlama becerilerim	Geleneksel İşler	65	5,1746	3,42448	,384	73	,702

gelişti	Yeni nesil işler	12	4,7500	3,95716			
İş kurabilmek ve geliştirebilmek için gerekli muhasebe ve finansman bilgilerini öğrendim.	Geleneksel İşler	65	4,8730	3,53093	,110	73	,913
	Yeni nesil işler	12	4,7500	3,62128			
İş kurmak için gerekli olan hukuki temel bilgileri öğrendim.	Geleneksel İşler	65	5,0317	3,28225	-,290	73	,773
	Yeni nesil işler	12	5,3333	3,42008			
İş kurmak ve geliştirmek için yönetim becerilerim gelişti.	Geleneksel İşler	65	4,8525	3,41973	,192	70	,848
	Yeni nesil işler	12	4,6364	3,47197			
Üretim süreçleri ile ilgili bilgi ve becerilerim gelişti	Geleneksel İşler	65	4,3387	3,51551	-,179	71	,858
	Yeni nesil işler	12	4,5455	3,58786			
Girişimcilik için gerekli olan kilit becerilerim(risk alma, cesaret, özgüven, yaratıcı olma gibi) gelişti.	Geleneksel İşler	65	4,5968	3,75678	,406	71	,686
	Yeni nesil işler	12	4,0909	4,08545			
Girişimcilik için gerekli olan nitelikleri kendi niteliklerimle kıyaslama olanağı sağladı	Geleneksel İşler	65	5,2540	3,33587	-,877	72	,384
	Yeni nesil işler	12	6,1818	2,56196			
Girişimciliği bir kariyer seçeneği olarak düşünmemde faydalı oldu.	Geleneksel İşler	65	5,0952	3,34912	,337	72	,737
	Yeni nesil işler	12	4,7273	3,25856			
Sürdürülebilir iş fikirleri geliştirmemi sağladı.	Geleneksel İşler	65	4,6452	3,68914	-,372	71	,711
	Yeni nesil işler	12	5,0909	3,50584			
Toplumda ciddi bir farkındalık oluşturdu.	Geleneksel İşler	65	6,6349	2,80726	-,802	72	,425
	Yeni nesil işler	12	7,3636	2,61812			
İş kurmadan önce fizibilite(işin yapılabilirliği) yapmamı sağlayacak bilgiler öğrendim.	Geleneksel İşler	65	4,7377	3,42492	-,393	70	,696
	Yeni nesil işler	12	5,1818	3,60051			
Fırsat ve ihtiyaç bulma becerilerim gelişti.	Geleneksel İşler	65	4,2951	3,60714	-,363	70	,717
	Yeni nesil işler	12	4,7273	3,77070			
Girişimcilik ile ilgili KOSGEB ve KOSGEB dışından kaynak bulma ve kullanma hakkında önemli bilgiler öğrendim	Geleneksel İşler	65	4,3492	3,52941	-,970	72	,335
	Yeni nesil işler	12	5,4545	3,20511			

Tablo 43'deki girişimcilik eğitiminin sağladığı faydalar ile girişimcilik eğitiminin sonunda kurulan işlerin türleri arasındaki değerler incelendiğinde; KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sağladığı faydaların eğitimden sonra kurulan yeni nesil işler ve geleneksel işlere göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (P>.05). Tespit edilen bu bulguya göre,

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin ekonomiye ve istihdama katkı sağlayacak, sürdürelebilir yeni ve farklı işler oluşturma anlamında yeterli düzeyde bilgi ve becerileri kazandırmadığını söylenebilir. Katılımcıların girişimcilik eğitimine katılma nedenleri ile kurulan işlerin türlerine göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları Tablo 44'de gösterilmiştir.

Tablo 44: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Aldıktan Sonra Kurulan İşlerin Türü İle Girişimcilik Eğitimine Katılma Nedenlerine ilişkin T Testi Sonuçları

Katılma nedenleri	İş Türü	N	Ort	S.D	t	df	P
Eğitimin sonunda verilecek maddi desteği almak	Geleneksel İşler	65	8,7143	1,94628	,982	73	,329
	Yeni nesil işler	12	8,0833	2,50303			
İş kurup geliştirmek için gerekli olan bilgileri öğrenmek	Geleneksel İşler	65	5,3651	3,28880	-,461	73	,646
	Yeni nesil işler	12	5,8333	2,82307			
Girişimcilik için gerekli olan becerilerimi geliştirmek	Geleneksel İşler	65	5,2857	3,14913	-1,090	73	,279
	Yeni nesil işler	12	6,3333	2,42462			
Belki ileriki zamanlarda lazım olur diye sertifikayı almak	Geleneksel İşler	65	4,5714	3,65758	,851	73	,398
	Yeni nesil işler	12	3,5833	3,84846			
Bir iş kurmak istediğimde gerekli olan bilgileri öğrenmek	Geleneksel İşler	65	5,2222	3,17980	-,366	73	,716
	Yeni nesil işler	12	5,5833	2,87492			
Bir iş kurmak istediğimde gerekli olan beceriler edinmek	Geleneksel İşler	65	5,0161	3,44270	-,068	71	,946
	Yeni nesil işler	12	5,0909	2,77325			
Bir iş kurmak istediğimde gerekli olan becerileri geliştirmek	Geleneksel İşler	65	5,3968	3,26042	,170	20,661	,867
	Yeni nesil işler	12	5,2727	2,00454			

Tablo 44'de elde edilen veriler incelendiğinde girişimcilik eğitimine katılma nedenleri ile eğitimden sonra kurulan işlerin türlerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>.05). Bu bulgular Tablo 42'deki bulgular ile birlikte değerlendirildiğinde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sonunda yeni nesil veya geleneksel iş kuranlar farketmeksizin bütün bireylerin, maddi desteği almak için katıldığı şeklinde yorumlanabilir.

NİCEL ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Bu kısımda, birinci nitel araştırmadan elde edilen sonuçların geçerliliğinin sorgulanması ve test edilmesi için KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan kişilerden; kendi işini kuramayanlar, kendi işini kurup devam edenler, kendi işini kurup büyütenler ve kendi işini kurup kapatan 111 kişi ile gerçekleştirilen nicel araştırma ve nicel araştırmadan elde edilen araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir.

Yapılan nicel analizde katılımcılar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kurulan işlerin %44,1'i hayatlarını idame ettirecek bir iş, %40,2'si çevrede benzerleri olan bir iş, %11,6'sı yeni ve farklı olan bir iş, %3,8'i ise ihracat potansiyeli olan bir iş olarak tanımlamışlardır. Yine nicel analize katılanların girişimci olduktan sonra en çok; rakiplerin çok olması, müşteri çekmekte zorlanma ve hedeflenen talebe ulaşamama problemleri ile karşılaştıkları tespit edilmiştir. Benzer bir şekilde kendi işletmesini kapatanların; iş fikirlerinin düşündükleri gibi çıkmaması, iş dünyası ve piyasa deneyimi eksikliği ve işlerini kurdukları çevrede kendi işlerine benzer olan işlerin çok olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca birinci nitel araştırmanın sonucunda girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin orta ve uzun vadede ulusal ölçekte; kurulan ve kapanan işletme sayısı, ekonomik büyüme oranları, kişi başına düşen milli gelir ve işsizlik oranlarında iyileşmeye katkı sağlaması gerektiğine yönelik beklentiler için kısa ve orta vadede fark yaratan bir durumun henüz oluşmadığı görülmektedir (Ek:5). Bu durum birinci nitel araştırmada girişimcilik eğitimlerinden; yeni ve farklı olan, ihracata dayalı ve yeni nesil işlerin ortaya çıkarılarak ekonomik gelişmeye katkı sağlaması yönündeki beklentilerin karşılanması noktasında önemli eksikliklerin olduğunu göstermektedir.

Nicel analizde tespit edilen diğer bir husus ise katılımcıları, girişimcilik eğitiminden sonra kendi işlerini kurmaya teşvik eden en önemli faktörün "kendileri" olduğudur (Tablo 33). Buna ek olarak, girişimcilik eğitiminin sonunda başarılı olanlar ile birlikte yeni nesil iş kuranların daha yüksek ve anlamlı bir şekilde iş kurmaya teşvik eden faktörün "kendileri" olduğu bulgulanmıştır (Başarılı X=8,7778 Başarısız X=5,5385, P<,05). Diğer iş kurmaya teşvik eden faktörlerden olan aile, arkadaşlar, girişimcilik eğitimi, girişimcilik eğitimi veren eğitmen, girişimcilik ile ilgili başarı hikâyeleri ile başarılı ve başarısız olanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (P>,05). Yine bir girişimcinin başarılı olabilmesi için en çok ihtiyaç duyulanların, girişimci özellikler ve iyi bir iş fikri olduğu, en az ihtiyaç duyulanların ise girişimcilik eğitimi (KOSGEB) olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, girişimcilik eğitimi alanların kendi işletmelerini kurma ve geliştirmede kullandıkları bilgi ve becerilerin kendilerinde önceden var olduğunu göstermektedir. Buna göre, birinci nitel araştırmada

girişimcilik eğitiminden bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik beklentilerin önemli ölçüde karşılanmadığını göstermektedir.

Yapılan nicel araştırmada katılımcıların önemli bir kısmının girişimcilik eğitimine katılmadan önce kurmayı planladığı ve hazırlığını yaptığı bir iş fikrine sahip oldukları görülmüştür (Tablo 20). Yine KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sonunda başarılı olanların maddi destek amaçlı katılım oranı anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunurken (Başarılıların X=8,6406 Başarısızların X=7,3404), başarısız olanların ise belki ileride lazım olur diye sertifikayı almak amaçlı katılım oranı anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur (Başarılıların X=4,0313;Başarısızların X=6,8723). Ayrıca KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılanların iş planı yapmayı öğrenme, iş fikirleri geliştirme ve girişimcilik becerilerini geliştirmekten ziyade eğitimin sonunda verilen maddi desteği almak için katıldıkları tespit edilmiştir (Tablo 24). Bu bulgular, birinci nitel araştırmada devletin girişimcilik eğitiminin sonunda verdiği maddi destekten dolayı girişimciliğin bir çeşit memurluk olarak algılanmasına neden olacağını, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne maddi destek amaçlı katılım olması nedeni ile girişimcilik eğitiminin önemsenmediğini ve devlet eliyle verilen girişimcilik eğitimlerinin verimsiz yanlarının çok olması nedeni ile istenen çıktıları üretemeyeceğini belirten görüşmecilerin görüşlerini desteklemektedir.

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sağladığı faydaların, eğitimden sonra başarılı ve başarısız olanlara göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (P>.05). Benzer bir şekilde KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sağladığı faydaların eğitimden sonra kurulan yeni nesil işler ve geleneksel işlere göre de anlamlı bir farklılık göstermediği bulgulanmıştır (P>.05). Yine KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanların, kendi işletmelerini kurmadan önce karşılaştıkları en önemli problemlerin bürokratik işlemler olduğu tespit edilen diğer bir husus olmuştur. Bu sonuçlar birinci nitel araştırmada, girişimcilik faaliyetlerine devletin müdahil olmasının serbest piyasa ekonomisi mantığına uymadığını ve ağırlıklı olarak devletin rol aldığı girişimcilik eğitimlerinin sürdürülemeyeceğini, eğitimin etkin ve verimli bir şekilde takip edilemeyeceğini ve piyasanın bu süreçtre daha fazla rol alması gerektiği gibi hususları ileri sürerek girişimcilik eğitiminin devlet dışı kurumların önderliğinde sürdürülmesi gerektiğini savunanların görüşlerini desteklemektedir. Bu sonuçlar ayrıca KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ile amaçlanan; girişimcilerin iş kurma ve yürütme konularında bilgi ve beceri sahibi olmaları, bu süreçte kendi rol ve sorumluluklarının farkına varmaları ve kendi iş fikirlerine yönelik iş planı hazırlayabilecek bilgi ve deneyim kazanmaları yönündeki beklentileri karşılamada önemli ölçüde eksikliklerin olduğunu göstermektedir.

Nicel araştırmada elde dilen diğer bir sonuç, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin en fazla farkındalık oluşturma noktasında verimli olmasıdır. Nicel araştırmada verimsiz olarak değerlendirilen kısımlar ise; eğitimlerin teorik ağırlıklı olması, piyasada uygulama yetersizliğinin olması, girişimcilik eğitmenlerinin konulara hâkimiyetinin olmaması, eğitmenlerin piyasa deneyimi eksikliği, her yerde aynı içeriğin olması ve eğitimlerde herhangi bir demografik ayırıma gidilmemesi olduğu anlaşılmıştır. Bu bulgular birinci nitel araştırmada KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitiminin verimli ve verimsiz yanları ile ilgili tespit edilen tema ve kodları doğrulamaktadır. Bu sonuç, Türkiye'de devlet eliyle verilen girişimcilik eğitimlerinin birtakım faydalar oluşturduğunu göstermek ile birlikte devlet eliyle verilen girişimcilik eğitimlerinin, işleyişte önemli problemlerinin olduğunu ve yeniden ele alınması gerektiğini göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ AŞAMADA YER ALAN NİTEL ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE SONUÇLAR

Araştırmanın bu kısmında, KOSGEB uygulamalı eğitimi alanlardan; kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup kapatan ve kendi işini kurup büyütenlere, gerçekleştirilen nicel araştırmadan elde edilen bulguları derinlemesine incelemek amacıyla 12 kişi ile olgu bilim deseninde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara bu doğrultuda aşağıda yer alan sorular sorulmuştur.

- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılma nedenleriniz nelerdir?
- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce ve aldıktan sonra girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerinizdeki değişim ile ilgili görüşleriniz nelerdir?
- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin iş kurma sürecinize (iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme sürecine ve iş kurup kapatma sürecine) engel olan etkenleri aşmanıza olan katkısı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
- İş kurma süreci ve sonrasında KOSGEB'e vermiş olduğunuz iş planındaki bilgiler ile piyasada uyguladığınız bilgi ve süreçlerin birbirine uyumu ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılmasaydınız, iş kurma sürecinize (iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) etkisi ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

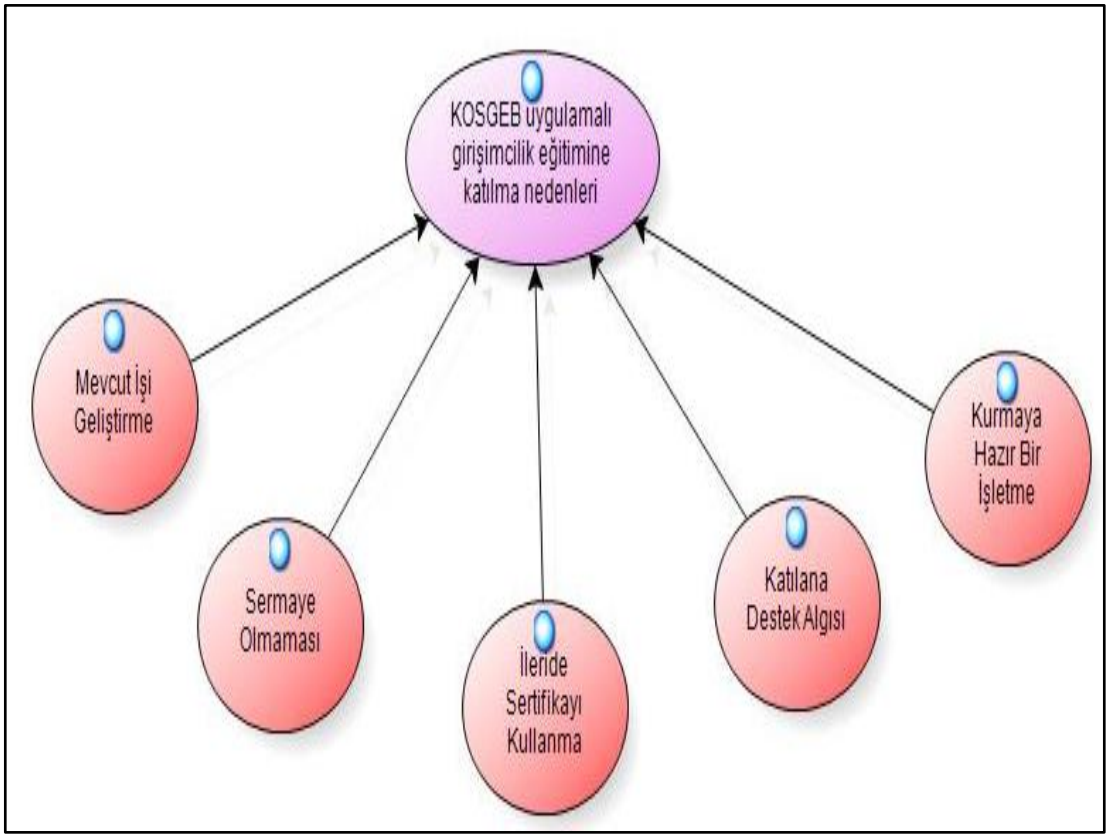
İkinci nitel araştırma yukarıda belirtilen sorular kapsamında, görüşmecilerden toplanan verilerin çözümlenmesinde nitel veri analizi programı olan Nvivo 10.0 kullanılmıştır. Verilerin analizinde, nitel veri analiz yöntemlerinden birisi olan tematik analiz yapılmıştır.

İKİNCİ NİTEL ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Çalışmanın bu kısmında KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanlardan oluşan 12 kişilik örneklem gurubundan toplanan nitel verilerin çözümlenmesinde, nitel veri analizi yöntemlerinden tematik analiz kullanılarak elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Katılma Nedenlerine Yönelik Bulgular

Bu kısımda "KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılma nedenleriniz nelerdir?" şeklindeki araştırmanın 1. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 10: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Katılma Nedenleri

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılma nedenleri "Sermaye Olmaması", " İleride Sertifikayı Kullanma", "Mevcut İşi Geliştirmek" , "Kurmaya Hazır Bir İşletme" ve "Katılana Destek Algısı" olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir (Şekil 10).

1.1. Sermaye Olmaması

Kendilerine ait bir iş kurmayı düşündüklerini dile getiren katılımcılardan A.K ve N.B, kendilerine ait bir iş kuracak kadar paralarının olmaması nedeni ile KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katıldıklarını ifade etmişlerdir. Devletin kendi işletmesini kuracaklara

maddi destek vereceğini duyduğunda, başkasının yanında çalışmaktansa maddi desteği alıp kendisine ait bir işletme açmak için KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katıldığını dile getiren görüşmecilerden A.K bu konudaki düşüncelerini *"KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne tamamen kendime ait bir iş kurabilmek umuduyla katıldım. Yıllardır başkalarının yanında personel olarak çalışıyorum. Bir başkasının yanında başka bir sektörde çalışmaktansa kendi işimi yapmak daha mantıklı olur, diye düşündüm. Ama iş açacak param yoktu… Daha da açık söylemek gerekirse belki eğitimin sonunda verilen maddi desteği alırım diye katıldım."* şeklinde ifade etmiştir.

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kendi işini kurup kapatan görüşmecilerden N.B ise *"Üniversiteyi bitireli üç yıl olmuştu. Başkasının yanında çalıştım ama olmadı. Sonra devletin işini kurana 30 bin TL para verdiğini duydum. Parayı alırsam iş açabilirim, diye düşündüm. Hemen bu konuyu araştırmaya başladım. Sonrasında eğitimlere katıldım."* diyerek üniversiteyi bitirdikten sonra birkaç yıl işsiz kaldığı için bir arayışta olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra KOSGEB'in kendi işletmesini kurmak isteyenlere maddi destek verdiğini öğrendiğini ve belki maddi desteği alırsam kendi işimi kurabilirim düşüncesi ile KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katıldığını dile getirmiştir.

Benzer bir şekilde kendi işletmesini kurup kapatan katılımcılardan K.A, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sonunda verilecek maddi desteği duyunca maddi desteği alıp kendisine ait bir iş kurmak istediğini "*Kendime ait bir işyeri açmak istiyordum. Ancak para olarak çok eksiğim vardı… Sertifikayı alıp eğitimin sonunda verilen maddi desteği almak için katıldım."* sözleri ile açıklamıştır.

Görüşmecilerden T.Ç ise yaklaşık on yıldır çalıştığı bir sektördeki deneyimine ek olarak aynı alanda üniversitede bir bölüm bitirdikten sonra kendi işini kurmaya karar verdiğini, ancak yeterli sermayesi olmadığı için KOSGEB'in verdiği maddi desteğe ihtiyaç duyduğu için katıldığını *"Uzun yıllardır bu işi yapıyordum zaten. Üniversiteden de aynı bölüm mezunuyum. Aşağı yukarı 8-9 yıl çalıştıktan sonra kendi dükkânımı açmaya, kendi işimi kurmaya karar verdim. Maddi açıdan da pek iç açıcı bir tablom yoktu. Bu yüzden sertifikayı alıp kuracağım işe maddi destek sağlamak için katıldım."* şeklinde dile getirmiştir.

1.2. İleride Sertifikayı Kullanma

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılıp sertifika alan ancak kendi işini kuramayan görüşmecilerden İ.V "Şu *anda başka bir firmada işçi olarak çalışıyorum. Belki ilerde kendi işimi kurduğumda maddi destekten faydalanırım, diye şimdiden girişimcilik*

eğitimine katılıp sertifikayı alayım dedim. İleride kendi işletmemi açabilmek için lazım olur, önceden alt yapısını oluşturmak istedim." diyerek ileride açmayı planladığı bir işletme için KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi sertifikasını alarak şimdiden gelecek için maddi anlamda hazırlık yapmak amacıyla katıldığını dile getirmiştir.

Benzer bir şekilde görüşmecilerden B.K *"Başkasının yanında 15-20 yıldır çalışıyordum. Belki parayı alırsam kendi işimi kurabilirim, diye düşündüm. Bu nedenle benim ilk başlarda amacım, belgeyi alıp devletten desteği alabilmekti..."* diyerek uzun yıllar çalıştığı sektörde edindiği tecrübeleri ile KOSGEB'in desteğini de alarak kendi işini açabileceğini düşündüğü için katıldığını ifade etmiştir.

Katılımcılardan eğitimden sonra kurduğu işletmesini büyüten görüşmecilerden S.S'da benzer bir şekilde "*Amacım bu iş için destek alabilmekti. O yüzden girişimcilik kursu aldım."* diyerek KOSGEB'in girişimcilik eğitiminin sonunda verdiği maddi desteği almak amacı ile katıldığını ifade etmiştir.

1.3. Mevcut İşi Geliştirme

Katılımcılardan S.Ö ve R.E eşlerine ait bir işletmede çalıştıklarını ve eğitime katılıp maddi destek alarak eşleri ile birlikte yürüttükleri işlerini geliştirmeyi amaçladıklarını ifade etmişlerdir. S.Ö ve R.E'in konu ile ilgili ifadelerinden alıntılar aşağıda verilmiştir:

> Maddi destek verildiğini duymuştum. Benim zaten eşimin bir iş yeri var. Ben de belki iş yerimizi geliştirmek ve biraz daha iyileştirmek için eğitime katıldım (S.Ö).
>
> …Yani ilk fikrim maddi destek almaktı. Eşim ile birlikte güzellik salonu işletiyoruz. Lazer makinesi alıp işimizi biraz daha geliştirmek için paraya ihtiyacımız vardı. Salon eşimin adına kayıtlı. Belki bende maddi destek alırsam lazer makinesi alırız, işimizi büyütürüz ve daha iyi iş yaparız, diye düşündüğüm için katıldım (R.E).

1.4. Kurmaya Hazır Bir İşletme

Görüşmecilerin bazıları KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılma nedeni olarak, kendileri tarafından kurma hazırlığı yapılan bir işletmenin varlığını göstermişlerdir. Görüşmecilerden eğitimden sonra destek alıp işini kuranlardan E.Ü bu konuda "*Ben bilgisayar mühendisliği mezunuyum. Bilgisayar üzerine bir iş açmayı düşünüyordum. Bu konuda bir hazırlığım vardı zaten. Eğitime katılıp maddi desteği alarak maddi açıdan biraz daha süreci kolaylaştırmak için katıldım."* diyerek açmak üzere olduğu işletmesi için maddi açıdan daha rahat hareket edebilmesine yardımcı olacağını düşündüğü KOSGEB'in maddi desteğine ulaşmak amacıyla katıldığını ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde görüşmecilerden H.K de kendisinin uzun zamandır kırtasiyecilik sektöründe çalıştığını ve kendi işini açmak için hazırlık yapmaya başladığı sıralarda KOSGEB'in verdiği desteği duyduğu için eğitime katıldığını *"Ben iyi bilinen bir kırtasiyede küçük yaşlardan beri çalışıyorum. Son birkaç yıldır bir bölümünün kafe olduğu daha farklı bir konseptte bir kırtasiye açmayı hep düşünüyordum. Daha sonra biraz araştırma yaptım ve benim açmak istediğim konseptte bir kırtasiye için potansiyel olduğunu fark ettim. İnsanların gelip rahatça oturacağı, çay içeceği, çay içerken kitap okuyacağı ve bu sırada bütün kırtasiyecilik işlemlerinin halledilebileceği bir yer en büyük hayalimdi… Kendi kırtasiyemi açmak için bir yer kiraladım. Gerekli işlemelere başladığım sıralarda, KOSGEB'in bir desteği olduğunu, bizim de bundan faydalanabileceğimizi duydum. Bir kurs var ona katılıp işinizi açarsanız maddi destek verirler, dediler, bende katıldım."* cümleleri ile özetlemiştir.

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılmadan önce kardeşi ile birlikte bilgisayar üzerine iş yapan bir iş yerlerinin olduğunu söyleyen A.KB ise KOSGEB'in verdiği maddi desteği almak için ikinci bir bilgisayarcı işletmesi açmayı planladıklarını ifade etmiştir. Ancak eğitim esnasında bilgisayar dükkânı açması durumunda verilen desteğin çok az bir kısmını alabileceğini öğrendiğinde daha fazla maddi destek alabilmek için iş fikrini değiştirip fotokopi dükkânı açmaya karar verdiğini dile getirdiği görüşleri şu şekildedir:

> Bizim bir tane dükkânımız vardı zaten. Biz şimdiki dükkânın ön caddesinde ikinci bir dükkân olarak yine bir bilgisayarcı açmayı düşündük. Fakat kursta bilgisayar dükkânı için sadece malzeme alımına para ödediklerini öğrendim. Bilgisayar üzerine açarsak alacağımız malzemeleri hesapladım 3.000-4.000 TL arası bir şey çıktı. Maddi olarak bir getirisi olmadığını anladıktan sonra aklıma fotokopi dükkânı açmak geldi. Dedim ki fotokopi makinesini alayım. Makine kaç para? Makine o zaman 6.000 Euro falandı. 18.000-19.000TL oluyor. Bununda KDV haricini ödüyoruz 15.000 TL'ye denk getiririz, dedim. Açacağım fotokopiciye bilgisayar ve diğer birkaç malzeme lazım. Onu da diğer kendi dükkânımızdan satarım, diye düşündüm ve açtım. Ondan sonra dükkân kiraladık. Dükkân tuttuktan sonra malzemeleri dediğim gibi aldım. KOSGEB malzeme giderlerinin dışında bir de dükkân kirası ya da işçi gideri olarak para ödüyor. Hiç kimse dükkânının stopajını normal göstermiyor. Çünkü dükkân kirası ne kadar mesela aylık 1.000 TL, 12 ayda ne yapıyor? 12.000 TL. Yıl sonunda %20 sini stopaj alınıyor. Kim her sene 2,4000 TL stopaj öder? Kimse ödemez. Biz de o yüzden, sigortalı bir tane adam çalıştırdık parasını da KOSGEB'den aldık (A.KB).

1.5. Katılana Destek Algısı

Katılımcıların bazıları, devletin sertifika alanlara para veriyor algısı ile KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne, maddi desteği almak amacıyla katıldıklarını dile getirmişlerdir. Görüşmecilerden E.Ü *"Benim bu kursa katılma nedenim eğitimin sonundaki KOSGEB*

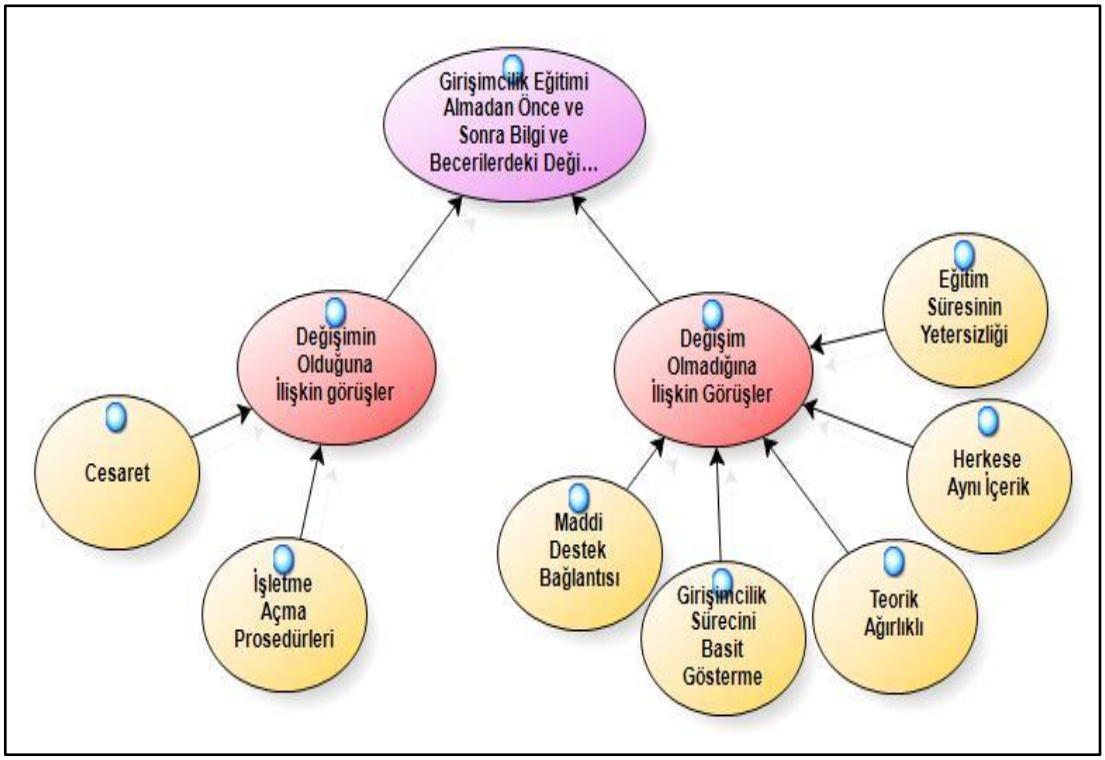
desteğini alabilmek. Çünkü oradaki algı girişimcilik eğitimi almak değil, KOSGEB desteğini yani oradaki maddi desteği almak yönünde. İnsanlar bu süreci girişimcilik eğitimi olarak düşünmüyor ki maddi destek, eğitim desteği, iş geliştirme desteği olarak düşünüyor. Direkt olarak maddi destek, oradaki parayı almak esas amaç oluyor." diyerek kendisini de dâhil ederek eğitime katılanların büyük bir çoğunluğunun eğitimden ziyade direkt olarak para almak algısıyla hareket ettiklerini dile getirmiştir.

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ile ilgili devletin belli şartları yerine getirenlere para verdiği algısı yarattığını dile getiren görüşmecilerden A.KB ise *"...Şimdi devlet öyle bir hale getirdi ki insanları, artık insanlar ben de dâhi, bu devlet bu parayı veriyor mu? Veriyor. Devlet diyor ki bunu bu şekilde yaparsan maddi desteği alacaksın diyor. Bizde bu şekilde ne kadar alabilirsek alacağız."* şeklindeki ifadesi ile dile getirmiştir.

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kadınlara verilen maddi destek oranlarının fazla olması nedeni ile tanıdığı birçok kişinin sırf daha fazla para alabilmek için eşini ve ya kızını eğitime gönderip sertifika aldırdığını belirten görüşmecilerden A.KB, kendisinin de böyle yapmayı düşündüğünü belirttiği görüşlerini "*Örneğin, bizim ön caddede açılan yakında bir kafe var, bu kafeyi adam kendi kızının adına açtı. Yani adam şimdi diyor ki ben belli bir süre sonra bırakacağım burayı diyor ama alakası yok ki. Adam orada kalıcı. Yani adam kızının üstüne %90 destek aldığı için açtı orayı. Şurada komşu bir kasap var mesela, iş yerini hanımının üstüne açtı, ama oğlu duruyor dükkânda. Niye oğlunun üstüne açmadı? Çünkü hanımının üstüne açtığı zaman daha çok destek alıyor. Aynı şey benim için de geçerli. Ben yeni açtığım fotokopicinin açık kalması zorunlu olan zamanı dolsun orayı devredeceğim ve yeni bir yerde hanımın üstüne yeni bir iş açacağım. Hatta böyle devam ederse anneme ve babama da sertifika alacağım ve onların adına da iş yeri açacağım…"* cümleleri ile özetlemiştir.

2.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Almadan Önce Ve Aldıktan Sonra Girişimcilik İçin Gerekli Olan Bilgi Ve Becerilerindeki Değişime İlişkin Bulgular

Bu kısımda "KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce ve aldıktan sonra girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerinizdeki değişim ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" şeklindeki araştırmanın 2. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 11: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce ve aldıktan sonra girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerdeki değişime ilişkin görüşler

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce ve aldıktan sonra girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerinizdeki değişim ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" sorusu ile ilgili görüşler "Değişim Olduğuna İlişkin Görüşler" ve "Değişim Olmadığına İlişkin Görüşler" olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir (Şekil 11).

2.1. Değişimin Olduğuna İlişkin görüşler

Bu alt tema, "Cesaret" ve "İşletme Açma Prosedürleri "olmak üzere iki alt tema/kod altında incelenmiştir.

Cesaret

Görüşmecilerden bazıları girişimcilik eğitiminden önceye göre cesaretlerinin arttığını ve girişimciliğe bakış açılarının olumlu yönde değiştiğini dile getirmişlerdir. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kendi işini kuramayan görüşmecilerden S.Ö *"Girişimcilik ile ilgili görüşlerim farklılaştı. Belki babamın memur olmasından kaynaklanıyordu bilmiyorum ama daha önce eşim, iş yeri açalım dediği zaman ben biraz karşı çıkıyordum. Biraz duralım, hemen yapmayalım, kendimizi riske atmayalım derdim. Ama girişimcilik eğitiminde ticaretin risk istediğini anladım ve ben girişimcilik kursuna gittikten sonra; eşime bunu yapalım, şöyle yapalım, fırın alalım, bahçemizi yapalım, demeye başladım.*

Eğitim sürecinde girişimcilik eğitmenimiz cesaretimi arttırdı. Eğitimden öncesi ile kıyasladığımda daha çok cesaretlendim diyebilirim. Bunun da eğitmenimizin özelliklerinden kaynaklandığını söyleyebilirim. Eğitmenin bayan olması ve güzel anlattığı için gerçekten zevk alarak dinledim dersleri. Benim o günden bugüne fikirlerim çok değişti diyebilirim" diyerek KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde kendisine eğitim veren bayan eğitmenin, kendisini girişimcilik ve süreçleri ile ilgili cesaretlendirdiğini ve bu konuda yeni bir bakış açısı kazandırdığını ifade etmiştir.

Görüşmecilerden B.K ise *"Eğitime sadece maddi desteği almak için katılmıştım. Sonrasında hocamız bize çok cesaret verici şeyler konuştu, adapte edici şeyler söyledi. Bu anlatılanlar, eğitim sırasında beni cesaretlendirdi diyebilirim. Ama eğitimden çıktıktan sonra belgeyi alınca bu işe başlanacağı zaman, mutlaka ama mutlaka ikinci bir desteğe ihtiyaç duyarsın. Şu anda belgeyi alanların nereden baksanız %80'i iş kuramamıştır. Çünkü çıktığı zaman acaba olacak mı? Düşüncesi ile birlikte daha önce bir iş kurmadıysa veya babasından, annesinden, yakınlarından manevi destek göremiyorsa iş kuramaz."* diyerek girişimcilik eğitimi sürecinde eğitmenlerin kendisini cesaretlendirdiğini ancak bu cesaretin kendi işini kurmak için yeterli bir cesaret olmadığını ve mutlaka ek desteğe ihtiyaç duyulduğunu dile getirmiştir.

İşletme Açma Prosedürleri

KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimden sonra kendi işini kuran görüşmecilerden T.Ç, eğitimde bir işletme kurabilmek için resmi olarak neler yapılması gerektiği ile ilgili bilgileri öğrendiğini *"Kurslarda hocamızın verdiği bilgilerin faydasını gördüm. İşletmenin kuruluş aşaması ve devlet dairelerindeki işleyiş ile ilgili hiç bilgim yoktu açıkçası. Bu konularla ilgili bilgileri kursta öğrendim."* şeklinde ifade etmiştir.

2.2. Değişim Olmadığına İlişkin Görüşler

Bu alt tema, "Teorik Ağırlıklı", "Eğitim süresinin Yetersizliği", Herkese Aynı İçerik", "Maddi Destek Bağlantısı" ve "Girişimcilik Sürecini Basit Gösterme" olmak üzere beş alt tema/kod altında incelenmiştir.

Teorik Ağırlıklı

Katılımcıların bazıları, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin kendilerinde önemli bir değişim meydana getirmediğini ve girişimcilik eğitiminin teorik bilgi ağırlıklı devam etmesi durumunda fayda sağlamayacağını dile getirmişlerdir. Söz konusu katılımcılar ayrıca, piyasada deneyimi olmayan bir kişinin böyle bir eğitim ile başarılı bir girişimci olmasının mümkün

olmadığını belirtmişlerdir. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde, her yerde kolaylıkla ulaşabilecek belirli teorik bilgiler dışında herhangi bir şey öğretilmediğini söyleyen görüşmecilerden A.K *"Bize eğitimde öğretilen bilgileri internet ortamında yazdığınız zaman anında sayfalarca doküman bulabiliyorsunuz. Bu dokümanları okuyarak da girişimcilik eğitiminde verilen bilgiler öğrenilebilir bence. Bu nedenle aslında herhangi bir etkisi olmadı diyebilirim. Çünkü şu anda içinde bulunduğum sektöre yıllarımı verdim ve tamamen kendimi burada pişirdim. Açıkçası insanlara nasıl hitap edeceğimi, müşterilerle nasıl konuşacağımı, nasıl müşteri çekeceğim konularını ben buralarda öğrendim. Kendim için girişimcilik eğitiminden önceki bilgi ve beceri durumum ile sonraki durumum arasında bir fark olmadığını söyleyebilirim. Girişimcilik kursunun içeriği ve işleyişi beni ekstradan bir heyecana veya kendi işimi kurmaya itmedi."* cümleleri ile kendi işletmesini kurma isteği ve sahip olduğu bilgi ve becerileri piyasada çalıştığı sürece borçlu olduğunu ve bu konuda KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin bir fark yaratmadığını dile getirmiştir.

Görüşmecilerden İ.V ise "*Girişimcilik eğitiminde sadece kendi işimizi nasıl kurabiliriz? Planlama nasıl yapılır? İşletme nasıl devam eder? Gibi sadece teorik bilgiler aldık. Onları da zaten şu anda çalıştığım işletmemde görüyorum. İşletme nasıl yürütülür? Nasıl para kazanılır? Burada gördüğüm için biliyorum. Bence KOSGEB'in girişimcilik kursu eğitim açısından yetersiz. Bana göre, girişimciliği ancak gidip uygulamalı olarak kendin işin içine girersen öğrenebilirsin. Yoksa hani girişimcilik kursuyla olmaz. Evet, anlatıyorlar, şu şekilde yapmanız gerekiyor diyorlar ama bir yerde takılıyorsunuz. Ancak kendin işin içinde olduğun zaman bir şeyler üretmeye başlıyorsun… Ama daha önceden bende olmayıp da kursun bana sonradan kattığı bilgi veya beceri anlamında çok faydalı olduğunu söyleyemem. Ben zaten dış ticaret mezunuyum ve beş yıldır dış ticaret yapan bir firmada çalışıyorum. Girişimcilik eğitiminden önce de ben kendi işimi kurmayı planlıyordum zaten. Belki uzun süredir piyasada çalıştığım içindir bilmiyorum ama iş kurma yönünden kendime çok güveniyorum."* diyerek KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin kendisinde bilgi ve beceri anlamında pek bir şey değiştirmediğini ve kendi işletmesini kurma düşüncesine daha çok sahadaki tecrübe ve deneyimlerinin yönlendirdiğini ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde girişimcilik altyapısının oluşması için piyasada tecrübe kazanmak gerektiğini dile getiren görüşmecilerden yapılan alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Girişimcilik kursunda iş planı nasıl doldurulur? İş planının kuruldan geçmesi için nasıl bir şey yapmalıyız? En son sayfada iş planında ortalama maliyet hesabı falan öğretildi. Orada hayali bir şey oluşturduk. Birinci yıl şu kadar kazanırsam, ikinci yıl şu kadar kazanırsam, kaç ayda senin bu

harcadığın masrafı karşılıyor gibi öylesine bir çalışma yaptık. Bunun dışında bende öncesinde olmayıp eğitimden sonra kazandığım bir şey yok diyebilirim (A.KB).

Bir şeyler öğrenmeyi çok istedim, onun bilincindeydim o zaman. Sertifika almak için katılmış olduk. Yani eğitimde; gerçekten de bir U çizgisi var veyahut da son çıkış ışığı var, bunlara dikkat edin gibi bir şey görmedik. Oradakiler çok yardımcı olmaya çalıştılar. Hocalarımız nerede ne yapmamız gerektiğini? Ticaretin ciddi bir iş olduğunu öğretmeye çalıştılar ama biz içinde olduğumuz için pek de dikkate almadık (H.K).

Çok farklı bir şey anlatmadılar. Sadece bizim bildiklerimizi biraz daha farklı anlattılar. KOSGEB kursunu aldıktan sonra bizim ticarete bakış açımızda çok fazla bir şey değişmedi. Ufkumuzu açtı mı? Çok fazla açmadı. Sadece terimsel bazı kelimeler öğrendik biraz daha girişimci nasıl olur? Onu öğrendik. Bana artısı destek aldım o şekilde oldu. Benim ticarete bakış açımla ilgili önemli bir artısı olmadı (S.S).

Ben küçüklükten beri esnaflar ile iç içeyim. Girişimci olabilmek için biraz ticari yetenek, esnaflık ve piyasayı iyi bilmek ve oturmuş ticari bir mantığa sahip olmak lazım. Bunların hiçbirisi ile ilgili eğitimin bir faydası olmadı. Bize eğiticinin verdiği bilgiler ezbere kitabi bilgilerdi. Bu bilgilerin, beni piyasada bir adım öne çıkaran bilgiler olmadığını söyleyebilirim (K.A).

Yukarıda görüş bildiren görüşmecilerin hepsi için KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde ağırlıklı olarak yüzeysel teorik bilgiler verilmesi nedeni ile kendilerinde olumlu yönde bilgi ve beceri değişimi ne neden olmadığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda katılımcıların piyasada edindikleri deneyimi ve tecrübeyi sık sık dile getirmeleri, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin daha başarılı ve sürdürülebilir işler kurmalarını sağlayacak bilgi ve becerileri edinmeleri noktasında yetersiz kaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Eğitim Süresinin Yetersizliği

Görüşmecilerden E.Ü ve H.K KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin kendilerine fayda sağlamamasına neden olan etkenlerden birisi olarak girişimcilik eğitiminin süresinin az olması göstermişlerdir. Görüşmecilerden E.Ü *"İki haftalık bir kursta ne öğrenebilirsiniz ki. Yani düşünün dil bilmeyen birisiniz bir ay yabancı dil kursuna gittiniz ne öğrenirsiniz ne bilebilirsiniz? Gittiğiniz ülkede selam verirsiniz, herkese merhaba dersiniz. Bu iş hayatı da böyle bir süreçse bununla kıyaslama yapın, siz ne düşünürseniz artık."* diyerek kursun süresinin çok kısa olması nedeni ile girişimcilik ile ilgili istenen faydayı sağlamadığını dile getirmiştir. Benzer bir şekilde diğer bir görüşmeci olan H.K "*Kursun şu anda hızlı aktarılmasının çok faydalı olduğunu düşünmüyorum. Kursun içini biraz daha açmaları gerekir…"* şeklindeki ifadesi ile bilgilerin çok hızlı ve kısa süre içerisinde aktarıldığı için istenen faydayı sağlamadığını ifade etmiştir.

Herkese Aynı İçerik

Katılımcılardan H.K eğitime katılanların kurmayı planladıkları işlerin bulundukları sektör ve yapmayı düşündükleri yatırım miktarı gibi faktörlere dikkat edilerek farklı ve daha spesifik girişimcilik eğitimi olması gerektiğini *"...Bir de farklı farklı sektörler var. Biri oradan geliyor fabrika açacağım diyor, biri ben büfe açacağım diyor, öteki ben gözleme evi açacağım diyor. Aradaki uçurum ve risk oranları çok farklı oluyor. Onlara bir kategori getirmesi gerekiyor. Farklı eğitmeleri gerekiyor. Tek bir müfredat değil de herkese biraz daha özgü eğitmeliler. Mesela muhasebe alanları falan vardır, birinin koyduğu sermaye 5 bin lira, diğeri 500 milyarla bu işe giriyor. O ikisine aynı eğitimi veriyorsunuz. Hepsine aynı eğitimin verildiği için verimsiz olduğunu düşünüyorum."* şeklindeki sözleri ile birbirlerinden farklı miktarda sermaye ve farklı sektörler ile ilgili iş fikirleri olmasından dolayı katılımcıların hepsine aynı bilgilerin verilmesinin istenen etkiyi yaratmamasına neden olduğunu dile getirmiştir.

Maddi Destek Bağlantısı

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kendi işini kurup büyütmüş olan katılımcılardan S.S, girişimcilik eğitimine maddi destek amaçlı katılımın çok fazla olduğu ve katılanların girişimcilik eğitiminden bir şeyler öğrenmek yerine eğitimin sonunda verileceğini düşündükleri parayı almaya odaklandıkları için fayda sağlamadığını dile getirmiştir. Yine S.S eğitimin sonunda verilen maddi desteğin, piyasa ve girişimcilik ile hiç alakası olmayan insanların çok zor olan girişimcilik yoluna girip hayal kırıklıklarına neden olabileceğini de ifade etmiştir. Konu hakkında S.S'nun görüşlerinden yapılan alıntı aşağıdaki gibidir:

> İnsanlar, 50 bin TL KOSGEB veriyor, 50 bin TL'de borç alsam kendime ait bir iş açabilirim diyor. Öyle bir avantajı varmış gibi görüyor ama piyasaya verdiği bir zararı var aslında. Sermayeyi küçültüyorlar. Dayanma gücü olan insanların yerine, sıfır gücü olan insanlar iş açıyor. Banan gelip danışanlara, ön sermayeleri ve dayanma güçleri yoksa bu işi yapamazsınız diyorum. Ben aylık üç bin kazanırım, bunu öderim, şunu öderim yerine para kazanamadığın zaman ne kadar dayanabileceğini hesaplamalısın diyorum. Bir işletmenin kar ettiği kadar zarar da etme ihtimalinin olduğunu ve girişimci özelliklerine sahip olmaları gerektiğini söylüyorum. Ben KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılanların hepsinin para almak için gittiğini düşünüyorum. Yoksa ben orada girişimcilik kursuna da gidiyim de biraz daha ticaret hakkında bir şeyler öğreneyim falan değil…(S.S).

Girişimcilik Sürecini Basit Gösterme

Görüşmecilerden bazıları KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde eğitmenlerin katılımcılara girişimci olmaları yönünde teşvik etmeleri nedeni ile kendi işini açıp mağdur olanların olduğunu dile getirmişlerdir. Kendi işini kurup kapatanlardan N.B *"Eğitimlerde*

girişimciliğin hep iyi tarafı anlatıldı. Neden siz de birer girişimci olmayasınız, yeteneklerinizi harekete geçirin gibi cümleler beni çok motive etti. Dünyadan güzel başarı örnekleri verildi. Kursa katıldıktan sonra ben bu işi yapacağım diye motive ettim kendimi. Girişimcilik eğitimi beni kendi işimi açmam için cesaretlendirdi diyebilirim. Ancak işimi kurduktan sonra girişimciliğin çok zor bir yol olduğunu gördüm. Çok zorlandım. Gerçekten çok çalıştım. Ama olmadı. Girişimcilik başka bir şeymiş. Esnaflık başka bir şeymiş bunu çok iyi öğrendim. Girişimcilik kursu sırasında anlatılanlar ile gerçek iş hayatı arasında çok fark olduğunu öğrendim. Açıkçası işimi kurduktan sonra bir yıllık süreçte öğrendiğim şeylerin, edindiğim tecrübelerin, çektiğim sıkıntıların girişimcilik olduğunu anladım. Bu şeylerin hiçbiri, teorik bilgilerle iş planıyla anlaşılacak şeyler değil…" diyerek KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi sertifikası alanlara verilecek olan maddi desteği duyduğu için kendi işini kurmaya karar verdiğini dile getirmiştir. Ancak girişimcilik eğitiminde anlatılanlar ile kendi işini kurduktan sonra karşılaştığı süreçlerin çok farklı olduğunu ve bu konuda girişimcilik eğitiminin kendisini yanlış yönlendirdiğini ifade etmiştir.

Benzer bir şekilde görüşmecilerden S.S "*Böyle bir kursla girişimci sadece gaza getirilir. Girişimciliğin bazı şeylerin biraz aileden gelmesi biraz da temelde olması gerekiyor. Ticaretin ne olduğunu bilmek gerekir, ticaretin devamlılık olduğunu bilmek gerekir. Çevremizde örnekler var. Asla bir ticaret üç yıl önceden kendini belli etmez. Ben bundan önce birkaç sektörde çalıştım. Bir yıl boyunca sürekli zarar ettim, bir yıldan sonra oturmaya başladığını çok iyi bilirim. Girişimcilik eğitiminde size bir gaz veriliyor. Bir iki sene sonra bir kalıba oturmaya başladığı zaman insanın hevesi kırılıyor. Çünkü aldığın maddi destek artık tükenmiş, bu iş için biraz ön sermaye harcamışsın ve birazda tabiiki ticaretin acı ve tatlı yerleri ile karşılaştığın için tükeniyorsun." diyerek* girişimciliğin biraz temelden ve aileden öğrenilmiş olması gerektiğini, aksi halde girişimcilik eğitiminde verilen gazla girişimci olanların iş kurma ve sürdürme sürecinde karşılaşılan problemler ile baş etmesinin zor olacağını ifade etmiştir.

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra bilgi ve beceri durumlarında olumlu bir değişim olmadığını bildiren katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin katılımcılara başarılı birer girişimci olmalarını sağlayacak bilgi veya becerilerini kazandırmada önemli eksikliklerinin olduğunu göstermektedir.

3. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin İş Kurma Sürecinize (İş Kuramama, İş Kurup Devam Etme, İş Kurup Büyütme Sürecine Ve İş Kurup Kapatma Sürecine) Engel Olan Faktörleri Aşmaya Katkısına İlişkin Bulgular

Bu kısımda " KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin iş kurma sürecinize(iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) engel olan etkenleri aşmanıza olan katkısı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?" Şeklindeki araştırmanın 3. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 12: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin iş kurma sürecinize(iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) engel olan etkenleri aşmaya olan katkısı

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin iş kurma sürecinize(iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) engel olan etkenleri aşmanıza olan katkısı ile ilgili görüşler "Girişimcilik Eğitimi Açısından" ve "Maddi Destek Açısından" olmak üzere iki tema da birleştirilmiştir (Şekil 12).

3.1. Girişimcilik Eğitimi Açısından

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılmadan önce kendi işini kurmayı düşündüğü sektör ile ilgili, güncel başarı ve başarısızlık durumlarını merak ettiğini ancak eğitimlerde bu sektörde iş yapanların Türkiye'deki durumu, başarı ve başarısızlık hikâyelerinin hiç anlatılmadığını, daha çok yurt dışındaki bilindik başarı örneklerinin anlatıldığını dile getiren görüşmecilerden A.K görüşlerini *"Eğitimlerde bana hiç faydası olmayacak bir sürü şey vardı. Örneğin bize Çin, Fransa, İtalya gibi ülkelerdeki iş kuranları anlattılar. Türkiye'deki iş ortamlarını ve bizim iş yapmayı düşündüğümüz sektörler ile ilgili anlatılan bir şey olmadı. Tamamen dış ülkelerle alakalı örnekler vardı."* cümleleri ile özetlemiştir.

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kendi işini kurmuş ve büyütmüş olan görüşmecilerden S.S ise "*Girişimcilik eğitiminin işimi kurma ve büyütmeme engel olan*

problemleri aşmama önemli bir katkısı olmadı. Girişimcilik eğitimine katılmadan önce de zaten ticaret yapıyordum. Girişimcilik eğitimine ticaret yaparken gittim. Girişimcilik eğitimi alıp da ticarete başlamadım. Benim piyasa ile ilgili bilmediğim ekstra bir artısı olmadı." diyerek kendi işini kurma ve büyütme aşamasında karşılaştığı problemler ile baş etmeyi sağlayan çoğu şeyi, piyasada elde ettiği bilgi ve becerilere borçlu olduğunu ve aldığı girişimcilik eğitiminin burada bir etkisinin olmadığını dile getirmiştir.

Benzer bir şekilde girişimcilik sürecinde karşılaşılan zorlukları aldığı girişimcilik eğitimi ile çözmenin zorluğuna dikkat çekerek bu konuda girişimcilik eğitiminin katkısının olmadığını kendi işini kurup kapatan görüşmecilerden olan N.B "*Eğitimde genellikle kitabi bilgiler verildi. İş hayatındaki gerçek sorunları kitaplarda verilen notları okuyarak çözemiyorsunuz. Maaşı gelen personel maaşını istiyor. Vergi, bağ kur, hammadde her şey icraat istiyor. Dolaysıyla kavramsal bilgilerin önemli bir katkısının olduğunu söyleyemem. Belki destek miktarı biraz daha fazla olsaydı, daha çok yararı olurdu*." şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcılardan H.K ise kendi işini kurma ve büyütme aşamasında, karşılaştığı zorlukları aşma noktasında KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden ziyade küçük yaşlardan beri aynı işte çalışmanın verdiği tecrübenin yardımcı olduğunu ve KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan katılımcıların sadece aldıkları eğitime güvenerek yatırım yapmamaları gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca bazı örnekler vererek katılımcıların başarılı olabilmeleri için yapmayı planladıkları işlerde deneyim kazanmadan kendi işletmelerini açmamaları gerektiğini ifade etmiştir. H.K'ın bu konu hakkında dile getirdiği görüşleri şu şekildedir:

> Katılımcıların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne güvenip hiç tecrübe olmadan işyeri açmamaları gerekiyor. Örneğin bana, özel bir okul açmayı teorik anlamda çok şey bilen bir öğretim üyesi ile mi? Yoksa daha önce bir özel okul açmış öğretmenle mi açmak istersin diye sorsalar, ben özel okul açmış öğretmen ile ortaklık yaparım. Çünkü işi teorik olarak bilmek ile pratik de bilmek çok farklı şeyler. Piyasada karşılaşılan problemleri çözmek deneyim ve tecrübe istiyor. Ticarette sahada işler daha farklı. Daha değişik. Bence eğitime katılanların daha önce hiç yapmadıkları işe eğer sermaye de yoksa girmemeleri gerekir. Çünkü hiç yapmadığınız bir işi beceremezsiniz. Ben ilkokul mezunuyum ama şu an yanımda altı kişi çalışıyor. Çünkü ilkokuldan mezun olduğum günden beri bu sektörde çalışıyorum.

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sonunda verilen maddi desteği hariç tuttuğunda eğitimin karşılaştıkları engelleri aşmasına önemli bir katkısının olmadığını görüşmecilerden T.Ç ise *"...Engelleri aşmamda o kadar çok bir etkisi olmadı. Maddi destek bakımından daha çok katkısı oldu. Benim işim turizm ile alakalı bir iş. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik*

Eğitimi'nde anlatılanlar tamamen farklı şeyler olduğu için çok bir katkısı olmadı." sözleri ile açıklamıştır.

3.2. Maddi Destek Açısından

Kendi işini kurmasının önündeki en büyük probleminin maddi yetersizlik olduğunu dile getiren A.K, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi sonunda verilen maddi desteğin belli sektörlerle sınırlandırılmış olması ve bürokratik bağlantıları olmadığı için maddi destek alamadığını ifade etmiştir. Ayrıca eşinin kendi işini kurduktan sonra işyerini destek kapsamına giren başka bir işletmeye çevirmesine rağmen başvurusunun ret edildiğini ve yine de maddi destek alamadığını belirtmiştir. A.K yine, KOSGEB'in girişimcilik eğitiminden sonra verilen maddi desteğinden genellikle parası olan veya siyasi bağlantısı olan insanların faydalandığını belirtmiştir. Tüm bunları öne sürerek kendi işini açmasının önündeki maddi destek engelini aşamadığını ifade etmiştir. A.K'nın konu hakkında aktardığı görüşlerden yapılan alıntı aşağıdaki gibidir:

> Eğitimlerde daha çok alınacak sertifikanın hangi yerlerde kullanılacağı ve iş planı üzerinde duruluyor. Belli sektörlere destek vermediklerini öğrenince parayı alabilmek için planlarınızı değiştirebiliyorsunuz. Mesela maddi destek eğlence sektörüne verilmiyor. Benim eşim bir kafe açmıştı. Orayı göstererek maddi desteği almak istedi vermediler. Sonra kafe'yi gözleme evine çevirdi yine olmadı, tekrar bir daha derken bir sürü sıkıntı yaşadı. Yani belgeyi almak da bir şeyi değiştirmedi… Şunu söylemeden geçemeyeceğim. Devlet parası olanın yanında. Bu destekten faydalanan çok tanıdıklarım var. Maddi desteği alanların çoğunun bir yerlerde adamı vardı. Parası ve siyasi bağlantısı olanlar işini yaptı açıkçası. Çok suistimal edildi bu girişimcilik eğitimi olayı. Sanki hani belediye dağıtıyormuş gibi herkesin elinde bir girişimcilik belgesi var…

Eşi ile birlikte kendi imkânları ile bir işyeri işlettiklerini ve işyerini geliştirmek için ihtiyaç duydukları maddi desteği yeni bir iş kurmamaları nedeni ile KOSGEB'den alamadıklarını belirten R.E konu hakkındaki görüşlerini*"...25-30 yaşına hiçbir şey yapmamış birisi devletin KOSGEB'ine başvuruyor, ben iş açıp yıkamacı olacağım veya otopark açacağım diyenler destek alıyor. Benim gibi yıllardır esnaflık yapanlar ise işini geliştirmek için destek alamıyor. Ben hala bunu anlamış değilim… Zaten amacımız işimizi geliştirmek için maddi desteği almaktı ama onu alamayınca hiçbir işimize yaramadı."* şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmecilerden İ.V ise "*Ben üç yıldır çalışıyorum. Maddi olarak çok bir birikimim yok. Ama KOSGEB'in sertifikası olanlara maddi destek veriyor olması biraz daha içimi rahatlattı. Maddi olarak destek olmaları beni biraz daha iş kurmaya yöneltti yani. Sertifikamı aldım. Sonrasında*

da iş kurmaya tam olarak hazır olduğumda maddi destek alabilirsem en büyük engeli aşmış olacağım ."diyerek ileride iş kurmak istediğini ve KOSGEB'in uygulamalı girişimcilik eğitimi sertifikasını kullandığı zaman maddi desteği alabilmesi halinde kendi işletmesini kurması için en büyük engeli aşmış olacağını ifade etmiştir.

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kendi işini kurup kapatmış olan görüşmecilerden K.A *"İşimi ilk açtığımda iyi bir müşteri kitlem vardı diyebilirim. Ben ilk başta işimi banka kredisi çekerek kurdum. Nasıl olsa hibe ve 70.000 kredi alabilirim diye düşündüm. Ama sonra KOSGEB, aldığım bir sürü malzeme için para vermedi. Sadece bir miktar para verdi. Onu da dokuz ay sonra alabildim. O zamana kadar birkaç kişiden borç aldım. İşimi devam ettirmek için yine kredi çektim. Kapatmamak için çok direndim ama olmadı. Şimdi dükkân resmi olarak açık ama ben başka bir yerde elektrikçi olarak çalışıyorum. Çektiğim kredileri yapılandırmak zorunda kaldım. Şu an ödediğim kredi ayda 2200 lira, ben 1300 liraya çalışıyorum. Çok zor durumdayım. Hayatım alt üst oldu…"* şeklindeki ifadesi ile kendi işini kapatmasına neden olan etkenin KOSGEB'in verdiği maddi destek olduğunu belirtmiştir. KOSGEB'in vereceği maddi desteğe güvenerek işini kurmak ve yürütmek için kredi çektiğini ancak belirtilen miktarlarda destek alamayınca işini kapatmak zorunda kaldığını dile getirmiştir.

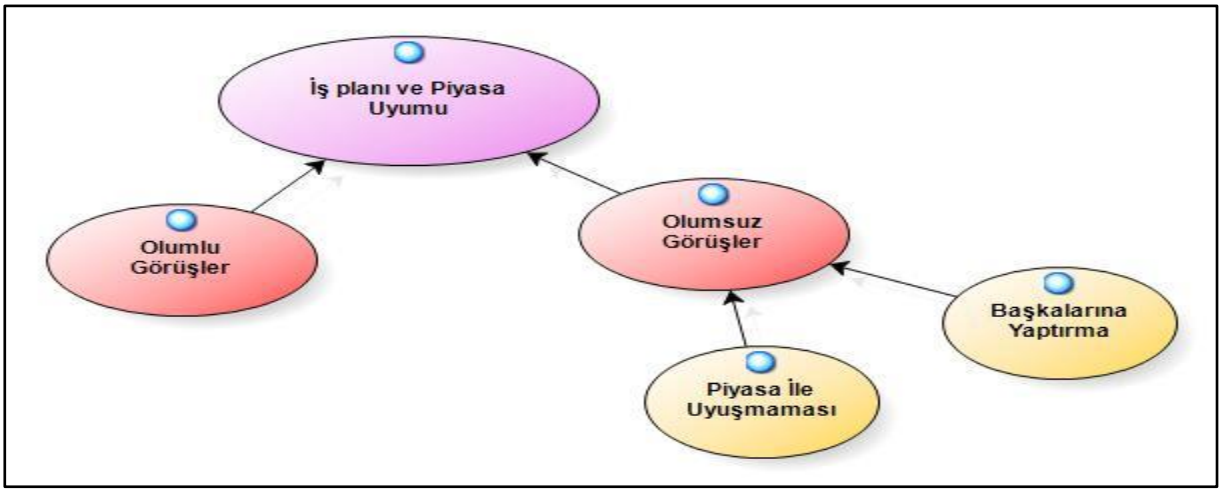
Katılımcılardan kendi işini kuran ve devam edenlerden T.Ç, E.Ü ve Kendi işini kurup büyütmüş olan B.K eğitimin sonunda verilen maddi destekten fayda gördüklerini belirttikleri ifadelerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Eğitimin sonunda aldığım maddi desteğin bana çok katkısı oldu (T.Ç).
>
> KOSGEB'in bana verdiği maddi destek işime daha sağlam başlamama neden oldu (E.Ü).
>
> Benim kendime ait bir iş kuracak bütçem yoktu. Eğer KOSGEB'in desteği olmasaydı ben kendi işimi kuramazdım. Başkasının yanında çalışmaya devam ederdim (B.K).

Yukarıda maddi destek ile ilgili görüşler değerlendirildiğinde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi sertifikası alanlardan kendi işini kuramayanlar ve kendi işini kurup kapatanların verilen maddi desteğe olumsuz bir yaklaşımda bulunmaları nedeni ile maddi desteğin bir kısım katılımcıyı olumsuz etkilediğini söyleyebiliriz. Ancak kendi işlerini kurup devam eden ve büyütenlerin bir kısmının maddi desteğin kendi işlerini kurmalarını kolaylaştırdığını ve işlerini daha kolay yürütmeye yardımcı olduğuna yaptıkları vurgu değerlendirildiğinde maddi desteğin bir kısım katılımcının işlerini kurma ve sürdürme ile ilgili engelleri aşmada fayda sağladığı şeklinde yorumlanabilir.

4. İş Kurma Süreci Ve Sonrasında KOSGEB'e Vermiş Olduğunuz İş Planındaki Bilgiler İle Piyasada Uyguladığınız Bilgi Ve Süreçlerin Birbirine Uyumuna İlişkin Bulgular

Bu kısımda " İş kurma süreci ve sonrasında KOSGEB'e vermiş olduğunuz iş planındaki bilgiler ile piyasada uyguladığınız bilgi ve süreçlerin birbirine uyumu ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" şeklindeki araştırmanın 4. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 13: İş kurma süreci ve sonrasında KOSGEB'e vermiş olduğunuz iş planındaki bilgiler ile piyasada uyguladığınız bilgi ve süreçlerin birbirine uyumu ile ilgili görüşler

İş kurma süreci ve sonrasında KOSGEB'e vermiş olduğunuz iş planındaki bilgiler ile piyasada uyguladığınız bilgi ve süreçlerin birbirine uyumu ile ilgili görüşler "Olumlu Görüşler" ve "Olumsuz Görüşler" olmak üzere iki tema da birleştirilmiştir (Şekil 13).

4.1. Olumlu Görüşler

Görüşmecilerden E.Ü, iş planının doğru kullanılması durumunda fayda sağlayacağını ancak eğitimlerde iş planının destek almak için bir araç olarak görülmesi ve iş kurulduktan sonra devletin, iş planına uyulup uyulmadığının denetimini yapmadığı için kimsenin kullanmadığını bildirdiği görüşlerini "*İş planının bana ilk sene katkısı oldu. Eğer sonrasında da o plana bağlı kalsaydım veya o planın devamlılığı olsaydı daha başarılı olabilirdim. Çünkü orada size bir senelik, sonra iki senelik, sonra üç senelik plan yaptırılıyor. Orada ne satarsınız? Ne alırsınız? Ve ne kazanırsınızın portresi çiziliyor. Tabloyu uzaktan görebiliyorsunuz. Ama gerçek hayatta bunu çok fazla takip edip de uyamıyorsunuz. Gerçekten devamlı iş planına sadık kalırsanız, hedefleri ona göre tutturursanız büyük ihtimalle başarılı olursunuz. Belki iş planındaki ciroları yakalayamazsınız, istenmeyen harcamalarınız olur ama hedefi devamlı takip ederseniz başarılı olursunuz. Ama eğitimde bunun algısının da getirilmesi lazım. İş planını yaptın, o iş planına bağlı kalırsan başarılı olabileceğin de aktarılırsa eğitimle birlikte bir 6 aylık planla iş*

planınızda ne vardı siz ne yaptınız onlar kontrol edilirse sonraki aylarda artırma yoluna giderseniz başarılı olursunuz. Ama eğitimde o algı yoktu, eğitim amaçlı değildi. Biz o eğitimi bitirdik o desteği aldık iş planını herkes rafa kaldırdı… Yani ben bu eğitimi aldıktan üç ay sonra açıp o iş planını ben ne yaptım, iş planı neydi derseniz her üç ay da bir kontrol eder, yıl sonunda da genel tabloya bakarsanız bir alışkanlığınız olur ve artık kendinize hedef koyarak devam edersiniz. Önünüzdeki sıkıntılardan da hedef koyarak kurtulursunuz." cümleleri le özetlemiştir.

4.2. Olumsuz Görüşler

Bu alt tema "Başkalarına Yaptırma" ve "Piyasa ile Uyuşmaması" olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir

Başkalarına Yaptırma

Katılımcılardan bazıları iş planlarını kendilerinin yapmadıklarını belirtmişlerdir. Söz konusu katılımcılar iş planlarını, başvuru yaparken desteği almayı garanti edebilmek adına bu konuda uzmanlığı olan kişilere veya firmalara yaptırdıklarını dile getirmişlerdir. Söz konusu katılımcıların bu konudaki görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> Bizim kursta iş planını kendisi yapan belki 2-3 kişidir. Geri kalanlar başkalarına yaptırdılar. Zaten Kursa katılanların önemli bir kısmının iş planını yapması mümkün değil. Çoğu kişi daha fazla destek alabilmek için hanımını veya kızını gönderiyor bu kursa. Bu yüzden gelenlerin önemli bir kısmı ilkokul mezunu. Yani bilgisayar kullanmayı bilmiyor ki onu doldursun. E-posta hesabı bile yok (A.KB).

> İş planını desteği almak için bir formalite olarak görüyordum. Kendin hazırlarsan desteği alamayabilirsin dediler. Ben de riske atmayıp danışman bir firmaya ücret karşılığında yaptırdım (S.S).

> Ben iş planımı proje yapan firmalara ücret karşılığında yaptırdım. O firma benden bazı kişisel bilgileri ve 1000 TL para istedi. Parayı ve bilgileri verince yaptılar. Öyle olmasına rağmen defalarca il merkezine gitmek zorunda kaldım. Yok, burası şöyle, burası böyle diye…(K.A).

> Ben iş planını kendim yapmadım. Başkasına para verdim yaptırdım. Doğrusunu söylemek gerekirse işin KOSGEB'den para alınacak kısmı dışında, yani faturalar, alınacak malzemeler falan, hiçbir tarafı ile ilgilenmedim (N.B).

> …Zaten projelerin %80'ini dışarı yazdırıyoruz ki bende öyle yaptım. Oturup da orada sayfalarca ne yazacağım, ne edeceğim demek benim gibi bir insan için zor. Ki ben bu işi açacağım zaman da dışarıdan projeyi yazan kişinin çok faydası oldu. Ben daha iş kurup kurmama aşamasındaydım. Son gün bu hafta Cuma yazalım mı yazmayalım mı dedi. Bende yaz dedim. Öyle başladı (B.K).

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi kapsamında katılımcılara iş kurma ve sürdürme sürecinde kendi açacakları işletmeleri başarılı ve sürdürülebilir kılmak için iş planının ne olduğu ve nasıl hazırlanması gerektiği konusuna ağırlık verilmektedir. Ancak buna rağmen katılımcıların bir kısmının iş planlarını başkalarına yaptırdıklarını söylemelerinin eğitimde iş planına ayrılan süre dikkate alındığında istenen faydayı sağlamadığı şeklinde yorumlanabilir. Katılımcıların iş planlarını kendilerinin yapmayıp başkalarına yaptırmaları; iş planı kapsamında belirlenen amaçlara, ekip üyelerine, yapılabilirlik araştırmasına, işletmenin çevresine, işletmenin geleceği ile ilgili yapılan stratejik değerlendirmelere, işi kuracak ve sürdürecek kişinin katkı vermemesi nedeni ile iş kurma ve sürdürme sürecinde birçok problem ile karşılaşmalarına neden olabilir.

Piyasa İle Uyuşmaması

Katılımcıların önemli bir kısmı iş planlarında yer alan bilgilerin gerçeği yansıtmaması nedeni ile bir kısmı ise kendi işlerini faaliyete geçirdikten sonra iş planlarındaki bilgiler ile piyasadaki süreçlerin birbirinden farklı olduğu için işlerine yaramadığını dile getirmişlerdir. Görüşmecilerden A.KB, iş planında gösterdiği bilgilerin maddi desteği alacak şekilde ayarlanmış hayali bilgiler olduğunu ve gerçek işini yansıtmasının mümkün olmadığını *"...İş planındaki bilgilere uymanın mümkünatı var mı? Biz orada mesela okul sınav zamanı günlük 15000 sayfa fotokopi çekeceğimizi yazmıştık. Şimdi günlük 15.000 sayfayı ben çıkartsam zaten oraya bir makine yetmez benim dört makine koymam lazımdı…"* şeklinde ifade etmiştir.

KOSGEB'e uygulamalı girişimcilik eğitiminden sonra verdiği iş planına ilk ay uymak için çaba harcadığını ancak daha ikinci ayın sonunda işlerin iş planındaki gibi gitmediğini gördüğü için bir daha iş planına hiç bakmadığını, kendi işini kurup kapatan katılımcılardan K.A "*İlk iki ay iş planına uymaya çalıştım. İyi de gidiyor gibiydi. Ama iş planına ondan sonra hiç bakmadım bile. Çünkü her şey iş planına ters gitmeye başladı. Bir de iş planını ben hazırlamadığım için çoğu şeyi anlamadım bile."* şeklinde dile getirmiştir.

Kendi işini kurup devam görüşmecilerden T.Ç ise *"İş planında yazılanlar ile bizim iş yaparken karşılaştığımız gerçekler arasında fazla bir uyum yok. Özellikle finansal veriler açısından orada yazılanlar beklentileri karşılamıyor. Finansal kısımlar dediğim gibi örtüşmüyor. İş planında yazan birinci yıl hedefim şu, ikinci yıl hedefim şu gibi yazdığınız oranları tutturmak piyasada gerçekçi olmuyor."* diyerek iş planlarında yer alan finansal veriler ile ilgili bilgilerin piyasada karşılık bulmadığını belirtmiştir.

İş planının aslında güzel bir uygulama olduğunu ancak süreç içerisinde işlerin çok daha farklı cereyan etmesinden dolayı kullanılamadığını dile getiren görüşmecilerden N.B *"İş planının mantığı çok güzel. Yıllık planlar yapıyorsunuz, birinci yıl şunu yapacağım, ikinci yıl şunu yapacağım, pazarlama aktiviteleri var vesaire. Ama işe başlayınca iş planına uymanızın imkânı yok. Bazen hiç iş olmuyor. Bazen kirayı ödeyemiyorsunuz. Benim iş planında ilk üç yılın sonunda başka bir şube açmak daha vardı. Ancak ben birinci yılın sonunda işimi kapattım…"* sözleri ile açıklamıştır.

Kendi eğitim aldığı sınıftan örnekler vererek daha önce piyasa deneyimi olmayan bazı katılımcıların iş planlarında yazdıkları bilgilere inanıp kendi işini kurmaya yöneldiği için iş planının zarar verme potansiyelinin de olduğunu görüşmecilerden S.S *"…İşe başladıktan sonra her şey, her gün çok farklı olabiliyor. Bazen hiç iş olmuyor, bazen oturacak zaman olmuyor. Bazen iki ay üç ay boyunca doğru düzgün satış yapamıyorsun. Bunu iş planına ya da iş planını buna nasıl uyduracaksın. Kurstaki bazı arkadaşların iş planlarını incelemiştim. Herkes kar ediyor, hiç zarar eden yok. Belki insanlar oradaki rakamlara inanıp iş açmayı düşünebilirler*" cümleleri ile özetlemiştir.

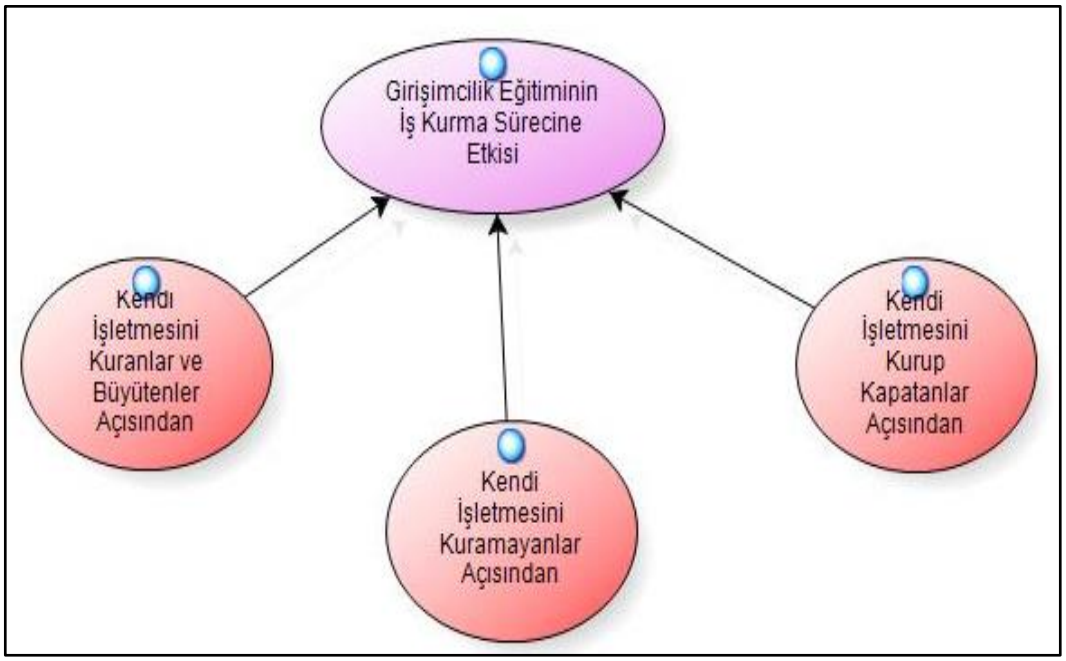
Katılımcılardan kendi işini kurup büyütmüş olan H.K, daha önce sektörde on bir yıllık çalışma deneyimine dikkat çekerek piyasa çok değişken bir ortam olduğu için iş planında yazılan bilgileri uygulamanın zor olduğunu belirtmiştir. Ayrıca iş planında yazdıklarından daha iyi şeyler başardığını dile getirmiştir. Görüşmecilerden B.K ise iş planını kâğıt üzerinde birbirleri ile mantıklı ilişki kuracak şekilde gerçek dışı bilgileri yazdığı için piyasada iş yaparken iş planına uymanın zorluğunu dile getirmiştir. Söz konusu katılımcıların görüşlerinden yapılan alıntılar şu şekildedir:

> Eğitimin öncesinde eğer kuracağı iş ile ilgili tecrübesi yoksa iş planındaki bölümlerde ne yapacaklarını bilemezler. Şöyle söyleyeyim kafanızda bir sermayeniz var zaten. O kurduğunuz planda sizden 2-3 yıllık satış oranlarını yazmanız bekleniyor. Bu işi daha önce hiç yapmayanlar, bunu nasıl yapacaklarını bilemezler. Tedarikçilerden yılda kaç liralık mal alacağını, kaç liralık satacağını bilemezler. Biz o düşündüğümüz ve yazdığımız iş planından çok daha yüksek şeylere ulaştık. Belki de daha önce bu işi yaptığımız için. Sıfırdan açtık ama 11 yıllık geçmiş var, tanınmışlık bilinmişlik vardı…(H.K).

> Benim KOSGEB'e verdiğim iş planındaki bilgilerin bir kısmı uyuyor ama uymayanlar da vardır mutlaka. Zaten desteği alabilmek ve projeyi onaylatabilmek için illa ki rakamlarla oynuyorsun. Taleplerle oynuyorsun. Mesela arz talebi karşılamıyor, karşılasın diye oynamak zorunda kalıyorsun. İş planında pazarlama planı var, üretim planı var buralara yazdıklarımızı piyasada tam olarak uygulamak çok zor…(B.K).

5. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne Katılmasaydınız, İş Kurma Sürecinize (İş Kuramama, İş Kurup Devam Etme, İş Kurup Büyütme Ve İş Kurup Kapatma Sürecine) Etkisine Yönelik Bulgular

Bu kısımda " KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılmasaydınız, iş kurma sürecinize (iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) etkisi ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" şeklindeki araştırmanın 5. sorusunun cevaplanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 14: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılmasaydınız, iş kurma sürecinize (iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) etkisi ile ilgili görüşler

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılmasaydınız, iş kurma sürecinize (iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) etkisi ile ilgili görüşler "Kendi İşletmesini Kuran Ve Büyütenler Açısından", "Kendi İşletmesini Kurup Kapatanlar Açısından", ve "Kendi İşletmesini Kurmayanlar Açısından" olmak üzere üç tema da birleştirilmiştir (Şekil 14).

5.1. Kendi İşletmesini Kuranlar ve Büyütenler Açısından

KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra verilen maddi desteği girişimcilik eğitiminden ayrı tuttuğumuzda, araştırmaya katılanlardan kendi işini kuranların tamamının eğitime katılmamaları durumunda iş kurma süreçlerinde bir değişim olmayacağını dile getirmişlerdir. Ancak eğitimin sonunda verilen maddi desteği eleştirenler olduğu gibi, maddi

desteği almadan kendi işini kurmalarının mümkün olmadığını ifade edenler de olmuştur. Katılımcıların maddi destek ile ilgili görüşlerini ayrı tutup sadece KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi özelinde dile getirdikleri görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir:

> KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılanların kendi içinde varsa dükkânını açar, kendi içinde yoksa girişimci olamaz. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nde verilen kursla eğitimle falan girişimci olunması mümkün değil (A.KB).

> KOSGEB'in risk desteği çok iyi, sizi teşvik ediyor. Maddi gücü olmayan bir insan bile kendi işletmesini açabilir. Ama bunun KOSGEB'in girişimcilik eğitimi ile pek alakası yok. Ben zaten bu girişimcilik eğitimini almasam da, böyle bir destek olmasa da bu işi kurardım. Çünkü kendi mesleğimdi. Ben bilgisayar mühendisiyim. Mezun olduktan sonra bu işi açmaya karar vermiştim. Yani kendi işimi açmamın KOSGEB'in eğitimi ile çok fazla bir ilişkisi yok. Ben bu eğitimi almasaydım da bu işi kuracaktım. Ancak KOSGEB desteğinin bana maddi anlamda katkısı oldu… (E.Ü).

> Girişimcilik eğitimine katılmasaydım, bu eğitimi hiç almasaydım ben yine kendi işimi kurardım. Çünkü ben yıllardır bu işi yapıyorum. Üniversitede de bu bölümü okudum. Geçmişten beri gelen bir birikim olduğu için yine gözüm bu işteydi. Ama KOSGEB'in verdiği maddi destek benim için bu süreci hızlandırdı (T.Ç).

> Ben KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ve maddi desteği almasaydım da benim için çok bir şey değişmezdi. Zaten işletmemi açmıştım. Sadece destek alabilmek için vergi levhasını almamıştım. Çünkü ben kurstan önce zaten aynı işi yapıyordum. Bu ilde bu işi en iyi yapanlardan birisinin yanında çalışıyordum. Bu işin zirvesinde olan birisi ile çalışıyordum. Çalıştığım yerde talep çok fazlaydı ve artık büyüme ihtiyacı vardı. Ancak işletme sahibi bunu yapmadı. Ben de oradan ayrılıp kendi işimi kurdum… Sonrasında da kısa sürede iyi bir gelişme gösterdik (H.K).

> Girişimcilik eğitimine katılmasaydım da fikrimde herhangi bir değişim olmazdı. Aynı işimi yine kurardım. Zaten ticareti biliyorsan batmayı da çıkmayı da göze alman gerekiyor. İllaki herkesin etrafında batan vardır, çıkan vardır. Bunları göze alarak girişimci olunur. Sadece girişimcilik kursunun bir miktar gazı ile olacak bir şey değil… (S.S).

Yukarıda fikir beyan edenlerin vurguladıkları ana tema incelendiğinde, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ve desteğinden ziyade kendi özelliklerinden hareket ile kendi işletmelerini kurduklarını ve sürdürdüklerini söyleyebiliriz. Yukarıdaki katılımcıların tamamı daha önceden kurdukları işleri zaten kurmayı planladıkları için kendi işletmelerini açma noktasında girişimcilik eğitiminin katkısının olmadığını dile getirmişlerdir. Katılımcılar ayrıca KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sonunda verilen maddi desteğin, iş kurma aşamasında maddi engelleri aşma anlamında işlerini kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir.

Kendi işini kurmuş ve büyütmüş olan görüşmecilerden B.K, KOSGEB'in yeni girişimci desteği olmadan kendi işini kurmasının imkânsız olduğuna vurgu yapmıştır. Ayrıca KOSGEB

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin kendi iş kurma sürecine etkisinin olmadığını ve iş kuracak kadar parası olması durumunda eğitim olmadan da kendi işletmesini kurabileceğini *"Şahsi olarak yanıtlamam gerekirse maddi destek olmasaydı kendi işimi kuramazdım. Ama herkes temel alınırsa bu süreçte endi işini kuran da olurdu kurmayan da. Ben kuramazdım. Kurmak isterdim de maddi destek olarak bütçem yetmezdi…*" cümleleri ile özetlemiştir.

5.2. Kendi İşletmesini Kurup Kapatanlar Açısından

Kendi işini kurmuş ve kapatmış olan katılımcılardan K.A, maddi destekten faydalandığı için kendi işletmesini açtığını dile getirmiştir. Fakat işletmeyi açtıktan sonra KOSGEB desteğinin tamamını alabileceğini düşünerek bazı masraflar yaptığını ve aldığı desteğin hem geç ödenmesi hem de harcadığı miktarın çok altında olması nedeni ile borçlandığı ile ilgili görüşlerini "*Benim tek derdim sertifikayı alıp desteği almak idi. Kendi ticari mantığımla hareket ettim. Ve Batırdım. Kendi işimi kurmak en büyük hayallerimden birisi idi. KOSGEB desteğini duyunca hemen harekete geçtim ve kendi işimi kurdum. Ama destek bana köstek oldu. Bu süreçte cesaretim kırıldı. Bir daha asla kendi işimi kurmayı düşünmüyorum. Şimdi deseler ki gel buraya milyarlarca para kazanacaksın, sana destek vereceğiz, bir daha iş yeri açmam. Ben gelecek paraya güvenerek malzeme aldım masraf yaptım, şimdi 60.000 TL banka kredisi borcum var…"* şeklinde ifade ederek maddi desteğin kendisini çok zor duruma soktuğunu ve bir daha çok para kazanacağını bilse dahi girişimci olmayı düşünmediğini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan diğer bir görüşmeci olan N.B, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin gerçek piyasa ortamını aktaramadığını ancak iş kurduktan sonra öğrendiğini ve yaşadığı sıkıntılardan dolayı bir daha iş kurmayı düşünmediğini *"Eğitime katılmasaydım kendi işimi açar mıydım? Bilmiyorum. Ama eğitimim bana maddi açıdan katkısı çok oldu. Eğer destek olmasaydı ben en fazla üç ay dayanabilirdim. Bu sayede bir iş kurma deneyimim oldu. Ancak kapatmanın beni soktuğu ruh hali bir daha asla böyle bir şeye kalkışmamak yönünde. Bence girişimcilik eğitimine katılanlara iş hayatının sadece zor değil, çok zor olduğunu belki piyasadaki işlerde bizzat sorumluluk verilerek öğretilmeli. Katılmasaydım, destekten haberim olmasaydı, ben iş açmazdım diye düşünüyorum. Ama bunun eğitim ile bir alakası yok. Maddi destek verilmeseydi tek başına eğitim benim kendi işimi kurmamı sağlayamazdı diye düşünüyorum. İş kurduğunuzda işler çok değişiyor…"* diyerek daha önce bir iş deneyimi olmadığını ve desteği duyunca belki olur diyerek kendi işletmesini kurduğunu, ancak büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını dile getirmiştir.

5.3. Kendi İşletmesini Kuramayanlar Açısından

Katılımcılardan KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılıp kendi işletmesini kuramayanlardan A.K, R.E ve İ.V girişimcilik eğitimine katılmamaları durumunda, iş kuramamalarına yönelik yaşadıkları süreçler ile ilgili bir değişiklik olmayacağını dile getirmişlerdir. Söz konusu katılımcıların konu hakkında bildirdikleri görüşlerinden alıntılar aşağıdaki gibidir.

> Bir etkisi olmazdı diye düşünüyorum. Katılmasaydım da bir şey kaybetmezdim herhalde. Belgeyi almak amaçlı katılmıştım. Zaten bana katkısı olan bir belge değil, dosyamda duruyor. Zaten benim iş kurmak için lazım olan parayı almak için girişimcilik kursuna başvurmuştum ve hala aynı devam ediyor…(A.K).

> Bizim ailemizde genelde herkes memur, bir tek ben özel sektörde personel olarak çalışıyorum şuan da. Özel sektöre ilk girdiğim zamanlar hani nasıl olur ne yapar diye düşünmüştüm. Ama özel sektör klişeleşmiş hayattan çok farklı. Devlet memurluğunda sabah 08.00'de gidersin akşam 17.00'de gelirsin. Ama burada işçi maaşlarını ödemek, işçilerin sorunlarıyla başa çıkabilmek, çekler ödenecek mi ödenemeyecek mi onların telaşı vesaire. Daha çok bunlar beni yönlendirdi açıkçası. Hani daha renkli bir hayat var özel sektörde. Böyle sabah 08.00 akşam 17.00 değil de sürekli koşturma halinde, bende koşuşturmayı seviyorum ve bende herhalde üretim merakı var. Üretimin olmadığı gün burada çok sıkılıyorum. Tüm bunların ileride kendi işimi kurma düşünceme çok etkisi oldu. Yani şöyle hani hiç sahada olmayanlar için belki kurs faydalı olmuştur. Bu konuda arkadaşlarımla hiç konuşmadım. Ben kendim sahanın içinde olduğum için kursun çok etkisi olduğunu söyleyemem. Ama parasal olarak o desteğin verilmesi, ileride kendi işletmemi kurma fikrimi biraz daha öne almamı sağladı (İ.V).

> Hiçbir değişiklik olmazdı. Çünkü işimi geliştirmek için gerekli olan desteği alamadım. Artık kendi imkânlarımla yapmaya çalışacağım. Bu artık muhtemelen banka olur. Ne olursa olsun yine de yapacağım o işi. Çünkü sırf onun için yapacağım bir iş değildi. Yani bu KOSGEB'e katılıyım da oradan para alayım diye bu işi yapmıyorum. Ben işimi zaten geliştirmeyi kafaya koymuşum. Bunun için ne lazımsa yapacağım… (R.E).

Yukarıda dile getirilen görüşlerin ortak noktaları değerlendirildiğinde, kendi işletmesini kuramayan katılımcıların girişimcilik eğitiminin kendilerinde ekstra bir fayda yaratarak iş kurmalarını sağlayacak bir kazanım oluşturmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak katılımcılardan İ.V'nın daha sonra açmayı düşündüğü iş için maddi desteğin iş kurma sürecini biraz daha öne çekmesine fayda sağladığını söyleyebiliriz.

Diğer taraftan görüşmecilerden S.Ö "…*KOSGEB girişimcilik kursuna gittikten sonra fikirlerim baya değişti. Girişimcinin başarılı olması gereken etkenleri iyice öğrenmiş oldum. İş kurup geliştirmek için gerekli olan cesaret ve becerilerim geliştiği için kendi işimi kurabilirim*."

diyerek girişimcilik eğitiminin kendisine daha önceleri olmayan iş kurma cesareti kazandırmasından dolayı KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimine katılmadan bir iş kurabilecek cesareti kazanmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.

İKİNCİ NİTEL ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

İkinci nitel araştırmaya katılanların KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılma nedenlerine ilişkin görüşlerinin analizi neticesinde; sermaye olmaması, ileride sertifikayı kullanma, mevcut işi geliştirmek, kurmaya hazır bir işletme ve katılana destek algısı olmak üzere beş alt temaya ulaşılmıştır. Katılımcıların önemli bir kısmı, girişimcilik eğitimine katılmadan önce kendilerine ait bir iş kurmayı düşündüklerini veya kurmaya hazır bir işletmeleri olduğunu, ancak buna yetecek kadar sermayelerinin olmaması nedeni ile eğitime katıldıklarını belirtmişlerdir. Yine; uzun bir süredir işsiz olanlar, ileride kendisine ait bir işletme kurmak isteyenler, mevcut işletmelerini geliştirmek isteyenler ve başkasının yanında çalışmak yerine kendi işini kurmak isteyenler, KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimine maddi desteğe ulaşmak için katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, araştırmanın ikinci aşamasında gerçekleştirilen nicel analizden katılımcıların eğitimden ziyade maddi desteği almak için katıldıklarına yönelik ulaşılan sonuçları desteklemektedir. Bu sonuç ayrıca birinci nitel araştırmada, devletin eğitimin sonunda verdiği maddi destekten dolayı girişimciliğin bir çeşit memurluk olarak algılanmasına neden olacağını belirten görüşmecilerin görüşlerini desteklemektedir.

Nitel araştırma kapsamında yöneltilen diğer bir görüşme sorusu, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce ve aldıktan sonra girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerde değişim olup olmadığına ilişkindir. Bu kapsamda yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi neticesinde, değişim olduğuna ilişkin görüşler ve değişim olmadığına ilişkin görüşler olmak üzere iki ana temaya ulaşılmıştır. Az sayıda katılımcı, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden öncesine göre, kendi işletmesini kurmaya yönelik cesaretlerinin arttığını ve bir işletme kurabilmek için neler yapılması gerektiği ile ilgili temel bilgileri öğrendiklerini belirtmişlerdir. Özellikle kendi işini kurup devam edenler ve kendi işletmelerini kurup büyüten katılımcılar ise KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin süresinin çok az olduğunu, kolaylıkla ulaşabilecek teorik bilgi ağırlıklı olduğu, birbirlerinden farklı miktarda sermaye ve farklı sektörler ile ilgili iş fikirleri olmasına rağmen herkese aynı ders içeriklerinin verildiği gibi nedenleri ileri sürerek piyasada çalışma deneyimi olmayan bir kişinin böyle bir eğitim ile sürdürülebilir işletmeler açmasının mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Söz konusu katılımcılar, kendi işletmesini kurma isteği ve sahip oldukları bilgi ve becerileri piyasada çalıştıkları süreçte elde ettikleri deneyime borçlu olduklarını ve KOSGEB Uygulamalı

Girişimcilik Eğitimi'nin, eğitimden öncesine göre kendilerinde bir fark yaratmadığını belirtmişlerdir.

Bazı katılımcılar, aldıkları girişimcilik eğitimlerinin kendilerinde bir bilgi ve beceri değişimi yaratmadığını kendileri girişimci olduktan sonra anladıklarını belirtmişlerdir. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi aldıktan sonra kendi işletmesini kurup kapatanlar ise eğitimin sonunda verilen maddi desteğin, piyasa ve girişimcilik ile hiç alakası olmayan insanların, çok zor olan girişimcilik yoluna girip hayal kırıklıklarına neden olabileceklerini belirtmişlerdir. Söz konusu katılımcılar, girişimcilik eğitiminde anlatılanlar ile kendi işlerini kurduktan sonra karşılaştıkları süreçlerin çok farklı olması nedeni ile sadece maddi destek almanın başarılı bir girişimci olmak için yeterli olmadığını acı bir deneyim sonucunda öğrendiklerini ve bir daha girişimci olmaya yönelik cesaretlerinin kalmadığını belirtmişlerdir.

Katılımcıların, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin iş kurma sürecine (iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) engel olan etkenleri aşmaya olan katkısına ilişkin bildirdikleri görüşleri, girişimcilik eğitimi açısından ve maddi destek açısından iki başlık altında incelenmiştir. Girişimcilik eğitimi açısından görüş bildiren katılımcılar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin kendi iş yaptıkları sektörlerle ilgili merak ettikleri bilgilerden ziyade genel ve Türkiye dışından bilindik örnekler verilerek derslerin anlatıldığını belirtmişlerdir. Bu nedenle kendi işlerini kurma ve büyütme aşamasında karşılaştıkları problemler ile baş etmede KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin önemli faydalar sağlamadığını belirtmişlerdir. Söz konusu katılımcılar, kendi işlerini kurma ve büyütme aşamasında karşılaştıkları problemleri çözmeyi, küçük yaşlardan itibaren piyasada çalışarak elde ettikleri tecrübelerine borçlu olduklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılar ayrıca, girişimci olmayı düşünenlerin, sadece aldıkları KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne güvenerek yatırım yapmamaları ve başarılı olabilmeleri için yapmayı planladıkları işlerde deneyim kazanmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Maddi destek açısından görüş bildirenlerden, özellikle kendi işini kurup devam edenler ve kendi işini kurup büyütenlerin, girişimcilik eğitiminin sonunda aldıkları maddi desteğin kendi işlerini kurma ve sürdürme ile ilgili maddi engelleri aşmada olumlu katkı yaptığını belirtmişlerdir. Söz konusu katılımcılar, kendi işlerini kurma ve geliştirme noktasında aldıkları maddi desteğin işlerini önemli derecede kolaylaştırdığını ileri sürmüşlerdir. Kendi işini kuramayanlar ve kendi işini kurup kapatanlar ise verilen maddi desteğe olumsuz bir yaklaşım sergilemişlerdir. Kendi işini kurup kapatanlar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin sonunda verilen maddi desteği duymadan önce girişimci olmak gibi bir niyetlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca

KOSGEB'in vereceği maddi desteğe güvenerek işini kurmak ve yürütmek için bankalara borçlandıklarını ve daha önce belirtilen miktarlarda destek alamadıkları için işletmelerini kapatmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılar, aynı zamanda verilen maddi desteğin girişimciliğin zor bir süreç olduğu gerçeğini gölgelediğini ve maddi destek alan herkesin girişimci olabileceği gibi yanlış bir algı yaratıldığını belirtmişlerdir.

Nitel araştırma kapsamında, iş kurma süreci ve sonrasında KOSGEB'e verilen iş planındaki bilgiler ile piyasada uygulanan bilgi ve süreçlerin birbirine uyumuna ilişkin bulgularda, katılımcıların önemli bir kısmı olumsuz görüş bildirmişlerdir. Söz konusu katılımcılar, girişimcilik eğitimi alanların iş planlarını, başvuru yaparken desteği almayı garanti edebilmek adına, bu konuda uzmanlığı olan kişilere veya firmalara yaptırdıklarını belirtmişlerdir. Yine katılımcılar, iş planındaki bilgiler ile gerçek iş hayatındaki işlerin birbirinden farklı cereyan etmesinden dolayı iş planına uymanın mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Diğer taraftan bazı katılımcılar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılanların, iş planını sadece destek almak için bir araç olarak görmesi ve iş kurulduktan sonra iş planına uyulup uyulmadığının denetiminin olmaması gibi nedenlerin iş planını işlevsiz hale getirdiğini ve iş planının doğru kullanılması durumunda önemli faydalar sağlayabileceğini belirtmişlerdir.

Nitel araştırmada incelenen diğer bir konu, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanların, eğitime katılmamaları durumunda iş kurma süreçlerinde herhangi bir değişim olup olmayacağına ilişkin görüşlerdir. Bu görüşler; kendi işletmesini kuran ve büyütenler açısından, kendi işletmesini kurup kapatanlar açısından ve kendi işletmesini kuramayanlar açısından olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

Kendi işletmesini kuranlar ve büyütenlerden oluşan katılımcıların tamamı KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra verilen maddi desteği girişimcilik eğitiminden ayrı tuttuğumuzda, eğitime katılmamaları durumunda iş kurma süreçlerinde bir değişim olmayacağını belirtmişlerdir. Ancak bu katılımcıların bir kısmı, eğitimin sonunda verilen maddi desteğin olmaması durumunda, sermaye yetersizliği nedeniyle kendi işletmesini açamayacaklarını belirtmişlerdir. Eğitimin sonunda verilen maddi destek ayrı tutulduğunda, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden ziyade kendi özelliklerinden hareket ile kendi işletmelerini kurduklarını ve sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Bu durum maddi destek hariç tutulduğunda, verilen girişimcilik eğitiminin kendi işini kurma ve sürdürme sürecinde herhangi bir değişime yol açmadığı sonucuna ulaştırmaktadır.

Kendi işletmesini kurup kapatanlar, KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin gerçek piyasa ortamını aktaramadığını, ancak iş kurduktan sonra öğrenebildiklerini belirtmişlerdir. Yine maddi desteğin kendilerini girişimci olmaya yönlendirerek büyük bir hayal kırıklığı yaşamalarına neden olduğunu ileri sürerek bir daha kendilerine ait bir işletme açmayı düşünmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ve desteğinin kendi işini kurup kapatanlara, iş kurma ve sürdürme sürecinde olumsuz etkilediği sonucuna ulaştırmaktadır.

Girişimcilik eğitimine katıldıktan sonra kendi işletmesini kuramayanlardan bir kısım katılımcı, girişimcilik eğitiminin kendilerinde ekstra bir fayda yaratarak iş kurmalarını sağlayacak bir bilgi veya beceriye neden olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı ise daha sonra bir iş açmayı düşünenlerin maddi destek almaları durumunda iş kurma sürecini biraz daha öne çekmeye yardımcı olacağı ve girişimcilik eğitimi ile birlikte bir iş kurabilecek cesareti kazandıklarını belirtmişlerdir. Bu durum KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ve desteğinin, kendi işini kuramayanların bir kısmında iş kurma ve sürdürme sürecinde herhangi bir değişime yol açmadığını göstermektedir. Bir kısmında ise maddi destek alabilmeleri durumunda kendi işletmelerini açabilecekleri yönünde olumlu bir katkı sağladığı sonucuna ulaştırmaktadır.

Araştırmanın üçüncü aşamasında gerçekleştirilen ikinci nitel araştırmada ulaşılan bulgu ve sonuçlar, araştırmanın ikinci aşamasında gerçekleştirilen nicel araştırmanın bulgu ve sonuçlarını doğrulamaktadır. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan bireylerle gerçekleştirilen nicel ve nitel araştırmanın neticesinde devlet eliyle verilen girişimcilik eğitimlerinin; hem birinci aşamada gerçekleştirilen nitel araştırma kapsamında tespit edilen sonuçlar hem de devletin girişimcilik eğitimi için belirlediği amaçlar noktasında önemli eksikliklerinin olduğu tespitine ulaşılmıştır.

Sonuç itibariyle, devlet eliyle verilen girişimcilik eğitimini alanlar ile yapılan nicel ve nitel araştırmalardan ulaşılan sonuçlar, birinci nitel araştırmada; girişimcilik faaliyetlerine devletin müdahil olmasının serbest piyasa ekonomisi mantığına uymadığını, ağırlıklı olarak devletin rol aldığı girişimcilik eğitimlerinin sürdürülemeyeceğini, eğitimin etkin ve verimli bir şekilde takip edilemeyeceğini, devletin üzerine dayandığı felsefe ile girişimci geliştirme ve yetiştirme çabasının çeliştiğini ve piyasanın bu süreçte daha fazla rol alması gerektiği gibi argümanları belirterek girişimcilik eğitiminin devlet dışı kurumların önderliğinde sürdürülmesi gerektiğini savunanların görüşlerini desteklediği görülmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın temel problemi, Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin ağırlıklı yer tutmasının piyasa ekonomisi bağlamında değerlendirilmesi ve bu çerçevede, girişimcilik eğitiminin ağırlıklı olarak devlet kurumları eliyle yürütülmesinin, bu kurumlarca girişimcilik eğitiminden beklendiği belirtilen ekonomik ve sosyal çıktıları sağlayıp sağlamadığının ortaya konmasıdır. Çalışmanın amacı ise Türkiye'de girişimcilik eğitiminin mevcut durumu ve geleceğinin, uzmanların görüşleri doğrultusunda irdelenerek elde edilen sonuçlar ile girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin yeniden gözden geçirilmesine, ilgili tüm paydaşların girişimcilik eğitimini çeşitli yönleriyle gözlemleyebilmesine yardımcı olacak yeni bir zemin sunulması ve Türkiye'de her alanda yeterli sayıda ve nitelikte girişimci insan kaynağının yetişmesini sağlayacak öneriler geliştirilmesidir.

Araştırmamız bu doğrultuda üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada; girişimciliğin öğrenilebilirliğinden başlanarak, girişimcilik eğitiminin sonunda kazandırılması gereken nitelikler ve elde edilmesi beklenen çıktılar, devlet eliyle verilen girişimcilik eğitimlerinin etkinlik ve verimliliği, girişimcilik nosyonunun kazandırılması ve girişimcilik eğitimlerinde eğitmenlerin özellikleri, piyasada başarılı olabilecek yeterli sayıda ve nitelikte girişimci insan kaynağını sağlayabilmek için yapılması gerekenler gibi birçok konu, Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin ağırlıklı yer tutması piyasa ekonomisi bağlamında ele alınmıştır. Bu kapsamda, amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme ve zincir örnekleme yöntemleri kullanılarak, girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayan melek yatırımcılar, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacı ve akademisyenlerle olgu bilimi deseninde 44 kişi ile nitel bir araştırma yapılmıştır.

İkinci aşamada, birinci nitel araştırmadan elde edilen sonuçların geçerliliğinin sorgulanması ve test edilmesi için birinci nitel araştırmadan yararlanılarak oluşturulan anket ile KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan kişilerden; kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup kapatan ve kendi işini kurup büyütenlerden kartopu örnekleme yöntemi ile İç Anadolu Bölgesinde ulaşılan 111 kişi üzerinden nicel bir araştırma yapılmıştır.

Üçüncü aşamada ise ikinci aşamada gerçekleştirilen nicel araştırmadan elde edilen verileri derinlemesine incelemek amacıyla KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alan kişilerden; kendi işini kuramayan, kendi işini kurup devam eden, kendi işini kurup kapatan ve kendi işini

kurup büyüten 12 kişi ile olgu bilimi deseni ile nitel bir araştırma yapılmıştır. Yapılan nitel araştırmaların neticesinde elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel veri analizi yöntemlerinden tematik analiz ve nitel veri analizi programlarından Nvivo 10 programı kullanılmıştır. Nicel araştırmanın neticesinde elde edilen verilerin çözümlenmesinde ise nicel veri analizi programı SPSS 20.0 kullanılmıştır.

Yapılan üç aşamalı araştırma sonucunda, en temelde devletin girişimcilik eğitimi vermek gibi bir rolünün olması gerekmediği ve girişimcilik eğitiminde devlet dışı kurumların rol almasının serbest piyasa ekonomisinin mantığına daha uygun olduğu tespitine ulaşılmıştır. Bu tespit araştırma neticesinde bulgulanan yirmi iki temel probleme dayandırılmıştır. Bu problemler; devlet doğasının girişimci yetiştirmeye elverişli olmaması, girişimcilik eğitimine olan talebin suni olması, girişimcilik eğitiminin kalite düşüklüğü, girişimcilik eğitiminde devlet dışı paydaşların yeterince rol almaması, müfredat ve fonlardaki sınırlılık, knowhow, network ve mentorlük ihtiyacını karşılayamama, nitelikli eğitmen eksikliği, girişimcilik eğitiminin sonunda verilen maddi desteğin haksız rekabete yol açması, devlet dışı kurumların verdiği eğitimlerin önemsizleşmesi, etkin olmayan takip ve değerlendirme, bürokratik süreçler, çıkar gruplarının türemesi, devlet kaynaklarından çoğunlukla bürokratik bağlantıları iyi olan uyanık insanların faydalanması, maddi destek amaçlı katılım, girişimcilik eğitiminin devlet eliyle yaygınlaşarak verilmeye devam etmesi durumunda ortaya çıkacak yerleşik menfaatler, devletçi bakışın getirdiği sınırlılık, serbest piyasa koşullarına uymama, devlet kaynaklarının israfı, siyasi olarak kullanılma olasılığı, kültürel genlerin girişimciliğe engel olması, mevcut eğitim sisteminin girişimci özellikleri törpülemesi, sosyolojik ve politik yapının girişimciliğe uyumlu olmaması problemleri şeklinde ele alınmıştır.

Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar, devletin girişimcilik eğitimi vermesinin beraberinde adam kayırma, tembellik, savurganlık gibi birçok probleme neden olabileceğini ve devlet tarafından fonlanan girişimcilik eğitimlerinin ancak tüm bu olumsuzlukların bertaraf edilmesi durumunda başarılı olabileceğini bulgulayan Duze (2010), Asya'daki birçok ülkede üniversitelerde devlet tarafından fonlanan girişimcilik programlarının yeni ve güncel yaklaşımlara entegre olamadığını belirten Thomas (2011), birçok Avrupa ülkesinin ağırlıklı olarak devletin rol aldığı girişimcilik eğitimi faaliyetlerinden istenen sonuçları alamadığı için devlet dışı kaynaklara yöneldiğini belirten Guzman ve Linan (2005) ile Charney ve Libecap (2000), ABD'deki girişimcilik eğitimi faaliyetlerinde devletin minimum rol alarak daha çok devlet dışı kurumların önderliğinde sürdürüldüğü için Avrupa ülkelerine göre daha başarılı sonuçlar alındığını belirten Wilson (2008), paydaşların girişimcilik eğitiminde aktif rol

almasının gerekli olduğunu belirten Ruskovaraa vd. (2015) ile Hynes ve Richardson (2007) çalışmaları ile desteklenmektedir.

Benzer bir şekilde devletin girişimcilik eğitimi için kaynaklarının yetersiz kalacağını belirten Pittaway ve Hannon (2008), gerçek piyasadaki girişimcilik eğitimlerinin sınıf ortamında verilen girişimcilik eğitimlerinde deneyimsel öğrenme sağlayacak tekniklere ihtiyaç olduğu ve bunun da ancak girişimcilik ekosistemi tarafından sağlanabileceğini ileri süren Jones ve Iredale (2010) ile Dickson vd. (2008), ABD'deki üniversitelerin girişimcilik eğitiminde Almanya'daki üniversitelere göre daha verimli olduğunu belirten Lüthje vd (2002), İtalya'da ABD ve diğer Avrupa ülkelerine nazaran gelişmemiş bir girişimcilik eğitimi bulunduğunu belirten Iacobucci ve Micozzi (2012), Fransa ve ABD'deki öğrenciler üzerindeki araştırmalarında Fransa için girişimciliğe dönük daha negatif bir tutum olduğunu belirten Carayannis vd (2003), Yunanistan'da girişimciliğe olumsuz bakışa paralel olarak girişimcilik derslerini yürüten fakülte üyelerinin girişimciliğe yönelik mantalitesinin yetersiz olduğunu belirten Piperopoulos (2012), ABD'leri Doğu ve Orta Avrupa ülkelerine göre girişimcilik eğitimine daha pragmatik bir yaklaşım sergilediğini, ABD'deki sistemin Avrupa'ya göre daha olumlu ve pozitif sonuç oluşturmasını dış kaynaklardaki çeşitliliğe bağlayarak, özellikle Avrupa birliğine yeni üye olan ülkelerin, özel sektör kaynaklarını sürece dâhil etmesi gerektiğini belirten Potter (2008) çalışmaları tarafından desteklemektedir.

Yine girişimcilerin kolaylıkla ulaşabilecekleri gelişmiş bir finansal piyasa ortamının yaratılması durumunda yeni fikirlere sahip olan girişimcilerin, eski ve mevcut teknolojilerin yerine yenilerini koyacağını ve Shumpeter'in yaratıcı yıkım yaklaşımındaki gibi ekonomik verimlilikte sürekli bir artış sağlayacağını belirten Carry ve Nanda (2009), hükümetlerin sübvanse ettiği hibe ve kredi olanaklarının girişimcilerin karşılaştıkları engelleri aşmada etkili olmadığı gibi güçlü lobi grupları ve siyasetçiler tarafından manipüle edilmesi nedeni ile birçok yeni problemin ortaya çıkmasına neden olduğunu belirten Hall ve Sobel (2006), devletin verdiği fonların siyasi kaygılar nedeni ile objektif olarak değerlendirilmediğinden etkili ve verimlilikten uzak olduğunu belirten Bartik ve Bingham (1997) ve politikacıların kaynak israfı ve kötü teşvik uygulamalarından dolayı sanılanın aksine girişimciliğin istihdam ve ekonomik büyümeye çok daha az katkı sağladığını ileri süren Shane (2008) tarafından yapılan çalışmalar ile desteklenmektedir.

Ayrıca devlet müdahalelerinin yerini piyasa kurallarının aldığı durumlarda kendi çıkarları peşindeki siyasi grupları ve lobi gruplarını sınırlandıracağını, bunun yerine mülk sahibi insanların amaç ve yeteneklerinin önünü açacağını belirten Kasper (2007), devlet

müdahalesinin yaygın olduğu dönemlerde girişimcilik faaliyetlerinin ve rekabetin daha sınırlı olacağını belirten Oğuz (2005), ekonomik özgürlükleri sınırlandırılmayan girişimcilerin ekonomik büyümeye toplumsal ilerlemeye önemli katkılar sunacağını ileri süren Easton ve Walker (1997) ile Carlsson ve Landström (2002), devletin savunma ve sivil toplumu geliştirmek için meşru sayarak müdahale ettiği durumlarda ekonomik özgürlüklerin gerilemeye başladığını belirten Beach ve Kane (2008), ekonomik özgürlük düzeyi azalırken yolsuzlukların arttığını tespit eden Akçay (2000) tarafından yapılan çalışmalar ile desteklenmektedir.

Türkiye'de devlet, uygulamaya koyduğu KOSGEB uygulamalı girişimcilik eğitimleri ile ülkede olmayan bir süreci ortaya çıkarması ve belli bir aşamaya getirmiş olması açısından önemli bir faaliyet gerçekleştirmiştir. Bu sayede girişimcilik eğitimi konusunda farkındalık oluşması, girişimcilik eğitimi ile ilgili yapılan bilimsel çalışma sayısının artması ve toplumda girişimcilik olgusunun tanınması gibi birtakım faydalar sağladığı genel kabul görmektedir. Yine devletin 20. yüzyıl boyunca girişimcilikten uzak bir anlayıştan sıyrılıp, girişimcilik için kaynak ayıran, strateji ve politikalar oluşturan bir anlayışa geçmiş olması önemli bir kazanım olarak değerlendirilmektedir. Araştırmamızın neticesinde elde edilen sonuçlar, Türkiye'de nitelikli girişimci bir sınıfın oluşabilmesi için devletin girişimcilik eğitimindeki rolünü yeniden gözden geçirmesi ve yeni bir girişimcilik eğitimi anlayışıyla hareket etmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu bağlamda girişimcilik eğitimi konusunda üç başlık altında öneriler geliştirilmiştir.

I-Bunlardan birincisi yeni bir girişimcilik eğitimi anlayışına olan ihtiyaçtır. Çalışmadan ulaşılan sonuçlardan yola çıkarak yeni bir girişimcilik eğitimi anlayışı için getirilen öneriler şunlardır:

- Devletin, girişimcilik eğitiminden sonra hibe desteği vermek yerine, girişimcilik eğitiminin büyük ölçüde piyasadaki rasyonel arz talep doğrultusunda gelişmesinin önünü açması gerekmektedir. Devletin böyle bir anlayışı benimsemesi durumunda, Türkiye'de eskiden beri süregelen girişimciliğin siyasi partilere yakın olmak, siyasi bağlantılar kullanılarak iş yapmak veya devlet-işadamı yakınlaşması şeklindeki algının değişmesine ve devletin verdiği hibe ve desteklere dair adaletsizlik algısının önüne geçilmesini sağlayacaktır.
- Ağırlıklı olarak devletin sahip olduğu kaynaklar kullanıldığında girişimcilik ekosisteminin önemli bir kısmından mahrum kalınmakta ve devletin girişimcilik eğitimi için ayırdığı kaynakları yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle

devlet girişimcilik eğitimi için gerekli olan finansman ve insan kaynağını öncellikle devlet dışı kurumlardan temin etmeye çalışmalıdır. Böyle bir uygulama olması durumunda, serbest piyasanın doğasına daha uygun olmasına imkân tanıyacağı gibi sınıf ortamında verilen girişimcilik eğitiminin meşruiyetini arttırarak daha inandırıcı olmasını sağlayacaktır. Ayrıca, paydaşların öncülüğündeki bir girişimcilik eğitimi sistemi; piyasada üretilen güncel bilgilerin sürece dâhil olması, girişimcilik eğitiminin sürekli gelişmesini sağlayacak zenginleştirilmiş müfredatlar ve öğrenme ortamlarının geliştirilmesi ile çıktıların daha nitelikli olma olasılığını arttırmaktadır.

- Devlet dışı kurumların gerçekleştireceği girişimcilik eğitimlerinin nitelikli çıktılar üretmeye başlaması durumunda, yerel, ulusal ve uluslararası birçok gönüllü kuruluş ve bireyden bağış alarak yeni öğrenme projeleri geliştirme, yeni hedefler oluşturma, iç girişimcilik, sosyal girişimcilik ve yerel girişimciliği destekleyecek spesifik müfredatların geliştirilmesi sağlanacaktır. Böylece, ülkedeki tüm potansiyel iş fikirleri ve girişimcilerin harekete geçirilmesi sağlanarak ulusal ve küresel ölçekte pazarlanabilir yerel dinamiklere dayalı işler ortaya çıkarılacaktır.
- Devlet dışı kurumların önderliğinde yerel, ulusal ve küresel olacak şekilde mevcut girişimcilik eğitmenlerinin bir araya gelmelerini sağlayacak eğitmen havuzları ve eğitmenleri eğitme programları oluşturulmalıdır. Böyle bir uygulamanın hayata geçirilmesi durumunda, girişimcilik eğitimi sürecinde anlatılacak teorik bilgiler, yapılacak uygulamalar, anlatılacak örnek olaylar, gerçekleştirilen faaliyetler, açılan işletmelerin niteliği ve diğer birçok konuda bilgi ve tecrübe paylaşımı sağlanacaktır. Yine eğitmenleri eğitme programları ile eğitmenlerin ne anlatacağını? Niye anlatacağını? Eğitim sürecini yönetebilme, spesifik alanlarda eğitmenlerin geliştirilmesi (ilaç girişimciliği gibi), güncel ve yeni bilgileri öğrenip eğitim sürecine adapte etme, girişimcilik eğitimlerinin içeriğini ve öğretme yöntemlerini öğrenebilmeleri sağlanacaktır.
- Girişimcilik eğitimini sunacak eğitmenler seçilirken; disiplinli olma, heyecanlı ve tutkulu olma ve empati yeteneği gibi bireysel özellikleri, daha önceki ve mevcut durumdaki girişimcilik tecrübeleri, piyasa ve iş dünyası ile olan ilişkileri, girişimcilik ile ilgili bilgi düzeyleri ve daha önce verdikleri girişimcilik eğitimlerinin çıktıları göz önüne alınarak yapılmalıdır. Bu kriterler

dikkate alınarak eğitmenler yetiştirilmesi veya seçilmesi durumunda, girişimcilik eğitimi alan kişilerin eğitmeni rol model olarak almalarını ve girişimciliğe olan ilgilerinin artmasını sağlayacaktır.

- Türkiye'de sürdürülen girişimcilik eğitimlerinin sonuçlarına ilişkin eğitim verilen kişi sayısı ve verilen maddi destek tutarları dışında herhangi bir istatistiki bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle Türkiye'de yine devlet dışı kurumların önderliğinde, girişimcilik eğitimleri ile ne hedeflendiği, neler başarılmaya çalışıldığının belirlenmesi ve amaçlanan hedeflere ulaşma düzeylerini ölçmeyi ve değerlendirmeyi sağlayacak kriterler belirlenmelidir. Ayrıca girişimcilik eğitimi faaliyetlerinden elde edilen verileri kaydetmek amacıyla Türkiye'de girişimcilik eğitimi verilen her yeri kapsayacak şekilde ayrı bir veri tabanı oluşturulmalı ve ilgili veri tabanlarında toplanan veriler, belirlenen kriterlere göre düzenli aralıklarla değerlendirilmelidir. Varsa aksayan yönlerle ile ilgili gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Benzer bir uygulama Türkiye'de verilen tüm hibe ve destekler için de yapılmalıdır. Türkiye'de çeşitli bakanlıkların bünyesi altında birçok kurum ve kuruluş tarafından verilen hibe ve desteklerin sayı olarak azaltılması ve hedef odaklı hale getirilmesi, etkin takip ve değerlendirme için ortak bir veri tabanı oluşturulması ve tek bir bakanlık bünyesinde yürütülmesi durumunda devlet kaynaklarının daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır.

Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin rol alması gereken durumlara yönelik geliştirilen öneriler şunlardır:

- Devlet, toplum içindeki işsizler, okulu bırakanlar, mahkûmlar ve maddi durumu yetersiz olanlar gibi bazı spesifik gruplara, devlet dışı kurumların verdiği girişimcilik eğitimlerine katılabilmeleri için katkıda bulunabilir. Bu durumda, potansiyel problemli grupları girişimciliğe yönlendirerek devlete fayda sağlamasına yardımcı olabileceği gibi, çalışmada tespit edilen toplumsal denge ve adil dağılım talebi de gerçekleşmiş olacaktır.
- Devlet, ulusal hedeflere ulaşılması için devlet dışı kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilecek girişimcilik eğitimi programlarının amaç ve hedeflerini belirleme çalışmalarında yer alabilir. Yine bu programların girişimcilik eğitimi faaliyetleri ve sonuçlarına yönelik yaptıkları araştırmalara, girişimciliğin

öğretilebilmesini kolaylaştıracak öğretme metotları ve teknolojik araçları geliştirmelerine, eğitmenleri eğitme ve bir araya getirme gibi spesifik durumlarda devlet dışı kurumlara destek olunmalıdır.

- Türkiye'de eksikliği hissedilen önemli unsurlardan birisi, girişimcilik eğitiminin maliyetlerini azaltan, bilgi ve becerileri pekiştiren teknoloji ve girişimcilik eğitimi entegrasyonu veya sanal öğrenme ortamlarıdır. Devlet bu noktada, devlet dışı kurumlara; anaokulundan başlayarak doktoraya kadar tüm düzeylerde kullanılabilecek televizyon, film, video oyunu ve iş simülasyonları gibi sanal programların geliştirilmesi ve herkesin kolaylıkla ulaşabileceği kapsamlı online sitelerin oluşturulmasına destek verebilir.
- Türkiye'de devlet, girişimcilik eğitimi programlarının elde ettikleri sonuçlar için yerel ve ulusal ölçekte ödül mekanizmaları oluşturmalı, halkın devlet dışı girişimcilik eğitimi programlarını tanımalarını ve yönelmelerini sağlayacak reklam ve pazarlama giderlerine destek olmalıdır. Böyle bir uygulama, girişimcilik eğitimi programları arasındaki rekabeti arttırarak programların niteliğini arttıracaktır.
- Devlet okulu bırakma eğilimi olan veya okulu bırakan öğrencilerin girişimcilik eğitimi almalarını sağlamalıdır. Bunun için Türkiye genelinde okulu bırakan öğrenciler için kayıt ve takiplerinin yapılabileceği bir veri tabanı oluşturulmalı ve bu öğrenciler için özel girişimcilik eğitimi kursları düzenlenerek girişimci olmaya yönlendirilmelidirler. Böyle olması durumunda uyuşturucu, terör ve çeşitli suçlara bulaşma ihtimali olan gençlerin potansiyel problemli bireyler olmaktan kurtarılarak, istihdam yaratan ve vergi ödeyen faydalı bireyler olmaları sağlanabilecektir.

II-İkincisi eğitim sistemidir. Türkiye'de eğitim sistemini öğrencilerin girişimci özelliklerini törpüleyen ve girişimciliği körelten durumdan, nitelikli girişimciler olmalarını sağlayabilecek bir yapıya dönüştürmek için getirilen öneriler şunlardır:

- Öğrencilerin küçük yaşlardan itibaren bir alanda uzmanlaşması ve sosyal becerilerinin gelişebilmesi için formal eğitim yükünün azaltılarak sanat, edebiyat, müzik, spor ve meslek öğrenmek gibi, eğitim sürecinin dışındaki faaliyet alanlarına yeterince zaman ayırabilmeleri sağlanmalıdır. Böyle yapılması durumunda, öğrencilerin girişimci özelliklerinin ve sosyal

becerilerinin gelişmesine, kendi yeteneklerini keşfedebilmelerine ve iş dünyası ile daha fazla temas etmelerine imkân tanıyacağı için girişimci olma isteklerini arttıracaktır.

- Küçük yaşlarda yenilikçi düşünceyi aşılama ve girişimcilik becerilerini kazandırma kolaylığı nedeni ile temel eğitimden itibaren girişimcilik eğitimleri verilmelidir. Anaokulundan başlayarak verilecek bir girişimcilik eğitimi; çocuklarda farkındalık yaratılması, bazı temel yetkinliklerin kazandırılması, kalıtsal ezberlerin yıkılması, kültürel kodların girişimciliğe uygun hale gelmesini sağlayacak temelin atılması ve gelecek neslin arasından daha nitelikli girişimcilerin çıkmasını sağlayacaktır.
- Eğitim süreci içerisinde yapılan sınavlar öğrencileri sınırlandırmayan, risk almalarını ve farklı çözümler üretmelerini sağlayacak şekilde yeniden tasarlanmalıdır.
- Öğrencilerin eğitim sürecinde bireysel yeteneklerine öncelik verilmesi, kendi yeteneklerine uygun alanlara yönlendirilmesi, yurt dışı ve yurt içi ziyaretleri ile farklı kültürler ile etkileşimde bulunması ve tüm eğitim düzeylerinde iş dünyası ile daha fazla içli-dışlı hale getirilmesi gerekmektedir.
- Türkiye'de tüm eğitim düzeylerinde girişimcilik ile yoğurulmuş, kod yazma, maker laboratuvarları, yazılım dersleri gibi uygulamalar ile öğrencileri teknoloji ile sürekli temas ettirecek, bireysel yetenekleri öne çıkaran, özgür düşünceyi ve yaratıcılığı teşvik eden ve öğrencileri küçük yaşlardan itibaren iş etiği ve sosyal sorumluluk konularına duyarlı hale getirecek güncel müfredatlar geliştirilmelidir. Müfredatlar oluşturulurken mutlaka özel sektörün aktörleri ile birlikte değerlendirilmeli ve belirli aralıklarla güncellenmelidir.
- İlköğretim ve ortaöğretimde öğrencilerin girişimciliğe olan ilgilerini arttırmaya yönelik ders ve çalışma kitapları, misafir konuşmacılar, girişimcileri ziyaret etme ve nitelikli iş planı oluşturanlara prestij sağlayacak ödüller verilmesi gibi aktiviteler düzenlenmelidir. Ayrıca öğrencilerin girişimcilik eğitimi ile öğrendikleri ilkeleri çevrede bulunan işletmelerde uygulamalarına yardımcı olarak bu ilkeleri pekiştirmeleri sağlanmalıdır.
- Türkiye'de hem aile ortamında hem de eğitim sürecinde girişimci özellikleri törpülenen çocukların sorgulayan, merak duygusu gelişmiş ve kendine

güvenen nitelikli bir profile gelmelerini sağlayacak en önemli aktörler öğretmenlerdir. Bu bağlamda nitelikli ve zeki olan insanların öğretmen olmaya yönlendirilmesi ve öğretmenlerin öğrencileri baskılamayacak, engellemeyecek, sıra dışı davranışlar yapmalarına izin verecek ve cesaretlendirecek tarzda yetiştirilmesi gerekmektedir.

- Meslek liseleri girişimci olmaya en hazır öğrenci grubunun olduğu okullardır. Bu nedenle buradaki öğrencilere yönelik, kendi meslekleri ile ilgili bir iş kurmalarını sağlayacak spesifik girişimcilik eğitimi kursları düzenlenmelidir. Ayrıca meslek liselerinin müfredatında girişimcilik daha yoğun şekilde yer almalıdır.

- Türkiye'de üniversitelerin büyük kısmında olduğu vurgulanan verimsizlik ve hantallıktan orta ve uzun vadede kurtarılmalı, bilgi üreten ve ürettiği bilgiyi ticarileştiren, ekonomik büyüme ve refah artışı için sürekli değer üreten merkezler haline getirilmeleri gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için; yönetim kadrolarının daha önce veya mevcut durumda girişimcilik deneyimi olan öğretim elemanlarından oluşması, her üniversitenin kendisine has bir tema belirleyip bu alanda uzmanlaşarak inovatif girişimler ortaya çıkarması ve ticarileştirmesi, inovasyon ve ARGE faaliyetlerini yürütebilecek yeterli sayıda lisansüstü öğrencisi yetiştirebilmesi ve üretilen bilgilerin hızlı bir şekilde ulusal ve küresel olarak ticarileştirmesine yardımcı olacak devlet dışı fonlar ile idare edilen bir işletmesi olmalıdır.

- Türkiye'deki üniversitelerde özellikle işletme, tıp, eczacılık ve mühendislik programı öğrencilerinin ve öğretim elemanlarının disiplinler arası çalışarak birlikte teknolojik tabanlı ürün ve hizmetler tasarlamaları, üretmeleri ve ticarileştirilebilmelerini sağlayabilmek için bir araya getirilerek girişimcilik eğitimleri verilmelidir. Yine sosyal bilimler altında yer alan disiplinler bir araya getirilerek film, dizi, kitap, çocuk hikâyeleri, internet oyunları, eğitim teknolojileri vb. ürün ve hizmetlerin ticarileştirilmelerini sağlayacak bir disiplinler arası çalışma, bu bölümlerdeki öğrencilerin, öğretim elemanlarının ve program yöneticilerinin sahip oldukları bilgi ve becerilerini kullanarak ticari faaliyetlere yönelmelerini sağlayabileceği gibi tüm kampüsün girişimci bir bakış açısıyla olayları değerlendirmelerini sağlayacaktır. Bu durum aynı

zamanda lisans ve lisansüstü öğrencilerini, inovatif fikirler üreterek ticarileştirmeye yönelik araştırmalara yönlendirecektir.

- Üniversitelerde öğretim elemanı kadrolarına, ilgili dersler için girişimcilik deneyimi olanların tercih edilmesi, bazı spesifik durumlarda bunun bir ön koşul olması düşünülmelidir. Ayrıca tüm bölümlerde piyasada bu bölümlerden mezun olup girişimcilik yapan insanların ders ve müfredata katkısı sağlanmalıdır.
- Üniversitelerde üniversiteye yeni başlayan öğrencilere hem ulusal hem de küresel anlamda piyasaya önderlik yapan firmaların temsilcilerinin katılacağı ve kendi firmalarında çalışmaları için öğrencilerin kendilerini nasıl yetiştirmeleri gerektiğini gösterecek kariyer günleri düzenlenmelidir.
- Türkiye'de teknoloji ve yenilik alt yapısı olan köklü devlet ve vakıf üniversitelerinde, girişimcilik lisans, yükseklisans ve doktora programlarının açılmasına destek olunmalıdır.

III-Üçüncüsü eğitim dışında yapılması gerekenlerdir. Türkiye'de 1883 yılında Hamidiye Ticaret Mektebinin kurulmasıyla başlayan, ardından 1954 yılında İstanbul işletme iktisadı enstitüsünün kurulması ve sonrasında açılan onlarca işletme ve iktisat fakültesi ve verilen girişimcilik eğitimlerine rağmen hala yeterli nitelikte bir girişimci sınıfın oluşmaması, eğitim dışında farklı nedenleri de önemli kılmaktadır. Araştırmadan elde edilen verilere göre, Türkiye'de nitelikli girişimcilerin yetişebilmesi için yeni bir eğitim sistemi ve girişimcilik eğitimi anlayışı ile birlikte devletin girişimcilik ortamına müdahale etmemesi, ekonomik özgürlüklerin sınırlandırılmaması ve bireylerin girişimci olmasını engelleyen sosyolojik ve politik durumların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu çerçevede çalışmadan elde edilen bulgu ve sonuçlardan yola çıkarak, Türkiye'de bireylerin girişimci olmasına engel olan durumlar ve çözümlerine yönelik geliştirilen öneriler şunlardır:

- Girişimciliği geliştirmek için gerçekleştirilen faaliyetler ve uygulamaların girişimciliğin felsefi alt yapısı ve serbest piyasa ekonomisinin temel mantığına uygun olmalıdır. Buna göre devlet, girişimcilik ortamına yoğun müdahale politikalarından uzaklaşıp, hukuk kuralları ile sınırlı, girişimciler için kolaylaştırıcı faaliyetlere odaklı, bireylerin rahat olarak hareket edebilecekleri özgür bir ortamı sağlamalı ve işleyişi piyasanın insiyatifine bırakmalıdır.

- Dünya Ekonomik Özgürlük Yıllık Raporu'na" göre, Türkiye 2014 yılsonu itibariyle 159 ülke içerisinde 90'ıncı sırada yer almaktadır. Yine Dünya Bankası'nın "2016 İş Yapma Kolaylığı: Regülasyon Kalitesi ve Verimliliğini Ölçme Raporuna" göre, Türkiye 189 ülke içinde 55'inci sırada yer almaktadır (Doing Business, 2016; Economic Freedom of the World Annual Report, 2016). Bu durum Türkiye'de iş yapma kolaylığı ile ilgili önemli bir mesafe alındığını gösterirken ekonomik özgürlükler konusunda bireyleri girişimcilikten uzaklaştıran tablonun devam ettiğini göstermektedir. Bu nedenle ekonomik özgürlükler ve iş yapma kolaylığı düzeyini arttırmak için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.
- Her yaştaki öğrencilerin, memurların, üniversite hocalarının, yaşlıların, kadınların kısacası isteyen herkesin kolaylıkla kendi işletmesini kurabilmesini ve kapatmasını sağlayacak kolaylıklar sağlanmalıdır. Bu konuda kısıtlayıcı yasal engeller ortadan kaldırılmalıdır. Şirket açma ve kapatma işlemleri, devlet kurumalarındaki memurlarla hiç yüz yüze gelmeden online olarak birkaç saatlik işlem veya bir e-posta ile ücretsiz yapılabilecek hale getirilmelidir.
- Firmalardaki çalışma saatlerinin sabah sekiz akşam beş standardından çıkarılarak, çalışanların saatlik ödeme sistemi ile çalışabileceği esnek bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir. Toplumdaki herkesin kolaylıkla çalışma hayatına dâhil olabileceği bir yapı oluşturulması, hem girişimciler için hem de çalışmak isteyen herkes için büyük kolaylık sağlanmış olacaktır.
- Türkiye'de siyasi istikrarsızlıklar, özellikle mülkiyet hakları ihlalleri ve bireysel özgürlüklerin kısıtlanması yoluyla girişimcilik ortamının gelişmesine etki etmiştir. Bireyler, devletin müdahaleci yasal ve yönetsel düzenlemelerinin olduğu, ekonomik özgürlüklerin kısıtlandığı, vergilerin yüksek olduğu, eşit hukuk kurallarının olmadığı, özel mülkiyet haklarının sağlam hukuk kurallarına bağlanmadığı, iç ve dış güvenlik ile ilgili problemlerin olduğu ortamlarda iş yapmak istemezler. Bu nedenle Türkiye'de girişimcilerin iş yapmasını kolaylaştıracak yasal düzenlemeler ve huzur ortamının sağlanması siyasi yetkililerin önemli bir gündem maddesi olmalıdır.
- Türkiye'de devletin istihdam politikalarındaki yanlışlıklar, vatandaşları büyük ölçüde kamu çalışanı olmaya yönlendirmektedir. Bazı dönemlerde on binlerce

memur alımı ile ilgili verilen vaatler ve bazı memur kadrolarına tahsis edilen dengesiz ücret, maddi ve manevi konfor imkânları gibi sayabileceğimiz birçok durum, haklı olarak vatandaşları girişimcilikten uzaklaştırarak memurluğa yöneltmekte, daha da önemlisi, Türkiye'deki en vasıflı bireylerin girişimcilik yerine memurluğu seçmenlerine neden olmaktadır. Örneğin, merkezi sınavlarda derece yapmış ve iyi üniversitelerden mezun olan gençlerin çok önemli bir kısmı, ülkenin ekonomik anlamda sıçramasını sağlayabilecek nitelikli iş fikirlerini hayata geçirebilecek potansiyelleri olmasına rağmen, karşılaşacakları problemlerin (bürokratik süreçler, vergi oranlarının yüksekliği vb.) çokluğu nedeni ile alternatif yüksek maaşlı bir memurluğu tercih ettikleri gözlenmektedir. Bu durum nitelikli girişimcilerin kaybına neden olmaktadır. Bu nedenle devletin istihdam politikalarını nitelikli insanları girişimci olmaya yöneltecek şekilde yeniden ele alması gerekmektedir.

Çalışmamız kapsamında yapılan üç aşamalı araştırma neticesinde ulaşılan sonuçlar, araştırmanın sınırlılıkları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanlar ile gerçekleştirilen nicel ve nitel araştırma, İç Anadolu Bölgesi'nde ulaşılan sınırlı sayıda kişi ile yapılmıştır. Bu nedenle tespit edilen sonuçların tüm Türkiye'ye genellenebilmesi pek mümkün görülmemektedir. İleride yapılacak çalışmalarda, Türkiye geneli veya farklı bölgelerin de araştırmalara dahil edilmesi hem araştırma sonuçlarının farklı olmasına hem de sonuçların genellenebilmesine katkı sağlayacaktır. İleride yapılacak araştırmalarda akademisyenlerin, kamu ve özel girişimcilik eğitimlerinin sonuçlarının karşılaştırılması, girişimcilik eğitimi için spesifik müfredatlar ile ilgili derinlemesine araştırmalar yapmaları literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Abraham, B. A., Lewis, K. A. (1998). Cultural and Institutional Determinants of Economic Growth: A Cross Section Analysis. Public Choice, 83, 276-284.

Acar, M. (2003). Piyasa'nın 'Görünmez Kalp'i Regülasyona Karşı: Müdahalenin Görünmeyen Sonuçlarına Dair. Piyasa, 2(5), 33-39.

Acar, M. (2005). Piyasa, Devlet ve Müdahale. Ankara: Orion Kitabevi,

Acs, Z. (2006). How Is Entrepreneurship Good for Economic Growth? Innovations, Winter, pp.97-107

Acs, Z. J., Armington, C. (2006). Entrepreneurship, geography, and American economic growth. Cambridge University Press.

Acs, Z.J. and Audretsch, D.B. (1988) Innovation in large and small firms: an empirical analysis. American Economic Review 78: 678–690.

Akça H. (2011). Devlet Müdahalesinin Başarısızlığı Üzerine Bir Değerlendirme. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(3). 179-190.

Akçay, S. (2011). Yolsuzluk, Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 1(1).1-15

Akın, H. B. (2003). Türkiye'de Girişimcilik ve Memurluk Üzerine Mustafa Suphi ve Prens Sabahattin'den Mülhem Bir Analiz. Piyasa Dergisi.6-7, 29-51

Akın, H. B. (2010a). Girişimcilik ve İş Fikrinin Doğuşu. H.B. Akın içinde. Temel İşletme: Girişimcilik, İş Kurma ve Yönetim (77-88), Ankara: Adres Yayınları

Akın, H. B. (2010b). Türkiye'de İş Yapma Ortamının Girişimcilik ve Ekonomik Özgürlükler Açısından Değerlendirilmesi. Bilig, 55, 21-49.

Akın, H. B. (2007). "Görünen Elden Görünmeyen Ele" Girişimcinin Dönüşü: İnternet Çağında Kapitalizm ve Girişimcilik Üzerine Bir Değerlendirme. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi 2(2), 93-107

Akin, H. B., Demirel, Y. (2015). Entrepreneurship Education and Perception Change: The Preliminary Outcomes of Compulsory Entrepreneurship Course Experience in Turkey/ Selcuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (34), 15-26

Alberti, F., Sciascia, S., Poli, A. (2004). Entrepreneurship education: notes on an ongoing debate. In Proceedings of the 14th Annual IntEnt Conference, University of Napoli Federico II, Italy (Vol. 4, No. 7).

Albornoz, C. A. (2011). Exploring the goals, content, and methods of entrepreneurship professors: A multiple case study. (Doctoral Dissertation, Florida International University)

Al-Yasari, A. (2012). Assessing an Online Entrepreneurship Course at Michigan State University (Doctoral dissertation, Michigan State University).

Ankara Kalkınma Ajansı (2012). Ankara Kalkınma Ajansı Silikon Vadisi Ziyareti ve Bilişim Ekosistemi Dünya Örnekleri, Ankara. Erişim adresi: http://www.ankaraka.org.tr/tr/files/yayinlar/raporlar/silikon-vadisi-ziyaret.pdf erişim tarihi: 20.10.2016

Antoncic, B., Hisrich, R. D. (2003). Clarifying the intrapreneurship concept. Journal of small business and enterprise development, 10(1), 7-24.

Ardichvili, A., Cardozo, R., Ray, S. (2003). A theory of entrepreneurial opportunity identification and development. Journal of Business venturing, 18(1), 105-123.

Armington, C., Acs, Z. J. (2002). The determinants of regional variation in new firm formation. Regional studies, 36(1), 33-45.

Aronsson, M. (2004). Education matters—but does entrepreneurship education? An interview with David Birch. Academy of Management Learning and Education, 3(3), 289-292.

Arthur, J. (Ed.). (2013). Research methods and methodologies in education. Sage publications.

Atsan, N., Erdoğan, E. O. (2015). Girişimciler İçin Alternatif Bir Finansman Yöntemi: Kitlesel Fonlama (Crowdfunding). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi, 10(1), 297- 320

Audretsch David B., A.Roy Thurik. (2001). What's New about the New Economy: From Managed to the Entrepreneurial Economies" Industrial and Corporate Change, Vol. 10, No.1, pp. 267-315

Audretsch, D. B. (2004). Sustaining innovation and growth: Public policy support for entrepreneurship. Industry and Innovation, 11(3), 167-191.

Audretsch, D. B., Keilbach, M. C., Lehmann, E. E. (2006). Entrepreneurship and economic growth. Oxford University Press.

Aulet, B. (2013). Disciplined entrepreneurship: 24 steps to a successful startup (Çev. Müge Çavdar). İstanbul: Optimist yayın grubu.

Ay, Ünal. (2014). Girişimcilik de eleştirilmeli, Himmet Karadal (Ed.), Girişimcilik., içinde (ss.143-147), İstanbul: Beta yayıncılık.

Ayal, Eliezer B. and Georgios Karras (1998). Components of Economic Freedom and Growth: An Empirical Study", The Journal of Developing Areas, 32(3), 327-338.

Azim, M. T., Akbar, M. M. (2010). Entrepreneurship Education in Bangladesh: A Study Based on Program Inputs. South Asian Journal of Management, 17(4), 21-36

Balaban, Ö., Özdemir, Y. (2008). Girişimcilik eğitiminin girişimcilik eğilimi üzerindeki etkisi: Sakarya üniversitesi İİBF örneği. Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi, Cilt 3 (2), 133-147.

Bandiera, O., Burgess, R., Guleschi, S., Rasul, I., Suliman, M. (2012). Can Entry- level Entrepreneurship Transform the Economic Lives of the Poor?. In Paper originally

presented at the Poverty and Applied Micro Seminar Series, World Bank, Washington, DC, March (Vol. 21).

Bartik, T.J., Bingham, R., (1995). Can economic development programs be evaluated? W.E. Upjohn Institute for Employment Research, Kalamazoo, MI, Staff Working Paper 95-29.

Başar, Mehmet (2004). Girişimcilik ve girişimcinin özellikleri, Yavuz Odabaşı (ed.) Girişimcilik, içinde Eskişehir, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No:824.

Baumol, W. J. (1990). Entrepreneurship: Productive, unproductive, and destructive. Journal of Business Venturing, 11(1), 3-22.

Bayrakdar, S. (2011). Avrupa birliği mesleki eğitim programlarında girişimcilik eğitimlerinin ekonomik kalkınmadaki önemi. CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12(1), 245-264.

Bayraktar, C. (2012). Keynes ve Refah Devleti. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 10(2), 247-261.

Beach, W. W., Kane, T. (2008). Methodology: Measuring the 10 economic freedoms. 2008 Index of Economic Freedom, 39-56.

Bechard, J. P., Toulouse, J. M. (1998). Validation of a didactic model for the analysis of training objectives in entrepreneurship. Journal of business venturing, 13(4), 317-332.

Begley, T. M., Boyd, D. P. (1987). Psychological characteristics associated with performence in entrepreneurial firms and smaller businesses. Journal of business venturing, 2(1), 79-93.

Berdykulova, G. M. K., Sailov, A. I. U., Kaliazhdarova, S. Y. K., Berdykulov, E. B. U. (2014). The Emerging Digital Economy: Case of Kazakhstan. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 109, 1287-1291.

Bernstein, A. (2003). Keşif Çağı (Çev. Şeyma Akın). Piyasa Dergisi, 97-101.

Bernstein, A. (2011). Nature vs. nurture: Who is interested in entrepreneurship education? A study of business and technology undergraduates based on social cognitive career theory (Doctoral dissertation, The George Washington University).

Bourgeois, A. (2011). Entrepreneurship Education at School in Europe: National Strategies, Curricula and Learning Outcomes. Education, Audiovisual and Culture Executive A Agency, European Commission. Available from EU Bookshop.

Bozkurt, Ö. Ç., Kalkan, A., Koyuncu, O., Alparslan, A. M. (2012). Türkiye'de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma. Journal Of Süleyman Demirel University Institute Of Social Sciencesyear, 1(15), 229-247.

Bozkurt, Ö. Ç., Alparslan, A. M. (2013). Girişimcilerde bulunması gereken özellikler ile girişimcilik eğitimi: girişimci ve öğrenci görüşleri. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 8(1), 7-28

Bozkurt, Öznur (2007). "Girişimcilik Eğiliminde Kişilik Özelliklerinin Önemi", Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 1(2), 93–111.

Böke, K., Özdoğan, A., Sevinç, B., Güler, C., Büker, H., Demir, İ. (2009). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Alfa yayıncılık.

Brannback, M., Heinonen, J., Hudd, I., Paasio, K. (2005). A Comparative Study On Entrepreneurial Opportunity Recognition and The Role Of Education Among Finnish Business School Students. In ICSB Conference. Washington DC.

Brockhaus, R. H. (1980). Risk taking propensity of entrepreneurs. Academy of management Journal, 23(3), 509-520.

Brockhaus, R. H., Nord, W. R. (1979). An Exploration of Factors Affecting the Entrepreneurial Decision: Personal Characteristic vs. Environmental Conditions. In Academy of Management proceedings (Vol. 1979, No. 1, pp. 364-368). Academy of Management.

Bruce, B., Berg, M., Lune, H. (2015). Qualitative Research Methods For The Social Sciences (8th.Editon), London: Pearson Education

Bruyat, C., Julien, P. A. (2001). Defining The Field Of Research İn Entrepreneurship. Journal Of Business Venturing, 16(2), 165-180.

Buğra, A. (1995). Devlet ve Işadamları, İstanbul: İletişim Yayınları

Bulut, Ç., Aslan, G. (2014). Üniversitelerde Girişimcilik Eğitimi. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (27), 1-20.

Buttrick S. C., Moran J. P. (2005). Russia's Missing Link? Social Capital, Entrepreneurialism, and Economic Performance İn Post-Communist Russia, Communist and Post-Communist Studies, 38, 357-368

Büyükgökçe, S. (2015). Okul Müdürlerinin Etik Liderlik Davranışlarının İncelenmesi: Bir Karma Yöntem Araştırması, Yayınlanmamaış Yükseklisans Tezi, Mevlana Üniversitiesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi, Teftiş Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı, Konya.

Carayannis E. G., Evans, D., Hanson M. (2003), A Cross-Cultural Learning Strategy For Entrepreneurship Education: Outline Of Key Concepts and Lessons Learned From A Comparative Study Of Entrepreneurship Students İn France and The US. Technovation, 23, 757–771

Carey, C., Matlay, H. (2007). Entrepreneurs As Educators The Case Of The Creative İndustries İn The UK. Industry and Higher Education, 21(6), 435-443.

Carlsson, Fredrik and Susanna Lundström (2002), Economic Freedom and Growth: Decomposing The Effect", Public Choice, 112, 335-344.

Carree, M. A., Thurik, A. R. (2003). The İmpact Of Entrepreneurship On Economic Growth. In Handbook Of Entrepreneurship Research (pp. 437-471). Springer US.

Charney, A., Libecap, G. D. (2000). The Economic Contributional Entrepreneurship Education: An Evaluation With An Established Program. Entrepreneurship and Economic Growth İn The American Economy, 12, 1-45.

Chimucheka, T. (2013). The İmpact Of Entrepreneurship Education On The Establishment and Survival Of Small, Micro and Medium Enterprises (SMMEs). Journal Of Economics, 4(2), 157-168.

Consortium for Entrepreneurship Education (2008). Entrepreneurshıp Everywhere: The Case For Entrepreneurship Education. By Consortium for Entrepreneurship Education. 10.07.2015 tarihinde http://www.entre-ed.org/_entre/whitepaperfinal.pdf sayfasından erişilmiştir

Corbett, A. C., Hmieleski, K. M. (2005). How Corporate Entrepreneurs Thınk: Cognıtıon, C Context, and Entrepreneurıal Scrıpts. In Academy Of Management Proceedings (Vol. 2005, No. 1, Pp. D1-D6). Academy Of Management.

Corbetta, G., Huse, M., Ravasi, D., (2004). Crossroads of Entrepreneurship. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht

Couetil, N. (2013). Assessing The İmpact Of Entrepreneurship Education Programs: Challenges and Approaches. Journal of Small Business Management, 51(3), 394 409.

Creswell, J. W. (2013). Araştırma Deseni, Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları (Çev. SB Demir). Ankara: Eğiten kitap,

Çakmak, Orhan. (2003). Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi, Piyasa Dergisi, Güz, Sayı 8, ss.61-77

Çatal, M. F. (2007). Bölgesel Kalkınmada Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (Kobi) Rolü. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (2), 333-352

Çelebi, K. A. (2000) "Ekonomik Büyüme, Piyasa Ekonomisi ve Planlama İlişkisi" Liberal Düşünce Dergis.Sayı:19, 76-87

Çetin H. (1988). Liberalizmin Temel İlkeleri C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 219-237.

Çiftçi, M., Tozlu, E., AKÇAY, A. (2014). Drucker Perspektifinde İnovasyonun İşletmelerin Gelişimi Üzerine Etkisi: Girişimci İşletme. Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi, 10-76.

Çoban, M., Saban, M. (2006). Türkiye'de Risk Sermayesi Uygulaması ve Sorunları. Muhasebe ve Finansman Dergisi. s:31. 131-140.

Çokgezen, M. (2012). Türkiye'de devlet girişimcilik ve yerel Kalkınma, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları

Çokgezen, M., Özcan, G. B. (2008). Orta Asyada Girişimcilik: Fırsatlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. İstanbul: İsatanbul Ticaret Odası Yayınları

Daft, R. L. (2005). The Leadership Experience, Third Edition Canada,: Thomson South-Western College Publishing. .

Daley, J. (2013). Are Entrepreneurs Born or Made. Entrepreneur, 10.08.2016 tarihinde https://www.entrepreneur.com/article/228273 sayfasından erişilmiştir.

Dalvi, M. (2009). Are Entrepreneurs born or made? 21.05.2016 tarihinde https://manjudalvi.wordpress.com/2009/04/16/are-entrepreneurs-born-or-made/ sayfasından erişilmiştir.

Dawson, C. J., Henley, A., Latreille, P. L. (2009). Why Do İndividuals Choose Self-Employment? IZA Discussion Paper No. 3974

De Haan, Jakob and Jan-Egbert Sturm (2000). On the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth, European Journal of Political Economy,16, 215-241.

Deakins, D., Glancey, K., Menter, I., Wyper, J. (2005). Enterprise Education: The Role Of Head Teachers. The International Entrepreneurship and Management Journal, 1(2), 241-263.

Demir, Ö. (2003). Küresel Rekabette Etkin Devlet. Ankara: Nobel Yayınları:

Demirkıran, M. (2014). Sağlık Bakanlığı'ndaki Nitelikli Personel Devrinin Nedenlerine ve Önlenmesine Yönelik Nitel Bir Çalışma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.

DeTienne, D. R., Chandler, G. N. (2004). Opportunity İdentification and İts Role İn The Entrepreneurial Classroom: A Pedagogical Approach and Empirical Test. Academy Of Management Learning and Education, 3(3), 242-257.

Dickson, P. H., Solomon, G. T., Weaver, K. M. (2008). Entrepreneurial Selection and Success: Does Education Matter?. Journal Of Small Business And Enterprise Development, 15(2), 239-258.

Dimov, D. (2007). Beyond The Single-Person, Single-İnsight Attribution İn Understanding Entrepreneurial Opportunities. Entrepreneurship Theory and Practice, 31(5), 713-731.

Doepke, M., Zilibotti, F. (2013). Culture, Entrepreneurship and Growth. In P. Aghion, S. Duralauf (Eds.), Handbook Of Economic Growth (Vol. 2). North Holland (forthcoming).

Doing Business (2016): Measuring Regulatory Quality and Efficiency. 28.11.2016 tarihinde http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2016 sayfasından erişilmiştir.

Doğan, N. (2013). Türkiye'de Girişimcilik eğilimi: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Doucouliagos, Chris and Mehmet Ali Ulubaşoğlu (2006). Economic Freedom and Economic Growth: Does Specification Make A Difference? European Journal of Political Economy, 22, 60-81.

Duman, H., Yücenurşen, M. (2014). Girişimciliğin Finasmanı, Himmet Karadal (Ed.) Girişimcilik İçinde (241-257). Beta yayıncılık. İstanbul.

Dumas, C. (2001). Evaluating the outcomes of microenterprise training for low income women: A case study. Journal of Developmental Entrepreneurship, 6(2), 97.

Duze, C. O. (2010). Entrepreneurship Education in Nigeria: Funding Mechanisms. African An International Multi-Disciplinary Journal, Ethiopia Vol. 4 (4), 277-288

Dzisi, S. (2008). Women Entrepreneurs İn Small and Medium Enterprises (SMEs) in Ghana (Doctoral Dissertation, Swinburne University of Technology).

Easton, Stephen T. and Michael A. Walker (1997). Income, Growth and Economic Freedom. The American Economic Review, 87(2), 328-332.

Economic Freedom of the World Annual Report. (2016). 28.12.2016 tarihinde https://www.cato.org/economic-freedom-world sayfasından erişilmiştir.

Er, B., Şahin, Y. E., Mutlu, M. (2015). Girişimciler İçin Alternatif Finansman Kaynakları: Mevcut Durum ve Öneriler. Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, 1(1), 31-54.

Eren E. (1991). Piyasa Basarısızlığından Kamu Başarısızlığına Bürokrasi Sorunu. Ekonomik Yaklaşım Dergisi Cilt : 4, Sayı : 10, 59-81

Ergen, M., Lau, J., Bilginoglu, K. Dağıtık Girişimci Sermayesi: Kitle--Fonlaması. 21.07.2016 tarihinde http://sanayisurasi.gov.tr/pdfs/dagitik-girisimci-sermayesi-kitle-fonlamasi.pdf sayfasından erişilmiştir.

Ergün, N.(2013). 80 Üniversitede Uygulamalı Girişimcilik Dersleri Veriliyor. 28.12.2015 tarihinde http://www.memurlar.net/haber/433432/ sayfasından erişilmiştir.

Estrin S. ve Mickiewicz, T. (2010). Entrepreneurship in Transition Economies: The Role of Institutions and Generational Change. The Institute for the Study of Labor (IZA) Discussion Paper No. 4805.

European Comıssıon. (2015). Entrepreneurship Education: A road to Success A Compilation Of Evidence On The İmpact Of Entrepreneurship Education Strategies and Measures. Luxembourg: Publications Office Of The European Union.

European commission. (2012). Entrepreneurship Education At School İn Europa Report. 14.11.2015 tarihinde http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/135en.pdf sayfasından erişilmiştir.

European Commission (2008). Entrepreneurship in Higher Education, Especially Within Non-Business Studies: Final Report of the Expert Group, Directorate for Enterprise and Industry, Brussels.

Eyuboğlu, D. (2007). Girişimcilik Eğitimi, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları

Falkang, J., Alberti, F. (2000). The Assessment Of Entrepreneurship Education. Industry and Higher Education, 14(2), 101-108.

Fayolle, A., Gailly, B. (2015). The İmpact Of Entrepreneurship Education On Entrepreneurial Attitudes and İntention: Hysteresis and Persistence. Journal Of Small Business Management, 53(1), 75-93.

Fortner, M. L. (2006). Entrepreneurs and Their Social Networks: Motivations, Expectations and Outcomes. Washington, DC.: PhD Doctoral, The George Washington University,

Friedman, M. (2009). Capitalism and freedom. University of Chicago press.

Fuline J. D.(2013). Communıty Development Through Entrepreneurshıp Educatıon: The Perceıved Efficacy Of Communıty Colleges and Theır Entrepreneurshıp Programs: İn United States(Doctoral dissertation, University of Capella University).

Galloway, L., Brown, W. (2002). Entrepreneurship Education At University: A Driver İn The Creation Of High Growth Firms?. Education+ Training, 44(8/9), 398-405.

Gardner, J. C., McGowan Jr, C. B., Sissoko, M. (2014). Entrepreneurship and Economic Freedom. International Journal of Entrepreneurship, 18, 101.

Gartner, W. B. (1988). Who Is An Entrepreneur? Is The Wrong Question. American Journal of Small Business, 47-67.

Geisler, E. (1993). Middle Managers As İnternal Corporate Entrepreneurs: An Unfolding Agenda. Interfaces, 23(6), 52-63.

Solomon, G. T. (2014). The National Survey of Entrepreneurship Education: An Overview of 2012–2014 Survey Data. George Washington University Center for Entrepreneurial Excellence, 29, 2014.

Gibb, A. A. (1996). Entrepreneurship and Small Business Management: Can We Afford To Neglect Them İn The Twenty-First Century Business School?. British Journal Of Management, 7(4), 309-321.

Gibb, A. A. (2007). Enterprise İn Education. Educating Tomorrow's Entrepreneurs. Pentti Mankinen, 1-19.

Girişimcilik eylem Planı (2015). Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015- 2018.15.04.2016 tarihinde http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/n4JRw+GISEP_2015-2018_.pdf sayfasından erişilmiştir.

Guzman, J., Lıñán, F. (2005). Perspectives On Entrepreneurial Education: A Us-Europe Comparison. Jean Monnet European Studies Centre Universidad Antonio de Nebrija, 0 02.06.2015 tarihinde http://www. nebrija. com/jeanmonnet/pdf/guzman-linian. Pdf sayfasından erişilmiştir.

Gümüşoğlu, Ş., Karaöz, B. (2014). Tarihsel Süreçte Girişimcilik: Muğla Örneği. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 3(1).97-116

Güvemli, O. (2003). İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri Tarihi. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

Güven, T. (2016). Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlar, Sermaye Birikimi ve Girişimcilik. Turkish Journal Of Islamic Economics, 3(1), 63-88.

Gwartney, James D., Robert A. Lawson and Randall G. Holcombe (1999), "Economic Freedom and The Environment for Economic Growth", Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE), 155(4), 643-663.

Hagan, B. (2004). Entrepreneurship education: A new frontier for American community colleges (Doctoral dissertation, Union Institute).

Hall, J. C., Sobel, R. S. (2006). Public Policy and Entrepreneurship (Technical Report, 06-0717). Lawrence, KS: Center for Applied Economics, University of Kansas.

Harkema, S. J., Schout, H. (2008). Incorporating Student-Centred Learning İn İnnovation and Entrepreneurship Education. European Journal of Education, 43(4), 513-526.

Hayek, F. A. (1945). The Use Of Knowledge İn Society. The American Economic Review, 35(4), 519-530.

Hazlıtt, H. (2003). Piyasa Ekonomisinin ABC'si (Çev. Atilla Yayla), Piyasa Dergisi,6-7, 11-15.

Headd, B., Saade, R. (2008). Do Business Definition Decisions Distort Small Business Research Results? [Working Paper]. U.S. Small Business Administration, Office of Advocacy.

Hegarty, C., Jones, C. (2008). Graduate Entrepreneurship: More Than Child's Play. Education+ Training, 50(7), 626-637.

Henley, A. (2007). Entrepreneurial Aspiration and Transition İnto Self-Employment: Evidence From British Longitudinal Data. Entrepreneurship and Regional Development, 19(3), 253- 280.

Henry, C., Hill, F., Leitch, C. (2005a). Entrepreneurship Education and Training: Can Entrepreneurship Be Taught? Part I. Education+ Training, 47(2), 98-111.

Henry, C., Hill, F., Leitch, C. (2005b). Entrepreneurship Education and Training: Can Entrepreneurship Be Taught? Part II. Education+ Training, 47(3), 158-169.

Hewison, A., Badger, F. (2006). Taking The İnitiative: Nurse İntrapreneurs İn The NHS: Alistair Hewison and Fran Badger Examine The İmplications Of Nurse İntrapreneurship and Consider İts Potential Value To Healthcare Services. Nursing Management (Harrow), 13(3), 14-20.

Hindle, K. (2007). Teaching Entrepreneurship At University: From The Wrong Building To The Right Philosophy. Handbook Of Research İn Entrepreneurship Education,1, 104-126.

Hintz, E. S. (2010). "The Post-Heroic Generation: American Independent Inventors, 1900–1950" History and Sociology of Science Presented to the Faculties of the University of Pennsylvania in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy

Hughes, K (2003), Pushed Or Pulled? Women's Entry İnto Self-Employment and Small Business Ownership, Gender, Work and Organization, 10(4): 433-454.

Hughes, K (2006), Exploring Motivation and Success Among Canadian Women Entrepreneurs, Journal of Small Business and Entrepreneurship, 19(2): 107-120.

Hughes, O. E. (2014). Kamu işletmeciliği ve Yönetimi. BigBang Yayınları, Ankara

Hughes, T. P. (2004). American Genesis: A Century Of İnvention and Technological Enthusiasm, 1870-1970. University of Chicago Press.

Hull, D. L., Bosley, J. J., Udell, G. G. (1980). Renewing The Hunt For The Heffalump: Identifying Potential Entrepreneurs By Personality Characteristics. Journal Of Small Business Management (Pre-1986), 18(000001), 11.

Hynes, B., Richardson, I. (2007). Entrepreneurship Education: A Mechanism For Engaging and Exchanging With The Small Business Sector. Education+ Training, 49(8/9), 732-744.

Hytti, U., G O'Gorman, C. (2004). What İs "Enterprise Education"? An Analysis Of The Objectives and Methods Of Enterprise Education Programmes İn Four European Countries. Education+ Training, 46(1), 11-23.

Iacobucci, D., Micozzi, A. (2012). Entrepreneurship Education İn Italian Universities: Trend, Situation and Opportunities. Education+ Training, 54(8/9), 673-696.

Ireland, D.R., Tihanyi L., Webb, J.L. (2008). A Tale of Two Politico-Economic Systems: Implications for Entrepreneurship in Central and Eastern Europe Entrepreneurshıp Theory and Practıce, 32(1) :107-130

Isaacs, E., Visser, K., Friedrich, C., Brijlal, P. (2007). Entrepreneurship Education and Training At The Further Education and Training (FET) Level İn South Africa. South African Journal Of Education, 27(4), 613-630.

Islam, S. (1996). Economic Freedom, Per Capita Income and Economic Growth. Applied Economics Letters, 3, 595-597.

Işık, A. (2013). Sosyalist Ekonomik Sistemden Piyasa Ekonomisine Geçişin Nedenleri. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 20, 105-118.

İbicioğlu, H., Taş, S. ve Özmen, H.İ. (2010). Üniversite Eğitiminin Girişimcilik Düşüncesinin Değişimine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama, Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2(1), 53-74.

Jensen, T. L. (2014). A Holistic Person Perspective İn Measuring Entrepreneurship Education İmpact–Social Entrepreneurship Education At The Humanities. The International Journal Of Management Education, 12(3), 349-364.

Jones, B., Iredale, N. (2010). Enterprise Education as Pedagogy. Education+ Training, 52(1), 7-19.

Jones, C., English, J. (2004). A Contemporary Approach To Entrepreneurship Education. Education+ Training, 46(8/9), 416-423.

Junior Achievement (2015). Junior Achievement USA. 30.06.2015 tarihinde https://www.juniorachievement.org/web/ja-usa/home sayfasından erişilmiştir.

Kantor, J. (1988). Can Entrepreneurship Be Taught?: A Canadian Experiment. Journal Of Small Business and Entrepreneurship, 5(4), 12-19.

Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştirma Yöntemleri. Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 62-80.

Karimi, S., Biemans, H. J., Lans, T., Chizari, M., Mulder, M. (2016). The Impact Of Entrepreneurship Education: A Study Of Iranian Students' Entrepreneurial İntentions and Opportunity İdentification. Journal Of Small Business Management, 54(1), 187-209.

Karlsson, T., Moberg, K. (2013). Improving Perceived Entrepreneurial Abilities Through Education: Exploratory Testing Of An Entrepreneurial Self Efficacy Scale İn A Pre-Post Setting. The International Journal of Management Education, 11(1), 1-11.

Kasper W (2007). Ekonomik Özgürlük ve Gelişme, Liberte Yayınları, Ankara

Katz, J. A. (2004). Survey of Endowed Positions in Entrepreneurship and Related Fields in the United States. St Louis, Missouri: J. A. Katz and Associates

Katz, J. A. (2003). The Chronology and İntellectual Trajectory Of American Entrepreneurship Education: 1876–1999. Journal of business venturing, 18(2), 283-300.

Katz, J. A. (2008). Fully Mature But Not Fully Legitimate: A Different Perspective On The State Of Entrepreneurship Education. Journal of Small Business Management, 46(4), 550-566.

Kauffman Foundation. (2015). Ewing Marion Kauffman Foundation. 01.07.2015 tarihinde http://www.kauffman.org/who-we-are sayfasından erişilmiştir.

Kayıran, Ş. (1996). Piyasa, Devlet ve Özel Sektör. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı. Ankara.

Kane, Jay. (1999). State Entrepreneurship Policies and Programs. Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership, November.

Kerr, William R. and Ramana Nanda. (2011). "Financing Constraints and Entrepreneurship," in David Audretsch, Oliver Falck, and Stephan Heblich (eds), Handbook on Research on Innovation and Entrepreneurship, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 88–103.

Keynes, J. M. (1936). The General Theory of Interest, Employment and Money, London: Macmillan.

Kiesner, W. (1990). Post-Secondary Entrepreneurship Education For The Practicing Venture İnitiator. In Calvin A, Kent (Ed.), Entrepreneurship Education.

Kim, S. (1995). Expansion Of Markets and The Geographic Distribution Of Economic Activities: The Trends İn US Regional Manufacturing Structure, 1860-1987. The Quarterly Journal Of Economics, 881-908.

Klapper, L., Amit, R., Guillén, M. F. (2010). Entrepreneurship and Firm Formation Across Countries. In International Differences İn Entrepreneurship (Pp. 129-158). University of Chicago Press.

Klapper, R. (2004). Government goals and entrepreneurship education-an investigation at a Grande Ecole in France. Education+ Training, 46(3), 127-137.

Klein, P. G., Bullock, B. J. (2006). Can Entrepreneurship Be Taught? Journal of Agricultural and Applied Economics, 1-19.

Koçak, B., Polat, S., Çermik, F., Meral, E., Boztaş, M. (2015). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Girişimcilik Kazanımı Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Ekev Akademi Dergisi, 62(62), 455-470

Kolvereid, L., Moen, Ø.(1997). Entrepreneurship among business graduates: does a major in entrepreneurship make a difference? Journal of European Industrial Training 21 (4), 154–160.

KOSGEB (2008). KOSGEB 2007 Yılı Faaliyet Raporu, 10.08.2015 tarihinde www.kosgeb.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

KOSGEB (2016). Girişimci Olmak Şimdi Daha Kolay, 10.08.2015 tarihinde http://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/5774/girisimci-olmak-simdi-daha-kolay sayfasından erişilmiştir.

KOSGEB. (2014). Stratejik plan 2011-2015 10.08.2015 tarihinde www.kosgeb.gov.tr sayfasından erişilmiştir

Kourilsky, M. (1995). Entrepreneurship Education: Opportunity in Search. of Curriculum. Business Education Forum, 50(10), 11–15.

Kreft, S. F., Sobel, R. S. (2003). 1 Public Policy, Entrepreneurship, and Economic Growth. Cato Journal, 25(3): 595-616.

Kuratko, D. F. (2005). The Emergence Of Entrepreneurship Education: Development, Trends, and Challenges. Entrepreneurship Theory and Practice, 29(5), 577-598.

Kurt, M., Ağca, V., Erdoğan, S. (2006). Afyonkarahisar İli Girişimcilik Preformansının Coğrafi Bilgi Sistemleri Le Analizi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 97-114

Kurtuluş, K. (2010). Araştırma yöntemleri. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Kushida, Kenji E. A Strategic Overview of the Silicon Valley Ecosystem: Towards Effectively "Harnessing" the Ecosystem. 01.11.2016 tarihinde

https://static1.squarespace.com/static/54b4afe7e4b096f7dca62bef/t/55a7e50ee4b079318ff0d942/1437066510889/7+Roles+of+Government++2015.pdf sayfasından erişilmiştir.

Küttim, M., Kallaste, M., Venesaar, U., Kiis, A. (2014). Entrepreneurship Education At University Level and Students' Entrepreneurial İntentions. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 110, 658-668.

Lamoreaux, N. R. (2010). Entrepreneurship İn The United States, 1865–1920. The Invention of Enterprise Edited by DS Landes, J. Mokyr, and WJ Baumol, 367-400.

Landström, H. (2002). Pioneers in Entrepreneurship Research, New Frontiers of Entrepreneurship. In New Frontiers of Entrepreneurship. Università Commerciale L. Bocconi.

Lee, S. H., Wong, P. K. (2004). An Exploratory Study Of Technopreneurial İntentions: A Career Anchor Perspective. Journal of Business Venturing, 19(1), 7-28.

Lee, S. M. Chang, D. (2005). Impact Of Entrepreneurship Education: A Comparative Study Of The U.S. and Korea. International Entrepreneurship and Management Journal, 1, 27–43.

Lerner, J. (2000). The Government As Venture Capitalist: The Long-Run İmpact of The SBIR Program. The Journal Of Private Equity, 3(2), 55-78.

Louw, L., van Eeden, S. M., Bosch, J. K., Venter, D. J. L. (2003). Entrepreneurial Traits Of Undergraduate Students At Selected South African Tertiary İnstitutions. International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research, 9(1), 5-26.

Loveman, G., Sengenberger, W. (1991). The Re-Emergence Of Small-Scale Production: An İnternational Comparison. Small Business Economics, 3(1), 1-37.

Luecke, Richard. (2010). Girişimcinin El Kitabı, İstanbul: İş Bankası Yayınları

Lüthje, C., Franke, N. (2002). Fostering Entrepreneurship Through University Education and Training: Lessons From Massachusetts Institute Of Technology, EURAM, European Academy Of Management, 2nd Annual Conference On Innovative Research İn Management May 9 – 11, 2002, Stockholm, Sweden, Retrieved April

Lüthje, C., Franke, N. (2002). Fostering Entrepreneurship Through University Education and Training: Lessons From Massachusetts Institute Of Technology. In European Academy Of Management 2nd Annual Conference On Innovative Research İn Management, Stockholm (Pp. 9-11).

Martinez, A. C., Levie, J., Kelley, D. J., Saemundsson, R. J., Schott, T. (2010). Global Entrepreneurship Monitor Special Report: A Global Perspective On Entrepreneurship Education and Training. Global Entrepreneurship Monitor, United States.

Matlay, H. (2008). The İmpact Of Entrepreneurship Education On Entrepreneurial Outcomes. Journal Of Small Business and Enterprise Development, 15(2), 382-396.

Matlay, H. (2009). Entrepreneurship Education İn The UK: A Critical Analysis Of Stakeholder İnvolvement and Expectations. Journal Of Small Business and Enterprise Development, 16(2), 355-368.

McClelland, D. C. (1965). Achievement and Entrepreneurship: A Longitudinal Study. Journal Of Personality and Social Psychology, 1(4), 389.

McIntyre, J.R. Roche, M. (1999). University Education For Entrepreneurs İn The United States: A Critical and Retrospective Analysis Of Trends İn The 1990s, Center For International Business Education and Research, Working Paper Series 99/00-021, Georgia Institute Of Technology, Atlanta.

McLarty, R. (2005). Entrepreneurship Among Graduates: Towards A Measured Response. Journal Of Management Development, 24(3), 223-238.

Merriam, S. B. (2013). Nitel Arastirma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber. (Çev. Ed. Turan, S.). Ankara: Nobel Yayincilik.

Metcalfe, R. (2013). Can Entrepreneurship Be Taught? Texas Education Review, 119-131.

Mikail, H., Turan, A. (2013). The Transıtıon Perıod Of The Central Planned System To Market System Of Kyrgyzstan Economy: From The Perspectıve Of The Prıvatızatıon Polıtıcs. International Journal of Academic Research, 5(5).

Minniti, M., Lévesque, M. (2008). Recent Developments İn The Economics Of Entrepreneurship. Journal of Business venturing, 23(6), 603-612.

Mises, L. V. (1949). Human action. Ludwig von Mises Institute.

Moutray, C. (2009). Looking Ahead: Opportunities and Challenges For Entrepreneurship and Small Business Owners. W. New Eng. L. Rev., 31, 763.

Mutlu, S. (2014). KOSGEB'in Uygulamalı Girişimcilik Sertifikası Eğitimi Kurslarına Katılan Kursiyerlerin Girişimcilik Potansiyelleri ve Eğilimleri. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (9:1).1-22

Naiman, L. (2014). Creativity at Work: 26.08.2015 tarihinde http://www.creativityatwork.com/2012/03/23/can-creativity-be-taught/ sayfasından erişilmiştir.

Nasr, K. B., Boujelbene, Y. (2014). Assessing The İmpact Of Entrepreneurship Education. Procedia - Social and Behavioral Sciences , 712 – 715.

Naude´, W. (2010). Entrepreneurship, Developing Countries, and Development Economics: New Approaches and İnsights. Small Bus Econ , 1-12.

NFTE. (2015). Mssion and Histtory, 02.08.2015 tarihinde http://www.nfte.com/what/mission sayfasından erişilmiştir.

Nijkamp, P. (2003). Entrepreneurship İn A Modern Network Economy. Regional Studies, 37(4), 395-405.

Ninth Malaysia Plan (2006). Ninth Malaysia Plan 2006-2010. Percetakan Nasional Malaysia Berhad, Kuala Lumpur. 10.08.2015 tarihinde http://www.parlimen.gov.my/news/eng-ucapan_rmk9.pdf sayfasından erişilmiştir.

Noel, T. W. (2002). Effects of entrepreneurial education on intent to open a business: An exploratory study. Journal of Entrepreneurship Education, Vol.5, 3-13

O'Connor, A. (2013). A Conceptual Framework For Entrepreneurship Education Policy: M Meeting Government and Economic Purposes. Journal Of Business Venturing, 28(4), 546-563.

Odabaşı, Y. (2006). Değişimin ve Dönüşümün Aracı Olarak Girişimci Üniversite, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 1(1), 87-104.

OECD (2009). "Evaluation of Programmes Concerning Education for Entrepreneurship", report by the OECD Working Party on SMEs and Entrepreneurship, 21.09.2015 tarihinde https://www.oecd.org/cfe/smes/42890085.pdf sayfasından erişilmiştir.

Oğuz, F. (2005). Schumpeter'den Baumol'a Girişimcilik Anlayışı Üzerine. Piyasa, C 4, Sayı: 13.

Okay, Ş., Karahan, M. (2010). Küçük Ölçekli İşletmelerin Girişimcilik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Alan Araştırması: Denizli İli Örneği. Türkiye Sosyal Araştırmalar dergisi, 14(1), 292-304.

Olawale, F., Garwe, D. (2010). Obstacles To The Growth Of New Smes İn South Africa: A Principal Component Analysis Approach. African Journal Of Business Management, 4(5), 729.

Oluç, M. (1972). İşletme Fakültesi'nin Kuruluş ve Gelişmesi. İşletme Fakültesi Dergisi, 1(1), 1-11.

Oosterbeek, H., Van Praag, M., Ijsselstein, A. (2010). The İmpact Of Entrepreneurship Education On Entrepreneurship Skills and Motivation. European Economic Review, 54(3), 442-454.

Othman, N. Hashim, N., Ab Wahid, H. (2012). Readiness Towards Entrepreneurship Education Students and Malaysian Universities, Education+Training Vol. 54 No. 8/9, 697-708.

Öktem, M. K., Aydın, M. D., Ekinci, S. (2007). Türkiye'de Girişimciliğin Geliştirilmesinde KOSGEB'in Rolü ve Önemi: Uygulamalı Bir Çalışma. Sosyo Ekonomi Dergisi, 5(5). 47-76.

Öner, A. (1999). Genç Girişimci Geliştirme Programı. Ankara: T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Dairesi Başkanlığı,..

Özdemir, (2014). C. Silikon Vadisi Nasıl Ortaya Çıktı? 05.11.2016 tarihinde http://blog.turkcell.com.tr/silikon-vadisi-nasil-ortaya-cikti. Sayfasından erişilmiştir.

Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1). 323-343.

Özdemir, A. A. (2010). Potansıyel Girisimci Olan Kadınların Motivasyon Faktörleri ve Eskısehir'de Bir Arastırma, Ege Akademik Bakis, 10(1), 117.

Özkul, A. S. (2012). 19. Yüzyıl Türk Yükseköğretiminde İşletme Eğitimi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(16), 223-241.

Özkul, G. (2007). Kapitalist Sistemin Sürükleyici Aktörleri: Ekonomik Teoride Girişimciler. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(3).343-366

Özkul, G., Dulupçu, M. A. (2007). Kişisel Gelişimin Girişimci Tipleri Üzerine Etkisi: Antalya-Isparta İllerinde Bir İnceleme. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 2(2), 67-92.

Öztürk, N. (2005). İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü, Sosyo Ekonomi Dergisi, 1 (1), s. 27-44.

Öztürk, N. (2007). Piyasa Başarısızlığından Kamu Ekonomisinin Başarısızlığına Ekonomide Devletin Değişin Rolü. Palme Yayıncılık.

Pena, V., Transue, M., Riggieri, A., Shipp, S., and Atta, R.V. (2010). A Survey of Entrepreneurship Education Initiatives, Science and Technology Policy Institute, IDA, Washington DC.

Peterman, N. E., Kennedy, J. (2003). Enterprise Education: Influencing Students' Perceptions Of Entrepreneurship. Entrepreneurship Theory and Practice, 28(2), 129-144.

Philanthropy News Digest. (2009). 08 02, 2015 tarihinde http://philanthropynewsdigest.org/news/kauffman-foundation-launches-entrepreneur-training-program-to-spur-job-creation sayfasından erişilmiştir.

Piperopoulos, P. (2012). Could Higher Education Programmes, Culture and Structure Stifle The Entrepreneurial İntentions Of Students? Journal of Small Business and Enterprise Development, Vol. 19, Iss: 3,461-483.

Piperopoulos, P., Dimov, D. (2015). Burst Bubbles Or Build Steam? Entrepreneurship Education, Entrepreneurial Self-Efficacy, and Entrepreneurial İntentions. Journal of Small Business Management, 53(4), 970-985.

Pissarides, F. (1999). 'Is the Lack of Funds the Main Obstacle to Growth? EBRD's Experience with Small and Medium-sized Businesses in Central and Eastern Europe'. *Journal of Business Venturing*, 14: 519-539.

Pittaway, L., Hannon, P. (2008). Institutional Strategies For Developing Enterprise Education: A Review Of Some Concepts and Models. Journal Of Small Business and Enterprise Development, 15(1), 202-226.

Pittaway, L., Hannon, P., Gibb, A., Thompson, J. (2009). Assessment Practice İn Enterprise Education. International Journal Of Entrepreneurial Behavior and Research, 15(1), 71-93.

Potter, J. (2005). Entrepreneurship Policy At Local Level: Rationale, Design and Delivery. Local Economy, 20(1), 104-110.

Potter, J. (2008). Entrepreneurship and Higher Education: Future Policy Directions. Local Economic and Employment Development (LEED), 313-335.

Punch, K. F. (2011). Sosyal Arastirmalara Giris: Nicel Ve Nitel Yaklasimlar. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ramadani, V. (2012). The Importance Of Angel Investors İn Financing The Growth Of Small and Medium Sized Enterprises, International Journal Of Academic Research İn Business and Social Sciences, 2 (7), 306-322

Raposo, M., Do Paço, A. (2011). Entrepreneurship Education: Relationship Between Education and Entrepreneurial Activity. Psicothema, 23(3), 453-457.

Resmi Gazete, (1990). 20.4.1990 Tarih ve 20498 Sayılı, İçinde 12.4.1990 Tarih ve 3624 Sayılı Yasa. 01.05.2016 tarihinde h http://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mevzuat/KOSGEB_Kurulus_Kanun. u.PDF adresinden erişilmiştir.

Reynolds, P. D. (1999). Creative destruction: source or symptom of economic growth. Entrepreneurship, small and medium-sized enterprises and the macroeconomy, 97-136.

Riley, N. S. (2009). "Giving Capitalism Its Due, The Weekend Interview with Carl chramm." Wall Street Journal.

Rosen, H.(2005), "Entrepreneurship and Taxation" İn V. Kanniainen and C. Keuschnigg, *Venture Capital, Entrepreneurship And Public Policy.* Cambridge: Mass, MIT Press: 251-269.

Rothbard, M. N. (2009). Man, Economy, and State. Ludwig Von Mises Institute.

Rubın, C. (2011). 08.05.2015 Tarihinde http://www.inc.com/news/articles/201107/study-says-entrepreneurship-can-be-taught.html sayfasından Erişilmiştir.

Ruskovaara, E., Pihkala, T., Seikkula-Leino, J., Järvinen, M. R. (2015). Broadening The Resource Base For Entrepreneurship Education Through Teachers' Networking A Activities. Teaching and Teacher Education, 47, 62-70.

Rwanda. (2007). Economic Development and Poverty Reduction Strategy, 2008-2012. M Ministry Of Finance and Economic Planning. 01.09.2016 Tarihinde http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/rwanda/rwanda_edprs_2008-2012.pdf Sayfasından Erişilmiştir.

Sarasvathy, S. D. (2001). What Makes Entrepreneurs Entrepreneurial? University Of Washington School Of Business USA

Sakinç, S., Bursalioğlu, S. A. (2012). Yükseköğretimde Küresel Bir Değişim: Girişimci Üniversite Modeli. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 282, 92-99.

SBA. (2015). U.S. Small Business Administration. Office Of Entrepreneurship Education, 29.06:2015 Tarihinde Https://Www.Sba.Gov/Offices/Headquarters/Oee/About- Us Sayfasından Erişilmiştir.

Schramm, C. J. (2004). Building Entrepreneurial Economies. Foreign Affairs, 104-115.

Schramm, C. J. (2010). Expeditionary Economics: Spurring Growth After Conflicts and Disasters. Foreign Affairs, 89-99.

Schroeter, A. (2009). The Effect Of New Business Formation On Employment—The Dominance Of Density. Jena Economic Research Papers 2009–19. Jena: Friedrich Schiller University And Max Planck Institute For Economics.

Schumpeter, J. A. (1934). The Theory Of Economic Development: An İnquiry İnto Profits, Capital, Credit, İnterest, and The Business Cycle (Vol. 55). Transaction Publishers.

Shane, S. A. (2008). The İllusions Of Entrepreneurship: The Costly Myths That Entrepreneurs, İnvestors, and Policy Makers Live By. Yale University Press.

Shane, S., Venkataraman, S. (2000). The Promise Of Entrepreneurship As A Field Of Research. Academy Of Management Review, 25(1), 217-226.

Smith, K., Peterson, L. (2006). What İs Educational Entrepreneurship? In F. M. Hess (Ed.), Educational Entrepreneurship: Realities, Challenges, and Possibilities (Pp. 21–44). Cambridge, MA: Harvard Education Press.

Sokoloff, K. L. (1988). Inventive Activity İn Early İndustrial America: Evidence From Patent Records, 1790–1846. The Journal Of Economic History, 48(04), 813-850.

Solomon, G. (2008). "Entrepreneurship Education İn The United States", İn Jonathan Potter (Ed.), Entrepreneurship and Higher Education, OECD Publishing. Http://Dx.Doi.Org/10.1787/9789264044104-6-En

Sondari, M. C. (2014). Is Entrepreneurship Education Really Needed?: Examining The Antecedent Of Entrepreneurial Career Intention. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 115, 44-53.

Souitaris, V., Zerbinati, S., Al-Laham, A. (2007). Do Entrepreneurship Programmes Raise Entrepreneurial İntention Of Science and Engineering Students? The Effect Of Learning, İnspiration and Resources. Journal Of Business Venturing, 22(4), 566-591.

Soylu, A., Kepenek, Y. (2008). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeyleri ve Aldıkları Eğitimin Girişimciliğe Olan Katkılarının Belirlenmesi: PAU Honaz Meslek Yüksekokulu Örneği. Uluslararası Girişimcilik Kongresi, Kırgızistan.

Stamboulis, Y., Barlas, A. (2014). Entrepreneurship Education İmpact On Student Attitudes. The International Journal Of Management Education, 12(3), 365-373.

Stone, R. E.(1954-55). İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadı Tedrisatı. İktisat Fakültesi Mecmuası, 16(1-4), 89-116.

Swedberg (Ed.). (2000). *Entrepreneurship – The Social Science View* (Pp. 7-44). Oxford University Press.

Swedburg, R. (2000). The Social Science View Of Entrepreneurship: İntroduction and Practical Applications. Entrepreneurship: The Social Science View, 7-44.

Şahin, Esen (2009). "Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama", SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 11(17), S.287-309.

Tayyar, A., ÇETİN, B. (2013). Liberal İktisadi Düşüncede Devlet. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(11), 107-120.

Thomas, H. (2011). İntrduction, Kelley, D., Thomas, H. (Eds.). (2011). Entrepreneurship Education İn Asia. Edward Elgar Publishing.

Thurik, R. (2003). Entrepreneurship and Unemployment İn The UK. Scottish Journal Of Political Economy, Vol. 50, No. 3, 264-281

Torrance, W. E. (2013). Entrepreneurial Campuses: Action, Impact, and Lessons Learned From The Kauffman Campuses Initiative. Ewing Marion Kauffman Foundation Research Paper.

Turan, M., Kara, A. (2007). An Exploratory Study Of Characteristics and Attributes Of Turkish Entrepreneurs: A Cross-Country Comparison To Irish Entrepreneur, Journal Of International Entrepereneurship, 5: 25-46.

Turhan, S. E. (2007). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kahramanmaraş.

Ulucan, S. (2015). Girişimcilik Eğiliminin ve Girişimcilik Eğilimini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Ortaöğrenimde Lise 3. ve 4. Sınıf Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama. Yayınlanmaış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı. Ankara

Uluköy, M., Demireli, C. ve Kahya, V. (2013). KOSGEB Girişimcilik Eğitimi Kurslarına Katılan Katılımcıların Girişimcilik Profiline Yönelik Bir Alan Araştırması, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 8(2), 79-96.

Uluyol, O.(2008). Girişimcilikte Alternatif Bir Finansman Modeli Olarak Melek Finansman Yöntemi. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 2008, 3, 2, S. 43-68.

Unctad Secretariat. (2011). Entrepreneurship Education, İnnovation and Capacity-Building İn Developing Countries. In United Nations Conference On Trade and Development (UNCTAD). Geneva.

Ülgener, Sabri F. (1991), İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası, İstanbul: Der Yayınları,

Ünsal S. (2013). Silikon Vadisi ve Girişimcilik. BKM Bankalar Arası Kart Merkezi. 01.11.2016 tarihinde http://bkm.com.tr/wpcontent/uploads/2015/08/bkm_silikon_vadisi_ve_girisimcilik.pdf sayfasından erişilmiştir.

Üsdiken, B. (2003). Türkiye'de İş Yapmanın ve İşletmenin Akademikleştirilmesi, 1930-1950. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58(01).

Valerio, A., Parton, B., Robb, A. (2014). Entrepreneurship Education and Training Programs Around The World: Dimensions For Success. World Bank Publications.

Van Der Sluis, J., Van Praag, M., Vijverberg, W. (2005). Entrepreneurship Selection and Performance: A Meta-Analysis Of The İmpact Of Education İn Developing Economies. The World Bank Economic Review, 19(2), 225-261.

Van Praag, M., Versloot, P. H. (2007). What İs The Value Of Entrepreneurship? A Review Of Recent Research: SSRN.

Vanevenhoven, J., Liguori, E. (2013). The İmpact Of Entrepreneurship Education: Introducing The Entrepreneurship Education Project. Journal Of Small Business Management, 51(3), 315-328.

Velasco, A. L. (2013). Entrepreneurship Education İn The Philippines. DLSU Business and Economics Review, 22(2).

Verheul, I., Wennekers, S., Audretsch, D., Thurik, R. (2001). An Eclectic Theory Of Entrepreneurship: Policies, İnstitutions and Culture. In Entrepreneurship: Determinants and Policy İn A European-US Comparison (Pp. 11-81). Springer US.

Vesper, K. H., Gartner, W. B. (1997). Measuring Progress İn Entrepreneurship Education. Journal Of Business Venturing, 12(5), 403-421.

Volkmann, C., Wilson, K. E., Marlotti, S., Rabuzzi, D., Vyakarnam, S., Sepulveda, A. (2009). Educating The Next Wave Of Entrepreneurs-Unlocking Entrepreneurial Capabilities To Meet The Global Challenges Of The 21st Century. A Report Of The Global Education Initiative.

Von Graevenitz, G., Harhoff, D., Weber, R. (2010). The Effects Of Entrepreneurship Education. Journal Of Economic Behavior and Organization, 76(1), 90-112.

Wennekers, S., Thurik, R. (1999). Linking Entrepreneurship and Economic Growth. Small Business Economics, 13: 27–55.

Williamson, N., Beadle, S., Charalambous, S. (2013). Enterprise Education İmpact İn Higher Education and Further Education: Final Report. London: ICF GHK For Department For Business Innovation and Skills.

Wills, J. (2003). Respectable Mediocrity: The Everyday Life Of An Ordinary American Striver, 1876-1890. Journal Of Social History, 37(2), 323-349.

Wilson K. (2008). Entrepreneurship Education İn Europe, Entrepreneurship and Higher Education.

Wilson, K.(2011). Financing High Growth Firms: The Role Of Angel Investors. OECD Publishing Http://Dx.Doi.Org/10.1787/9789264118782-En

Wong, A., Bhatia, M., Freeman, Z. (2009). Angel Finance: The Other Venture Capital. Journal Of Strategic Change. 18: 221-230.

Wonglimpiyarat, J. (2006). The Dynamic Economic Engine At Silicon Valley and US Government Programmes İn Financing İnnovations. Technovation, 26(9), 1081-1089.

World Economic Forum (2009). "Global Education Initiative." Switzerland: World Economic Forum.

Yayla, A. (2001). Devletçi Zihniyet ve Piyasa Ekonomisi. Ankara: Liberte Yayınları,

Yayla, A. (2007). İktisat ve Hayat. Ankara: Liberte Yayınları,

Yelkikalan, N., Akatay, A., Yıldırım, H. M., Karadeniz, Y., Köse, C., Koncagül, Ö., Özer, E. (2010). Dünya ve Türkiye Üniversitelerinde Girişimcilik Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir Analiz. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12 (19), 51–59.

Yereli, A. B. (2003). Ekonomik Özgürlükler ve Türkiye'de Devlet-Birey İlişkisi. Ankara: Gazi Kitabevi.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yorulmaz, M.(2016). Türkiye'deki Sağlık Yönetiminin Mevcut Durumu ve Geleceğine Dair Nitel Bir Çalışma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta

Yumuk, G. (2013). Turizm Bölümü Öğrencilerinin Girişimcilik Eğitimlerinin Girişimcilik Eğilimlerine Etkisi. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi, 2(2), 96-120.

Zhang, Y., Duysters, G., Cloodt, M. (2014). The Role Of Entrepreneurship Education As A Predictor Of University Students' Entrepreneurial İntention. International Entrepreneurship and Management Journal, 10(3), 623-641.

Zhao, H., Hills, G.E., Siebert, S.E. (2005). The Mediating Role Of Self-Efficacy İn The Development Of Entrepreneurial İntentions. Journal Of Applied Psychology, 90(6), 1265– 1272.

EKLER

EK 1: Birinci Nitel Araştırmanın Görüşme Formu

Sayın İlgili,

Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında doktora öğrencisi ve aynı zamanda Aksaray Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktayım.

Ekonomik büyüme ve refah artışının sağlanabilmesi için dinamik, aktif, risk almayı seven, yeni talepleri hissedip girişime dönüştüren, girişimci insan profiline ihtiyaç olduğu açıktır. Bu nitelikte yeterli insan kaynağına sahip ülkeler kayda değer bir ekonomik gelişmeyle birlikte önemli inovasyon merkezleri haline gelmişlerdir. Refah ve gelişmenin temel göstergesi olarak gösterilen girişimciliğin geliştirilmesi çeşitli mekanizmaları doğru bir şekilde uygulamaya koymakla mümkün olmaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin temel mantığının devletin ekonomik alandaki müdahalelerinin minimum düzeyde olması kabulünden hareketle, girişimci gibi piyasa ekonomisinin kilit aktörünün ortaya çıkarılıp geliştirilmesinde de devletin rolü, işin öz gereği, öncelikli olarak tartışmaya açık bir husustur.

Bu noktadan hareketle, "Devlet ve Piyasa İkileminde Girişimcilik ve Türkiye'de Girişimcilik Eğitiminde Devletin Rolü" başlıklı bir doktora tezi çalışması yapmaktayım. Devletin girişimcilik eğitimi konusunda, ne yapmaya çalıştığını, yapabildikleri ve onları yaparken kullandığı argümanlar, araçlar ve bunların birbiriyle uyumu başarılı bir girişimcilik eğitimi için büyük önem taşımaktadır. Çalışmamızda Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin rolünün – en temelde böyle bir rolünün olması gerekip gerekmediğinden başlanarak- incelenmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu çalışmanın tamamlanması halinde, Türkiye'de girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin yeniden gözden geçirilmesine, girişimcilik eğitimi ile ilgili tüm paydaşların girişimcilik eğitimini çeşitli yönleriyle gözlemleyebilmesine yardımcı olacak yeni bir zemin sunulma imkânı bulunacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de sağlam ve verimli sonuçlar üretecek bir girişimcilik eğitiminin ekonomik ve toplumsal refaha önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'de girişimcilik konusunda fikir ve tecrübe sahibi olan, bilgi ve birikimiyle katkısı önemsenmesi gereken sizlerin fikirleriniz çalışmamızı zenginleştirecek ve niteliğini arttıracaktır.

Bu çerçevede, tercihan ekli soruları inceleyerek uygun göreceğiniz bir tarih ve yerde bir ses kayıt cihazıyla yüz yüze görüşme, (skype, telefon) yapma ya da ekli sorulara yazılı olarak cevap

verme suretiyle yapacağınız katkı çalışmanın daha verimli sonuçlar üretmesi için oldukça önemlidir. Çalışma neticesinde elde edilecek bilgiler bilimsel amaçlı kullanılacağından, arzu etmediğiniz takdirde isminizin araştırma raporunda geçmemesi ve kod isim kullanılması söz konusu olacaktır.

Katılımınızdan dolayı teşekkür eder saygılar sunarım.

Şefik ÖZDEMİR

GÖRÜŞME SORULARI

1.Sizce girişimcilik eğitiminin başarılı sayılabilmesi için eğitimin sonunda kazandırılması gereken nitelikler ve elde edilmesi beklenen çıktılar neler olmalıdır?

2. Devlet eliyle girişimci eğitimi ve finansmanının serbest piyasa mantığı ile ne ölçüde bağdaştığı, bunun sürdürülebilirliği konusundaki eleştirel bakış çerçevesinde;

Girişimcilik eğitiminin halen olduğu gibi ağırlıklı olarak devlet eliyle verilmesine ilişkin ve girişimcilik eğitiminin devlet desteği olmadan sürdürülebilirliği hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

3.Mevcut KOSGEB girişimcilik eğitimi sistemine getirebileceğiniz temel eleştiriler ve şu ana kadarki gözlemleriniz ve edindiğiniz bilgiler çerçevesinde;

KOSGEB eliyle verilen resmi girişimcilik eğitimi faaliyetleri için devletçe harcanan maddi ve beşeri kaynaklara karşın elde edilen sonuçlar ile tüm bu faaliyetlerin etkinlik ve verimliliği hakkında değerlendirmeniz nedir?

4.Girişimcilik eğitimi ve finansmanı konusunda özel sektör, risk sermayesi, melek yatırım vs. unsurların devlet politikalarına göre daha tercih edilebilir olması hususundaki kanaatiniz nedir?

5. Sizce girişimcilik doğuştan gelen bir yetenek midir, yoksa yenilikçi ve girişimci olma özelliği sonradan –kısmen de olsa- eğitim yoluyla kazanılabilir mi?

6.Sizce toplumun kültürel kodlarını girişimciliğe uygun hale getirebilmek ve piyasada başarılı olabilecek yeterli girişimci insan kaynağını yetiştirebilmek için neler yapılmalıdır?

7.Sizce girişimcilik eğitiminde eğitilen hedef kitlenin demografik özellikleri ne olmalıdır, mesela girişimcilik nosyonu hangi yaşlarda bireye kazandırılmalıdır, belli toplum kesimlerine mi ağırlık verilmeli yoksa topyekûn girişimcilik temel eğitimden itibaren eğitimin bir parçası olabilir mi?

8. Sizce, girişimcilik eğitimini sunacak eğitmenlerin sahip olması gereken nitelikler nelerdir?

9. Girişimcilik eğitmenlerin eğitilmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?

Ek 2: İkinci Nitel Araştırmanın Görüşme Formu

Sayın İlgili,

Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında doktora öğrencisi ve aynı zamanda Aksaray Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktayım.

Ekonomik büyüme ve refah artışının sağlanabilmesi için dinamik, aktif, risk almayı seven, yeni talepleri hissedip girişime dönüştüren, girişimci insan profiline ihtiyaç olduğu açıktır. Bu nitelikte yeterli insan kaynağına sahip ülkeler kayda değer bir ekonomik gelişmeyle birlikte önemli inovasyon merkezleri haline gelmişlerdir. Refah ve gelişmenin temel göstergesi olarak gösterilen girişimciliğin geliştirilmesi çeşitli mekanizmaları doğru bir şekilde uygulamaya koymakla mümkün olmaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin temel mantığının devletin ekonomik alandaki müdahalelerinin minimum düzeyde olması kabulünden hareketle, girişimci gibi piyasa ekonomisinin kilit aktörünün ortaya çıkarılıp geliştirilmesinde de devletin rolü, işin öz gereği, öncelikli olarak tartışmaya açık bir husustur.

Bu noktadan hareketle, "Devlet ve Piyasa İkileminde Girişimcilik ve Türkiye'de Girişimcilik Eğitiminde Devletin Rolü" başlıklı bir doktora tezi çalışması yapmaktayım. Devletin girişimcilik eğitimi konusunda, ne yapmaya çalıştığını, yapabildikleri ve onları yaparken kullandığı argümanlar, araçlar ve bunların birbiriyle uyumu başarılı bir girişimcilik eğitimi için büyük önem taşımaktadır. Çalışmamızda Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin rolünün – en temelde böyle bir rolünün olması gerekip gerekmediğinden başlanarak- incelenmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu çalışmanın tamamlanması halinde, Türkiye'de girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin yeniden gözden geçirilmesine, girişimcilik eğitimi ile ilgili tüm paydaşların girişimcilik eğitimini çeşitli yönleriyle gözlemleyebilmesine yardımcı olacak yeni bir zemin sunulma imkânı bulunacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de sağlam ve verimli sonuçlar üretecek bir girişimcilik eğitiminin ekonomik ve toplumsal refaha önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'de girişimcilik eğitimi almış olup iş kuramayan, iş kurup devam ettiren, iş kurup büyüten ve iş kurup kapatanların, fikir, tecrübe, bilgi ve birikimiyle katkısı önemsenmesi gereken sizlerin fikirleriniz çalışmamızı zenginleştirecek ve niteliğini arttıracaktır.

Bu çerçevede, tercihan ekli soruları inceleyerek uygun göreceğiniz bir tarih ve yerde 15-20 dakikalık bir ses kayıt cihazıyla yüz yüze görüşme, (skype, telefon) yapma ya da ekli sorulara yazılı olarak cevap verme suretiyle yapacağınız katkı çalışmanın daha verimli sonuçlar üretmesi için oldukça önemlidir. Çalışma neticesinde elde edilecek bilgiler bilimsel amaçlı

kullanılacağından, **arzu etmediğiniz takdirde** isminizin araştırma raporunda geçmemesi ve kod isim kullanılması söz konusu olacaktır.

Katılımınızdan dolayı teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Şefik ÖZDEMİR

GÖRÜŞME SORULARI

1- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce ve aldıktan sonra girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerinizdeki değişim ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

2- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce ve aldıktan sonra girişimcilik için gerekli olan bilgi ve becerilerinizdeki değişim ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

3- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin iş kurma sürecinize(iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) engel olan etkenleri aşmanıza olan katkısı hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

4- İş kurma süreci ve sonrasında KOSGEB'e vermiş olduğunuz iş planındaki bilgiler ile piyasada uyguladığınız bilgi ve süreçlerin birbirine uyumu ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

5- KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılmasaydınız, iş kurma sürecinize(iş kuramama, iş kurup devam etme, iş kurup büyütme ve iş kurup kapatma sürecine) etkisi ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

Ek 3: KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Alanların Görüşlerinin Değerlendirilmesi Anketi

KOSGEB UYGULAMALI GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİ ALANLARIN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ANKETİ

Değerli Katılımcılar,

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de girişimcilik eğitiminde devletin rolünün incelenmesi ve öneriler geliştirilmesidir. Bu kapsamda Türkiye'de KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi alanların eğitim hakkındaki görüşlerinin tespit edilmesi durumunda, Türkiye'de girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin yeniden gözden geçirilmesine, girişimcilik eğitimi ile ilgili tüm paydaşların girişimcilik eğitimini çeşitli yönleriyle gözlemleyebilmesine yardımcı olacak yeni bir zemin sunulma imkânı bulunacağı düşünülmektedir. Ankette bulunan sorulara vereceğiniz cevaplar tarafımızca saklı tutulacak ve tamamen bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır.

Anket sonuçlarının sağlıklı olabilmesi için soruları samimi ve doğru olarak yanıtlamanız gerekmektedir. Lütfen anketlerin üzerine isim belirtmeyiniz.

İlgi ve katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

A. BİRİNCİ BÖLÜM

1.Medeni Haliniz:	Evli ( )	Bekâr ( )					
2.Cinsiyetiniz:	Kadın ( )	Erkek ( )					
3.Eğitim Durumuz:	İlkokul ( )	Ortaokul( )	Lise( )	Lisans( )	Ön lisans ( )	Lisansüstü( )	
4.Yaşınız:							
5.Girişimcilik eğitimini hangi yılda aldınız?							

Aşağıda girişimcilik eğitimine başvurduğunuzda size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.	
Kurmayı planladığım ve hazırlını yaptığım bir iş fikrim olduğu için eğitime başvurdum.	( )
Hemen değil ama uzun vadede bir iş kurmayı düşündüğüm için başvurdum.	( )
Kurmayı planladığım bir iş yok ancak sertifikanın uzun vadede işe yarama ihtimali için başvurdum.	( )

Aşağıdaki soruların karşısında yer alan evet ve hayır seçeneklerinden size uygun olanını işaretleyiniz.	**Evet**	**Hayır**
KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi desteğini duymadan önce bir iş kurmaya niyetiniz var mıydı?		
Girişimcilik eğitiminden sonra KOSGEB'e iş planı ile destek almak için başvuru yaptınız mı?		
Proje başvurunuz kabul oldu mu?		
Projenizi hayata geçirdiniz mi?		

B. İKİNCİ BÖLÜM

Bu bölümde KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne ilişkin görüşlerinizi öğrenmek amacıyla çeşitli ifadeler verilmiştir. Lütfen bu ifadeleri kendi düşünceleriniz doğrultusunda önem dercesine göre 0 dan 10 a kadar bir değer vererek seçeneklerden birine çarpı (x) işareti koyarak cevaplandırınız.

I.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ne katılmanızın nedeni;	**0**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**
1.Eğitimin sonunda verilecek maddi desteği almak											
2.İş kurup geliştirmek için gerekli olan bilgileri öğrenmek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.Girişimcilik için gerekli olan becerilerimi geliştirmek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.Belki ileriki zamanlarda lazım olur diye sertifikayı almak	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.Bir iş kurmak istediğimde gerekli olan bilgileri öğrenmek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6.Bir iş kurmak istediğimde gerekli olan beceriler edinmek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7.Bir iş kurmak istediğimde gerekli olan becerileri geliştirmek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

II.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ile birlikte;											
1.İş planı yapmayı öğrendim	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.Pazarlama becerilerim gelişti	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3.İş kurabilmek ve geliştirebilmek için gerekli muhasebe ve finansman bilgilerini öğrendim.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.İş kurmak için gerekli olan hukuki temel bilgileri öğrendim.											
5.İş kurmak ve geliştirmek için yönetim becerilerim gelişti.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6.Üretim süreçleri ile ilgili bilgi ve becerilerim gelişti											
7.Girişimcilik için gerekli olan kilit becerilerim(risk alma, cesaret, özgüven, yaratıcı olma gibi) gelişti.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8.Girişimcilik için gerekli olan nitelikleri kendi niteliklerimle kıyaslama olanağı sağladı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9.Girişimciliği bir kariyer seçeneği olarak düşünmemde faydalı oldu.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
10.Sürdürülebilir iş fikirleri geliştirmemi sağladı.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11.Toplumda ciddi bir farkındalık oluşturdu.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
12.İş kurmadan önce fizibilite(işin yapılabilirliği) yapmamı sağlayacak bilgiler öğrendim.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
13.Fırsat ve ihtiyaç bulma becerilerim gelişti.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
14.Girişimcilik ile ilgili KOSGEB ve KOSGEB dışından kaynak bulma ve kullanma hakkında önemli bilgiler öğrendim	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

III.Sizce bir girişimcinin başarılı olabilmesi için ihtiyaç duyduğu şey;											
1.İyi bir iş fikri	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.Sermaye	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.Girişimcilik eğitimi	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.Sahip olduğu girişimci özellikler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.Maddi destek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6.Kişisel birikim	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

IV.Sizce iş kurmak ve geliştirmek için KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nin verimli olduğu kısım;											
1.Başarılı olabilecek iş fikirleri geliştirebilme	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.İş planı yapmayı öğrenme	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.Girişimcilik için gerekli olan nitelikleri kazandırma	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.Eğitimden sonra verilen maddi destek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

V.Sizce iş kurmak ve geliştirmek için KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'n verimsiz olduğu kısım;											
1.Sadece teorik bilgiler veriliyor olması	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.Piyasada uygulama yetersizliği	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.Eğitmenlerin tüm konulara hâkimiyetlerinin olmaması	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.Eğitmenlerin piyasa deneyimlerinin yokluğu	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.Eğitimin süresinin azlığı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6.Tek bir müfredatın olması	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7.Sınıflarda ilköğretim, lise ve üniversite ayrımı olmaması	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

VI.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi almadan önce; (Size uygun olan seçeneği işaretleyiniz)

1Öğrenciydim. ( )
2.Başkasının yanında çalışıyordum ( )
3.Kendime ait bir işim vardı. ( )
4.Hiçbir iş yapmıyordum. ( )
5.Öğrenciyken çalışıyordum ( )
6.Kendi işimi kurup kapatmıştım. ( )
7.Diğer(Seçeneklerde yoksa yazınız)……..

VII.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ni aldıktan sonra; (Size uygun olan seçeneği işaretleyiniz)

1.Kendi işimi kuramadım ( )
2.Kendi işimi kurup kapattım ( )
3.Kendi işimi kurdum devam ediyor. ( )

4.Kendi işimi kurdum ve büyüttüm	( )
5.Beş yıl içinde iş kurmayı planlıyorum	( )
6.İş kurma fikrinden tamamen vazgeçtim	( )

C. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra işinizi kurmanıza engel olan etkenler;											
1.Başvuru yaptım destek alamadım	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.İyi bir iş fikri oluşturamadım	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.İyi bir iş fikrim vardı ama sermaye bulamadım.	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.Hukuki konularda bilgi eksikliği	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.İş kurmak için gerekli olan bürokratik işlemler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6.Yönetim becerilerimin eksikliği	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7.Muhasebe ve finans bilgilerinin eksikliği	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

D. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

III.Zorunlu olan üç yıllık işletmeyi açık tutma süresi dolduğunda ne yapmayı planlıyorsunuz?	
1.Kapatmayı düşünüyorum	( )
2.İçindeki Malzemelerle birlikte devretmeyi düşünüyorum	( )
3.İşimi büyütmeyi Düşünüyorum	( )

VI.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kurduğunuz işteki yıllar itibariyle istihdam ettiğiniz kişi sayılarını yazınız?
2010…… 2011…… 2012……. 2013…….. 2014…… 2015…… 2016……
VII.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kurduğunuz işteki yıllar itibariyle yıllık satış hacminizi yazınız.
2010……..bin TL 2011……..bin TL 2012……..…bin TL 2013……..……bin TL 2014……..……bin TL 2015……..……bin TL

E. BEŞİNCİ BÖLÜM

II.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'nden sonra kurduğunuz işinizi kapatmanıza neden olan etkenler;											
1.Girişimcinin sahip olması gereken özelliklere sahip olmamak	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.İş dünyası ve piyasa deneyimi eksikliği	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.İş fikrimin düşündüğüm gibi çıkmaması	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.Yönetim, muhasebe, pazarlama, finans gibi becerilerimdeki eksiklik	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.Bulunduğum çevrede benzer işlerin çok olması	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6.Müşteri kitlesini iyi teşhis edememek ve ihtiyaçlarına cevap verememek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

F. ALTINCI BÖLÜM

I.İş kurmadan önce karşılaştığınız problemler;											
1.Bürokratik işlemler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.İş fikri geliştirmek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.Sermaye yetersizliği	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.Hedef müşteri grubun tespit edememe	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.Kuruluş yerinin seçimi	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

II.Kendi işinizi kurarken destek aldığınız yerler;											
1.Bireysel ve ailevi birikim	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.KOSGEB Desteği	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.Banka Kredi	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.Üçüncü şahıslardan borç alma	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

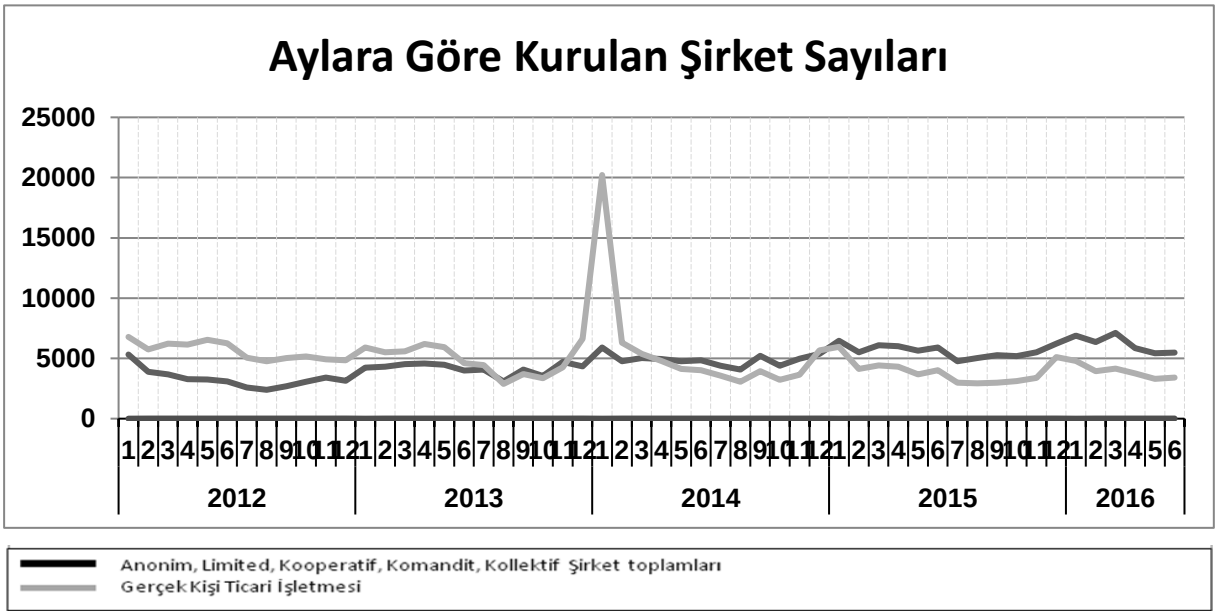
IV.KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ni aldıktan sonra kurduğunuz işi en iyi tanımlayacak sözcük hangisidir?(Size uygun olan seçeneği işaretleyiniz)
1.Hayatımı idame ettirecek bir iş ( )
2.Çevrede benzerleri olan bir iş ( )
3.Yeni ve farklı bir iş ( )
4.İhracat potansiyeli olan bir iş ( )
5.Diğer ( )

V.Kendi işinizi kurarken etkilendiniz faktörler;											
1.Aile	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.Arkadaşlar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.Kendim	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.Girişimcilik eğitimi	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.Girişimcilik eğitimi veren eğitmen	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6.Girişimcilik ile ilgili başarı hikayeleri	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7.İlk-orta ve yükseköğretim eğitimim	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

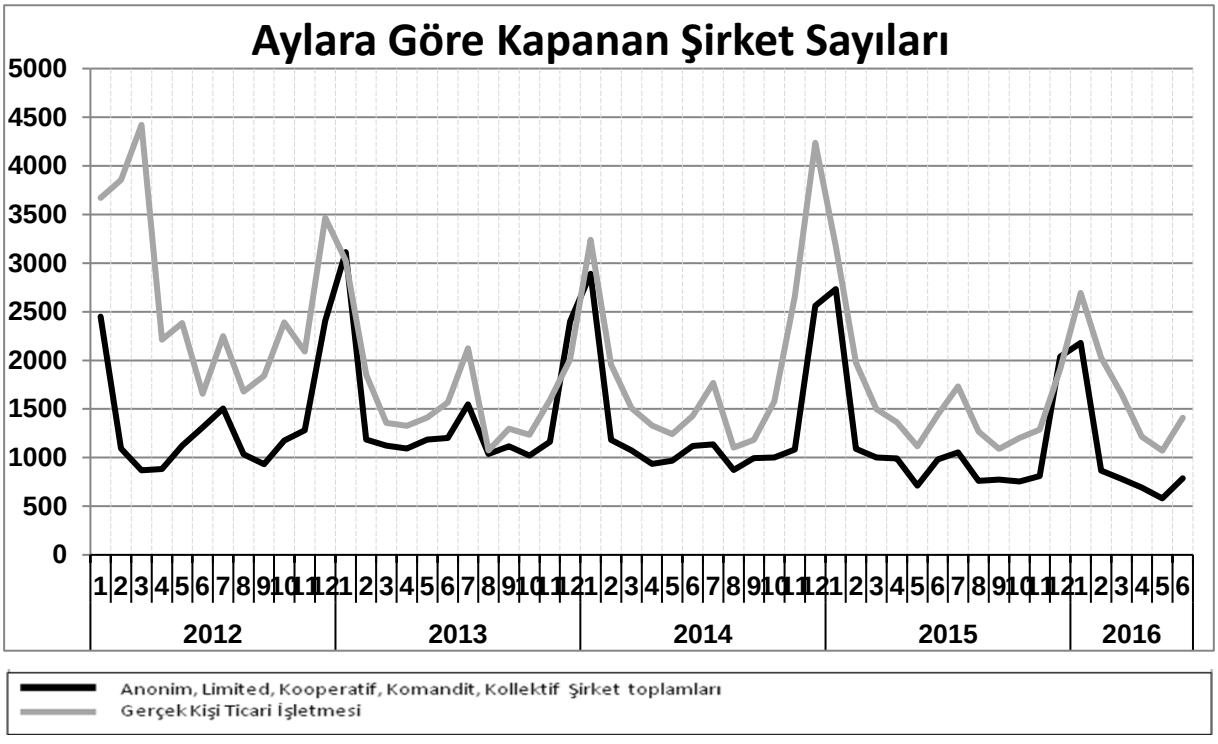
VIII.İş kurduktan sonra karşılaştığınız problemler;											
1.Rakiplerin çokluğu	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.Çalışanlarla ilgili problemler	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.Müşteri çekmekte zorlanma	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.İş fikrinin tutmaması	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.Birçok işi bir arada götürmek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6.İş gücü temin edemedim	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7.Hedeflenen talebe ulaşamadım	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Anketimiz tamamlanmıştır. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Ek 4: Türkiye'de Ekonomik Gelişme İle İlgili İstatistiki Bilgiler

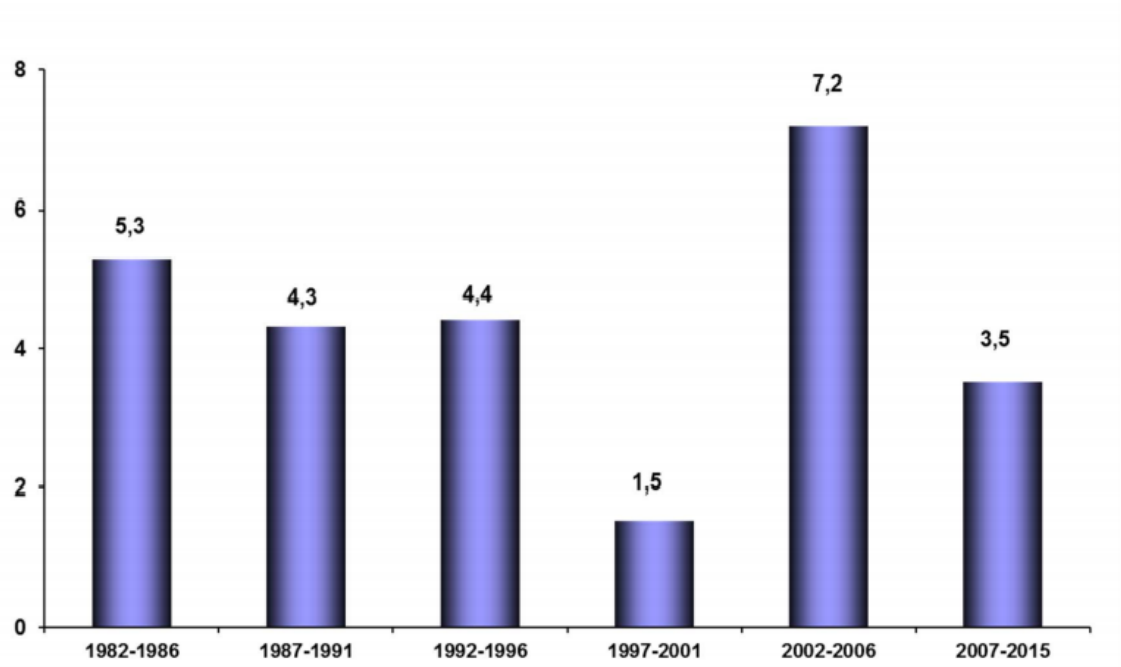

Kaynak: www.tobb.org.tr/resmi-istatistik

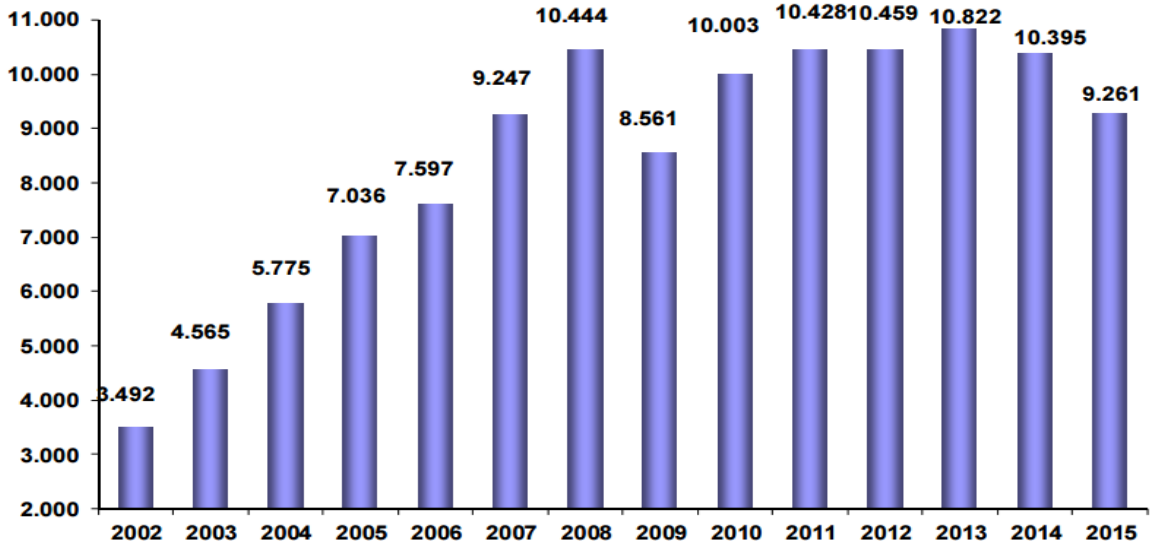
Kaynak: www.tobb.org.tr/resmi-istatistik

GSYH Büyüme Oranı (Dönem Ortalaması, %)

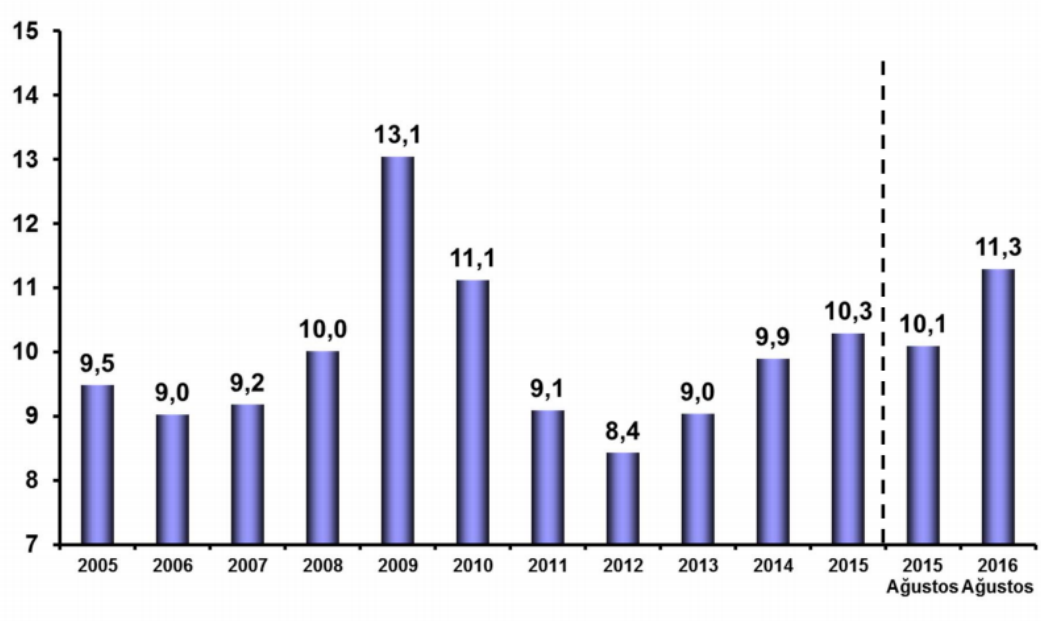
Kavnak: TÜİK. Hazine Müstesarlığı

Kişi Başına Düşen GSYH (ABD Doları)

Kaynak: TÜİK

İşsizlik Oranı * (%)

* Hanehalkı işgücü araştırmasında Avrupa Birliğine tam uyum amacıyla 2014 Şubat dönemiyle birlikte yeni seri veriler açıklanmaya başlanmış olup, 2005-Ocak 2014 dönem sonuçları ekonometrik model ile tahmin edilmiştir.

Kaynak: TÜİK

Ek 5: KOSGEB Başkanlığından İstenen Verilere İlişkin Belgeler

Aksaray Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Taşınır Kayıt Kontrol
28.03.2016 11:52
Sayı: 21561471-044-E.00000036790
00000036790

T.C.
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
İşletme Anabilim Dalı Başkanlığı

Sayı : 21561471-044
Konu : Şefik Özdemir

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Anabilim Dalımız Doktora Programı öğrencisi Şefik Özdemir'in anket konulu dilekçesi yazımız ekinde sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Himmet KARADAL
İşletme Anabilim Dalı Başkanı

Ek: Şefik Özdemir'in Dilekçesi

Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü
Adres:ASÜ İİBF İŞLETME BÖLÜMÜ
Tel:0 382 288 2426

Bilgi için: AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
İŞLETME BÖLÜMÜ
Fax:0 382 288 2398
WEB: www.aksaray.edu.tr

Evrakın elektronik imzalı suretine https://e-belge.aksaray.edu.tr adresinden 8dcceb1c-6961-463c-b2a7-e6a424a829e6 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu Belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında doktora öğrencisi ve aynı zamanda Aksaray Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktayım.

Ekonomik büyüme ve refah artışının sağlanabilmesi için dinamik, aktif, risk almayı seven, yeni talepleri hissedip girişime dönüştüren, girişimci insan profiline ihtiyaç olduğu açıktır. Bu nitelikte yeterli insan kaynağına sahip ülkeler kayda değer bir ekonomik gelişmeyle birlikte önemli inovasyon merkezleri haline gelmişlerdir. Refah ve gelişmenin temel göstergesi olarak gösterilen girişimciliğin geliştirilmesi çeşitli mekanizmaları doğru bir şekilde uygulamaya koymakla mümkün olmaktadır. Bu noktadan hareketle, "Türkiye'de Girişimcilik Eğitiminde Devletin Rolü" başlıklı bir doktora tezi çalışması yapmaktayım. Devletin girişimcilik eğitimi konusunda, ne yapmaya çalıştığını, yapabildikleri ve onları yaparken kullandığı argümanlar, araçlar ve bunların birbiriyle uyumu başarılı bir girişimcilik eğitimi için büyük önem taşımaktadır. Çalışmamızda Türkiye'de girişimcilik eğitiminde serbest piyasa perspektifinde, devletin rolünün incelenmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu kapsamda, girişimcilik eğitiminin sonucunda ortaya çıkan istekli bireylere, finansman ve yönetim desteği sağlayacak melek yatırımcılar, risk sermayedarları, girişimcilik eğitimi kararlarını alıp uygulayan siyasetçi ve bürokrat devlet yetkilileri, girişimcilik eğitimini veren eğitmenler, konu hakkında uzmanlığı olan araştırmacı ve akademisyenler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, eğitime katılıp iş kuranlar, iş kurup geliştirenler, iş kuramayanlar ve iş kurup kapatanlar ile yüz yüze anket yapılacaktır.

Araştırmamızın tamamlanması halinde, Türkiye'de girişimcilik eğitimi faaliyetlerinin yeniden gözden geçirilmesine, girişimcilik eğitimi ile ilgili tüm paydaşların girişimcilik eğitimini çeşitli yönleriyle gözlemleyebilmesine yardımcı olacak yeni bir zemin sunulma imkânı bulunacağı düşünülmektedir. Çalışmamızın temel katkısının, tüm bu hususlar çerçevesinde girişimcilik eğitiminin ağırlıklı olarak devlet eliyle veriliyor olmasının muhtemel olumlu ve olumsuz yanlarına işaretle yeni politikalar oluşturulması sırasında daha sağlıklı, harcanan maddi ve beşeri kaynakların karşılığının alınabildiği süreçler izlenmesi yönünde olacağı düşünülmektedir.

Bu kapsamda girişimcilik eğitimine başlangıçtan bugüne kadar uygulamalı girişimcilik eğitimi alıp:

-2010 yılından itibaren yıllık olarak iş kuranların toplam sayısı
-2010 yılından itibaren yıllık olarak iş kurup geliştirenlerin toplam sayısı
-2010 yılından itibaren yıllık olarak iş kurup kapatanların toplam sayısı
-2010 yılından itibaren yıllık olarak iş kuramayanların toplam sayısı
-Yukarıdaki gruplarda yer alan bireylerin cinsiyet, medeni durumları, eğitim durumu ve yaş grupları ile ilgili bilgiler
-Bugüne kadar uygulamalı girişimcilik eğitimi için harcanan toplam maddi ve beşeri kaynaklar(Bu iş ile ilgilenen personellere ödenen toplam maaşlar, eğiticilere ödenen toplam ücretler ve bu işlerin takibi için harcanan maddi kaynakların toplamı) ile ilgili bilgiler ile birlikte, uygulamalı girişimcilik eğitimi almış olan yukarıdaki gruplara mensup bireylere(yüz yüze anket uygulaması yapabilmem için) bir kısmının mail ve telefon bilgilerinin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı vasıtasıyla tarafıma verilmesini istiyorum.

Gereğinin yapılmasını arz ederim. 28/03/2016

Öğr. Gör. Şefik Özdemir

Doktora Tez Danışmanı
Prof. Dr. H. Bahadır AKIN
YÖK Denetleme Kurulu Üyesi

Adres: Aksaray Üniversitesi Sağlık hizmetleri Meslek Yüksekokulu
Aksaray/Merkez
Cep tel: 05387283262
Mail: sefikozdemir@aksaray.edu.tr

Aksaray Üniversitesi - Genel Sekreterlik - Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı
31.03.2016 17:24
Sayı: 45333631-302-E.00000038382
00000038382

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 45333631-302
Konu : Şefik ÖZDEMİR

KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞINA

İlgi : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 30.03.2016 tarih ve 21561471-302/00000037947 sayılı yazısı.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Şefik ÖZDEMİR'in tez çalışması uygulama talebi ile ilgili ilgide kayıtlı yazısı yazımız ekinde gönderilmektedir. Adı geçen öğrencinin tez çalışması uygulamasını yapabilmesi için izin verilmesi hususunda, bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mehmet Bahaüddin VAROL
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: İlgi Yazı Örneği

Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü
Adres:Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü
Tel:03822882039
Bilgi için: 03822882105
Fax:03822882043
WEB: www.aksaray.edu.tr
Evrakın elektronik imzalı suretine https://e-belge.aksaray.edu.tr adresinden a22c2a04-3681-4691-8ac9-008f5a081fca kodu ile erişebilirsiniz.
Bu Belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Aksaray Üniversitesi - Akademik Birimler - Sosyal Bilimler Enstitüsü
30.03.2016 15:31
Sayı: 21561471-302-E.00000037947
00000037947

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 21561471-302
Konu : Şefik ÖZDEMİR Anket İzni

ÖĞRENCİ İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞINA

Enstitümüz İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Şefik Özdemir'in anket konulu dilekçesi yazımız ekinde sunulmuş olup, gerekli izinlerin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'nda (Ankara) alınması hususunda;

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

e-imzalıdır
Yrd. Doç.Dr. Eyyub ŞİMŞEK
Müdür Yardımcısı

Ek: Anket

Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü
Adres:Aksaray Üniversitesi Kampüsü Besyo Binası Kat:2
Tel:03822882712
Bilgi için: Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Fax:03822882713
WEB: www.aksaray.edu.tr

Evrakın elektronik imzalı suretine https://e-belge.aksaray.edu.tr adresinden 8dcceb1c-6961-463c-b2a7-e6a424a829e6 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu Belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

FAX TEYİDİ

T.C.
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞI
Strateji Geliştirme ve Mali Hizmetler Dairesi Başkanlığı

KOSGEB

Sayı: 62698469-622.03/5352
Konu: Bilgi Talebi (Öğr.Gör.Şefik ÖZDEMİR)

18.04.2016

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi: 31/03/2016 tarihli ve 45333631-302 sayılı yazınız

İlgide kayıtlı yazınızda; Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında doktora öğrencisi ve aynı üniversitede öğretim görevlisi olarak görev yapmakta olan Şefik ÖZDEMİR 'in "Türkiye'de Girişimcilik Eğitiminde Devletin Rolü" başlıklı doktora tez çalışmasında kullanmak üzere girişimcilere ait birtakım bilgilere ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir.

Bu kapsamda talep edilen bilgiler hazırlanmış olup ekte yer almaktadır.

Bilgilerinize arz ederim.

Recep BİÇER
Başkan

EK: Girişimcilik Bilgileri

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslıyla Aynıdır
18/04/2016

Adres: Abdulhak Hamit Caddesi No:66 P.K..06260 Altınşevler Mamak/ANKARA
Tel: 0312 595 28 00
Faks: 0312 368 07 15
Çağrı Merkezi: 444 1 567
Ayrıntılı bilgi için irtibat: Ü.S. AYDOĞAN KAVUŞTU(Muhasebeci)
E-Posta: sevde.aydogan@kosgeb.gov.tr
Elektronik ağ: www.kosgeb.gov.tr
5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu' na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile üretilmiştir. Evrak teyidi http://ebelge.kosgeb.gov.tr adresinden c51944c1-4d3c-4593-951b-9060705a4b9e kodu ile veya aşağıdaki karekod okutularak yapılabilir.

UYGULAMALI GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMLERİ SONUCUNDA SERTİFİKA ALAN GİRİŞİMCİLERİN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI (2010-2015)

Cinsiyet	2010	2011	2012	2013	2014	2015	TOPLAM
KADIN	4.581	13.648	25.029	36.690	39.636	41.637	167.221
ERKEK	5.804	25.649	32.163	43.287	44.208	45.505	196.616
Kümülatif Toplam	**10.385**	**45.297**	**57.192**	**79.977**	**83.844**	**87.142**	**363.837**

YENİ GİRİŞİMCİLİK DESTEĞİNDEN FAYDALANARAK İŞİNİ KURAN SAYISI (2012-2015)

	Kümülatif Toplam		2012		2013		2014		2015	
Cinsiyet	Firma Sayısı	Destek Tutarı	Firma Sayısı	Destek Tutarı	Firma Sayısı	Destek Tutarı	Firma Sayısı	Destek Tutarı	Firma Sayısı	Destek Tutarı
Erkek	9.373	159.552.425,25 ₺	475	5.281.028,88 ₺	2.837	34.763.314,05 ₺	4.645	52.691.570,53 ₺	6.032	66.816.561,79 ₺
Kadın	8.565	148.087.404,07 ₺	512	5.683.920,47 ₺	2.780	35.299.463,79 ₺	4.633	49.209.787,52 ₺	5.682	57.894.232,29 ₺
Kümülatif Toplam	**17.938**	**307.639.829,32 ₺**	**987**	**10.964.949,35 ₺**	**5.617**	**70.062.777,84 ₺**	**9.278**	**101.901.358,05 ₺**	**11.714**	**124.710.794,08 ₺**

NOT: Online sisteme 2012 yılından itibaren geçildiğinden veriler 2012-2015 dönemini kapsamaktadır.

*** 2012-2015 yılları arası 17.938 adet işletmeye destek verilmiştir.Bunlar içerisinde 9.431 işletmeden 1.437 'sinin kapandığı tespit edilmiştir.**